VERSLAGEN

VAN DE

INSPECTEURS VAN DEN ARBEID

IN HET

KONINKRIJK DER NEDERLANDEN

over 1903 en 1904.

EERSTE BUNDEL.

(Inleiding, Algemeene Inhoud en Verslagen der Inspectiën I--IV.)

Uitgegeven door het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel.

's-GRAVENHAGE,
BOEKH. VH. GEBR. BELINFANTE, N.V.

VERSLAGEN

VAN DE

INSPECTEURS VAN DEN ARBEID

IN HET

KONINKRIJK DER NEDERLANDEN

over 1903 en 1904.

EERSTE BUNDEL.

(Inleiding, Algemeene Inhoud en Verslagen der Inspectiën I—IV.)

Uitgegeven door het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel.

's-Gravenhage,
BOEKH. VH. GEBR. BELINFANTE, N.V.

INLEIDING.

Bij het Koninklijk besluit van 7 September 1905 (*Staatsblad* no. 264) is de zorg voor de uitvoering o. a. van de Arbeidswet en van de Veiligheidswet overgebracht van het Departement van Binnenlandsche Zaken naar het, bij genoemd besluit ingestelde Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel. Dientengevolge worden de in art. 16 der Arbeidswet en art. 15 der Veiligheidswet bedoelde Verslagen van de inspecteurs van den arbeid thans door laatstgenoemd Departement uitgegeven.

In de jaren 1903 en 1904, waarover de achterstaande Verslagen loopen, onderging de indeeling van het Rijk in arbeidsinspectiën, zooals deze was vastgesteld bij het Koninklijk besluit van 24 April 1903 (*Staatsblad* no. 107) tot regeling van den werkkring en de bevoegdheden van de bij art. 12 der Arbeidswet en art. 9 der Veiligheidswet bedoelde inspecteurs en verdere ambtenaren, geene wijziging.

Aan den heer A. D. P. V. van Löben Sels, wien tijdens zijn lidmaatschap van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, verlof werd verleend als inspecteur van den arbeid, is bij Koninklijk besluit van 23 Augustus 1905, no. 43, met ingang van 1 September d.a.v. op zijn verzoek eervol ontslag verleend uit laatstgenoemde functie, onder dankbetuiging voor de diensten, den lande bewezen.

Mutaties kwamen in het tijdperk 1903—1904 in het corps inspecteurs van den arbeid niet voor, wel echter onder de adjunct-inspecteurs. Evenals in de periode 1901—1902, eischte de dienst in het tweejarig tijdvak, waarover achterstaande Verslagen loopen, uitbreiding van het aantal opzichters.

De medisch-adviseur Dr. E. Wintgens en de electro-technicus N. M. H. Doppler oefenden, krachtens art. 4 van het Koninklijk besluit van 24 April 1903 (*Staatsblad* no. 107) toezicht uit in het geheele Rijk; hunne standplaatsen bleven onderscheidenlijk 's Gravenhage en Arnhem.

Op het einde van 1905 waren in de verschillende inspectiën de volgende ambtenaren werkzaam:

in de 1ste arbeidsinspectie, ter standplaats Breda:

de inspecteur van den arbeid A. J. M. Stoffels;
de adjunct-inspecteur van den arbeid J. J. Klompe;
de adjunct-inspectrice van den arbeid mejuffrouw A. A. Nuysink;
de opzichters van den arbeid J. Wervers, J. W. Bosch en F. H. Blom;

in de 2de arbeidsinspectie, ter standplaats Rotterdam:

de inspecteur van den arbeid E. H. Ekker;
de adjunct-inspecteur van den arbeid H. J. Scholte;
de opzichter van den arbeid B. Quispel;
de opzichteres van den arbeid mevrouw C. A. Visser, echtgenoote van J. J. Dermoût;

in de 3de arbeidsinspectie, ter standplaats 's Gravenhage:

de inspecteur van den arbeid dr. H. F. Kuyper;
de adjunct-inspecteur van den arbeid A. H. Straatman;
de opzichter van den arbeid F. D. Hartman;

in de 4de arbeidsinspectie, ter standplaats Amsterdam:

de inspecteur van den arbeid J. H. L. van Deinse;
de adjunct-inspecteur van den arbeid J. J. van Male;
de adjunct-inspectrice van den arbeid mevrouw E. J. Tilanus, echtgenoote van R. K. H. Kuyper *);
de opzichter van den arbeid N. J. Veen;

in de 5de arbeidsinspectie, ter standplaats Alkmaar:

de inspecteur van den arbeid S. R. Smit;
de opzichter van den arbeid M. Herman;

in de 6de arbeidsinspectie, ter standplaats Utrecht:

de inspecteur van den arbeid M. Raven;
de opzichter van den arbeid R. Stoel;

in de 7de arbeidsinspectie, ter standplaats Arnhem:

de inspecteur van den arbeid G. J. van Thienen;
de adjunct-inspecteurs van den arbeid Is. P. de Vooys en C. J. Ph. Zaalberg;
de adjunct-inspectrice van den arbeid mejuffrouw dr. E. Kleerekoper;
de opzichter van den arbeid W. F. H. Bönnekamp;

---

*) Mevrouw E. J. Kuyper—Tilanus werd bij beschikking van 11 December 1903, no. 8953 afd. A medebevoegd verklaard in de 6e inspectie en bij beschikking van 17 September 1904, no, 4095 afd. A bovendien in de 3e inspectie.

in de 8ste arbeidsinspectie, ter standplaats Groningen:

de inspecteur van den arbeid D. Blanson Henkemans;
de adjunct-inspecteur van den arbeid W. H. M. de Fremery;
de opzichter van den arbeid C. C. Smit;

in de 9de arbeidsinspectie, ter standplaats Leeuwarden:

de inspecteur van den arbeid C. C. A. Last;
de opzichter van den arbeid W. J. van Tussenbroek.

De inrichting van de Verslagen over 1903 en 1904 wijkt weinig af van die der vorige. Van de vier hoofdstukken, waarin de Verslagen zijn verdeeld, bevat het eerste mededeelingen omtrent het gebied van de inspectie en de daarin voorkomende inrichtingen, welke onder toezicht staan, over het personeel der arbeidsinspectie, het aandeel dat dit personeel, de gemeentepolitie, de Rijksveldwacht en de marechaussee hadden in het toezicht op de naleving van de wettelijke bepalingen den arbeid betreffende, eindelijk over de medewerking, die de ambtenaren der arbeidsinspectie bij de uitoefening van hunne taak van autoriteiten en particulieren ondervonden.

Het tweede hoofdstuk handelt over de arbeiders, die worden onderscheiden in personen beneden 16 jaren, vrouwelijke personen boven 16 jaren en in mannen boven dien leeftijd. Naast gegevens over de naleving van de Arbeidswet zijn in dit hoofdstuk o. a. beschouwingen opgenomen over het aantal tot elk der drie rubrieken behoorende arbeiders in onderscheidene bedrijfsgroepen, over arbeidsduur, loonen enz.

In het derde hoofdstuk, getiteld „Over fabrieken en werkplaatsen", worden besproken de krachtens Arbeidswet en Veiligheidswet vastgestelde bepalingen tot bestrijding van voor de gezondheid schadelijke invloeden en tot beveiliging tegen ongevallen, voorts de ongevallen, die plaats hadden, en de uitvoering van de Hinderwet, voor zoover tusschen deze en de Veiligheidswet verband is gelegd.

Het vierde hoofdstuk bevat ten slotte mededeelingen over sociale aangelegenheden in het algemeen, zooals zorg voor gekwetste en zieke werklieden, stichtingen in het belang der werklieden enz.

De I tot en met XI genummerde tabellen, die in de vorige Verslagen gevoegd waren tusschen den tekst van het inspecteursverslag, waarop zij betrekking hadden, zijn thans achter dien tekst geplaatst; voorts is elk Verslag van 1 af gepagineerd met aanduiding op iedere bladzijde, door een Romeinsch cijfer, van welke inspectie het Verslag is, terwijl vroeger de 9 verslagen waren doorgepagineerd.

Ten aanzien van de verschilpunten tusschen de door de inspecteurs van den arbeid in de Staten VI en VII verwerkte gegevens en de uitkomsten

der statistiek van de berechting der overtredingen van de Arbeids- en Veiligheidswetten, welke door het Centraal Bureau voor de Statistiek wordt uitgegeven, zij verwezen naar hetgeen ten deze wordt medegedeeld in de inleiding van genoemde statistiek over 1904 (Bijdragen tot de statistiek van Nederland, Nieuwe Volgreeks LXI).

Aan de Verslagen van de inspecteurs van den arbeid is thans toegevoegd het Verslag van de ambtsbezigheden van den medisch-adviseur bij de arbeidsinspectie gedurende de jaren 1903 en 1904.

De tweede bundel bevat een alphabetisch register op de Verslagen.

December 1905.

INHOUD.

EERSTE ARBEIDSINSPECTIE.

TWEEDE ARBEIDSINSPECTIE.

HOOFDSTUK I.

Bladz.

HOOFDSTUK II.

HOOFDSTUK III.

HOOFDSTUK IV.

DERDE ARBEIDSINSPECTIE.

VIERDE ARBEIDSINSPECTIE.

VIJFDE ARBEIDSINSPECTIE.

HOOFDSTUK I. Bladz.

ZESDE ARBEIDSINSPECTIE.

ZEVENDE ARBEIDSINSPECTIE.

ACHTSTE ARBEIDSINSPECTIE.

NEGENDE ARBEIDSINSPECTIE.

HOOFDSTUK I.

MEDISCH-ADVISEUR.

ERRATA.

Staten der Inspecteursverslagen.

2e Inspectie.

Staat	IV,	blz.	II 124	totaal	kolom	3	*staat:*	47	*moet*	*zijn:*	48
„	IV	„	II 124	„	„	7	„	36	„	„	35

7e Inspectie.

Staat	I	blz.	VII 155	„	„	9	„	2300	„	„	2310
„	I	„	VII 161	„	„	18	„	149	„	„	148
„	IV	„	VII 193	„	„	15	„	30	„	„	25

„ X „ VII 266/7 in het hoofd *staat*: „gerangschikt naar de oorzaken", moet zijn: „gerangschikt naar de dagen waarop deze plaats hadden".

8e Inspectie.

Staat	III	blz.	VIII 83	totaal	kolom	17	*staat:*	85	*moet*	*zijn:*	86
„	III	„	VIII 83	„	„	21	„	896	„	„	923
„	III	„	VIII 85	„	„	16	„	60	„	„	59
„	III	„	VIII 85	„	„	19	„	39	„	„	38
„	III	„	VIII 85	„	„	21	„	322	„	„	321
„	IV	„	VIII 87	„	„	21	„	207	„	„	206
„	IV	„	VIII 90	„	„	3	„	171	„	„	170
„	IV	„	VIII 90	„	„	9	„	156	„	„	132
„	IV	„	VIII 90	„	„	11	„	232	„	„	261

9e Inspectie.

Staat	III	blz.	IX 45	„	„	20	„	76	„	„	73
„	III	„	IX 47	„	„	21	„	854	„	„	864
„	III	„	IX 51	„	„	15	„	11	„	„	21

Waar in het hoofd der Staten VI en VII is genoemd het Kon. besluit van 21 Januari 1897 (*Staatsblad* no. 46), moet dit zijn het Kon. besluit van 16 Maart 1903 (*Staatsblad* no. 83).

EERSTE ARBEIDSINSPECTIE

(de provinciën Limburg en Noord-Brabant.)

HOOFDSTUK I.

ALGEMEEN OVERZICHT.

Gebied en omvang der inspectie. Personeel. Toezicht. Medewerking.

In de verslagperiode 1903/1904 bleef het gebied der inspectie ongewijzigd; dit was niet het geval daarentegen met de samenstelling van het ambtenaarspersoneel.

De adjunct-inspecteur, Is. P. de Vooys, werd bij ministerieele beschikking van den 6 Juni 1903, Litt. A, Afdeeling A, met ingang van den 1 November 1903 overgeplaatst naar de 7e inspectie, terwijl de adjunct-inspecteur J. J. Klompe met ingang van dien dag in de eerste inspectie werkzaam werd gesteld.

Voorts werd bij Koninklijk besluit van den 10 Augustus 1904, n°. 39, op zijn verzoek eervol ontslag verleend aan den adjunct-inspecteur G. C. Snijders, die zijnen werkkring bij de arbeidsinspectie verwisselde met dien van assistent voor de toegepaste natuurkunde aan de Polytechnische School.

Met ingang van den 1 September 1903 werd aan mij toegevoegd de opzichter van den arbeid, J. Wervers en met ingang van den 1 Juli 1904 de opzichter van den arbeid J. W. Bosch.

De door het vertrek van den adjunct-inspecteur G. C. Snijders opengevallen plaats werd niet weder bezet. In de behoefte aan hulp werd voorzien door aanstelling van den heer F. H. Blom als opzichter van den arbeid, die met ingang van den 1 Mei 1905 te mijner beschikking werd gesteld.

De wisselende samenstelling van het aan mij toegevoegde ambtenaarspersoneel was gedurende de jaren 1903—1904 behalve de adjunct-inspectrice,

van 1 Januari 1903 tot 1 September 1903 . . twee adjunct-inspecteurs;
van 1 September 1903 tot 1 Juli 1904 . . . twee adjunct-inspecteurs en een opzichter;

van 1 Juli 1904 tot 16 Augustus 1904 . . . twee adjunct-inspecteurs en twee opzichters;
van 16 Augustus 1904 tot 31 December 1904 . een adjunct-inspecteur en twee opzichters.

Aangezien de opzichter F. H. Blom met ingang van den 1 Mei 1905 in mijne inspectie werd werkzaam gesteld, valt de thans bestaande samenstelling, zijnde:

een adjunct-inspecteur,
een adjunct-inspectrice,
drie opzichters,

buiten de periode, waarop dit verslag betrekking heeft.

De vermeerdering van technische hulpkrachten bood de gelegenheid tot breedere ontwikkeling van de inspectie-werkzaamheden. Een groot aantal, veelal kleinere inrichtingen, die voorheen niet dan bij dringende noodzakelijkheid voor bezoek in aanmerking konden komen omdat de beschikbare tijd voor tal van grootere inrichtingen werd vereischt, kon door uitbreiding van het ambtenaars-personeel worden bezocht.

Het in de staten III vermelde aantal der fabrieksbezoeken toont, in vergelijking met de vroegere opgaven, eene zeer groote toename. Daarbij moet in aanmerking worden genomen, dat vele inrichtingen twee en meer malen bezocht werden, wanneer eene bespreking van verbouwing of uitbreiding, of wel de technische voorlichting ten aanzien van voorgeschreven maatregelen of uiteenzetting van de wetseischen, zulks noodig maakte.

Vermeerdering van technische hulp veroorzaakt toename van administratieve werkzaamheden. Die toename leidde mij bij de voorbereiding van de begrooting voor 1904 tot het aanvragen van vermeerdering van administratieve hulp met een tweeden klerk, welke aanvrage bij de voorbereiding van de begrooting voor 1905 werd herhaald, echter zonder dat aan mijn verzoek kon worden voldaan (1).

De omvang van het schriftelijk werk blijke uit de volgende opgave:

het aantal ingekomen stukken bedroeg	in 1903	± 7800,
	in 1904	± 9200.
het aantal uitgaande brieven bedroeg	in 1903	3712,
	in 1904	3897, (2)

zoodat ook te dezen opzichte, in vergelijking met de voorafgaande jaren

(1) Thans heb ik, op hernieuwde aanvrage daartoe gemachtigd, een tijdelijk administratief ambtenaar in dienst genomen.

(2) Onder deze cijfers zijn niet begrepen het belangrijk aantal formulieren betreffende ongevallen, welke door mij van het bestuur der Rijksverzekeringsbank werden ontvangen.

(in 1902 ± 6000 ingekomen en 2791 uitgaande stukken) eene vrij belangrijke toename geconstateerd kan worden. Hoewel door de beschikbaarstelling van wege het Departement van Binnenlandsche Zaken van eene schrijfmachine sommige soorten van schriftelijk werk vlugger afgedaan konden worden, deed zich de ontoereikendheid van administratieve hulp sterk gevoelen. Waar in de eerste plaats noodig zijn de bureau-werkzaamheden, die voor het regelmatig in gang houden van den dienst worden vereischt, strekte het gebrek aan administratieve hulp tot onvoldoende uitwerking van verzamelde gegevens, zoodat daaruit veelal niet het nut kon worden getrokken, dat bij een voldoend aantal werkkrachten bereikbaar geweest ware.

Ook ditmaal moge vermeld worden, dat de door den Minister van Oorlog verleende vergunning tot gebruikmaking door de inspectie-ambtenaren van het Chemisch laboratorium van de Koninklijke Militaire Academie, de gelegenheid gaf voor chemische onderzoekingen, waarbij weder door Dr. C. van Eijk welwillende medewerking werd verleend.

Het aantal inrichtingen, ten behoeve waarvan blijkens opgave van de burgemeesters gewaarmerkte arbeidslijsten werden uitgereikt, bedroeg 4295 in 1903 en 4711 in 1904.

De opgaven ingevolge de artt. 13 en 27 der Veiligheidswet wijzen aan een aantal van ± 5200 inrichtingen, waarop de Veiligheidswet van toepassing is en die ten deele tevens aan de Arbeidswet onderworpen zijn.

Eene niet onaanzienlijke vermeerdering van werkzaamheden vloeide voort uit het in werking treden van de Ongevallenwet 1901 op den 1 Februari 1903 en van de Beroepswet (Ongevallenverzekering). Zoo wordt door het bestuur der Rijksverzekeringsbank ingevolge art. 41 der Ongevallenwet advies gevraagd ten behoeve van de vaststelling van het aan verschillende bedrijven toe te kennen gevarenpercentage. Voorts gaf art. 95 der Beroepswet aanleiding tot verschillende opdrachten tot een voorbereidend onderzoek ter zake van beroepen op het stuk van toegekende schadeloosstellingen of van toegekende gevarenpercentages.

Het dezerzijdsch onderzoek van ongevallen trad meer op den achtergrond, omdat na invoering der Ongevallenwet dergelijk onderzoek geschiedt door ambtenaren der Rijksverzekeringsbank. Alleen wanneer de aard van een ongeval een nader onderzoek ten behoeve van de beoordeeling van toegepaste of voor verbetering vatbare beveiligingsmiddelen noodig deed voorkomen, werd daartoe door de inspectie-ambtenaren overgegaan.

Nog moge vermeld worden, dat het bestudeeren van en het uitwerken van adviezen ten aanzien van het ontwerp-Arbeidswet 1904 een zeer belangrijk deel van den beschikbaren tijd vereischte.

In de samenwerking met verschillende autoriteiten en met particulieren

kwam in vergelijking met voorafgaande Verslagperioden geen wijziging, die bijzondere vermelding verdient.

De zorg van verschillende gemeentebesturen ten aanzien van de arbeidslijsten, de arbeidskaarten, de behandeling van Hinderwet-aanvragen enz. laat veelal te wenschen over en geeft daardoor aanleiding tot tijdroovende briefwisseling.

Herhaaldelijk moesten, voornamelijk in kleinere gemeenten, conferentie's met burgemeesters plaats hebben, ter voorlichting in zake de behandeling van Hinderwet-aanvragen, de behandeling van arbeidslijsten en -kaarten enz

Eenige malen werd samenwerking met gezondheidscommissiën verkregen ten aanzien van hygienische belangen in of in de omgeving van fabrieken en werkplaatsen.

Medewerking van de zijde der arbeiders, zoo wat betreft overtreding van de bepalingen op den arbeidsduur, als ook toestanden in fabrieken en werkplaatsen, waarop de Veiligheidswet betrekking heeft, wordt nog weinig ondervonden. Vrees voor onaangename bejegening, ten deele ook onverschilligheid, beschouw ik ook thans als de naaste oorzaken van dit verschijnsel.

Bij de oprichting van stoomzuivelfabrieken ondervond ik ten aanzien van de naleving der bepalingen van de Hinderwet en van de Veiligheidswet de zeer gewaardeerde medewerking van den zuivelconsulent te Sittard, den heer Joh. C. van Weydom Claterbos. Zijnerzijds werd nauwlettend zorg gedragen voor de behoorlijke inzending aan het betrokken gemeentebestuur van de ingevolge de Hinderwetvoorschriften vereischte stukken.

Dezerzijdsch overleg met den heer van Weydom Claterbos in zake aan te brengen beveiligingen in reeds bestaande of nog op te richten zuivelfabrieken leidde tot gunstige resultaten.

De naleving van de bepalingen der Veiligheidswet werd door genoemden zuivelconsulent zeer bevorderd door in de door hem opgemaakte plannen en bestekken van zuivelfabrieken de verplichting aan de aannemers van gebouwen en van werktuig-installatie's op te leggen om de vereischte beveiligingen ten genoege van den inspecteur van den arbeid op te leveren.

HOOFDSTUK II.

OVER DE ARBEIDERS.

Personen beneden 16 jaren. Vrouwen boven 16 jaren. Arbeiders boven 16 jaren.

Art. 3. (1) Arbeid van kinderen onder den twaalfjarigen leeftijd werd geconstateerd in eene drukkerij te Tilburg, waar een elfjarige knaap werd aangetroffen, bezig met het distribueeren van lettertypen. De ter zake ingestelde vervolging leidde tot eene veroordeeling van *f* 25 boete. Deze overtreding is van ernstige beteekenis, te meer wanneer daarbij in aanmerking genomen wordt, dat zij geschiedde in een centrum van industrie, waar bekendheid met het verbod van kinderarbeid moet aangenomen worden.

Het doen verrichten van acrobatische toeren door kinderen beneden 12 jaren, leidde tot een proces-verbaal; de ingestelde vervolging miste haar doel, daar de overtreder het land verlaten had.

Uit vorige verslagen is het bekend, dat veelal door schoolkinderen beneden den 12-jarigen leeftijd arbeid wordt verricht tusschen en na de schooltijden.

Ten einde omtrent den omvang van deze soort kinderarbeid een overzicht te verkrijgen werd, evenals in de overige arbeidsinspecties door tusschenkomst van de districts-schoolopzieners, de hulp van de schoolhoofden ingeroepen, voor zoover aanleiding bestond te vermoeden, dat hunne leerlingen arbeid moeten verrichten.

Hoewel de gevraagde gegevens voor het meerendeel in de maand Januari 1905 werden ontvangen en dus niet behooren tot deze verslagperiode, moge het volgende worden vermeld.

In den vorm van eene circulaire werden aan 97 schoolhoofden in Noord-Brabant en aan 77 schoolhoofden in Limburg respectievelijk in 52 gemeenten in Noord-Brabant en 44 gemeenten in Limburg, de volgende vragen gesteld:

---

(1) De in dit hoofdstuk genoemde artikelen zijn die der Arbeidswet.

1. Naam, woonplaats, datum en jaar van geboorte van het arbeid verrichtend schoolkind,

2. Naam, ligging van werkplaats of winkel, bedrijf van den werkgever,

3. Soort arbeid,

4. Uren, waarin gewerkt wordt,

5. Aantal uren per week,

6. Verdiend weekloon,

7. Invloed moreel of lichamelijk merkbaar.

Ontvangen werden uit Noord-Brabant 26 antwoorden en uit Limburg 32, waaruit reeds à priori kan worden afgeleid, dat een overzicht, uit de verkregen gegevens samengesteld, verre van volledig kan zijn en langzamerhand door plaatselijk onderzoek moet worden aangevuld.

Van de genoemde 26 antwoorden uit **Noord-Brabant** berichtten 11, dat geen arbeid door kinderen beneden 12 jaren buiten de schooltijden wordt verricht, terwijl in 7 gevallen landbouwarbeid wordt geconstateerd en in de overige gevallen arbeid voor verschillende bedrijven gedeeltelijk als huisarbeid voorkomt.

Uit de twee rubrieken landbouwarbeid en arbeid voor verschillende, niet tot den landbouw behoorende bedrijven, laat ik hieronder een paar, door de schoolhoofden medegedeelde voorbeelden volgen:

In de gemeente H. wordt door de kinderen in die mate landbouwarbeid verricht, dat, zoowel de school in het algemeen, als ook de kinderen individueel, den nadeeligen invloed ondervinden. Het is geen uitzondering, dat kinderen in den zomer vóór den ochtendschooltijd 4 à 4½ uur werkzaam zijn geweest. Lusteloosheid en slaperigheid treden in de plaats van leerlust en opgewektheid.

Het hoofd der school te E. meldt: Door 's morgens vroeg de koeien te hoeden, komt het nog al eens voor, dat de kinderen op school zeer slaperig zijn.

Ten aanzien van arbeid buiten het landbouwbedrijf, schrijft het schoolhoofd te V., dat een jongen beneden 12 jaren boodschappen moest doen voor zijn vader, die bakker is. Deze jongen kwam dikwijls te laat en was blijkbaar vermoeid.

Het hoofd der school te O. maakt melding van twee jongens (echter boven 12 jaren), van wie een moest helpen in de bakkerij van zijn vader; de andere moest zijn vader helpen bij het klompen maken.

Uit E. meldt het hoofd der school: Een jongen van 10 jaren moet voor een bakker brood rondbrengen, waarvoor hij ongeveer 19 uren per week noodig heeft en 25 cts. 's weeks ontvangt;

een jongen van 11 jaren moet 's avonds tabak strippen, waarvoor 25 cts. per week wordt betaald;

een kind van 11 jaren doet voor een manufactuurwinkel boodschappen van $12^1/_2$—$1^3/_4$ uur en van $4^3/_4$—6 uur des namiddags, soms langer, zoodat per week $18^1/_2$ uur aan dat werk wordt besteed tegen eene wekelijksche vergoeding van *f* 0.35;
een ander kind van 10 jaren wordt ook gebruikt voor boodschappen voor een garen- en bandwinkel en voor een kruidenier, waarvoor per week 23 à 24 uur vereischt worden; de vergoeding bedraagt *f* 0.65 's weeks.

Van laatstgenoemd geval zegt het schoolhoofd, dat het kind lichamelijk en moreel leed; bij de overige der in hetzelfde bericht vermelde gevallen werd geen bepaald nadeelige invloed waargenomen.

Hetzelfde schoolhoofd deelt eenige gevallen mede, dat schoolgaande kinderen boven 12 jaren buiten de schooluren arbeid verrichten, soms tot 's avonds 9 uur. De arbeid bestaat in tabak strippen. Van vier jongens, van wie één 13 jaar, de overige even 12 jaar oud waren, verdiende de oudste *f* 1.75 's weeks, de overigen *f* 0.50 tot *f* 1 's weeks.

Van twee schoolhoofden te B. ontving ik de volgende opgaven:

1°. een jongen van 11 jaren moet boodschappen voor een schoenwinkel gedurende 38 uren per week doen. Dit heeft plaats voor en na de schooluren, Woensdag- en Zaterdagmiddag en Zondags gedurende 2 uren. Hij verdient hiermede *f* 0.35. Op de school is de jongen een goede leerling.

2°. een jongen van 10 jaren moet gedurende 48 uren per week voor en na de schooltijden boodschappen doen, waarvoor hij *f* 0.25 vergoeding en de kost krijgt. De jongen leert op school slecht en is traag.

3°. een jongen van 10 jaren doet ± 14 uren per week boodschappen voor een bakker, doch ontvangt daarvoor geen vergoeding. Geen merkbare invloed van dezen arbeid is bij dezen jongen op school merkbaar.

Het 2de schoolhoofd meldt de volgende gevallen:

1°. twee jongens van 9 en 10 jaren moeten ± 12 uren per week 's avonds van 7—9 uur couranten rondbrengen. De vergoeding daarvoor is niet bekend.

2°. twee jongens van 9 jaren moeten gedurende 14 en 8 uren per week voor en na de schooltijden brood rondbrengen; de vergoeding daarvoor bedraagt voor den eenen jongen *f* 0.25 en voor den andere *f* 0.20.

3°. twee jongens van 11 jaren moeten boodschappen doen, de een voor een confectiemagazijn, de andere voor een kruidenierswinkel. De eerste moet dit werk doen 's avonds van $5^1/_2$—9 uur en ontvangt daarvoor *f* 0.50, de tweede werkt voor hetzelfde bedrag gedurende 30 uren per week. Over den invloed, dien dit werk op de kinderen uitoefent, durft de onderwijzer zich niet uitspreken.

Een hoofd der school te 's-B. spreekt alleen van jongens, die nog niet

aan hun leerplicht voldaan hebben en zich opzettelijk onbehoorlijk gedragen om wegens wangedrag van de school verwijderd te worden, omdat zij liever op eene sigarenfabriek werken.

Het hoofd der school te V. geeft wel op, dat overtreding van art. 3 der Arbeidswet veel plaats heeft, doch wil liever geen namen noemen, daar hij meent, dat dit de verhouding van onderwijzer tot ouders schaden zal. Werken voor en na de schooltijden voor de sigarenfabrieken komt in het algemeen aldaar veel voor.

Te G. maakt het hoofd der school alleen melding van een leerling, die op 1 Mei 1904 de school verliet om op eene stroohulzenfabriek te O. te gaan werken, terwijl hij op 25 Mei 1904 pas 12 jaren werd.

Het antwoord van het hoofd der school te O. bevat het volgende:

Een jongen van 9 jaren moet voor en na de schooltijden in eene bakkerij krenten uitzoeken en brood rondbrengen gedurende 36 uren per week. Vooral tijdens de St. Nicolaasdrukte wordt van dit kind veel gevergd. Hij leert slecht, doch is lichamelijk goed ontwikkeld.

Hetzelfde schoolhoofd maakt voorts melding van 3 jongens van 8, 10 en 11 jaren, van wie de beide eersten 's morgens te 4 uren, de laatste 's morgens te 5 uren voor een boer de koeien naar de weide moeten brengen en daarna, totdat de school begint, allerlei boerenwerk moeten verrichten. De jongen van 8 jaren werkt 45 uur per week tegen een loon van *f* 1,50. Op school is deze jongen steeds onoplettend, heeft weinig werklust en is lichamelijk slechts half ontwikkeld. Op den jongen van 10 jaren, die voor 40 cts. 14 uren per week arbeid verricht, is de invloed ervan op school niet merkbaar. De jongen van 11 jaren, die 14 uur voor 20 cts. werkt, is alleen af en toe wat slaperig.

Wat de provincie **Limburg** betreft, wordt het volgende aan de berichten der schoolhoofden ontleend:

Van 32 antwoorden vermelden 26, dat op de school geen kinderen aanwezig waren beneden den 12-jarigen leeftijd, die arbeid verrichten buiten de schooltijden terwijl 6 hoofden van scholen mededeelen, dat wel arbeid tusschen en na de schooluren wordt verricht.

Het hoofd der school te W. maakt melding van een jongen van 11 jaren, die couranten rondbrengt 's middags na schooltijd, gedurende 15 uren per week en daarvoor *f* 1,05 ontvangt. De jongen is van goeden aanleg, doch munt niet uit door vorderingen.

Te V. heeft het hoofd der school 4 jongens op zijne inrichting van onderwijs, die couranten rondbrengen in plaatsen, die buiten de rijksgrenzen zijn gelegen. Hierbij zijn twee jongens van 10 en 2 van 11 jaren. Ze doen dit 9, $4^1/_2$ en 2 uren wekelijks tegen vergoedingen van *f* 0,75, *f* 0,45 en *f* 0,18 per week.

Een hoofdonderwijzer te R. heeft een jongen van 11 jaar op zijne school, die 9 uur per week voor een winkel boodschappen doet; de vergoeding daarvoor is onbekend. De invloed ervan is op de school niet merkbaar.

Vervolgens spreekt dezelfde hoofdonderwijzer van twee jongens van 12 jaren, die boodschappen verrichten gedurende 9 en 3½ uur per week. De eerste ontvangt daarvoor *f* 0,10 per week en schoenen, de 2de *f* 0,60 per maand.

Te B. heeft de onderwijzer op zijne school een kind beneden den 12-jarigen leeftijd, dat nog arbeid moet verrichten buiten de schooluren. Bijzonderheden worden hiervan echter niet gemeld.

Eene onderwijzeres te B. deelde mij mede, dat tabak strippen en fruit schillen (dit laatste alleen in het najaar) voor en na de schooltijden en in de tusschenuren door kinderen geschiedt.

Het hoofd der school te V. geeft 4 gevallen op, 2 van kinderen beneden den 12-jarigen leeftijd en 2 boven dien leeftijd, die arbeid moeten verrichten buiten de schooluren. Het eerste geval betreft een jongen van 10 jaren, die van 5 tot 8 uur 's avonds moet koffie lezen of schoenen rondbrengen voor een schoenmaker. Hij arbeidt 18 uren per week en verdient dan *f* 0,56—*f* 0,72 per week. Op school is de slechte invloed van dit werk niet waar te nemen.

Het 2de geval betreft een jongen van 11 jaren, die Zondags en na de schooltijden in de week wittebrood rondbrengt. Hij werkt 35 uren per week. De invloed hiervan is op school merkbaar.

Het 3de en 4de geval betreft een jongen van 12 jaren en een meisje van denzelfden leeftijd. De eerste moet strijkgoed rondbrengen gedurende 12 uren per week, waarvoor hij *f* 0.35 ontvangt. Het meisje brengt gedurende 21 uren per week wasschen rond voor hare ouders. Dit kind lijdt onder deze werkzaamheid.

Neemt men bij beschouwing van de bovenstaande mededeelingen in aanmerking, dat in Noord-Brabant slechts ± 27 pCt. en in Limburg ± 42 pCt. van de dezerzijds gezonden informatie-formulieren eenige gegevens bevatten, en worden de vermelde gevallen in verband gebracht met hetgeen reeds vroeger, meerendeels langs toevalligen weg, omtrent kinderarbeid was bekend geworden, dan blijkt de ingeleide enquête nog eene groote aanvulling te behoeven, alvorens eene eenigszins volledige beoordeeling mogelijk is.

Gevallen van kinderarbeid, als bovenbedoeld, zijn, met name voor zoover zij aanleiding kunnen geven tot eene vervolging, veelal uiterst moeilijk te ontdekken en bij ontdekking uiterst moeilijk voldoende te onderzoeken.

In vele gevallen dwingt nijpende nood van een huishouden om kinderen te doen arbeiden, zooals mij ook bij nadere bespreking van eenige gevallen

met schoolhoofden bleek. Plotseling en krachtig ingrijpen — gesteld al, dat de betrokken gevallen zulks met eenige kans op succes mogelijk maken — brengt geen verbetering voor de kinderen, die veelal in de ouderlijke woning zoowel uit hygienisch als moreel oogpunt aan nog treuriger invloeden zijn blootgesteld dan op de straat.

Noodig is, dat dit door de mededeelingen der schoolhoofden ingeleid onderzoek, zorgvuldig wordt voortgezet, en dat bij ontdekking van ernstige gevallen, gelijktijdig met het instellen van eene vervolging, de noodige stappen worden gedaan tot financieele of andere materieele tegemoetkoming en tevens tot moreele ondersteuning, waardoor de groote oorzaak van het kwaad kan worden opgeheven.

Ik vlei mij, in een volgend verslag, omtrent dit onderwerp de uitkomsten van het voortgezet onderzoek te kunnen mededeelen.

Art. 4. Verboden arbeid. Bij het optreden van een acrobatengezelschap te Breda rees de vraag, of de medewerking van jongens beneden 16 jaren al dan niet geoorloofd was. Door de gemeentepolitie, aan wie voor het ter zake getoonde beleid een woord van lof toekomt, werd mijne beoordeeling gevraagd. Toen bleek, dat de veiligheid der medewerkende knapen in hoofdzaak afhing van de behendigheid van een ander, volwassen persoon, waarbij buitendien zeer wel te verwachten, toevallige omstandigheden van buiten de toer zouden kunnen doen mislukken, heb ik als mijn oordeel te kennen gegeven, dat de beraamde medewerking van personen beneden 16 jaren, niet geoorloofd was. Door de gemeentepolitie werden bijtijds maatregelen genomen om de, niet geoorloofd geoordeelde vertooning te beletten.

Verboden arbeid van vrouwen en jongens onder de 16 jaren op steenfabrieken vereischte uitvoerige bemoeiïng, bij het in werking treden van het zoogenaamde „Steenbesluit" (Koninklijk besluit van den 4 November 1903, *Staatsblad* n°. 272, tot nadere wijziging van art. 15 van het Koninklijk besluit van den 16 Maart 1903, *Staatsblad* n°. 83, zooals dat is gewijzigd bij Koninklijk besluit van den 13 Mei 1903, *Staatsblad* n°. 142).

Arbeid van vrouwen, waarvoor ingevolge art. 1*b*, van evengenoemd besluit eene medische verklaring vereischt wordt, kwam zelden voor.

Door den medisch-adviseur bij de arbeidsinspectie, die door den Minister van Binnenlandsche Zaken werd aangewezen als de geneeskundige, bedoeld in art. 1*b*, van het aangehaalde besluit, behoefde slechts enkele weinige verklaringen van lichamelijke geschiktheid te worden afgegeven.

Geruimen tijd vóór den aanvang van de campagne werd door mij, hetzij door tusschenkomst van de burgemeesters, hetzij door directe aanvrage aan het betrokken bedrijfshoofd, opgave verzocht van de bedrijven, waar het doen verrichten van arbeid in steenfabrieken door vrouwen, volgens

het daarop betrekking hebbend Koninklijk besluit geoorloofd, in het voornemen lag. Behoudens enkele gevallen, waarin de geneeskundige verklaring werd afgegeven, bepaalde zich de arbeid van vrouwen tot werkzaamheden voor de ploeg-huishouding, het zanden van steenvormen en dergelijke werkzaamheden. Het verbod van sommige soorten arbeid voor jongens beneden 16 jaren werd herhaaldelijk overtreden. Zeer ingrijpend blijkt te zijn het verbod van het neerslaan van steenen uit meer-steensvormen. Daar de betaling geschiedt per 1000 steenen en het neerslaan uit éénsteensvormen nagenoeg evenveel tijd kost als het neerslaan uit meersteensvormen, vloeit uit het genoemde verbod de noodzakelijkheid voort, het aantal jongens zeer aanzienlijk uit te breiden. Het afdragen van meersteensvormen behoort tot de meest vermoeiende werkzaamheden, te meer daar over het algemeen groot formaat steen vervaardigd wordt, nagenoeg overeenkomende met den Waalsteenvorm, (afmetingen 22×11× 5.5 c.M.).

Voor het houden van toezicht werd de hulp van de Koninklijke Maréchaussée ingeroepen. Talrijke processen-verbaal werden opgemaakt door genoemd wapen en door de ambtenaren der arbeidsinspectie.

Vermelding verdient, dat het toezicht, èn zeer moeilijk, èn zeer tijdroovend is door de zeer verspreide ligging van de meeste steenplaatsen.

De ervaring leerde, dat een zeer zwaar werk door de bepalingen van het „Steenbesluit" (Kon. Besluit van den 4 November 1903, *Staatsblad* n°. 272) onaangetast blijft. In eene steenfabriek, waar ook steenen voor fabrieksschoorsteenen vervaardigd worden, werden jeugdige personen aangetroffen, bezig met neerslaan van steenen uit één-steensvormen. Daar iedere steen ruim 6 K.G. weegt, is deze arbeid, hoewel volgens de letter der betrokken wetsbepalingen geoorloofd, stellig ruim zoo zwaar als het neerslaan van steenen van het Waalsteenformaat uit twee-steensvormen.

De rubriek „verboden arbeid" voor vrouwen en jeugdige personen vereischte uitbreiding van dezerzijdsche bemoeiïng door het in werking treden van het Koninklijk besluit van den 16 Maart 1903, n°. 83, waarbij het doen arbeid verrichten door eene vrouw of een persoon beneden 16 jaren in de bedrijven, waar keramische producten, emails of geëmailleerde waren worden vervaardigd, verboden wordt, tenzij voldaan is aan de voorwaarden van geneeskundige keuring, van eenige voorzorgsmaatregelen (waschgelegenheden, overkleeren enz.) en van het houden binnen gestelde grenzen van het, in zwak zoutzuur oplosbaar loodgehalte der te verwerken materialen.

Omtrent de resultaten van de geneeskundige keuring, die door den medisch-adviseur bij de arbeidsinspectie, Dr. E. Wintgens, geschiedde, moge ik verwijzen naar het verslag der werkzaamheden van dezen hoofdambtenaar.

Ik teeken hierbij slechts het volgende aan:

Bij de tweemaandelijksche keuring van de, daarvoor in de termen vallende vrouwen en jeugdige personen in de keramische industie, die, zooals bekend mag worden aangenomen, haar hoofdzetel in Maastricht en in de naburige gemeente Meerssen heeft, werd assistentie verleend door de in mijne inspectie werkzaam gestelde adjunct-inspectrice, mejuffrouw A. A. Nuysink, die daaraan, sedert de invoering van de keuring aanvankelijk ongeveer 20 pCt. van den tijd besteedde.

Nog moge ik vermelden, dat de geneeskundige keuring aanleiding gaf tot de bevinding bij eenige vrouwelijke personen van algemeene lichaamszwakte, die hen tot fabrieksarbeid in het algemeen minder geschikt maakt en die dientengevolge een anderen werkkring zochten.

Voorts gaf het onderzoek door Dr. Wintgens van eene in hooge mate aan lupus lijdende arbeidster aanleiding tot behandeling van deze lijderes op kosten der fabriek in het Gemeente-Ziekenhuis te 's Gravenhage, volgens de methode Finsen. De patiente heeft, na eene langdurige behandeling genezen, haar werk in de fabriek kunnen hervatten.

Behalve dit geneeskundig onderzoek noemde ik reeds als voorwaarden, waaronder de in het aangehaalde Koninklijk besluit omschreven soorten van arbeid worden toegelaten, de beschikbaarstelling van waschgelegenheden en van overkleeren.

Voor zoover niet reeds aanwezig werden de noodige waschgelegenheden tot stand gebracht, vrijwel als regel in den, naar mijne bevinding zeer doelmatigen vorm van langwerpige, in doorsnede nagenoeg half cirkelvormige bakken van stevige zinkplaat, waarvan de bovenkant ± 80 c.M. boven den vloer reikt. Boven den bak is een 1,5 à 2 Eng. duim inwendig wijde buis met een kraan of eenvoudige gleufvormige opening voor iedere plaats, waardoor water krachtig uitstroomt en eene doeltreffende afspoeling van handen en armen bereikt wordt. Op de watertoevoerbuis worden eenvoudige zeepbakjes aangebracht, terwijl voor iedere plaats een borstel voor het reinigen van de nagels en een handdoek aanwezig zijn. Het verbruikte water wordt op het einde van den bak afgeleid; bij doelmatige keuze van vorm en helling van den bak wordt een voldoend snelle afvoer van het water verkregen, dat het rein houden bevordert.

De invoering van de voorgeschreven overkleeren eischte langdurig overleg, niet het minste, wat den meest doelmatigen vorm betreft. Daarbij dient er op gelet te worden, dat bij het uittrekken van het overkleed, het daarop gekomen stof niet in de inademingssfeer wordt verspreid, en voorts, dat het overkleed het werk niet te veel belemmert. Een proef, genomen op de fabriek van de Société Céramique met „impermiable" weefsel, dat het voordeel van zeer eenvoudige en afdoende reiniging aanbiedt, moest verworpen worden, omdat de lichaamsuitwaseming in te sterke mate werd tegen-

gewerkt. Bij sommige werkzaamheden bleek het overkleed zeer hinderlijk, bij andere niet doeltreffend, omdat het gevaar voor opname van loodstof door inademing meer op den voorgrond treedt dan dat van aanraking der lichaamsdeelen of van de kleederen. Eene krachtige ventilatie van de werkruimte is in zulke gevallen, als een noodig hulpmiddel te beschouwen. Ik moge hier als voorbeeld noemen het droog afwrijven van overtollige vernis van de randen van kopjes, schoteltjes en dergelijke voorwerpen. Het daarbij verspreide stof wordt niet door een overkleed gekeerd. Op mijn verzoek in dit gevaar te voorzien, werd door de directie van de Société Céramique eene andere werkwijze ingevoerd, namelijk door — zooals reeds in de andere fabrieken werd toegepast — het, te verwijderen vernis op natte viltstrooken af te wrijven, waardoor stofverspreiding geheel voorkomen wordt.

In het warme seizoen wordt door de betrokken personen nog al geklaagd over hinder, door het overkleed veroorzaakt, zoowel wegens de warmte als wegens belemmering in hunne bewegingen.

Door het bepaalde bij art. 2 sub *b* van het meergenoemde Koninklijk besluit van den 16 Maart 1903 (*Staatsblad* n°. 83) wordt, als voorwaarde voor het toelaten van arbeid van vrouwen en jongens beneden 16 jaren, het in zwak zoutzuur oplosbare loodgehalte van de te verwerken stoffen op „2,5 pCt. van het gewicht van de gedroogde stof" vastgesteld. Mede wordt hierbij voorgeschreven, op welke wijze het oplosbaar loodgehalte moet gemeten worden. Terwijl ik overigens voor het vraagstuk van loodgevaar in de keramische industrie verwijs naar de vrij omvangrijk litteratuur, breng ik, tot toelichting, vooraf het volgende in herinnering.

De uit een mengsel van kaolin en eenige andere klei- en steensoorten gevormde voorwerpen moeten, na éénmaal te zijn gebakken tot het poreuze zoogenaamde „biscuit", bedekt worden met eene dunne, doorzichtige, glanzende en onoplosbare glaslaag, die glazuur wordt genoemd. Tot de materialen, waaruit het glazuur bestaat, behooren o. m. loodverbindingen (loodwit, menie enz.), die met de overige bestanddeelen (veldspath, zand, kalksteen, borax), tot een ruw, glasachtig product worden samengesmolten. Uit dit glasachtig product wordt, door langdurig malen, een uiterst fijn poeder, het zoogenaamde „vernis", verkregen. In water gesuspendeerd, vormt het „vernis" eene melkachtige vloeistof, waarin de voorwerpen van biscuit worden gedompeld, of waarmede die voorwerpen worden bespoten. Het water wordt door het poreuze „biscuit" opgezogen, het „vernis" blijft in eene gelijkmatig verdeelde laag op de voorwerpen achter. Na droging worden de aldus „geverniste" waren nogmaals en nu in den „vernis"oven gebakken; daarbij smelt het vernis en vloeit tot eene dunne, dichte glaslaag uit. Wil het aldus verkregen glazuur houdbaar zijn, d. i. niet scheuren of

afsplinteren, dan moeten de grondstoffen van „biscuit” en van „vernis” bij elkander passen, waaruit reeds kan worden afgeleid, dat eene wijziging in de samenstelling van het vernis, in het algemeen eene verandering van het biscuit kan noodig maken.

De nadeelige invloed van de gebezigde loodverbindingen op het menschelijk organisme wordt voornamelijk uitgeoefend door het verstuiven van het vernis, hetzij door het behandelen van gedroogde, geverniste voorwerpen, of door vernisstof, dat verstuift na het opdrogen van de vochtige vernis, die onvermijdelijk bij het indompelen der waren verspreid wordt. Ook komen bij het indompelen van het biscuit in het natte vernis handen en armen met de loodhoudende stoffen voortdurend in aanraking.

De beperking van het in zwak zoutzuur oplosbare loodgehalte van de stoffen (waarmede dus in engeren zin het vernis bedoeld wordt) beoogt begrenzing van het gevaar voor loodintoxicatie, daarbij aannemende, dat opname van lood in het organisme *in hoofdzaak* geschiedt door oplossing van ingeademde, loodhoudende stoffen in het maagzuur. Deze overweging gaf professor Thorpe aanleiding tot het voorstellen van den zoogenaamden Thorpe-maatregel. Bij wijze van benadering nam hij, als toetsmiddel van oplosbaarheid in maagzuur — zwak zoutzuur (0,25 pCt.) en bepaalde, als toelaatbare, of juister gezegd, *bereikbare* grens van oplosbaarheid, 2 pCt. van het gewicht der gedroogde stof. De destijds in Engeland voor de keramische industrie voorgeschreven Thorpe-maatregel heeft tot groote bezwaren aanleiding gegeven, die oorzaak waren, dat van doorvoering in de praktijk niet veel is gekomen.

Bij de bepaling van den analogen maatregel voor de Nederlandsche keramische industrie, is de grens van oplosbaarheid hooger genomen, dan door Thorpe is voorgesteld, om aanvankelijk tegemoet te komen aan het vrij hooge gehalte aan oplosbare loodverbindingen van de hier te lande gebruikelijke vernissen. (1)

Bij de doorvoering van den maatregel in de keramische industrie in de 1e inspectie werd aanvankelijk een, hooger dan het toegelaten oplosbaar loodgehalte aangetroffen. Ten deele door eenige wijziging in de samenstelling, ten deele door verandering van de methode van samensmelten (verglazen) van de stoffen (waarmede wordt beoogd eene omzetting van de oplosbare in *on*oplosbare loodverbindingen) daalde het aanvankelijk gevonden percentage, zoodat van de twee groote aardewerkfabrieken in mijne inspectie (2), éene, haar vernis tot ruim beneden de gestelde grens wist te brengen, en

---

(1) Het is mij niet bekend, op welke overweging hier de scherpe begrenzing van het oplosbaar loodgehalte tot op de helft van 1 pCt. berust.

(2) Voor de porceleinfabriek doet zich dit vraagstuk niet voor, omdat daar alleen loodvrije vernis wordt gebruikt.

het vernis van de andere fabriek — hoewel het percentage verminderde — boven de gestelde grens bleef. Nog afgezien van het bezwaar, dat een hooger dan het gestelde percentage moest leiden tot het zeker zeer moeilijke vraagstuk om den arbeid te verbieden aan een groot aantal beschermde personen, zonder anderen arbeid daarvoor in de plaats te kunnen stellen, deden zich bij de chemische analyse van de vernismonsters eenige moeilijkheden voor. Zoo bleek o.a., dat de oplosbaarheid volgens de voorgeschreven methode van onderzoek onder meer ook afhankelijk is van de fijnheid (korrelgrootte) van het vernispoeder, echter zonder te kunnen beoordeelen in welke mate het kunnen voldoen aan het voorschrift daarvan afhankelijk is te achten. Denkt men zich dit glasachtige poeder eenvoudigheidshalve uit bolvormige korrels bestaande, dan is het duidelijk, dat de inwerking van het zoutzuur aan de oppervlakte van de korrels begint — en zoo de duur van inwerking van het oplossingmiddel (die op het constante bedrag van één uur in het voorschrift is bepaald) niet toereikt om tot de kern van de korrels door te dringen — de hoeveelheid van de opgeloste stof toeneemt met de fijnheid van maling, omdat het gezamenlijk korreloppervlak bij kleine korrels, grooter is dan dat, bij gelijke hoeveelheid materiaal, bij groote korrels. Ik heb daarin aanleiding gevonden tot het voorstel, de Thorpe-proef aan een nader onderzoek te onderwerpen. Ingevolge mijn voorstel werd aan Dr. C. van Eyk, leeraar in de scheikunde aan de Koninklijke Militaire Academie, die het glazuur-vraagstuk reeds als onderwerp van wetenschappelijk onderzoek in behandeling had genomen, een onderzoek opgedragen, dat nog niet is geëindigd.

In de fabrieken van emails of geëmailleerde waren, waarop mede de bepalingen van het Koninklijk besluit van den 16 Maart 1903 (Staatsblad n°. 83) betrekking hebben, treedt het bovenbehandelde vraagstuk meer op den achtergrond; in die fabrieken zijn zeer weinig personen met de hier bedoelde werkzaamheden belast; voor zoover zij tot de beschermde personen behoorden, werden zij vervangen door volwassen mannen.

Art. 5. Uit het aantal verleende vergunningen tot overwerk blijkt, in vergelijking met dat uit vorige Verslagperioden, eene vrij groote toename van het aantal aanvragen. Die toename kan niet alleen als een vooruitgang in de naleving van dit artikel worden aangemerkt. De ondervinding leert, dat eene overwerkaanvrage wel wordt gebezigd als middel van misleiding om eene overtreding van art. 5 te bemantelen.

Overwerk zonder vergunning in de week, voorafgaande aan die, voor welke vergunning is aangevraagd, schijnt, volgens verkregen inlichtingen nog al eens te worden toegepast om de aandacht van de controleerende ambtenaren af te leiden. In verband daarmede werd veelal eene contrôle

op de naleving van dit artikel ingesteld vóór en na afloop van de vergunningperiode. Vrees voor ontdekking van overtreding van art. 5 in de avonduren, heeft ook wel ertoe geleid de overtreding in de morgenuren — in de confectie- en aanverwante bedrijven voor 8 uur 's morgens — te verplaatsen. In een geval, dat ernstig vermoeden voor deze wijze van overtreden bestond, werden 's morgens de namen van de vóór 8 uur werkzame arbeidsters opgenomen en werd in den avond van denzelfden dag eene contrôle op het tijdig eindigen ingesteld, waarbij de overtreding kon worden geconstateerd. Op het deswege opgemaakt proces-verbaal volgde eene veroordeeling tot 5 $\times$ *f* 10 boete. Vermoeden bestaat op grond van verkregen inlichtingen, dat soms op tijd met het werk wordt geëindigd, maar dat de beschermde personen in de avonduren nog in de werkplaats terugkeeren om arbeid te verrichten. Spoedeischende rouwbestellingen worden dikwijls als motief voor eene zesdaagsche overwerkvergunning opgegeven. Daar het vermoeden bestond, dat de rouwbestelling als voorwendsel werd aangevoerd, zoowel voor den langen duur van de gevraagde vergunning als voor het verzoek van spoedige afdoening der aanvrage, waardoor de tijd voor nader onderzoek ontbrak, werd door den burgemeester eener aanzienlijke gemeente herhaaldelijk aan den Commissaris der Koningin geadviseerd de gevraagde verlenging van de door hem verleende tweedaagsche vergunning niet te verleenen.

De verzoeken om advies op vergunningsaanvragen, door den Commissaris der Koningin aan mij gericht, gaven de gelegenheid om bij mijne adviezen rekening te houden met de ten aanzien der betrokken aanvragers bekende gegevens ter zake van de naleving van de Arbeidswet, eventueel van de Veiligheidswet en van de wijze, waarop de beschermde personen plegen bejegend te worden.

Eenige malen werden klachten ontvangen, dat voor overwerk geen of geen voldoende betaling volgde.

Door een vonnis van den Kantonrechter te Tilburg werd het bepalen van het einde van den werkduur volgens de Greenwich-tijdregeling, wanneer deze niet overeenkomt met de plaatselijke tijdregeling, als eene overtreding gekenmerkt. De naar aanleiding van dit vonnis gehouden discussie in de vergadering van den 26 Januari 1904 in de Eerste Kamer der Staten-Generaal gaf mij aanleiding aan den Minister nadere instructie te dezer zake te vragen, onder aanvoering van de door den toenmaligen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid d.d. 22 Februari 1897, n⁰. 144, Afdeeling A. en F. ontvangen aanschrijving, dat de in de Arbeidswet genoemde tijdgrenzen behooren gerekend te worden naar plaatselijke tijdregeling. Zijne Excellentie deelde, in antwoord op mijn verzoek, mede, dat geen aanleiding bestond om in de aangehaalde aanschrijving wijziging te brengen.

Ook in deze Verslagperiode werd, ter bevordering van de contrôle, aan de Koninklijke Maréchaussée en aan de gemeentepolitie verzocht, contrôlebezoeken te brengen op dezerzijds aangegeven tijdstippen, waarbij rekening werd gehouden met berichten, die eene voorgenomen overtreding deden vermoeden. In het algemeen werd aan deze verzoeken bereidwillig voldaan — in sommige gevallen bleek gebrek aan een voldoend aantal politieagenten, bezwaar tegen de inwilliging op te leveren.

Verboden arbeid, in den vorm van nachtarbeid door jongens beneden 16 jaren, werd geconstateerd in eene papierfabriek te R. Het vermoeden, opgewekt bij een fabrieksbezoek, waarbij de regeling der werktijden ter sprake kwam, dat verboden nachtarbeid voorkwam, gaf aanleiding tot een bezoek van den adjunct-inspecteur met een opzichter eenige uren, nadat de nachtploeg was opgekomen. Daarbij werden inderdaad vier jongens beneden 16 jaren aangetroffen. Het deswege opgemaakt proces-verbaal leidde tot eene veroordeeling van het bedrijfshoofd tot *f* 100 boete. Vervolgens werd de bedoelde fabriek op dezerzijdsch verzoek herhaaldelijk in de nachtploeg-uren door de Koninklijke Maréchaussée bezocht.

Hoewel door het arrest van den Hoogen Raad is beslist (zie Verslag 1901/1902, blz. 105), dat de arbeid van vrouwen aan boord van schepen, liggende in eene tot eene fabriek behoorende haven, is arbeid in den zin der Arbeidswet, werd in eene beetwortelsuikerfabriek nachtarbeid van vrouwen bij het lossen van bieten uit schepen geconstateerd. Het deswege opgemaakt proces-verbaal leidde tot eene veroordeeling van de bedrijfshoofden door de Rechtbank te Breda tot *f* 10 boete per hoofd, nadat de Kantonrechter de betrokken bedrijfshoofden had vrijgesproken. Deze overtreding gaf aanleiding, ook bij andere suikerfabrieken, waar de ligplaats der in lossing zijnde schepen niet tot het fabriektsterrein behoort, den arbeid van vrouwen uitvoerig te bespreken; dientengevolge werd de toezegging verkregen, dat de nachtploegen uitsluitend uit mannen zullen worden samengesteld.

Art. 6. In eene confectiefabriek te 's H. werd in de middaguren een werkster aangetroffen, die niet, overeenkomstig het bepaalde in dit artikel, een vol uur rust genoot tusschen 11 uur des voormiddags en 3 uur des namiddags. De tijdverdeeling, waarbij de onvoldoende middagrust voorkwam, was gegrond op de uren van aankomst en vertrek van de treinen, waarmede deze werkster van en naar hare woonplaats vertrok. Hier zoude aanleiding geweest zijn om het toestaan van eene wijziging of vermindering van den middagrusttijd aan te vragen. Door het treffen van eene regeling, waarbij de middagrust toch op een vol uur kon worden bepaald, werd tot de bedoelde aanvrage niet overgegaan.

Contrôle op de naleving van art. 6 blijft zeer moeilijk, zoodat veelal eene overtreding niet kan worden geconstateerd.

Artt. 7 en 8. Overtredingen van deze artikelen zijn mij in de jaren 1903/1904 niet bekend geworden.

Daar in de zuivelfabrieken in mijne inspectie niet of slechts bij hooge uitzondering door vrouwen gewerkt wordt, en de arbeid in het algemeen op Zondag in zuivelfabrieken tot eenige weinige werkzaamheden beperkt is, behoefde van de vergunning, bedoeld in het tweede lid van art. 7 geen gebruik gemaakt te worden.

Artt. 10 en 11. Over moeilijkheden, ondervonden bij het aanvragen van arbeidskaarten en eenige malen over foutief ingevulde kaarten werden klachten vernomen en deze werden door mij met de betrokken burgemeesters besproken.

Het terugbrengen van kaarten ten gemeentehuize, bij het eindigen der dienstbetrekking, als bedoeld in het laatste lid van art. 10 wordt dikwijls verzuimd.

Lijsten, bedoeld in art. 11, werden herhaaldelijk foutief ingevuld aangetroffen.

Het in blanco teekenen van de lijsten door of van wege den burgemeester schijnt als de naaste oorzaak van deze onregelmatigheid beschouwd te moeten worden.

In de laatste kolom van de overzichtstaten van de bevindingen bij het fabrieksbezoek, ingelascht tusschen de hoofdstukken II en III, is aangegeven hoeveel malen kaarten en lijsten opmerkingen uitlokten.

Gehuwde vrouwen. In den zomer van 1904 heeft de heer Mr. L. H. W. Regout in zijne fabrieken te Meerssen (bij Maastricht) den arbeid van gehuwde vrouwen afgeschaft. Het aantal der in deze fabrieken werkzame gehuwde vrouwen was vrij gering, in Januari 1904 ± 20; de genomen maatregel heeft weinig of geen invloed gehad op den stand van het vraagstuk; daarbij komt, dat de arbeid van deze vrouwen, mede ten gevolge van de vereischte handigheid, tot de best betaalde behoort. Vermoedelijk zijn dus de uit de fabrieken van Mr. Regout afkomstige gehuwde vrouwen in andere fabrieken gaan werken.

De mededeelingen in mijn vorig verslag over dit onderwerp hebben, met name in Maastricht, tot eene vrij heftige gedachtenwisseling geleid. Daarbij vond eenerzijds mijne conclusie bevestiging, dat in eenige gevallen de fabrieksarbeid van gehuwde vrouwen niet gemist kan worden en anderzijds is de noodzakelijkheid gebleken van eene regeling op dit stuk, ten einde tegemoet te komen aan de schromelijke verwaarloozing van de huishoudelijke belangen, die in de Maastrichtsche arbeiderskringen valt waar te nemen.

Arbeiders boven 16 jaren. In kleinere gasfabrieken hebben de stokers, met name in den winter, zeer langdurigen dienst. In een paar gevallen werd door dezerzijdsch overleg bereikt, dat een stoker meer werd aangesteld en daardoor de werktijden vrij belangrijk verkort werden.

De geringe verdiensten in sommige ambachten leiden tot zeer lange werktijden. Zoo werd eene hoepelmakerij aangetroffen, waar de arbeid 's morgens om 4 uur aanving en tot 's avonds 8 uur duurde. Van de verdienste (in stukwerk), ten bedrage van ± *f* 1,30 der dag, werden in mindering gebracht het aandeel in de huurkosten van de schuur, zijnde 3 pCt. van het loon, en voorts de kosten van verlichting, zijnde f 0,20 per week, zoodat per week overbleef *f* 7,53. Bovendien zijn de werktuigen, ter waarde van *f* 35, eigendom van den arbeider.

Afmattenden, langdurigen arbeid (26 uur in dienst, daarna 22 uur rust) vereischt de bediening van de zinkovens. Wel wordt de arbeid niet voortdurend verricht — er zijn zelfs vele rustpoozen — doch het aan één stuk verblijven in de uiteraard afmattende omgeving, gedurende meer dan een etmaal, moet leiden tot overmatige vermoeienis. Proefnemingen met gewijzigde inrichting der ovens, waardoor althans de groote hitte eenigermate wordt gekeerd, hebben nog niet tot voldoend gunstige resultaten geleid om daarbij de zekerheid van het bedrijf te waarborgen.

In de aardewerkfabriek der „Société Céramique" te Maastricht is het aantal werkuren tot $9^1/_4$ teruggebracht.

Nummer der groep.	BEDRIJFSGROEP.	Totaal aantal bezoeken.	Aantal malen dat opmerkingen										
			luchtruimte.	luchtverversching.	verlichting.	brandgevaar.	redding bij brand.	kleedkamers, schaftlokalen.	privaten, urinoirs.	reinheid.	waschgelegenheden, baden.	verwarming.	warmteafvoer.
1	Aardewerk, glas, kalk enz.	29	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,	,,
2	Diamant enz.	2	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
3	Boek-, steendrukkerijen enz.	37	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	5	,,	,,
4	Bouwbedrijven.	40	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
5	Chemische nijverheid enz.	4	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,	1	,,	,,
6	Hout, kurk, stroobewerking enz.	89	,,	1	,,	,,	,,	,,	3	,,	,,	,,	,,
7	Kleeding en reiniging . .	298	2	,,	12	,,	,,	,,	3	,,	,,	,,	,,
8	Kunstnijverheid	3	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
9	Leder, wasdoek, enz. . .	93	1	,,	,,	1	1	,,	2	,,	2	,,	,,
10	Oer, steenkolen, turf . .	8	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,	1	,,	,,
11	Bewerking van metalen .	151	,,	1	,,	,,	,,	,,	,,	2	1	,,	,,
12	Vervaardiging van stoom- en andere werktuigen enz.	20	,,	,,	,,	,,	,,	,,	2	,,	9	,,	,,
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	18	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
14	Papier enz.	9	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
15	Textiele nijverheid . . .	80	,,	2	,,	,,	1	,,	4	,,	,,	,,	,,
16	Gas en electriciteit . . .	11	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	2	,,	,,
17	Voedings- en genotmiddelen	186	3	1	,,	5	6	,,	3	,,	1	,,	1
		1078	6	5	12	7	8	,,	19	2	23	,,	1

gedurende het jaar 1903.

werden gemaakt, resp. voorschriften werden gegeven omtrent:																Opmerkingen.
stof-, dampen- en gas-afvoer.	beveiligingen K. B. (V.-W.) art. 19, 1—10.	seinen.	smeren.	tornen stoommachines.	veiligheidszwengels. Auto-starters.	stoomleidingen.	verbandmiddelen.	electrische geleidingen enz.	bordessen, vloeren, trappen enz.	ladders.	liften.	kuipen.	ontploffingsgevaar.	drinkwater.	A. W. Kaart en lijst.	
1	5	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	
"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
1	9	"	"	"	1	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
1	4	"	"	"	1	"	2	"	2	"	"	1	"	"	"	
"	26	"	"	6	"	"	7	"	5	"	"	"	"	"	5	
"	3	"	"	1	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	28	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	26	"	"	"	1	"	6	"	2	"	"	"	"	"	6	
"	1	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	
2	31	"	"	"	1	"	"	"	5	"	"	"	"	"	13	
7	8	"	"	"	2	"	"	"	2	"	"	"	"	"	3	
"	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
2	43	"	"	5	"	"	7	"	19	"	"	2	"	"	"	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
1	45	"	"	2	1	"	1	"	20	"	"	"	"	"	2	
15	208	"	"	14	7	"	24	"	59	"	"	3	"	"	57	

Nummer der groep.	BEDRIJFSGROEP.	Totaal aantal bezoeken.	Aantal malen dat opmerkingen										
			luchtruimte.	luchtverversching.	verlichting.	brandgevaar.	redding bij brand.	kleedkamers, schaftlokalen.	privaten, urinoirs.	reinheid.	waschgelegenheden, baden.	verwarming.	warmteafvoer.
1	Aardewerk, glas, kalk enz.	28	”	”	”	”	”	”	6	”	1	”	”
2	Diamant enz.	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
3	Boek-, steendrukkerijen enz.	7	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
4	Bouwbedrijven.	2	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
5	Chemische nijverheid enz.	3	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
6	Hout, kurk, stroobewerking enz.	24	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
7	Kleeding en reiniging . .	83	1	”	1	”	”	”	”	”	”	”	”
8	Kunstnijverheid	3	”	”	”	”	”	”	”	”	1	”	”
9	Leder, wasdoek enz. . .	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
10	Oer, steenkolen, turf . .	5	”	”	”	”	”	”	”	”	1	”	”
11	Bewerking van metalen .	14	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
12	Vervaardiging van stoom- en andere werktuigen enz.	3	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
14	Papier enz	6	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
15	Textiele nijverheid . . .	8	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
16	Gas en electriciteit . . .	8	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
17	Voedings- en genotmiddelen	55	”	”	”	”	4	”	4	”	”	”	”
		249	1	”	1	”	4	”	10	”	3	”	”

gedurende het jaar 1903.

werden gemaakt, resp. voorschriften werden gegeven omtrent:																
stof-, dampen- en gas-afvoer.	beveiligingen K. B. (V.-W.) art. 19, 1—10.	seinen.	smeren.	tornen stoommachines.	veiligheidszwengels. Auto-starters.	stoomleidingen.	verbandmiddelen.	electrische geleidingen enz.	bordessen, vloeren, trappen enz.	ladders.	liften.	kuipen.	ontploffingsgevaar.	drinkwater.	A. W. Kaart en lijst.	*Opmerkingen.*
2	6	"	"	"	"	"	3	"	2	"	"	"	"	"	"	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	2	"	"	1	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	10	"	"	"	"	"	2	"	3	"	"	"	"	"	1	
"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	6	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	5	"	"	"	"	"	"	"	4	"	"	"	"	"	"	
"	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	
"	1	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
1	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	2	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	12	"	"	"	"	"	6	"	13	"	"	"	"	"	"	
3	48	"	"	1	"	"	13	"	23	"	"	"	"	"	8	

Nummer der groep.	BEDRIJFSGROEP.	Totaal aantal bezoeken.	Aantal malen dat opmerkingen										
			luchtruimte.	luchtverversching.	verlichting.	brandgevaar.	redding bij brand.	kleedkamers, schaftlokalen.	privaten, urinoirs.	reinheid.	waschgelegenheden, baden.	verwarming.	warmteafvoer.
1	Aardewerk, glas, kalk enz.	74	,,	,,	,,	,,	,,	,,	6	,,	1	,,	,,
2	Diamant enz.	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
3	Boek-, steendrukkerijen enz.	49	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	19	,,	,,
4	Bouwbedrijven.	42	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
5	Chemische nijverheid enz.	26	,,	1	,,	,,	1	,,	1	,,	5	,,	1
6	Hout, kurk, stroobewerking enz.	124	1	2	,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	1	,,
7	Kleeding en reiniging . .	472	1	,,	18	1	3	,,	6	,,	,,	2	,,
8	Kunstnijverheid	4	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	1	1	,,
9	Leder, wasdoek enz. . .	98	,,	,,	,,	,,	3	,,	4	,,	9	,,	,,
10	Oer, steenkolen, turf . .	5	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	2	,,	,,
11	Bewerking van metalen .	261	1	,,	,,	1	,,	,,	4	,,	10	,,	,,
12	Vervaardiging van stoom- en andere werktuigen enz.	36	,,	1	1	,,	1	1	3	1	2	,,	,,
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	28	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
14	Papier enz.	13	1	1	,,	,,	,,	,,	1	1	4	,,	,,
15	Textiele nijverheid . . .	117	1	4	,,	1	12	1	7	,,	,,	,,	,,
16	Gas en electriciteit . . .	16	,,	2	,,	,,	,,	1	5	,,	8	,,	,,
17	Voedings- en genotmiddelen	2453	5	8	3	465	6	1	17	9	10	1	,,
		3818	10	19	22	468	26	5	55	12	71	5	1

gedurende het jaar 1904.

werden gemaakt, resp. voorschriften werden gegeven omtrent:																
stof- dampen- en gas-afvoer.	beveiligingen K. B. (V.-W.) art. 19, 1—10.	seinen.	smeren.	tornen stoommachines.	veiligheidszwengels. Auto-starters.	stoomleidingen.	verbandmiddelen.	electrische geleidingen enz	bordessen, vloeren, trappen enz.	ladders.	liften.	kuipen.	ontploffingsgevaar.	drinkwater.	A. W. Kaart en lijst.	*Opmerkingen.*
1	33	2	2	1	1	,,	12	,,	11	,,	,,	,,	,,	,,	1	Eenige bezoeken aan inrichtingen, waar gemengde bedrijven voorkomen of die niet onder een der bedrijfsgroepen n°s. 1—17 zijn te rangschikken, zijn in dezen staat niet opgenomen.
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	
,,	31	,,	,,	1	2	,,	14	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	2	
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	5	
11	12	4	,,	4	,,	,,	10	,,	3	,,	1	1	1	,,	,,	
1	58	5	,,	6	15	,,	19	,,	1	,,	,,	,,	,,	,,	23	
3	26	3	,,	14	1	,,	12	,,	7	,,	,,	,,	,,	,,	59	
2	3	2	,,	,,	,,	,,	2	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	
1	30	1	,,	9	14	,,	19	,,	5	,,	2	,,	,,	,,	9	
,,	3	,,	,,	,,	,,	,,	2	,,	1	,,	,,	,,	,,	,,	1	
8	101	,,	3	,,	12	,,	10	,,	3	,,	,,	,,	,,	,,	32	
3	23	,,	,,	2	4	,,	4	,,	2	,,	1	,,	,,	1	,,	
,,	12	,,	,,	,,	2	,,	1	,,	1	,,	,,	,,	,,	,,	3	
1	4	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,	,,	,,	2	
4	67	12	,,	12	2	,,	15	,,	11	1	1	,,	1	,,	,,	
1	2	,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	
3	678	5	8	55	45	1	71	,,	401	53	6	8	,,	,,	112	
39	1083	34	13	104	99	2	191	,,	448	54	11	9	2	1	249	

Nummer der groep.	BEDRIJFSGROEP.	Totaal aantal bezoeken.	Aantal malen dat opmerkingen										
			luchtruimte.	luchtverversching.	verlichting.	brandgevaar.	redding bij brand.	kleedkamers, schaftlokalen.	privaten, urinoirs.	reinheid.	waschgelegenheden, baden.	verwarming.	warmteafvoer.
1	Aardewerk, glas, kalk enz.	95	"	1	"	"	1	5	11	"	9	"	"
2	Diamant, enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek-, steendrukkerijen enz.	12	"	"	"	"	"	"	"	"	6	"	"
4	Bouwbedrijven.	11	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
5	Chemische nijverheid enz.	16	"	"	"	"	"	1	"	"	6	"	"
6	Hout, kurk, stroobewerking enz.	39	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
7	Kleeding en reiniging . .	188	2	2	14	"	1	"	"	"	"	"	"
8	Kunstnijverheid	8	"	"	"	"	1	"	"	"	1	"	"
9	Leder, wasdoek enz. . .	10	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
10	Oer, steenkolen, turf . .	5	"	1	"	"	1	"	"	"	1	"	1
11	Bewerking van metalen .	44	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
12	Vervaardiging van stoom- en andere werktuigen enz.	12	"	"	"	"	1	"	2	"	3	"	"
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
14	Papier enz.	7	"	2	1	"	"	"	"	"	1	"	"
15	Textiele nijverheid . . .	5	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"
16	Gas en electriciteit . . .	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen	432	4	2	1	46	7	"	3	7	"	"	"
		886	6	8	16	46	12	6	18	7	27	"	1

gedurende het jaar 1904.

werden gemaakt, resp. voorschriften werden gegeven omtrent:

stof, dampen en gas-afvoer.	beveiligingen K. B. (V.-W.) art. 19, 1—10.	seinen.	smeren.	tornen stoommachines.	veiligheidszwengels. Auto starters.	stoomleidingen.	verbandmiddelen.	electrische geleidingen enz.	bordessen, vloeren, trappen enz.	ladders.	liften.	kuipen	ontploffingsgevaar.	drinkwater.	A. W. Kaart en lijst.	*Opmerkingen.*
7	29	3	"	10	1	"	17	"	8	"	"	"	"	"	4	Eenige bezoeken aan inrichtingen, waar gemengde bedrijven voorkomen of die niet onder een der bedrijfsgroepen n°s. 1—17 zijn te rangschikken, zijn in dezen staat niet opgenomen.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	9	"	"	1	"	"	6	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	
"	7	"	"	4	"	"	1	"	1	"	"	"	"	"	"	
"	9	"	"	"	1	"	5	"	"	"	"	"	"	"	1	
"	8	1	"	4	2	"	3	"	1	"	"	"	"	"	39	
1	1	"	"	1	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	2	"	"	"	"	"	1	"	1	"	"	"	"	"	"	
"	2	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	
"	12	"	"	"	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"	3	
2	9	"	"	2	1	"	4	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
2	2	"	"	"	"	1	"	"	2	"	1	1	"	"	"	
"	2	"	"	1	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	188	2	2	4	11	"	31	"	89	53	1	7	"	"	10	
12	280	6	2	27	16	1	74	"	104	53	2	8	"	"	58	

I

HOOFDSTUK III.

OVER FABRIEKEN EN WERKPLAATSEN.

Bestrijding van voor de gezondheid schadelijke invloeden. Beveiliging tegen ongevallen. Hinderwet in verband met de Veiligheidswet.

Een overzicht van de bevindingen bij het bezoeken van fabrieken en werkplaatsen is neergelegd in de bij dit hoofdstuk behoorende staten, afzonderlijk voor de provinciën Noord-Brabant en Limburg en voor de jaren 1903 en 1904, en gerangschikt naar de bedrijfsgroepen. Daarin is in de laatste kolom opgenomen het aantal malen, dat opmerkingen gemaakt werden over de kaarten en lijsten en dus tevens de uit deze laatsten voortvloeiende opmerkingen omtrent de regeling van de arbeidstijden. Uit dit overzicht volgt, dat het belangrijk aantal bezoeken in aanmerking genomen, het aantal opmerkingen ten aanzien van art. 6 der Veiligheidswet een betrekkelijk laag cijfer vertoont, met uitzondering van de groep XVII „Voedings- en genotmiddelen", met name Noord-Brabant 1904 „Brandgevaar", welke uitzondering voortvloeit uit het belangrijk aantal bakkerijen, veelal in kleine verspreid liggende plaatsen, voor het bezoeken waarvan de uitbreiding van het aantal technische ambtenaren de gelegenheid gaf, of die tengevolge van vroeger verleende vrijstellingen nog niet aan de wetseischen beantwoordden.

Het zwaartepunt van de opmerkingen ligt in de rubrieken, die betrekking hebben op art. 7 der Veiligheidswet, meer bepaaldelijk in art. 19 sub 1—10 van het Veiligheidsbesluit.

Voor het verschijnsel, dat na een 6- à 7-jarig van kracht zijn van de Veiligheidswet nog zeer vele opmerkingen gemaakt moeten worden, zijn verschillende oorzaken aan te geven.

In de eerste plaats het tot stand brengen van nieuwe inrichtingen. Uit de opgaven van het aantal Hinderwet-aanvragen volgt eene vrij belangrijke

toename van nieuwe fabrieken en werkplaatsen. Het kunnen voldoen aan de eischen, gesteld bij art. 6 der Veiligheidswet, behoort tot de voorwaarden, waarop vergunning tot oprichting wordt verleend. De eischen van art. 7 echter kunnen, uit den aard der zaak, pas in tweede tijdsorde ter sprake komen en worden in den regel pas voor definitieve vaststelling en nader voor contrôle vatbaar, wanneer de inrichting is voltooid en in werking gebracht. Zooveel mogelijk werd vooraf de aandacht van belanghebbenden gevestigd op den beveiligingsplicht.

Voorts worde genoemd de uitbreiding van bestaande inrichtingen, waardoor — dit geldt voornamelijk ten aanzien van art. 6 der Veiligheidswet — de betrokken inrichting dikwijls in eene nieuwe categorie van eischen komt te ressorteeren. Uitbreiding heeft, ten aanzien van de eischen gesteld in art. 7 der Veiligheidswet, deze beteekenis, dat wijziging in de plaatsing van werktuigen, verandering in de transmissie en overeenkomstige omstandigheden, nieuwe beschermingsmaatregelen noodig maken, en de betrokken hoofden en bestuurders van bedrijven meestal met het aanbrengen van beschermingen wachten op de aanwijzing van de inspectie-ambtenaren. Deze gewoonte heeft het voordeel, dat de beschermingen naar het oordeel van de inspectie-ambtenaren, dat gegrond is op ervaring in tal van andere inrichtingen, kunnen gemaakt worden. Als schaduwzijde treedt daarbij op, het gedurende eenigen tijd werken met onbeveiligde werktuigen. Loffelijke vermelding verdienen de molenaars J. Romanesco te Heeze en A. Jochems te Erp, die op eigen initiatief keurig en doelmatig uitgevoerde beschermingen in hunne molens hebben aangebracht. Het was nu en dan noodig om bestuurders van bedrijven er aan te herinneren, dat de plicht tot beveiliging op hen rust en niet wordt opgeschort, totdat een ambtelijk bezoek de aandacht op het ontbrekende vestigt, en dat zij tevens dragen de verantwoordelijkheid in strafrechterlijken zin voor de gevolgen, die uit het niet beveiligd zijn van werktuigen kunnen voortvloeien. In eenige gevallen, waar òf onverantwoordelijke nalatigheid, òf kennelijke onwil werd ontmoet, volgde een proces-verbaal.

Als derde en zeker niet de minst intense oorzaak van de noodzakelijkheid van opmerkingen, noem ik het strenger worden van de eischen bij de beoordeeling van noodzakelijk geachte of reeds gemaakte beschermingen. Langzamerhand leert de ervaring — in binnen- en buitenland — welke voorzieningen het meest urgent zijn; zij leert bovendien vele verbeteringen kennen en wijst bijna voortdurend op oorzaken van ongevallen of op hygienische bezwaren, die voorheen niet bekend waren.

Behalve ten aanzien van de bepalingen van art. 19 sub. 1—10 van het Veiligheidsbesluit, wordt in het overzicht de aandacht getrokken door de kolommen „Tornen van stoommachines en veiligheidszwengels". Aan deze twee maatregelen werd bijzondere aandacht gewijd, mede ten gevolge — wat

de veiligheidszwengels betreft — van het zeer belangrijk aantal explosiemotoren, die in werking werden gebracht.

Ook de kolom „verbandmiddelen" toont een groot aantal opmerkingen; deze vloeien in hoofdzaak voort uit de opstelling door den medisch-adviseur bij de arbeidsinspectie van een viertal verbandtrommels, die, naar gelang van de grootte van eene industrieele inrichting, van hare al of niet geïsoleerde ligging enz. werden geëischt. In sommige bedrijven werd de toepasselijk geachte lijst der verbandmiddelen aangevuld met die, welke door den aard van de in het bedrijf te vreezen ongevallen noodig werden geoordeeld. Zoo werd b. v. in strijkinrichtingen eene extra hoeveelheid olie en kalkwater voor de behandeling van brandwonden verlangd; in eenige kleinere inrichtingen, waar overigens met een beperkt stel hulpmiddelen kan worden volstaan, werd een slang van Foulis aangewezen, wanneer de kans van, met verbloeding dreigende, ongevallen zulks noodig deed schijnen.

Als algemeene conclusie meen ik te kunnen zeggen, dat de toestanden in fabrieken en werkplaatsen en de beveiliging der werktuigen in deze verslagperiode zeer belangrijke vorderingen hebben gemaakt.

Te betreuren is, dat niet meer gebruik wordt gemaakt van de, in art. 2 der Veiligheidswet en nader bij de artt. 3, 4 en 5 van die wet geregelde, aan de werkgevers verleende bevoegdheid, om vooraf het oordeel van den inspecteur in te winnen over het bouwplan van eene nieuwe of van eene voorgenomen uitbreiding van eene bestaande inrichting. In deze verslagperiode kwam een daartoe strekkend verzoek slechts 10 maal bij mij in. Deze aanvragen gaven aanleiding tot vruchtdragend overleg. Ik schrijf aan onbekendheid met deze bevoegdheid toe, dat daarvan zoo zelden gebruik wordt gemaakt. Het is mij gebleken, dat de bedoelde bevoegdheid niet als zoodanig wordt verstaan, want, wanneer ik enkele malen een verzoek tot bespreking ontving, werd een toestemmende beantwoording meer beschouwd als een welwillendheid mijnerzijds dan als een recht van den betrokken werkgever. De overlegging van de stukken, genoemd in art. 3 der Veiligheidswet, bleef achterwege — eene uiteenzetting van des wetgevers bedoeling, in de artt. 2—5 neergelegd — was noodig om de voorgeschreven behandeling van eene aanvrage te kunnen volgen.

Zeer bevorderlijk voor de goede uitvoering van beveiligingen is het verstrekken van teekeningen; ik wees reeds hierop in mijn vorig verslag. Dank zij ook de vermeerdering van de mij toegevoegde technische hulp, konden van verschillende beschermingen type-teekeningen worden opgemaakt en, na reproductie, aan de bedrijfshoofden worden uitgereikt.

Voor zoover de beperkte, tot mijne beschikking staande administratieve

hulp zulks gedoogde, werd als regel doorgevoerd het schriftelijk bevestigen van gegeven aanwijzingen, waaruit, naar de ervaring leerde, goede gevolgen voortkomen.

Na het arrest van het Gerechtshof te 's Hertogenbosch (zie vorig Verslag blz. 121), waarbij de directeuren van eene steenkolenmijn werden veroordeeld op grond van art. 184 van het Wetboek van Strafrecht (wegens toegangsweigering van inspectie-ambtenaren) werden de steenkolenmijnen in zuidelijk Limburg ambtshalve eenige malen bezocht.

Voorschriften en aanwijzingen bleven in hoofdzaak beperkt tot de bovengrondsche inrichtingen: de machinekamer, kolenwasscherij, kolensorteerderij, brikettenfabriek, reparatie-werkplaatsen, badgelegenheden enz., terwijl voor ondergronds noodig geachte voorzieningen overleg werd gepleegd met den Rijks-ingenieur der mijnen in Limburg.

Waar geconstateerd kan worden, dat het toezicht van de arbeidsinspectie vele verbeteringen ten gevolge had, en dat de samenwerking met den Rijks-ingenieur vruchtdragend bleek te zijn, moet ik betreuren, dat door de nieuwe wettelijke regeling op de mijnen het toezicht aan de arbeidsinspectie wordt onttrokken, en bij de nieuwe regeling geen verband is gelegd tusschen het Rijkstoezicht op de mijnen en het Rijkstoezicht op fabrieken en werkplaatsen in het algemeen.

Na bovenstaande algemeene opmerkingen moge ik thans op eenige van de in dit hoofdstuk behoorende onderwerpen in het bijzonder de aandacht vestigen.

Vrije luchtruimte. In de wordingsgeschiedenis van vele bedrijven schuilt veelal de oorzaak, dat de werklokalen ontoereikende luchtruimte hebben. Aanvankelijk met een klein aantal personen werkende, waarbij de ruimte toereikt, ontstaat bij vermeerdering van het aantal arbeiders een tekort aan luchtruimte. Soms moesten eenige personen verwijderd worden, wanneer vergrooting van een lokaal door het bijtrekken van eene aangrenzende ruimte niet mogelijk was.

Uit de mededeelingen van mijn vorig Verslag (pag. 124—126) volgt, dat zeer uitgebreide bemoeiing noodig wordt, wanneer bij eene wijziging van de Arbeidswetgeving de luchtruimte-bepalingen tot ateliers met 5 personen van toepassing worden. Het zijn vooral de kleine werkplaatsen met minder dan 10 personen, waarop de Veiligheidswet derhalve niet van kracht is, die ten aanzien van de luchtruimte zeer veel te wenschen overlaten.

Bij nieuwe inrichtingen, waarvan ik, ingevolge de Hinderwet, de stukken ontving, helaas zonder de voor de beoordeeling vaak noodige doorsnede- en opstandsteekeningen (die in de artt. 5 en 5*bis* der Hinderwet niet worden

voorgeschreven), werd in het bijzonder op eene doelmatige hoogte der vertrekken gewezen, waardoor eenige malen werd bereikt, dat door wijziging van de hoogte-indeeling aanmerkelijke verbetering in de werkruimte werd verkregen.

Luchtverversching en **dragelijke temperatuur**. Verbetering in den toevoer en afvoer van lucht vorderde soms uitvoerige bespreking, waarbij gelijktijdig de verwarming in het koude jaargetijde beooordeeld werd.

Luchtverversching is in sigarenfabrieken natuurlijk van bijzonder gewicht; vermeld moge worden het uitstekende stelsel van ventilatie en verwarming, volgens het systeem Perret, dat in eene sigarenfabriek van de firma Kerssemakers, Rath en Co. te Gestel is aangebracht, en vroeger reeds in de fabriek van den heer Retera te Beek werd aangetroffen.

Daarbij wordt buitenlucht, door een calorifère verwarmd, door goed geïsoleerde kanalen naar de werklokalen geleid; de toevoer in de lokalen kan door schuiven geregeld worden. Uit de werklokalen wordt de lucht gezogen naar een tweede calorifère, en vervolgens, na verwarming, gestuwd naar de droogkamer.

De lucht van de droogkamer is derhalve reeds voorgewarmd en vereischt betrekkelijk weinig warmte om op de, voor het drogen van sigaren noodige temperatuur gebracht te worden.

Het systeem voldoet uitmuntend. In de werklokalen heerscht een aangename temperatuur en de luchtverversching is zeer goed.

Het systeem heeft buitendien het voordeel van eene goedkoope exploitatie; voor eene fabriek, waar ± 60 personen werken, werden mij de brandstofkosten per dag, op f 0.60 à f 0.65 opgegeven, tot welk economisch zeer gunstig resultaat de goede inrichting der calorifère-haarden veel bijdraagt.

In strijkinrichtingen geeft de strijkkachel in den zomer veel overlast. Op mijn aandringen werden die kachels veelal, door het aanbrengen van sluitmuren, zooveel mogelijk geïsoleerd, waardoor de hinderlijke, stralende warmte op vrijwel afdoende wijze wordt gekeerd.

De doelmatigheid laat bij het plaatsen van kachels, ook in samenhang met goede luchtverversching, dikwijls veel te wenschen over, zoodat in eenige deelen van de werklokalen hinderlijke hooge, in andere deelen ondragelijk lage temperatuur heerscht. In zulke gevallen werden, door het plegen van overleg, veelal verbeteringen verkregen.

Verlichting. Wanneer bij de beoordeeling van de dagverlichting in werkplaatsen, verbetering noodig bleek, deed zich de vraag voor, welke afmetingen aan nieuwe, of aan de te vergrooten ramen behoorden gegeven te

worden. Deze vraag gaf aanleiding, het verband tusschen de grootte van de lichtopening, in verhouding van het vloeroppervlak van het werklokaal, na te gaan.

Ter verkrijging van een overzicht werd bij de contrôle van naaisters- en modisten-ateliers, waar het werk altijd goed licht eischt, de genoemde verhouding opgenomen.

Die opname leverde zeer uiteenloopende resultaten.

Bepaald onvoldoende verlichting, die verbetering eischte, werd aangetroffen in ateliers, waar de lichtopeningen 22,5 pCt., 23,5 pCt. en zelfs 29,5 pCt. — gemiddeld 25 pCt. of $^1/_4$ van het vloeroppervlak bedroegen. Hierbij werd het licht belemmerd door dichtbijstaande gebouwen.

In tegenstelling van de evengenoemde voorbeelden, werden ook ateliers aangetroffen, waar de verlichting tot het vloeroppervlak geacht kon worden op de grens van „voldoende" te zijn, waarbij de verhouding van de lichtopeningen 6,5 pCt. en 5,5 pCt. of ongeveer $^1/_{15}$ en $^1/_{18}$ bedraagt.

In deze gevallen was de plaatsing van het raam bijzonder gunstig.

Wordt voor de genoemde verhouding $^1/_7$ (= 14,286 pCt.), als norm beschouwd, dan blijkt uit de opname:

voor Noord-Brabant ('s-Hertogenbosch, Breda, Tilburg, Eindhoven, Helmond, Roosendaal, Bergen op Zoom, Oosterhout, Waalwijk en eenige dorpen):

Van de 354 ateliers was in 198 ($\pm$ 56 pCt.) de verhouding grooter dan $^1/_7$ en in 156 ($\pm$ 44 pCt.) kleiner dan $^1/_7$; voor Limburg (Maastricht, Roermond, Venlo, Sittard en eenige dorpen) leerde de opname, dat van 199 ateliers in 83 ($\pm$ 42 pCt.) de verhouding grooter dan $^1/_7$ en in 116 ($\pm$ 58 pCt.) de verhouding minder dan $^1/_7$ bedroeg.

Van de ateliers, waar de verhouding minder dan $^1/_7$ bedroeg, werden vele — zoowel in Noord-Brabant als in Limburg — wegens onvoldoende verlichting afgekeurd.

In het algemeen kan uit de opname de gevolgtrekking gemaakt worden, dat de verhouding van de lichtopeningen tot het vloeroppervlak niet als betrouwbare maatstaf voor de beoordeeling van de dagverlichting gebruikt kan worden.

Kleedkamers en **schaftlokalen.** De hoogere eischen, die uit de Koninklijke besluiten van den 16 Maart 1903, *Staatsblad* n°. 83 en n°. 84, ten aanzien van kleedkamers en schaftlokalen voortvloeien, vorderden uitvoerige bemoeiing. In oude fabrieken, waar geen terrein voor uitbreiding beschikbaar is, is het inrichten van goede kleedkamers en schaftlokalen zeer moeilijk — dientengevolge worden genoemde inrichtingen veelal in te kleine ruimten gevestigd.

Privaten. Bij het tot stand brengen van nieuwe inrichtingen moet herhaaldelijk op den eisch van goede privaten worden gewezen. Het onder-

houden in zindelijken staat geeft dikwijls aanleiding tot opmerkingen.

In plaatsen, waar geen behoorlijk rioolstelsel aanwezig is en een afvoer, volgens het systeem Mouras, op bezwaren stuit, zoodat een beerput moet worden toegepast, kan het gebruik van waterclosets bezwaarlijk ruime uitbreiding vinden. Door een geventileerd portaal, als is voorgeschreven in art. 15 van het Veiligheidsbesluit, wordt niet altijd op afdoende wijze stankverspreiding vermeden.

Ik heb dikwijls aangedrongen op eene betere inrichting van den beerput, met name op het aanbrengen van een tweetal ventilatie-buizen, ter inwendige wijdte van 0,10 à 0,12 M., reikende tot voldoende hoogte, dat hinder van stank, ook bij de dakvensters, is uitgesloten. Dit hulpmiddel werkt zeer goed — daarbij wordt ook vermeden het gevaar van verstikking, dat, bij het ledigen van beerputten door de daarin aanwezige gassen reeds menigmaal slachtoffers eischte.

Waschgelegenheden. Door de wijziging van art. 16 sub 7 van het Veiligheidsbesluit door het bepaalde bij art. 5 van het Koninklijk besluit van den 16 Maart 1903 (Stbl. n°. 84) wordt de eisch ten aanzien van waschgelegenheden tot meer bedrijven uitgebreid en bovendien door nadere omschrijving van de inrichting en het aantal der waschgelegenheden verscherpt.

Het behoeft nauwelijks vermelding, dat hierdoor eene uitgebreide bemoeiing noodig werd, waarbij op veel bezwaren werd gestuit met het oog op de kosten, plaatsgebrek en niet het minst door de veelal heerschende overtuiging, dat eene waschgelegenheid door de arbeiders toch niet gebruikt zoude worden.

Over de inrichting van waschgelegenheden, het voorzien van zeep, borstels en handdoeken, heb ik reeds eenige opmerkingen gemaakt in Hoofdstuk II bij art. 4 der Arbeidswet, in verband met de hoogere eischen, in het Arbeidsbesluit gebracht, door het Koninklijk besluit van den 16 Maart 1903 (Stbl. n°. 83).

Het verkrijgen van doelmatige inrichtingen vorderde ook voor de hier bedoelde waschgelegenheden veel overleg.

In eene drukkerij stuitte het eischen van waschgelegenheden op zoodanige tegenkanting, die vrijwel met principieele weigering is gelijk te stellen, dat tot het opmaken van een proces-verbaal moest worden overgegaan; na veroordeeling van de bedrijfshoofden door het Kantongerecht, in appèl door de Rechtbank, en het opnieuw stellen van den eisch, werden de noodige waschgelegenheden aangebracht.

Behalve door het Koninklijk besluit van den 16 Maart 1903 (Stbl. n°. 84) werden de eischen ten aanzien van waschgelegenheden verscherpt door de overweging, dat eene waschgelegenheid in hare beteekenis, volgens het

gewone spraakgebruik, wel voldoende kan zijn voor het reinigen van de handen, desnoods van hoofd en bovenlijf, maar niet beantwoordt aan de behoefte van geheele lichaamsreiniging, waar groote warmte, stof of vuil zulks vereischt.

Zoo werden sproeibaden voorgeschreven en tot stand gebracht in de beetwortelsuikerfabrieken voor die categorieën van arbeiders, die aan geheele lichaamsverontreiniging zijn blootgesteld; in een kunstmeststoffenfabriek en in de locomotief-dépôts van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, voor zoover deze onder de Veiligheidswet vallen.

Zonder aandrang dezerzijds — ik vermeld dit als eene uitzondering, die den regel bevestigt — waren reeds sproeibaden in eenige fabrieken ingericht, waaronder ik noem de gasfabrieken te 's-Hertogenbosch, Maastricht, Roermond en Vaals.

Verwijdering van schadelijke dampen, gassen en stof. Eene verwijzing naar verschillende Verslagen van de inspecteurs van den arbeid is voldoende om aan te toonen, tot welke groote moeilijkheden eene afdoende voorziening tegen dampen, gassen en stof aanleiding geeft.

Krachtige afzuiging alléén geeft geen bevredigende oplossing, omdat daarbij onvermijdelijk groote hoeveelheden lucht moeten afgevoerd worden, die door buitenlucht worden vervangen, en aldus in het koude jaargetijde onmiddellijk op het onderhouden van een dragelijke temperatuur invloed wordt uitgeoefend.

Geldt het verwijdering van dampen uit werklokalen, waar water van hooge temperatuur nevelvorming veroorzaakt, dan is aan afzuiging alléén het nadeel verbonden, dat de toetredende koude, vochtige buitenlucht de nevelvorming in de hand werkt.

In het algemeen behoort eene afzuiging verband te houden met de methode van ventilatie en van verwarming. In het speciale geval van dampafvoer (ontneveling) behoort rekening gehouden te worden met den aanvoer van warme, droge lucht, zoodanig, dat eene oververzadiging met waterdamp en daarmede nevelvorming vermeden wordt.

Eene briefwisseling over dit onderwerp met Duitsche ambtgenooten deden mij eenige goed geslaagde voorbeelden van stofafzuiging kennen. Ik vond daarin aanleiding om machtiging te vragen, deze voorbeelden nader door bezichtiging en bespreking te bestudeeren, op welk verzoek de gevraagde machtiging werd verleend.

Met mijn ambtgenoot in de zevende inspectie en den adjunct-inspecteur in de 1e inspectie, J. J. Klompe werden dientengevolge eenige stofafzuigings-installatie's bezichtigd te Düsseldorf, Bedburg, Aken, Stolberg en Viersen.

Uit hetgeen deze dienstreis leerde, worde in het kort het volgende aangestipt:

Bij stofafzuiging wordt onderscheid gemaakt tusschen licht stof (in ruwerijen, scheerderijen, lompensorteerderijen enz.) en zwaar stof (in chamottefabrieken, gipsmalerijen enz).

In ieder geval is noodig, om onnoodigen luchtafvoer te vermijden, de afzuiging in te richten ter plaatse, waar het stof ontstaat, dus door het aanbrengen van goed geconstrueerde, nauwsluitende kappen over die werktuigdeelen, die het stof voortbrengen. Bij zwaar stof behoort nauwlettend zorg gedragen te worden, dat de stofdeelen zich niet kunnen afzetten in de leidingen, die niet daarvoor zijn bestemd. Bij zwaar stof zijn derhalve de leidingen, die niet als stofvangers dienen, bij voorkeur verticaal.

Van groot belang, met name op de grootte der benoodigde beweegkracht, zijn de juiste afmetingen en de goede aansluiting van de zuigbuizen onderling. Aansluiting onder flauwe hoeken, niet in de hartlijn maar aan den omtrek van de buizen, bevordert de goede luchtbeweging.

Wij zagen ons reeds vroeger meermalen geuit oordeel bevestigd, dat eene goede stofafzuiging nauwkeurige studie voor elk bijzonder geval eischt, en niet zonder een, door speciale deskundigen opgemaakt en uitgewerkt, project kan worden tot stand gebracht.

Zeer goed geslaagde installatie's zagen wij o. m. in de ruwerij van de katoenweverij der firma Pongs & Zahn, bij de scheermachines in de fluweelfabriek van de firma Schaub & Heckmann en bij de ruwmachines in de „Cord" (manchester) fabriek van de firma Becker & Hüskes te Viersen, waar geen stofje in de werklokalen te ontdekken was, en in de chamottefabriek van den heer Peters te Stolberg, waar het lastige vraagstuk van afvoer van het fijne zware stof eene zeer bevredigende oplossing vond.

Goede stofafzuiging in eene lompensorteerderij werd te Düsseldorf bij den heer C. H. Kraux aangetroffen.

Eene voorname kwestie is bij alle stofafzuigingen het daartoe benoodigde machine-vermogen, dat zich, uit den aard der zaak, afhankelijk van bedrijfssoort en van de doelmatigheid der installatie, tusschen wijde grenzen beweegt.

Wij vonden in eene ruwerij op een totaal vermogen van 120 P.K., 15 P.K. of ruim 12 pCt. verbruikt voor de stofafzuiging. In een chamottewerk vorderde de stofafzuiging alléén 16 P.K. In eene fluweelfabriek daarentegen werd door de 4 scheermachines slechts 3 à $3^1/_2$ P.K. gebruikt.

Voorts moge ik vermelden, de zeer belangrijke plannen en mededeelingen, ons verstrekt door den heer Paul Pollrich, ingenieur te Düsseldorf, die vele stofafzuigings- en ook ontnevelings-installatie's bouwt.

De opgedane ervaring kwam ten goede aan uitvoeringen in mijne inspectie.

Zoo werd o. a. in eene groote papierfabriek, waar de stofafzuiging op de lompensorteerderij nog niet in het stadium van bevredigende oplossing

was gekomen, eene zeer goede, electrisch gedreven, installatie tot stand gebracht, terwijl verschillende stofafzuigingen in metaalslijperijen in uitvoering zijn.

Gaarne vermeld ik, als voorbeeld van eene goede installatie, die in de parketvloerenfabriek van den heer Aug. Lachappelle te Teteringen, die door de firma J. A. Wiedemann te Leipzig-Bösdorf werd uitgevoerd, en voorts als voorbeeld van eene goede ontnevelings-inrichting, die in de papierfabriek „Helmond", directeur de heer A. J. Knottnerus, waar door inblazen op goed gekozen punten van warme, droge lucht (door electrisch gedreven ventilator ± 5 P.K.) de bezwaren van nevelvorming boven de papierbanen bevredigend zijn ondervangen.

In de papierfabriek van Gebrs. Tielens te Meerssen wordt hinderlijke dampvorming door krachtige verwarming met ribbenbuizen boven de papierbanen met goed gevolg bereikt.

In ververijen, waar de vloeistof in de verfbakken door stoom gekookt wordt, ontstaat veel damp. De afvoer daarvan geschiedt in sommige ververijen op voldoende wijze, door trechtervormige kappen met hooggaanden koker door het dak. Eene voorwaarde voor het welslagen van dit middel is vermijding van te groot warmteverlies door de omgeving, waaruit de noodzakelijkheid van een doelmatigen kapvorm en goede isolatie van den afvoerkoker wordt afgeleid. (1)

Onder meer werd het afvoeren van stof en damp voorgeschreven in: eene wattenfabriek, eene kunstmeststoffenfabriek, eene fabriek van vloertegels, in gipsmalerijen, in eene kunstwolfabriek, in eene gloeilampenfabriek en in beitsinrichtingen van draadnagelfabrieken.

In eene gloeilampenfabriek te Venlo werd het bezwaar van benzinedampen door eene goede afzuiging opgeheven.

Het valt niet te ontkennen, dat in het algemeen gebrek aan medewerking, wellicht nog in hoogere mate gebrek aan belangstelling en voorts onwetendheid de totstandkoming van verbeteringen belemmert, zoolang een maatregel niet tevens strekt tot vermindering der productiekosten of tot verhooging van de qualiteit van het product.

Hetzelfde beginsel, dat ten grondslag ligt aan de stofafzuiging in ruwerijen en dergelijke inrichtingen, wordt op zeer volledige wijze toegepast in katoendrukkerijen, omdat daarbij de verwijdering van alle pluisjes en fijne weefseldeeltjes vereischt wordt voor het welslagen van het procédé.

In dit verband herinner ik aan de ontsteltenis van een fabrikant bij de ontdekking, dat het in zijne werkplaats ontstaande metaalstof zijne

---

(1) Voor het vraagstuk van ontneveling in ververijen, vestig ik de aandacht op de uitvoerige behandeling van dit onderwerp in: «Oesterreich's Wollen & Leinen-Industrie.» Jaargang XXIV.

machines beschadigde; de mogelijkheid van ernstige benadeeling door hetzelfde stof van de gezondheid der werklieden had nooit zijne aandacht getrokken.

In metaalgieterijen, loodsmelterijen, galvaniseer-inrichtingen, enz. werden herhaaldelijk dampafvoer-trechters met kokers op opdrang van mij aangebracht.

Overkleeren werden, als maatregel tegen gevaar van stof — met name loodstof — ingevolge het bepaalde bij art. 6 sub 2 van het Koninklijk besluit van den 16 Maart 1903 (*Staatsblad* n°. 84) voor de daargenoemde werklokalen ingevoerd voor volwassen arbeiders. De opmerkingen, gemaakt over overkleeren in Hoofdstuk II bij „verboden arbeid" voor beschermde personen, gelden ook hier. Het bezwaar, dat overkleeren hinderlijk kunnen zijn, doet zich bij volwassen mannen ernstiger gevoelen, omdat zij veelal zwaarder arbeid verrichten, gepaard met veel lichaamsbeweging.

In het algemeen heeft de veelvuldige en langdurige waarneming van het overkleeren-gebruik mij tot de overtuiging geleid, dat voor sommige soorten van werk vrijstelling van het betrokken voorschrift moet kunnen worden verleend, en dat van de toepassing van overkleeren niet altijd het heil verwacht kan worden, dat men zich, bij oppervlakkige beschouwing, daarvan voorstelt.

De verscherping van de voorschriften heeft — ook ten opzichte van het stofgevaar — het goede resultaat gehad, dat de aandacht van werkgevers en van arbeiders meer dan voorheen op het hygienisch belang van voorzorgsmaatregelen werd gevestigd, en tot vruchtdragend overleg leidde.

Vermelding verdient, dat in de muurtegelfabriek van den heer Mr. L. H. W. Regout het vernissen van de tegels niet door indompeling geschiedt, maar door bespuiten, hetwelk geschiedt in een zoo volledig mogelijk gesloten ruimte. De te vernissen tegels worden buiten die ruimte op eene draaiende schijf geplaatst, in de ruimte bespoten, en vervolgens bij het verlaten van de ruimte van de schijf afgenomen. De aanraking van de handen met het vernis wordt zoodoende vermeden.

In „de Sphinx" en in de fabriek van de „Société Céramique", beide te Maastricht, werd eene aanmerkelijke verbetering gebracht in het gebruik der airographen, waardoor verf, door luchtdruk in uiterst fijne verdeeling, op de voorwerpen wordt gespoten, en waaruit uiteraard verfstof verspreid wordt. Door verbetering van de afzuiging en het aanbrengen van doelmatige, verstelbare afsluitingen werd verkregen, dat de luchtstroom zóó kan worden geregeld, dat ter plaatse, waar stofverspreiding intreedt, de afzuiging gewaarborgd wordt.

In de porceleinfabriek, reeds bovengenoemd, werd het verfpoeder voor het beschilderen van porcelein, ter vermijding van verstuiving van dit materiaal, met goed gevolg door verf-pâte vervangen.

Het gevaar voor loodintoxicatie in de keramische industrie, dat voornamelijk van verstuiving van loodhoudend stof gevreesd wordt, heeft, zooals bekend is, geleid tot het zoeken van een loodvrij glazuur, dat in Engeland tot bruikbare resultaten schijnt geleid te hebben.

In het „Bericht der K.K. Gewerbe-Inspektoren (Oesterreich) over 1902" trekt de volgende mededeeling de aandacht:

„Eine Steingut und Majolica-fabrik im Znaimer Landbezirke verwendet „bereits eine vollständig bleifreie Glasur mit Erfolg und gibt dieselbe der „Waare sogar ein schöneres Aussehen und lässt sie weniger rissig werden."

Hier te lande werd een onderzoek naar loodvrij glazuur ondernomen door de heeren Dr. C. van Eyk en den destijds in de 1e inspectie werkzaam gestelden adjunct-inspecteur, Is. P. de Vooys. Hunne studie en de aanvankelijk bereikte resultaten deden mij aan den Minister van Binnenlandsche Zaken voorstellen, een nader onderzoek aan Dr. C. van Eyk (1) op te dragen.

De opdracht volgde. In de Staatsbegrooting voor 1905 werd het voor het onderzoek noodig geachte bedrag beschikbaar gesteld.

Op de ministerieele aanvrage om medewerking aan de fabriekdirectie's te Maastricht, hebben „de Sphinx" en de „Société Céramique" gemeend, zich van medewerking te moeten onthouden, terwijl de heer Mr. L. H. W. Regout in zijne fabriek de gelegenheid tot het nemen van proeven openstelde.

Benadeeling van de gezondheid door stof van tabak, gaf den heer A. van Beek, sigarenfabrikant te 's Hertogenbosch, aanleiding om zijne werklieden, vóór het in dienst nemen, aan een geneeskundig onderzoek te onderwerpen, en voorts door periodieke keuring hunne lichamelijke geschiktheid voor den arbeid na te gaan.

Deze maatregel is van tweevoudig belang — hij dient om de lichamelijk niet voor het sigarenmaken geschikte werklieden te vrijwaren voor nadeeligen invloed, en tevens om overdraging van ziektekiemen op de verbruikers van het product te weren.

Verstrekken van goed drinkwater. Eene klacht over slecht drinkwater in eene fabriek gaf aanleiding dit water scheikundig te onderzoeken.

Toen dit onderzoek inderdaad minder goede hoedanigheid van het water aantoonde werd de eisch gesteld, de fabriek aan de gemeentelijke waterleiding aan te sluiten of een waterfilter van voldoende capaciteit aan te schaffen.

Art. 19 sub 1—10. (2) Reeds is opgemerkt, dat de beveiligingen tegen

---

(1) De heer de Vooys was inmiddels naar Arnhem verplaatst.

(2) Van het Veiligheidsbesluit (Koninklijk besluit van den 7 December 1896 *Staatsblad* n°. 215), gewijzigd bij Koninklijk besluit van den 16 Maart 1903 (*Staatsblad* n°. 84).

ongevallen, door bescherming van werktuigen, een zeer groot aandeel hebben in de bemoeiingen van de inspectie-ambtenaren.

Op het dichten van vliegwielen van explosie-motoren (om het aanvatten van de spaken bij het aanzetten onmogelijk te maken) en omhekking van vliegwielen van stoommachines, moest de aandacht worden gevestigd. Het niet beschermd zijn van boormachines werd nog in eenige smederijen aangetroffen; in eenige gevallen, omdat de aangebrachte bescherming bij het schoonmaken was verwijderd.

Bedekking van kamraderen — ook van zeer kleine, die, naar de ervaring leert, nog al eens tot ongevallen aanleiding geven — werd herhaaldelijk verlangd.

In fabrieken voor machinale houtbewerking leveren vrijwel alle werktuigen eene ernstige bron van gevaar. Zooveel mogelijk werden, in overeenstemming met den aard van het werk, teekeningen van beschermingen aan de hand gedaan, veelal ontleend aan de bij de Duitsche „Holzberufsgenossenschaft" vastgestelde typen.

Op bescherming van snelloopende riemen en van den inloopenden hoek tusschen riem en poulie moest nog dikwijls aangedrongen worden.

Art. 19 sub 14. Met goed gevolg werd het aanbrengen van smeerleidingen aangeraden, zoodat het smeren kan geschieden buiten bereik van de gevaarlijke deelen van werktuigen.

Art. 19 sub 15. Terwijl grootere stoomwerktuigen in den regel van eene torninrichting zijn voorzien, en zulks bij kleinere machines van nieuwere constructie ook veelal het geval is, kwam aanschaffing van eene torninrichting herhaaldelijk noodig voor.

Te dien behoeve zijn thans een viertal type-teekeningen in gebruik, die goed voldoen.

Voor explosie-motoren neemt het gebruik van veiligheidszwengels, die thans algemeen verkrijgbaar zijn, en van auto-starters zeer toe.

Bij motoren met grooter vermogen van 4 P.K. werd aanschaffing van een veiligheidszwengel of auto-starter in den regel geëischt.

Art. 19 sub 18—26. De bijstand van den electro-technicus werd eenige malen verzocht voor het beoordeelen van ontworpen of in uitvoering zijnde installatie's, omdat juist in deze periode het overzicht en het aanbrengen van verbeteringen gemakkelijk bereikbaar zijn.

In verband met de werkzaamheden van den electro-technicus in andere inspectie's werd in deze Verslagperiode nog niet tot het onderzoek van bestaande electrische kracht- en licht-installatie's overgegaan.

Art. 19 sub 27. Aanwijzingen tot verbetering van steigers bij groote bouwwerken leidden eenige malen tot verbetering.

Art. 16 Veiligheidswet. (Hooger beroep). Van door mij gegeven voorschriften werd 8 maal in beroep gekomen.

Een beroep betrof een voorschrift voor het maken van beveiligingen in een, door waterkracht gedreven meelmolen; het beroep werd door den belanghebbende ingetrokken.

Een tweede beroep gold het voorschrift tot het aanbrengen van eene torninrichting aan eene stoommachine, ter vervanging van eene minder doelmatige en door mij gevaarlijke geoordeelde inrichting. Daar de belanghebbende bereid werd bevonden het voorschrift uit te voeren en tot de uitvoering overging, bleef het ingestelde beroep buiten beschikking. Door de directeuren van 6 beetwortelsuikerfabrieken werd beroep ingesteld tegen mijn voorschrift tot het maken van sproeibadinrichtingen voor degenen hunner werklieden, die in hooge mate aan groote warmte, stof en vuil zijn blootgesteld.

Het voorschrift werd door den Minister gehandhaafd, evenwel met wijziging van den gestelden termijn van uitvoering, in verband met het door de behandeling van het beroep veroorzaakte tijdverlies.

Art. 22 Veiligheidswet. (Toegang ambtenaren in fabrieken).

In eene diamantkloverij werd aan twee adjunct-inspecteurs de toegang geweigerd door het hoofd van het bedrijf, een Belg, uit vrees voor ontdekking van een fabrieksgeheim. Hoewel door de betrokken ambtenaren gewezen werd op den ambtseed, die tot strikte geheimhouding bindt, voor zoover hetgeen hen „omtrent het uitgeoefend wordend bedrijf is bekend geworden" niet in strijd is met de wettelijke bepalingen, was het hoofd niet tot het verleenen van toegang te bewegen, zoodat tot het opmaken van een proces-verbaal moest worden overgegaan. Eene veroordeeling volgde door de Rechtbank te Breda op grond van art. 184 van het Wetboek van Strafrecht.

Art. 26 Veiligheidswet. In verband met het bepaalde bij art. 26 der Veiligheidswet werd vrijstelling gevraagd van het bepaalde bij

art. 11 sub 1 en 2 van het Koninklijk besluit van den 7 December 1896 (*Staatsblad* n°. 215) door 25,

art. 11 sub 1 door 5,

art. 11 sub 2 door 13 werkgevers.

Op 27 van deze verzoekschriften werd afwijzend beschikt.

Eene vroeger verleende vrijstelling van het bepaalde bij art. 15 werd verlengd tot 1 Juni 1903.

Ik laat thans volgen eene mededeeling van de ongevallen met doodelijken afloop.

OVERZICHT *der belangrijkste*

Volgnummer.	BEDRIJF.	BEROEP.	Werktuig, waaraan of waardoor het ongeval plaats vond.
1	Steenkolenmijn.	Schachthouwer.	
2	idem.	Daglooner.	
3	idem.	Mijnwerker.	
4	idem.	idem.	
5	idem.	idem.	
6	idem.	Schachthouwer.	
7	idem.	Koolkapper.	
8	idem.	Mijnwerker.	
9	Zinkfabriek.	Arbeider.	Lift.
10	idem.	idem.	
11	idem.	idem.	
12	Katoendrukkerij.	Bleeker.	
13	idem.	idem.	
14	idem.	idem.	
15	Koperslagerij.	Koperslager.	
16	Steenfabriek.	Puttenmaker.	
17	idem.	Arbeider.	
18	Koloniale waren.	Pakhuisknecht.	
19	Scheepswerf.	Tegenhouder bij klinkwerk.	
20	Bouwbedrijf.	Los werkman.	
21	idem.	Opperman.	
22	idem.	idem.	
23	idem.	idem.	
24	idem.	Leidekker.	
25	idem.	idem.	
26	idem.	Dakdekker.	
27	idem.	Stukadoor.	
28	idem.	Lood- en zinkwerkers-leerling.	
29	idem.	Molenmaker.	

ongevallen in 1903 *en* 1904.

OORZAAK.	GEVOLGEN.
In de schacht gevallen en verdronken.	Overleden.
In de schacht gevallen; schedelbreuk.	idem.
Door een vallend stuk steenkool getroffen.	idem.
Bij het instorten van een stellage door een balk getroffen.	idem.
Door een vallenden steen op zijn rug getroffen.	idem.
Door instorten van een stelling in de schacht gevallen.	idem.
Terwijl hij op de onderste bank bezig was kool te bewerken, sloeg de bovenste bank neer en overdekte hem.	idem.
Door eigendunkelijk het signaal „Op" te geven in de schacht gestort.	idem.
Verpletterd tusschen de lift.	idem.
Brandwonden bekomen door uit het bassin spattend water.	idem.
Bij repareeren schoorsteen gevallen.	idem.
Explosie van een bleekketel.	idem.
" " " "	idem.
" " " "	idem.
Bij het vullen van een acetyleen-gashouder is de sluiting van een der ontwikkelers uitgesprongen, de man kreeg schedelbreuk.	idem.
Door een aardstorting bedolven.	idem.
Gevallen en aan den hals verwond.	idem.
Uit een zolderluik gevallen.	idem.
Gevallen van de stelling; de man leed aan vallende ziekte.	idem.
Onder een kar geraakt en overreden.	idem.
Door het breken van den ladder gevallen van de 2e verdieping in den kelder; hersenschudding.	idem.
Gevallen; schedelverwonding	idem.
Door vallende steenen op den rug getroffen.	idem.
Uit de dakgoot gevallen.	idem.
Van het dak gevallen.	idem.
Achterover van het dak gevallen.	idem.
Van den steiger gevallen; schedelbreuk.	idem.
Door een vallenden steen op het hoofd getroffen.	idem.
Uitgegleden en gevallen.	idem.

OVERZICHT *der belangrijkste*

Volgnummer.	B E D R IJ F.	B E R O E P.	Werktuig, waaraan of waardoor het ongeval plaats vond.
30	Bouwbedrijf.	Molenmaker.	
31	Baggermolen.	Machinist.	
32	idem.	Dekknecht.	
33	Kerkbouw.	Opperman.	
34	idem.	idem.	
35	Leerlooierij.	Metselaar.	
36	Beetwortelsuikerfabriek.	Machinist.	Drijfwerk der stoompomp.
37	idem.	Werkman.	Pulptransporteur.
38	Margarinefabriek.	Karnbaas.	Transmissie.
39	Schrijnwerkerswerkplaats.	Schrijnwerker.	Zaagmachine.
40	Bierbrouwerij.	Knecht.	
41	Graanmolenaar.	Molenmaker.	
42	Lompensorteerderij.	Sjouwer.	
43	Papierfabriek.	Opzichter.	Buffers.

ongevallen in 1903 *en* 1904.

OORZAAK.	GEVOLGEN.
Bij het ophijschen van een reservoir van de stelling gevallen; schedelbreuk.	Overleden.
Bij het naar den wal roeien is het bootje omgeslagen; verdronken.	idem.
idem.	idem.
Door vallende steenen op het hoofd getroffen.	idem.
Gevallen van een hoogte van 7 M.	idem.
Achterover van een ladder in een sloot gevallen; verdronken.	idem.
Tusschen het drijfwerk geraakt.	idem.
Tusschen de kamraderen geraakt.	idem.
Tusschen riem en riemschijf bekneld geraakt.	idem.
Een stuk hout sprong hem tegen het bovenlijf.	idem.
Uitgegleden en in den met kokend bier gevulden lekbak gevallen.	idem.
Van de kap van den molen gevallen.	idem.
Zijn vinger verwond aan een stuk ijzer; bloedvergiftiging.	idem.
Bij het toezicht op het rangeeren tusschen de buffers van twee wagons bekneld geraakt.	idem.

Hinderwet in verband met de Veiligheidswet. Het groote nut, gelegen in het verband tusschen de bovengenoemde wetten, ging soms te loor tengevolge van verkeerde — of wel geen — toepassing van de bis-artikelen der Hinderwet door de gemeentebesturen.

Toezending van onvolledige stukken, het nemen van beslissingen zonder de verklaring, bedoeld in art. 7*bis*, eventueel 12*bis* af te wachten, het te laat zenden van genomen besluiten, zoodat de termijn van beroep, bedoeld in art. 15*bis* der Hinderwet, verstreken is, en eindelijk het geven van Hinderwet-vergunningen zonder den inspecteur van den arbeid daarin te kennen en die toevalliger wijze bij mij bekend worden, gaven ook in deze Verslagperiode aanleiding tot zeer uitvoerige en tijdroovende briefwisseling en bespreking.

Eenige malen werd een gegeven vergunning ingetrokken en opnieuw, volgens de Hinderwetvoorschriften behandeld.

In het geheel werden ontvangen 364 (in 1903) en 449 (in 1904) aanvragen tegen 348 in 1901 en 386 in 1902, 340 in 1899 en 385 in 1900.

Ook op dit stuk blijkt eene toename van werkzaamheden.

Tien aanvragen werden ingetrokken; 24 aanvragen bleven bij mijne administratie buiten behandeling, omdat op de betrokken inrichtingen de bepalingen der Veiligheidswet niet van toepassing zijn.

Kenmerkend voor de wijziging in de, door krachtwerktuigen gedreven inrichtingen zijn de talrijke, hieronder opgesomde vergunningsaanvragen voor het plaatsen van explosie-motoren en electro-motoren, voor zoover laatstgenoemde door een eigen installatie gevoed worden. Zoo werden geplaatst 115 gasmotoren, 2 zuiggasmotoren, 38 petroleummotoren en 8 benzinemotoren.

Ten deele hebben die aanvragen betrekking op bedrijfsuitbreiding, ten deele dienen de nieuwe motoren ter vervanging van stoommachines.

In een paar belangrijke bedrijven werden stoomwerktuigen door Dieselmotoren vervangen. Eenige belangrijke zuiggas-installatie's kwamen tot stand.

Opmerking verdient, dat in plaatsen, waar eene electrische kracht- en lichtcentrale bestaat, (Boxtel—Heerlen—Valkenburg) bedrijven met krachtwerktuig werden tot stand gebracht, zonder dat zulks door het gemeentebestuur te mijner kennis behoefde gebracht te worden, omdat de electrische stroom niet behoort tot de drijfkrachtmiddelen, genoemd in art. 2 sub 1 der Hinderwet.

Onder de voornaamste inrichtingen, die in deze Verslagperiode tot stand kwamen en door belangrijkheid en goede inrichting uitmunten, noem ik de volgende:

de Naamlooze Vennootschap „Maastrichtsche Spijker- en draadnagelfabriek” te Oud Vroenhoven, ter vervanging van de fabriek te Maastricht;

de „Hollandsche Conservenfabriek", opgericht in 1878 door Meursing Junior te 's Hertogenbosch, ter vervanging van de fabriek te Alblasserdam;

de „Fabrique de parfums artificiels" van de firma W. Mallmann te Melick—Herkenbosch;

de electrische boek- en steendrukkerij van de firma Leiter Nypels te Maastricht. (De vroegere drukkerij werd opgeheven);

de zeepfabriek „de Komeet", voorheen Dumonceaux frères, te St. Pieter;

de grutterij van de firma P. de Gruyter en Zn. te 's Hertogenbosch;

de parketvloerenfabriek van Aug. Lachappelle te Teteringen;

de grèsbuizen-industrie te Beesel en Belfeld;

terwijl de volgende inrichtingen aanmerkelijk werden uitgebreid:

de weverij van de fabriek van wollen stoffen van de firma van den Bergh—Krabbendam te Tilburg met een stoomwerktuig van 1200 P.K.;

de aardewerkfabriek van de Naamlooze Vennootschap Glas- en Aardewerkfabrieken „de Sphinx", voorheen Petrus Regout en Co., te Limmel, gemeente Meerssen, en de electrische licht- en kracht-installatie van dezelfde Vennootschap in de fabriek te Maastricht;

de leerlooierij van de firma van Iersel, Witlox en Co. te Waalwijk;

de leerlooierij van de firma F. E. Dalleu te Loon op Zand;

de bontweverij van de fima Ramaer en Co. te Helmond;

de katoendrukkerij van de firma P. F. van Vlissingen en Co. te Helmond;

de zinkwitfabriek te Maastricht met de afdeeling Lithopon.

Bovendien werden opgericht vele stoomzuivelfabrieken, waaronder die te Venray, wat grootte en inrichting betreft, de voornaamste is.

Voorts verdienen vermelding de uitbreidingen der gasfabrieken met watergasfabrieken te Maastricht, Venlo, Tilburg en 's Hertogenbosch, waarvan laatstgenoemde bijzondere aandacht toekomt voor de, zeer modern ingerichte, automatische retorten laad- en losinrichting en de kolen- en cokestransportinrichtingen.

I

HOOFDSTUK IV.

SOCIALE AANGELEGENHEDEN.

Ondersteuning en verzekering. Woningen. Coöperatie. Arbeidersbonden. Onderwijs. Huisindustrie. Gedwongen winkelnering. Kamers van arbeid. Toestanden in bepaalde bedrijven.

Ondersteuning en verzekering. Na het in werking treden van de Ongevallenwet 1901 werden door de inspectie-ambtenaren minder dan vroeger nagegaan de gevolgen van ongevallen, voor zoover die door vermindering van de arbeids-geschiktheid van den getroffene op de middelen tot levensonderhoud invloed uitoefenen.

Wanneer — zooals in eenige gevallen geschiedde — mijne bemiddeling werd ingeroepen, werden de belanghebbenden verwezen naar de personen, die door de Ongevallenwet voor de behartiging van de belangen van verzekerden zijn aangewezen.

Een ongeval, voorgekomen vóór het in werking treden van de Ongevallenwet 1901, namelijk op den 1 October 1900, waarop derhalve geen uitkeering vanwege de Rijksverzekeringsbank volgde, trok nog in deze Verslagperiode de aandacht. De getroffene was werkzaam bij het zoogenaamde „abteufen" van een mijnschacht te Spekholzerheide. Terwijl hij zich in de schacht op een tusschenvloer bevond, stortte de tonvormige ijzeren bak, waarmede de ontgraven materialen worden opgevoerd, tengevolge van het breken van een haak, naar beneden, daarbij den getroffene medeslepende. De verwonding was van dien aard, dat verdere geschiktheid voor den mijnwerkersarbeid geheel buitengesloten bleef. De getroffene stelde een eisch tot schadevergoeding in tegen de Maatschappij, in wier dienst hem het ongeluk overkwam. Toen de advocaat van eischer zich tot mij wendde met het verzoek om inzage van de betrokken kennisgeving, volgens art. 12 der Veiligheidswet, heb ik mij niet bevoegd geacht, aan zijn verlangen, zonder daartoe strekkende ministerieele machtiging, te voldoen. Op

des verdedigers verzoek aan den Minister volgde toezending van de betrokken kennisgeving. Het proces voor de Rechtbank te Maastricht duurde tot in den loop van 1904, toen bij minnelijke schikking tusschen partijen aan den getroffene ongeveer een vijfde deel zijner vordering werd uitgekeerd. Het uitgekeerde bedrag is belangrijk minder dan de contante waarde van de bij de Ongevallenwet vastgestelde rente. Gedurende den loop van het langdurige proces genoot de getroffene geen ondersteuning; hij moest door het venten van papier, potlooden enz. in zijn levensonderhoud en dat van zijn gezin voorzien.

Woningen. De zeer slechte toestand van vele arbeiderswoningen heeft in eenige plaatsen van de 1e inspectie tot een woning-onderzoek geleid, waardoor — voor zoover die behoefte nog niet reeds bekend en erkend was — vereenigingen voor het bouwen van goede woningen werden opgericht.

De spaarbouwvereeniging St. Servatius te Maastricht, waarvan ik in mijn vorig Verslag melding maakte, bracht hare statuten in overeenstemming met de eischen van het Koninklijk besluit van 28 Juli 1902, waarop de Koninklijke goedkeuring volgde (26 October 1904, nº. 53). Bij besluit van 28 Januari 1905 werd de vereeniging toegelaten, als vereeniging, uitsluitend werkzaam in het belang der volkshuisvesting. De vereeniging heeft zich voorts gewend tot den Raad der gemeente Maastricht voor het verkrijgen van bouwterrein en een voorschot van *f* 150,000.

Inmiddels zijn eenige woningen gebouwd.

Een woning-onderzoek in Breda, waarin ± 1300 woningen werden opgenomen, leidde tot eene vereeniging, die zich ten doel stelt, ingevolge de bepalingen der Woningwet, een gemeentelijk voorschot aan te vragen voor het bouwen van arbeiderswoningen.

Door de bouwmaatschappij „Eindhoven vooruit" werd een blok van zes woningen gebouwd in de gemeente Woensel, nadat zij reeds voor vijf jaren twee blokken van zes woningen in Eindhoven had gesticht. Het nieuwe woningtype bevat een voorkamer, *groote* keuken (1) met kelder en opkamer, terwijl de slaapplaatsen boven zijn ingericht, welk type, blijkens de ervaring, meer gewild is dan het eerstgevolgde, waar de indeeling bestaat uit: twee kamers en keuken beneden en slaapplaatsen boven.

---

(1) En zulks in tegenstelling met het onlangs in den Haag gevolgde type, waar bij voorkeur *kleine* keukenruimte werd gekozen, om te voorkomen, dat de keuken als woonvertrek dienst doet. Zie «Sociaal Weekblad, jaargang 1905, nº. 37. »Eene proefneming op het gebied van woningbouw.» Woningen van Mejuffrouw Hoogendijk te 's Hage, ontworpen door den architect van der Pek te Amsterdam.

Het nieuwe type wordt verhuurd voor *f* 1.60, het eerstgebouwde voor *f* 1.45 's weeks. De woningen zijn goed solide gebouwd, zij maken een gunstigen indruk in vergelijking met de eentonige oudere arbeiderswoningen. De huurders zijn spoorweg- en fabrieksarbeiders. De huur is berekend op 3 % rente van het kapitaal, dat, met inbegrip van den grond, die nog niet geheel bebouwd is en gedeeltelijk als tuingrond wordt verhuurd, *f* 22,000 bedraagt. De vrij lage rente geeft aan de onderneming een eenigszins philantropisch karakter.

Coöperatie. In Goirle bestond onder de leden van de weversgilden, groote ontevredenheid over de bakkers, vereenigd in eene afdeeling van de Hanze, omdat brood, dat 16 ons moest wegen, soms slechts 1 K.G. woog, en voorts, omdat de werkgevers door een bonnetjes-stelsel de betaling aan de bakkers waarborgden tegen eene provisie van 1 à 2 cts. op de 18 cts., die door de arbeiders eene broodbelasting werd genoemd. Een verzoek van de gilden aan den Voorzitter der Hanze, zelf bakker, mocht niet baten. Een besluit van de gilden tot oprichting van eene coöperatieve bakkerij bracht de weerspannige bakkers tot inkeer.

Aan de wenschen der gilden werd voldaan, waardoor voor hen een jaarlijksch voordeel van 800 à 900 gulden werd verkregen.

Omtrent nieuwe coöperaties kan ik slechts vermelden, dat coöperatieve verbruiksvereenigingen in arbeiderskringen werden opgericht: één te Vaals, drie te Kerkrade en één te Bocholtz.

De twee coöperatieve vereenigingen te Maastricht, „Volksbelang" (opgericht door S. P. Baart en zes andere arbeiders in 1900) en „de Ster" (opgericht in 1902 van katholieke zijde) zagen hun debiet vergroot, zoodat in 1903/1904 de omzet van de vereeniging „Volksbelang (bakkerij-winkelzaak, waaraan in 1904 „kolen" en „aardappelen" werden toegevoegd) bedroeg ongeveer *f* 78.000 en de omzet van „de Ster" ongeveer *f* 75.000, in welke laatstgenoemd bedrag de omzet van de coöperatieve vleeschhouwerij begrepen is. Het totaal aantal leden van de twee vereenigingen samen bedraagt ± 1000.

Wordt nu in aanmerking genomen, dat de arbeidersbevolking van Maastricht, met inbegrip van niet-arbeidende vrouwen en kinderen, te stellen is op 20 à 25000 personen, dan blijkt dat de arbeiders-coöperatie nog voor ruime ontwikkeling vatbaar is.

Meer algemeene deelneming in de coöperatieve vereenigingen stuit veelal af op de oude sleur om niet contant te betalen, hoewel voorbeelden bekend zijn, dat contante betaling in de „coöperatie" een wekelijksch voordeel van *f* 0.75 vertegenwoordigt.

Ook tegenwerking van de neringdoenden heeft invloed op de deelneming in de coöperatieve vereenigingen. Bedenkt men, dat de geheele bevolking van Maastricht bedraagt ± 36000 zielen, dan dreigt eene algemeene deelneming van

de arbeidersbevolking aan de coöperatieve vereeniging, met eene hoogst gevoelige vermindering van het debiet der particuliere ondernemers.

Arbeidersbonden. Eene zeer belangrijke gebeurtenis in de arbeidersbeweging te Maastricht is de totstandkoming van de „Stichting de Stuers".

Ridder Em. de Stuers, in leven wethouder van Maastricht, had een gedeelte van zijn vermogen bestemd om te worden aangewend ten bate van den Maastrichtschen werkman.

In overleg met den beheerder van de stichting, Jhr. Mr. V. de Stuers, werd aan des erflaters beschikking uitvoering gegeven door het stichten van een gebouw, bestemd 1⁰. als „werkmans-thuis" voor den Roomsch-Katholieken Volksbond, 2⁰. als „patronaat"-inrichting, (1) 3⁰. als „teekenschool".

In Augustus 1904 werd het gebouw in gebruik genomen. Het heeft twee vleugels, waarvan de rechtervleugel (boven en beneden) als „werkmans-thuis" is ingericht; in den linkervleugel zijn de patronaat-inrichting en de teekenschool ondergebracht.

In het „werkmans-thuis" zijn vergaderlokalen voor de vakafdeelingen, een kantoor voor den „aalmoezenier van den Arbeid", een kantoor voor het „Secretariaat van den Arbeid", een lokaal voor „Arbeidsbeurs" en een kantoor van de drankbestrijdersvereeniging „Sobrietas".

Het „Secretariaat van den Arbeid", in het leven geroepen door den Limburgschen Roomsch-Katholieken Volksbond, dient voor het geven van adviezen aan arbeiders, tegen geringe vergoeding, in zake de Ongevallenwet, de Militie, huwelijksformaliteiten enz., en voorts voor het leiden van het vereenigingsleven onder de Limburgsche arbeiders. Een tegemoetkoming in de onkosten wordt door het Provinciaal Bestuur in den vorm van eene subsidie verleend.

De arbeidsbeurs, evenens op initiatief van den Roomsch-Katholieken Volksbond ontstaan, wordt beheerd door een werkgever en een werknemer, onder leiding van een voorzitter, noch werkgever, noch werknemer zijnde; de onkosten worden door een gemeentelijke subsidie gedekt.

In Noord-Brabant, waar de textielnijverheid eene voorname plaats in de industrie inneemt, zijn in den loop van 1904 eenige vakvereenigingen, ten deele op zich zelf staand, ten deele vereenigd in het „Textielarbeiders-Secretariaat", georganiseerd tot een „Diocesane Textiel-arbeidersbond" (bisdom 's Bosch), aan het hoofd waarvan door den bisschop van 's Bosch is gesteld als geestelijk adviseur (2) de kapelaan, de heer L. J. J. M. Poell

---

(1) Zie voor de Maastrichtsche patronaten mijn verslag 1901/1902, blz. 195/196.

(2) De taak van dezen geestelijken adviseur is eigenlijk meer omvattend; in de bedoeling ligt, het leiden van de arbeiders-beweging, als «Aalmoezenier van den Arbeid», zooals te Maastricht aan den kapelaan, den heer M. Souren, is toevertrouwd.

(21 October 1904), die, ten behoeve van zijn nieuwen werkkring, vrijgesteld werd van parochie-dienst. De nieuwe bond werd goedgekeurd bij Koninklijk besluit van den 14 Juni 1905.

Aangesloten zijn de afdeelingen: Tilburg, Goirle, Boxtel, Eindhoven, Geldrop, Aalst, Helmond, Gemert en Veghel, met een totaal aantal leden van ± 2300.

Opmerking verdient, dat ook een Textiel-arbeidstersorganisatie op het getouw is gezet en in Tilburg, Eindhoven en Goirle reeds tot stand is gebracht.

De bond heeft een „voorzorgs" (weerstands) kas. Hij tracht door middel van scheidsgerechten, geschillen op te lossen.

Onderwijs. De school voor fabrieksarbeidsters te Tilburg voor nuttige handwerken (naaien, verstellen, stoppen, mazen) en voor koken, waarvan de oprichting sedert jaren beoogd werd, kwam tot stand. Zij staat onder leiding van de dames Ursulinen, die te haren behoeve eenige zeer ruime, uitstekend ingerichte vertrekken en een keuken in gebruik hebben genomen. De deelneming is groot — een 70 à 80 meisjes nemen aan de lessen deel. In beginsel wordt — voor de kooklessen althans — eene zeer geringe geldelijke bijdrage verlangd; iedere leerling ontving, als aanmoediging voor het sparen een spaarbankboekje met eene inlage van f 0,25.

In Helmond wordt het plan gekoesterd een dergelijke school als in Tilburg tot stand te brengen.

Huisindustrie. (Kantwerken als —). Voor 20 à 30 jaren bestond in het dorp 's Gravemoer eene uitgebreide kantindustrie, voor welken tak van kunstnijverheid jonge meisjes in kantscholen werden opgeleid. Die scholen zijn thans geheel verdwenen, de vroeger belangrijke industrie heeft hare vroegere beteekenis grootendeels verloren, gedeeltelijk door het gebruik van machinaal vervaardigde kant, gedeeltelijk ook omdat de Zuid-Hollandsche en Utrechtsche mutsen, waarvoor uit de hand gewerkte kant gebruikt wordt, langzamerhand uit de mode geraken. Thans is de industrie beperkt tot het maken van katoenen kantwerk — linnen kanten worden te 's Gravemoer niet meer gemaakt. Het kantwerken wordt uitsluitend in den vorm van huisarbeid beoefend en in hoofdzaak door volwassen vrouwen.

Bij een onderzoek naar dezen vorm van huisindustrie door de adjunct-inspectrice, mejuffrouw A. A. Nuysink ingesteld, werd slechts één meisje van 17 jaren aangetroffen, terwijl voorts, met uitzondering van eene jonge vrouw, die door kantwerken de schrale verdiensten van haar man moest aanvullen, meest door ouden van dagen dit handwerk wordt verricht, en geen nieuwe beoefenaarsters worden opgeleid. Kinder-exploitatie is dientengevolge geheel uitgesloten.

De oorzaak hiervan schuilt in de geringe verdiensten, zoowel van de werkster, als van den handelaar, die de kant met een winst van slechts een paar centen per el verkoopt. Voor een el kant, die te 's Gravemoer in de breedte van 10 à 15 cM. wordt vervaardigd, ontvangt de werkster f 0,40, soms 1 à 2 cts. meer. Eene handige werkster maakt een el in 13 à 14 uren. Wordt het werk met uitsluiting van andere bezigheden beoefend, dan kan per week gerekend worden op ongeveer f 2,40, maar in mindering van het loon komen de kosten van het garen, die 4½ en 5 cts. per el voor smalle, respectievelijk breede kant bedragen, terwijl de werksters ook moeten zorgen voor de aanschaffing van een kantkussen, dat op f 5 gerekend wordt en voorts voor de 110 à 130 voor het werk noodige klossen, die 3 à 4 cts. per stuk kosten. Nog draagt de werkster zorg voor de in perkament geprikte patronen en voor de spelden.

Slechts in vier van de dertig bezochte gezinnen vormde het kantwerken het middel van bestaan, in de overige wordt het kantwerk alleen als geringe bijverdienste uitgeoefend. Het loon werd slechts aan éene werkster in geld uitgekeerd. De overigen ontvangen de vergoeding voor hunnen arbeid in winkelwaren, maar — zooals uit uitvoerige informatie bleek — komen hierbij niet voor de nadeelen, die veelal met gedwongen winkelnering gepaard gaan. De geleverde waren zijn goed naar kwaliteit en kwantiteit en worden aan de kantwerksters berekend tegen den prijs, die ook door particulieren betaald wordt. De gehoudenheid van de kantwerksters om in ruil voor hunnen arbeid winkelwaren te ontvangen, dient eensdeels als waarborg voor de vergoeding van de voorgeschoten garens en voorts om aan den betrokken handelaar-winkelier de vaste klandizie van eenige gezinnen te verzekeren.

Het aantal kantwerksters, dat — met uitzondering van eenige, die te Dongen en omgeving tehuis behooren — te 's Gravemoer gevestigd is, bedraagt 60 à 70.

Voorbeelden van huisindustrie, reeds in vorige Verslagen herhaaldelijk genoemd, werden ook weder aangetroffen; vermelding verdient, dat eene groote kunstboterfabriek de zeer belangrijke hoeveelheid kuipwerk voor haar bedrijf vereischt, in huisarbeid doet verrichten.

Nog een paar voorbeelden, die in deze Verslagperiode werden aangetroffen, en zeer de aandacht trokken, laat ik hier volgen:

Te G. (N.-Br.) worden dekens in huisarbeid gegeven. Het weefloon per deken bedraagt 4½ cts., zoodat bij werkdagen van 12 à 13 uren, waarin 18 à 20 dekens gereed gemaakt kunnen worden, een maximum-dagloon van *f* 0.90 bereikt wordt. Maar van dit loon moet de wever betalen: de vracht voor de grondstoffen, die per 100 dekens ± *f* 0.35 bedraagt. Het weekloon wordt daardoor gereduceerd tot ± *f* 4.90.

In dezelfde gemeente wordt ook het garenspoelen als huisarbeid beoefend. De arbeid wordt betaald met 1 ct. per 6 streng van 1000 ellen, hetgeen ongeveer per uur op $2^1/_2$ cts. uitkomt. Aan dit werk nemen ook kinderen deel. In een geval, dat een 10-jarige jongen werkzaam werd aangetroffen, werd door den Brigade-Commandant der Koninklijke Maréchaussée procesverbaal opgemaakt. De moeder, die den arbeid deed verrichten, kreeg eene geldboete van *f* 1.

Het instellen van een algemeen onderzoek naar den omvang der huisindustrie is uiterst moeilijk en tijdroovend; hoe urgent een dergelijk onderzoek zijn moge, heb ik, in verband met de vele andere inspectiewerkzaamheden, nog niet vrijheid kunnen vinden daartoe over te gaan.

Gedwongen winkelnering. Een uitvoerig en belangrijk onderzoek naar den omvang van de gedwongen winkelnering, werd, ingevolge ministerieele opdracht, door de Kamer van arbeid voor het schoenmakersbedrijf te Waalwijk ingesteld, waarvan de resultaten zijn neergelegd in een rapport van den 16 November 1903.

De Kamer verzamelde de verklaringen van ± 1300 werklieden, betrokken bij de schoenmakersbedrijven in de, tot het gebied der Kamer behoorende gemeenten; zijnde: Waalwijk, Besoyen, Kaatsheuvel—Loon op Zand, Baardwijk, Drunen, Sprang, Vrijhoeven—Cappel en Waspik.

De hoofdresultaten — voor de bijzonderheden, waarvan ik naar het genoemde rapport verwijs — zijn samen te vatten in het volgende:

De gedwongen winkelnering is de kurk, waarop de industrie drijft, dat wil zeggen, dat de winkel voor den patroon eene bron van grootere inkomsten is dan het schoenmakersbedrijf zelf, zoodat dit laatste meer eene bijzaak wordt, terwijl het hoofdzaak wezen moest. Plotselinge opheffing der gedwongen winkelnering zou een groote stoornis in het bedrijf te weeg kunnen brengen, zoodat ook de toestand van den werkman aanmerkelijk zou verergeren.

Bij den verkoop van het artikel „brood” komen de grootste misbruiken voor. De Kamer meent, dat de verkoop van brood in de gedwongen winkelnering verboden moet worden. Het brood wordt voor rekening van den patroon aan de werklieden geleverd; de patroon brengt zijnen werklieden daarvoor bijna algemeen een buitensporig hoogen prijs in rekening, dien hij van het verdiende loon wekelijks inhoudt.

Ook bij de levering van schoenmakersartikelen wordt eene buitensporige winst genomen — voorbeelden van 200 % werden door het onderzoek aan het licht gebracht!

De Kamer wenscht contrôle op de prijzen der winkelwaren bijvoorbeeld door verplichtend te stellen het ophangen op de plaats, waar de waren worden verkocht van eene lijst van de prijzen der artikelen; van de lijst

zoude aan de Kamer van arbeid en aan den inspecteur van den arbeid eene onderteekend afschrift moeten gezonden worden.

Opmerking verdient, dat sommige werklieden niet verplicht waren te „halen", maar daarvoor 20 % van hun loon moesten missen.

Bij het fabrieksbezoek werden nog eenige voorbeelden van gedwongen winkelnering aangetroffen.

Zoo bestaat b.v. in Bladel gedwongen winkelnering in den meest uitgewerkten vorm. De bazen leveren namelijk *alles*, wat het werkmansgezin behoeft — naarmate in winkel of herberg meer wordt besteed, krijgt de werkman beter betaald werk!

Ook in Valkenswaard waren sigarenmakers verplicht hunne waren in een bepaalden winkel te koopen. Hier was niet de fabrikant zelf, maar een zijner familie-leden eigenaar van den winkel.

Kamers van arbeid. Naar aanleiding van de ministerieele opdracht om te onderzoeken, of opheffing der Kamer van arbeid voor het leerlooiersbedrijf, opgericht bij Koninklijk besluit van den 20 Mei 1901, nº. 47, noodig was, wegens de onmogelijkheid van eene behoorlijke samenstelling, hield ik in Waalwijk ten gemeentehuize eene bespreking met de looiers, die binnen het gebied der Kamer hun bedrijf uitoefenen. Die bespreking leidde tot de toezegging der looiers-patroons om de instandhouding der Kamer mogelijk te maken, door zich voor het lidmaatschap beschikbaar te stellen. Toen echter eenigen tijd later eene verkiezing werd uitgeschreven, bleek eene behoorlijke samenstelling niet bereikbaar te wezen. De Kamer werd bij Koninklijk besluit van den 14 Mei 1904, nº. 51, opgeheven.

Eene „Kamer van arbeid voor de bouwbedrijven" kwam tot stand te Tilburg, nadat door den hoofdadviseur van den Roomsch-Katholieken Tilburgschen Gildenbond aan den Minister van Binnenlandsche Zaken een daartoe strekkend verzoek was gericht. De Kamer omvat:

het timmerlieden-, metselaars-, steenhouwers-, en schildersbedrijf,

het bewerken van andere dan edele metalen,

het ontwerpen van en het houden van toezicht bij het uitvoeren van bouwplannen.

Zij bestaat uit 10 leden, 5 patroons en 5 werklieden.

Leerlooierijen (Bloedvergiftiging in —). Het groot aantal leerlooierijen in de 1e inspectie gaf aanleiding tot een onderzoek (gedeeltelijk reeds in de vorige Verslagperiode uitgevoerd), naar het voorkomen van gevallen van „anthrax" (bloedvergiftiging, veroorzaakt door de miltvuurbacil). (1) Onge-

(1) Zie o. m. Dangerous Trades. Thomas Oliver, Londen, John Murray 1902.

veer 25 jaar geleden kwam vergiftiging door miltvuur veel frequenter voor, als gevolg van het veelvuldig gebruik van Chinahuiden. Tegenwoordig worden Chinahuiden niet veel meer verwerkt, omdat de leerlooiers, uit vrees voor het gevaar voor vergiftiging, deze huiden zooveel mogelijk vermijden. In het algemeen heerscht echter de meening, dat het gevaarlijke van Chinahuiden niet zoozeer schuilt in de miltvuurbacillen, dan wel in de aanwezigheid van arsenicum, dat toegevoegd wordt als bederfwerend middel. Voorzorgsmaatregelen werden vroeger bijna nergens genomen. Zoo komen waschgelegenheden uiterst zelden voor, behalve op de groote leerlooierijen, waar meer dan 10 arbeiders werkzaam zijn en waar waschgelegenheden uit kracht van de Veiligheidswet aanwezig moeten zijn. Gewoonlijk wordt midden in den zomer niet onthaard of ontvleesd. Aangezien de huiden in den zomer bij groote warmte, sterk aan bederf onderhevig zijn, wordt in dezen tijd schors gekapt. Desinfecteerende vloeistoffen worden als bederfwerend middel slecht weinig aangewend. Formaldehyde, dat in vele handboeken als een uitstekend middel wordt aangeprezen, is ten eenemale onbekend. Soms wordt carbol of creoline toegevoegd, waarbij echter de juiste verhouding niet wordt in acht genomen.

Totaal werden bezocht 257 looierijen, waarop 910 arbeiders werkzaam waren.

Deze waren, als volgt, verdeeld:

Te Alphen	15	met te zamen	35	personen.
„ Riel	7	„ „	17	„
„ Baarle-Nassau	1	„ „	4	„
„ Oosterhout	19	„ „	78	„
„ Dongen en Klein-Dongen	88	„ „	260	„
„ Eindhoven	2	„ „	45	„
„ Besoyen	4	„ „	12	„
„ Tilburg	14	„ „	58	„
„ Oisterwijk	20	„ „	63	„
„ Heeze	1	„ „	2	„
„ Waspik	8	„ „	29	„
„ Capelle	2	„ „	4	„
„ Loon op Zand	5	„ „	12	„
„ Waalwijk	21	„ „	146	„
„ Gilze en Rijen	50	„ „	145	„

Van het totaal aantal bezochte leerlooierijen waren er 11, waar meer dan 10 personen werkzaam waren; de overige vallen buiten de bepalingen der Veiligheidswet. 28 leerlooierijen hadden een aantal arbeiders, varieerende tusschen 5 en 10, terwijl 218 werkplaatsen minder dan 5 arbeiders telden.

Op de bezochte 257 leerlooierijen werd in 59 gevallen den geheelen zomer

doorgewerkt, in de overige gevallen worden in de maanden Juli en Augustus bijna geen huiden verwerkt.

De opgespoorde gevallen van infectie, die, blijkens informatie, in de 10 laatste jaren voorkwamen, laat ik hieronder volgen:

1°. Ongeveer 2 jaren geleden te Dongen.

Bij de verwerking van droge huiden uit Voor-Indië kreeg de zoon van den leerlooier miltvuur in een klein wondje aan de lip. Hij is 4 weken ziek geweest, had erge koortsen, doch genas, met behoud van een lidteeken.

2°. Eveneens te Dongen.

Vier jaren geleden vertoonde zich bij een arbeider, werkzaam in eene leerlooierij, een puistje in den hals, dat in eenige uren zoodanig in omvang toenam, dat geneeskundige behandeling moest ingeroepen worden. Het gelaat zwol spoedig op onder optreden van koorts. Onder hevige pijnen was de patient na 3 dagen overleden.

3°. In dezelfde gemeente kreeg de eigenaar eener looierij in April 1901 een puistje op de wang, dat zoo hevig werd, dat de wang en ook de hals opzwol. Na hevig ziek geweest te zijn, genas de patient.

4°. Te Dongen kreeg een knecht op eene leerlooierij 4 jaren geleden, bij de bewerking van gezouten huiden uit Rio de Janeiro, infectie door miltvuur aan de wang. Ernstige ziekteverschijnselen openbaarden zich niet; de patient was, nadat hij 14 dagen thuis was gebleven, genezen.

Te Waalwijk kwamen de volgende gevallen voor:

1°. Een knecht kreeg miltvuur-infectie aan een wondje in den hals in November 1901. Spoedig ontstond hierbij hevige zwelling. De patient werd zeer ernstig ziek, zoodat zijn overlijden verwacht werd, doch is weer hersteld. Welke huiden in bewerking waren, kon niet worden opgegeven.

2°. Een geval werd bekend van den eigenaar van eene leerlooierij, die bij het verplaatsen van gezouten huiden, door het opspatten van zout tegen een oog, een klein wondje kreeg, waaraan zich later infectie-verschijnselen vertoonden.

Te Gilze en Rijen kwamen de hieronder vermelde gevallen voor:

1°. Op eene leerlooierij kreeg een arbeider in Juni 1904 eene miltvuur-infectie aan den arm. Hij verwerkte toen droge Java-huiden. De patient had geen koorts en was na 3 weken genezen.

2°. Eenige jaren geleden kreeg een leerlooiersknecht een wondje in het gezicht, waardoor miltvuur-infectie ontstond. Hij kreeg hevige zwelling van het gelaat, gepaard gaande met koortsen. Na 20 dagen was de patient genezen. Gewoonlijk worden op deze leerlooierij droge Java-huiden verwerkt.

3°. Ongeveer 6 à 7 weken geleden kreeg de eigenaar eener leerlooierij een klein puistje aan de wang. Na 2 à 3 dagen zwol dit sterk op en gaf aanleiding tot opzetting van het halve aangezicht. Na eene operatieve behandeling was hij in 14 dagen hersteld.

4°. Op eene leerlooierij kwamen 3 kleine gevallen van infectie voor aan de vingers van 3 arbeiders. Alle 3 gevallen verliepen gunstig, zonder geneeskundige behandeling.

5°. Op eene leerlooierij kreeg een arbeider in Juni 1904 eene zwelling aan de hand. Hij had den geheelen winter geleden aan winterhanden en tengevolge daarvan eene diepe kloof gekregen tusschen duim en wijsvinger, welke niet wilde genezen en die geïnfecteerd werd. De wond zag min of meer blauw. De behandelende geneesheer had gezegd, „dat hij het wel van de huiden zou hebben".

6°. Een arbeider op eene leerlooierij kreeg op 26 Februari 1904 een puistje bij de lip, dat ging zwellen en er zwart uitzag. De dokter constateerde miltvuur-infectie. De patient was 4 à 5 weken thuis en had koortsen. De toen in bewerking zijnde huiden waren vermoedelijk droge huiden.

Het totaal aantal gevallen, dat kon worden opgespoord, bedraagt derhalve slechts 12, terwijl uit de ingewonnen informatie's bezwaarlijk kan worden afgeleid, of de infectie inderdaad miltvuur-infectie is geweest.

Aan de mededeelingen van verschillende leerlooiers wordt het volgende ontleend:

1°. Droge huiden zijn in het algemeen gevaarlijker dan de gezouten, aangezien de droge huiden komen uit landen, waar beschermende maatregelen tegen miltvuur-infectie, door afmaking en desinfecteeren van de aangetaste dieren, niet gebruikelijk zijn.

2°. Huiden, voorzien met bajonetsteken, moeten niet aangekocht worden. Deze zijn gewoonlijk afkomstig van zieke runderen.

3°. Amerikaansche huiden zijn over het algemeen gevaarloos, omdat deze in den regel afkomstig zijn van de groote machinale slachterijen, waar wordt toegezien op het ontvangen van gezond vee.

Formaldehyde schijnt, als desinfectie-middel, de voorkeur te verdienen. Eene oplossing van 1—1000 is bij machte de sporen in den tijd van één uur te dooden. Volgens Koch kan (Report of the Departmental Committee appointed tot inquire into the conditions of work in wool-sorting and other kindred Trades 1897) eene oplossing, die 1—1000 sublimaat bevat, de sporen in eenige minuten dooden, doch andere bacteriologen merken op, dat daarvoor hoogere concentratie noodzakelijk is. Stoom is in staat de sporen in eenige minuten te dooden. Volgens het aangehaalde rapport is de bacillus anthracis gemakkelijk te dooden; de sporen zijn echter zeer resistent en leveren daardoor moeilijkheden op bij het toepassen van desinfectie-middelen.

Steengroeven (Arbeid in). In aansluiting aan de mededeelingen in mijn vorig Verslag 1901/1902 over arbeid in steenbakkerijen, laat ik hieronder volgen een overzicht van het werk in steengroeven.

Steengroeven, waaruit de zoogenaamde mergelsteen wordt gewonnen, komen uitsluitend voor in het zuidelijk gedeelte van de provincie Limburg.

De arbeid komt in twee vormen voor en wel:

1°. in ondergrondsche galerijen;

2°. in open groeven (à ciel ouvert).

In de ondergrondsche galerijen wordt de mergelsteen (die in hoofdzaak uit koolzure kalk bestaat) uitgedolven, òf in blokken, òf in kleinere onregelmatige stukken, in vorm en afmetingen te vergelijken met cokes en gruis. In laatstgenoemden vorm wordt het materiaal gebezigd voor verschillende glasfabrieken. De blokken hebben in den regel de afmetingen 0,50 $\times$ 0,60 $\times$ 0,80 M. (= $\pm$ $^1/_5$ à $^1/_4$ M^3.); zij worden uit het aaneengesloten gebergte gedeeltelijk gezaagd; bij horizontale blokverdeeling worden door een min of meer lepelvormigen beitel aan langen steel vooraf verticale groeven in het gesteente gemaakt, op onderlingen afstand van de normale blokbreedte. Voor het maken van fundamenten van gebouwen worden de blokken gebruikt; de betere steensoorten vinden toepassing voor opgaande buitenmuren en soms voor geheele gebouwen.

De mergelsteen is, in afwijking van vele andere bergsteensoorten zeer hygroscopisch; zoolang de blokken niet aan een langdurig verblijf in droge buitenlucht zijn blootgesteld, is de steen voldoende vochtig om te beletten, dat, bij de bewerking, steenstof wordt verspreid, waardoor aan de hier bedoelde soort van steenbewerking niet het groote nadeel kleeft van het steenhouwersbedrijf in het algemeen, tengevolge van het inademen van stof.

Zeer zelden oefent een „blokwerker" zijn bedrijf uit gedurende het geheele jaar. Het werk in de groeven wordt afgewisseld door veldarbeid in de jaargetijden, dat de landbouw veel werkkrachten noodig heeft; aan het nadeel, aan het blokwerkersbedrijf verbonden, van gedurende het werk het zonlicht te moeten missen, wordt aldus tegemoet gekomen door afwisseling van het werk met arbeid in de open lucht. De lucht in de groeven is niet schadelijk; zij is zeer constant van temperatuur (7 à 9° C.) en niet onaangenaam vochtig. Het water, dat van het terrein door spleten en door draineeren in het gesteente dringt, wordt door de hygroscopische eigenschap van het gesteente gelijkelijk verspreid, daarin opgenomen, zoodat in de groef geen vocht te bespeuren is. Deze eigenschappen (constante, niet hooge temperatuur en betrekkelijke droogte) vormen waarborgen tegen de mijnworm-ziekte (anchylostoma), die in Limburg onder de brikkenbakkers nog al voorkomt. Voor de ontwikkeling van den mijnworm zijn een temperatuur van 25—30° C. en veel vocht noodig. In de groeven bestaat eene natuurlijke luchtverversching doordat zij vele uitgangen hebben.

De arbeid wordt betaald per M^3. uitgedolven steen netto; de voorbereidende werkzaamheden voor het gereed maken van eene nieuwe verticale of horizontale bloklaag en alle verdere werkzaamheden, zooals het uit den

weg ruimen van den afval enz. worden niet afzonderlijk betaald; daaruit volgt, dat de dagverdienste sterk afwisselt en afhankelijk is van de toevallige, gunstige of ongunstige ligging der te bewerken lagen. Een gemiddeld loon per M³., overeenkomende met 4 à 5 blokken, bedraagt *f* 1,85. Dit bedrag komt overeen — afhankelijk van min of meer gunstige omstandigheden en bij een dagelijkschen arbeidsduur van 11 uur — met een dagloon van *f* 1,10 à *f* 1,80.

Van eene beroepsziekte is bij de blokwerkers niets bekend; van de ± 70 in de groeven werkzame blokwerkers oefenen verschillende reeds gedurende 30 tot 60 jaar hun ambacht uit in den berg; zelfs een 76-jarige arbeider werd aangetroffen, die reeds 65 jaar blokwerker en metselaar is.

De groeven staan onder toezicht van den Rijksingenieur der mijnen in Limburg, door wien wordt aangegeven welke gedeelten van het gesteente voor het delven van blokken mogen gebruikt worden en tevens welke gedeelten tot steun van het gebergte moeten blijven staan. Ongevallen door het neerstorten van steenbrokken zijn uiterst zelden voorgekomen.

De arbeid in de open groeven is, wat het aantal der groeven en wat het aantal der daarin werkzame arbeiders betreft, van mindere beteekenis dan die in de ondergrondsche galerijen. Het totaal aantal der arbeiders bedraagt slechts 10 à 20. De te delven steen ligt zeer dicht aan de oppervlakte van het terrein of is gemakkelijk door afgraving onder talud te bereiken. In het algemeen is de steen harder dan in de ondergrondsche galerijen. Zij wordt gewonnen, òf in blokvorm en levert dan een vrij goed bouwmateriaal, geschikt om gehakt te worden of om voor buitenwerk te worden gebezigd, òf in kleinere stukken, die door branden tot kalk worden verwerkt. De grootere hardheid van de in open groeven gewonnen steen, in vergelijking met die uit de ondergrondsche galerijen, geeft aanleiding tot stofverspreiding bij de bewerking. De steensoort behoort echter niet tot de gevaarlijke soorten zooals zandsteen en de arbeid geschiedt altijd in de open lucht.

Het branden van mergelsteen tot kalk geschiedt in open ovens, door een luchtig getimmerte overdekt.

De van gebakken steen gemetselde oven bestaat uit een 2 à 3 M. inwendig wijd cilindervormig gedeelte, ter diepte van 1,50 à 2 M., waaraan aan de onderzijde met een conisch gedeelte als overgang, een nauwere ongeveer 1 M. wijde cilinder aansluit, waarin twee zijopeningen zijn aangebracht. De steen wordt tot kleinere stukken geklopt, met steenkool in afwisselende lagen in den oven gespreid en daarin gebrand; de gevormde kalk in gruisvorm wordt verzameld in den ondersten cilinder en daaruit door de zijopeningen met een schop verwijderd. Het werk wordt niet voortdurend verricht; het kalk branden geschiedt al naar gelang behoefte aan kalk voor het bouwen bestaat.

Zoowel bij het kloppen van de steenstukken alsook, en daarbij in meerdere

mate, bij het uitscheppen van de kalk, ontstaat stof; bij ongunstige windrichting veroorzaken ook de, uit de verbranding voortkomende, gassen eenigen last.

Maar ook bij dezen vorm van arbeid wordt aan de nadeelige invloeden tegemoet gekomen door het werken in de open lucht terwijl bij afwisseling veldarbeid wordt verricht.

Breda, den 31 Juli 1905.

De Inspecteur van den Arbeid in de 1e *Inspectie:*
A. J. M. Stoffels.

Staat I. Jaar 1903.

OVERZICHT

van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de bepalingen der Arbeidswet en Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

De invulling had plaats van de kolommen:

3 en 4 volgens opgave van Gemeentebesturen;
5—11 en 16 volgens opgave van H.H. Burgemeesters;
14 en 15 volgens opgave van H.H. Commissarissen der Koningin;
17 en 18 volgens opgave van H.H. Ambtenaren van het O. M.

a = algemeene; *e* = enkele; *v* = verschillende; *vd. tz.* = voortdurend toezicht; *g* = geene.

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
						Aan	
		oprich-ting.	uit-breiding.	Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
						Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Noord-Brabant.						
1	Aalst	1	„	5	11	19	9
2	Aarle-Rixtel	2	„	2	3	3	2
3	Alem	„	„	8	29	6	6
4	Almkerk	„	„	10	8	15	14
5	Alphen en Riel . . .	„	„	6	6	9	5
6	Andel (Op en Neer) .	3	„	1	„	„	„
7	Asten	„	„	10	23	29	14
8	Baardwijk	„	„	31	18	39	33
9	Baarle Nassau . . .	„	„	3	16	13	13
10	Bakel	„	„	5	„	1	1
11	Beek en Donk . . .	1	„	10	36	63	37
12	Beers	„	„	1	2	2	„
13	Bergen op Zoom . .	7	3	125	271	294	215
14	Bergeijk	„	„	7	13	27	26
15	Berghem	„	„	5	3	5	5
16	Berkel c. a.	„	„	2	21	3	3
17	Berlicum	„	„	6	10	14	14
18	Besoyen	„	2	31	30	38	16
19	Best	„	1	17	31	19	17
20	Beugen	„	„	2	1	3	3
21	Bladel	„	„	6	2	13	13

le bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet)	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
10	26	*e*	*e*	”	”	”	”	”	”
1	”	”	”	”	”	”	8	”	”
”	”	*e*	”	*e*	”	”	2	”	”
1	”	*e*	*e*	*e*	”	”	”	”	”
4	1	*a*	*e*	”	”	”	3	”	”
”	”	4	”	”	”	”	”	”	”
15	6	*e*	*e*	”	1	1	8	”	”
6	21	*e*	*e*	”	”	”	1	”	”
”	”	*e*	*e*	”	”	”	”	”	”
”	1	3*a*	”	”	”	”	2	”	”
26	20	*a*	*e*	*e*	”	”	30	”	”
2	”	”	”	”	”	”	”	”	”
79	108	130	*e*	”	1	”	109	2	”
1	4	*e*	*e*	*e*	”	”	”	”	”
”	”	*e*	”	”	”	”	2	”	”
”	”	10	”	”	”	”	6	”	”
”	1	*e*	*e*	*e*	”	”	2	”	”
22	33	*vd. tz.*	*e*	”	”	”	1	”	”
2	2	3	*e*	*e*	”	”	4	2	”
”	”	2*a*	”	”	”	”	”	”	”
”	”	6	*e*	*e*	”	”	”	”	”

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den … Aan … Fabrieken en werk-plaatsen met gewaar-merkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids… Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
22	Boekel	1	„	„	„	„	„
23	Bokhoven	„	„	„	„	„	„
24	Borkel en Schaft . .	„	„	1	„	1	1
25	Boxmeer	„	„	30	33	59	49
26	Boxtel	1	„	47	94	106	65
27	Breda	8	8	326	449	601	390
28	Budel	2	„	7	39	31	31
29	Capelle	1	„	13	2	9	9
30	Chaam	„	„	3	1	2	„
31	Cromvoirt	„	„	„	„	„	„
32	Cuijk	1	„	22	22	49	41
33	Deurne	2	„	14	29	29	15
34	Deurssen	„	„	1	1	„	„
35	Dieden	„	„	„	„	„	„
36	Diessen	„	„	1	1	1	1
37	Dinteloord	„	„	10	12	12	10
38	Dinther	1	„	2	2	2	„
39	Dommelen		„	2	„	1	1
40	Dongen	3	1	85	83	127	84
41	Drongelen	„	„	„	„	„	„
42	Drunen	„	„	9	1	11	3
43	Duizel en Steensel .	„	„	3	1	3	1
44	Dungen, den . . .	„	„	1	1	1	1
45	Dussen	„	„	8	4	14	13

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet)	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
10	1	*e*	*e*	»	»	»	5	»	»
41	79	»	*e*	»	5	19	28	1	1
211	245	*e*	*e*	»	19	16	224	3	»
»	5	*e*	*e*	*e*	»	»	96	»	»
»	»	*e*	»	»	»	»	4	»	»
2	1	»	»	»	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
8	»	»	»	*e*	»	»	3	1	»
14	15	*e*	*e*	*e*	»	»	12	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
2	»	*vd. tz.*	»	»	»	»	5	»	»
2	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	1	2*a*	»	»	»	»	2	»	»
43	68	*e*	*e*	»	»	»	23	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
8	3	*vd. tz.*	*e*	»	»	»	3	»	»
2	1	9	*e*	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
1	»	1*a*	*e*	*e*	»	»	3	»	»

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	FABRIEKEN EN … in den … Aan … Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids… Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
46	Eersel	1	„	4	7	16	16
47	Eindhoven	4	5	70	374	455	206
48	Empel c. a.	1	„	„	„	„	„
49	Engelen	„	„	„	„	„	„
50	Erp	1	„	4	8	2	2
51	Esch	„	„	4	3	2	2
52	Escharen	„	„	„	„	„	„
53	Etten en Leur . . .	2	3	36	102	100	80
54	Fijnaart	„	„	10	8	10	10
55	Gassel	„	„	2	1	2	2
56	Geertruidenberg . .	„	„	25	42	36	30
57	Geffen	„	„	2	2	„	„
58	Geldrop	1	„	28	96	129	60
59	Gemert	1	„	22	35	84	36
60	Gestel c. a.	4	„	18	46	82	52
61	Giessen	„	„	„	„	„	„
62	Gilze en Rijen . . .	3	1	32	71	59	46
63	Ginneken	1	„	36	47	60	31
64	Goirle	3	„	10	15	53	21
65	Grave	1	„	10	14	12	10
66	's Gravemoer . . .	„	„	9	4	6	6
67	Haaren	„	„	12	5	11	9
68	Halsteren	„	„	19	12	12	12
69	Haps	„	„	1	„	1	1

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet)	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen, wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	"	e	e	"	"	"	"	"
249	868	18	e	"	26	47	127	"	"
"	"	"	"	"	"	"	2	"	"
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"
"	2	"	"	"	"	"	1	"	"
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
20	"	"	e	e	1	"	22	"	"
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
6	2	e	e	e	"	"	31	"	"
"	"	e	e	"	"	"	"	"	"
69	157	"	e	e	8	10	16	1	"
48	71	e	e	e	"	"	13	3	1
30	97	4	e	"	"	1	7	"	"
"	"	"	"	"	"	"	2	"	"
13	"	"	e	e	"	"	25	"	"
29	4	"	e	e	"	"	26	"	"
32	93	e	e	"	"	"	13	"	"
2	1	4	e	"	"	"	7	"	"
"	"	2	"	"	"	"	1	"	"
2	1	e	"	"	"	"	5	"	"
"	2	e	e	"	"	"	7	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprich-ting.	uit-breiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
70	Hedikhuizen	„	„	9	7	4	4
71	Heesbeen	„	„	„	„	„	„
72	Heesch	„	„	„	„	„	„
73	Heeswijk	„	„	2	7	7	5
74	Heeze	1	„	5	17	31	22
75	Helmond	10	4	65	534	426	287
76	Helvoirt	„	„	1	1	„	„
77	Herpen	„	„	2	2	1	1
78	Herpt	1	„	„	„	„	„
79	's Hertogenbosch . .	3	7	337	910	1048	639
80	Heusden	„	1	11	2	14	14
81	Hilvarenbeek . . .	2	„	21	13	19	12
82	Hoeven	„	„	11	9	10	9
83	Hoogeloon	„	„	10	3	25	25
84	Hooge en Lage Mierde	„	„	3	2	3	3
85	Huisseling	„	„	1	1	„	„
86	Huybergen	„	„	„	„	„	„
87	Klundert	2	„	17	31	28	12
88	Leende	„	„	3	2	6	6
89	Liempde	„	„	4	4	5	5
90	Lierop	„	„	2	2	2	2
91	Lieshout	1	„	6	9	16	16
92	Linden	„	„	„	„	„	„
93	Lith	1	„	6	28	2	2

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet)	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	4	*e*	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	2	"	"
"	"	"	*e*	"	"	"	"	"	"
2	"	3	*e*	"	"	"	2	"	"
9	12	"	*e*	"	"	"	7	"	"
139	"	*e*	*e*	"	14	31	176	"	"
"	"	"	*e*	"	"	"	2	"	"
"	"	"	*e*	"	"	"	1	"	"
"	"	"	"	"	"	"	5	"	"
409	"	147	*e*	"	67	22	186	17	1
"	"	"	*e*	"	"	"	9	"	"
7	36	4	*e*	*e*	4	3	3	"	"
1	"	*e*	"	*e*	"	"	7	"	"
"	2	*e*	*e*	*e*	"	"	"	"	"
"	"	3	*e*	"	"	"	1	"	"
"	"	2	"	"	"	"	2	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
16	"	4	*e*	"	"	"	15	"	"
"	"	1*a*	"	"	"	"	1	"	"
"	"	3	"	"	"	"	2	"	"
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"
"	"	*a*	*e*	*e*	"	"	8	"	"
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"
"	"	*e*	"	*e*	"	"	"	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
94	Lithoyen	„	„	2	4	„	„
95	Loon op Zand . . .	2	1	64	81	112	63
96	Luyksgestel	„	„	1	2	2	2
97	Maarheeze.	„	„	1	„	1	1
98	Maashees	„	„	4	1	4	4
99	Made c. a..	„	„	10	16	18	9
100	Meeuwen	„	„	„	„	„	„
101	Megen	„	„	1	1	1	1
102	St. Michielsgestel . .	1	„	8	„	10	7
103	Mierlo	1	„	11	19	21	7
104	Mill c. a.	„	„	7	2	7	7
105	Moergestel	„	„	12	7	13	11
106	Nieuwkuijk	„	„	6	5	9	9
107	Nieuw Vossemeer . .	„	„	1	1	2	2
108	Nistelrode.	„	„	4	5	5	5
109	Nuland.	„	„	„	„	„	„
110	Nuenen.	1	„	10	7	15	4
111	St. Oedenrode . . .	„	„	37	25	39	33
112	Oeffelt	1	„	1	7	1	1
113	Oerle	„	„	2	„	„	„
114	Oyen	„	„	„	„	„	„
115	Oirschot	„	2	23	18	24	20
116	Oisterwijk.	2	„	35	60	73	37
117	Oostelbeers	„	„	3	1	3	3

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet.							AANTAL		
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet)	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
„	„	*e*	„	„	„	„	„	„	„
49	24	*e*	*e*	*e*	„	2	18	1	1
„	„	4	*e*	*e*	„	„	2	„	„
„	„	1	*e*	„	„	„	„	„	„
„	„	*e*	*e*	*e*	„	„	1	„	„
9	„	4*a*	„	*e*	„	„	2	„	„
„	„	„	*e*	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	2	„	„
3	„	2*a*	*e*	„	„	„	3	„	„
14	38	*e*	„	„	„	„	8	„	„
„	„	1*a*	*e*	„	„	„	3	„	„
2	7	2*a*	*e*	„	„	„	„	„	„
„	„	2	*e*	*e*	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	*e*	„	„	„	„	1	„
„	„	„	*e*	„	„	„	„	„	„
11	27	3*a*	„	„	„	„	3	„	„
6	39	„	*e*	*e*	„	„	2	„	„
„	„	*e*	„	*e*	„	„	4	„	„
„	4	„	„	„	„	„	1	„	„
„	„	„	„	„	„	„	4	„	„
4	10	4*a*	*e*	„	„	„	19	„	„
36	68	„	*e*	„	„	„	24	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den … Aan … Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids… Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
118	Oosterhout	6	2	122	144	265	155
119	Oploo	„	„	5	„	5	5
120	Oss	3	3	72	136	189	181
121	Ossendrecht	„	„	10	9	15	7
122	Oud en Nieuw Gastel	2	1	15	44	17	9
123	Oudenbosch	2	3	39	68	100	75
124	Oudheusden	„	„	3	2	3	3
125	Prinsenhage	2	3	26	54	90	68
126	Putte	2	„	„	„	„	„
127	Raamsdonk	„	„	31	64	90	70
128	Ravenstein	„	„	10	16	18	10
129	Reek	„	„	2	2	2	2
130	Reusel	„	„	4	8	22	22
131	Riethoven	„	„	1	2	2	2
132	Rijsbergen	„	„	„	„	„	„
133	Rijswijk	„	„	„	„	„	„
134	Roosendaal	8	5	82	178	176	107
135	Rosmalen	1	„	5	4	6	6
136	Rucphen	1	„	7	10	16	13
137	Sambeek	„	„	3	5	1	1
138	Schayk	„	„	2	2	3	3
139	Schijndel	1	„	72	45	44	36
140	Soerendonk	„	„	2	2	5	4
141	Someren	„	„	4	2	4	3

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet)	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
110	·20	*e*	*e*	*e*	„	„	66	„	„
„	„	2*a*	„	„	„	„	„	„	„
8	15	*e*	*e*	„	„	„	66	„	„
8	38	23	*e*	*e*	2	5	5	„	„
8	6	*e*	*e*	*e*	1	„	40	„	„
25	„	2	*e*	„	„	„	12	„	„
„	„	*a*	*e*	*e*	„	„	1	„	„
22	„	*e*	*e*	*e*	„	„	108	3	„
„	„	„	*e*	„	„	„	„	„	„
20	24	*e*	*e*	„	„	„	31	„	„
8	14	4	*e*	„	„	„	3	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	2	*e*	*e*	*e*	„	„	1	„	„
„	„	„	*e*	*e*	„	„	„	„	„
„	„	„	„	*e*	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
69	183	*e*	*e*	„	7	15	63	„	„
„	„	*e*	*e*	*e*	„	„	1	„	„
3	„	„	„	*e*	„	„	1	„	„
„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	„	*e*	*e*	„	„	„	„	„	„
8	84	„	*e*	*e*	„	„	20	„	„
1	1	2	*e*	„	„	„	„	„	„
1	„	„	*e*	*e*	„	„	3	„	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
142	Son en Breugel . .	„	„	2	2	2	2
143	Sprang	„	„	13	7	14	14
144	Standdaarbuiten . .	„	„	16	20	18	12
145	Steenbergen	3	„	45	54	51	33
146	Stiphout	„	„	1	1	„	„
147	Stratum	1	2	27	87	158	95
148	Strijp	1	1	6	80	64	45
149	Terheijden	„	„	16	30	37	19
150	Teteringen	3	2	20	112	113	60
151	Tilburg	21	35	„	1250	„	„
152	Tongelre	1	„	2	7	„	„
153	Uden	1	„	27	25	22	20
154	Udenhout	2	1	6	9	13	13
155	Valkenswaard . . .	1	„	15	31	69	45
156	Veen	„	„	4	8	1	1
157	Veghel	2	„	38	32	39	27
158	Veldhoven	2	„	18	30	40	19
159	Velp	„	„	„	„	„	„
160	Vessem	„	„	1	2	2	2
161	Vierlingsbeek . . .	1	„	4	„	2	2
162	Vlierden	„	„	1	1	1	1
163	Vlijmen	1	„	17	20	„	„
164	Vrijhoeven-Cappel . .	„	„	4	5	8	8
165	Vught	1	„	35	48	49	35

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten			Rijks-politie.						
voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet)	Plaatselijke politie.	Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.	den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	*e*	"	"	"	"	2	"	"
"	"	1	"	"	"	"	1	"	"
6	6	*vd. tz.*	*e*	"	"	"	5	"	"
18	20	*e*	*e*	"	"	"	23	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
63	132	"	*e*	"	1	"	66	"	"
19	93	"	*e*	"	"	4	12	"	"
18	7	3	*e*	"	"	"	9	"	"
53	96	"	*e*	"	1	"	24	"	"
"	"	*vd. tz.*	*e*	"	60	88	482	1	"
"	"	*e*	*e*	"	"	"	4	"	"
2	"	"	*e*	"	"	"	3	"	"
"	"	2	"	"	"	"	29	"	"
24	105	30	*e*	*e*	2	"	3	"	"
"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
12	18	*e*	*e*	*e*	"	"	8	"	"
21	60	*e*	*e*	"	"	"	6	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	2*a*	"	*e*	"	"	2	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	3*a*	*e*	*e*	"	"	3	"	"
"	"	*e*	"	"	"	"	3	1	"
14	46	*e*	"	*e*	"	1	29	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Aan geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
166	Waalre	„	„	11	16	38	17
167	Waalwijk	1	3	95	89	156	84
168	Wanroy	„	„	2	2	5	„
169	Waspik	3	„	22	35	44	38
170	Werken (de) en Sleeuwijk	2	„	4	3	5	5
171	Werkendam	„	„	16	45	15	15
172	Westerhoven	„	„	4	5	1	„
173	Wijk en Aalburg . .	„	„	1	14	3	3
174	Willemstad	1	1	10	5	10	10
175	Woensdrecht	„	„	4	13	13	13
176	Woensel	3	1	13	24	65	17
177	Woudrichem	„	„	„	„	„	„
178	Wouw	„	„	18	21	26	9
179	Zeeland	1	„	5	4	3	3
180	Zeelst	„	„	6	7	22	17
181	Zes Gehuchten . . .	„	„	1	5	13	3
182	Zevenbergen	2	1	73	128	135	118
183	Zundert	„	„	5	6	6	6
184	Zwaluwe (Hooge en Lage)	„	„	12	27	25	25
	Totaal . . .	168	103	3128	7154	7174	4701

WERKPLAATSEN — zin der Arbeidswet. | AANTAL

tal — kaarten — voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgave dern — Plaatselijke politie.	Verrichte inspectiën — Rijks-politie. — Koninklijke maréchaussee.	Verrichte inspectiën — Rijks-politie. — Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den burgemeester.	kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. — Arbeidswet.	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. — Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
21	33	*e*	*e*	”	”	”	”	”	”
72	107	*e*	*e*	*e*	”	”	15	2	”
5	”	*e*	”	”	”	”	2	”	”
6	”	4	*e*	*e*	”	”	18	”	”
”	”	*vd. tz.*	*e*	*e*	”	”	”	”	”
”	45	4	*e*	*e*	”	”	20	”	”
1	”	2*a*	*e*	*e*	”	”	”	”	”
”	”	6	*e*	”	”	”	1	”	”
”	”	2*a*	”	”	”	”	2	”	”
”	”	*e*	*e*	*e*	”	”	2	”	”
48	114	2	*e*	*e*	”	”	30	”	”
”	”	”	”	”	”	”	2	”	”
17	5	*e*	*e*	*e*	”	”	”	”	”
”	”	2	*e*	”	”	”	”	”	”
5	”	”	”	”	”	”	”	”	”
10	17	3	*e*	”	”	”	2	”	”
17	53	15	*e*	”	”	”	31	”	”
”	”	*e*	*e*	*e*	”	”	1	”	”
”	”	”	*e*	*e*	”	”	14	”	”
2473	3551				220	265	2697	39	4

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
						geldige arbeids	
		oprich-ting.	uit-breiding.	Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Limburg.						
1	Ambij	1	„	2	10	9	5
2	Amstenrade	„	„	1	1	1	1
3	Arcen en Velden . .	„	„	7	7	11	3
4	Baexem.	„	„	„	„	„	„
5	Beegden	1	„	3	9	„	„
6	Beek	„	„	6	35	65	65
7	Beesel	„	„	7	26	26	23
8	Bemelen	„	„	13	20	55	45
9	Belfeld	„	„	„	„	„	„
10	Bergen	2	„	4	1	4	2
11	Berg en Terblijt . .	„	„	2	3	3	1
12	Bingelrade	„	„	„	„	„	„
13	Bocholtz	„	„	„	„	„	„
14	Borgharen	„	„	„	„	„	„
15	Born	„	„	„	„	„	„
16	Broekhuizen	„	„	2	5	5	1
17	Broeksittard. . . .	„	„	9	8	7	2
18	Brunssum	„	„	5	„	1	1
19	Buggenum	„	„	„	„	„	„
20	Bunde	„	„	„	„	„	„
21	Cadier en Keer . .	„	„	„	„	„	„

bepalingen der Arbeidswet en Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN — zin der Arbeidswet. — tal — kaarten — voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
4	"	"	e	"	"	"	7	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
8	"	"	e	"	"	"	"	"	"
"	"	"	e	"	"	"	"	"	"
"	"	e	e	"	"	"	1	"	"
"	"	e	e	"	"	"	1	"	"
3	"	e	e	"	"	"	4	"	"
10	8	"	e	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	10	"	"
2	"	"	e	e	"	"	1	"	"
2	"	"	e	"	"	"	1	"	"
"	"	"	e	"	"	"	"	"	"
"	"	"	e	"	"	"	"	"	"
"	"	"	e	"	"	"	"	"	"
"	"	"	e	"	"	"	1	"	"
4	"	"	"	"	"	"	"	"	"
5	9	4	e	"	"	"	"	"	"
"	"	e	e	e	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	e	"	"	"	3	"	"
"	"	"	e	"	"	"	"	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	FABRIEKEN EN in den Aan: Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids: Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
22	Echt	1	1	11	52	32	22
23	Eijgelshoven	1	„	4	6	7	5
24	Eijsden	„	„	6	11	10	3
25	Elsloo	„	„	1	1	1	1
26	St. Geertruid . . .	„	„	„	„	„	„
27	Geleen	„	„	1	2	1	„
28	Gennep	„	„	13	13	24	16
29	Geulle	„	„	2	2	„	„
30	Grathem	„	„	„	„	„	„
31	Grevenbicht	„	„	„	„	„	„
32	Gronsveld	„	„	1	2	2	1
33	Grubbenvorst . . .	„	„	1	1	1	1
34	Gulpen	„	„	18	12	15	10
35	Haelen	„	„	„	„	„	„
36	Heel en Panheel . .	„	„	2	7	4	„
37	Heer	1	„	6	4	4	4
38	Heerlen	5	„	44	113	85	71
39	Heijthuizen	„	„	3	1	3	3
40	Helden	„	„	6	10	11	10
41	Herten	„	„	4	„	2	2
42	Hoensbroek	„	„	„	„	„	„
43	Horn	1	„	1	1	1	1
44	Horst	2	„	39	34	40	25
45	Houthem	„	„	1	8	8	5

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
10	”	*e*	*e*	*e*	”	”	14	”	”
2	”	”	*e*	”	”	”	38	”	”
7	3	”	*e*	”	”	”	5	”	”
”	”	4	”	”	”	”	2	”	”
”	”	”	*e*	*e*	”	”	2	”	”
1	1	4	*e*	”	”	”	3	”	”
8	”	*e*	*e*	*e*	”	”	19	”	”
”	1	*e*	”	*e*	”	”	3	”	”
”	”	”	*e*	”	”	”	2	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
1	”	5	”	*e*	”	”	4	”	”
”	”	1	”	”	”	”	”	”	”
5	11	4	*e*	”	”	”	1	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
4	”	”	*e*	”	”	”	1	”	”
”	5	*e*	*e*	”	”	”	3	”	”
14	13	*e*	*e*	*e*	”	”	260	”	”
”	”	”	*e*	*e*	”	”	2	”	”
1	”	”	*e*	”	”	”	”	”	”
”	2	2*a*	*e*	*e*	”	”	2	”	”
”	”	”	*e*	”	”	”	”	”	”
”	”	*e*	”	*e*	”	”	2	”	”
15	20	*e*	*e*	”	”	”	38	”	”
3	2	6	*e*	”	”	”	2	”	”

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
46	Hulsberg	„	„	1	„	„	„
47	Hunsel	„	„	„	„	„	„
48	Itteren	„	„	„	„	„	„
49	Ittervoort	„	„	„	„	„	„
50	Jabeek	„	„	1	1	1	1
51	Kerkrade	3	3	15	90	90	74
52	Kessel	„	„	„	„	„	„
53	Klimmen	„	„	„	„	„	„
54	Limbricht	„	„	„	„	„	„
55	Linne	„	„	4	19	16	11
56	Maasbracht	„	„	„	„	„	„
57	Maasbree	„	1	20	39	50	42
58	Maasniel	„	„	11	11	15	12
59	Maastricht	7	7	288	1073	1155	650
60	Margraten	1	„	„	„	„	„
61	Meerlo	1	„	14	9	20	12
62	Meerssen	1	„	13	319	300	183
63	Meijel	„	„	7	2	4	4
64	Melick c. a.	„	„	5	12	7	7
65	Merkelbeek	„	„	3	3	3	2
66	Mesch	„	„	„	„	„	„
67	Mheer	„	„	1	1	1	1
68	Montfort	„	„	„	„	„	„
69	Mook	„	„	3	3	3	3

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).		Rijks-politie.						
voor meisjes van 12—16 jaren.		Plaatselijke politie.	Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.	den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	e	"	"	"	"	"	"
"	"	"	e	"	"	"	"	"	"
"	"	"	e	"	"	"	"	"	"
"	"	e	e	"	"	"	"	"	"
16	6	e	e	"	"	"	132	2	"
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"
"	"	"	e	"	"	"	"	"	"
5	1	e	"	"	"	"	1	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
8	"	10	"	"	"	"	35	1	"
3	7	e	e	e	"	"	2	"	"
505	1702	416	e	e	4	"	440	4	"
"	"	"	e	"	"	"	"	"	"
8	"	"	e	"	"	"	3	"	"
117	269	e	e	e	"	"	72	"	"
"	2	"	e	e	"	"	3	"	"
"	"	e	e	e	"	"	5	"	"
1	"	"	e	e	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	4	e	e	"	"	"	1	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	2	e	"	"	"	4	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den — Aan — Fabrieken en werk-plaatsen met gewaar-merkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
70	Munstergeleen . . .	„	„	3	4	4	4
71	Nederweert	„	„	6	3	6	5
72	Neer	„	„	11	12	8	2
73	Neeritter	„	„	3	6	3	2
74	Nieuwenhagen . . .	„	„	„	„	„	„
75	Nieuwstad	„	„	„	„	„	„
76	Noorbeek	„	„	1	„	„	„
77	Nunhem	„	„	„	„	„	„
78	Nuth	„	„	1	„	„	„
79	Obbicht c. a.	„	„	2	7	7	7
80	St. Odiliënberg . . .	„	„	2	3	7	1
81	Ohé en Laak . . .	„	„	„	„	„	„
82	Oirsbeek	„	„	3	6	3	„
83	Ottersum	2	„	6	7	19	12
84	Oud Valkenburg . .	„	„	„	„	„	„
85	Oud Vroenhoven . .	1	„	4	13	23	17
86	St. Pieter	1	„	2	3	3	1
87	Posterholt.	„	„	4	11	11	10
88	Rijckholt	„	„	„	„	„	„
89	Roermond.	4	1	144	128	235	130
90	Roggel	„	„	1	„	1	1
91	Roosteren	„	„	„	„	„	„
92	Schaesberg	1	„	5	8	8	8
93	Schimmert	„	„	3	3	3	1

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.									
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	"	e	"	"	"	"	"	"
1	"	2a	e	"	"	"	2	"	"
6	3	"	e	e	"	"	2	"	"
1	"	e	e	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	e	"	"	"	1	"
"	"	"	e	"	"	"	1	"	"
"	1	e	e	e	"	"	1	"	"
"	"	"	e	e	"	"	"	"	"
"	1	12	"	"	"	"	"	"	"
"	1	e	e	"	"	"	2	"	"
6	"	e	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	e	"	"	"	1	"	"
3	"	e	"	"	"	"	"	"	"
7	"	e	e	e	"	"	1	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
6	3	"	e	"	"	"	19	"	"
2	11	e	e	"	"	"	8	"	"
1	"	4	e	"	"	"	1	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
105	67	20	"	e	"	1	64	"	1
"	"	4	e	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	e	"	"	"	29	"	"
2	"	"	e	"	"	"	2	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
94	Schinnen	„	„	„	„	„	„
95	Schin op Geulle . .	„	„	1	3	„	„
96	Schinveld	„	„	2	5	5	„
97	Sevenum	„	„	4	„	4	4
98	Simpelveld	1	„	3	5	5	5
99	Sittard	„	„	52	44	54	37
100	Slenaken	1	„	2	„	„	„
101	Spaubeek	„	„	1	1	1	1
102	Stein	„	„	2	4	„	„
103	Stevensweert . . .	„	„	„	„	„	„
104	Stramproy	„	„	1	„	„	„
105	Susteren	1	„	2	4	4	3
106	Swalmen	1	„	12	37	27	26
107	Tegelen	2	1	20	61	61	54
108	Thorn	1	2	5	5	5	5
109	Ubach over Worms .	„	„	1	2	„	„
110	Ulestraten	„	„	3	1	1	„
111	Urmond	„	„	„	„	„	„
112	Vaals	„	„	23	49	41	20
113	Valkenberg	„	„	7	13	13	5
114	Venlo	5	8	117	317	411	210
115	Venray	1	„	46	72	102	73
116	Vlodrop	„	„	2	4	„	„
117	Voerendaal	„	„	„	„	„	„

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	"	c	"	"	"	3	"	"
"	"	1	c	"	"	"	"	"	"
5	"	"	c	"	"	"	"	"	"
"	"	2	c	"	"	"	4	"	"
"	"	4	c	"	"	"	4	"	"
17	20	3	e	"	"	"	17	1	"
"	"	e	c	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	c	"	"	1	"	"
"	"	a	"	"	"	"	1	"	"
"	"	"	e	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	"	"	"	1	"	"
1	"	e	e	c	"	"	7	"	"
1	1	e	"	"	"	"	26	"	"
7	"	"	c	"	"	"	33	"	"
"	3	3a	c	c	"	"	2	"	"
"	1	6	c	e	"	"	2	"	"
1	"	3	c	c	"	"	1	"	"
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"
21	11	e	c	"	"	"	11	"	"
8	4	c	c	"	"	"	12	"	"
201	146	42	c	"	3	70	98	"	"
29	8	"	c	"	"	"	6	1	"
"	"	"	c	"	"	"	1	"	"
"	"	"	"	"	"	"	3	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding,			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
118	Wanssum	„	„	1	1	1	1
119	Weert	1	1	29	31	58	40
120	Wessem	„	„	„	„	„	„
121	Wylre	„	„	7	3	1	„
122	Wynandsrade . . .	„	„	„	„	„	„
123	Wittem.	„	„	3	7	7	5
	Totaal . . .	51	25	1158	2870	3245	2021

WERKPLAATSEN								AANTAL		
zin der Arbeidswet.								kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door					
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.			Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.						
9	10	11	12	13	14	15		16	17	18
"	"	"	*e*	"	"	"		"	"	"
18	1	*e*	*e*	*e*	"	"		32	"	"
"	"	"	*e*	"	"	"		"	"	"
1	8	*a*	"	"	"	"		1	"	"
"	"	"	"	"	"	"		1	"	"
2	1	*e*	*e*	"	"	"		2	"	"
1224	2355				7	71		1534	11	1

OVERZICHT

van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de bepalingen der Arbeidswet en Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

De invulling had plaats van de kolommen:

3 en 4 volgens opgave van Gemeentebesturen;
5—11 en 16 volgens opgave van H.H. Burgemeesters;
14 en 15 volgens opgave van H.H. Commissarissen der Koningin;
17 en 18 volgens opgave van H.H. Ambtenaren van het O. M.

a = algemeene; *e* = enkele; *v* = verschillende; *vd. tz.* = voortdurend toezicht; *g* = geene.

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Noord-Brabant.						
1	Aalst	1	„	6	10	17	7
2	Aarle-Rixtel	„	„	3	5	6	5
3	Alem	„	1	4	26	8	8
4	Almkerk	2	„	14	10	17	16
5	Alphen en Riel . . .	1	„	8	7	10	8
6	Andel (Op en Neer) .	„	„	1	1	„	„
7	Asten	„	„	2	17	28	18
8	Baardwijk	1	„	32	9	43	35
9	Baarle-Nassau . . .	2	„	4	16	9	9
10	Bakel	„	„	3	2	1	1
11	Beek en Donk . . .	1	„	12	43	76	42
12	Beers	„	1	4	6	5	2
13	Bergen op Zoom . .	3	9	125	373	440	306
14	Bergeijk	„	„	12	23	30	26
15	Berghem	„	„	6	1	4	4
16	Berkel c. a.	„	„	4	17	3	3
17	Berlicum	1	1	5	5	12	12
18	Besoyen	1	„	30	44	46	17
19	Best	„	3	17	41	29	25
20	Beugen	„	„	2	1	2	2
21	Bladel	„	1	7	11	15	15

bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
10	26	e	e	"	"	"	"	"	"
1	"	"	e	"	"	"	"	"	"
"	"	7	"	e	"	"	3	"	"
1	"	e	e	e	"	"	2	"	"
2	3	e	e	"	"	"	1	"	"
"	"	"	"	"	"	"	3	"	"
10	6	2	e	"	"	"	5	"	"
8	24	e	e	"	"	"	"	"	"
"	"	e	e	e	"	"	"	"	"
"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
34	20	a	e	e	"	"	11	"	"
3	"	"	"	"	"	"	"	"	"
134	106	265	e	"	"	"	131	2	3
4	3	e	e	e	"	"	"	"	"
"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
"	"	20	"	"	"	"	5	"	"
"	"	5	"	e	"	"	"	"	"
29	31	e	e	"	"	"	2	"	"
4	2	4	e	e	"	"	7	1	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	5	e	e	"	"	2	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den — Aan — Fabrieken en werk-plaatsen met gewaar-merkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
22	Boekel	1	„	„	„	„	„
23	Bokhoven	„	„	1	1	1	1
24	Borkel en Schaft . .	„	„	„	„	„	„
25	Boxmeer	1	1	28	23	35	26
26	Boxtel	2	„	51	89	102	60
27	Breda	9	6	354	403	558	335
28	Budel	„	„	9	35	31	29
29	Capelle	2	„	10	1	2	2
30	Chaam	„	„	3	1	1	1
31	Cromvoirt	„	„	„	„	„	„
32	Cuyk	3	„	22	16	55	46
33	Deurne	3	„	13	42	38	27
34	Deurssen	„	„	„	„	„	„
35	Dieden	„	„	„	„	„	„
36	Diessen	„	„	„	„	„	„
37	Dinteloord	„	„	15	17	17	16
38	Dinther	1	„	2	2	2	1
39	Dommelen	„	„	1	„	„	„
40	Dongen	5	1	85	81	140	89
41	Drongelen	„	„	2	2	2	2
42	Drunen	„	„	13	9	8	5
43	Duizel en Steensel .	„	„	4	4	5	3
44	Dungen (den) . . .	„	„	3	2	2	2
45	Dussen	„	„	4	6	5	5

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.									
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	"	"	"	"	"	2	"	"
"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	e	"	"	"	"	"
9	8	5	e	e	"	"	1	"	"
42	67	1	e	"	3	10	13	1	2
223	227	2*a* 94*e*	e	"	12	27	244	3	"
2	3	3	e	e	"	"	98	"	"
"	"	e	e	"	"	"	1	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
9	"	2	"	"	"	"	1	"	"
11	5	e	e	e	"	"	31	"	"
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	e	"	"	"	"	"	"
1	"	e	e	"	"	"	3	"	"
1	"	"	e	"	"	"	"	"	"
"	1	2	e	e	"	"	"	"	"
51	76	12	e	"	"	"	5	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	11	e	e	e	"	"	3	"	"
2	2	6	e	"	"	"	1	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	"	e	"	"	9	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
46	Eersel	„	„	3	14	20	20
47	Eindhoven	4	3	100	345	469	229
48	Empel c. a.	„	„	3	5	2	2
49	Engelen	„	„	„	„	„	„
50	Erp	1	„	3	9	3	3
51	Esch.	„	„	3	1	3	3
52	Escharen	1	„	„	„	„	„
53	Etten en Leur . . .	4	1	48	76	90	68
54	Fynaart	„	„	15	9	10	10
55	Gassel	„	„	„	„	„	„
56	Geertruidenberg . .	„	1	30	36	45	38
57	Geffen	„	„	2	2	1	1
58	Geldrop	2	„	24	80	123	59
59	Gemert.	5	„	24	46	81	44
60	Gestel c. a.	3	„	14	74	81	48
61	Giessen	„	„	„	„	„	„
62	Gilze en Rijen . . .	1	1	30	53	26	17
63	Ginneken	„	„	56	37	64	41
64	Goirle	„	„	8	25	52	19
65	Grave	„	„	13	19	14	13
66	's Gravemoer. . . .	„	„	13	10	13	8
67	Haaren.	„	„	11	4	7	7
68	Halsteren	2	„	14	16	20	16
69	Haps	1	„	1	„	1	1

WERKPLAATSEN — zin der Arbeidswet. — tal — kaarten — voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der — Plaatselijke politie.	Rijks-politie. — Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. — Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door — den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL — kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. — Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	"	e	e	"	"	"	"	"
240	861	26	e	"	6	39	65	2	"
"	"	"	"	"	"	"	3	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	e	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	12	"	"	"	"	"	"	"
22	"	e	e	e	"	"	9	3	"
"	"	vd. tz.	"	"	"	"	3	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
7	3	3	e	e	"	"	26	"	"
"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
64	146	"	e	e	3	4	6	"	"
37	78	3	e	e	"	"	6	"	1
33	101	8	e	"	"	"	3	2	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
9	"	"	e	e	"	"	29	"	"
23	14	"	e	e	"	"	15	"	"
33	95	e	"	"	"	"	9	"	"
1	5	4	e	"	"	"	1	"	"
5	"	3	e	"	"	"	"	"	"
"	1	4	e	"	"	"	3	"	"
4	3	2	e	e	"	"	5	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding,			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
70	Hedikhuizen	"	"	12	3	5	5
71	Heesbeen	"	"	2	2	2	2
72	Heesch	"	"	"	"	"	"
73	Heeswijk	1	"	3	8	1	1
74	Heeze	1	"	7	18	37	28
75	Helmond	9	2	61	407	1051	625
76	Helvoirt	"	"	1	1	1	1
77	Herpen	"	"	1	11	3	3
78	Herpt	"	1	1	1	1	1
79	's Hertogenbosch . .	4	"	402	1207	1057	702
80	Heusden	"	"	18	24	16	15
81	Hilvarenbeek . . .	"	"	23	19	36	30
82	Hoeven	"	"	8	5	7	5
83	Hoogeloon	"	"	8	7	20	20
84	Hooge en Lage Mierde	"	"	3	2	3	3
85	Huisseling	"	"	2	4	1	1
86	Huybergen	"	"	"	"	"	"
87	Klundert	1	"	15	46	60	29
88	Leende	"	"	7	7	10	10
89	Liempde	2	"	6	1	3	3
90	Lierop	"	"	"	"	"	"
91	Lieshout	"	"	6	4	7	7
92	Linden	"	"	"	"	"	"
93	Lith	"	"	5	22	"	"

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet).		Rijks-politie.						
voor meisjes van 12—16 jaren.		Plaatselijke politie.	Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.	den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
„	1	2	e	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	6	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	4	e	„	„	„	1	„	„
9	12	„	e	„	„	„	3	„	„
426	„	e	e	„	38	36	125	1	„
„	„	3	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	2	„	„
„	„	„	„	„	„	„	1	„	„
373	„	135	e	„	99	27	161	20	„
1	„	„	e	„	„	„	13	„	„
6	26	3	e	e	1	„	5	„	„
2	„	e	e	e	„	„	10	„	„
„	1	2	e	e	„	„	1	„	„
„	„	3	e	„	„	„	„	„	„
„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
31	„	3	e	„	„	„	20	„	„
„	„	„	e	„	„	„	„	„	„
„	„	3	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	a	e	e	„	„	16	„	„
„	„	„	„	„	„	„	2	„	„
„	„	2	„	„	„	„	„	„	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN: in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den … Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	Aan … uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids… Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
94	Lithoyen	„	„	1	12	11	10
95	Loon op Zand . . .	„	1	63	87	142	83
96	Luykgestel	„	„	1	1	1	1
97	Maarheeze	„	„	„	„	„	„
98	Maashees	„	„	5	2	1	„
99	Made c. a.	2	„	19	13	26	19
100	Meeuwen	„	„	4	5	4	4
101	Megen	„	„	1	1	1	1
102	St. Michielsgestel . .	2	„	9	15	15	6
103	Mierlo	„	„	13	18	21	11
104	Mill c. a.	„	„	5	2	3	3
105	Moergestel	1	„	15	10	16	14
106	Nieuwkuyk	„	„	5	„	5	5
107	Nieuw Vossemeer . .	2	„	2	2	4	4
108	Nistelrode	„	„	4	4	5	5
109	Nuland	1	„	„	„	„	„
110	Nuenen	„	„	12	21	30	11
111	St. Oedenrode . . .	„	„	39	28	38	30
112	Oeffelt	„	„	1	10	2	2
113	Oerle	„	„	2	„	„	„
114	Oyen	1	„	2	5	1	1
115	Oirschot	„	„	21	36	32	28
116	Oisterwijk	1	1	27	61	95	62
117	Oostelbeers	„	„	2	1	2	2

WERKPLAATSEN — zin der Arbeidswet. — tal — kaarten — voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet)	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	"	4	"	"	"	"	"	"	"
59	47	e	e	e	"	"	10	"	"
"	"	2	e	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	"	e	"	e	"	"	"	"	"
7	3	"	e	e	"	"	10	"	"
"	"	2	e	"	"	"	"	1	"
"	"	1	"	"	"	"	1	"	"
9	"	2	e	"	"	"	"	"	"
10	30	10	e	e	"	"	1	1	"
"	"	2	e	"	"	"	"	"	"
2	7	3	e	"	"	"	1	"	"
"	"	12	e	"	"	"	2	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	e	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"
19	27	2	e	"	"	"	"	2	"
8	29	6	e	e	"	"	1	"	"
"	"	e	"	"	"	"	5	"	"
"	3	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	2	"	"
4	3	12	e	"	"	"	7	2	"
33	67	1	e	e	"	"	26	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
118	Oosterhout	3	„	127	177	268	163
119	Oploo	1	„	5	4	5	5
120	Oss	3	4	65	162	303	285
121	Ossendrecht	1	„	9	9	11	4
122	Oud en Nieuw Gastel .	„	„	16	48	22	18
123	Oudenbosch	„	„	41	59	73	57
124	Oudheusden	1	„	2	„	„	„
125	Prinsenhage	4	„	30	98	124	80
126	Putte	„	„	1	1	1	1
127	Raamsdonk	1	„	36	72	103	87
128	Ravenstein	3	1	9	13	11	10
129	Reek	1	„	2	„	„	„
130	Reusel	2	„	4	12	20	20
131	Riethoven	„	„	1	2	6	6
132	Rijsbergen	1	„	3	„	3	3
133	Rijswijk	„	„	1	1	1	1
134	Roosendaal	8	1	164	276	264	163
135	Rosmalen	„	„	6	„	5	5
136	Rucphen	2	„	9	4	9	6
137	Sambeek	„	„	5	12	2	2
138	Schayk	„	„	3	8	3	3
139	Schijndel	„	1	76	57	52	35
140	Soerendonk	„	„	„	„	„	„
141	Someren	3	„	13	9	6	5

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
105	12	1	e	e	1	”	51	2	”
”	”	2	e	”	”	”	”	”	”
18	13	2	e	”	”	”	90	2	”
7	46	4	e	e	”	2	”	”	”
4	”	e	e	e	1	”	21	”	”
16	”	10	e	”	”	”	12	”	”
”	”	a	”	”	”	”	1	”	”
44	”	e	e	e	”	”	133	”	”
”	”	”	e	”	”	”	”	”	”
16	28	e	e	”	”	”	28	1	”
1	9	3	e	”	”	1	10	”	”
”	”	”	”	”	”	”	2	”	”
”	2	3	e	e	”	”	1	”	”
”	”	1	e	e	”	”	”	”	”
”	”	4	e	e	”	”	”	”	”
”	”	”	e	e	”	”	1	”	”
101	197	3	e	e	”	17	19	”	”
”	”	2	”	e	”	”	1	”	”
3	”	”	e	e	”	”	”	”	”
”	”	6	e	e	”	”	”	”	”
”	2	12	e	e	”	”	4	”	”
17	118	1	e	e	”	”	15	”	”
”	”	”	e	”	”	”	”	”	”
1	”	2	e	e	”	”	”	”	”

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
						Aan	
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
142	Son en Breugel . . .	„	„	7	7	4	4
143	Sprang	„	„	17	37	40	10
144	Standdaarbuiten . .	1	„	16	18	14	12
145	Steenbergen	4	2	38	48	59	39
146	Stiphout	„	„	1	2	1	1
147	Stratum	6	2	20	82	131	72
148	Strijp	2	„	7	63	67	51
149	Terheijden	„	„	14	24	22	6
150	Teteringen	4	1	21	119	118	62
151	Tilburg	24	13	„	„	„	„
152	Tongelre	„	„	1	1	1	1
153	Uden	„	„	38	18	26	21
154	Udenhout	1	2	5	28	23	22
155	Valkenswaard . . .	3	„	15	83	108	67
156	Veen	„	„	7	22	1	1
157	Veghel	3	„	38	28	30	16
158	Veldhoven	1	„	20	28	44	20
159	Velp	1	„	„	„	„	„
160	Vessem	„	„	1	„	2	2
161	Vierlingsbeek . . .	2	„	4	2	1	1
162	Vlierden	„	„	2	1	1	1
163	Vlijmen	1	„	22	36	43	37
164	Vrijhoeven-Cappel . .	„	„	8	8	12	12
165	Vught	2	1	38	56	84	64

WERKPLAATSEN — zin der Arbeidswet. — tal — kaarten — voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet)	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der — Plaatselijke politie.	Rijks-politie. — Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. — Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door — den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL — kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. — Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
”	”	2	*e*	”	”	”	1	2	”
30	”	2	*e*	”	”	”	2	”	”
2	2	*vd. tz.*	*e*	”	”	”	12	”	”
20	33	*e*	*e*	”	”	1	12	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
59	128	2	*e*	”	”	”	44	”	”
16	100	*e*	*e*	”	”	1	6	1	”
16	7	3	*e*	”	”	”	6	”	”
56	118	*a*	*e*	”	3	2	42	”	”
”	”	”	*e*	*e*	75	89	498	4	”
”	”	10	*e*	*e*	”	”	6	1	”
5	2	”	*e*	”	”	”	5	”	”
1	1	2	*e*	*e*	”	”	8	”	”
41	113	24	*e*	*e*	”	”	”	”	”
”	3	2	*e*	”	”	”	”	”	”
14	12	3	*e*	*c*	”	”	10	”	”
24	50	*e*	*e*	”	”	”	3	”	”
”	”	”	”	”	”	”	1	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	2	”	*e*	”	”	2	”	”
”	”	1	”	”	”	”	”	”	”
6	”	3	*e*	*e*	”	”	1	”	”
”	”	10	*e*	”	”	”	3	”	”
20	41	18	*e*	*e*	”	”	17	”	”

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
166	Waalre	„	„	10	17	35	14
167	Waalwijk	4	3	98	98	168	90
168	Wanroy	1	1	2	2	3	„
169	Waspik	2	„	19	33	45	39
170	Werken (de) en Sleeuwijk	1	„	9	12	18	18
171	Werkendam	„	„	15	40	21	21
172	Westerhoven	„	„	3	8	8	1
173	Wijk en Aalburg	„	„	4	38	4	4
174	Willemstad	„	„	14	7	13	13
175	Woensdrecht	1	1	5	9	3	3
176	Woensel	1	„	14	49	59	29
177	Woudrichem	„	„	1	1	1	1
178	Wouw	1	2	29	21	29	11
179	Zeeland	1	„	3	1	4	4
180	Zeelst	2	„	3	15	30	28
181	Zes Gehuchten	1	„	3	9	11	1
182	Zevenbergen	2	„	37	117	117	96
183	Zundert	4	„	3	6	6	4
184	Zwaluwe (Hooge en Lage)	2	„	11	19	43	43
	Totaal	204	70	3431	6633	8466	5552

WERKPLAATSEN (zin der Arbeidswet.) — tal kaarten: voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet)	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
21	38	3	e	„	„	„	„	„	„
78	76	4	e	„	1	„	14	2	„
3	„	e	„	„	„	„	„	„	„
6	1	4	e	e	„	„	17	„	2
„	„	*vd. tz.*	e	e	„	„	1	„	„
„	35	4	e	e	„	„	11	„	„
7	1	2	e	„	„	„	„	„	„
„	„	5	e	„	„	„	7	„	„
„	„	2	e	„	„	„	„	„	„
„	„	2	e	e	„	„	3	„	„
30	72	2	e	e	„	„	12	„	„
„	„	„	e	„	„	„	2	„	„
18	13	e	e	e	„	„	2	„	„
„	„	3	e	„	„	„	„	„	„
2	4	„	e	e	„	„	„	„	„
10	25	„	e	„	„	„	„	„	„
21	42	9	e	„	„	„	18	„	„
2	„	„	e	e	„	„	„	„	„
„	„	„	e	e	„	„	3	„	„
2914	3530				243	256	2359	56	8

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	FABRIEKEN EN — in den — Aan: Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids: Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Limburg						
1	Amby	2	„	3	5	6	6
2	Amstenrade	„	„	1	3	„	„
3	Arcen en Velden . .	„	1	7	1	6	1
4	Baexem.	1	„	„	„	„	„
5	Beegden	1	„	3	16	1	1
6	Beek	1	„	6	53	78	78
7	Beesel	„	„	10	31	30	27
8	Bemelen	„	„	„	„	„	„
9	Belfeld	„	2	11	21	68	54
10	Bergen	„	„	9	6	9	7
11	Berg en Terblijt . .	„	„	1	1	1	„
12	Bingelrade	„	„	1	1	1	1
13	Bocholtz	„	„	2	2	1	1
14	Borgharen	„	„	„	„	„	„
15	Born	„	„	2	3	„	„
16	Broekhuizen	„	„	3	2	4	2
17	Broeksittard	„	„	9	3	2	1
18	Brunssum	„	„	7	9	6	4
19	Buggenum	„	„	„	„	„	„
20	Bunde	„	„	1	2	„	„
21	Cadier en Keer . .	„	„	„	„	„	„

epalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.						
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.	den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	"	e	..	"	"	2	"	"
"	1	e	"	e	"	"	"	"	"
5	"	1	e	"	"	"	"	"	"
"	"	2	e	"	"	"	"	"	"
"	"	e	e	e	"	"	2	"	"
"	"	4	e	"	"	"	1	"	"
3	1	"	e	"	"	"	1	"	"
"	"	"	e	"	"	"	1	"	"
14	2	e	e	"	"	"	"	"	"
2	1	1	e	e	"	"	2	"	"
1	1	e	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	e	"	"	"	"	"	"
"	1	5	e	"	"	"	"	1	"
"	"	"	e	"	"	"	"	"	"
"	"	14	e	e	"	"	1	"	"
2	"	3	e	"	"	"	"	"	"
1	10	"	"	"	"	"	"	1	"
2	8	3	e	e	"	"	1	2	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	e	e	"	"	"	"	"
"	"	"	e	"	"	"	"	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN: in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den … Aan …: Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 14 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids…: Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
22	Echt.	2	2	11	58	32	18
23	Eijgelshoven	„	„	4	7	8	8
24	Eijsden	4	1	7	11	13	4
25	Elsloo	„	„	„	„	„	„
26	St. Geertruid . . .	2	„	„	„	„	„
27	Geleen	„	„	4	12	2	1
28	Gennep	1	„	13	15	20	11
29	Geulle	„	„	„	„	„	„
30	Grathem	„	„	„	„	„	„
31	Grevenbicht	„	„	2	3	3	3
32	Gronsveld.	„	„	1	2	2	2
33	Grubbenvorst . . .	1	1	1	1	1	1
34	Gulpen	3	„	24	17	32	24
35	Haelen	1	„	1	4	3	„
36	Heel en Panheel . .	„	1	3	5	1	„
37	Heer	2	„	11	24	17	11
38	Heerlen	9	1	48	115	125	100
39	Heijthuizen	1	„	3	6	6	2
40	Helden	„	„	12	11	23	14
41	Herten	1	„	1	5	„	„
42	Hoensbroek	„	„	„	„	„	„
43	Horn	„	„	3	2	2	2
44	Horst	2	1	39	34	38	26
45	Houthem	1	„	4	16	7	1

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (artt. 11 der wet)	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
14	”	e	e	e	”	”	7	”	”
”	”	6	e	”	”	”	62	1	”
9	4	e	e	”	”	”	10	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	e	”	”	”	”	”	”
1	1	3	e	e	”	”	2	3	”
9	2	2	e	e	”	”	13	”	”
”	”	”	e	”	”	”	2	1	”
”	”	”	e	”	”	”	”	”	”
”	”	2	”	e	”	”	”	”	”
”	”	6	e	”	”	”	”	”	”
”	”	”	e	”	”	”	”	”	”
8	6	4	e	”	”	”	”	1	”
3	”	4	”	e	”	”	”	”	”
1	2	2	e	e	”	”	”	”	”
6	7	e	e	”	”	”	8	”	”
25	16	6	e	”	”	”	353	”	”
4	”	”	e	”	”	”	”	”	”
9	”	”	e	e	”	”	”	”	”
”	2	2	e	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	e	e	”	”	”	”	”	”
12	28	e	e	”	”	”	41	2	”
6	6	4	e	e	”	”	1	”	”

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN: in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den … Aan …: Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids…: Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
46	Hulsberg	1	„	2	2	2	2
47	Hunsel	„	„	„	„	„	„
48	Itteren	„	„	3	3	3	3
49	Ittervoort	„	„	„	„	„	„
50	Jabeek	„	„	1	1	„	„
51	Kerkrade	4	„	9	121	121	94
52	Kessel	„	„	„	„	„	„
53	Klimmen	„	„	„	„	„	„
54	Limbricht	„	1	2	3	1	1
55	Linne	„	„	5	27	2	2
56	Maasbracht	„	„	1	1	1	1
57	Maasbree	„	„	20	26	58	46
58	Maasniel	3	„	15	12	14	11
59	Maastricht	9	10	340	1324	1512	837
60	Margraten	1	„	„	„	„	„
61	Meerlo	„	„	14	17	21	9
62	Meerssen	1	1	19	289	250	146
63	Meijel	1	„	6	2	5	3
64	Melick c. a.	5	„	7	14	10	3
65	Merkelbeek	„	„	3	3	3	„
66	Mesch	„	„	„	„	„	„
67	Mheer	„	„	„	„	6	„
68	Montfort	1	„	„	„	„	„
69	Mook	„	1	1	5	2	2

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	1	*e*	"	"	"	"	1	"
"	"	"	*e*	"	"	"	"	"	"
"	"	"	*e*	"	"	"	"	1	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	*e*	*e*	"	"	"	"	"	"
27	"	*e*	*e*	"	"	"	201	6	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	*e*	"	"	"	"	"	"
"	"	3	*e*	*e*	"	"	"	"	"
"	1	*e*	*e*	"	"	"	3	"	"
"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
12	"	*e*	*e*	"	"	"	16	"	"
3	8	10	*e*	*e*	"	"	"	"	"
675	1658	38	*e*	*e*	3	4	454	2	"
"	"	8	"	"	"	"	"	"	"
12	"	15	*e*	*e*	"	"	1	"	"
104	266	*e*	*e*	"	"	"	227	"	"
2	1	*vd. tz.*	*e*	*e*	"	"	"	"	"
7	"	3	*e*	*e*	"	"	2	"	"
3	"	"	*e*	*e*	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
6	"	"	*e*	"	"	"	"	"	"
"	"	"	*e*	"	"	"	"	"	"
"	"	2	*e*	*e*	"	"	1	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
70	Munstergeleen . . .	„	„	1	3	3	3
71	Nederweert	1	„	9	4	8	7
72	Neer	„	„	7	3	10	3
73	Neeritter	„	„	5	2	4	3
74	Nieuwenhagen . . .	„	„	4	4	4	4
75	Nieuwstad	1	„	2	3	„	„
76	Noorbeek	„	„	5	2	„	„
77	Nunhem	„	„	„	„	„	„
78	Nuth	„	„	„	„	„	„
79	Obbicht c. a.	„	„	„	„	„	„
80	St. Odiliënberg . . .	„	„	2	5	6	„
81	Ohé en Laak . . .	„	„	„	„	„	„
82	Oirsbeek	„	„	3	3	5	„
83	Ottersum	„	„	12	23	23	9
84	Oud Valkenburg . .	„	„	„	„	„	„
85	Oud Vroenhoven . .	2	1	7	42	11	11
86	St. Pieter	„	„	5	6	6	4
87	Posterholt	„	„	5	14	6	3
88	Rijckholt	1	„	1	1	„	„
89	Roermond	7	„	135	153	214	123
90	Roggel	„	„	1	1	1	1
91	Roosteren	„	„	„	„	„	„
92	Schaesberg	1	„	6	20	9	9
93	Schimmert	3	„	1	2	1	1

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet)	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Verrichte inspectiën Opgaven der Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Verrichte inspectiën Opgaven der Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
„	„	„	e	„	„	„	„	1	„
1	„	2	e	„	„	„	3	„	„
7	3	„	e	e	„	„	„	„	„
1	1	2	„	„	„	„	„	„	„
„	„	5	e	„	„	„	1	4	„
„	„	e	e	„	„	„	„	2	„
„	1	4	e	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	e	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	e	„	„	„	„	„
6	„	2	e	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
5	5	2	„	„	„	„	„	„	„
14	1	e	e	e	„	„	1	„	„
„	„	2	e	„	„	„	„	„	„
„	5	„	e	e	„	„	18	2	„
2	14	6	e	„	„	„	5	„	„
3	„	2	e	„	„	„	„	„	„
„	1	4	e	„	„	„	„	„	„
91	85	22	„	e	„	„	22	3	„
„	„	4	e	„	„	„	1	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
„	3	8	e	e	„	„	40	1	„
„	„	e	„	e	„	„	1	„	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	FABRIEKEN EN — in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
94	Schinnen	„	„	10	52	3	3
95	Schin op Geulle . .	„	„	2	4	„	„
96	Schinveld	„	„	2	4	„	„
97	Sevenum	1	„	5	5	4	4
98	Simpelveld	„	„	2	8	8	8
99	Sittard	1	„	9	95	83	45
100	Slenaken	„	„	„	„	„	„
101	Spaubeek	„	„	1	2	„	„
102	Stein	„	„	„	„	„	„
103	Stevensweert . . .	„	„	„	„	„	„
104	Stramproy	„	„	1	„	„	„
105	Susteren	„	„	2	6	„	„
106	Swalmen	„	„	14	44	19	17
107	Tegelen	18	6	33	91	75	62
108	Thorn	1	1	4	11	7	1
109	Ubach over Worms .	„	„	2	3	„	„
110	Ulestraten	„	„	3	2	1	„
111	Urmond	1	„	1	2	„	„
112	Vaals	„	„	21	51	44	17
113	Valkenberg	„	„	7	9	13	5
114	Venlo	10	4	115	393	472	235
115	Venray	5	„	46	54	105	76
116	Vlodrop	„	„	5	10	3	2
117	Voerendaal	„	„	4	2	4	4

WERKPLAATSEN — zin der Arbeidswet. — tal — kaarten — voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet)	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Verrichte inspectiën — Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Verrichte inspectiën — Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	AANTAL vonnissen, wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	AANTAL vonnissen, wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
”	32	2	e	e	”	”	2	4	”
”	1	*vd. tz.*	e	e	”	”	”	1	”
”	”	”	e	e	”	”	”	1	”
”	1	1	e	”	”	”	”	”	”
”	”	5	e	e	”	”	1	”	”
38	25	9	e	”	”	”	23	8	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	*vd. tz.*	”	e	”	”	1	”	”
”	”	”	e	”	”	”	”	1	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	e	”	”	”	”	”	”	”
”	”	e	e	e	”	”	”	1	”
2	5	e	e	”	”	”	8	”	”
13	”	”	e	e	”	”	23	2	”
6	4	2	e	e	”	”	1	”	”
”	1	”	e	e	”	”	”	1	”
1	”	4	e	e	”	”	”	1	”
”	1	3	”	”	”	”	”	3	”
27	”	11	e	e	”	”	10	”	”
8	”	e	e	”	”	”	5	”	”
237	110	6	e	”	4	80	71	3	”
29	18	”	e	e	”	”	4	”	”
1	1	”	e	”	”	”	”	”	”
”	”	”	e	”	”	”	”	”	”

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
118	Wanssum	„	„	3	1	3	3
119	Weert	„	„	46	71	74	52
120	Wessem	„	„	„	„	„	„
121	Wijlre	„	„	„	10	3	2
122	Wijnandsrade . . .	„	„	„	„	„	„
123	Wittem.	„	„	4	5	1	„
	Totaal . . .	114	35	1280	3583	3792	2288

WERKPLAATSEN								AANTAL		
zin der Arbeidswet.								kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door					
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet)	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.			Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.						
9	10	11	12	13	14	15		16	17	18
"	"	e	e	"	"	"		"	1	"
22	11	4	e	e	"	"		9	"	"
"	"	"	"	"	"	"		"	"	"
1	11	a	e	e	"	"		"	"	"
"	"	"	"	"	"	"		"	"	"
1	"	e	e	"	"	"		1	3	"
1504	2373				7	84		1666	66	"

Provinciën NOORD-BRABANT en LIMBURG.

Staat II. **Jaar 1903.**

OVERZICHT *van de fabrieken en werkplaatsen, vermeld in kolom* 5 *van den Staat I, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal bedrijven in de provincie:		
		Noord-Brabant.	Limburg.	Totaal.
1	Aardewerk, glas enz.	98	155	253
2	Diamant enz.	»	»	»
3	Boek- en steendrukkerijen enz. . . .	63	29	92
4	Bouwbedrijven	430	100	530
5	Chemische nijverheid enz.	14	9	23
6	Hout- en stroobewerking enz.	324	116	440
7	Kleeding en reiniging	685	378	1063
8	Kunstnijverheid	9	15	24
9	Leder, wasdoek enz.	494	94	588
10	Oer, steenkolen, turf	1	9	10
11	Metalen (bewerking van)	295	89	384
12	Stoom- en andere werktuigen	28	18	46
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	39	9	48
14	Papier	8	9	17
15	Textiele nijverheid	118	10	128
16	Gas en electriciteit	5	1	6
17	Voedings- en genotmiddelen.	532	111	643
	Totaal	3143	1152	4295
	Totalen over 1904	3431	1280	4711

Staat III.

OVERZICHT

van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke.			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren.	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	13	24	30	14	456	"	"	"	"
2	Diamant enz.	"	"	"	"	1	"	"	"	"
3	Boek-en steendrukkerijen enz.	13	30	39	40	392	"	2	4	1
4	Bouwbedrijven	"	3	13	11	144	"	"	"	"
5	Chemische nijverheid enz. .	13	10	20	16	136	17	25	21	19
6	Hout- en stroobewerking enz.	19	42	48	49	585	6	14	24	23
7	Kleeding en reiniging . . .	7	39	45	71	1232	23	71	135	153
8	Kunstnijverheid	"	"	3	1	35	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek, enz. . . .	3	12	13	11	401	"	2	2	2
10	Oer, steenkolen, turf . . .	"	6	11	13	612	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van) . .	8	46	71	82	1007	4	8	13	13
12	Stoom- en andere werktuigen, enz.	3	4	9	7	753	"	"	"	1
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	1	3	7	8	149	"	"	"	"
14	Papier	"	6	5	7	122	"	1	2	4
15	Textiele nijverheid	78	136	132	137	2898	37	79	70	85
16	Gas en electriciteit	"	"	"	1	104	"	3	8	3
17	Voedings- en genotmiddelen	57	137	164	174	3706	32	56	55	52
	Totaal	215	498	610	642	12733	119	261	334	356

(1) In 4 bedrijven werden dieren als drijfkracht gebezigd.
(2) » 1 bedrijf werd een dier » » »
(3) » 1 » » » » » »
(4) » 2 bedrijven werden dieren » » »

de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

rsonen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
14	,,	551	28	8	,,	,,	4	4 1)	12
,,	,,	1	1	,,	,,	,,	1	,,	,,
,,	,,	521	35	4	,,	,,	21	,,	10
,,	,,	171	38	,,	,,	,,	,,	,,	38
128	,,	405	4	3	,,	,,	,,	,,	1
99	9	918	74	23	,,	,,	23	1 2)	27
1294	69	3139	292	21	,,	,,	14	,,	257
,,	,,	39	3	,,	,,	,,	,,	,,	3
14	,,	460	72	10	,,	,,	,,	2 3)	60
,,	,,	642	7	5	,,	,,	1	,,	1
114	4	1370	121	10	,,	,,	34	,,	77
,,	,,	777	14	7	,,	,,	6	,,	1
6	1	175	12	,,	,,	,,	5	,,	7
68	15	230	8	3	,,	,,	1	,,	4
900	35	4587	68	59	,,	,,	5	,,	4
14	,,	133	11	6	1	,,	3	,,	1
665	90	5188	166	71	1	,,	18	21 4)	75
3316	223	19307	954	230	2	,,	136	28	578

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke.			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren.	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	38	63	103	95	2342	19	55	78	93
2	Diamant enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	„	3	4	4	67	„	„	„	„
4	Bouwbedrijven	„	„	1	„	3	„	„	„	„
5	Chemische nijverheid enz. .	„	„	„	1	16	„	„	„	„
6	Hout- en stroobewerking enz.	1	7	6	11	136	„	2	„	„
7	Kleeding en reiniging . . .	1	3	3	„	44	2	23	31	23
8	Kunstnijverheid	1	2	5	4	109	„	„	„	„
9	Leder, wasdoek, enz. . . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„
10	Oer, steenkolen, turf . . .	„	„	„	„	177	„	„	„	„
11	Metalen (bewerking van) . .	8	11	14	13	158	„	„	„	„
12	Stoom- en andere werktuigen, enz.	„	„	„	„	60	„	„	„	„
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„
14	Papier	„	„	„	1	542	4	14	12	10
15	Textiele nijverheid	1	1	7	3	104	„	„	1	„
16	Gas en electriciteit	5	16	19	16	159	7	7	19	12
17	Voedings- en genotmiddelen	14	20	24	33	199	3	13	5	7
	Totaal	69	126	186	181	4116	35	114	146	145

(1) In 7 bedrijven werden dieren als drijfkracht gebezigd.
(2) » 2 » » » » » »

in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

personen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
822	364	4072	27	15	"	1	"	7 [1])	4
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2	"	80	7	"	"	"	7	"	"
"	"	4	2	"	"	"	"	"	2
"	"	17	1	1	"	"	"	"	"
5	"	168	18	10	"	"	6	"	2
153	21	304	78	4	"	"	"	"	74
4	1	126	3	1	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	177	3	3	"	"	"	"	"
6	5	215	11	1	"	"	3	"	7
"	"	60	1	1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
114	10	707	5	2	"	"	"	"	3
3	"	120	3	3	"	"	"	"	"
82	12	354	8	3	"	"	9	"	"
38	16	372	51	17	1	5	13	2 [2])	13
1229	429	6776	218	61	1	6	38	9	107

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke.			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren.	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	21	49	46	48	2529	1	4	4	5
2	Diamant enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	11	25	26	33	226	„	2	4	1
4	Bouwbedrijven	1	11	6	12	185	„	„	„	„
5	Chemische nijverheid enz. .	14	16	31	25	422	18	28	39	38
6	Hout- en stroobewerking enz.	55	102	94	63	1046	8	7	13	15
7	Kleeding en reiniging . . .	13	38	61	54	1472	54	186	220	244
8	Kunstnijverheid	„	„	1	„	30	„	„	„	„
9	Leder, wasdoek, enz. . . .	„	6	6	5	353	„	„	„	„
10	Oer, steenkolen, turf . . .	„	2	1	3	39	„	„	„	„
11	Metalen (bewerking van) . .	14	67	95	119	1017	6	9	18	16
12	Stoom- en andere werktuigen, enz.	6	4	8	13	1761	„	„	„	„
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	1	8	9	8	161	„	„	„	„
14	Papier	„	2	4	4	89	2	5	6	10
15	Textiele nijverheid	67	117	139	123	3049	31	80	108	113
16	Gas en electriciteit	„	„	„	„	88	„	„	„	„
17	Voedings- en genotmiddelen	70	110	281	307	11423	25	46	53	69
	Totaal	273	557	808	817	24490	145	367	465	511

(1) In 6 bedrijven werden dieren als drijfkracht gebezigd.
(2) » 1 bedrijf werd een dier » » »
(3) » 2 bedrijven werden dieren » » »
(4) » 1 bedrijf werd een dier » » »
(5) » 93 bedrijven werden dieren » » »

...n de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

...ersonen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
20	2	2729	64	25	”	”	6	6 [1])	27
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	328	39	1	1	”	29	”	9
”	”	215	40	”	”	”	3	”	37
183	16	830	21	11	1	”	2	”	7
82	”	1485	104	21	1	”	33	1 [2])	48
1795	140	4277	462	31	”	”	14	”	417
”	”	31	4	”	”	”	1	”	3
”	”	370	71	7	”	”	5	4 [3])	55
”	”	45	5	4	”	”	”	1 [4])	”
116	3	2080	221	20	1	”	61	”	139
”	”	1792	30	12	”	”	11	”	7
”	1	188	28	1	”	1	12	”	14
66	17	205	10	2	”	”	2	”	6
1137	56	5020	91	73	”	”	5	”	13
”	”	88	13	6	”	”	4	”	3
683	75	13142	2393	161	”	21	115	350 [5])	1922
4082	310	32825	3596	375	4	22	303	362	2707

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke.			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	76	198	236	243	4069	52	116	129	132
2	Diamant enz.	”	”	”	”	”	”	”	”	”
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	6	11	18	14	209	”	4	12	5
4	Bouwbedrijven	”	1	1	2	33	”	”	”	”
5	Chemische nijverheid enz. .	3	13	15	13	208	6	5	16	9
6	Hout- en stroobewerking enz.	1	6	8	9	204	”	2	”	”
7	Kleeding en reiniging . . .	”	5	2	4	73	15	67	69	83
8	Kunstnijverheid	4	11	8	10	118	”	”	1	”
9	Leder, wasdoek enz. . . .	”	”	”	”	10	”	”	”	”
10	Oer, steenkolen, turf . . .	”	”	”	3	419	”	”	”	”
11	Metalen (bewerking van) . .	6	7	15	16	200	”	”	”	”
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	4	4	5	7	308	”	”	”	”
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	”	”	”	”	”	”	”	”	”
14	Papier	”	”	”	2	428	14	7	5	13
15	Textiele nijverheid	”	1	1	”	56	3	1	”	1
16	Gas en electriciteit	”	”	”	”	4	”	”	”	”
17	Voedings- en genotmiddelen	20	56	41	30	1250	16	16	15	8
	Totaal	120	313	350	353	7589	106	218	247	251

(1) In 22 bedrijven werden dieren als drijfkracht gebezigd.

(2) » 39 » » » » » »

in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

ersonen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
1222	430	6903	83	39	,,	,,	2	22 [1])	20
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
21	7	307	9	2	2	,,	4	,,	1
,,	,,	37	11	,,	,,	,,	,,	,,	11
49	,,	337	11	10	,,	,,	,,	,,	1
5	,,	235	29	9	,,	,,	11	,,	9
410	56	784	182	7	,,	,,	1	,,	174
2	,,	154	6	1	,,	,,	,,	,,	5
,,	,,	10	2	,,	,,	1	1	,,	,,
,,	,,	422	4	4	,,	,,	,,	,,	,,
6	,,	250	34	3	,,	,,	9	,,	22
,,	,,	328	9	2	1	,,	5	,,	1
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
100	37	606	5	4	,,	,,	,,	,,	1
15	3	81	3	2	,,	,,	,,	,,	1
,,	,,	4	2	1	,,	,,	,,	,,	1
25	36	1513	424	43	3	31	41	84 [2])	226
1855	569	11971	814	127	6	32	74	106	473

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12-16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	1	1	1	8	3	7	3	21	13	48
2	Diamant enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	4	15	2	5	8	35	6	26	8	36
4	Bouwbedrijven	"	"	1	1	6	6	4	4	14	19
5	Chemische nijverheid enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	2	112
6	Hout-, kurk- en stroobewerking enz.	"	"	5	19	5	27	13	207	28	137
7	Kleeding en reiniging	40	208	22	160	78	463	53	380	65	632
8	Kunstnijverheid	"	"	"	"	2	2	2	3	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	"	"	"	"	3	10	8	11	13	57
10	Oer, steenkolen, turf	1	23	"	"	"	"	1	2	2	3
11	Metalen (bewerking van)	2	8	6	6	10	15	20	122	39	182
12	Stoom- en andere werktuigen	"	"	"	"	2	7	4	9	3	6
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	"	"	"	"	1	3	1	2	7	27
14	Papier	"	"	1	27	2	33	1	9	2	32
15	Textiele nijverheid	"	"	3	46	12	519	17	599	36	608
16	Gas en electriciteit	"	"	2	18	2	13	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen.	"	"	5	173	15	114	21	493	35	576
	Totaal	48	255	48	463	149	1254	154	1888	267	2475

N.B. In de overige bezochte bedrijven waren de werkuren onbepaald, of werkten geen beschermde

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.																					
9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.		11½ uur.		12 uur.		12½ uur.		13 uur.		13½ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
1	8	1	48	2	80	2	15	15	184	2	71	1	5	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
4	26	3	40	6	42	9	89	7	177	1	4	3	27	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	1	7	4	17	5	13	17	75	„	„	3	21	1	6	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	2	43	„	„	1	40	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	2	12	5	19	13	163	23	334	9	75	13	81	2	8	2	24	„	„	„	„
3	9	7	66	16	72	25	164	43	790	8	134	6	65	3	3	1	1	„	„	„	„
„	„	„	„	2	7	2	31	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	2	21	9	48	18	132	16	74	16	189	2	6	1	4	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	1	2	5	598	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
2	61	3	13	8	50	23	98	27	517	11	115	23	182	1	6	1	71	„	„	„	„
„	„	1	3	1	117	2	86	4	395	2	10	3	20	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	1	9	1	4	6	91	„	„	2	64	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	1	6	2	58	1	32	2	14	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	4	76	8	768	9	539	27	918	11	442	10	399	1	74	3	54	„	„	„	„
„	„	1	4	2	18	1	2	1	19	2	4	2	50	„	„	„	„	„	„	1	1
7	49	6	353	21	614	28	803	41	1963	11	80	10	115	1	5	4	40	„	„	„	„
17	153	30	628	80	1892	131	2089	238	6250	73	1009	93	1258	11	108	12	194	„	„	1	1

rsonen of geen mannen, of kon een bepaalde dagelijksche arbeidstijd niet worden vastgesteld.

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	1	1012	1	501	1	8	1	2	16	94
2	Diamant enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	"	"	1	4	3	5	1	3	"	"
4	Bouwbedrijven	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"
5	Chemische nijverheid enz.	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"
6	Hout-, kurk- en stroobewerking enz.	"	"	"	"	1	1	3	6	3	23
7	Kleeding en reiniging	12	53	5	18	13	55	24	92	5	14
8	Kunstnijverheid	"	"	"	"	1	1	"	"	1	11
9	Leder, wasdoek enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
10	Oer, steenkolen, turf	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van)	"	"	"	"	1	17	2	36	1	1
12	Stoom- en andere werktuigen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
14	Papier	"	"	1	109	2	63	2	21	1	35
15	Textiele nijverheid	"	"	"	"	1	19	"	"	2	8
16	Gas en electriciteit	"	"	1	123	1	12	"	"	2	71
17	Voedings- en genotmiddelen.	"	"	2	15	3	117	5	17	6	43
	Totaal . . .	14	1066	11	770	28	299	39	178	37	300

N.B. In de overige bezochte bedrijven waren de werkuren onbepaald, of werkten geen beschermde

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.																					
9 uur of minder.		$9^{1}/_{2}$ uur.		10 uur.		$10^{1}/_{2}$ uur.		11 uur.		$11^{1}/_{2}$ uur.		12 uur.		$12^{1}/_{2}$ uur.		13 uur.		$13^{1}/_{2}$ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
1	870	1	537	1	22	1	3	15	388	1	7	1	10	2	44	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	15	3	27	1	16	1	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2	23	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	3	29	3	19	5	43	1	5	1	2	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	10	"	"	5	13	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	35	1	7	"	"	2	100	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	12	"	"	1	21	"	"	1	130	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	3	1	61	1	3	2	69	"	"	2	10	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	1	60	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	232	3	54	1	1	1	149	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	50	"	"	2	17	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	60	1	12	"	"	4	85	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	7	3	22	5	55	8	70	12	147	5	14	2	5	3	19	1	3	"	"	"	"
6	892	10	972	22	303	22	192	45	1124	9	36	4	17	5	63	1	3	"	"	"	"

ersonen of geen mannen, of kon een bepaalde dagelijksche arbeidstijd niet worden vastgesteld.

1 18

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		$9\frac{1}{2}$ uur.		10 uur.		$10\frac{1}{2}$ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	1	2	"	"	13	58	6	15	32	134
2	Diamant enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	5	9	3	7	10	36	4	18	9	28
4	Bouwbedrijven	"	"	"	"	1	1	3	5	19	21
5	Chemische nijverheid enz.	2	3	3	16	2	12	2	77	6	578
6	Hout-, kurk- en stroobewerking enz.	3	7	5	9	6	16	15	113	41	307
7	Kleeding en reiniging	60	260	27	187	137	615	58	430	78	546
8	Kunstnijverheid	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	1	1	2	237	13	88	19	223	41	412
10	Oer, steenkolen, turf	1	16	1	1	1	1	"	"	1	6
11	Metalen (bewerking van)	5	11	5	5	16	21	21	141	60	171
12	Stoom- en andere werktuigen	"	"	"	"	3	17	4	6	11	26
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	1	1	1	3	4	9	"	"	6	13
14	Papier	"	"	1	27	2	27	2	18	1	14
15	Textiele nijverheid	1	2	5	142	8	397	23	651	54	1171
16	Gas en electriciteit	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen.	27	89	19	235	49	628	41	458	125	598
	Totaal	107	401	72	869	265	1926	198	2155	484	4025

N.B. In de overige bezochte bedrijven waren de werkuren onbepaald, of werkten geen beschermde

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.

9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.		11½ uur.		12 uur.		12½ uur.		13 uur.		13½ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
1	8	"	"	14	372	5	58	33	735	2	40	7	291	"	"	1	6	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	15	4	28	7	47	7	58	10	145	1	5	3	23	"	"	1	7	"	"	"	"
"	"	"	"	2	5	4	25	21	83	"	"	3	10	"	"	1	3	"	"	"	"
2	20	3	111	2	6	2	7	6	269	1	4	2	76	1	13	"	"	"	"	1	4
2	8	2	3	4	14	16	261	40	562	8	70	8	39	3	53	"	"	"	"	1	11
"	"	3	42	5	21	14	52	18	51	5	46	1	8	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	9	2	17	"	"	"	"	"	"	"	"
1	1	4	17	13	186	19	429	46	736	23	280	13	175	3	6	2	3	"	"	"	"
"	"	"	"	3	38	"	"	2	637	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	66	4	12	7	19	25	169	54	356	11	265	30	231	6	30	4	21	"	"	"	"
"	"	"	"	4	1127	5	34	8	327	3	28	6	48	"	"	1	8	"	"	"	"
1	4	"	"	4	7	"	"	8	85	2	96	5	39	3	9	"	"	"	"	"	"
"	"	1	6	2	56	1	11	1	11	2	7	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2	23	4	142	6	693	17	610	38	1584	12	599	16	748	1	30	1	48	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	2	6	44	3	19	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
40	169	20	395	57	2794	55	891	125	2805	37	612	45	563	15	92	11	51	"	"	1	2
55	314	45	756	130	5385	171	2607	416	8430	111	2080	141	2268	32	233	22	147	"	"	3	17

ersonen of geen mannen, of kon een bepaalde dagelijksche arbeidstijd niet worden vastgesteld.

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	1	477	2	846	11	45	5	189	50	233
2	Diamant enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	3	15	"	"	4	64	1	9	"	"
4	Bouwbedrijven.	"	"	1	1	2	3	"	"	"	"
5	Chemische nijverheid enz.	1	2	1	123	3	15	"	"	1	2
6	Hout-, kurk- en stroobewerking enz.	1	1	1	1	1	6	2	4	7	17
7	Kleeding en reiniging	30	118	24	96	33	172	42	175	18	74
8	Kunstnijverheid	"	"	2	17	"	"	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	"	"	"	"	2	4	1	1	1	2
10	Oer, steenkolen, turf	1	3	"	"	1	5	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van).	2	3	1	1	1	3	3	9	10	18
12	Stoom- en andere werktuigen	"	"	"	"	1	10	"	"	2	5
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
14	Papier	"	"	1	124	1	9	1	6	2	45
15	Textiele nijverheid	"	"	1	20	"	"	1	3	2	7
16	Gas en electriciteit	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen.	9	10	3	3	6	138	3	50	14	64
	Totaal.	48	629	37	1232	66	474	59	446	107	467

N.B. In de overige bezochte bedrijven waren de werkuren onbepaald, of werkten geen beschermde

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.

9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.		11½ uur.		12 uur.		12½ uur.		13 uur.		13½ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
1	474	2	1079	11	191	4	395	45	682	4	16	5	141	3	39	4	42	1	7	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	128	"	"	3	56	1	38	1	8	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	2	2	4	"	"	4	39	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	3	1	60	7	172	"	"	2	11	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	1	1	3	3	27	2	6	6	52	3	22	3	15	"	"	"	"	"	"	"	"
1	1	1	6	3	6	2	5	3	9	1	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	2	32	"	"	"	"	1	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2	17	3	16	1	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2	21	"	"	2	393	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2	25	1	3	2	5	6	72	11	36	3	13	2	43	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2	148	"	"	3	82	"	"	1	20	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	240	1	19	1	3	3	169	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	43	"	"	1	1	2	19	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
15	27	5	16	13	125	9	83	27	182	12	65	14	205	4	22	2	5	"	"	"	"
27	682	16	1484	51	1163	29	619	109	1295	23	120	25	424	7	61	6	47	1	7	"	"

ersonen of geen mannen, of kon een bepaalde dagelijksche arbeidstijd niet worden vastgesteld.

OVERZICHT *van het aantal vergunningen voor verlengden arbeidsduur, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		Aantal malen door:				Totaal der vergunningen in de 1e inspectie.
		den Commissaris der Koningin in de provincie:		burgemeesters in:		
N⁰.	OMSCHRIJVING.	Noord-Brabant.	Limburg.	Noord-Brabant.	Limburg.	
1	Aardewerk, glas enz.:					
	Glasfabrieken	"	1	"	"	1
3	Boek- en Steendrukkerijen enz.:					
	Boekdrukkerijen	1	"	1	"	2
4	Bouwbedrijven:					
	Kamerbehangers	1	"	"	"	1
5	Chemische nijverheid:					
	a. Chemische wasscherijen .	4	"	"	"	4
	b. Lucifersfabrieken	1	"	6	"	7
6	Hout- en stroobewerking enz.:					
	Stroohulzenfabrieken . . .	2	"	1	"	3
7	Kleeding en reiniging:					
	a. Hoedenfabrieken	"	"	1	"	1
	b. Kleermakerijen	1	"	"	"	1
	c. Modisterijen	54	"	70	"	124
	d. Naaisters	27	"	45	70	142
	e. Passementfabrieken . . .	1	"	1	"	2
	f. Schoenfabrieken	4	"	12	"	16
	g. Wasch- en strijkinrichtingen	21	"	38	"	59
9	Leder, wasdoek enz.:					
	Leerlooierijen	1	"	"	"	1
11	Metalen (bewerking van):					
	a. Capsulenfabrieken . . .	2	"	1	"	3
	b. Draadnagelfabrieken . .	"	2	"	"	2
	c. Loodpletterijen	3	"	3	"	6
12	Stoom- en andere werktuigen enz.:					
	a. Gloeilampenfabrieken . .	3	3	5	"	11
	b. Kaardenfabrieken . . .	"	"	1	"	1
	Transporteeren . . .	126	6	185	70	387

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		Aantal malen door:				Totaal der vergunningen in de 1e inspectie.
		den Commissaris der Koningin in de provincie:		burgemeesters in:		
No.	OMSCHRIJVING.	Noord-Brabant.	Limburg.	Noord-Brabant.	Limburg.	
	Per transport . . .	126	6	185	70	387
14	Papier:					
	a. Cartonnagefabrieken . .	3	"	1	"	4
	b. Papierfabrieken	"	1	6	"	7
15	Textiele nijverheid:					
	a. Dekenfabrieken	"	"	3	"	3
	b. Katoendrukkerijen . . .	"	"	1	"	1
	c. Linnenfabrieken	13	"	10	"	23
	d Machinale breierijen . .	4	"	"	1	5
	e. Trijpfabrieken	1	"	"	"	1
	f. Ververijen van stoffen . .	"	"	1	"	1
	g. Wollenstoffenfabrieken .	41	"	26	"	67
17	Voedings- en genotmiddelen:					
	a. Chocoladefabrieken . . .	15	"	1	"	16
	b. Cichoreifabrieken . . .	2	"	5	"	7
	c. Margarinefabrieken . . .	2	"	7	"	9
	d. Sigarenfabrieken	12	"	19	"	31
	e. Vermicellifabrieken . . .	1	"	"	"	1
	Totaal . . .	220	7	265	71	563
		227		336		

Uit de kolommen 14 en 15 van Staat I blijkt het aantal malen, dat in de verschillende gemeenten deze vergunningen werden uitgereikt.
Voor zoover bekend werd op 2 aanvragen afwijzend beschikt.

OVERZICHT *van het aantal vergunningen voor verlengden arbeidsduur, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		Aantal malen door:				Totaal der vergunningen in de 1e inspectie.
		den Commissaris der Koningin in de provincie:		burgemeesters in:		
No.	OMSCHRIJVING.	Noord-Brabant.	Limburg.	Noord-Brabant.	Limburg.	
1	Aardewerk, glas:					
	Aardewerkfabrieken	„	1	„	1	2
3	Boek-, Steendrukkerijen, enz.:					
	a. Boekbinderijen.	„	„	3	„	3
	b. Boekdrukkerijen	„		2	„	2
5	Chemische nijverheid:					
	a. Gloeilampenfabrieken . .	„	4	3	„	7
	b. Lucifersfabrieken	2	„	7	„	9
6	Hout- en stroobewerking:					
	Stroohulzenfabrieken . . .	2	„	4	„	6
7	Kleeding en reiniging:					
	a. Hoedenfabrieken	„	„	1	„	1
	b. Kleermakerijen.	2	„	1	„	3
	c. Modisterijen.	52	„	42	„	94
	d. Naaisters.	37	„	70	81	188
	e. Parapluiefabrieken . . .	„	„	1	„	1
	f. Passementfabrieken . . .	1	„	3	„	4
	g. Pettenmakerijen	„	„	1	„	1
	h. Wasch- en strijkinrichtingen	19	„	26	„	45
9	Leder, wasdoek enz.:					
	a. Leerlooierijen	5	„	„	„	5
	b. Schoenfabrieken	19	„	10	„	29
11	Metalen (bewerking van):					
	a. Draadnagelfabrieken. . .	3	1	„	„	4
	b. Kaardenfabrieken. . . .	„	„	2	„	2
	c. Loodpletterijen.	5	„	„	„	5
	Transporteeren . . .	147	6	176	82	411

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		Aantal malen door:				Totaal der vergunningen in de 1e inspectie.
		den Commissaris der Koningin in de provincie:		burgemeesters in:		
N⁰.	OMSCHRIJVING.	Noord-Brabant.	Limburg.	Noord-Brabant.	Limburg.	
	Transport . . .	147	6	176	82	411
14	Papier:					
	a. Cartonnagefabrieken. . .	1	"	5	"	6
	b. Papierenzakkenfabrieken .	10	"	1	"	11
15	Textiele nijverheid:					
	a. Dekenfabrieken	"	"	13	"	13
	b. Katoendrukkerijen . . .	4	"	"	"	4
	c. Linnenfabrieken	8	"	9	"	17
	d. Loonspinnerijen	1	"	"	"	1
	e. Machinale breierijen. . .	4	"	"	"	4
	f. Ververijen van stoffen . .	2	"	"	"	2
	g. Wollenstoffenfabrieken. .	38	"	17	"	55
17	Voedings- en genotmiddelen:					
	a. Chocoladefabrieken . . .	20	"	"	"	20
	b. Cichoreifabrieken. . . .	"	"	2	"	2
	c. Conservenfabrieken . . .	"	"	2	"	2
	d. Margarinefabrieken . . .	4	"	10	"	14
	e. Sigarenfabrieken	4	1	20	1	26
	f. Tabakskerverijen	"	"	1	"	1
	g. Vermicellifabrieken. . .	"	"	"	1	1
	Totaal . . .	243	7	256	84	590
		250		340		

Uit de kolommen 14 en 15 van Staat 1 blijkt het aantal malen, dat in de verschillende gemeenten deze vergunningen werden uitgereikt.

Voor zoover bekend werd op 10 aanvragen afwijzend beschikt.

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10,1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
4	Aannemer	2	„	„	„	„	„
	Metselaar	1	1	„	„	„	„
	Schilder	1	„	„	„	„	„
6	Borstelmaker	1	„	„	„	„	„
	Houtkooper	„	„	„	„	„	„
	Klompenmaker	2	„	„	„	„	1
7	Kleermaker	1	„	„	„	„	1
	Modiste	3	„	3	„	„	„
	Modenaaister	2	„	13	„	„	„
	Naaister	9	„	16	„	„	„
	Ondergoederen (fabrikant van gemaakte)	1	„	„	„	„	„
	Waschinrichting (hoofd eener)	1	„	5	„	„	„
9	Schoenmaker	2	„	„	„	„	2
11	Smid	2	„	„	„	„	„
	IJzergieterij (hoofd eener)	„	„	„	„	„	„
12	Rijwielhandelaar	1	„	„	„	„	„
15	Linnenfabrikant	1	„	1	„	„	„
	Passementen (fabrikant van)	2	„	6	„	„	„
	Spoelster	1	1	„	„	„	„
	Wollen stoffen (fabrikant van)	1	„	1	„	„	„
17	Broodbakker	1	„	„	„	„	1
	Darmzouter	1	„	4	„	„	2
	Slager	2	„	1	„	„	„
	Winkelierster	1	1	„	„	„	„
	Totaal	39	3	50	„	„	7

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

tredingen					Veiligheidswet.						
10,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen van art. 12	Aantal overtredingen van art. 13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
"	2	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	2	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
"	4	"	"	17	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	16	"	"	"	"	"	"	"
1	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	5	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	3	3
"	1	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	6	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	1	1	"	"	"	"	1
"	2	"	"	8	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
1	23	"	"	84	3	2	"	"	"	3	5

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10, 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Steenbakker	3	”	”	”	”	4
4	Loodgieter, zinkwerker	3	”	”	”	”	3
6	Meubelmaker	2	”	”	”	”	2
7	Modiste	1	”	”	”	”	1
	Naaister	2	”	”	”	”	1
9	Schoenmaker	”	”	”	”	”	”
17	Bierbrouwer	1	”	”	”	”	2
	Sigarenfabrikant	1	”	”	”	”	”
	Totaal	13	”	”	”	”	13

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

tredingen — 10,4e lid. Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	tredingen — 11. Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46.)	Totaal aantal overtredingen.	Veiligheidswet. — Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen van art. 12. Geen mededeeling van een ongeval.	Aantal overtredingen van art. 13. Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	Aantal overtredingen der overige artikelen.	Aantal overtredingen der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.) ingevolge art. 6 der wet.	Aantal overtredingen der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.) ingevolge art. 7 der wet.	Totaal aantal overtredingen.
„	3	„	„	7	„	„	„	„	„	„	„
„	3	„	„	6	„	„	„	„	„	„	„
„	2	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	3	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	2	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	15	„	„	28	1	1	„	„	„	„	1

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Arbeidswet.					
		Totaal aantal vonnissen.	Aantal over- van art.				
			3	5	6	7	10,1e lid.
			Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Steenfabrikant	3	3	„	„	„	„
3	Drukker (Courant-, handels-). .	2	1	„	„	„	„
4	Schilder (Huis-)	1	„	1	„	„	„
	Timmerman	3	„	„	„	„	2
6	Cocosmatten (fabrikant van) . .	1	„	„	„	„	„
	Houthandelaar	„	„	„	„	„	„
	Houtzagerij (hoofd eener) . . .	„	„	„	„	„	„
	Klompenmaker.	3	„	1	„	„	2
	Kurkenfabrikant	1	„	„	„	„	1
	Mandenmaker	3	„	„	„	„	4
	Meubelmaker	2	„	2	„	„	2
7	Kleermaker	4	„	1	„	„	1
	Modiste	3	„	5	„	„	„
	Naaister	2	„	2	„	„	„
	Waschinrichting (hoofd eener) .	3	„	„	„	„	„
	Waschvrouw.	8	„	„	„	„	„
9	Schoenmaker	2	„	„	„	„	2
11	Koperslager	1	„	„	„	„	„
	Smid	3	„	1	„	„	2
14	Papierfabriek	1	„	4	„	„	„
15	Linnenfabrikant	1	„	„	„	„	„
	Wollen stoffen (fabrikant van) .	1	„	„	„	„	„
	Wollenstoffenfabriek (Werkmeester in)	2	„	5	„	„	„
17	Bakker (Brood-, koek-)	1	„	„	„	„	1
	Beetwortelsuikerfabriek (hoofd eener)	3	„	30	„	„	„
	Darmzouten	2	„	2	„	„	1
	Sigarenfabriek (hoofd eener) . .	2	„		„	„	„
	Kermisreiziger	1	1		„	„	„
	Koopman	1	2		„	„	„
	Totaal	60	7	54	„	„	18

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven

tredingen					Veiligheidswet.						
						Aantal overtredingen					
						van art.			der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215)		
10,4ᵉ lid.	11	der overige arti-kelen.	der bepalin-gen van het K.B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46.)	Totaal aantal overtre-dingen.	Totaal aantal von-nissen.	12	13	der ove-rige arti-kelen.			Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
„	„	„	3	6	„	„	„	„	„	„	„
„	4	„	„	5	3	„	„	„	„	3	3
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	3	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	2	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	6	„	„	10	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„
„	4	„	„	6	„	„	„	„	„	„	„
„	2	„	„	7	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„
„	4	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„
„	8	„	„	8	„	„	„	„	„	„	„
„	2	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	4	2	„	„	„	„	2	2
„	„	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	3	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	2	1	„	1	„	„	„	1
„	„	„	„	30	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„
„	3	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	50	„	3	132	8	2	1	„	„	5	8

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10,1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Inzetter	1	„	„	„	„	1
	Pannenfabriek (opzichter in eene)	1	1	„	„	„	„
	„ (arbeider „ „	1	2	„	„	„	„
	Steenfabrikant	39	4	22	3	2	16
3	Aannemer	3	„	„	„	„	3
	Metselaar	2	„	„	„	„	2
	Stukadoor	2	„	„	„	„	2
	Timmerman	2	„	„	„	„	2
6	Mandenmaker	1	„	„	„	„	1
7	Naaister	4	1	3	„	„	1
8	Glasetser	2	„	„	„	„	2
9	Schoenmaker	1	„	„	„	„	1
11	Koperslager	1	„	„	„	„	1
	Smid	7	„	„	„	„	7
13	Lompensorteerder	1	„	„	„	„	„
	Totaal	68	8	25	3	2	39

…eroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

…edingen					Veiligheidswet.						
…0, 4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen van art. 12	Aantal overtredingen van art. 13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	28	"	35	110	"	"	"	"	"	"	"
"	3	"	"	6	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	11	"	"	16	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	7	"	"	14	"	"	"	"	"	"	"
"	10	"	"	10	"	"	"	"	"	"	"
"	71	"	35	183	"	"	"	"	"	"	"

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 3. Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5. Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6. Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7. Zondagsarbeid.	10 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.	10 4e lid. Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	11. Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46).	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van artikel 12. Geene mededeeling van een ongeval	13. Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215). ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	Totaal.
0,50	1	14	»	»	1	»	3	»	»	»	»	»	»	»	19
1,—	1	12	»	»	1	»	12	»	»	»	»	»	»	»	26
1,50	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
2,—	»	5	»	»	3	»	3	»	»	2	»	»	»	»	13
2,50	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
3,—	»	2	»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	5
4,—	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
5,—	1	»	»	»	2	1	2	»	»	»	»	»	»	»	6
6,—	»	12	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	12
7,—	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
8,—	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
10,—	»	5	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	8
12,—	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
15,—	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
20,—	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
25,—	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
50,—	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Totaal	3	50	»	»	7	1	23	»	»	2	»	»	»	3	89

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 3. Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5. Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6. Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7. Zondagsarbeid.	10 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.	10 4e lid. Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	11. Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n°. 46).	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van artikel 12. Geene mededeeling van een ongeval.	13. Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n°. 215). ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	Totaal.
0,50	"	"	"	"	6	"	6	"	"	"	"	"	"	"	12
0,75	"	"	"	"	1	"	2	"	"	"	"	"	"	"	3
1,—	"	"	"	"	3	"	4	"	"	1	"	"	"	"	8
1,50	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2,—	"	"	"	"	3	"	3	"	"	"	"	"	"	"	6
2,50	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
4,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
5,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
6,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
7,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
8,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
10,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
12,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
15,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
20,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
25,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
50,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Totaal	"	"	"	"	13	"	15	"	"	1	"	"	"	"	29

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet.									Veiligheidswet.					Totaal.
	Aantal overtredingen									Aantal overtredingen					
	van artikel							der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46).	van artikel		der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215).		
	3.	5.	6.	7.	10 1e lid.	10 4e lid.	11.			12.	13.				
	Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.	Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.			Geene mededeeling van een ongeval.	Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
0,50	„	4	„	„	2	„	10	„	„	„	„	„	„	„	16
1,—	„	32	„	„	3	„	14	„	„	„	„	„	„	„	49
1,50	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2
2,—	3	4	„	„	9	„	16	„	2	2	„	„	„	„	36
2,50	„	„	„	„	2	„	1	„	„	„	„	„	„	„	3
3,—	1	„	„	„	2	„	4	„	1	„	„	„	„	„	8
4,—	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
5,—	„	7	„	„	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„	11
6,—	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1
7,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
8,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
10,—	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	3
12,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
15,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	2
20,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
25,—	1	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	8
50,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	7	54	„	„	18	„	50	„	3	2	1	„	„	5	140

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 3. Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5. Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6. Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7. Zondagsarbeid.	10 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.	10 4e lid. Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	11. Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n^0. 46).	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van artikel 12. Geene mededeeling van een ongeval.	13. Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n^0. 215). ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	Totaal
0,50	,,	4	,,	,,	7	,,	29	,,	6	,,	,,	,,	,,	,,	46
0,75	2	,,	,,	,,	2	,,	2	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	6
1,—	4	6	,,	2	13	,,	20	,,	12	,,	,,	,,	,,	,,	57
1,50	,,	,,	,,	,,	3	,,	3	,,	1	,,	,,	,,	,,	,,	7
2,—	,,	12	3	,,	14	,,	16	,,	13	,,	,,	,,	,,	,,	58
2,50	,,	3	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	3
3,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,	3	,,	,,	,,	,,	,,	4
4,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
5,—	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1
6,—	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1
7,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
8,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
10,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
12,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
15,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
20,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
25,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
50,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
Totaal	8	25	3	2	39	,,	71	,,	35	,,	,,	,,	,,	,,	183

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan bericht werd ontvangen, ingevolg*
gerangschikt naar de oorzaken

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	”	”	”	”	”	”	”
2	Drijfwerk	”	”	”	”	”	”	”
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	”	”	”	”	”	”	”
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	”	”	”	3	”	1	”
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	”	”	”	”	”	”	”
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	”	”	”	”	”	”	”
7	Liften, lieren, kranen .	”	”	”	”	”	”	”
8	Wagens en transport van voorwerpen	”	”	”	1	”	”	”
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	”	”	”	”	”	”	1
10	Vallende voorwerpen .	”	”	”	2	”	1	”
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	”	”	”	”	”	”	”
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	”	”	”	”	”	”	”
13	Stoomketels en kooktoestellen	”	”	”	”	”	”	”
14	Andere oorzaken . . .	”	”	”	”	”	”	”
	Totaal	”	”	”	6	”	2	1

. 12 *der Veiligheidswet, maar niet ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901, *naar de bedrijfsgroepen.*

Groep 8 — Kunst-nijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	2
"	"	"	4	4	"	"	"	"	"	8
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	5
"	"	"	"	"	"	1	2	"	1	4
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	2
"	"	"	4	3	"	"	"	"	1	9
"	"	"	1	3	"	"	1	"	"	8
"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	2
"	"	"	2	1	"	"	"	"	"	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	1	2
"	"	"	11	15	1	1	5	"	3	45

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan bericht werd ontvangen, ingevolge* *gerangschikt naar de oorzaken*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . .	„	„	„	„	„	„	„
2	Drijfwerk	„	„	„	„	„	„	„
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	„	„	„	„	„	„	„
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	1	„	„	„	„	„	„
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	„	„	„	„	„	„	„
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	1	„	„	„	„	„	„
7	Liften, lieren, kranen .	„	„	„	„	„	„	„
8	Wagens en transport van voorwerpen	4	„	„	„	„	„	„
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	1	„	„	„	„	„	„
10	Vallende voorwerpen .	2	„	„	„	„	„	„
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	„	„	„	„	„	„	„
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	„	„	„	„
13	Stoomketels en kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„
14	Andere oorzaken . . .	1	„	„	„	„	„	„
	Totaal	10	„	„	„	„	„	„

art. 12 *der Veiligheidswet, maar niet ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901,
en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	2
"	"	4	"	1	"	"	"	"	"	9
"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	2
"	"	6	"	"	"	"	"	"	"	8
"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	2
"	"	17	"	1	"	"	"	"	"	28

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan bericht werd ontvangen, ingevolge*
gerangschikt naar de oorzaken

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aarde-werk, glas enz.	Groep 2 — Diamant.	Groep 3 — Boek- en steen-druk-kerijen enz.	Groep 4 — Bouw-be-drijven.	Groep 5 — Che-mische nijver-heid enz.	Groep 6 — Hout- en stroo-bewer-king enz.	Groep 7 — Klee-ding en reini-ging.
1	Krachtwerktuigen . . .	"	"	"	"	"	"	"
2	Drijfwerk	"	"	"	"	"	"	"
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	"	"	"	"	"	"	"
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	"	"	"	2	"	"	"
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	"	"	"	"	"	"	"
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	"	"	"	"	"	"	"
7	Liften, lieren, kranen .	"	"	"	"	"	"	"
8	Wagens en transport van voorwerpen	"	"	"	"	"	"	"
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	"	"	"	2	"	"	"
10	Vallende voorwerpen .	"	"	"	"	"	"	"
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	"	"	"	"	"	"	"
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	"	"	"	"	"	"	"
13	Stoomketels en kooktoestellen	"	"	"	"	"	"	"
14	Andere oorzaken . . .	"	"	"	1	"	"	"
	Totaal	"	"	"	5	"	"	"

art. 12 *der Veiligheidswet, maar niet ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901, *en naar de bedrijfsgroepen.*

Groep 8 — Kunst-nijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek, enz.	Groep 10 — Oer, steen-kolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewer-king van).	Groep 12 — Stoom- en andere werk-tuigen, enz.	Groep 13 — Scheeps bouw, rijtuigen, enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijver-heid.	Groep 16 — Gas en electrici-teit.	Groep 17 — Voe-dings- en genot-mid-delen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	5
"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	3
"	"	"	1	"	"	"	"	"	7	13

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan bericht werd ontvangen, ingevolge gerangschikt naar de oorzaken*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas, enz.	Groep 2 — Diamant.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . .	"	"	"	"	"	"	"
2	Drijfwerk	"	"	"	"	"	"	"
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	"	"	"	"	"	"	"
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	"	"	"	"	"	"	"
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	"	"	"	"	"	"	"
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	"	"	"	"	"	"	"
7	Liften, lieren, kranen .	"	"	"	"	"	"	"
8	Wagens en transport van voorwerpen	"	"	"	"	"	"	"
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	"	"	"	1	"	"	"
10	Vallende voorwerpen .	"	"	"	"	"	"	"
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	"	"	"	"	"	"	"
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	"	"	"	"	"	"	"
13	Stoomketels en kooktoestellen	"	"	"	"	"	"	"
14	Andere oorzaken . . .	"	"	"	"	"	"	"
	Totaal	"	"	"	1	"	"	"

art. 12 *der Veiligheidswet, maar niet ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901,
en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunst-nijver-heid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz	Groep 10 — Oer, steen-kolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewer-king van).	Groep 12 — Stoom- en andere werk-tuigen enz.	Groep 13 — Scheeps bouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijver-heid.	Groep 16 — Gas en electrici-teit.	Groep 17 — Voe-dings- en genot-mid-delen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	3	4

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan bericht werd ontvangen, ingevolge gerangschikt naar de oorzaken*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	"	"	"	"	"	"	"
2	Drijfwerk	"	"	"	"	"	"	"
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	"	"	"	"	"	"	"
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	"	"	"	"	"	"	"
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	"	"	"	"	"	"	"
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	"	"	"	"	"	"	"
7	Liften, lieren, kranen .	"	"	"	"	"	"	"
8	Wagens en transport van voorwerpen	"	"	"	"	"	"	"
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	"	"	"	"	"	"	"
10	Vallende voorwerpen .	"	"	"	"	"	"	"
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	"	"	"	"	"	"	"
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	"	"	"	"	"	"	"
13	Stoomketels en kooktoestellen	"	"	"	"	"	"	"
14	Andere oorzaken . . .	"	"	"	"	"	"	"
	Totaal	"	"	"	"	"	"	"

art. 12 der Veiligheidswet, maar niet ingevolge art. 61 der Ongevallenwet 1901, en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	1	"	"	"	1	"	1	3

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan bericht werd ontvangen, ingevolge gerangschikt naar de oorzaken*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	"	"	"	"	"	"	"
2	Drijfwerk	"	"	"	"	"	"	"
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	"	"	"	"	"	"	"
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	"	"	"	"	"	"	"
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen. . . .	"	"	"	"	"	"	"
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	"	"	"	"	"	"	"
7	Liften, lieren, kranen .	"	"	"	"	"	"	"
8	Wagens en transport van voorwerpen	"	"	"	"	"	"	"
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	"	"	"	"	"	"	"
10	Vallende voorwerpen .	"	"	"	"	"	"	"
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	"	"	"	"	"	"	"
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	"	"	"	"	"	"	"
13	Stoomketels en kooktoestellen	"	"	"	"	"	"	"
14	Andere oorzaken . . .	"	"	"	"	"	"	"
	Totaal	"	"	"	"	"	"	"

rt. 12 *der Veiligheidswet, maar niet ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901,
ı naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van)	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	4
"	"	"	"	"	"	"	"	"	5	5

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan bericht werd ontvangen, ingevolge*
gerangschikt naar den aard der verwonding

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroo bewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	„	„	„	„
2	Oogen	„	„	„	„	„	„	„
3	Aangezicht	„	„	„	„	„	„	„
4	Armen en handen	„	„	„	3	„	„	„
5	Vingers	„	„	„	2	„	2	„
6	Bovenlichaam	„	„	„	1	„	„	1
7	Onderlichaam	„	„	„	„	„	„	„
8	Voeten	„	„	„	„	„	„	„
9	Brandwonden	„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen	„	„	„	„	„	„	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	6	„	2	1

art. 12 *der Veiligheidswet, maar niet ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901, *en naar de bedrijfsgroepen.*

Groep 8 — Kunst-nijver-heid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steen-kolen turf.	Groep 11 — Metalen (bewer-king van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktui-gen enz.	Groep 13 — Scheeps-bouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijver-heid.	Groep 16 — Gas en electrici-teit.	Groep 17 — Voe-dings- en genot-mid-delen.	Totaal.
"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	1	2	"	"	"	"	"	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	6	3	"	"	2	"	2	16
"	"	"	"	6	"	1	2	"	"	13
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	3
"	"	"	1	"	1	"	"	"	"	2
"	"	"	2	2	"	"	1	"	"	5
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	11	15	1	1	5	"	3	45

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan bericht werd ontvangen, ingevolge gerangschikt naar den aard der verwonding*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas, enz.	Groep 2 — Diamant.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	„	„	„	„
2	Oogen	„	„	„	„	„	„	„
3	Aangezicht	„	„	„	„	„	„	„
4	Armen en handen	4	„	„	„	„	„	„
5	Vingers	2	„	„	„	„	„	„
6	Bovenlichaam	„	„	„	„	„	„	„
7	Onderlichaam	2	„	„	„	„	„	„
8	Voeten	2	„	„	„	„	„	„
9	Brandwonden	„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen	„	„	„	„	„	„	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	10	„	„	„	„	„	„

rt. 12 der Veiligheidswet, maar niet ingevolge art. 61 der Ongevallenwet 1901,
n naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	4	"	"	"	"	"	"	"	8
"	"	4	"	"	"	"	"	"	"	6
"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	1	"	1	"	"	"	"	"	4
"	"	4	"	"	"	"	"	"	"	6
"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	2
"	"	17	"	1	"	"	"	"	"	28

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan bericht werd ontvangen, ingevolge*
gerangschikt naar den aard der verwonding

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas, enz.	Groep 2 — Diamant.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	"	"	"	"	"	"	"
2	Oogen	"	"	"	"	"	"	"
3	Aangezicht . . .	"	"	"	"	"	"	"
4	Armen en handen	"	"	"	2	"	"	"
5	Vingers	"	"	"	"	"	"	"
6	Bovenlichaam . .	"	"	"	1	"	"	"
7	Onderlichaam . .	"	"	"	"	"	"	"
8	Voeten	"	"	"	1	"	"	"
9	Brandwonden	"	"	"	"	"	"	"
10	Inwendige kneuzingen .	"	"	"	"	"	"	"
11	Gedood	"	"	"	1	"	"	"
	Totaal	"	"	"	5	"	"	"

-t. 12 der Veiligheidswet, maar niet ingevolge art. 61 der Ongevallenwet 1901,
-ı naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunst-nijver-heid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steen-kolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewer-king van).	Groep 12 — Stoom- en andere werk-tuigen enz.	Groep 13 — Scheeps-bouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijver-heid.	Groep 16 — Gas en electrici-teit.	Groep 17 — Voe-dings- en genot-mid-delen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	3	5
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	3
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	1	”	”	”	”	”	”	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	1	”	”	”	”	”	7	13

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan bericht werd ontvangen, ingevolge*
gerangschikt naar den aard der verwonding

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	„	„	„	„
2	Oogen	„	„	„	„	„	„	„
3	Aangezicht	„	„	„	„	„	„	„
4	Armen en handen	„	„	„	„	„	„	„
5	Vingers	„	„	„	„	„	„	„
6	Bovenlichaam	„	„	„	„	„	„	„
7	Onderlichaam	„	„	„	„	„	„	„
8	Voeten	„	„	„	1	„	„	„
9	Brandwonden	„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen	„	„	„	„	„	„	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	1	„	„	„

rt. 12 der Veiligheidswet, maar niet ingevolge art. 61 *der Ongevallenwet* 1901,
n naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunst-nijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steen-kolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werk-tuigen enz.	Groep 13 — Scheeps-bouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijver-heid.	Groep 16 — Gas en electrici-teit.	Groep 17 — Voe-dings- en genot-middelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	3	4

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan bericht werd ontvangen, ingevolge*
gerangschikt naar den aard der verwonding

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	”	”	”	”	”	”	”
2	Beleedigde deelen. Oogen	”	”	”	”	”	”	”
3	Beleedigde deelen. Aangezicht	”	”	”	”	”	”	”
4	Beleedigde deelen. Armen en handen	”	”	”	”	”	”	”
5	Beleedigde deelen. Vingers	”	”	”	”	”	”	”
6	Beleedigde deelen. Bovenlichaam	”	”	”	”	”	”	”
7	Beleedigde deelen. Onderlichaam	”	”	”	”	”	”	”
8	Beleedigde deelen. Voeten	”	”	”	”	”	”	”
9	Brandwonden	”	”	”	”	”	”	”
10	Inwendige kneuzingen	”	”	”	”	”	”	”
11	Gedood	”	”	”	”	”	”	”
	Totaal	”	”	”	”	”	”	”

art. 12 *der Veiligheidswet, maar niet ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901, *en naar de bedrijfsgroepen.*

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	1	”	”	1
”	”	”	1	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	1	”	”	”	1	”	1	3

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan bericht werd ontvangen, ingevolge*
gerangschikt naar den aard der verwonding

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en strooboewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	„	„	„	„
2	Oogen	„	„	„	„	„	„	„
3	Aangezicht . . .	„	„	„	„	„	„	„
4	Armen en handen	„	„	„	„	„	„	„
5	Vingers	„	„	„	„	„	„	„
6	Bovenlichaam . .	„	„	„	„	„	„	„
7	Onderlichaam . .	„	„	„	„	„	„	„
8	Voeten	„	„	„	„	„	„	„
9	Brandwonden	„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen .	„	„	„	„	„	„	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	„	„	„	„

art. 12 der Veiligheidswet, maar niet ingevolge art. 61 der Ongevallenwet 1901, *en naar de bedrijfsgroepen.*

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	5	5

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan bericht werd ontvangen, ingevolge*
gerangschikt naar de dagen, waarop deze

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant.	Groep 3 — Boek en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag.	"	"	"	"	"	"	"
2	Maandag	"	"	"	1	"	1	"
3	Dinsdag	"	"	"	3	"	"	"
4	Woensdag.	"	"	"	"	"	"	"
5	Donderdag	"	"	"	"	"	"	"
6	Vrijdag.	"	"	"	"	"	1	"
7	Zaterdag	"	"	"	2	"	"	1
	Totaal	"	"	"	6	"	2	1

art. 12 *der Veiligheidswet, maar niet ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901, *plaats hadden, en naar de bedrijfsgroepen.*

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	1	1	”	1	1	”	”	6
”	”	”	1	2	”	”	2	”	”	8
”	”	”	2	4	”	”	”	”	”	6
”	”	”	2	3	”	”	”	”	”	5
”	”	”	1	3	”	”	1	”	2	8
”	”	”	4	2	1	”	1	”	1	12
”	”	”	11	15	1	1	5	”	3	45

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan bericht werd ontvangen, ingevolge*
gerangschikt naar de dagen, waarop deze

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	„	„	„	„
3	Dinsdag	„	„	„	„	„	„	„
4	Woensdag.	2	„	„	„	„	„	„
5	Donderdag	2	„	„	„	„	„	„
6	Vrijdag.	2	„	„	„	„	„	„
7	Zaterdag	4	„	„	„	„	„	„
	Totaal	10	„	„	„	„	„	„

art. 12 der Veiligheidswet, maar niet ingevolge art. 61 der Ongevallenwet 1901, *plaats hadden, en naar de bedrijfsgroepen.*

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	5	"	1	"	"	"	"	"	6
"	"	3	"	"	"	"	"	"	"	3
"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	3
"	"	3	"	"	"	"	"	"	"	5
"	"	3	"	"	"	"	"	"	"	5
"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	6
"	"	17	"	1	"	"	"	"	"	28

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan bericht werd ontvangen, ingevolge gerangschikt naar de dagen, waarop deze*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	„	„	„	„
3	Dinsdag	„	„	„	„	„	„	„
4	Woensdag	„	„	„	2	„	„	„
5	Donderdag	„	„	„	1	„	„	„
6	Vrijdag	„	„	„	2	„	„	„
7	Zaterdag	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	5	„	„	„

art. 12 der Veiligheidswet, maar niet ingevolge art. 61 der Ongevallenwet 1901, plaats hadden, en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	3	3
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	1	”	”	”	”	”	”	3
”	”	”	”	”	”	”	”	”	4	5
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	1	”	”	”	”	”	7	13

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan bericht werd ontvangen, ingevolge*
gerangschikt naar de dagen, waarop deze

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroo bewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	1	„	„	„
3	Dinsdag	„	„	„	„	„	„	„
4	Woensdag	„	„	„	„	„	„	„
5	Donderdag	„	„	„	„	„	„	„
6	Vrijdag	„	„	„	„	„	„	„
7	Zaterdag	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	1	„	„	„

art. 12 *der Veiligheidswet, maar niet ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901, *plaats hadden, en naar de bedrijfsgroepen.*

Groep 8 — Kunst-nijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	3	4

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan bericht werd ontvangen, ingevolge*
gerangschikt naar de dagen, waarop deze

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	"	"	"	"	"	"	"
2	Maandag	"	"	"	"	"	"	"
3	Dinsdag	"	"	"	"	"	"	"
4	Woensdag	"	"	"	"	"	"	"
5	Donderdag	"	"	"	"	"	"	"
6	Vrijdag	"	"	"	"	"	"	"
7	Zaterdag	"	"	"	"	"	"	"
	Totaal	"	"	"	"	"	"	"

..rt. 12 der Veiligheidswet, maar niet ingevolge art. 61 *der Ongevallenwet* 1901,
..plaats hadden, en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	1	”	”	”	1	”	”	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	1	”	”	”	1	”	1	3

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan bericht werd ontvangen, ingevolge*
gerangschikt naar de dagen, waarop deze

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	"	"	"	"	"	"	"
2	Maandag	"	"	"	"	"	"	"
3	Dinsdag	"	"	"	"	"	"	"
4	Woensdag	"	"	"	"	"	"	"
5	Donderdag	"	"	"	"	"	"	"
6	Vrijdag	"	"	"	"	"	"	"
7	Zaterdag	"	"	"	"	"	"	"
	Totaal	"	"	"	"	"	"	"

art. 12 der Veiligheidswet, maar niet ingevolge art. 61 der Ongevallenwet 1901, plaats hadden en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen. turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	5	5

OVERZICHT *der genomen beslissingen omtrent aanvragen tot eene vergunning ingevolge werkplaats waren in den zin der Veiligheidswet,*

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeen			
		Noord-Brabant,			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	Aardewerkfabrieken	„	„	1	„
	Glasbrandersovens	„	„	„	„
	Pannenfabrieken	„	„	„	„
	Steenbakkerijen	4	1	1	„
	Steenhouwerijen	„	„	1	„
2	Diamantzagerijen	1	„	„	„
3	Boekdrukkerijen	5	„	4	„
5	Chemische ververij	1	„	1	„
	Lakdrogerij	„	„	„	„
	Lucifersfabrieken	„	„	2	„
	Zeepfabrieken	„	„	„	„
6	Biljartmakerijen	„	„	1	„
	Houtzagerijen	2	„	„	„
	Kuiperijen	3	„	1	„
	Parketvloerenfabrieken	1	„	„	„
	Stoelenfabrieken	„	„	2	„
	Stroohulzenfabrieken	1	„	„	„
	Timmerfabrieken	1	„	3	„
7	Passementfabrieken	„	„	1	„
	Waschinrichtingen	1	„	4	„
8	Gipsbeeldenfabrieken	„	„	„	„
9	Leerlooierijen	2	„	4	„
	Schoenfabrieken	3	„	6	„
10	Steenkolenmijnen	„	„	„	„
11	Appendagefabrieken	1	„	„	„
	Boutenfabrieken	„	„	1	„
	Draadtrekkerijen	„	„	1	„
	Goudsmederijen	1	„	„	„
	Over te brengen . .	27	1	34	„

de Hinderwet, voor zoover die aanvragen inrichtingen betroffen die tevens fabriek of gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

komstig de Hinderwet, in de provincie: Limburg,				Totaal der aanvragen waaromtrent werd beslist, in de 1ste arbeidsinspectie,			
tot oprichting		tot uitbreiding		tot oprichting		tot uitbreiding	
verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
„	„	1	„	„	„	2	„
1	„	„	„	1	„	„	„
1	„	1	„	1	„	1	„
12	„	2	„	16	1	3	„
„	„	„	„	„	„	1	„
„	„	„	„	1	„	„	„
„	„	3	„	5	„	7	„
„	„	„	„	1	„	1	„
1	„	„	„	1	„	„	„
„	„	„	„	„	„	2	„
1	„	„	„	1	„	„	„
„	„	„	„	„	„	1	„
1	„	„	„	3	„	„	„
„	„	„	„	3	„	1	„
„	„	„	„	1	„	„	„
„	„	„	„	„	„	2	„
„	„	„	„	1	„	„	„
„	„	„	„	1	„	3	„
„	„	„	„	„	„	1	„
„	„	„	„	1	„	4	„
„	„	1	„	„	„	1	„
„	„	„	„	2	„	4	„
„	„	„	„	3	„	6	„
„	„	3	„	„	„	3	„
„	„	„	„	1	„	„	„
„	„	„	„	„	„	1	„
„	„	„	„	„	„	1	„
„	„	„	„	1	„	„	„
17	„	11	„	44	1	45	„

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeen Noord-Brabant, tot oprichting verleend.	tot oprichting geweigerd.	tot uitbreiding verleend.	tot uitbreiding geweigerd.
	Overgebracht . .	27	1	34	„
	Kachelmakerijen	„	„	1	„
	Koperslagerijen	2	„	„	„
	Luxe tinfabrieken	„	„	„	„
	Smederijen	10	„	8	„
	IJzergieterijen	2	„	1	„
12	Gloeilampenfabrieken	„	„	1	„
	Herstelplaatsen	„	„	2	„
	Machinefabrieken	1	„	„	„
13	Wagenmakerij	„	„	2	„
14	Asphaltpapierfabriek	1	„	„	„
15	Blauwververijen	„	„	1	„
	Linnenfabrieken	1	„	3	„
	Roodververijen	„	„	1	„
	Vlasserijen	1	„	„	„
	Wolmalerijen	1	„	„	„
	Wollenstoffenfabrieken	2	„	16	„
16	Electrische installaties	„	„	„	„
	Gasfabrieken	2	1	5	„
17	Bakkerijen	88	„	7	„
	Beetwortelsuikerfabrieken	„	„	3	„
	Bierbrouwerijen	„	„	2	„
	Distilleerderijen	„	„	1	„
	Gist- en Spiritusfabrieken	„	„	„	„
	Graanhandel	„	„	„	„
	Koffiebranderijen	1	„	1	„
	Meelfabrieken	„	„	1	„
	Mineraalwaterfabrieken	1	„	„	„
	Molens	11	„	2	„
	Mosterdfabrieken	1	„	„	„
	Over te brengen . .	152	2	92	„

komstig de Hinderwet, in de provincie: Limburg,				Totaal der aanvragen waaromtrent werd beslist, in de 1ste arbeidsinspectie,			
tot oprichting		tot uitbreiding		tot oprichting		tot uitbreiding	
verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
17	"	11	"	44	1	45	"
"	"	"	"	"	"	1	"
"	"	"	"	2	"	"	"
1	"	"	"	1	"	"	"
3	"	"	"	13	"	8	"
1	"	"	"	3	"	1	"
"	"	1	"	"	"	2	"
"	"	1	"	"	"	3	"
"	"	1	"	1	"	1	"
"	"	"	"	"	"	2	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	"
"	"	"	"	1	"	3	"
"	"	"	"	"	"	1	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	2	"	16	"
1	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	2	1	5	"
18	"	2	"	106	"	9	"
"	"	"	"	"	"	3	"
"	"	3	1	"	"	5	1
"	"	"	"	"	"	1	"
1	"	"	"	1	"	"	"
"	"	1	"	"	"	1	"
3	"	3	"	4	"	4	"
"	"	"	"	"	"	1	"
"	"	"	"	1	"	"	"
1	"	"	"	12	"	2	"
"	"	"	"	1	"	"	"
46	"	23	1	198	2	115	1

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeen Noord-Brabant, tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
	Overgebracht . .	152	2	92	”
	Sigarenfabrieken	10	”	2	”
	Slachterijen	3	”	3	”
	Tabakskerverijen	1	”	2	”
	Vetsmelterijen	”	”	1	”
	Zoutziederijen	”	”	1	1
	Zuivelfabrieken	2	”	2	”
	Totaal . .	168	2	103	1

…omstig de Hinderwet, in de provincie: Limburg, tot oprichting		tot uitbreiding		Totaal der aanvragen waaromtrent werd beslist, in de 1ste arbeidsinspectie, tot oprichting		tot uitbreiding	
verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
46	„	23	1	198	2	115	1
1	„	„	„	11	„	2	„
1	„	1	„	4	„	4	„
„	„	1	„	1	„	3	„
„	1	„	„	„	1	1	„
„	„	„	„	„	„	1	1
3	„	„	„	5	„	2	„
51	1	25	1	219	3	128	2

OVERZICHT *der genomen beslissingen omtrent aanvragen tot eene vergunning ingevolge werkplaats waren in den zin der Veiligheidswet,*

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeen Noord-Brabant, tot oprichting verleend.	tot oprichting geweigerd.	tot uitbreiding verleend.	tot uitbreiding geweigerd.
1	Aardewerkfabrieken	"	"	"	"
	Kalkzandsteen	"	"	"	"
	Marmoritefabrieken	"	"	"	"
	Pannenfabrieken	"	"	"	"
	Pottenbakkerijen	"	"	1	"
	Steenfabrieken	9	1	5	"
3	Boekdrukkerijen	4	"	3	"
5	Chemische wasscherijen	1	"	"	"
	Lucifersfabrieken	"	"	1	"
	Zeepfabrieken	"	"	1	"
	Zeeppoederfabrieken	1	"	"	"
	Zinkwitfabrieken	"	"	"	"
6	Houtdraaierijen	"	"	"	"
	Houtwolfabrieken	"	"	1	"
	Houtzagerijen	6	"	5	"
	Parketvloerenfabrieken	1	"	"	"
	Schrijnwerkerijen	"	"	"	"
	Stroohulzenfabrieken	1	"	"	"
	Timmerlieden	1	"	1	"
7	Dekenfabrieken	1	"	"	"
	Kleedermakerijen	1	"	"	"
	Waschinrichtingen	2	"	"	"
	Wattenfabrieken	"	"	1	"
9	Lederfabrieken	"	"	4	"
	Leerlooierijen	4	"	"	"
	Schoenfabrieken	5	"	4	"
10	Brikettenfabrieken	1	"	"	"
	Mijnboringen	"	"	"	"
	Over te brengen	38	1	27	"

de Hinderwet, voor zoover die aanvragen inrichtingen betroffen die tevens fabriek of gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

omstig de Hinderwet, in de provincie: Limburg,				Totaal der aanvragen waaromtrent werd beslist, in de 1ste arbeidsinspectie,			
tot oprichting		tot uitbreiding		tot oprichting		tot uitbreiding	
verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
"	"	4	"	"	"	4	"
1	"	"	"	1	"	"	"
1	"	"	"	1	"	"	"
7	"	10	"	7	"	10	"
"	"	"	"	"	"	1	"
18	1	4	"	27	2	9	"
4	"	"	"	8	"	3	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	"
"	"	"	"	"	"	1	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	1	"	"	"	1	"
2	"	"	"	2	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	"
2	"	"	"	8	"	5	"
"	"	"	"	1	"	"	"
3	"	"	"	3	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	1	"	1	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"
1	"	"	"	3	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	"
"	"	"	"	"	"	4	"
"	"	"	"	4	"	"	"
"	"	"	"	5	"	4	"
"	"	"	"	1	"	"	"
1	"	"	"	1	"	"	"
40	1	19	"	78	2	46	"

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeen			
		Noord-Brabant,			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
	Overgebracht . .	38	1	27	„
	Mijnbouwkundige werken	„	„	„	„
11	Basculenfabrieken	1	„	„	„
	Draadnagelfabrieken	„	„	„	„
	Goudovens	„	„	„	„
	Kopergieterijen	1	„	1	„
	Koperslagerijen	„	„	„	„
	Slijperijen	„	„	1	„
	Smederijen	9	„	3	„
	Spinpijpenfabrieken	1	„	„	„
	IJzergieterijen	„	„	1	„
12	Boorwerktuigen	„	„	„	„
	Herstelplaatsen	2	„	„	„
	Machinefabrieken	„	„	1	„
13	Wagenmakerijen	2	„	„	„
15	Katoendrukkerijen	1	„	„	„
	Linnenfabrieken	3	„	2	„
	Vlokkenmalerijen	„	1	„	„
	Wollenstoffenfabrieken	„	„	10	„
16	Electrisch licht	1	„	„	„
	Gasfabrieken	„	„	2	„
17	Bakkerijen	93	„	6	„
	Beetwortelsuikerfabrieken	„	„	1	„
	Bierbrouwerijen	1	„	2	„
	Boterkleurselfabrieken	„	„	„	„
	Boterknederijen	„	„	„	„
	Chocoladefabrieken	„	„	1	„
	Citroenperserijen	„	„	„	„
	Cocosvetverwerkingen	1	„	„	„
	Conservenfabrieken	1	„	„	„
	Over te brengen . .	155	2	58	„

…omstig de Hinderwet, in de provincie: Limburg, tot oprichting		tot uitbreiding		Totaal der aanvragen waaromtrent werd beslist, in de 1ste arbeidsinspectie, tot oprichting		tot uitbreiding	
verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
40	1	19	,,	78	2	46	,,
1	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
1	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
1	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	1	,,
1	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,
4	,,	1	,,	13	,,	4	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	1	,,	,,	,,	2	,,
1	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	2	,,	,,	,,
1	,,	,,	,,	1	,,	1	,,
,,	,,	,,	,,	2	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	3	,,	2	,,
,,	,,	,,	,,	,,	1	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	10	,,
,,	,,	1	,,	1	,,	1	,,
,,	,,	3	,,	,,	,,	5	,,
42	,,	,,	,,	135	,,	6	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,
4	,,	3	,,	5	,,	5	,,
,,	,,	1	,,	,,	,,	1	,,
1	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,
1	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
98	1	29	,,	253	3	87	,,

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeen			
		Noord-Brabant			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
	Overgebracht . .	155	2	58	„
	Grutterijen	1	„	„	„
	Koelinrichtingen	1	„	1	„
	Koffiebranderijen	1	„	„	„
	Molens	21	„	7	„
	Mouterijen	1	„	„	„
	Sigarenfabrieken	12	„	1	„
	Tabakskerverijen	1	„	„	„
	Vanillinefabrieken	„	„	„	„
	Varkensslagerijen	1	„	„	„
	Veevoederfabrieken	1	„	„	„
	Vermicellifabrieken	„	„	„	„
	Vetsmelterijen	1	„	1	„
	Vleeschhouwerijen	1	„	„	„
	Zoutziederijen	„	„	1	„
	Zuivelfabrieken	7	„	1	„
	Totaal . .	204	2	70	„

…omstig de Hinderwet, in de provincie: Limburg, tot oprichting		tot uitbreiding		Totaal der aanvragen waaromtrent werd beslist, in de 1ste arbeidsinspectie, tot oprichting		tot uitbreiding	
verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
98	1	29	„	253	3	87	„
„	„	„	„	1	„	„	„
„	„	„	„	1	„	1	„
2	„	„	„	3	„	„	„
6	„	5	„	27	„	12	„
1	„	„	„	2	„	„	„
1	„	„	„	13	„	1	„
1	„	„	„	2	„	„	„
1	„	„	„	1	„	„	„
„	„	„	„	1	„	„	„
1	„	„	„	2	„	„	„
„	„	1	„	„	„	1	„
„	„	„	„	1	„	1	„
„	„	„	„	1	„	„	„
„	„	„	„	„	„	1	„
3	„	„	„	10	„	1	„
114	1	35	„	318	3	105	„

TWEEDE ARBEIDSINSPECTIE

(de provincie Zeeland en dat gedeelte der provincie Zuid-Holland
dat gelegen is bezuiden den rechteroever van de Lek,
de Nieuwe Maas, het Scheur en den Nieuwen
Waterweg, benevens de gemeente Rotterdam.)

HOOFDSTUK I.

ALGEMEEN OVERZICHT.

Gebied en omvang der inspectie. Personeel. Toezicht. Medewerking.

Met betrekking tot het gebied der tweede arbeidsinspectie kwam slechts eene geringe wijziging tot stand, welke tot oorzaak had de uitbreiding van de gemeente Rotterdam met een gedeelte van de gemeente Hillegersberg. Dientengevolge kwamen 13 fabrieken en werkplaatsen in den zin der Veiligheidswet en 11 inrichtingen, waarop uitsluitend de Arbeidswet van toepassing is, binnen de tweede arbeidsinspectie te vallen.

Voor zoover bleek uit bezoeken of andere gegevens werden 26 bedrijven van meer stationairen aard opgeheven, en wel de navolgende: 2 drukkerijen, 1 inrichting tot het maken van harde gloeikousjes, 1 kistenmakerij-kuiperij, 1 inrichting tot het maken van kunstbloemen, 1 lijstenfabriek, 1 machineherstelplaats, 1 margarinefabriek, 1 metaalwarenfabriek, 1 machinale schoenmakerij, 1 inrichting tot het maken van stroo- en vilthoeden, 1 tabakskerverij, 1 tabakstripperij, 1 trasmalerij, 1 voermalerij, 1 fabriek van verduurzaamde levensmiddelen, 1 garnalenpellerij, 1 graanmalerij, 2 olieslagerijen, 1 scheepsslooperij, 1 houtzagerij, 1 scheepswerf, 1 zuivelfabriek, 1 lucifersdoozenfabriek, 1 loodwitfabriek.

Enkele dezer inrichtingen herrezen elders, hetzij binnen of buiten deze inspectie; de fabriek van verduurzaamde levensmiddelen bijv. werd van Alblasserdam verplaatst naar Brabant, een der afgebrande olieslagerijen werd in eene andere gemeente, en wel te Rotterdam, wederom opgericht, de genoemde machineherstelplaats, als zijnde een onderdeel van een zich inmiddels verplaatst hebbende groote scheepswerf-machinefabriek, werd in dit groote nieuwe geheel opgenomen.

De vermelding van de mutatie onder de inrichtingen van geringe beteekenis is eensdeels onnut en anderdeels niet wel met eenige betrouwbaarheid mogelijk, wegens het zeer tijdelijk karakter, dat de meeste dezer

kleinere werkplaatsen bezitten. Om dezelfde reden kan het juiste aantal dezer inrichtingen niet worden vermeld.

Daarentegen kan wel worden gegeven het aantal van de inrichtingen in 't algemeen, voor zoover de boeken der arbeidsinspectie dit aanwijzen.

Het navolgend overzicht geeft dit aantal geregistreerde bedrijven der tweede arbeidsinspectie aan, en wel gesplitst naar aard en plaats:

Vallend onder de bepalingen van	Rotterdam.	Zuid-Holland Zuidelijk deel.	Zeeland.	Totaal.
Arbeidswet en Veiligheidswet	637	660	308	1605
Arbeidswet alleen . . .	1674	584	431	2689
Veiligheidswet alleen . .	523	913	839	2275
Totaal . . .	2834	2157	1578	6569

De bovenbedoelde bedrijven zijn naar gelang van het aantal daarin werkzame personen in te deelen als volgt:

	Aantal bedrijven in:			
	Rotterdam.	Zuid-Holland Zuidelijk deel.	Zeeland.	Totaal.
met 10— 25 personen	344	223	69	636
„ 25— 50 „	89	54	13	156
„ 50— 75 „	39	17	3	59
„ 75— 100 „	15	17	2	34
„ 100— 200 „	11	16	1	28
„ 200— 300 „	11	8	1	20
„ 300— 400 „	2	3	„	5
„ 400— 500 „	1	„	1	2
„ 500— 750 „	3	2	„	5
„ 750—1000 „	2	„	„	2
„ 1000—1500 „	„	„	1	1
„ 1500—2000 „	1	„	„	1

Met betrekking tot de mechanische beweegkracht vallen de bedrijven der tweede inspectie te verdeelen in:

	Aantal bedrijven in:			
	Rotterdam.	Zuid-Holland Zuidelijk deel.	Zeeland.	Totaal.
met stoom als beweegkracht	76	176	91	343
met electriciteit als beweegkracht	119	13	7	139
met gas, petroleum of heete lucht als beweegkracht	224	126	57	407
met wind als beweegkracht	16	102	169	287
„ dier „ „	1	12	20	33
Totaal . . .	436	429	344	1209

Ten aanzien van het personeel dezer inspectie kwam gedurende de jaren 1903 en 1904 de navolgende verandering voor.

In aansluiting met hetgeen reeds in het vorig Verslag werd medegedeeld omtrent de wenschelijkheid van uitbreiding van het aantal der met contrôle belaste ambtenaren, kan worden vermeld, dat op 15 Juni 1903 Mevrouw C. A. Dermoût—Visser werd aangesteld als opzichteres van den arbeid en dat zij 1 September 1903 als zoodanig in functie trad.

Bovendien werd de adjunct-inspecteur J. J. Klompe op 1 November 1903 overgeplaatst naar Breda en in diens plaats alhier aangewezen de adjunct-inspecteur H. J. Scholte, voor dien tijd werkzaam in de zevende inspectie.

Met het oog op de vermeerdering van administratief werk, na en voornamelijk door de invoering der Ongevallenwet, werd het noodig bevonden een tijdelijk schrijver ten bureele aan te stellen. Aangezien het spoedig bleek, dat deze schrijfhulp niet van tijdelijken aard kon zijn, werd op 16 November 1904 het bureelpersoneel met een tweeden klerk uitgebreid.

Den inspecteur zijn in de tweede inspectie derhalve thans toegevoegd een adjunct-inspecteur, een opzichter en eene opzichteres, terwijl het administratief personeel bestaat uit een chef de bureau en twee bureelambtenaren met den rang van 2de klerk.

De Rijksveldwacht, voor zoover deelnemende aan de contrôle op de naleving der (niet technische) bepalingen van Arbeidswet en Veiligheidswet, is in de tweede inspectie als volgt vertegenwoordigd:

In Rotterdam geen manschappen met contrôle belast.

In overig Zuid-Holland der tweede inspectie:

van het 2e district der Rijksveldwacht	1	brigade	met	4	man,
„ „ 4e „ „ „	3	brigades	„	15	„ ,
„ „ 5e „ „ „	4	„	„	26	„ ,
Totaal	8	„	„	45	„ .

In Zeeland:

van het 5e district der Rijksveldwacht 10 brigades met 48 man, zoodat in 't geheel in deze inspectie 18 brigades Rijksveldwacht met 93 manschappen aan het bedoelde toezicht deelnemen.

Bovendien zijn van de 1e divisie der Koninklijke Maréchaussee nog 14 brigades met 61 manschappen in Zeeland gestationeerd, en wel bezuiden de Wester Schelde alsmede op West-Walcheren.

Van de gemeentelijke politie te Rotterdam zijn met de contrôle op de naleving der Arbeidswet belast van elk der vijf afdeelingen twee inspecteurs, van elke onderafdeeling een inspecteur en van elk der 33 posten de hoofdagent of postcommandant, dan wel diens plaatsvervanger, de majoor-agent 1e klasse; dus in het geheel 48 personen.

In de groote plaatsen wordt de gemeentelijke politie bij hare contrôle op de naleving der Arbeidswet niet door de Rijkspolitie bijgestaan; in de kleinere gemeenten is zulks wel het geval en is daar soms eene overeenkomst getroffen, waarbij de bewakingskringen verdeeld zijn.

De beide jaren, waarover dit Verslag loopt, brachten voor mij als inspecteur vele bijzondere dienstaangelegenheden mede, welke den beschikbaren tijd voor persoonlijk fabrieksbezoek beperkten.

Het ligt in 't algemeen voor de hand, dat naarmate het aantal ambtenaren eener afdeeling klimt, de inspecteur zich meer en meer ziet gebonden door werkzaamheden ten bureele.

Over beide jaren te zamen gerekend werden 44 dagen door mij besteed aan het bijwonen van ambtelijke vergaderingen buiten mijne inspectie.

Het aantal der door mij in het belang van den dienst afgelegde bezoeken bedroeg 639, waarvan 497 aan fabrieken en werkplaatsen.

Ingevolge de Beroepswet werd mij 18 malen een onderzoek opgedragen, waaronder enkele tamelijk omvangrijke en tijdroovende zaken voorkwamen.

Voorts ontving ik de opdracht om mijnen ambtgenoot in de vierde inspectie bijstand te verleenen bij scheikundig onderzoek in verband met het diamantslijpen, waarvoor mijne tegenwoordigheid te Amsterdam enkele malen noodig was.

Eene opdracht om in vereeniging met mijn ambtgenoot in de negende inspectie en den medisch-adviseur rapport uit te brengen in zake tegelfabricage, vorderde een reis naar Friesland.

Onder de mij opgedragen besognes, buiten het eigenlijk fabrieksbezoek gelegen, valt nog te noemen: het onderzoek naar het aandeel door vrouwen genomen in het lossen en laden van baksteen uit (binnen)schepen, het onderzoek in zake de oprichting van een Kamer van arbeid te Rotterdam, waarin de glasbewerking kon worden vertegenwoordigd, en dat aangaande de opheffing van de Kamer van arbeid voor de grondwerken te Sliedrecht, en onderzoek in zake eventueel toe te kennen onderscheidingen, hetgeen bijv. vijf malen voorkwam.

Gedurende de Verslagjaren werden door mij, behalve het onderzoek in zake diamantslijperij, 50 scheikundige analyses verricht van monsters door de ambtenaren der inspectie verzameld of wel in het belang van den dienst aan de inspectie toegezonden. Hiervan waren 5 quantitatief-gewichtsanalytische onderzoekingen op lood o. a. in glazuurmassa's, en 23 onderzoekingen van lucht uit eene werkplaats op koolzuurgehalte; één had betrekking op de hoeveelheid steenstof in eene steenhouwerij.

Voor zoover noodig zal, waar zulks pas heeft, omtrent het bovenstaande in de volgende hoofdstukken nadere mededeeling plaats vinden.

Over de schriftelijke voorschriften en beroepen daartegen, alsmede over de adressen in zake rusttijdwijziging, welke in de eerste plaats mijne aandacht vorderden, wordt ook ter plaatse nader gesproken.

De in 1903 in deze inspectie bevoegd verklaarde adjunct-inspecteur trad uit den aard der zaak eenvoudig in de plaats van zijn ambtsvoorganger. De omstandigheid, dat hij reeds met het werken der inspectie in 't algemeen bekend was, maakte hem dit gemakkelijk en voornamelijk had hij zich dus omtrent plaatsen en toestanden in deze inspectie te orienteeren.

Het kwam mij dienstig voor 92 fabrieksbezoeken met den adjunct-inspecteur af te leggen.

Overigens verrichtte deze ambtenaar 855 inspecties in Rotterdan, 462 in het overig tot deze inspectie behoorend deel van Zuid-Holland en 283 in Zeeland, en werden door hem 23 rechtszittingen ambtshalve bijgewoond, alsmede 27 bezoeken gebracht ter parkette van ambtenaren van het Openbaar Ministerie. Ook werden drie opdrachten ingevolge de Beroepswet, na daartoe bekomen machtiging, aan hem ter afdoening overgelaten.

In aansluiting met het, later te bespreken, algemeen onderzoek naar den arbeid van schoolgaande kinderen, stelde de adjunct-inspecteur in verschillende plaatsen van Zeeland een speciaal en meer uitvoerig onderzoek in naar het erwtenlezen.

De opzichter van den arbeid maakte in de afgeloopen Verslagjaren in Rotterdam 1443 inspecties en bracht bovendien 361 herhaalde bezoeken aan deze bezochte inrichtingen; voor het overig deel van Zuid-Holland tweede inspectie en Zeeland bedroegen deze getallen respectievelijk 1037 en 352, 653 en 192.

Bovendien werden door hem bezocht in Zuid-Holland 128 plaatsen, waar teenschillerij werd uitgeoefend, 117 plaatsen, waar vlas werd gerepeld en 29 vlaszwingelende thuiswerkers, alsmede in Zeeland 51 vlasrepelaars. Voorts bracht hij aan 12 baggermolens een bezoek en inspecteerde hij 37 bakkerijen gedurende den nacht. Avondinspectie van eene werkplaats nà afloop van den geoorloofden werktijd werd door hem 143 maal gehouden en optreden in verband met art. 3 der Arbeidswet werd 16 maal van hem gevorderd.

Mevrouw Dermoût—Visser zag zich als opzichteres van den arbeid uit den aard der zaak in de eerste plaats het arbeidsveld aangewezen der contrôle van die werkplaatsen, waar uitsluitend vrouwelijk personeel arbeid verricht, en moest zich op dit gebied eerst op de hoogte stellen aanvankelijk door het raadplegen van de ten bureele berustende gegevens, later door bezoek ter plaatse. Voor zoover noodig ontving zij daarbij de noodige voorlichting.

Over de besproken Verslagjaren bracht zij in Rotterdam 1683 ambtelijke bezoeken, in overig Zuid-Holland tweede inspectie 327 en in Zeeland 250. Hiervan waren 96 bezoeken aan een woonhuis — niet werkplaats — ten einde voor den dienst noodzakelijke inlichtingen in te winnen. Bovendien verrichtte zij, niet vergezeld door een der andere ambtenaren, 21 avondinspecties ter contrôle op de naleving van art. 5 der Arbeidswet en nam 105 maal deel aan eene zoodanige avondcontrôle in gezelschap van een of meer ambtenaren der inspectie. Optreden in zake naleving van art. 3 der Arbeidswet lag 8 malen op haren weg.

Van de door de ambtenaren der inspectie opgemaakte processen-verbaal geeft onderstaande tabel een overzicht.

	Arbeidswet.							Veiligheidswet.			
	art. 3.	art. 4 K. B.	art. 5.	art. 6.	art. 10, 1e lid.	art. 11.	art. 13.	art. 6 K. B.	art. 7. voorschrift.	art. 13.	art. 17.
1903.											
Rotterdam	4	1	7	„	4	6	1	1	4	„	„
Zuid-Holland	1	1	4	„	„	„	„	„	„	„	„
Zeeland	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1	„
1904.											
Rotterdam	14	2	10	5	7	12	„	2	12	„	1
Zuid-Holland	„	„	4	„	„	1	„	7	11	„	„
Zeeland	3	2	7	„	2	4	1	2	7	„	„

Ten slotte mag ik hier nog vermelden, dat de electro-technicus bij de arbeidsinspectie mij in 1903 zijn bijstand verleende in zake eene fabriek, waar met hoog-spanningsstroom (6500 Volt) werd gewerkt, terwijl deze ambtenaar bovendien van 4 October tot 25 December 1904 in de tweede inspectie werkzaam was met het onderzoeken van electrische installaties in fabrieken en werkplaatsen. Hij bezocht daartoe 152 inrichtingen te Rotterdam, 17 in overig Zuid-Holland der tweede inspectie en 10 in Zeeland.

Omtrent de contrôle op de naleving der Arbeidswet werden mij maandelijksche staten, vermeldende plaats, dag en uur der gehouden contrôle, toegezonden door den hoofdcommissaris van politie te Rotterdam, door den commissaris van politie te Dordrecht en, sinds April 1904, ook door den burgemeester van Goes, terwijl soortgelijke staten mij in 1903 ook van uit Middelburg bereikten, waarvan de toezending evenwel heeft opgehouden.

Door de districtscommandanten der Rijksveldwacht en den districtscommandant der Koninklijke Maréchaussée worden soortgelijke driemaandelijksche rapporten ingediend.

Uit de contrôlestaten van Rotterdam is door optelling gevonden, dat aan ongeveer 2950 werkplaatsen over beide Verslagjaren te zaam 35706 contrôlebezoeken zijn gebracht, d. i. gemiddeld 12 bezoeken per werkplaats in

twee jaren of gemiddeld één maal per twee maanden, wanneer alle werkplaatsen gelijkelijk aan contrôle werden onderworpen. Onder deze bezoeken zijn die, welke gebracht zijn aan in den loop der Verslagjaren verdwenen werkplaatsen, ook medegeteld.

Voor de gemeente Dordrecht worden deze cijfers: 434 werkplaatsen en 667 bezoeken, of ongeveer drie maal in de vier jaar.

Voor Middelburg leid ik uit de mij verstrekte gegevens over 1903 af: 296 bezoeken, verdeeld over 194 werkplaatsen, terwijl de statistiek-gegevens over 1904 voor deze gemeente spreken van 120 bezoeken en 158 werkplaatsen.

Ten opzichte van Goes vond ik in de gezonden gegevens vermeld over de laatste negen maanden van 1904: 234 inspecties, bedragende het aantal werkplaatsen aldaar volgens de statistiek-gegevens 107.

De ambtenaren der Rijksveldwacht, in hoofdzaak op het platteland optredende, brachten in het ressort dezer inspectie gedurende de beide Verslagjaren totaal 15715 bezoeken, waarvan 5082 in Zeeland; de ambtenaren der Koninklijke Maréchaussée, die trouwens slechts in een gedeelte dezer inspectie gestationeerd zijn, rapporteerden in dien tijd 1127 inspecties.

Ten aanzien van het plaatselijk politietoezicht in kleinere gemeenten, meen ik naar staat I te mogen verwijzen.

Het ligt voor de hand, dat eene gelijkelijke verdeeling der contrôlebezoeken over fabrieken en werkplaatsen niet wel uitvoerbaar en ook niet noodig is. Enkele werkplaatsen vragen strenge bewaking, tegenover andere, voor welke een doorloopend toezicht, zelfs van buiten af, kan volstaan.

Tegen de overtredingen van art. 3 der Arbeidswet, welke voor een goed deel op den openbaren weg waarneembaar zijn, heeft naar mijn gevoelen de politie, hetzij dan plaatselijke of wel Rijks-politie uitsluitend te waken. Omstandigheden, welke in het tweede alsmede in het laatste hoofdstuk tot nadere beschouwingen voeren, brachten er de arbeidsinspectie toe op dit punt eenige leiding te geven, althans pogingen daartoe in het werk te stellen.

De omvang van het schriftelijk werk ten bureele, welk werk dus vrijwel neerkomt op de ambtenaren van administratie, laat zich eenigermate afmeten naar het aantal ingekomen stukken en uitgaande brieven, welke getallen over beide Verslagjaren te zaam respectievelijk 54000 en 4568 bedroegen.

Van de uitgaande brieven waren 178 gericht aan het departement van Binnenlandsche Zaken, 132 zijn verzonden aan ambtenaren van het Openbaar

Ministerie, 30 hadden betrekking op de Beroepswet en 4228 waren van algemeenen aard.

Sinds de invoering der Ongevallenwet kwamen de duplicaat formulieren, bedoeld in art. 61 dier wet in groote getale te mijnen bureele in. Het aantal daarvan bedroeg over beidee Vrslagjaren te zaam genomen 22398; hiervan hadden evenwel 10671 geen betrekking op fabrieken en werkplaatsen in den zin der Veiligheidswet of wel voerden niet genoegzaam verlet aan om van een ongeval, waarvan kennisgeving krachtens art. 12 der Veiligheidswet wordt gevorderd, te kunnen spreken.

De administratie van deze gevallen, inbegrepen het schrijfwerk voortvloeiende uit art. 12 der Veiligheidswet, nam een der administratieve ambtenaren voortdurend in beslag.

Over het algemeen liet de naleving van art. 12 der Veiligheidswet zeer veel te wenschen over en, alhoewel het nut van de kennisgevingen overeenkomstig art. 12 van genoemde wet, voor zooveel betreft de ongevallen in verzekeringsplichtige bedrijven m. i. twijfelachtig mag genoemd worden, is er zooveel mogelijk naar gestreefd deze kennisgevingen alsnog te verkrijgen, zijnde art. 12 der Veiligheidswet niet ingetrokken, nòch gewijzigd.

Ook het feit, dat het aantal inspecteerende ambtenaren met één vermeerderde, droeg er natuurlijk toe bij het administratieve werk te doen toenemen. Desondanks kon dit door de betrokken ambtenaren nog naar behooren geschieden; het gebruik van de aan het bureau in gebruik gegeven schrijfmachine heeft er zeer zeker veel toe bijgedragen, zulks mogelijk te maken.

Behalve de reeds geschetste medewerking van daartoe rechtstreeks aangewezen ambtenaren, werd aan de arbeidsinspectie door verschillende andere autoriteiten, corporatiën of particulieren in verschillenden vorm hulp verleend.

In het geheel werden ten bureele ontvangen 47 brieven of andere stukken, welke ten doel hadden de naleving van Arbeidswet of Veiligheidswet in de hand te werken, of wel een feit betroffen, dat althans naar het inzicht van de schrijvers, daarop betrekking had.

Tien dezer stukken gingen uit van het Toezicht op de Volksgezondheid, drie waren afkomstig van eene Kamer van arbeid, elf kwamen van arbeidersorganisaties en twee en twintig waren door particulieren geschreven, onder wie zes anonimi.

Ten slotte moge hier voorloopig vermelding vinden, dat het belangrijkste der bovenbedoelde stukken — een rapport over den arbeid van schoolgaande kinderen — mij werd aangeboden door de Afdeeling Rotterdam van den Bond van Nederlandsche Onderwijzers, omtrent welk rapport bij

bespreking over de naleving van art. 3 der Arbeidswet nadere bijzonderheden worden medegedeeld.

Van bovenbedoelde 47 stukken hadden 18 betrekking op de naleving der Arbeidswet, 24 op de Veiligheidswet, 3 op de Hinderwet en 2 behelsden aangelegenheden met geen dezer wetten in verband staande.

In aansluiting met het rapport over den arbeid van schoolgaande kinderen, werd later door mij voor een meer algemeen onderzoek in dezelfde richting de hulp ingeroepen van de districtsschoolopzieners, wier district geheel of ten deele met het ressort der tweede inspectie samenvalt, alsmede van de door hen nader aangewezen hoofden van scholen.

Ook omtrent deze aangelegenheid wordt bij de behandeling der naleving van art. 3 der Arbeidswet nader gesproken.

Het bestuur der Rijksverzekeringsbank vond in art. 85 der Ongevallenwet aanleiding mij 31 maal eene in dit artikel bedoelde mededeeling te doen geworden. 22 malen had zulks betrekking op eene boormachine bij een smid, 6 malen liep het over eene inrichting, welke inderdaad onder de bepalingen der Veiligheidswet viel, 2 malen ging het om oogverwondingen tengevolge van het niet dragen van schutbrillen en 1 maal werd mijne aandacht gevestigd op de machinekamer van eene stoomboot, waar evenwel de Veiligheidswet niet van toepassing is.

Aangezien het aantal der zich ten bureele vervoegende personen nogal groot was, werd zooveel mogelijk vastgehouden aan de gewoonte om bij voorkeur Maandag en Zaterdag van elke week te ontvangen. In het geheel werden 304 bezoekers ten bureele te woord gestaan. Voor een groot gedeelte waren dit personen, die kwamen spreken over de door hen overeenkomstig art. 5 der Hinderwet in te zenden stukken, waartoe, voor zoover mijne standplaats betreft, door het stedelijk toezicht op het bouwen medewerking werd geschonken. Behalve deze 141 personen kwamen er 80 spreken over naleving op speciale punten van Arbeidswet of Veiligheidswet, terwijl 59 personen zich als sollicitanten of wel om inlichtingen van algemeenen aard ten bureele bevoegden. Veertien malen ontving ik een der ambtenaren van andere inspectiën of van algemeenen dienst en zeven malen had te mijnen bureele eene bespreking plaats met ambtenaren van politie.

Klachten kwamen mondeling slechts drie malen in, waarvan twee over niet naleving der Arbeidswet liepen en één betrekking had op de Veiligheidswet.

Waar in het voorgaande in beknopten vorm de ondervonden medewerking werd geschetst, is het zaak met een enkel woord ook in algemeene trekken

te gewagen van de houding der bedrijfshoofden tegenover de ambtenaren der inspectie tijdens de uitoefening hunner functie.

Het optreden van de opzichteres van den arbeid gaf in den aanvang nu en dan aanleiding tot misverstand van de zijde der bedrijfshoofden, die zich met het denkbeeld van een vrouwelijk ambtenaar niet zoo gemakkelijk konden vereenzelvigen, en alsdan den toegang tot de werkplaatsen aan de opzichteres weigerden.

In deze gevallen werd hetzij mondeling dan wel schriftelijk door mij gewezen op de gevolgen, waaraan men zich blootstelde bij volharding in eene tegenstrevende houding, hetgeen meestal het gewenscht gevolg had.

Slechts éénmaal was het noodig, dat de politie een woordje meesprak tegenover eene werkgeefster, die de meening bleef toegedaan, dat zij slechts ambtenaren van politie had toe te laten; ook in dit geval legde zich de betrokkene ten slotte bij den staat van zaken neder.

Alhoewel over het meerendeel der personen, tegenover wie de arbeidsinspectie te staan kwam, niet valt te klagen — zij het ook dat de gegeven wenken of voorschriften over het algemeen weinig overeenkwamen met wat men zich omtrent de eischen der wet had voorgesteld — zoo valt toch ook van verschillende feiten melding te maken, waarbij de ambtenaar eene zeer onhebbelijke bejegening ondervond van de zijde der werkgevers, wier ongenoegen hij zich op den hals haalde door met hen van meening aangaande de eischen der wet te verschillen.

Een bakker te Rotterdam sommeerde den opzichter bij eene inspectie om de werkplaats te verlaten, pleegde geen handtastelijkheden, doch trachtte den ambtenaar wel onaangenaam te zijn door het uitkloppen van meelzakken.

Een molenaar op Walcheren voegde den opzichter in uiterst onbeschofte bewoordingen de veronderstelling toe, dat hij als ambtenaar wel omkoopbaar zou blijken; bovendien verhinderde dit bedrijfshoofd zijnen knecht om de gevraagde inlichtingen te geven en drong ten slotte den opzichter uit den molen.

Van dit optreden, als vallende onder bereik van art. 184 Wetboek van Strafrecht, werd aan den Officier van Justitie in daartoe dienenden vorm mededeeling gedaan. De molenaar werd tot *f* 10.— boete veroordeeld wegens beleediging van een ambtenaar in functie; de eisch was *f* 25,—.

Anderzijds stond de arbeidsinspectie naar aanleiding van een opgemaakt proces-verbaal, waarop veroordeeling volgde, bloot aan weinig waardige stukjes, welke de directeur van een dagblad hier ter stede voegzaam oordeelde in deze courant te doen opnemen. Deze werkgever ging zelfs zoover, dat hij de arbeidsinspectie hier ter stede in een brief aan de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal zocht verdacht te maken.

Bovendien werd een der ambtenaren persoonlijk in een Zeeuwsch blad op min passende wijze besproken naar aanleiding van het feit, dat de wijze,

waarop het toezicht werd uitgeoefend, niet behaagde aan enkele werkgevers, die zich als toonaangevers in deze meenden te mogen opwerpen.

In het algemeen gesproken is het mij opgevallen hoe weinig personen zich op het standpunt vermogen te plaatsen, dat de ambtenaren der inspectie slechts aandringen op voorzieningen, welke de wet eenvoudig onafwijsbaar voorschrijft, en hoevelen onder zelfs overigens ontwikkelden de gedachte niet van zich kunnen zetten, dat aan het optreden der inspectie persoonlijke willekeur ter grondslag ligt. Het is toch anders aannemelijk, dat het ook den ambtenaren der inspectie heel wat aangenamer stemt te kunnen goedkeuren, dan wel immer aanmerkingen te moeten maken.

Het verschijnsel, dat de wet over het algemeen niet zonder pressie afdoende wordt nageleefd, is reeds naar mijn gevoelen op zich zelf bedenkelijk, maar te meer spreekt dit feit wanneer men personen ontmoet, zelfs van overigens hoogstaande ontwikkeling, die niet schromen pogingen te doen om den ambtenaar te misleiden of zelfs te intimideeren door zinspeling op mogelijke verdachtmaking bij den Minister, voor welk laatste feit ik mij tot mijne niet geringe verbazing zelfs eenmaal gesteld zag.

HOOFDSTUK II.

OVER DE ARBEIDERS.

Arbeidswet.

In het vorige hoofdstuk is er naar gestreefd een overzicht te geven van de werkzaamheid der arbeidsinspectie en van het toezicht op de naleving der Arbeidswet in 't algemeen.

In dit hoofdstuk meen ik te moeten weergeven hetgeen nu bij het gehouden toezicht is gebleken omtrent den arbeid der in fabrieken en werkplaatsen aangetroffen personen, voor zoover deze materie is geregeld bij de Arbeidswet.

In de staten III is nader geclassificeerd en opgeteld hetgeen op dit punt bij de bezoeken van de ambtenaren der arbeidsinspectie is aangeteekend. Deze staten geven dus niet zoozeer een beeld van hetgeen in fabrieken en werkplaatsen op een bepaald oogenblik is, dan wel van wat gedurende de Verslagjaren bij bezoek werd aangetroffen. Slechts wanneer regelmatiglijk aan elk geregistreerd bedrijf eenmaal per jaar een bezoek kon worden gebracht, zoude aan de staten III meer absolute waarde kunnen worden toegekend. Dit consequent doorgevoerd jaarlijksch bezoek aan elk bedrijf is thans evenwel niet mogelijk, en wel in de eerste plaats omdat de zorg voor de naleving van Arbeidswet of Veiligheidswet soms in een bedrijf of bij een groep van bedrijven zooveel van de aandacht en van den tijd der ambtenaren in beslag neemt, vooral wanneer nieuwe maatregelen van bestuur nieuwe eischen stellen.

Gelet op het bovenaangeduid karakter der staten III, komt mij het vergelijken der daarin voorkomende cijfers, hetzij onderling dan wel met vorige jaren, minder gewenscht voor en meen ik dus zonder meer naar de desbetreffende staten te kunnen verwijzen.

Alhoewel de zorg voor de artikelen der Arbeidswet, welke uitsluitend duur, aanvang en einde van den arbeid der beschermde personen regelen,

in de eerste plaats de taak is van de plaatselijke autoriteiten, zag zich de arbeidsinspectie over de afgeloopen jaren verschillende malen genoopt ook op dit punt een meer ingrijpend standpunt in te nemen.

In hoeverre het wenschelijk is, dat de ambtenaren der inspectie de bovenbedoelde taak overnemen van hen, die er onder de vigeerende regeling feitelijk voor zijn aangewezen, blijve buiten beschouwing. Niet te miskennen valt, dat een dergelijk optreden, wanneer het instede van uitzondering regel moest worden, de ambtenaren der inspectie wel buiten de lijn hunner technische bemoeiingen zou voeren, resp. hen zou beletten den noodigen tijd te geven aan het opsporen van de minder voor de hand liggende toestanden, welke met eene goede naleving van wet niet strooken.

Ten einde eene regelmatige behandeling der hier te bespreken feiten te verkrijgen, vinden in het navolgende die artikelen der Arbeidswet bespreking, omtrent welker naleving in het kader van dit hoofdstuk een en ander valt mede te deelen; hierbij is de wet zooveel mogelijk gevolgd.

Art. 3 Arbeidswet. In November 1903 werd door de Afdeeling Rotterdam van den Bond van Nederlandsche onderwijzers een onderzoek ingesteld naar den arbeid van schoolgaande kinderen, en het doet mij genoegen hierop de mededeeling te kunnen laten volgen, dat de resultaten van dit onderzoek aan mij als inspecteur van den arbeid in den vorm van een rapport werden aangeboden.

Met belangstelling nam ik kennis van deze gegevens, en zelfs meende ik de oorspronkelijke ingekomen antwoorden eveneens aan het Afdeelingsbestuur ter inzage te moeten vragen, ten einde daaruit speciaal na te gaan in welke mate en in welken vorm daaruit overtredingen der Arbeidswet spraken.

Volgens deze gegevens nu verrichtten 246 schoolgaande kinderen arbeid in een of anderen vorm, van wie 39 meisjes; naar leeftijden gerangschikt waren daaronder van 7 jaar 4, van 8 jaar 16, van 9 jaar 30, van 10 jaar 58, van 11 jaar 91, van 12 jaar 32, van 13 jaar 10, van 14 jaar 1 en van onbekenden leeftijd 4.

In ongeveer 200 dezer gevallen bestond dus de mogelijkheid, dat art. 3 der Arbeidswet werd overtreden; het aantal meisjes hieronder bedroeg 32.

Gegrond vermoeden bestaat dat het totaal aantal kinderen, in Rotterdam onder gelijke omstandigheden verkeerende, zeker vier maal zoo groot is.

De werkzaamheden, welke door de kinderen werden verricht, komen in hoofdzaak neer op boodschappen doen, straatverkoop van kranten, eetwaren enz., oppassen bij karren op de groentemarkt, huisarbeid als bosjes kachelhout maken, tabakstrippen, zakkenplakken, verrichten van kleine diensten in winkels, o. a. inzeepen bij barbiers, opzoeken van z.g. schreuven uit koolasch enz.

Waar mij uit enkele feiten bleek, dat de plaatselijke politie het venten van kranten enz. niet opvatte als te zijn arbeid in den zin der Arbeidswet, kwam het mij aangewezen voor, dat de gesignaleerde gevallen werden onderzocht door de ambtenaren der inspectie. Zulks had dan ook zooveel mogelijk plaats en voerde er toe, dat door hen ettelijke processen-verbaal wegens overtreding van art. 3 werden opgemaakt. Bij bovenbedoeld onderzoek bleek tevens, dat in vele gevallen de kinderarbeid plaats had voor ouders of buiten een eigenlijk bedrijf; evenmin mochten de gevallen, waarin door kinderen van 12 jaren of ouder bij barbiers zelfs tot 's avonds laat werd gewerkt — hoe afkeurenswaard dit feit op zich zelf ook zij —, opgevat worden als overtreding der Arbeidswet.

Aangezien het meergenoemd onderzoek voortzetting verdiende en zich bovendien niet over andere plaatsen dezer inspectie uitstrekte, werd, in overeenstemming met mijne ambtgenooten, door mij aan de districts-schoolopzieners te Rotterdam, Gouda, Dordrecht en Middelburg opgave verzocht omtrent die hoofden van scholen, wier leerlingen eventueel in de termen zouden kunnen vallen voor een nader onderzoek.

Ingevolge van dien gingen dezerzijds 194 brieven aan schoolhoofden in den door de inspecteurs daartoe aangenomen vorm, met verzoek om op de daarbij gevoegde lijst melding te maken van hun bekende gevallen, waarin door kinderen beneden 12 jaren arbeid werd verricht buiten de schooltijden. Van deze 194 brieven werden er verzonden 107 in Rotterdam, 4 naar Dordrecht, 38 naar plaatsen in overig Zuid-Holland, tweede inspectie, 7 naar Middelburg en 38 naar andere gemeenten in Zeeland.

Op deze brieven kwamen 63 antwoorden in, waarvan 30 brieven gegevens inhielden, welke op verrichten van verboden arbeid wezen. Van deze antwoorden kwamen 49 uit Rotterdam, 2 uit Dordrecht, 6 uit overig Zuid-Holland, tweede inspectie, 3 uit Middelburg en 4 uit overig Zeeland.

Uit het bovenstaande bleek mij, dat, gunstige uitzonderingen daargelaten, op de medewerking der hoofden van scholen niet te rekenen viel. Intusschen wekken de verkregen resultaten het vermoeden, dat het kwaad in deze inderdaad overwegend, zoo niet bijna geheel, is te zoeken in de steden. Niettemin achtte ik het raadzaam om in 't algemeen de aandacht der Rijks- en voor enkele gemeenten ook die der gemeentepolitie erop te vestigen, dat overtredingen van art. 3 der Arbeidswet in hoofdzaak buiten fabrieken en werkplaatsen moeten gezocht worden.

Het is inderdaad eene groote zeldzaamheid wanneer een kind beneden 12 jaren — echte huisarbeid buiten beschouwing gelaten — in eene werkplaats wordt aangetroffen.

In aansluiting hiermede deed ik bijv. in 1904 aan den hoofdcommissaris van politie alhier ter stede mededeeling van 88 gevallen van vermoedelijke overtreding van art. 3, zoodat ik mag aannemen, dat het algemeen karakter

dezer overtredingen thans bekend mag geacht worden; gelet op de Ministerieele aanschrijving van 16 Januari 1902 La. C Afd. A, is de verwachting niet misplaatst, dat de tot handelen geroepenen deze veeltijds op den publieken weg voorvallende overtredingen der Arbeidswet zullen tegengaan.

Samenwerking op dit punt tusschen inspectie en politie, in dier voege dat aan op straat surveilleerende agenten aanwijzing wordt gedaan van desbetreffende feiten, welke een onmiddellijk hunnerzijds optreden wenschelijk doen zijn, is te Rotterdam eenmaal beproefd, doch werd als niet passend in het kader van de organisatie der politie door den hoofdcommissaris voor aannemelijk verklaard.

Tegen een anderen vorm van kinderarbeid moet in de grootere centra, zooals in mijne standplaats, gestadig gewaakt worden, te weten tegen het doen optreden van kinderen in het tooneelbedrijf, onverschillig wat daarbij door kinderen wordt gedaan.

Alhoewel de grens van de toepasselijkheid der Arbeidswet niet immer gemakkelijk valt te trekken, in mijne opvatting, dat slechts liefdadigheidsvoorstellingen, waarbij bovendien aan de medewerkers geenerlei geldelijke belooning wordt uitgekeerd, buiten het bereik der Arbeidswet vallen.

Het is mij aangenaam te melden, dat ik meen op dit punt thans op de medewerking der gemeentelijke politie alhier te kunnen rekenen.

Waarschijnlijk omdat in den landbouw alle arbeid van kinderen ongelimiteerd mag plaats grijpen, bestaat de neiging om in bedrijven, welke op de grens van toepasselijkheid der Arbeidswet zijn gelegen, kinderen beneden 12 jaren te betrekken, als bijv. bij het teenschillen, vlasrepelen, uitjespellen, groente- of vruchten-schoonmaken enz. Dit verschijnsel wordt door de naar het schijnt in enkele gevallen verleende vergunning voor schoolverzuim in de hand gewerkt, gelijk mij bleek uit de mededeeling van een schoolhoofd uit een plattelandsgemeente, dat een veertigtal kinderen voor een vruchtenhandelaar in eene schuur werkzaam waren geweest met het uitzoeken van vruchten enz., hetgeen als veldarbeid werd opgevat.

Door een schrijven van een te Bern verblijf houdend landgenoot werd mijne aandacht gevestigd op een bericht in de Basler Nachrichten, waarbij de Polizei-Direction te Bellinzona waarschuwde tegen eene fabriek te Rotterdam, alwaar jongens beneden den wettelijk vereischten ouderdom zouden worden geëxploiteerd. Zulks gaf mij aanleiding om aan bovengenoemde autoriteit in Bellinzona inlichtingen te vragen omtrent de bedoeling van dit bericht. Het bleek toen, dat men daarbij eene hier te stede gevestigde schoorsteenvegers-rookverdrijversfirma op het oog had. Een daarop bij de te Rotterdam bekende schoorsteenvegers ingesteld onderzoek voerde tot de slotsom, dat geen jongens beneden 12 jaren bij hen in dienst waren. Tot de klacht scheen wel in de eerste plaats aanleiding te hebben gegeven het feit, dat een der Italiaansche jongens van de betrokken firma bij het niet

ongebruikelijk meerijden op een sleeperswagen daarvan was gevallen met het treurig gevolg, dat het kind werd overreden en stierf, waaruit wederom eene kwestie ontstond aangaande de uitkeering van eene verzekeringssom.

Alvorens naar aanleiding van de gevallen rechtspraak in zake art. 3 der Arbeidswet nader in beschouwing te treden, vinde hier vermelding, dat bereids één der vormen van gezinsarbeid, waaromtrent ik in mijn vorig Verslag opmerkingen ten beste gaf, thans aan nadere enquête is onderworpen.

De mij toegevoegde adjunct-inspecteur ging namelijk in Zeeland den omvang na — en onderzocht de toestanden met betrekking tot het aldaar inheemsche erwtenlezen.

Het komt mij wenschelijk voor het resultaat van dezen min of meer op zichzelf staanden arbeid in het laatste hoofdstuk te vermelden.

Door de ambtenaren der arbeidsinspectie werd in Rotterdam 18 malen een proces-verbaal opgemaakt wegens overtreding van art. 3, dit had nog 1 maal plaats in overig Zuid-Holland, tweede inspectie en 3 malen in Zeeland.

Ter illustratie van het gevolg hierdoor verkregen, worden in het kort enkele dezer gevallen nader in het licht gesteld.

In de afdeeling expeditie van eene krantendrukkerij te Rotterdam werden jongens van beneden 12-jarigen leeftijd aangetroffen, bezig zijnde de kranten „in te steken". Zulks bleek bij nader onderzoek gedurende langen tijd te zijn voorgekomen. De bedrijfschef der afdeeling was niet in het bezit van arbeidskaarten, resp. werklijst en had zich dus niet genoegzaam op de hoogte gesteld van den leeftijd der bedoelde jongens.

De opgelegde boete van f 25.— mag wegens het geringe bedrag inderdaad wel niet anders beschouwd worden dan als eene indicatie, dat de opvatting, als zoude de Arbeidswet in dit geval niet van toepassing zijn, eene onjuiste was.

De in deze betrokken werkgever bewees, evenals bij eene vroegere gelegenheid, niet terug te deinzen voor een onwaardig optreden, waar het gold de inspectie in een kwaad daglicht te stellen, en bezigde hiervoor het door hem uitgegeven dagblad.

In een circus te Rotterdam traden avond aan avond vier kinderen beneden 12 jaren op, van wie de jongste 5 jaren was. Tegen den directeur van het circus werd door een der ambtenaren van de arbeidsinspectie deswege proces-verbaal opgemaakt; geëischt werd 4 × 10 gulden, veroordeeling volgde tot 4 × 3 gulden.

Een koekbakker te Rotterdam bleek tamelijk wel geregeld zijn 10-jarig zoontje alsmede een ander knaapje van ongeveer gelijken leeftijd tot 9 à 10 uur 's namiddags te doen medewerken. Tegen beklaagde werd bij verstek 2 × 5 gulden boete uitgesproken, doch bij verzet volgde vrijspraak omdat

ten laste was gelegd, dat de kinderen amandelpitten hadden gepeld, terwijl beklaagde mededeelde, dat hij abrikozenpitten — een surrogaat — gebruikte.

Hooger beroep werd niet aangeteekend.

Een melkboer werd wegens het doen rondbrengen van melk door een kind beneden 12 jaren veroordeeld tot 3 gulden boete, hetgeen evenwel weinig uitwerkte, want niet lang daarna stond hij, inmiddels door de politie bekeurd zijnde, voor hetzelfde vergrijp terecht en zag zich tot 25 gulden boete veroordeeld. Ook dit weerhield er hem niet van om met overtreding van art. 3 door te gaan, doch had hem wel zooveel inzicht gegeven, dat voor de derde maal de bewijslast niet viel bij te brengen.

Een barbier, van wien was bewezen dat hij op twee Zaterdagen een kind van beneden 12 jaren tot 's avonds laat aan het werk had gehouden, werd deswege tot 2 × f 0,50 veroordeeld.

Het ligt voor de hand, dat de betrokkenen en ook het publiek den ernst van een vergrijp, dat met zoo geringe boete wordt gestraft, niet zullen inzien; meer effect is te wachten van veroordeeling tot een boete van 10 gulden, zooals deze voor overtreding van art. 3 der Arbeidswet te Middelburg werd uitgesproken.

Dat nog niet alle Kantonrechters zich van art. 3 der Arbeidswet genoegzaam rekenschap gaven, bleek daaruit dat een hunner ter zitting verwondering betoonde over het feit, dat het verboden is een kind beneden 12 jaren zelfs buiten eene fabriek of werkplaats voor een bedrijf arbeid te doen verrichten.

Wanneer men rekening houdt met allerwege aan den dag tredend streven van behoeftige ouders om van den arbeid hunner kinderen zoo spoedig mogelijk, zij het ook indirect, voordeel te trekken, behoeft het m. i. geen betoog, dat dit kwaad bezwaarlijk zal zijn uit te roeien en hoogstens min of meer kan worden beteugeld. Hiertoe zal zelfs een bepaald actief optreden der politie, gepaard met gestrenge bestraffing der dikwerf met veel moeite opgespoorde strafbare feiten, niet kunnen worden ontbeerd.

Art. 4 Arbeidswet. Het bekende arrest van den Hoogen Raad van 7 December 1903, waarbij de ingevolge art. 4 uitgevaardigde Koninklijke besluiten slechts verbindend worden verklaard voor zoover daarin bepaalde soorten van arbeid worden genoemd, gaf aanleiding tot de vrijspraak van een sigarenfabrikant, die twee jongens beneden 16 jaren arbeid deed verrichten in een lokaal, hetwelk de wettelijk vereischte luchtruimte niet bezat.

In de beide Yselsteenfabrieken te Hendrik Ido Ambacht werd het Koninklijk besluit van 4 November 1903 n⁰. 272 overtreden, doordien men er vrouwen bij het inzetten van een oven deed opgeven. Dit kwam den betrokkenen op 20 gulden, resp. 2 × 10 gulden te staan.

Een paar malen gelukte het door overreding verbetering te krijgen in werkplaatsen, waar kunstlicht werd gebezigd en tevens beschermd personeel arbeid verrichtte; eenmaal werd deswege proces-verbaal opgemaakt en volgde veroordeeling tot 2 × 3 gulden boete.

Als tegenhanger van de gevallen, waarin de inspectie machteloos was om in eene niet onder de Veiligheidswet vallende werkplaats beschutting te doen aanbrengen, moge het feit vermelding verdienen, dat een smid tot 2 × 10 gulden boete werd veroordeeld wegens het doen arbeid verrichten van twee jongens beneden 16 jaren in zijne werkplaats, alwaar eene boormachine met geheel onbeschutte kamraderen gebruikt werd.

In het geheel werden 60 brieven aan bedrijfshoofden verzonden met het doel de naleving te bevorderen van een of meer der bepalingen van de ingevolge art. 4 der Arbeidswet uitgevaardigde Koninklijke besluiten.

Art. 5 Arbeidswet. Tegenover de bedrijven, waarin men zich over het algemeen aan de naleving van dit artikel houdt, waaronder de meeste eigenlijke fabrieken mogen gerekend worden, staat de groep der seizoenbedrijven, welke zich in bepaalde tijden des jaars aan bovenbedoelde naleving niet dan door feitelijken en gestadigen dwang aanpassen.

Onder deze telken jare wederom in meerdere of mindere mate in overtreding vervallende bedrijven, vormt de kleedingindustrie met de bij de mode betrokken zaken de groote meerderheid.

De houding der hoofden van laatstbedoelde bedrijven tegenover de bepaling omtrent aanvang, einde en duur van den arbeid der beschermde personen valt in het kort als volgt weer te geven.

Een gedeelte van hen overtreden de wet eenvoudig als het huns inziens noodig is en schamen zich daarvoor geenszins. Een tot deze rubriek behoorende werkgever zeide ronduit, dat hij zelfs niet eens zou trachten de contrôle te verijdelen, maar eenvoudig de boete zou betalen, voor het geval hij werd bekeurd.

In eene modezaak, waar soortgelijke opvatting wordt gehuldigd met dien verstande, dat men er wèl alle mogelijke moeite doet om de overtreding aan het oog van de contrôle te onttrekken, wordt, naar geruchte, overwerk op verboden tijd met 50 pCt. overgeld betaald en nachtwerk met 100 pCt. boven het gewone loon berekend.

Het andere deel der overtreders is werkelijk onwetend op het punt der Arbeidswet of doen zich althans zoo voor. Gelet op de omstandigheid, dat bijna niemand de moeite neemt de Arbeidswet te lezen, ligt voor de hand, dat de beginners inderdaad niet juist weten hoever hunne plichten en rechten in deze wet zijn vastgelegd. Het meerendeel van hen behoort tot de slechte verstaanders en zoekt een uitweg. Zoo hun dit niet te moeilijk wordt gemaakt, blijven zij binnen de perken der wet door vergunning te vragen tot overwerk; doch wanneer het toezicht op hen verslapt, verzuimen zij deze formaliteit en vervallen in overtreding.

Tegenover dezen zoowel in het voor- als in het najaar weerkeerenden drang treedt weliswaar zooveel mogelijk de contrôle actief op, doch de hulpmiddelen om de wet te ontduiken zijn zoovele, de bewijslast bij procesverbaal is zoo moeilijk te leveren en de opgelegde boeten zijn zoo weinig afschrikwekkend, dat het van te groot optimisme zou getuigen, wanneer in deze eene afdoende verbetering werd verwacht, vooral niet wanneer, zooals te Rotterdam, de opgelegde boeten in bedrag verminderen bij het toenemen van het aantal opgemaakte processen-verbaal.

Gedurende de beide Verslagjaren werd door de ambtenaren der inspectie 17 maal te Rotterdam, 8 maal in overig Zuid-Holland der tweede inspectie en 7 maal in Zeeland proces-verbaal opgemaakt wegens overtreding van art. 5. Door de gemeentepolitie te Rotterdam vond dit bovendien 69 maal plaats.

Het optreden der inspectie was in de meeste dezer gevallen uitgelokt door ten bureele ingebrachte of wel bij inspectie vernomen klachten over arbeid van beschermd personeel op verboden uren.

Intusschen werden ook wel verschillende dezer klachten minder gemotiveerd bevonden. Zoo bezocht een der ambtenaren tal van bakkerijen te Rotterdam in den nacht, zonder eenige overtreding van art. 5 te constateeren, alhoewel medegedeeld was, dat ter plaatste de Arbeidswet des nachts werd overtreden.

Een paar voorbeelden mogen hier worden bijgebracht om te doen zien voor welke feiten zich de contrôle zooal gesteld ziet.

Aan een drukker te Rotterdam moest o. m. worden ten laste gelegd, dat hij twee jongens op verschillende dagen te lang liet werken. Bij de terechtzitting bleek, dat hij aan de volwassen knechts de algemeene volmacht had gegeven om, zoo het werk dit vorderde, de jongens in de werkplaats te houden.

De eisch was 4 × 50 gulden, veroordeeling volgde tot 4 × 10. Daarna teekende het bedrijfshoofd verzet aan en trad een advocaat op, die de boete tot op de helft wist te doen verminderen. Bij de zitting kwam aan het licht,

dat na de bekeuring door beklaagde aan een der knapen was gelast om weer over te werken en, wanneer de controleerende ambtenaar onverhoopt naar zijn leeftijd vroeg maar te zeggen, dat hij reeds 16 jaren was. Dit feit gaf aanleiding tot een nieuw onderzoek, waarbij bleek dat op 4 avonden was overgewerkt, eenmaal zelfs tot 12 uur in den nacht. Hierbij ontkende de patroon ten stelligste aan den knaap bovenbedoelde instructie te hebben gegeven. Bij de behandeling voor het Kantongerecht evenwel hield hij deze ontkenning niet vol, en gaf toe dat althans één avond was overgewerkt. Er werd toen tegen hem geëischt 4 × 25 gulden boete eene; veroordeeling van 4 × 15 gulden volgde.

Bedoelde patroon ontsloeg later een der getuigen en had nog den moed om zich in een daartoe leenend dagblad te beklagen.

In eene wasscherij te Dordrecht bleek de gewoonte te bestaan om op de beide rusttijden van $1/2$ uur, welke als zoodanig op de werklijst voorkwamen, telkens 10 minuten te korten en derhalve de meisjes dagelijks 11 uur en 20 minuten te doen werken. De patroons verontschuldigden zich door te zeggen, dat de meisjes niet altijd door werken, als er niet voortdurend toezicht is.

In het op grond van deze overtreding opgemaakt proces-verbaal werden 102 overtredingen bijgebracht, doch de firmanten werden ieder veroordeeld tot 49 boeten van *f* 0,50.

In eene wasch- en strijkinrichting te Rotterdam met een personeel van 11 vrouwen was eene gewaarmerkte lijst aangetroffen, waarop als einduur van den arbeid 8 uur n.m. stond vermeld. Nadat het bedrijfshoofd deswege door een ambtenaar der inspectie was gewaarschuwd en dus kennis droeg, dat het einduur van den arbeid voor de vrouwen in zijn bedrijf 7 uur n.m. was, ging hij niettemin door met de vrouwen na 7 uur te doen werken. Tegen dezen overtreder werd 10 × 10 gulden geëischt, doch 10 × 5 gulden uitgesproken. Hierbij dient in aanmerking te worden genomen, dat dezelfde man ongeveer een jaar te voren wegens overtreding der Arbeidswet reeds was veroordeeld geworden, doch toen slechts tot boeten van 3 gulden.

Een koekbakker te Rotterdam liet zijn zoontje van 14 jaren, alsmede een ongeveer even oud knechtje, des avonds tot 9 uur 10 min. en later werken; eenmaal zelfs bleef het knechtje tot in den nacht. (De patroon was toen naar de eene of andere openbare vermakelijkheid). Deze man (dezelfde die kinderen beneden 12 jaren amandelpitten deed pellen, doch bij verzet werd vrijgesproken omdat het bij nadere beschouwing abrikozenpitten geweest waren) werd met 6 × 3 gulden boete bestraft, doch verklaarde ter zitting de overtredingen der Arbeidswet niet te zullen nalaten, omdat hij zonder kinderarbeid niet kon bestaan.

Hiermede roerde de man een der punten aan, waaromtrent zelfs de rechtstreeks bij industrie betrokkenen niet tot eenstemmigheid kunnen

geraken. Eene algemeene uitspraak aangaande de vraag, in hoeverre arbeid van kinderen inderdaad niet kan worden ontbeerd, laat zich dan ook bezwaarlijk geven.

Tegenover de bewering der glasfabrikanten — om een voorbeeld te noemen, — dat hunne nijverheid ernstig wordt bedreigd door eene verhooging van den wettelijken grensleeftijd, waarbij de kinderen in het bedrijfsleven treden mogen, staat die van de scheepsbouwers aan de Noord, alwaar gemeenlijk jongens niet beneden den 13-jarigen leeftijd op de werven worden aangenomen, en men van een algemeen verbod van jongens beneden 14 jaren zelfs geen ernstige gevolgen verwacht.

De uitzonderingsbepalingen van het Koninklijk besluit van 9 December 1889 (*Staatsblad* n°. 176) geven nog veeltijds aanleiding tot ontduiking — of in wellicht enkele gevallen tot misverstand en niet nauwgezette naleving — van de bepalingen van art. 5.

Sommige drukkers van couranten misbruiken den hun in art. 1 sub II van dit Koninklijk besluit verleenden vrijdom tot het na 7 uur doen werken van jongens op dagen, dat de courant niet uitkomt. Hiertegen werd zooveel mogelijk gewaakt door uitlegging van het artikel aan belanghebbenden en aan de politie.

Een zeer sterk voorbeeld van misbruik van eene der bovenbedoelde bepalingen levert wel het navolgende:

Een fabrikant van overhemden te Rotterdam, die voor zijn bedrijf eene wasscherij en strijkerij had, waarin gewoonlijk 7 vrouwelijke personen werkten, zond, wanneer hij noodig had te doen overwerken, twee vrouwen naar huis en beweerde dan te vallen onder art. 1 XI*a* van genoemd Koninklijk besluit. Bovendien liet hij zijn coupeuses rustig na 8 uur n.m. doorwerken, omdat zijns inziens de bepalingen der Arbeidswet niet op deze werksters van toepassing waren. Voor deze feiten, benevens voor overtreding van art. 6 der Arbeidswet, waarover later, werd tegen hem door een ambtenaar der inspectie proces-verbaal opgemaakt, en daarop volgde veroordeeling.

Later bekeurde de politie hem omdat hij wederom een zestal vrouwen gedurende 4 dagen in zijne strijkerij langer had doen werken dan de Arbeidswet toelaat. Hiervoor werden 23 boeten van slechts *f* 3.— opgelegd, ondanks het een bij eerste herhaling gepleegd feit betrof.

De uitzonderingsbepalingen uit genoemd Koninklijk besluit, alhoewel moeilijk kunnende gemist worden, zetten bovendien wel eenigszins de deur open voor gewrongen uitleggingen.

Het hoofd van eene darmslijmerij en zouterij wenschte van de bepaling art. 1 sub X gebruik te maken om vrouwen tot 10 uur n.m. aan het werk te houden, daartoe zijn bedrijf opvattende als het verduurzamen van levensmiddelen.

Het vlasrepelen vindt veeltijds door beschermd personeel plaats in schuren en dient naar mijn gevoelen als arbeid in den zin der Arbeidswet te worden opgevat, wanneer als werkgevers optreden personen, die, behalve eigen verbouwd vlas, ook gekocht vlas doen verwerken. Aangezien daarbij het werk van vrouwen en jeugdige personen dikwerf reeds vóór 5 uur v.m. aanvangt, werd in het kanton Ridderkerk tijdens het repelen van vlas proces-verbaal opgemaakt, weliswaar in zake overtreding van artt. 10 en 11, doch met het doel te doen beslissen of bovenbedoelde zienswijze juridisch juist was. De officier van justitie bij de in deze betrokken Arrondissements-Rechtbank vatte echter het repelen als landbouw op; dienovereenkomstig werd geëischt en rechtgesproken, zoodat beslissing in hoogste instantie werd uitgesloten.

Ten aanzien van de verleende vergunningen tot overwerk meen ik te mogen verwijzen naar de staten V.

De regelmatigheid, waarmede sommige bedrijven uit groep VII met het aanvragen ervan in het voor- en najaar weerkomen, wijst er wel op, dat er inderdaad in deze bedrijven op die tijden behoefte bestaat aan afwijking van het bepaalde bij art. 5 der Arbeidswet.

Het niet inkomen der aanvragen is voor mij ook eene aanwijzing, dat de contrôle verscherpt behoort te worden, en verscherping daarvan heeft dan ook weer het toenemen van het aantal der bedoelde aanvragen ten gevolge.

Intusschen verlangen verschillende der belanghebbenden feitelijk meer eene vergunning om later dan 7, respectievelijk 8 uur n.m. te mogen doen werken, en overschrijdt het aantal werkuren het getal 11 in vele gevallen niet.

De verwachting is evenwel niet geheel ongemotiveerd, dat door enkelen dezer personen, aan wie vergunning is verleend om op bepaalde voorwaarden te mogen doen overwerken, het met deze voorwaarden niet nauw nemen. In zooverre is het gelukkig, dat in een soortgelijk geval tenminste straf is uitgesproken, al ware ook het op staanden voet intrekken der vergunning naar mijne meening beter geweest.

Eene der grootste dames-kleermakerijen hier ter stede had namelijk van den Commissaris der Koningin vergunning gekregen om eenigen tijd vrouwelijk personeel tot 10 uur n.m. te doen overwerken op voorwaarde, dat niet meer dan 11 uren per etmaal door de betrokken werksters zou worden gearbeid. Het bleek dat men zich aan deze laatste bepaling niet hield, en van een en ander werd dan ook proces-verbaal opgemaakt. Ter zitting werd door beklaagdes gemachtigde schuld erkend aan 144 overtredingen. De eisch was dan ook 144 geldboeten van 1 gulden; de uitspraak luidde 161 boeten van f 0,50.

Het stelsel, waarbij aan bedrijfshoofden vergunning tot overwerken kan worden verleend door verschillende autoriteiten, is in beginsel m.i. niet aanbevelenswaard. Op dit punt ware centralisatie, in welken vorm dan ook, gewenscht.

Alhoewel ik vrees, dat de handhaving der wet, in de practijk althans, aanvankelijk met groote moeilijkheden zou gepaard gaan, meen ik toch dat de uniforme regeling, waarbij eenvoudig geen overwerk mocht worden verricht in fabrieken en werkplaatsen, op den langen duur de naleving van wet zeer zou bevorderen; in elk geval zou de contrôle er door worden vergemakkelijkt.

Art. 6 Arbeidswet. De bepaling omtrent het volle rustuur op het midden van den dag is voor vele bedrijven, naar het schijnt, een steen des aanstoots. Tegenover fabrieken en werkplaatsen met een regelmatige productie, welke zich zonder bezwaar kunnen schikken in een stilstand van het bedrijf op het midden van den dag gedurende 1 à 2 uren, staan de werkplaatsen welke, als zijnde verbonden aan winkels, evenals deze permanent geopend moeten zijn. Weliswaar kan men zich in de zoodanige werkplaatsen, waarbij weer in de eerste plaats wordt gedacht aan modemakerijen, door aannemen van groepen met verschillend rustuur aan de wet te gemoet komen, doch ook dit schijnt in de uitvoering vrij lastig, althans men gaat er niet gemakkelijk toe over.

Het vermoeden ligt voor de hand, dat de naleving van het besproken artikel in de bedoelde werkplaatsen te wenschen overlaat. Er werden dan ook door ambtenaren der inspectie 5 processen-verbaal opgemaakt wegens overtreding van art. 6 der Arbeidswet. De gemeentepolitie alhier maakte 3 maal een zoodanig proces-verbaal op.

De fabrikant van overhemden, van wien ter zake van overtreding van art. 5 sprake was, gaf bovendien aan zijn vrouwelijk personeel niet het volle rustuur, zooals op de werklijst stond vermeld. Bewezen kon worden, dat hij althans op twee dagen aan 22 vrouwen niet de vereischte middagrust had gegeven. Elke overtreding werd in dit geval bij vonnis op f 0,50 gesteld.

Een courantendrukker, die aan de jongens uit de werkplaats ook geen vol uur rust gaf, werd tot 5 × f 1.— boete veroordeeld; de eisch was 5 × f 2.—

Of deze en dergelijke uitspraken, waarbij de boete per overtreding lager is naarmate het aantal bewezen overtredingen grooter blijkt, in den geest der wet is, wil ik hier buiten beschouwing laten.

Krachtens art. 6, 2e lid, der Arbeidswet werden in het geheel 7 tijdelijke vergunningen verleend om het rustuur te verminderen, waarvan 2 in petten-

fabrieken, 2 in modemakerijen, 1 in eene boekbinderij en -drukkerij, 1 in eene lichtdrukkerij en 1 in eene beddenfabriek.

Op twee adressen om afwijking van het in art. 6 bepaalde werd afwijzend beschikt.

Een der beide laatstbedoelde belanghebbenden wenschte zich niet te vereenigen met de voorwaarden, welke aan de te geven vergunning plegen te worden verbonden, en gaf er, naar zeggen, dan maar de voorkeur aan, om het artikel onbepaald na te leven. Deze naleving bleek echter niet van de rechte soort, want juist in deze werkplaats moest proces-verbaal worden opgemaakt wegens overtreding van art. 6, en volgde veroordeeling tot 3 × *f* 3.—, boete; de eisch was 3 × *f* 10.—.

Artt. 10 en 11 Arbeidswet. De administratieve bepalingen, in nevensgenoemde artikelen vervat, blijven in de practijk een groot struikelblok. Het valt moeilijk met eenige juistheid te zeggen in hoeverre deze bepalingen worden nageleefd; toch is de uitspraak gewettigd, dat eene goede naleving verre van algemeen is.

In fabrieken en werkplaatsen van omvang, waar eene goede administratie wordt gevoerd, is in den regel de werklijst in orde en zijn kaarten voor jongens en meisjes aanwezig. Niet te verheelen valt, dat in groote ondernemingen met groot fabrieksterrein ontduiking in deze al heel gemakkelijk moet vallen.

De kleinere werkgevers zijn veelal òf onwetend omtrent hunne verplichtingen op dit punt, òf in den regel tamelijk slordig met betrekking tot kaarten en lijst.

De aanzienlijke mutatie onder het jeugdig personeel draagt er zeker wel toe bij om hen tegen de vigeerende bepalingen in te nemen. De bepalingen van de artt. 10 en 11 zelf, ongerekend nog de uitzonderingsbepalingen van het Koninklijk besluit van 9 December 1889, zijn blijkbaar voor tal van autoriteiten nog te ingewikkeld, getuige de vergissingen van velerlei aard, welke in deze worden begaan.

In het kort mogen in het navolgende enkele gevallen worden opgesomd, welke mij tot bovenstaande uitspraak aanleiding geven.

Op eene gemeentesecretarie meende men, dat op personen, die een ongevaarlijk beroep uitoefenen, als naaisters, deze artt. 10 en 11 niet van toepassing waren.

Op een drietal plaatsen gaf men arbeidskaarten uit voor vrouwen boven 16 jaren.

Officieel gewaarmerkte lijsten met fouten kwamen voor bijv.: in eene naaisterswerkplaats, aanvang en einde van den arbeid resp. 7 uur v.m. en 8 uur n.m.; in eene bakkerij met werkuren 5—12, 1—7; in twee vlasserijen met aanvang van den arbeid om $4\frac{1}{2}$ uur v.m.; in twee kleermakerijen met

aanvang 7 uur v.m. en einde 8 uur n.m.; in twee werkplaatsen met een half uur middagrust; in eene werkplaats met $^{3}/_{4}$ uur middagrust; in eene goudsmidswerkplaats met werktijden 8—2, 4—8; in twee werkplaatsen met totaal aantal werkuren $11^{1}/_{2}$; in verschillende werkplaatsen zonder invulling van werktijden in het hoofd van de lijst. In sommige werkplaatsen vindt men nog oud model werklijsten zonder gewaarmerkt hoofd.

In enkele gevallen werden de aangevraagde kaarten en lijsten, volgens zeggen van belanghebbenden, niet of wel eerst na zeer geruimen tijd verstrekt.

Eenige malen werden arbeidskaarten voor kinderen van beneden 12 jaren aangetroffen.

Alhoewel nu eenige der bovenbedoelde afwijkingen met eene gewone vergissing kunnen worden gelijk gesteld en dus verklaarbaar zijn, laten ze toch niet na in de betrokken werkplaats verwarring te stichten en dragen ze niet bij tot de naleving der onderhavige wetsbepalingen.

De wenschelijkheid van eenvoudige bepalingen, welke zoo min mogelijk vorderen van de wetskennis en de nauwgezetheid der personen, die ze hebben na te leven, wordt m. i. wel door deze en soortgelijke feiten bewezen.

Gelet op de menigvuldigheid der overtredingen van de artt. 10 en 11, hebben de ambtenaren der inspectie in 't algemeen slechts dan daarvan proces-verbaal opgemaakt, wanneer wegens eene andere overtreding eene bekeuring toch plaats vond, of wanneer onwil bestond om binnen bepaalden termijn voor kaarten en lijst zorg te dragen, of wanneer werd getracht door misleiding een te dien aanzien gepleegd verzuim te bemantelen.

In vele gemeenten verstaat men onder de zorg voor de naleving der Arbeidswet voor een goed deel, zoo niet uitsluitend, de contrôle op de aanwezigheid van- en juiste invulling op arbeidskaarten en werklijsten. Desondanks troffen de ambtenaren der inspectie nog wel werkplaatsen aan, welke jaar en dag bestaan hadden, waar nooit eenig politiebezoek was geweest en zelfs de administratieve bepalingen niet werden nageleefd.

De onderteekening van werklijsten geeft in sommige gevallen aanleiding tot de rechtsvraag, wie nu eigenlijk wel het hoofd van de werkplaats is en of de plaats gehad hebbende onderteekening feitelijk de juiste is.

Nu en dan komen ook met de inspectie in aanraking de bedrijfshoofden die, alhoewel niet-Israëliet zijnde, toch hun rustdag op een anderen dag dan Zondag wenschen te zien vastgesteld, Gelukkig is het aantal dezer verwarring stichtende uitzonderingsgevallen nog betrekkelijk gering.

Alvorens dit hoofdstuk te besluiten, wensch ik nog melding te maken van een feit, dat zich vooral in de centra voordoet en waarbij zich de arbeidsinspectie niet heeft kunnen neerleggen, n.l. het streven van vele bedrijfshoofden om in een winkel voor het bedrijf te laten werken. Voor zoover dit der inspectie bekend werd, is dan ook niet verzuimd om belanghebbenden te wijzen op de ver strekkende en, in de meeste gevallen voor hen onmogelijk te aanvaarden, gevolgen van deze daad, waardoor de winkel tot werkplaats in den zin van art 2 der Arbeidswet wordt gemaakt. In de meeste der bedoelde gevallen werd het werken in den winkel, zij het dan ook niet zonder protest, na waarschuwing nagelaten. Laat men evenwel dezen weg tot later werken dan art. 5 toestaat, aan bedrijfshoofden open, dan zullen zij wel niet nalaten er een ruim gebruik van te maken. Het ligt toch voor de hand, dat waar de arbeid in winkels, voor zoover deze arbeid niet valt onder de definitie van art. 2 der Arbeidswet, niet door wettelijke grenzen is beperkt, het denkbeeld bij betrokkenen opkomt om overgangsvormen te scheppen tusschen den wèl en den niet aan de bepalingen der genoemde wet gebonden arbeid.

Wel opmerkelijk is het feit, dat, waar gewoonlijk over de Arbeidswet en hare toepassing in afkeurenden zin wordt gesproken, men tamelijk algemeen betreurt, dat op grond van deze wet geen eind kan worden gemaakt aan den vaak overmatigen arbeid van winkelpersoneel. Van het verklaarbaar verlangen om, wat de werktijden aangaat, in gelijke conditie te worden gesteld als de arbeiders in fabrieken en werkplaatsen, gaven winkelbedienden herhaaldelijk aan de ambtenaren der inspectie blijk. Vermoedelijk slechts weinigen onder hen verkeerden dan ook in omstandigheden als het personeel van een huis hier ter stede, waar zoowel aan arbeidsters als aan winkelbedienden in den zomer een week vacantie met behoud van loon wordt gegeven, terwijl bovendien voor den winkel het twee-ploegenstelsel is ingevoerd. De eerst opkomenden blijven van $8^1/_2$ uur v.m. tot 5 uur n.m., de later opkomenden treden om 2 uur n.m. op en blijven tot 's avonds, terwijl deze ploegen om de 14 dagen verwisselen; zitplaatsen voor het personeel zijn aanwezig. Naar men meende opgemerkt te hebben, kwam absentie door ziekte onder dit personeel minder voor en waren de onder deze omstandigheden werkende menschen flinker en opgewekter dan vóór de invoering dezer nieuwe regeling.

HOOFDSTUK III.

OVER FABRIEKEN EN WERKPLAATSEN.

Bestrijding van voor de gezondheid schadelijke invloeden. Beveiliging tegen ongevallen. Hinderwet in verband met de Veiligheidswet.

Waschgelegenheden. In het tijdsverloop, waarover dit Verslag gaat, viel het in werking treden der beide Koninklijke besluiten van 16 Maart 1903 (*Staatsbladen* n⁰. 83 en 84) en tengevolge van dien werden in alle bedrijven, waar met lood of loodverbindingen werd gewerkt, eenige maatregelen van hygiënischen aard van kracht.

In de eerste plaats hadden de drukkerijen zorg te dragen voor de voorgeschreven waschgelegenheden, en wel van 21 Maart 1903 af voor zoover ter plaatse beschermd personeel werkte, en van 21 Maart 1904 af voor zoover overigens onder de bepalingen der Veiligheidswet vallend.

Neemt men in aanmerking, dat het aantal dezer inrichtingen tamelijk groot is en dat over 't algemeen de betrokken bedrijfshoofden gerekend dienden te worden onbekend te zijn met bovenbedoelde eischen, dan zal het geen verwondering wekken, dat de doorvoering daarvan tamelijk veel arbeid van de inspectie vorderde.

Voor zoover bekend waren in dit ressort het volgend aantal drukkerijen:

	Met krachtwertuig als:			Zonder krachtwertuig:			Totaal.
					Minder dan 10 personen.		
	Stoom-machine.	Electro-motor.	Gas-, petroleum- of heete-lucht-motor.	Meer dan 9 personen	met beschermd personeel.	zonder beschermd personeel.	
Rotterdam . .	4	29	19	1	20	8	81
Zuid-Holland Zuidelijk deel.	1	„	15	„	18	4	38
Zeeland . . .	„	1	17	3	16	8	45

De omvang dezer bezochte bedrijven valt wellicht nog het beste te beoordeelen uit het aantal personen, daarin bij inspectie werkzaam bevonden.

	Aantal personen:										
	1—5	5—10	10—15	15—20	20—25	25—30	30—35	35—40	40—45	45—50	50 en meer.
	Aantal drukkerijen:										
1903.											
Rotterdam	17	10	5	6	3	„	„	„	„	„	„
Zuid-Holland											
Zuidelijk deel	8	9	3	„	„	„	„	„	„	„	„
Zeeland	6	6	4	1	1	1	„	„	„	„	„
1904.											
Rotterdam	22	12	13	6	5	„	„	1	2	2	8
Zuid-Holland											
Zuidelijk deel	14	14	4	„	„	„	2	„	„	„	„
Zeeland	15	16	6	1	1	1	„	„	„	„	„

Er werd naar gestreefd zooveel mogelijk deze inrichtingen in tijds, hetzij door bezoek dan wel door aanschrijving, te bereiken en de noodige aanwijzigingen in verband met de nieuwe eischen te verstrekken.

Niet algemeen werd dit op prijs gesteld, en niet zelden bestond veel oppositie tegen dezen bij de wet vereischten maatregel. Enkele malen werd openlijk gezegd, dat men „zich met dien onzin niet inliet en dat het bij hen niet noodig was". Een patroon in Zeeland sprak van „verkeerde democratie, waardoor veel voor den werkman werd bedorven"; weder een ander drukker noemde het in zake waschgelegenheden in het Koninklijk besluit voorgeschrevene „goed voor Meerenberg, maar niet voor Rotterdam".

Aan de noodige voorlichting en waarschuwing heeft de arbeidsinspectie het desondanks niet laten ontbreken; de bezochte drukkerijen kunnen

namelijk, naar het aantal bezoeken aan elk der werkplaatsen gebracht, worden ingedeeld:

	Bezocht:					
	1 maal.	2 maal.	3 maal.	4 maal.	5 maal.	meermalen.
1903.						
Rotterdam	34	11	8	1	2	1
Zuid-Holland zuidelijk deel	13	6	6	„	„	„
Zeeland	14	10	1	„	„	„
1904.						
Rotterdam	19	16	19	14	4	1
Zuid-Holland zuidelijk deel	16	4	6	1	1	1
Zeeland	14	14	6	4	1	1

In sommige gevallen ging het bedrijfshoofd eerst over tot wetsnaleving nadat hem de mededeeling was gedaan, dat bij een volgend bezoek op korten termijn proces-verbaal zou moeten worden opgemaakt, indien alsdan niet aan de verplichting was voldaan.

Dikwerf bleken wel de waschgelegenheden te zijn aangebracht, doch liet het voldoen aan het daarbij voorgeschrevene te wenschen over. Met het oog op ambtelijk tijdverlies werd in drukkerijen, welke op grooten afstand van de standplaats der ambtenaren waren verwijderd, alsdan het binnen enkele uren beschikbaar stellen van zeep, nagelborstels en handdoeken gevorderd.

Niettemin moest nog vijf malen ter zake van waschgelegenheden tegen drukkers een proces-verbaal worden opgemaakt.

In kleine, niet onder de bepalingen der Veiligheidswet vallende, vijlenkapperijen hier ter stede werkten geen jongens en waren de Koninklijke besluiten van 16 Maart 1903 dus niet van kracht. De beide met krachtwerktuig werkende vijlenfabrikanten gingen na een tweetal bezoeken tot het inrichten van de vereischte waschgelegenheden over. Een dezer bedrijfshoofden meende een loodvrij alliage voor onderleggers te hebben gevonden, hetwelk evenwel bij dezerzijdsch onderzoek in aanzienlijke mate lood bleek

te bevatten, zoodat ook een behoorlijke vloer in een der werklokalen moest worden aangebracht. Tot verwondering van dezen patroon maakten de arbeiders van de waschgelegenheden ook inderdaad gebruik.

Het tot stand komen van waschgelegenheden in de loodenbuizenfabrieken, loodpletterijen en loodaschbranderij vorderde eveneens resp. 3, 4 en 5 ambtelijke bezoeken; een proces-verbaal, ten slotte in eene dezer inrichtingen opgemaakt, bevorderde zeer het tot stand komen van de waschgelegenheden in eene andere inrichting dier firma.

Ook in eene glas-inloodzetterij van een der in den glashandel meest bekende firma's moest, om de waschgelegenheden in overeenstemming met de wetseischeu te krijgen, een proces-verbaal worden opgemaakt.

Ditzelfde was noodig tegenover een fabrikant van looden metaalwaren.

De eenige diamantslijperij in deze inspectie, eene fabriek trouwens van een zeer beperkt aantal molens, werd vijfmaal bezocht ten einde de wasch gelegenheden in orde te krijgen.

Als uitvloeisel van het Koninklijk besluit van 16 Maart 1903 (*Staatsblad* nº. 83) moest nog de arbeid van jongens verboden worden in eene accumulatorenfabriek en op eene steenfabriek, waar jongens werden aangetroffen, die gedroogde glazuurmassa van steenen afborstelden, welke glazuurmassa bij scheikundig onderzoek in ruime mate loodhoudend bleek.

Werkkleederen. De loodwitfabrieken dezer inspectie werden eveneens speciaal met het oog op het Koninklijk besluit van 16 Maart 1903 (*Staatsblad* nº. 84) bezocht.

Zelfs de directiën dezer fabrieken waren onbekend met de hun opgelegde verplichting, om goed gereinigde werkkleederen aan de werklieden telkenmale in gebruik te geven. Na aanschrijving en bezoek werden evenwel werkkleederen verstrekt.

Eén der loodwitfabrikanten maakte op grond van het feit, dat zijne fabriek stond opgeheven te worden, gebruik van het recht van beroep.

Alhoewel elke uitbreiding der overigens karig in ons vaderland vertegenwoordigde chemische industrie mijne persoonlijke sympathie bezit, betreur ik de opheffing dezer fabriek in geenen deele.

Loodwitfabrieken zullen naar mijn gevoelen, ondanks alle door den werkgever getroffen voorzorgen, in aanmerking genomen de uiterst geringe medewerking der arbeiders, bij het doorvoeren van hygiënische maatregelen, immer fabrieken blijven, waar men in meerdere of mindere mate aan loodvergiftiging blootstaat.

Deze geringe medewerking van de zijde der meest betrokkenen doet mij ook niet veel verwachten van het effect der bekende Akrimninzeep, bij welker gebruik zich de aan de huid hechtende loodverbindingen omzetten

in loodsulfide, hetwelk tamelijk wel als onschadelijk mag worden beschouwd.

Medische keuring der arbeiders van loodwitfabrieken en wering van personen, die verschijnselen van loodintoxicatie vertoonen, kan wel de thans nu en dan voorkomende zware vergiftigingsgevallen voorkomen, maar daartegenover staat, dat alsdan een grooter aantal personen aan den invloed van dit schadelijk bedrijf zullen worden blootgesteld.

De eenige afdoende weg naar mijn gevoelen, om het van deze zijde dreigend gevaar te ontgaan, is het verbod der vervaardiging — eventueel ook van het gebruik — van loodwit, onder zoodanige overgangsvoorwaarden als dienstig zullen worden geoordeeld.

De onmisbaarheid van loodwit wordt toch geenszins algemeen aangenomen, veel in twijfel getrokken, en is voorshands niet afdoende bewezen.

Ook in eene fabriek van loodhoudende verfstoffen moest het tot stand komen van waschgelegenheden in den wettelijk vereischten vorm en het verstrekken van werkkleederen worden bevorderd door een voorschrift.

Tegenover zooveel feiten, welke van tegenstand getuigen, mag met ingenomenheid melding wolden gemaakt van de tegemoetkomende houding, welke de directiën van andere fabrieken ten opzichte der waschgelegenheden innamen.

Zoo werden in de gasmeterfabriek te Dordrecht 90 waschgelegenheden ingericht, waarvan later door ongeveer 80 pCt. der werklieden bleek gebruik gemaakt te worden. Hiertoe wordt dan ook vóór het einde van elken werktijd eenige minuten tijd gegeven.

Badgelegenheden. Verder werden wasch- en badgelegenheden ingevolge dezerzijdsche bemoeiing aangebracht in: de glasfabrieken te Leerdam, de spiegelglasfabriek te Sas van Gent, aan de onder de bepalingen der Veiligheidswet vallende locomotiefremises der Staatsspoor te Rotterdam Delftsche poort, Maas en Feijenoord, alsmede te Vlissingen.

De directie der Hollandsche Spoorweg-Maatschappij evenwel, van meening zijnde dat een emmer, welke met water uit eene standpijp kon worden gevuld, eene voldoende waschgelegenheid aanbood, ging van een voorschrift omtrent wasch- en badgelegenheid in beroep.

Voorts werd aan suikerfabrieken te Dordrecht, Gorinchem, Nieuw-Beierland en Sas van Gent het inrichten van badgelegenheden voorgeschreven. De Coöperatieve suikerfabriek te Sas van Gent was reeds in het bezit van badkamers.

De fabriek te Dordrecht werkte gedurende de laatste campagne niet; die te Gorinchem ging in andere handen over, werkte evenmin en werd geheel verbouwd, waarbij met het voorschrift rekening wordt gehouden. Beide

andere fabrieken maakten badgelegenheden en waschplaatsen, welke met eenige wijziging als voldoende kunnen worden beschouwd.

In de gasfabriek te Gorinchem werd, behalve eene nieuwe schaftkamer, op voorschrift eene nieuwe wasch- en badkamer gemaakt ter vervanging van den ouden toestand, welke eigenlijk niet aan zelfs matige eischen voldeed. Ook te Dordrecht werden, ter aanvulling van de badgelegenheid, doelmatige waschplaatsen ingericht.

Luchtruimte en koolzuurgehalte. De luchtruimte laat over 't algemeen in de grootere bedrijven niets te wenschen over; in fabrieken is dikwerf van 50 tot 250 M^3. per hoofd luchtruimte aanwezig. Daarentegen geven bedrijven, welke in gewone burgerhuizen plegen te worden uitgeoefend, speciaal de werkplaatsen, waar confectie en dameshoeden worden gemaakt, veeltijds stof tot aanmerking.

Daar de ruimte-eischen eerst bij 10 personen mogen gesteld worden, zijn er tal van kleine werkplaatsen, waar 9 personen vertoeven in eene ruimte, welke, naar den maatstaf der Veiligheidswet, wellicht nog niet voor de helft dezer personen voldoende zoude zijn. Toch mag men daaruit niet afleiden, dat zoodanige personen per sé in bedorven lucht vertoeven; de luchtzuiverheid in zulke ruimten hangt te zeer af van het al of niet ventileeren door ramen en deuren, om een dergelijk algemeen oordeel te vellen. Trouwens de luchtmonsters bij bezoek aan werkplaatsen van verschillende aard door de ambtenaren der inspectie genomen en door mij onderzocht, bleken geen enkele maal het zelfs nog geoorloofd pro mille gehalte, 4 ‰ aan koolzuur, te bereiken.

In het navolgende worden enkele der zoo verkregen cijfers weergegeven.

Aard der werkplaats.	Ruimte ongeveer.	Aantal personen.	Hoogst gevonden gehalte aan CO_2.	Opmerkingen.
Confectie met krachtwerktuig	1100 M^3.	(±) 100	1,— ‰	Vele bovenlichten geopend.
Idem.	330 „	31	3,4 „	
Overhemdenfabriek . .	162 „	21	3,1 „	
Breierij	89 „	17	3,2 „	
Modemakerij	70 „	12	3,5 „	
Idem.	37 „	6	2,4 „	
Breierij	36 „	6	2,1 „	
Modemakerij	43 „	4	2,— „	
Idem, ...	25 „	4	2,2 „	

Bij de vaststelling van deze en andere niet genoemde cijfers heb ik mij bediend van de methode, welker principe werd beschreven in het Tijdschrift voor Toegepaste Scheikunde en Hygiëne, deel VI, bl. 228, met gebruik van een vijfvoudig verdund titervocht. Alhoewel de volumetrische methode met den toestel van Haldane sneller tot het doel voert, meende ik aan de chemische bepalingswijze de voorkeur te moeten geven, op grond van de overweging, dat de volumetrische methode bij zelfs gering verschil in temperatuur tusschen de te onderzoeken lucht en het apparaat, dan wel tusschen de deelen van het apparaat onderling, fouten kan geven, welke meer te vreezen zijn dan de onzekerheid omtrent een paar tienden pro mille, waarin de scheikundige bepalingswijze den onderzoeker dikwerf laat.

Naar mijne meening heeft het stellen van eene grens voor- en de bepaling van het koolzuurgehalte der lucht eigenlijk meer reden van bestaan voor fabriekslokalen met groot oppervlak, zooals deze bij den shedbouw voorkomen, dan wel voor kleine ruimten, waar zelfs het openen van eene deur reeds aanmerkelijke ventilatie van het geheele vertrek teweeg brengt.

In zake gebrek aan luchtruimte werd éénmaal proces-verbaal opgemaakt.

Ingevolge werkstaking in eene schoenmakerij, waar het geschil o. a. liep over de onvoldoende verwarming in de werkplaats, trachtte men van de arbeidsinspectie tusschenkomst te verkrijgen. Alleen reeds uit hoofde van het feit, dat de betrokken werkplaats niet onder de bepalingen der Veiligheidswet viel, kon aan tusschenkomst niet gedacht worden. Later bleek mij, dat de een of andere zich als autoriteit voordoend persoon het lokaal „had goedgekeurd” voor vijf personen. Wie dit was kan ik, ondanks pogingen daartoe, niet te weten komen.

Verlichting. Heeft men bij de luchtruimte te doen met eene grootheid, welke tamelijk veranderlijk en op verschillende plaatsen in een werkplaats ongelijk is, in nog veel sterker mate geldt dit bezwaar van het snel schommelen tusschen zeer uiteenloopende grenzen voor de dagverlichting van werkplaatsen. Wel is in het besluit een minimum eisch daarvoor neergelegd doch deze is — daarover zal wel geen verschil van meening zijn — tamelijk laag gesteld. Bovendien bestond, voor zoover mij bekend is, tot voor kort de mogelijkheid niet om op eenvoudige, snelle en genoegzaam betrouwbare wijze een objectief oordeel te vellen over de mate, waarin eene arbeidsplaats verlicht was. Door een thans in geschikten vorm in den handel gebracht apparaatje, de belichtingsmeter van Krüss-Wingen, is dit, blijkens mijne ervaring, wel binnen redelijke grenzen mogelijk, zoodat men het

altijd minder betrouwbaar terrein van subjectieve waarneming niet meer behoeft te betreden bij de beoordeeling van het licht in werkplaatsen. Bovenbedoeld toestelletje is dan ook bereids door de inspectie in gebruik genomen.

Privaten. Met betrekking tot privaten valt niet veel mede te deelen, dat nieuwe gezichtspunten opent.

Bij herhaling werd bevonden, dat privaten niet aan de letter der wet voldeden, dan wel ontbraken tengevolge van uitbreiding van personeel. In verreweg de meeste gevallen bracht aanschrijving de gewenschte verbetering, resp. aanvulling te weeg; nochtans moest, wegens niet voldoen aan art. 15 van het Koninklijk besluit van 7 December 1896 (*Staatsblad* n⁰. 215) een 10-tal malen proces-verbaal worden opgemaakt. Bij een dezer gevallen deed zich het opmerkelijke en zeldzame feit voor, dat de opgelegde boete viermaal zoo groot was als de eisch.

Zindelijkheid. De bepaling, dat werkplaatsen ten minste eenmaal in de 15 maanden moeten worden gereinigd, wordt verre van algemeen nageleefd. Herhaaldelijk werd bevonden, dat de laatste schoonmaak jaren geleden had plaats gehad; wegens overtreding van voorschriften, op bovenbedoelde wetsbepaling gegrond, moest 2 maal proces-verbaal worden opgemaakt.

In verschillende gevallen bleek wederom, dat een flinke reiniging gepaard met witten van muren de verlichting in werkplaatsen zoozeer ten goede kan komen, dat men zich met verbazing afvraagt, waarom dit niet meer uit eigen beweging plaats vindt.

Verwarming. In aansluiting met de mededeeling uit het vorig Verslag, kan hier omtrent verwarming worden vermeld, dat in twee onder de bepalingen der Veiligheidswet vallende lompensorteerderijen, ondanks desbetreffende aanschrijvingen, de temperatuur bij vriezend weer niet of nauwelijks boven het vriespunt bleek, hetgeen tot opmaken van proces-verbaal moest leiden.

Ter rechtzitting werd door den ambtenaar van het Openbaar Ministerie in deze opgemerkt, dat, wilde het voor beklaagden niet voordeeliger uitkomen zich te laten bekeuren in stede van de wet na te leven, de maximum boete moest worden gevorderd. De Kantonrechter deelde dit gevoelen kennelijk niet en veroordeelde slechts tot $^1/_4$ van den eisch.

Zelfs bij de oprichting van nieuwe werkplaatsen, behalve die waar zittend werk wordt verricht, wordt aan het vraagstuk der verwarming nog zeer weinig aandacht geschonken. Eene goede verwarming van eene groote

fabriekslocaliteit vordert dan ook inderdaad eene niet onbelangrijke installatie en daarmede gepaard gaande kosten van rente en exploitatie.

Stof. De strijd tegen de verspreiding van schadelijke stofdeelen enz. in werklokalen leidt ook weleens tot de verzuchting, dat alle deze stofdeelen toch maar waarde mochten vertegenwoordigen. De ondervinding leert, dat in dit geval de installatie voor het wegzuigen en verzamelen van het stof technische verzorging geniet in aanleg en onderhoud, terwijl in het andere geval helaas zoo dikwerf het tegendeel moet worden beweerd.

De hoofdfout ligt in dergelijke gevallen hierin, dat men niet de hulp inroept van voor dit werk speciaal berekende firma's, doch op een koopje en meestal op onbeholpen wijze aan het gevorderde tracht te voldoen.

Helaas leert zelfs nu en dan de ervaring, dat de keuze van installateur in deze niet dan na rijp beraad mag plaats hebben, waarbij gedacht wordt aan een geval, waarin een buitenlandsch z.g. deskundige er maar niet in slagen kon een schappelijken toestand te scheppen in eene fabriek, waar stof nevens stinkenden wasem optrad.

In twee lokalen, waar glasstof door zandblazen rijkelijk optrad, werd voorziening getroffen, in het eerste door afzuiging en in het tweede lokaal, waar ondanks de afzuiging nog veel stof bleef hangen tijdens de bewerking, door een helm met luchtaanvoer.

Alhoewel er wellicht geen stof is, zoo hinderlijk voor de ademhalingswegen als dit glasstof, trof ik éénmaal den betrokken werkman in de laatste werkplaats aan, terwijl de aanwezige exhaustor niet liep en hij ook geen gebruik maakte van den helm.

Het wekt telkenmale wederom verbazing hoe weinig sommige personen medewerken om hun lichaam te beschutten tegen onnoodige en totaal te vermijden schadelijke invloeden, dikwerf eenig en alleen uit gemakzucht of omdat het inachtnemen der voorzorgsmaatregelen met eenig ongemak bij den arbeid gepaard gaat. Dit laatste is bijv. ook weer de reden waarom in de loodwitfabrieken bij het uithalen der kamers, tegen het dragen van den helm met luchtaanvoer bezwaren worden te berde gebracht.

Stofverwijdering werd o. a. voorgeschreven in de malerij en zeefterij van twee glasfabrieken.

In het molenlokaal van een superphosfaatfabriek werd, dank zij de medewerking der directie, een veel verbeterde toestand verkregen.

Tegenover deze voorbeelden staat dat van een bedrijfshoofd, die op de meest weerzinwekkende manier allerlei uitvluchten wist te verzinnen om te ontkomen aan de uitvoering van een voorschrift in zake stofafzuiging.

Na lang geduld zag de inspectie zich genoodzaakt tegen den man procesverbaal op te maken, met het gevolg, dat $^1/_3$ van den eisch werd toegewezen, en wel *f* 25.— boete werd opgelegd. Het behoeft geen betoog, dat toen deze fabrikant eindelijk gevolg gaf aan zijn reeds lang geuit voornemen om zijn bedrijf althans binnen het ressort dezer inspectie niet meer voort te zetten, zulks door de arbeidsinspectie niet werd betreurd.

Naar aanleiding van een onderzoek aangaande de vraag in hoeverre zandsteen en inzonderheid de zeer gevaarlijke vorm dezer steensoort nog gebruik vindt, werden de steenhouwerijen in deze inspectie bezocht, waarbij speciale vragen, welke daarmede in verband staan, gesteld werden.

Te Rotterdam liep dit onderzoek over 17 werkplaatsen, te Dordrecht over 5, terwijl nog in Middelburg 2 steenhouwerijen werden bezocht.

Van de 247 aldaar werkzame steenhouwers waren er:

beneden 20 jaren.	van 20—30 jaren.	van 30—40 jaren.	van 40—50 jaren.	van 50—60 jaren.	ouder dan 60 jaren.
81	76	36	37	10	7

De werktijd kan gemiddeld over het jaar vrijwel op 10 uren daags worden gesteld; overwerk kwam gelukkig niet veel meer voor, evenmin als het aangenomen werk, waarbij de werkman veeltijds te veel van zijn krachten vergt.

De vrije luchtruimte per arbeider werd gemiddeld op 35 M^3. bevonden, wanneer werd aangenomen, dat het opgegeven aantal gezellen ook in de werkplaats aanwezig was, hetgeen natuurlijk lang niet altijd het geval is; de kleinste aldus berekende vrije luchtruimte bleef altijd nog 13 M^3. per persoon.

De vloeren der werkplaatsen waren meest vrij vochtig door het z.g. schuren, en het stof, dat zich in de werkplaatsen ontwikkelt, ontstaat naar mijne meening nagenoeg uitsluitend door het hakken.

Dat evenwel een steenhouwer het zelf geproduceerde stof in rijkelijke mate inademt, bleek mij uit een paar proeven, waarbij 150 Liter lucht langzaam werden weggezogen op de plaats, waar de arbeidende steenhouwer ademde; in welke lucht bij een zandsteenwerker 10.3 milligram en bij een hardsteenwerker 12.— milligram anorganisch stof werden gevonden.

Het is dan ook hoofdzakelijk de geaardheid van de stofdeelen, welke door de vaklieden worden gevreesd, en wel acht men kiezelhoudende zandsteenen in het algemeen oneindig veel schadelijker dan de kalksteenen, zij het ook dat deze oogenschijnlijk meer stuiven. Wel wordt beweerd, dat men zand-

steen gewoonlijk nat bewerkt, doch, alhoewel dit zeer zeker uitvoerbaar is en het verspreiden van stof daarbij veel vermindert of wel geheel niet meer voorkomt, houd ik er mij van overtuigd, dat het nat bewerken van zandsteen veeleer uitzondering dan regel is.

De in zeer kwaden reuk staande Bentheimer zandsteen wordt feitelijk niet meer verwerkt, doch daartegenover staat, dat verschillende steenhouwers de thans veel gebruikte Oberkirchner steen minstens even schadelijk achten.

Veel steen, zoowel hardsteen als zandsteen, komt tegenwoordig gehakt uit de groeven en wordt hier te lande slechts gesteld.

Afgaande op de verschillende verklaringen komt het mij voor, dat het gebruik van sterken drank, hetwelk in vroegere tijden in vele gevallen in misbruik overging, onder de steenhouwers sterk is afgenomen, en tamelijk algemeen ziet men hierin een der goede vruchten van het vereenigingsleven.

Drinkwater. Tusschenkomst met het oog op het verstrekken van goed drinkwater werd éénmaal verleend. Het betrof een groote fabriek te Sas van Gent, waar men ten slotte door het aanleggen van een welput in de behoefte voorzag. Alhoewel mijnerzijds in een doelmatig reservoir voor regenwater beter waarborg voor de deugdzaamheid van het drinkwater wordt gezien, vond ik voorshands geen termen, om de verkozen oplossing van het vraagstuk af te keuren.

Het komt nu en dan voor, dat men aan de arbeidsinspectie mededeeling doet van weinig hygiënische toestanden in werkplaatsen, waaraan evenwel met de bestaande wetten niet veel te doen valt. Zoo is bijv. het feit, dat laaggelegen werkplaatsen, waar men nu en dan last heeft van kwelwater en daarmede gepaard gaande vochtigheid, onveranderd in gebruik mogen blijven, niet te billijken.

In het geheel genomen werden 53 brieven tot verschillende bedrijfshoofden gericht om hen te wijzen op tekortkoming hunner werkplaatsen ten aanzien van het bepaalde bij art. 6 der Veiligheidswet.

Maatregelen ter voorkoming van ongevallen. Men moge het zich nu eenigermate kunnen indenken, dat de boven besproken hygiënische voorzorgen niet door bedrijfshoofden op eigen initiatief worden genomen, het blijft daarentegen verbazing wekken, dat zelfs tegen maatregelen ter voorkoming van ongevallen nog zooveel weerzin bestaat. Vindt deze weerzin zijn grond in vrees voor directe en indirecte kosten, zoo is hij nog eenigermate verklaarbaar, maar hij wortelt soms ook in oppositiegeest quand-même of eigenwijsheid.

Het eerste ontmoet men bijv. bij het doen aanbrengen van voorzieningen

in ontvluchting bij brand; het laatste meer met betrekking tot het beschutten van werktuigen.

Bij eene gelijkstraats gelegen breierij, waarin meer dan 50 personen werkten, moest eene naar buiten openende en dus terugspringende deur worden gemaakt, en was het bovendien noodig te waken tegen versperring van den tweeden uitgang. Voor het evenwel tot uitvoering hiervan kwam, moest werkelijk nog ernstig worden gewaarschuwd, ja zelfs worden gedreigd met het opmaken van proces-verbaal.

Eene lompensorteerderij van meerdere verdiepingen verkreeg door dezerzijdsche pressie, maar ook niet eerder, een ontvluchtingsweg langs belendingen.

Herhaaldelijk ziet zich de arbeidsinspectie voor de moeilijke vraag gesteld, in hoeverre bij uitbreiding van sedert lang bestaande fabrieken, door aankoop en bijtrekken van neven gelegen perceelsgedeelten, de eischen voor nieuwe werkplaatsen zullen zijn te stellen, resp. in hoeverre deze ook op den ouden toestand van toepassing moeten geacht worden. Het ware te wenschen, dat op dit punt de wet en het besluit duidelijk spraken, en de immer eenigszins willekeurige grenzen trokken.

Beschutting. De ervaring, opgedaan met mondelinge en schriftelijke herinnering aan wetseischen ten aanzien van beschutting van gevaarlijke deelen, was over het algemeen weinig bemoedigend. Maar al te dikwerf werd zoodanige waarschuwing eenvoudig voor kennisgeving aangenomen en had geen verder gevolg. Om deze reden moest de inspectie meer en meer overgaan tot het geven van een bindend voorschrift.

Over beide Verslagjaren te zaam genomen, werden dan ook 461 brieven met voorschriften op grond van art. 7 der Veiligheidswet verzonden.

Alhoewel over het algemeen zeer veel geduld werd geoefend en bij niet op tijd voldaan hebben aan het gegeven voorschrift meestal nog een uitstel op korten termijn werd gegeven, diende toch 25 maal wegens niet of niet naar behooren opvolgen van een voorschrift proces-verbaal te worden opgemaakt.

Aan de beschutting van explosie-motoren werd gestadig verder gearbeid; bij de nieuw geplaatste werd onvoorwaardelijk eene zoodanige beschutting gevorderd, dat het aan den gang zetten door aangrijpen, resp. het betreden, van de spaken der vliegwielen werd tegengegaan. In zeer vele gevallen werd dan tevens een veiligheidsslinger aangebracht of wel een auto-starter. De methode van het in gang zetten met saamgeperste lucht, welke in enkele gevallen werd toegepast, is m. i. het meest aanbevelenswaard voor motoren van eenigen omvang.

Aan de meest bekende leveranciers van explosie-motoren werd ook dezerzijds een rondschrijven gericht, waarbij hunne medewerking werd verzocht

ten einde de nieuw geleverde motoren naar behooren beveiligd geplaatst te krijgen.

Erkentelijk voor de geschonken medewerking op dit punt, mag evenwel niet verzwegen worden, dat niet alle leveranciers aan het door de inspectie gewenschte, gevolg gaven; van enkelen werd geene medewerking doch wel eene actie ondervonden, welke juist tegen de bedoelingen der inspectie was gericht.

Voor zoover men werktuigen uit eigen beweging beschut, gaat men nog veeltijds van het verkeerde principe uit, dat de geheele machine van de omgeving eenigermate wordt afgescheiden, waarbij dan evenwel aan het werktuig op zichzelf geene beschuttingen worden aangebracht, zoodat de met zoodanige machine werkende persoon feitelijk niet in veiliger conditie verkeert, dan vóór het aanbrengen der zoogenaamde beschuttingen.

Immer moet dan ook de arbeidsinspectie met klem en vaak met dwang opkomen voor het beginsel, dat in de eerste plaats en in elk geval de gevaar opleverende deelen van eene machine beschutting behoeven. Slechts bij gebleken onwil, om de wenken der inspectie op te volgen, werd tot het uiterste middel overgegaan.

Zulks was o. a. het geval in eene spuitwaterfabriek, waar het bovenbedoeld verkeerd principe van beschutten was gevolgd en ondanks aanmaning niet werd verlaten. Tegen ieder der bestuurders werd 50 gulden boete uitgesproken.

Over 't algemeen bestaat ook bij de gebruikers van gevaar opleverende werktuigen eene antipathie tegen de daarbij passende beschuttingen, omdat het gebruik van een onbeschut werktuig in de meeste gevallen gemakkelijker is en men het nu eenmaal zoo gewend is. Dat men, alhoewel onmiddellijk klaar met de bewering „dat het werken door het aanbrengen van veiligheidsmiddelen onmogelijk wordt gemaakt", na ernstig beproeven van wat à priori werd afgekeurd, ook wel van meening kan veranderen, bewijst het volgende geval.

De bestuurders van eene timmerfabriek, tegen wie wegens het ontbreken van beschutting aan eene vlakbank proces-verbaal was opgemaakt, brachten op de terechtzitting de gebruikelijke tegenwerping te berde, dat de bedoelde beschutting het werken met de machine onmogelijk maakte. Op verzoek van den ambtenaar der inspectie was evenwel als getuige gedagvaard het hoofd eener gelijksoortige fabriek, die tegen bovenbedoelde uitspraak inging met de verklaring, dat hij, aanvankelijk ook vooringenomen tegen de bedoelde beveiliging, deze echter bij gebruik en bij nader inzien had leeren kennen en waardeeren, en dat, nu de arbeiders er eenmaal aan gewend waren, hij de beschutting (constructie Goede) niet meer zou willen missen. Er volgde dan ook veroordeeling in het onderhavig geval van den betrokken werkgever tot 100 gulden boete.

Dat werkelijk boeten dienen te worden opgelegd, welke op zichzelf een prikkel zijn tot vermijding van overtreding der Veiligheidswet, blijkt wel uit het volgend geval.

Een drukker te Rotterdam was ter zake van het niet opvolgen van een voorschrift vroeger veroordeeld tot *f* 5 boete. Bij een volgend bezoek verkondigde hij overmoedig de stelling, dat de wet gemaakt was om door de mazen heen te kruipen, dat het niet de bedoeling kon zijn alle bepalingen daarvan werkelijk door te voeren, en hij tartte den ambtenaar „weer met hem in proces te gaan", als wanneer hij het wel „weer zou winnen". Ditmaal echter volgde veroordeeling tot 20 gulden boete, vermoedelijk nog te weinig om den man van ongelijk te overtuigen.

Een ander voorbeeld van ver doorgevoerd verzet is het volgende.

Een koekbakker met krachtwerktuig te Rotterdam had, ondanks voorschrift en herhaalde bezoeken, verschillende zeer eenvoudige beschuttingen niet aangebracht, en werd deswege bij verstek tot 7 × 20 gulden boete veroordeeld. Hij kwam met behulp van een zaakwaarnemer in verzet en, alhoewel de ambtenaar van het Openbaar Ministerie den ernst der feiten in het licht stelde, en met het oog op 's mans gebleken onwil om aan de wet te voldoen een hooge boete in dit geval onmisbaar achtte, veroordeelde de Kantonrechter hem ditmaal tot 6 × 10 gulden boete en sprak beklaagde op één punt vrij. Een onbeschutte wandopening was namelijk „hijschluik" genoemd en het bleek, dat deze wandopening niet als zoodanig pleegde te worden gebruikt. Later bleek dat de betrokken werkgever — een door hem ingediend verzoek om gratie was inmiddels afgewezen — nog niet aan de bepaling der wet had voldaan, en toen de ambtenaar hem deswege wederom procesverbaal aanzegde, voorkwam hij nauwelijks, dat er handtastelijkheden aan hem werden gepleegd. Het laatste niet voldoen aan wettelijke bepalingen kostte dezen weerspannigen werkgever 2 × 10 gulden boete. Ditmaal werd hij voor het niet hebben beschut van de wandopening — thans ook met dien naam genoemd — veroordeeld, doch vrijgesproken voor het niet hebben afgedekt van eene gaspijp in een doorloop tusschen gasmotor en wand. Het Koninklijk besluit van 7 December 1896 (*Staatsblad* n⁰. 215) spreekt namelijk in art. 19 sub 2 van „de doorgangen tusschen de werktuigen" en niet van den „doorgang tusschen eene machine en een muur".

Passief verzet werd o. a. bij een drukker aangetroffen, die wegens het niet voldoen aan een voorschrift werd veroordeeld tot 10 gulden boete. Oogenschijnlijk verkeerde de man in de meening daarmede de naleving van wet te hebben afgekocht, want hem diende een nieuw voorschrift te worden gegeven en tal van bezoeken waren noodig om hem het begrip bij te brengen, dat hij zich inderdaad aan bestaande voorschriften had te houden.

Mede onder deze rubriek zouden hebben te vallen de hoofden eener beduidende kistenfabriek en stoomkuiperij alhier, die ondanks verschillende

aanschrijvingen er maar niet toe te krijgen waren in hunne fabriek, waar uit den aard der zaak veelmalen nieuwe situaties ontstonden, de werktuigen zóó te beveiligen, als de wet nu eenmaal verlangt. Eene tegen hen ingestelde vervolging en daaropvolgende veroordeeling tot 100 gulden boete voor elk der drie firmanten (de eisch was 3 × 16 × *f* 20.—) schonk hun het gewenschte inzicht en was zelfs aanleiding, dat de beschutting aan de cirkelzagen in deze fabriek ernstig werd beproefd en later in verbeterden vorm doorgevoerd.

Een daarmede veel overeenkomst vertoonend geval betrof den directeur eener stoomhoutzagerij en borstelhoutmakerij in Zeeland, tegen wien 5 boeten van 25 gulden werden geëischt, doch die door den Kantonrechter tot 2 × 5 gulden werd veroordeeld, maar op drie punten vrijgesproken. Met het oog op het, naar het inzicht van den betrokken ambtenaar, niet juist weergeven van enkele feiten in het vonnis, ging deze in hooger beroep, en thans werd beklaagde door de Rechtbank contradictoir veroordeeld tot 5 boeten van 5 gulden.

Zoo werd eenmaal aanleiding gevonden proces-verbaal op te maken tegen een timmerman en een metselaar, die als hoofden en bestuurders van een werk niet hadden zorg gedragen, dat de steigers voldeden aan den eisch van goed en veilig werk. Van een der steigers op vierde verdieping hoogte brak een kolder, hetgeen den val van een man ten gevolge had, die daaraan ook overleed. Een schriksteiger was namelijk niet aanwezig geweest. Er viel aan te toonen, dat gedurende een 14-tal dagen meer dan negen personen op het werk hadden gearbeid. Desondanks volgde van den Kantontonrechter vrijspraak, omdat door dezen slechts de steigers als werkplaats werden opgevat en alsdan niet vaststond, dat men in deze met een werkplaats te doen had, waarin genoegzaam personen arbeid verrichtten. In hooger beroep evenwel werd tegen ieder der beide betrokkenen 10 gulden boete geëischt, waarbij de overweging gold, dat zij, alhoewel ieder slechts een gedeelte van het werk voor hunne rekening hebbende en dus ieder slechts voor een deel der op het werk verblijvende arbeiders aansprakelijk blijvende, het geheele pand — steigers inbegrepen — als werkplaats in den zin der wet diende te worden beschouwd, waarvan zij op dat oogenblik bestuurders waren.

De patroons in kwestie waren volgens getuigenverklaringen niet karig met stellingmateriaal en stonden van hun kant wel op het in acht nemen der noodige voorzorgen, zoodat in deze meer aan verzuim dan wel aan opzet behoefde gedacht te worden. Zij werden dan ook ieder slechts tot 5 gulden boete veroordeeld.

Tegenover deze en andere gevallen, waarin beschutting slechts bereikt werd door uiterste middelen, staan verschillende, waarbij zelfs vrij kostbare

en op de exploitatiekosten drukkende beschuttingen werden aangebracht door zachten drang.

Zoo gaf een treurig doodelijk ongeval in eene der touwspinnerijen alhier aanleiding, om de in deze industrie gebruikte spinbanken te doen voorzien van beschutting over of vóór de sneldraaiende vleugels. Daartoe werd aan de betrokken fabrikanten de keus gelaten tusschen eenige voor dit doel bruikbaar geachte beveiligingen. Alhoewel in elk der fabrieken op verschillende wijze, kwam voorziening in deze tot stand.

In de intensief gedreven fabrieken bleek de aanwezigheid der gansch niet overbodig gebleken veiligheidsinrichtingen in merkbare mate te drukken op het rendement der spinbanken.

Het zich ook wel bij andere machines voordoend feit, dat de opbrengst vooral in den beginne bij beveiligen van het werktuig eenigermate daalt, mag evenwel voor de inspectie geen reden zijn om genoegen te nemen met een onvoldoenden toestand.

Wanneer zich intusschen dit feit voordoet, pleegt ook hier te lande de werkgever het niet weinig te overdrijven en te spreken van „onmogelijk maken der industrie".

Menigmaal valt het gebruik der beschutting nog in de practijk vrij wel mede. Zoo werden, naar aanleiding van ernstige ongevallen aan wringmachines, voorschriften voor beveiliging daarvan gegeven. Een der betrokken werkgevers gaf blijk van algeheel te twijfelen aan de mogelijkheid van doelmatig beschutten dezer machines, doch toen het werkelijk beproefd werd, bleek dit beschutten zeer goed mogelijk en nog wel op verschillende wijzen.

Dat omtrent het al of niet bestaan van gevaar bij gebruikers van machinerie zeer zonderlinge opvattingen bestaan, bewijst het geval van een bleeker, die wilde volhouden, dat hij een mechanisch gedreven twee cylindrigen mangel wel met de hand kon stilhouden, bijgeval het ongeluk wilde, dat hij tusschen de rollen werd gegrepen. Deze man zou nu eens in bijzijn van den ambtenaar toonen, wat hij vermocht, doch toen een tusschen de rollen gebrachte ongeveer 2 cM. dikke staaf door de machine grif werd medegenomen, zonder dat hij zulks kon beletten, was hij zichtbaar verslagen, verdween en moest zelfs weer door den ambtenaar worden opgezocht voor verdere besprekingen.

Ongevallen. Sinds de invoering der Ongevallenwet werden alle aangiften van een ongeval, als bedoeld in art. 61 dier Wet, door bemiddeling der Rijksverzekeringsbank aan het bureau der inspectie gezonden.

Deze ongevallen lieten zich als volgt indeelen:

	1903	1904
Art. 12 der Veiligheidswet van toepassing:		
Zuid-Holland (Zuidelijk deel)	4024	5329
Zeeland	987	1387
Art. 12 der Veiligheidswet niet van toepassing of niet genoegzaam verlet:		
Zuid-Holland (Zuidelijk deel) en Zeeland	2906	3309
In het bedrijf van laden en lossen.	1724	2732
Totaal . . .	9641	12757
Over beide jaren te zamen . .	22398	

Bovengenoemde getallen wijzen er genoegzaam op, dat het aangegeven aantal ongevallen, waarop art. 12 der Veiligheidswet van toepassing is, aanzienlijk grooter is dan vóór de invoering der Ongevallenwet. Het wil mij nochtans voorkomen, dat, al moge men vroeger tal van ongevallen hebben verzwegen, een groot gedeelte der nu aangegeven ongevallen, wegens hun weinig beteekenenden aard, vroeger geen aanleiding zou hebben gegeven tot verlet.

De staten 8, 9 en 10 zijn, gelet op het tijdstip van in werking treden der Ongevallenwet, voor de maand Januari 1903 nog op den ouden voet ingevuld, terwijl ze na dien datum uitsluitend de weinige ongevallen omvatten, welke plaats hebben gehad in niet verzekeringsplichtige, doch niettemin wèl onder de bepalingen der Veiligheidswet vallende bedrijven.

De ongevallen, welke door hun aard in de termen vielen voor nadere dezerzijdsche overweging, bedroegen:

	in 1903.	in 1904.	Totaal.	Nader onderzocht.
voor Rotterdam	112	206	318	170
Zuid-Holland (Zuidelijk deel) . . .	58	108	166	88
Zeeland	29	39	68	17
	Totaal . .		552	275

Voor zoover het in verband met de andere ambtsplichten mogelijk was, werden deze ongevallen onderzocht; nagenoeg de helft moest evenwel worden ter zijde gelegd met het oogmerk bij de eerstvolgende inspectie van de betrokken werkplaats, daarmede voor zoover noodig rekening te houden.

Deze 552 ongevallen laten zich, naar den aard van hetgeen daarbij plaats had, als volgt groepeeren:

verwonden bij zagen	kwam	voor	91	malen,
klemmen tusschen kamraderen	„	„	90	„
klemmen tusschen andere machinedeelen	„	„	76	„
verwonden aan snijdende deelen	„	„	48	„
klemmen tusschen rollen	„	„	36	„
verwonden onder stempelpersen	„	„	36	„
verwonden aan drukpersen	„	„	29	„
verwonden aan houtschaafbanken en houtfreesmachines	„	„	24	„
verwonden bij opleggen of afgooien van riemen .	„	„	20	„
vingers verwonden in vleeschmolens (gehaktmachines)	„	„	16	„
vallen van persoon zelf	„	„	15	„
verwonden door in aanraking komen met snelbewegend machinedeel	„	„	14	„
gegrepen door een as met spiekop of ander uitsteken deel	„	„	9	„
verwonden door levende kracht van een vliegwiel .	„	„	8	„
getroffen door een wegslingerend deel van werkstuk enz.	„	„	7	„
verwonden bij het aanzetten der motoren	„	„	6	„
klemmen tusschen krukken of excentrieken . . .	„	„	6	„
verwonden aan het staal van metaalfreezen . . .	„	„	5	„
verwonden aan eene kneedmachine	„	„	3	„
branden door heet water enz.	„	„	3	„

door een lift gewond	kwam voor	3 malen,
verwonden door een vallend voorwerp	„ „	3 „
verwonden aan een ketting en kettingwiel. . . .	„ „	2 „
verwonden aan een slijpsteen	„ „	2 „
	Totaal . . .	552 malen.

Wederom blijkt uit deze cijfers, dat niet ten onrechte de aandacht der inspectie immer op machinaal bewogen zagen — inzonderheid cirkelzagen — en op kamraderen in 't algemeen is gevestigd.

Kunnen deze laatste in de meeste gevallen zonder bezwaar worden beschut, niet het geval is zulks met vele min of meer ingewikkelde machines, als zetmachines, speciaal-werktuigen voor het in elkaar zetten van blikemballage; klemmen aan soortgelijke toestellen is dus voorshands slechts door voorzichtigheid te voorkomen.

Evenzoo is het gesteld bij het op- en afbrengen van riemen en tot zekere hoogte ook met het vallen der personen zelf.

De gevallen van verwonden door een vliegwiel betroffen nagenoeg uitsluitend vliegwielen van door handkracht bewogen machines en bewijzen dus, dat niet alleen de machinaal bewogen vliegwielen zijn te vreezen.

Over het algemeen is het letsel aan houtschaafbanken of houtfreesmachines opgedaan, ernstig; vooral de laatste doen zich als verraderlijke machines kennen, welker beveiliging in de gevallen, waarin het hout kromlijnig uit de hand moet worden gevoerd, vrij lastig is en weinig afdoende.

Ook de gevallen door een as teweeg gebracht bleven niet uit. Weinig personen beseffen het gevaar van zelfs niet snelloopende assen. Bij de bestaande wet behoeven assen boven 1.80 M. niet beschut te worden, en bovendien blijven immer boorspillen enz. over, waarvoor beschutting niet wel mogelijk is en men zich eenvoudig heeft in acht te nemen onder vermijding van uitstekende deelen.

Het feit, dat niet minder dan 16 malen de hand werd gewond door eene z. g. Amerikaansche gehaktmachine, bewijst, dat deze uit de hand bewogen toestelletjes gansch niet ongevaarlijk zijn.

Bij lange na niet alle bovenbedoelde ongevallen hadden evenwel plaats in werkplaatsen, waarover het toezicht der inspectie zich uitstrekte. Het meerendeel der ongevallen met gehaktmachines bijv. kwam voor in buiten de Arbeidswet en de Veiligheidswet vallende slagerswinkels. Ook tal van ongevallen met kamraderen hadden plaats bij het schoonmaken van boormachines in buiten toezicht vallende smederijen.

Ten einde een zoo goed mogelijk overzicht te geven van den aard der ongevallen, welke in enkele meer op den voorgrond tredende nijverheidstakken voorkwamen, zijn die, welke in machinefabrieken (gieterij inbegrepen)

en ijzeren scheepsbouw plaats vonden, nader naar den aard van het voorval gerangschikt volgens jaar en provincie.

Het ligt voor de hand, dat bovenbedoelde industrie in deze inspectie met hare goed bevaarbare rivieren in niet onaanzienlijke mate is vertegenwoordigd. Blijkens de laatste gegevens beloopt dan ook het aantal dezer fabrieken in Zuid-Holland 63 met ± 10000 werklieden, terwijl in Zeeland 5 dezer inrichtingen zijn met ± 1400 arbeiders.

De in deze fabrieken voorgekomen ongevallen waren:

Aard van het ongeval.	Zuid-Holland 2e inspectie.		Zeeland.	
	1903	1904	1903	1904
Misstappen, uitglijden, vallen gelijkvloers. . .	142	193	16	40
Trappen in spijkers enz.	28	23	3	3
Vertillen en andere spierverrekking	97	119	21	27
Val van het een of ander op een lichaamsdeel	153	260	30	60
Oogletsel door invliegen van metaal, roest enz.	124	159	60	85
Brandwonden door verschillende oorzaken . .	61	68	15	16
Verwonding door scherpe kanten, bramen enz.	177	274	49	79
Klemmen tusschen werkstukken enz.	175	199	22	35
Val van werkman van ladder of stelling. . .	63	106	8	28
Verwonding door gereedschap.	168	160	19	35
Verwonding door of aan machines, zoowel in rust als in gang	60	85	8	11
Bedwelming door gassen	„	„	2	„
Totaal . . .	1248	1646	253	419

Onder de oorzaken der verwonding door gereedschap komen veelvuldig voor: misslaan met hamers bij klinken en smeden, uitschieten van schroefsleutels, in de hand schieten van snijdend gereedschap bij modelmaken.

Bij de door machines veroorzaakte verwondingen waren vele met houtbewerkingsmachines op de modelmakerij; ook kwam veel voor het klemmen bij slijpsteenen door het uitschieten van werkstuk of gereedschap. Ook het poetsen van machines veroorzaakte nu en dan ongevallen, terwijl draaibanken, waarop onregelmatig gevormde werkstukken stonden, in tal van gevallen aanleiding gaven tot een ongeval.

Het veelvuldig voorkomen van oogverwondingen bewijst, dat door

betrokkenen over het algemeen geen veiligheidsbrillen worden gedragen, ook zelfs niet wanneer zij reeds aan zoodanig letsel hebben blootgestaan. Mij werd althans ambtelijk bekend, dat op eene fabriek, alwaar brillen van verschillende soort worden verstrekt en het gebruik hiervan door tal van aangeplakte waarschuwingen wordt aanbevolen, een werkman drie malen en een ander zelfs vijf malen binnen korten tijd eene oogverwonding bekwam. Het valt niet te ontkennen, dat het dragen van een schutbril immer eenigen overlast bezorgt, b. v. minder goed zien, beslaan van glazen enz.

Evenals bij bouwwerken het geval is, bestaat naar mijn gevoelen bij scheepsbouw het bedrijfsgevaar voor een groot deel in de methodiek van werken, waartegen beschuttingsmiddelen niet veel uitwerken. Gejaagd werken en gehaast verlaten van de arbeidsplaats aan boord van een schip moeten als feitelijke oorzaak van verscheidene ongevallen worden aangemerkt.

De suikerindustrie is in deze inspectie slechts door een vijftal fabrieken van beetwortelsuiker vertegenwoordigd met ± 1235 werklieden; twee dezer fabrieken bevinden zich in Zeeland en drie in Zuid-Holland. Gedurende de laatste campagne werkten twee der laatstgenoemde fabrieken niet.

Het aantal ongevallen in deze nijverheid is dan ook voor dit ressort op op zichzelf niet groot en wel:

Aard van het ongeval.	Zuid-Holland 2e inspectie.		Zeeland.	
	1903	1904	1903	1904
Misstappen, uitglijden, vallen gelijkvloers. . .	4	5	2	8
Trappen in spijkers.	1	„	„	„
Vertillen en andere spierverrekking.	2	2	2	4
Val van het een of ander op een lichaamsdeel	2	„	„	3
Oogletsel door invliegen van het een of ander	3	1	„	„
Brandwonden	1	1	„	1
Klemmen (niet aan machines)	4	2	1	2
Verwonding door scherpe kanten en door scherp gereedschap.	2	„	1	2
Val van werkman van eenige hoogte	6	5	4	„
Verwonding door machines.	1	1	2	„
Totaal . . .	26	17	12	20

De textielnijverheid wordt in de tweede inspectie slechts in weinige fabrieken uitgeoefend. Hierbij wordt de vlaszwingelarij en -brakerij, voor zoover zonder krachtwerktuig gedreven, buiten beschouwing gelaten, zijnde omtrent den omvang dezer industrie in dit ressort in mijn Verslag van 1899 en 1900 reeds een en ander medegedeeld, Tot de textielfabrieken worden door mij gerekend: één katoendrukkerij annex stoombleekerij, twee tricotagefabrieken met krachtwerktuig, één tapijtfabriek, één mattenweverij, zes machinaal gedreven touwspinnerijen, één fabriek van breeuwwerk met krachtwerktuig, één stoom-wattenfabriek en 15 stoomvlasserijen, alle in Zuid-Holland gelegen en werkende met een totaal aantal van 1586 personen; in Zeeland is slechts één machinaal gedreven touwslagerij met 5 werklieden.

De ongevallen in bovenbedoelde inrichtingen over 1903 en 1904 laten zich nu als volgt groepeeren:

Aard van het ongeval.	Zuid-Holland 2e inspectie.		Zeeland.	
	1903	1904	1903	1904
Misstappen, uitglijden, vallen gelijkvloers. . .	2	5	1	„
Vertillen en andere spierverrekking	2	8	„	„
Val van het een of ander op een lichaamsdeel	1	9	„	„
Brandwonden	„	1	„	„
Verwonden door scherp gereedschap en aan draden.	7	13	„	„
Klemmen (niet aan machines)	4	4	„	„
Val van werkman van eenige hoogte	1	2	„	„
Verwonden door gereedschap en machines . .	15	15	„	„
Totaal . . .	32	57	1	„

Het betrekkelijk groot getal ongevallen door machines in deze fabrieken veroorzaakt, wettigt wel de uitspraak, dat het bedrijfsgevaar aldaar in meerdere mate samenhangt met den gang van werktuigen dan in de beide eerst besproken industriegroepen. Ongetwijfeld is het feit, dat in deze beide eerste groepen minder arbeid van jeugdige personen voorkomt, op dit verschijnsel van invloed.

Omtrent hetgeen ter vermindering van het bedrijfsgevaar in de machinale touwspinnerijen werd gedaan, is reeds in het voorgaande gesproken.

In de handzwingelarij kwamen een zestiental gevallen van het verrekken der armspieren. z.g. „verslaan", te mijner kennis, benevens twee gevallen van klemmen der vingers tusschen rollen van hand-vlasbraakmachines.

Alhoewel het toezicht op laden en lossen van schepen niet behoort tot de taak der arbeidsinspectie, kwam het mij dienstig voor aan de sinds de invoering der Ongevallenwet ten bureele inkomende kennisgevingen der ongevallen van bovenbedoelden arbeid nadere aandacht te schenken.

Dit gaf aanleiding om bedoelde ongevallen ook weer naar aard en jaar te rangschikken; eene onderverdeeling naar provincie had naar mijne meening geen reden, daar, behalve Rotterdam, Dordrecht, Ter Neuzen en Vlissingen, geen plaatsen op dit punt van belang zijn en bovendien Rotterdam daarbij in alle opzichten op den voorgrond treedt.

De indeeling der ongevallen bij laden en lossen van schepen vangt eerst aan met Februari 1903, aangezien vóór dien tijd door mij geene kennisgevingen daarvan werden ontvangen; zij is gegrond op hetgeen in de bedoelde kennisgevingen omtrent het ongeval stond aangegeven.

Oorzaak of aard van het ongeval.	1903	1904
Directe breuk van materiaal	45	48
Schieten van aangeslagen lasten uit leng, strop, tang of haak	117	108
Door val van last of gereedschap op andere wijze . . .	692	1070
Vallen van personen gelijkvloers aan dek of wal . . .	213	364
Afstorten in schip of lichter of van steiger	103	150
Klemmen en verwonden door winsen (winches)	15	46
Overige verwondingen door klemmen, stooten, snijden enz.	524	907
Bijzondere oorzaken als: te water raken, bloedvergiftiging, trap van een paard of koe, brandwonden, bedwelming door schadelijke dampen of gassen enz.	15	39
Totaal . . .	1724	2732

De gevallen van spierverrekking en oogletsel door instuiven werden nog niet medegeteld.

Als veel voorkomende ongevallen kunnen worden aangemerkt: stukken

erts of steenkool uit een hijschbak gevallen; door uit een leng vallend stuk hout getroffen; door een luik of ander vallend scheepsdeel, resp. gereedschap, getroffen; geklemd tusschen strop of leng bij het aanslaan; door een gestreken wordenden ertsbak of last getroffen.

Al past de erkenning, dat bovenbedoelde indeeling nog wel eenige verandering zoude ondergaan, bijaldien het mogelijk ware geweest deze ongevallen ook te onderzoeken, zoo is toch reeds uit het verkregen overzicht het gevolg te trekken, dat als hoofdoorzaak van de vele ongevallen bij het laden en lossen van schepen moet worden aangemerkt de wijze van werken, daaronder te verstaan de groote haast waarmede men te werk gaat.

Ook het nu en dan naar het schijnt voorkomen van overmatig lange werktijden verdient ongetwijfeld daarbij te worden genoemd.

De in het overzicht als bijzondere oorzaken aangegeven gevallen wijzen er op aan welke vreemdsoortige gevaren een bootwerker blootstaat.

Een paar malen ontstond brand in een scheepsruim door gevaarlijke lading, naar ik meen benzine; resp. 5 en 4 personen werden daarbij getroffen. Andermaal ontwikkelde eene lading, als erts gequalificeerd, zoodanige giftige gassen, dat 6 personen daarvan ongesteld werden. Ditzelfde trof een tweetal arbeiders, die in een gestrand schip koolteerpek losten en aan een persoon, die door het breken van een flesch in het ruim van een schip op eenmaal aan sterk prikkelende dampen was blootgesteld. Ook bloedvergiftigingen kwamen voor, waaronder een geval van tetanus.

Het aantal ongevallen met doodelijken afloop, welke binnen het ressort dezer inspectie zijn voorgevallen in verzekeringsplichtige bedrijven, bedroeg voor 1903 en 1904 resp. 40 en 49. Hiervan kwamen, blijkens de kennisgevingen overeenkomstig art. 12 der Veiligheidswet, resp. 19 en 17 voor in bedrijven, welke als fabrieks- of handwerksnijverheid moesten worden opgevat.

Omtrent de laatste werden mij derhalve de nadere bijzonderheden bekend, welke in het navolgende in het kort worden medegedeeld naar volgorde van het tijdstip, waarop het ongeval plaats had.

In 1903 hadden de volgende doodelijke ongevallen plaats:

Een timmerman was op het dak eener in aanbouw zijnde houtloods met anderen werkzaam, toen een windhoos plotseling een groot gedeelte van het dak wegrukte, een vijftal werklieden meevoerende. Een hunner werd bij den daarop volgenden val zoodanig getroffen, dat hij een schedelbreuk bekwam, waaraan hij kort daarop overleed.

Een cementwerker was op de vijfde verdieping van een in aanbouw zijnd pand werkzaam en bleef, vermoedelijk om zich te verkleeden, wat achter toen de andere werklieden des avonds het werk verlieten. Door de duisternis misleid, viel hij later in een liftkoker, doch niemand heeft dit

gehoord, zoodat men de ongelukkige, wiens vader naar hem op het werk kwam zoeken, in den nacht onder in het pand liggende vond. Alhoewel de man nog eenige dagen leefde, stierf hij in het ziekenhuis aan de gevolgen van den val.

Een plaatwerker bevond zich aan boord van een in aanbouw zijnd stoomschip en wilde een kaars aansteken aan eene lamp, welke in de nabijheid van een bunkergat hing. Hierbij heeft hij dit gat niet bespeurd en is daarin gevallen met het gevolg, dat binnen korten tijd de dood intrad.

Een opperman vervoerde een handwagen, beladen met blokken en palen, toen de steun van den wagen op eensmaal tegen een straatsteen stiet, tengevolge waarvan het voertuig terugsprong en den werkman tegen het onderlijf trof. Hij was nog in staat den wagen aan den winkel te brengen, doch moest van daar per as naar zijne woning worden gebracht, waar hij den volgenden dag tengevolge van inwendige verwondingen overleed.

Een stalknecht, bezig zijnde met eene lading hooi op den hooizolder te verwerken, viel door onbekende oorzaak door een openstaand luik op den steenen vloer. Men vond hem bewusteloos, en zonder het bewustzijn herkregen te hebben, stierf de man aan schedelbreuk.

Een sjouwer was behulpzaam bij het hijschen van pakken geperst hooi. Een der pakken was reeds boven en van den strop ontdaan, toen het aan de handen van den helper ontglipte en op het hoofd van den sjouwer viel. De getroffene bekwam een schedelbreuk, waaraan hij stierf.

Een timmerman was werkzaam in een dakgoot. Door zich te stooten tegen een dakvenster viel de man op straat en bekwam dermate inwendige kneuzingen, dat hij aan de gevolgen kwam te overlijden.

Een leerling-machinist werd bij het verlaten der locomotiefremise door een trein aangereden en bekwam daarbij zulk ernstig letsel, voornamelijk aan het hoofd, dat hij ter plaatse stierf.

Een jeugdig garenspinner, werkzaam aan eene grofbank in eene machinale touwspinnerij, werd door een draad, welke hij in de hand hield en die in de machine geraakte, tegen den snelloopenden spindel getrokken, welke hem aan arm en hoofd zoodanig trof, dat hij oogenblikkelijk dood was.

Een nachtwaker had dienst op een in het dok liggend schip en is bij het doen zijner ronde in het ruim gevallen, hetgeen den dood tengevolge had.

Een bakkersknecht was werkzaam bij het aflaten van balen bloem, toen een der balen uit den strop schoot en den man aan de schouders trof. Deze werd door de baal op den grond geworpen en bekwam een halsbreuk, waaraan hij den tweeden dag na het ongeval overleed.

Een schildersknecht was bezig met het uitzetten van een stelling en hield zich daarbij vast aan eene jalouziekap. Daar deze brak, stortte de schilder op straat en werd bewusteloos opgenomen. Hij overleed nog dienzelfden avond aan de gevolgen van den val.

Een wagenbestuurder viel, hetzij door eene duizeling dan wel door een schok van het voertuig, van den bok en bekwam hierbij zoodanig letsel, dat het de oorzaak werd van zijn dood.

In eene machinale touwspinnerij werd de patroon bij de stoommachine door deze gegrepen en op slag gedood.

Een portier had het ongeluk onder eene lading hout te geraken, welke door het ontsporen van een lorrie omviel. De getroffene schijnt, behalve een beenbreuk, ook inwendige kneuzingen te hebben bekomen; hij is althans na eenige dagen aan de gevolgen overleden.

Een sjouwer werd, bij het te water laten van een schip, door het breken van de kruk van een hellinglier aan hoofd en borst getroffen, tengevolge waarvan hij kwam te overlijden.

Een arbeider, werkzaam bij het vervoeren van sluisdeuren, werd tengevolge van het breken van hijschmateriaal door een neervallenden laadboom getroffen en bekwam zoodanige inwendige verwondingen, dat de dood onmiddellijk intrad.

Een ketelmaker wilde eene opgeheschen ketelplaat in de gewenschte richting brengen, toen de plaat plotseling uit den ijzeren klauw schoot en op den man viel. Den getroffene werd hierdoor de borstkast ingedrukt, zoodat hij aan de bekomen verwonding overleed.

Een in dienst van een aannemer staand werkman was bezig met het rooien van boomen, toen hij door een onverhoeds vallenden boom werd getroffen met het noodlottig gevolg, dat hij op de plaats dood bleef.

Over het jaar 1904 vallen de volgende ongevallen met doodelijk gevolg te vermelden:

Een scheepmaker was op eene stelling in het ruim van een in aanbouw zijnd schip bezig met het vastzetten van een dekboutje. Hoogstwaarschijnlijk tengevolge van het breken van zulk een boutje verloor hij het evenwicht en viel in het ruim. De daarbij bekomen hoofdwond had den volgenden dag zijn dood tengevolge.

Een metselaar, die in een aanbouw zijnd huis met pannen dekte, had het ongeluk in de goot van dit pand te struikelen of uit te glijden, zoodat hij op de straat stortte. De man werd bewusteloos opgenomen en bleek, toen men hem naar het ziekenhuis had gebracht, tijdens het transport reeds te zijn overleden.

Een schilder was werkzaam in een magazijn, alwaar een goederenlift toegang gaf voor de verdieping, waarop hij zich bevond. Door het leunen op de schuif, welke de liftopening afsloot, ging deze op eenmaal open, en stortte de man in den liftkoker. Hij bekwam daarbij zulke inwendige kneuzingen, dat hij den volgenden dag stierf.

Een gistzifter viel, bij het te drogen leggen van zakken op een destilleerketel, van de ladder, welke hij daartoe had beklommen. Door dezen val

bezeerde hij zich inwendig zoodanig, dat hij den volgenden dag overleed.

Een werkman uit eene brandkastenfabriek had bij het verplaatsen van eene kluisdeur, welke onverhoeds kantelde, het ongeluk daaronder te geraken. Dientengevolge werd den man borst en hoofd in hevige mate gekneusd, zoodat hij op de plaats dood bleef.

Een timmerman, bij een in aanbouw zijnd pand werkzaam aan het inzetten van eene gevellijst, viel door het uitschieten van het breekijzer, dat hij daartoe gebruikte, van eene stelling op straat. Hij bekwam hierdoor schedelbreuk, welke de oorzaak werd van zijn overlijden.

Een sjouwer, in dienst van een lompenhandelaar, geraakte bij het lossen van balen lompen uit een stoomboot te water en verdronk.

Een locomotiefpoetser wilde een sluitsein op een trein hangen en geraakte tusschen de buffers van een goederenwagen en van een bewegenden petroleumtankwagen beklemd, hetgeen inwendige kneuzingen veroorzaakte, tengevolge waarvan hij alras kwam te overlijden.

Eene groenteschoonmaakster, belast met het invoeren van groente in eene maalmachine, trachtte eene verstopping in de toevoeropening dezer machine met de handen terecht te brengen. Dientengevolge werd zij aan de hand ernstig gewond. Alhoewel zoo spoedig mogelijk geneeskundige hulp werd verleend, overleed de vrouw later aan tetanus.

Een metselaar was bezig met het cementen van een muur, toen, door het neerploffen van eene vracht cement in eene op de stelling staande kuip, een der kolders van de stelling brak en hij dientengevolge naar beneden stortte. Door dezen val werd hij inwendig zwaar gekneusd, zoodat hij dienzelfden dag in het ziekenhuis overleed.

Een scheepsbeschieter, werkzaam bij het betimmeren van eene kajuit op een stoomschip, is door onbekende oorzaak in het ruim van dat schip gevallen. Daardoor onstond schedelbreuk, waaraan de man kwam te sterven.

Een plaatwerker was aan boord van een in aanbouw zijnd schip als klinker werkzaam en zat even op eene werktuigkist, toen hij door eene duizeling achterover viel en terecht kwam op een ongeveer drie meter lager gelegen dek. Hij kreeg hierdoor schedelbreuk en kneuzing aan de ruggegraat, tengevolge waarvan den volgenden dag de dood intrad.

Een heier, die palen loste, had het ongeluk te struikelen toen een paal, welke hij met andere werklieden op den schouder droeg, werd neergegooid. De man kwam met het hoofd onder den paal en werd onmiddellijk gedood.

Een aardwerker verleende met andere werklieden hulp om een zwaar beladen wagen, welke in den weg was ingezakt, weder in gang te brengen. Door het plotseling aanzetten der paarden schoot de wagen uit en geraakte de man tusschen een muur en het voertuig zoodanig beklemd, dat hij onmiddellijk dood bleef.

Een bakschipper viel, terwijl hij zand schepte, in het ruim van den

zandbak en bezeerde zich aan het onderlijf dermate, dat hij kwam te overlijden.

Een ijzerwerker verliet met haast zijn post aan boord van een in herstelling liggend tankschip. Dientengevolge struikelde hij en viel in eene van de tankopeningen, zoodat hij ernstig aan het hoofd werd gewond. Dit ongeval had den dood van den man tengevolge.

Een bejaard werkman in eene margarinefabriek gleed van een trapje en kwam met het hoofd tegen een muur terecht, tengevolge waarvan hij het bewustzijn verloor. Later bleek de man hersenschudding te hebben gekregen, waaraan hij ook is gestorven.

Hinderwet in verband de met Veiligheidswet. De bij art. 2 der Veiligheidswet geschonken bevoegdheid om het oordeel van den inspecteur in te winnen over een bouwplan, wordt blijkens de ervaring zeer weinig op prijs gesteld. Het aantal malen toch, dat daarvan werd gebruik gemaakt, bedroeg over 1903 slechts 3 en in 1904 niet meer dan 5.

De bemoeiingen, voortvloeiende uit het tusschen Veiligheidswet en Hinderwet aangebracht verband, laten zich, wat omvang betreft, het snelst afleiden door het aantal desbetreffende aanvragen; dit aantal bedroeg:

	1903.		1904.	
	Opgericht.	Uitgebreid.	Opgericht.	Uitgebreid.
Rotterdam	46	36	42	34
Overig Zuid-Holland 2e inspectie . . .	34	37	45	30
Zeeland	24	14	22	10
	104	87	109	74
	191		183	
Totaal . .	374			

In 31 gevallen werd in deze opgerichte, resp. uitgebreide fabrieken en werkplaatsen stoom als drijfkracht gebezigd, in 4 gevallen electriciteit en in 113 gevallen explosiemotoren, terwijl slechts één geval van dierlijke drijfkracht voorkwam.

Voor zoover mij ambtelijk bekend werd, plaatste men over beide jaren

tezaam genomen te Rotterdam 7 malen electromotoren in inrichtingen, welke niet onder de Hinderwet vielen, doch door deze drijfkracht wel aan de bepalingen der Veiligheidswet werden gebonden.

Gelet op het meer en meer toenemen van het gebruik van electromotoren als krachtwerktuig, wat op zichzelf niet dan toejuiching verdient, wordt de wenschelijkheid steeds meer voelbaar om, op het punt van electromotoren, de Hinderwet te herzien.

Het is reeds voorgekomen, dat werkelijk ernstig gevaar opleverende toestanden werden aangetroffen in eene door electriciteit gedreven inrichting, welke geruimen tijd aan het werk was en van welker in werking brengen geene opgave overeenkomstig art. 13 der Veiligheidswet was ingekomen.

Over het algemeen gesproken laat toch de naleving van dit artikel zeer veel te wenschen over, en moet op dit verzuim dezerzijds bijna als regel worden gewezen.

De te mijnen bureele ingediende stukken overeenkomstig art. 5 der Hinderwet waren over het algemeen weinig afdoende, en het was bijna altijd noodig nadere inlichtingen te vragen. Voor een gedeelte is de weinig omschrijvende redactie van art. 5 der Hinderwet hieraan schuld; eene platte-grond-teekening en nauwkeurige beschrijving toch stelt den inspecteur van den arbeid nog geenszins in staat te beoordeelen of aan art. 6 der Veiligheidswet in het onderhavig geval zal worden voldaan. Bovendien stellen vele gemeentebesturen zich, op het punt van nauwkeurigheid der bovenbedoelde beschrijving, al met bijzonder weinig tevreden.

Een aan de aanvrage voorafgaand bezoek ten bureele der inspectie, waarbij de eischen van wet worden besproken, is wel een van de eenvoudigste middelen om op snelle en regelmatige wijze aan Hinderwet en Veiligheidswet te voldoen. Voor de gemeente Rotterdam is dit, dank zij de medewerking van het gemeentelijk toezicht op het bouwen, tamelijk wel regel.

Het oprichten van fabrieken of werkplaatsen, welke onder de bepalingen der Hinderwet en Veiligheidswet vielen, zonder dat daarvoor de betreffende, in de bis-artikelen van eerstgenoemde wet voorgeschreven, formaliteiten hadden plaats gehad, kwam enkele malen voor; daartegenover werden mij vele malen stukken ter beoordeeling gezonden omtrent inrichtingen, welke absoluut niet onder de bepalingen der Veiligheidswet vielen. De redactie van art. 6*bis* der Hinderwet en van art. 1 der Veiligheidswet is m. i. overigens niet bijster ingewikkeld, zoodat men welhaast tot de slotsom moet komen, dat die artikelen in deze gevallen niet werden gelezen.

Zeer dikwijls moest aan gemeentebesturen worden geschreven over het niet naleven van een of meer der bis-artikelen der Hinderwet. Voor sommige

gemeentebesturen was zulks regel, en eenige verbazing over de weinige leerzaamheid op dit punt bij betrokkenen, is m. i. niet misplaatst.

Afdoend inzicht wie op de naleving der Hinderwet als zoodanig toezicht heeft te houden, schijnt niet bij alle autoriteiten te bestaan.

Eenmaal gewerd mij officieel de vraag, wie daartoe was aangewezen; in casu of de inspecteur van den arbeid in deze de persoon was.

Ook werd tweemaal door eene gezondheidscommissie mijne tusschenkomst ingeroepen voor een geval, hetwelk geheel en al op het gebied van de toepassing der Hinderwet was gelegen, zoodat ik naar het gemeentebestuur moest verwijzen.

HOOFDSTUK IV.

SOCIALE AANGELEGENHEDEN.

In mijn Verslag over 1901/1902 is reeds met enkele woorden gewezen op de moeilijkheden, waarmede het toezicht te kampen krijgt, wanneer de arbeid zich terugtrekt tot binnen den kring van het huisgezin.

Het erwtenlezen, in de provincie Zeeland bij uitstek inheemsch, is een van die werkzaamheden, welke uit dien hoofde in dit Verslag eene nadere beschouwing vordert.

De overweging, dat bij dezen gezinsarbeid overtreding van de Arbeidswet plaats vindt, gaf der inspectie aanleiding om de omtrent het erwtenlezen dezerzijds bekende gegevens aan te vullen door een meer uitvoerig en opzettelijk te dezer zake ingesteld onderzoek.

De mij ter zijde gestelde adjunct-inspecteur bezocht daartoe in Middelburg, Vlissingen, Goes, Zierikzee en Arnemuiden, zoowel de personen, die, als handelaars in peulvruchten, erwten ter verlezing uitgeven, als tal van huisgezinnen, waar bedoelde arbeid plaats vond, en stelde zich in het algemeen op de hoogte van de toestanden, welke geacht mogen worden in deze van invloed te zijn.

Alhoewel ongetwijfeld niet alle plaatsen, waar erwten worden gelezen, konden bezocht worden, is er naar gestreefd voor elk der genoemde gemeenten een betrouwbaar beeld over het erwtenlezen te verkrijgen. In verband daarmede komt het mij gewenscht voor, hetgeen daaromtrent nu op te merken valt, eveneens naar gemeenten weer te geven, nadat eene algemeene opmerking te dezer zake is voorafgegaan.

De erwten, zooals deze door den landbouwer aan de handelaren worden geleverd, werden vroeger zonder verdere bewerkingen voor export verhandeld. Sinds in verschillende landen op erwten invoerrechten werden geheven, zag men voordeel in een nader zuiveringsproces, vooral wanneer deze zuivering, zooals in Frankrijk en Engeland, door de afnemers beslist werd gevorderd.

Het sorteeren naar de grootte is nu betrekkelijk gemakkelijk met gewone

handzeven uit te voeren en wordt dan ook zóó gedaan. Daarentegen blijft het uitschiften van aangestoken en wankleurige erwten als handenarbeid over. Pogingen om, althans ten deele, deze laatstbedoelde sorteeringen langs machinalen weg te bewerkstelligen zijn gedaan en schijnen tot op zekere hoogte te slagen.

Een onmiskenbaar hygiënisch voordeel voor deze mechanische behandeling is gelegen in de omstandigheid, dat daardoor het stof uit de erwten wordt verwijderd, waardoor een der aan het erwtenlezen verbonden schadelijke factoren wordt opgeheven.

Behalve dat het lezen van niet gezuiverde erwten stof verwekt, is ontegenzeglijk de inspanning, welke hierbij van de oogen wordt gevorderd, niet gering, vooral wanneer, zooals helaas maar al te vaak voorkomt, het erwtenlezen wordt verricht om de spaarzaam verlichte tafel. Evenals bij alle stukwerk, wordt daarbij bovendien nog gehaast, om niet te zeggen gejaagd, gearbeid met al de minder goede gevolgen van dien.

In Middelburg zijn voor zoover dezerzijds bekend, een 7-tal firma's of personen, die erwten ter verlezing uitgeven. Tusschen deze en vele der erwtenlezers staan z.g. rondbrengers, die voor het brengen en halen der erwten 10 cents per H.L. van hunne „leesklanten" ontvangen. Deze rondbrengers hebben hun reden van bestaan te danken aan de omstandigheid, dat de leesklanten geen vervoermiddel hebben om de erwten aan het pakhuis te halen, en in elk geval er voordeel in zien zich de erwten te laten thuisbrengen en afhalen; wellicht dat in enkele gevallen valsche schaamte — erwtenlezen vindt au fond uit armoede plaats — niet vreemd is aan het inroepen hunner bemiddeling. Dat dit rondbrengen, al halen ook tal van lezers de erwten zelf met behulp van gehuurde wagens van het pakhuis, zekeren omvang heeft aangenomen, wordt wel aangewezen door het feit, dat het in sommige gevallen met paard en wagen plaats vindt. Enkelen der erwtenhandelaren intusschen bedienen zich uit beginsel niet van rondbrengers, en achten dit ook om verschillende redenen in het belang hunner leesklanten.

Het aantal gezinnen te Middelburg mag naar alle waarschijnlijkheid wel op 500 worden geschat; door den adjunct-inspecteur werden er 292 bezocht. In 70 dezer gezinnen werden geen kinderen aangetroffen of althans geene, die aan het erwtenlezen konden deelnemen het opgegeven aantal der wel erwtenlezende kinderen uit de overige gezinnen bedraagt naar den leeftijd:

135	kinderen	beneden	10	jaren,
107	„	van	10—12	„
142	„		12—16	„
60	„	boven	16	„

Van de 550 leerlingen eener kostelooze school trouwens lazen er, blijkens

opgave van het hoofd dier school, 207 te huis vóór, tusschen en nà schooltijd erwten en van 50 leerlingen (6 à 7 jaren oud) deelden er 16 mede aan genoemd werk thuis deel te nemen.

Eene algemeene uitspraak omtrent den invloed hiervan op het onderwijs, kan, wegens gemis aan mogelijkheid tot vergelijk, bezwaarlijk worden gegeven; wel waren enkele der betrokken kinderen meer vermoeid dan niet-erwtenlezers of dikwerf te laat op school.

Daargelaten de gevallen, dat wordt erwten gelezen om zoodoende boven een behoorlijk bestaan eenigen welstand te genieten, mag men wel veilig aannemen, dat in onevenredigheid tusschen tering en nering de aanleiding gezocht moet worden van het feit, dat men erwten met het bekende doel in huis haalt.

In 85 gezinnen te Middelburg, waar naar wekelijksch inkomen werd gevraagd, bleek dit te bedragen:

Minder dan 6 gulden.	6 gulden.	7 gulden.	8 gulden.	9 gulden.	10 gulden of meer.
10 malen.	13 malen.	19 malen.	20 malen.	19 malen.	4 malen.

Zelfs een gemiddeld weekloon van naar raming 8 gulden — daargelaten nog de tijden van werkloosheid — brengt uit den aard der zaak de verzoeking, en in vele gevallen den nooddwang, mede om eenige bijverdienste te zoeken. Het erwtenlezen biedt zich daartoe als het ware aan, en dat daarbij door de ouders op de vlugge kindervingers wordt gerekend, behoeft geen betoog. Jammer en afkeurenswaard, dat hierbij sommige gezinshoofden zoo ver gaan, dat ze zich zelfs onttrekken aan het voor hunne krachten beter passend werk van halen en brengen der erwten van pakhuis naar woning.

Het zoekloon schommelt, al naar gelang van qualiteit der erwten en van vraag en aanbod der arbeidskracht, tusschen 50 en 80 cents per hectoliter.

De huisvesting der bezochte gezinnen, voor zoover de nieuwe woningen betrof, viel over het algemeen niet onvoldoende te noemen; de étage-woningen in de binnenstad vervielen echter veeltijds in het inconvenient van één privaat voor meerdere gezinnen.

De nieuwe woningen bleken meestal *f* 1.50 per week huur te doen; van 78 gevallen, waarbij naar woninghuur werd geinformeerd, bleek deze te bedragen:

f 0.75	*f* 1.—	*f* 1.25	*f* 1.50	*f* 1.75	*f* 2.— of meer.
5 malen.	12 malen.	10 malen.	40 malen.	6 malen.	5 malen.

In Vlissingen worden slechts door één firma erwten ter verlezing uitgegeven; bovendien dateert dit nog niet van langer dan eenige jaren.

Er werden aldaar 61 gezinnen bezocht, waaronder 19 zonder kinderen of met kinderen, die nog te jong waren om erwten te lezen. Het bleek evenwel, dat in de overige gezinnen wèl aan dit werk deelnamen:

12	kinderen	beneden	10	jaren,
11	,,	van	10—12	,,
21	,,		12—16	,,
16	,,	boven	16	,,

Het erwtenlezen wordt te Vlissingen voor een deel door zeer arme Arnemuidsche visschers gedaan, en over het algemeen lieten woningtoestanden en zindelijkheid hier meer te wenschen over dan te Middelburg, terwijl bovendien de huishuren gemiddeld hooger waren dan daar.

Te Goes werden ruim 30 jaren geleden reeds peulvruchten gelezen, doch het waren meer uitsluitend zaai-erwten, welke deze bewerking ondergingen. Dit werk had dan plaats in pakhuizen, eigenlijke werkplaatsen dus. Later ontstond meer vraag naar gelezen erwten en werd dit bedrijf uitgebreid; in 1890 althans bestond aldaar nog eene soortgelijke inrichting, waar door ruim 80 personen van beiderlei kunne erwten en boonen werden uitgezocht. Sinds lang evenwel werd ook te Goes het erwtenlezen huisarbeid, waarvoor het materiaal door een zestal werkgevers wordt verschaft. Rondbrengers, zooals te Middelburg, hebben in Goes naar het schijnt geen recht van bestaan gevonden.

Daar zich in den loop der tijden vele armlastigen naar Goes hebben begeven, aangelokt door het vooruitzicht met erwtenlezen tot op zekere hoogte een bestaan te vinden, en ook de plaatselijke loonen een toeslag daarop zeer gewenscht doen zijn, heeft zich het erwtenlezen aldaar als huisarbeid ingeburgerd.

Er werden in Goes 213 gezinnen bezocht, alwaar men zich daarmede onledig hield. In 66 dezer gevallen werd omtrent wekelijksch inkomen eenige gegevens verkregen en dit bedroeg alsdan:

Minder dan 6 gulden.	6 gulden.	7 gulden.	8 gulden.	9 gulden.	10 gulden of meer.
12 malen.	20 malen.	9 malen.	14 malen.	7 malen.	4 malen.

In 39 gezinnen werd niet door kinderen aan het erwtenlezen medegedaan; in de overige gezinnen had dit wel plaats door kinderen, die naar leeftijd als volgt konden worden ingedeeld:

77	kinderen	beneden	10	jaren,
75	„	van	10—12	„
104	„		12—16	„
66	„	boven	16	„

Het erwtenlezen komt ook hier in de meeste gezinnen voor een goed deel op de vlugge kindervingers neer; aan het halen en brengen der erwten, hoezeer ook mannenwerk — een H.L. erwten weegt ± 80 K.G. — nemen de mannen over het algemeen weder geen deel. Het erwtenlezen en al wat daarmede in verband staat wordt ook hier beschouwd als iets, wat uitsluitend vrouwen en kinderen aangaat.

Van af 6 uur v.m., wellicht in enkele gevallen nog vroeger tot schooltijd toe, daarna tusschen de schooluren en vervolgens na schooltijd tot 8 à 10 uur, worden de kinderen veeltijds aan het werk gehouden. Er werd zelfs beweerd, dat in sommige gezinnen volgens het twee-ploegenstelsel wordt gewerkt.

Een denkbeeld van wat bij dezen arbeid zoo wel wordt gepresteerd, leveren de onderstaande, bij huisbezoek verkregen, gegevens, welke, wat de laatste kolom betreft, vermoedelijk nog wel te laag zijn.

Totaal aantal kinderen in het gezin.	Leerplichtige kinderen.	Aan erwtenlezen deelnemende kinderen.	Aanvang en einde van het werk ongeveer.	Aantal H.L. erwten per week gelezen.
8	3	4	6 v.m.— 8 n.m.	7—8
10	2	4	6 „ — 9 „	6—7
7	2	3	5 „ — 9 „	8
10	4	6	— 8 „	2
6	3	4	5 „ —10 „	7
6	3	3	— $7\frac{1}{2}$ „	5—6
5	2	4	$6\frac{1}{2}$ „ — $9\frac{1}{2}$ „	5—8
7	3	3	$6\frac{1}{2}$ „ — 9 „	4
6	4	4	soms tot 12 „	6
12	3	5	6 v.m.— 9 „	12—15
8	2	4	7 „ — $9\frac{1}{2}$ „	12
8	3	4	7 „ — 9 „	6—8

Al naar gelang der qualiteit wordt met het lezen van een H.L. erwten 60 à 85 cents verdiend, waarvan dan als onmiddellijke bedrijfskosten 5 cents per H.L. voor wagenhuur afgaan. Voor boonen, welke ook nu en dan ter uitzoeking worden gegeven, ontvangt men 25 à 50 cents per H.L.

Omtrent de huisvesting der erwtenlezers te Goes valt ongeveer hetzelfde op te merken als bij Middelburg. De nieuwe woningen — er is in den laatsten tijd veel bijgebouwd te Goes — bestaan gemeenlijk uit woon- tevens slaapkamer, keukentje en beschoten zolder; de oudere huisjes, vaak in nauwe straatjes, zijn weliswaar goedkooper, doch in evenredigheid slechter; hebben bijv. een onbeschoten zolderdak of een gemeenschappelijk privaat.

In 72 gevallen aldaar, waarbij naar huurprijs van de woning werd gevraagd, bedroeg deze:

f 0.75	*f* 1.—	*f* 1.25	*f* 1.50	*f* 1.75	*f* 2.— of meer.
2 malen.	21 malen.	18 malen.	21 malen.	8 malen.	2 malen.

Ook echte krotten, welker bewoners erwten lazen, werden aangetroffen; zoo bijv. een door twee personen — moeder en zoon — bewoond huisje (?) van afmeting 2,8 bij 2,9 en 2,3 M. hoog en inhoud 18,7 M^3., met eene daaraan sluitende bedstede van 6,6 M^3. Als privaat diende een buiten in eene houten kast staande ondichte bak. Het geheel moest nog *f* 0,75 per week opbrengen, welke huur de eigenaar naar het schijnt niet voldoende vond om eenig onderhoud van het geheel te rechtvaardigen; voor de deur althans hing een oud gordijn om de tocht wat tegen te houden.

In Zierikzee zijn een tweetal werkgevers, die erwten ter lezing medegeven. Hier halen en brengen de lezers de erwten uitsluitend zelf van en naar het pakhuis en maken daartoe natuurlijk gebruik van gehuurde handwagens.

Evenals in de andere gemeenten is het eigenlijke seizoen voor de erwtenlezerij van einde September tot Januari; enkele gezinnen lezen evenwel het geheele jaar door.

Er werden in Zierikzee 48 gezinnen bezocht, waar men zich daarmede bezig hield, en in 38 daarvan werkten kinderen mede, wier leeftijden zich, als volgt, verhielden:

beneden 10	jaren	28	kinderen,
van 10—12	„	14	„
van 12—16	„	20	„
boven 16	„	15	„

Ook hier werd wederom de indruk medegenomen, dat erwten lezen een vuilmakend werk is door het met de erwten medekomende stof en omgekeerd, dat de behandeling, welke deze in de huizen ondergaan, uit het oogpunt van gezondheidsleer in het algemeen zeker geen aanbeveling kan verdienen. Het onderwerp is reeds te vaak openlijk behandeld, om het in verdere details treden hier noodig te maken.

In 17 gevallen, waarin de huur van de woningen dezerzijds bekend werd, bleek deze te zijn:

f 0.75	*f* 1.—	*f* 1.25
6 malen.	10 malen.	1 maal.

De verdiensten hielden natuurlijk hiermede gelijken tred, en bedroegen voor 18 huisgezinnen resp.:

Minder dan 6 gulden.	6 gulden.	7 gulden.	8 gulden.	9 gulden.
4 malen.	9 malen.	1 maal.	2 malen.	2 malen.

In enkele der te Zierikzee bezochte gezinnen werd vernomen, dat de kinderen zes weken verlof van school hadden om erwten te lezen. Op de nadrukkelijk vraag, of dit verlof dan werkelijk voor dit doel gegeven was, werd soms toestemmend en soms niet geantwoord. Hoe het zij, bij een der bezochten had een 12-jarige knaap bovenbedoeld verlof, blijkens het getoond schriftelijk bewijs, bekomen „voor bezigheden ten behoeve van landbouw of veehouderij".

Sedert een viertal jaren vindt ook in Arnemuiden het erwten lezen door behoeftigen plaats en, naar zeggen, zou sinds dien tijd de bedelarij in deze plaats afgenomen zijn.

Aangezien de grondstof voor het erwten lezen uit het naburig Middelburg moet komen, dienen zich de erwtenlezers te getroosten den meer dan een uur gaans langen weg achter den handwagen af te leggen en zulks uit den aard der zaak in weer en wind. Wel kan men door tusschenkomst van den rondbrenger dezen tocht uitsparen, maar dit komt den lezers zoowel voor halen als brengen op 10 cents per H.L. te staan. Vroeger deed

een der handelaren tusschen Middelburg en Arnemuiden een schuitje varen, doch deze dienst is gestaakt.

Niet alleen de lange tocht van en naar het pakhuis kost den erwtenlezers uit Arnemuiden veel van hun kostbaren tijd, maar ook het dikwerf lang moeten wachten aan het pakhuis maakt, dat men een groot deel van den dag aan het vervoer der erwten ziet heengaan. Veeltijds komen de erwtenlezers dan ook eerst tegen den avond thuis en gaan alsdan aan den arbeid, om den volgenden morgen weer tijdig stadwaarts te kunnen trekken en het zoekloon te kunnen ontvangen.

Het ligt voor de hand, dat men zich al deze ongerieflijkheden niet zou getroosten, wanneer het niet inderdaad hoog noodig was.

De verdiensten ter visscherij, waarvan in Arnemuiden zoovelen moeten bestaan, gaan steeds achteruit. In het afgeloopen jaar, dat slecht werd genoemd, had bijv. voor vele visschers eene gemiddelde weekverdienste van *f* 3.— à *f* 4.— opgeleverd; de totale jaarverdiensten van een dezer had bijv. slechts 168 gulden bedragen.

Bedoelde visschers varen van Vlissingen of Veere uit, verlaten Zondagsavonds of wel des Maandags reeds in den nacht hunne woning en komen dan eerst des Zaterdags in hunne gezinnen terug. Aan proviand wordt voor eene week door hen slechts ± 90 cents uitgegeven.

De visschers, die ter haringvangst hadden gevaren, konden gedurende het ongeveer zes maanden durend seizoen ± 7 gulden per week maken, waarvan dan *f* 2.— voor eigen kost afging.

Ook de landarbeiders te Arnemuiden verkeeren in de bekende ongunstige omstandigheden van bij slecht weer geen verdiensten te hebben, en zien zich per dagwerk van 80 cents tot 1 gulden uitgekeerd; vrouwenarbeid wordt daarbij per dag met 45 tot 60 cents beloond.

In 14 gezinnen van niet-visschers gaf men als wekelijksch inkomen op:

Minder dan *f* 6.—	*f* 6.—	*f* 7.—
10 malen.	3 malen.	1 maal.

Van de 123 erwtenlezende gezinnen, die in Arnemuiden werden bezocht, was het gezinshoofd in 59 gevallen visscher, in 15 gevallen schipper, terwijl 15 malen eene weduwe als zoodanig werd aangetroffen.

De weduwen, die door den bekenden Septemberstorm in het jaar 1903 achterbleven, genieten wel 3 gulden 's weeks en 50 cents voor elk kind beneden 16 jaren, doch zien zich overigens aangewezen op bijverdiensten door het venten van visch e. d.

Uit het bovenstaande valt genoegzaam te zien, dat het erwten lezen te Arnemuiden wel in eene behoefte voorziet. Het hoofd der school verklaarde desgevraagd, dat dan ook van de 252 leerlingen zijner school er, voor zoover hem bekend was, 68 thuis erwten lazen.

De gewone gevolgen, slaperigheid en te laat komen bleven dan ook hier niet uit, zij het ook dat deze verschijnselen schenen te verminderen.

Naar leeftijd geteld zouden te Arnemuiden, blijkens mededeeling tijdens huisbezoek, over 104 gezinnen verdeeld aan erwtenlezen deelnemen:

45 kinderen beneden 10 jaren,
34 „ van 10—12 „
71 „ „ 12—16 „
69 „ boven 16 „

De bezochte woningen droegen in de stoffeering veeltijds nog het kenmerk van eene vroegere welvaart. Eene veel voorkomende huishuur is 1 gulden 's weeks; van de 30 gevallen, waarin naar huurprijs werd gevraagd, bedroeg deze:

f 0.75	*f* 1.—	*f* 1.25
15 malen.	14 malen.	1 maal.

In de uitkomst van bovengeschetst onderzoek werd door mij aanleiding gevonden, om de met het plaatselijk toezicht op de naleving der Arbeidswet belaste autoriteiten nader bekend te maken met de namen en adressen van verschillende personen, in wier woning overtredingen der Arbeidswet tengevolge van het erwten lezen te verwachten waren, en werd voorts een beroep gedaan op hunne medewerking tot handhaving der Arbeidswet.

Het valt niet te ontkennen, dat de taak, waarvoor zij zich in deze gesteld zien, om verschillende redenen eene zeer moeielijke is, waarin dan ook vermoedelijk de reden moet gezocht worden van de geringe actie tot op heden op dit punt van hen uitgegaan. Onbekendheid met het bestaan van het erwten lezen als huisindustrie mag niet worden aangenomen, daartoe is het bedoelde feit al te vaak op velerlei wijze openlijk, tot in de dagbladen toe, besproken.

De beteekenis van het erwten lezen voor de betrokken gemeenten mag intusschen niet worden onderschat; het leesloon te Middelburg en Arnemuiden kan wel op ruim 100000 gulden en voor Goes op ongeveer 40000 gulden worden geschat; wellicht is deze raming nog te laag.

Het opheffen van den leesarbeid als zoodanig is m. i. ondenkbaar, eenvoudig reeds omdat een aequivalent daarvoor toch bezwaarlijk zou

kunnen worden gemist en dit in liefdadigheid alleen wel moeilijk zal kunnen worden gevonden.

Het verplaatsen van dezen leesarbeid uit de huizen naar werkplaatsen zou op zichzelf wel niet onmogelijk zijn, maar toch om verschillende redenen zeer moeielijk gaan. In de eerste plaats doet zich het bezwaar gelden, dat werkplaatsen, waar zooveel arbeiders kunnen geplaatst worden, door de werkgevers niet dan noode zouden worden bekostigd. Bovendien mag verwacht worden, dat tal van personen, die nu erwten lezen, zich om verschillende redenen niet naar deze werkplaatsen zouden begeven, en in elk geval zoude alsdan de arbeid van kinderen eensdeels zijn uitgesloten. anderdeels aan regelen en grenzen worden gebonden.

Bovengenoemde invloeden zouden gewis niet nalaten om de productie te verminderen en zouden in elk geval de productiekosten aanzienlijk verhoogen.

Hoe het ook zij, enkele pogingen te Middelburg ingesteld, om het erwtenlezen in werkplaatsen te doen geschieden, hebben niet geleid tot bestendiging daarvan.

Intusschen mag m. i. niet worden verheeld, dat de bestaande toestand vele onwettigheden tot uitvloeisel heeft en om meer dan een reden overigens ongewenscht is.

De arbeid van kinderen beneden 12 jaren, welke krachtens de bedoeling van den wetgever niet mag bijdragen tot de maatschappelijke productie, in welken vorm dan ook, wordt bij het erwten lezen wel degelijk en in strijd met deze bedoeling tot geldswaarde herleid, van welk bedrag aan den consument als aan werkgever en werknemer een gedeelte ten goede komt. Ditzelfde geldt m. i. ook voor den arbeid van kinderen boven 12 jaren, voor zoover deze op bij de wet verboden uren erwten lezen.

De invloed van den besproken huisarbeid op het kind als zoodanig laat zich bezwaarlijk in cijfers uitdrukken. Reeds van uit het standpunt van den onderwijzer, die het kind — dat toch schoolkind alleen behoort te zijn — ziet misbruiken, is het erwten lezen wel eens „eene ramp" genoemd.

Bedenkt men bovendien hoeveel lichamelijk nadeel voor het opgroeiend geslacht het gevolg kan zijn van de met erwten lezen gepaard gaande onthouding van slaap en frissche lucht en van dezen, op zichzelf beschouwd, aan oogen en zenuwen schadenden arbeid, zoo komt mij bovenstaande uitspraak van opvoedkundige zijde niet overdreven voor.

In elk geval is het voor de bij het erwten lezen betrokken kînderen zeer zeker eene ramp, en, alhoewel gevallen van gezellig om den disch vereenigd zijn en aanmoediging door een onder de erwten verstopt geldstuk e. d. wel hier en daar zullen voorkomen, zoo is dwang en nog eens dwang het eenige middel om de van nature zoo beweeglijke jeugd aan de erwtentafel en aan dit voor hen zoo weinig aantrekkelijk werk te houden.

Ook de ouders zien vaak zeer goed in, dat het voor de kinderen eene

kwelling was, en noemden het soms „eene tuchthuisstraf voor de kinderen". Het erwtenlezen was en bleef voor hen evenwel de eenige uitweg, wanneer ze niet wilden stelen of bedelen.

Gelukkig schijnen de gevallen, waarbij ook het groote publiek van kindermishandeling begint te spreken, en waaromtrent nog wel verhalen de rondte doen, tot het verleden te behooren; doch dat daargelaten is de geheele toestand ernstig genoeg, om eene uitkomst in deze dringend te wenschen.

Rotterdam, 15 Juni 1905.

De Inspecteur van den Arbeid in de 2e Inspectie,

E. H. Ekker.

OVERZICHT

van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de bepalingen der Arbeidswet en Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

De invulling had plaats van de kolommen:

3 en 4 volgens opgave van Gemeentebesturen;
5—11 en 16 volgens opgave van H.H. Burgemeesters;
14 en 15 volgens opgave van H.H. Commissarissen der Koningin;
17 en 18 volgens opgave van H.H. Ambtenaren van het O. M.

a = algemeene; *e* = enkele; *v* = verschillende; *vd. tz.* = voortdurend toezicht; *g* = geene.

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
						geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.	Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Zeeland.						
1	Aagtekerke	„	„	2	2	2	2
2	Aardenburg	1	1	23	19	17	13
3	Annaland (Sint). . .	„	„	1	„	„	„
4	Arnemuiden	1	„	13	4	8	8
5	Axel.	1	1	31	12	30	27
6	Baarland	„	„	„	„	„	„
7	Biervliet	„	„	7	7	7	6
8	Biggekerke	„	„	2	„	1	1
9	Borssele	„	„	3	2	3	3
10	Boschkapelle. . . .	„	„	1	1	1	„
11	Breskens	1	1	11	13	13	12
12	Brouwershaven . . .	„	„	13	35	46	15
13	Bruinisse	„	„	14	16	18	18
14	Burgh	„	„	6	2	5	5
15	Cadzand	„	„	5	2	6	6
16	Clinge	„	„	30	10	34	18
17	Colijnsplaat	„	„	16	7	13	10
18	Domburg	„	„	5	4	3	3
19	Dreischor	„	„	33	28	27	19
20	Driewegen	„	„	2	2	2	2
21	Duivendijke	„	„	5	8	2	1

palingen der Arbeidswet en Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
”	”	4	17	”	”	”	”	”	”
4	14	89	43	31	”	”	3	”	”
”	2	6	5	5	”	”	1	”	”
”	”	*vd.tz.*	”	39	”	”	4	”	”
3	”	8	16	”	”	”	5	2	”
”	”	”	”	”	”	”	1	”	”
1	”	25	10	42	”	”	2	”	”
”	”	”	”	8	”	”	”	”	”
”	”	8	”	8	”	”	2	”	”
1	4	”	2	”	”	”	1	”	”
1	”	5	11	”	”	”	”	”	”
31	4	*a*	”	27	”	”	5	”	”
”	”	*vd.tz.*	”	28	”	”	6	”	”
”	1	*a*	”	33	”	”	1	”	”
”	”	4	9	17	”	”	”	”	”
16	17	53	29	26	”	”	”	”	”
3	”	149	”	43	”	”	”	”	”
”	”	4	22	26	”	”	3	”	”
8	33	”	”	31	”	”	1	”	”
”	”	5	”	6	”	”	1	”	”
1	”	*a*	”	4	”	”	”	”	”

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
						geldige arbeids	
		oprich-ting.	uit-breiding.	Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
22	Eede.	„	„	4	6	6	2
23	Elkerzee	1	„	13	18	8	7
24	Ellemeet	„	„	6	8	1	„
25	Ellewoutsdijk . . .	„	„	1	1	„	„
26	Goes.	1	2	106	102	205	138
27	Graauw.	„	„	5	3	2	1
28	's Gravenpolder. . .	„	„	2	2	„	„
29	Grijpskerke	„	„	4	1	3	3
30	Groede	„	„	6	4	2	2
31	Haamstede	„	„	5	2	6	6
32	's Heer Abtskerke . .	„	„	1	„	1	1
33	's Heer Arendskerke .	„	„	14	6	6	6
34	's Heerenhoek . . .	„	„	10	2	10	10
35	Heinkenszand . . .	„	1	8	8	5	5
36	Hengstdijk.	„	„	„	„	„	„
37	Hoedekenskerke . .	„	„	6	4	6	6
38	Hoek	1	„	4	4	5	5
39	Hontenisse	„	„	15	10	12	12
40	Hoofdplaat	1	„	1	1	1	1
41	Hulst	„	„	30	23	34	25
42	IJzendijke.	„	„	11	8	7	7
43	Jansteen (Sint) . . .	„	„	16	4	14	11
44	Kapelle.	„	„	19	36	36	36
45	Kats.	„	„	3	2	1	1

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgave dern			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
4	7	16	17	13	»	»	»	»	»
1	2	101	»	16	»	»	»	»	»
1	4	52	»	18	»	»	1	»	»
»	»	*a*	»	5	»	»	»	»	»
67	20	3	»	»	»	»	24	1	»
1	»	12	9	17	»	»	»	»	»
»	»	»	»	4	»	»	»	»	»
»	»	6	»	11	»	»	»	»	»
»	»	»	17	73	»	»	3	»	»
»	6	»	»	37	»	»	»	»	»
»	»	1	»	3	»	»	4	»	»
»	2	6	»	33	»	»	»	»	»
»	»	10	»	34	»	»	»	»	»
»	»	22	»	54	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	18	»	20	»	»	2	»	»
»	»	2	»	»	»	»	1	»	»
»	4	»	29	8	»	»	2	»	»
»	»	»	9	30	»	»	»	»	»
9	21	»	33	»	»	»	2	1	»
»	2	*a*	7	2	»	»	5	»	»
3	18	*vd. tz.*	19	15	»	»	4	»	»
»	»	»	»	58	»	»	1	»	»
»	»	12	»	3	»	»	»	»	»

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN: in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den ... Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	Aan ... uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids... Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
46	Kattendijke	„	„	5	4	4	4
47	Kerkwerve	„	„	4	9	6	6
48	Kloetinge	„	„	1	2	2	2
49	Koewacht	„	„	18	4	18	14
50	Kortgene	„	„	8	8	8	7
51	Koudekerke	„	„	6	4	3	3
52	Krabbendijke . . .	„	„	14	19	9	8
53	Kruiningen	„	„	29	16	20	20
54	Kruis (Sint)	„	„	„	„	„	„
55	Laurens (Sint) . . .	„	„	2	2	2	2
56	Maartensdijk (Sint) .	1	„	9	5	9	9
57	Meliskerke	„	„	1	1	1	1
58	Middelburg	2	5	188	228	300	196
59	Neuzen (Ter) . . .	3	„	77	70	74	54
60	Nieuw en St. Joostland	„	„	5	6	4	4
61	Nieuwerkerk . . .	„	„	14	49	15	15
62	Nieuwvliet	„	„	„	„	„	„
63	Nisse	„	„	2	„	3	3
64	Noordgouwe	„	„	10	11	17	6
65	Noordwelle	„	„	2	6	3	1
66	Oostburg	1	„	19	24	37	18
67	Oost- en West Souburg	„	„	19	32	25	21
68	Oosterland	„	„	11	2	8	8
69	Oostkapelle	„	„	4	2	4	4

WERKPLAATSEN — zin der Arbeidswet. — tal — kaarten — voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Verrichte inspectiën — Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Verrichte inspectiën — Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
”	”	20	”	34	”	”	1	”	”
”	”	*vd. tz.*	”	7	”	”	”	”	”
”	”	”	”	32	”	”	”	”	”
4	7	”	16	29	”	”	2	”	”
1	”	23	”	27	”	”	”	”	”
”	”	17	”	9	”	”	4	”	”
1	”	*vd. tz.*	”	42	”	”	3	”	”
”	12	*algemeene*	”	135	”	”	8	”	”
”	”	”	16	9	”	”	”	”	”
”	”	4	”	37	”	”	”	”	”
”	”	10	”	42	”	”	”	”	”
”	”	2	”	7	”	”	”	”	”
104	128	302	1	”	1	1	143	1	1
20	24	5	19	29	”	”	97	”	”
”	”	25	”	13	”	”	”	”	”
”	13	48	”	20	”	”	3	”	”
”	”	”	12	25	”	”	”	”	”
”	”	8	”	6	”	”	1	”	”
11	1	5	”	36	”	”	1	”	”
2	”	”	”	14	”	”	”	”	”
19	9	12	25	22	”	”	5	”	”
4	”	76	3	44	”	”	1	”	”
”	”	24	”	49	”	”	2	”	”
”	”	13	”	28	”	”	2	”	”

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
						geldige arbeids	
		oprich-ting.	uit-breiding.	Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
70	Ossenisse	"	"	1	2	2	2
71	Oudelande	"	"	2	1	1	1
72	Oud Vossemeer. . .	"	"	9	5	5	5
73	Ouwerkerk	"	"	"	"	"	"
74	Overslag	"	"	1	"	"	"
75	Ovezand	"	"	4	3	2	2
76	Philippine	"	"	1	2	2	"
77	Philipsland (Sint) . .	1	"	3	3	1	1
78	Poortvliet.	"	"	3	3	3	3
79	Renesse	"	"	4	1	3	1
80	Retranchement . . .	"	"	1	"	1	1
81	Rilland Bath . . .	"	"	9	7	12	12
82	Ritthem	"	"	1	1	1	1
83	Sas van Gent . . .	1	"	13	82	46	35
84	Scherpenisse . . .	"	"	4	"	1	1
85	Schoondijke	"	"	13	18	7	3
86	Schore	"	1	1	1	1	1
87	Serooskerke(Schouwen)	"	"	3	3	5	4
88	Serooskerke(Walcheren)	"	"	6	4	7	7
89	Sluis	"	"	11	7	10	7
90	Stavenisse	"	"	5	7	6	3
91	Stoppeldijk	"	"	1	5	"	"
92	Tholen	1	"	20	47	26	26
93	Veere	"	"	4	"	1	1

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. — tal — kaarten: voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet)	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der: Plaatselijke politie.	Rijks-politie: Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie: Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door: den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen: Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	7	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	8	"	"	"	"	"
"	"	40	"	19	"	"	1	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
"	2	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	8	"	9	"	"	3	"	"
2	"	3	2	"	"	"	"	"	"
"	"	12	"	29	"	"	3	"	"
"	"	4	"	19	"	"	2	"	"
2	4	"	"	14	"	"	"	"	"
"	"	1	4	12	"	"	"	"	"
"	"	15	"	43	"	"	27	"	"
"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
11	2	"	16	"	"	"	129	1	"
"	"	52	"	23	"	"	1	"	"
4	"	"	16	23	"	"	9	"	"
"	"	*a*	"	33	"	"	"	"	"
1	"	"	"	17	"	"	3	"	"
"	"	30	"	49	"	"	"	"	"
3	"	*vd. tz.*	35	16	"	"	1	1	"
3	1	60	"	31	"	"	10	2	"
"	"	"	7	"	"	"	1	"	1
"	"	4	"	113	"	"	10	"	"
"	"	2	"	12	"	"	2	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	FABRIEKEN EN ... in den ... Aan ... Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids... Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
94	Vlissingen	2	1	204	311	336	219
95	Vrouwepolder . . .	„	„	3	1	3	3
96	Waarde.	„	„	4	5	5	5
97	Waterlandkerkje . .	„	„	1	„	1	1
98	Wemeldinge	„	„	11	10	16	14
99	Westdorpe.	1	„	2	4	4	4
100	Westkapelle	„	„	1	2	2	2
101	Wissekerke	„	„	11	21	24	6
102	Wolphaartsdijk . . .	„	„	14	7	10	9
103	Yerseke	„	1	73	128	73	69
104	Zaamslag	1	„	20	4	13	12
105	Zierikzee	2	„	98	77	152	110
106	Zonnemaire	„	„	9	10	9	6
107	Zoutelande	„	„	1	1	1	1
108	Zuiddorpe.	„	„	5	1	7	7
109	Zuidzande	„	„	3	3	2	2
	Totaal . . .	24	14	1541	1720	1982	1447

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.									
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
117	129	*vd. tz.*	4	57	1	1	352	10	1
"	"	2	"	"	"	"	5	"	"
"	"	"	"	26	"	"	"	"	"
"	"	"	1	12	"	"	"	"	"
2	1	36	"	51	"	"	6	"	"
"	"	*e*	2	"	"	"	1	"	"
"	"	6	"	"	"	"	19	"	"
18	"	*vd. tz.*	"	61	"	"	1	"	"
1	"	*a*	"	37	"	"	1	"	"
4	148	146	"	129	"	"	12	1	"
1	"	"	"	16	"	"	2	"	"
42	59	143	"	"	"	"	5	2	"
3	2	6	"	20	"	"	"	"	"
"	"	"	1	3	"	"	"	"	"
"	2	2	2	21	"	"	1	"	"
"	"	3	4	15	"	"	"	"	"
535	695				2	2	966	22	3

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	FABRIEKEN EN ... in den ... Aan ... Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids... Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Zuid-Holland.						
1	Abbenbroek	"	"	1	"	1	1
2	Alblas (Oud)	1	"	5	3	7	7
3	Alblasserdam . . .	"	1	43	168	199	157
4	Ameide	"	"	35	85	33	33
5	Arkel	"	"	3	2	2	2
6	Asperen	1	"	8	5	11	9
7	Barendrecht	"	"	9	31	13	13
8	Beierland (Nieuw) . .	"	"	15	42	23	18
9	Beierland (Oud) . . .	2	"	51	82	102	94
10	Beierland (Zuid) . .	"	"	8	3	"	"
11	Bleskensgraaf . . .	"	"	9	9	10	10
12	Bommel (den) . . .	"	"	3	"	3	3
13	Brandwijk	"	1	4	3	5	5
14	Brielle	"	"	34	31	47	45
15	Dirksland	"	"	17	8	13	13
16	Dordrecht	13	13	525	1117	825	550
17	Dubbeldam	"	"	9	"	7	7
18	Everdingen	"	"	8	13	1	1
19	Geervliet	"	"	4	5	5	5
20	Giesendam	"	"	44	42	57	57

bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
„	„	4	„	8	„	„	„	„	„
„	„	4	„	53	„	„	„	„	„
42	„	4	„	40	„	„	68	„	„
„	4	*vd. tz.*	„	36	„	„	2	„	„
„	„	3	„	9	„	„	„	„	„
2	1	*e*	„	99	„	„	1	„	„
„	6	„	„	128	„	„	8	„	„
5	39	80	„	87	„	„	19	„	„
8	9	4	„	266	„	„	6	„	„
„	„	*a*	„	48	„	„	„	„	„
„	„	„	„	15	„	„	1	„	„
„	„	4	„	„	„	„	3	„	„
„	„	48	„	13	„	„	„	„	„
2	„	*e*	„	21	„	„	9	1	„
„	„	*vd. tz.*	„	9	„	„	„	„	„
275	472	1682	„	„	23	6	505	21	2
„	„	4	„	51	„	„	„	„	„
„	„	16	„	23	„	„	„	„	„
„	„	24	„	8	„	„	„	„	„
„	„	21	„	92	„	„	9	„	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	Aan — uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
21	Giessen Nieuwkerk .	"	"	6	5	6	6
22	Goedereede	"	"	"	"	"	"
23	Gorinchem	4	4	97	164	180	142
24	Goudriaan.	"	"	4	2	4	4
25	Goudswaard	"	"	1	"	"	"
26	's Gravendeel. . . .	"	"	40	130	147	95
27	's Gravenzande . . .	"	"	"	"	"	"
28	Groot-Ammers . . .	"	"	19	27	12	12
29	Hagestein	"	"	7	26	12	10
30	Hardinxveld	"	3	44	38	66	"
31	Heenvliet	"	"	9	5	10	10
32	Heerjansdam. . . .	"	"	9	54	22	13
33	Hei- en Boeicop . .	"	"	6	6	2	2
34	Heinenoord	"	"	12	33	15	15
35	Hekelingen	"	"	6	9	8	8
36	Hellevoetsluis . . .	"	"	17	29	19	19
37	Helvoet (Nieuw) . .	"	1	14	15	12	12
38	Hendrik-Ido-Ambacht	1	1	27	95	100	72
39	Herkingen.	"	"	6	3	5	5
40	Heukelum.	"	"	3	13	27	15
41	Hoogblokland . . .	"	"	2	2	2	2
42	Hoogvliet	"	"	5	16	18	18
43	Hoornaar	"	"	1	1	1	1

WERKPLAATSEN — zin der Arbeidswet. — tal — kaarten — voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
”	”	24	”	18	”	”	”	”	”
”	”	*vd. tz.*	”	”	”	”	”	”	”
38	60	*vd. tz.*	”	298	3	5	64	4	”
”	”	4	”	4	”	”	1	”	”
”	1	*vd. tz.*	”	74	”	”	3	”	”
52	23	”	”	104	”	”	1	2	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	*vd. tz.*	”	25	”	”	7	”	”
2	29	52	”	30	”	”	7	1	”
”	”	8	”	122	”	1	51	”	”
”	”	36	”	10	”	”	1	”	”
9	31	38	”	101	”	”	”	”	”
”	”	3	”	37	”	”	6	1	”
”	33	144	”	27	”	”	”	1	”
”	”	4	”	”	”	”	”	”	”
”	”	4	”	11	”	”	32	”	”
”	”	*a*	”	11	”	”	3	2	”
28	125	*vd. tz.*	”	63	”	”	75	”	”
”	”	*a*	”	10	”	”	”	”	”
12	34	*a*	”	14	”	”	7	”	”
”	”	6	”	3	”	”	”	”	”
”	”	*vd. tz.*	”	177	”	”	6	”	”
”	”	2	”	10	”	”	”	”	”

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
						geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.	Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
44	IJselmonde	2	„	19	35	34	23
45	Kedichem	„	„	1	1	1	1
46	Klaaswaal	1	„	11	26	11	11
47	Langerak	„	„	5	19	2	2
48	Leerbroek	„	„	„	„	„	„
49	Leerdam	1	5	29	93	195	154
50	Lekkerland (Nieuw) .	2	„	13	78	93	93
51	Lexmond	„	„	10	25	5	5
52	Maasdam	„	„	52	66	22	22
53	Meerkerk	„	„	11	5	11	11
54	Melissant	„	„	4	3	4	4
55	Middelharnis . . .	1	„	39	26	51	28
56	Mijnsheerenland . .	„	„	10	23	23	19
57	Molenaarsgraaf . . .	„	„	4	2	6	„
58	Nieuwenhoorn . . .	„	„	11	10	6	6
59	Nieuwland	„	„	„	„	„	„
60	Nieuwpoort	„	„	4	3	5	5
61	Noordeloos	„	„	3	3	3	3
62	Numansdorp	„	„	22	29	45	45
63	Ooltgensplaat . . .	„	„	12	4	8	8
64	Oostvoorne	„	„	7	4	7	7
65	Ottoland	„	„	4	9	12	12
66	Ouddorp	„	„	2	1	3	3

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
11	22	72	»	193	»	»	9	»	»
»	»	3	»	»	»	»	3	»	»
»	2	132	»	52	»	»	»	»	»
»	»	*vd. tz.*	»	17	»	»	3	»	»
»	»	»	»	62	»	»	»	»	»
41	20	12	»	478	»	»	68	»	»
»	»	16	»	37	»	»	110	»	»
»	»	4	»	102	»	»	2	»	»
»	32	*vd. tz.*	»	116	»	»	5	»	»
»	»	11	»	32	»	»	1	»	»
»	»	4	»	10	»	»	2	»	»
23	»	*e*	»	31	»	»	8	»	»
4	»	20	»	24	»	»	»	»	»
»	»	48	»	22	»	»	»	»	»
»	»	*e*	»	10	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	*vd. tz.*	»	11	»	»	2	»	»
»	»	9	»	8	»	»	»	»	»
»	45	»	»	53	»	»	3	»	»
»	»	20	»	15	»	»	6	»	»
»	»	3	»	8	»	»	»	»	»
»	»	16	»	2	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	4	»	»

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids… Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
67	Oudenhoorn	„	„	2	1	1	1
68	Papendrecht	„	2	23	70	40	40
69	Pernis	„	„	25	10	24	24
70	Peursum	„	„	„	„	„	„
71	Piershil	„	„	5	23	9	9
72	Poortugaal	„	„	7	16	9	9
73	Puttershoek	1	„	20	51	40	35
74	Rhoon	„	„	11	16	23	15
75	Ridderkerk	„	1	64	273	337	271
76	Rockanje	„	„	6	20	5	5
77	Rotterdam	46	36	2314	6731	4893	3219
78	Rozenburg	„	„	6	3	6	6
79	Schelluinen	„	„	„	„	„	„
80	Schoonrewoerd . .	„	„	12	35	35	35
81	Sliedrecht	„	2	112	130	159	158
82	Sommelsdijk	„	„	14	11	34	26
83	Spijkenisse	1	„	22	102	32	32
84	Stad aan 't Haringvliet	„	„	4	1	4	4
85	Stellendam	1	2	5	64	95	16
86	Streefkerk	„	„	14	11	16	16
87	Strijen	„	„	38	39	75	61
88	Tienhoven	„	„	4	1	3	3
89	Tonge (Nieuwe) . .	„	„	9	4	10	10

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.						
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke marêchaussee.	Rijks-veldwacht.	den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
„	2	*a*	„	18	„	„	1	„	„
„	„	27	„	87	„	„	62	„	„
„	1	2	„	261	„	„	8	1	„
„	„	„	„	„	„	„	2	„	„
„	3	„	„	27	„	„	1	„	„
„	„	*vd. tz.*	„	39	„	„	1	„	„
5	3	*vd. tz.*	„	34	„	„	11	„	1
8	„	*a*	„	63	„	„	„	„	„
66	139	*a*	„	153	„	„	202	1	„
„	„	„	„	7	„	„	„	„	„
1674	4277	16056	„	„	143	157	2357	116	5
„	„	*e*	„	63	„	„	2	1	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	*vd. tz.*	„	138	„	„	„	„	„
1	11	248	„	237	„	„	37	„	„
8	„	*e*	„	20	„	„	„	„	„
„	37	2	„	38	„	„	2	„	„
„	„	2	„	5	„	„	„	„	„
79	87	*e*	„	12	„	1	„	„	„
„	„	*a*	„	19	„	„	„	„	„
14	63	*a*	„	154	„	„	8	„	„
„	„	*vd. tz.*	„	„	„	„	„	„	„
„	1	18	„	13	„	„	1	„	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding,			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
90	Tonge (Oude) . . .	"	"	10	6	3	3
91	Vianen	"	"	49	93	99	90
92	Vierpolders	"	"	4	1	2	2
93	Westmaas	"	"	12	29	20	18
94	Wijngaarden	"	"	"	"	"	"
95	Zuidland	"	"	11	18	20	20
96	Zwartewaal	"	"	10	11	13	13
97	Zwijndrecht	2	1	25	177	68	64
	Totaal . . .	80	73	4281	10734	8554	6130

WERKPLAATSEN — zin der Arbeidswet. — tal — kaarten: voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
„	1	40	„	11	„	„	1	„	„
9	21	52	„	212	„	„	15	„	„
„	„	16	„	9	„	„	1	„	„
2	„	24	„	42	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	46	*a*	„	9	„	„	4	„	„
„	„	12	„	7		„	„		„
4	„	„	„	48	„	„	119	„	„
2424	5680				169	170	3956	52	8

OVERZICHT

van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de bepalingen der Arbeidswet en Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

De invulling had plaats van de kolommen:

3 en 4 volgens opgave van Gemeentebesturen;
5—11 en 16 volgens opgave van H.H. Burgemeesters;
14 en 15 volgens opgave van H.H. Commissarissen der Koningin;
17 en 18 volgens opgave van H.H. Ambtenaren van het O.M.

a = algemeene; *e* = enkele; *v* = verschillende; *vd. tz.* = voortdurend toezicht; *g* = geene.

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	FABRIEKEN EN in den Aan: Fabrieken en werk-plaatsen met gewaar-merkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids: Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Zeeland.						
1	Aagtekerke	"	"	2	"	1	1
2	Aardenburg	"	"	21	12	15	10
3	Annaland (Sint) . .	"	"	5	6	3	3
4	Arnemuiden	"	"	12	11	14	14
5	Axel	1	"	26	23	28	27
6	Baarland	"	"	"	"	"	"
7	Biervliet	"	"	8	8	8	7
8	Biggekerke	"	"	2	2	2	2
9	Borssele	"	"	2	1	2	2
10	Boschkapelle	"	"	2	1	1	"
11	Breskens	"	"	7	20	8	5
12	Brouwershaven . . .	"	"	15	32	49	9
13	Bruinisse	"	"	22	39	36	32
14	Burgh	"	"	8	3	6	6
15	Cadzand	"	"	10	4	8	8
16	Clinge	"	"	27	18	38	21
17	Colijnsplaat	"	"	21	8	15	12
18	Domburg	"	"	4	3	4	4
19	Dreischor	"	"	55	71	37	20
20	Driewegen	"	"	2	"	2	2
21	Duivendijke	"	"	7	14	8	2

epalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Verrichte inspectiën — Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Verrichte inspectiën — Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
„	„	4	18	24	„	„	2	„	„
5	9	4	21	19	„	„	2	„	„
„	2	6	„	11	„	„	1	„	„
„	„	*vd. tz.*	„	44	„	„	6	„	„
1	„	2	10	„	„	„	12	1	„
„	„	„	„	„	„	„	3	„	„
1	3	4	11	62	„	„	3	„	„
„	„	„	2	„	„	„	„	„	„
„	„	4	„	12	„	„	„	„	„
1	6	3	5	„	„	„	1	„	„
3	9	1	25	„	„	„	3	1	„
40	6	*a*	„	33	„	„	3	„	„
4	„	*vd. tz.*	„	27	„	„	6	1	„
„	1	*a*	„	33	„	„	5	„	„
„	„	4	5	17	„	„	2	„	„
17	14	2	29	34	„	„	25	„	„
3	„	14	„	45	„	„	3	„	„
„	„	4	23	35	„	„	5	„	„
17	„	51	4	39	„	„	1	„	„
„	„	4	„	6	„	„	1	„	„
6	„	*a*	„	11	„	„	„	„	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
22	Eede	„	„	6	3	6	„
23	Elkerzee	„	„	17	22	10	6
24	Ellemeet	„	„	6	11	2	2
25	Ellewoutsdijk . . .	„	„	1	1	1	1
26	Goes	2	2	107	139	79	50
27	Graauw	„	„	5	5	7	4
28	's Gravenpolder . . .	„	„	1	1	„	„
29	Grijpskerke	„	„	3	„	1	1
30	Groede	1	„	5	7	4	4
31	Haamstede	1	1	8	5	7	7
32	's Heer Abtskerke . .	„	„	1	„	1	1
33	's Heer Arendskerke .	„	„	13	7	9	9
34	's Heerenhoek . . .	„	„	7	„	2	2
35	Heinkenszand . . .	„	„	15	7	10	10
36	Hengstdijk	„	„	2	2	1	1
37	Hoedekenskerke . .	„	„	3	3	3	3
38	Hoek	„	„	3	2	3	3
39	Hontenisse	„	„	14	3	8	8
40	Hoofdplaat	„	„	1	„	1	1
41	Hulst	2	„	35	32	43	34
42	IJzendijke	„	„	4	18	10	7
43	Jansteen (Sint) . . .	„	„	12	10	11	7
44	Kapelle	„	„	17	32	22	19
45	Kats	„	„	2	1	2	2

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
6	5	4	16	6	„	„	„	„	„
4	4	12	„	29	„	„	„	„	„
„	4	8	„	24	„	„	„	„	„
„	„	*a*	„	8	„	„	„	„	„
29	36	12	„	64	„	„	23	4	„
3	„	4	5	12	„	„	2	1	„
„	„	„	„	„	„	„	1	„	„
„	„	3	9	19	„	„	„	„	„
„	„	3	„	57	„	„	„	„	„
„	2	*vd. tz.*	„	38	„	„	4	„	„
„	„	1	„	6	„	„	1	„	„
„	1	4	„	33	„	„	2	„	„
„	„	2	„	18	„	„	„	„	„
„	„	3	„	33	„	„	1	„	„
„	„	„	3	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	33	„	„	21	„	„
„	„	3	15	„	„	„	„	„	„
„	3	„	11	8	„	„	14	„	„
„	„	„	11	30	„	„	1	„	„
9	17	2	28	„	„	„	8	„	„
3	8	*a*	27	6	„	„	10	1	„
4	15	*vd. tz.*	22	14	„	„	12	„	„
3	„	24	„	74	„	„	4	„	„
„	„	6	„	7	„	„	1	„	„

		FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
						geldige arbeids	
Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	oprichting.	uitbreiding.	Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
46	Kattendijke	„	„	5	1	5	5
47	Kerkwerve	„	„	4	10	3	3
48	Kloetinge	„	„	2	3	3	3
49	Koewacht	1	„	20	9	12	10
50	Kortgene	„	„	7	1	9	5
51	Koudekerke	1	„	4	1	2	2
52	Krabbendijke . . .	„	„	20	19	12	9
53	Kruiningen	1	„	32	20	41	41
54	Kruis (Sint)	„	„	„	„	„	„
55	Laurens (Sint) . . .	„	„	3	2	1	1
56	Maartensdijk (Sint) .	„	„	11	6	13	„
57	Meliskerke	„	„	1	„	1	1
58	Middelburg	1	2	158	222	401	250
59	Neuzen (Ter). . . .	„	„	73	110	115	61
60	Nieuw en St. Joostland	„	„	6	2	5	5
61	Nieuwerkerk . . .	„	„	19	45	16	14
62	Nieuwvliet	„	„	2	2	2	2
63	Nisse	„	„	4	3	4	3
64	Noordgouwe	„	„	10	13	16	4
65	Noordwelle	„	„	4	8	5	3
66	Oostburg	1	„	15	23	18	7
67	Oost- en West Souburg	2	„	17	11	27	24
68	Oosterland	„	„	12	3	9	9
69	Oostkapelle	„	„	4	2	4	4

WERKPLAATSEN — zin der Arbeidswet. — tal — kaarten — voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	4	"	70	"	"	5	"	"
"	"	*vd. tz.*	"	11	"	"	1	"	"
"	"	6	"	55	"	"	2	"	"
2	9	4	71	27	"	"	5	"	"
4	"	3	2	27	"	"	3	"	"
"	"	4	"	1	"	"	"	"	"
3	"	*vd. tz.*	"	37	"	"	1	1	"
"	10	*a*	"	133	"	"	4	"	"
"	"	"	"	4	"	"	"	"	"
"	"	3	7	"	"	"	"	"	"
"	"	4	"	71	"	"	5	"	1
"	"	2	"	13	"	"	"	"	"
151	90	120	1	53	1	3	172	14	9
54	3	3	28	28	"	"	48	5	"
"	"	5	6	26	"	"	1	"	"
2	11	6	"	55	"	"	5	"	"
"	"	2	5	13	"	"	1	"	"
1	"	4	"	5	"	"	2	"	"
12	1	6	"	34	"	"	"	"	"
2	"	*a*	"	28	"	"	1	"	2
11	13	8	13	8	"	"	3	1	"
3	"	4	22	"	"	"	8	"	"
"	1	24	"	39	"	"	2	"	"
"	"	4	"	27	"	"	"	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
70	Ossenisse	”	”	2	2	2	2
71	Oudelande.	”	”	2	1	”	”
72	Oud-Vosmeer . . .	”	”	10	8	10	6
73	Ouwerkerk	”	”	3	11	2	2
74	Overslag	”	”	1	”	”	”
75	Ovezande	”	”	3	1	”	”
76	Philipine	”	”	4	5	6	”
77	Philipsland (Sint) . .	”	”	3	4	3	3
78	Poortvliet	”	”	5	3	3	3
79	Renesse.	”	”	3	4	4	1
80	Retranchement . . .	”	”	2	2	2	2
81	Rilland-Bath	”	”	”	”	”	”
82	Ritthem	”	”	1	”	1	1
83	Sas van Gent . . .	2	1	10	56	24	18
84	Scherpenisse	”	”	3	2	2	2
85	Schoondijke	”	”	13	14	16	4
86	Schore	”	1	5	2	2	”
87	Serooskerke (Schouwen)	”	”	3	8	4	1
88	Serooskerke (Walcheren)	”	”	5	1	5	5
89	Sluis.	”	”	9	17	9	4
90	Stavenisse	”	”	7	9	7	3
91	Stoppeldijk	”	”	1	4	”	”
92	Tholen	”	”	27	49	39	38
93	Veere	”	”	4	3	4	4

WERKPLAATSEN — zin der Arbeidswet. — tal — kaarten — voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen, wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	6	6	"	"	"	1	1	"
"	"	"	"	8	"	"	2	"	"
4	2	6	"	24	"	"	3	1	"
"	3	3	"	"	"	"	"	"	1
"	2	6	1	"	"	"	"	"	"
"	"	4	"	14	"	"	1	"	"
6	"	4	19	"	"	"	"	"	"
"	"	4	"	43	"	"	4	"	4
"	"	4	"	21	"	"	2	"	"
3	"	*a*	"	17	"	"	"	"	"
"	"	"	17	14	"	"	"	"	"
"	"	2	"	56	"	"	4	"	"
"	"	1	"	"	"	"	2	"	"
6	10	1	37	"	"	"	200	2	"
"	"	*a*	"	24	"	"	4	"	"
12	2	"	17	11	"	"	4	"	"
2	2	*a*	"	36	"	"	2	"	1
3	"	*a*	"	32	"	"	1	"	"
"	"	5	"	54	"	"	1	"	"
5	2	1	42	8	"	"	3	"	"
4	1	12	"	58	"	"	7	"	"
"	"	"	6	"	"	"	2	"	"
1	"	4	"	137	"	"	18	"	"
"	"	2	"	19	"	"	7	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
94	Vlissingen.	5	1	197	370	563	419
95	Vrouwepolder . . .	„	„	3	„	3	3
96	Waarde.	„	„	7	1	4	4
97	Waterlandkerke . .	„	„	1	„	1	1
98	Wemeldinge	„	„	16	23	23	15
99	Westdorpe.	„	„	4	6	8	5
100	Westkapelle	„	„	„	3	3	3
101	Wissekerke	„	„	12	15	18	10
102	Wolphaartsdijk . . .	„	„	14	11	12	11
103	Yerseke	„	„	80	104	106	77
104	Zaamslag	„	„	13	8	9	8
105	Zierikzee	1	1	105	112	139	92
106	Zonnemaire	„	„	6	22	15	10
107	Zoutelande	„	„	3	„	3	3
108	Zuiddorpe	„	„	7	3	5	5
109	Zuidzande.	„	„	4	4	3	3
	Totaal . . .	22	10	1577	1991	2312	1618

WERKPLAATSEN — zin der Arbeidswet. — tal — kaarten — voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der — Plaatselijke politie.	Rijks-politie. — Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. — Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door — den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL — kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. — Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
144	114	*vd. tz.*	1	"	1	8	557	14	2
"	"	2	"	8	"	"	"	"	"
"	6	"	"	30	"	"	"	"	"
"	"	2	"	17	"	"	"	"	"
8	2	6	"	"	"	"	6	"	"
3	"	4	2	"	"	"	12	"	"
"	"	12	13	"	"	"	22	"	"
8	"	*vd. tz.*	"	26	"	"	4	"	"
1	"	*a*	"	37	"	"	2	"	"
29	105	6	"	134	"	"	51	"	"
1	1	"	6	31	"	"	6	"	"
47	60	2	"	"	"	"	11	4	3
5	5	4	"	13	"	"	"	"	"
"	"	"	18	14	"	"	"	"	"
"	2	2	7	12	"	"	1	"	"
"	"	4	"	15	"	"	3	"	"
694	602				2	11	1401	52	24

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN: in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den: Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Aan geldige arbeids: Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Zuid-Holland.						
1	Abbenbroek	„	„	3	2	3	3
2	Alblas (Oud). . . .	„	„	7	6	10	10
3	Alblasserdam . . .	2	1	48	95	184	184
4	Ameide.	„	„	47	83	29	29
5	Arkel	„	„	4	3	5	5
6	Asperen	1	„	6	6	10	8
7	Barendrecht	1	„	21	49	22	17
8	Beierland (Nieuw). .	„	„	12	19	22	17
9	Beierland (Oud). . .	2	„	49	57	97	88
10	Beierland (Zuid) . .	„	„	3	3	3	3
11	Bleskensgraaf . . .	„	„	10	3	7	7
12	Bommel (den) . . .	„	„	3	1	3	3
13	Brandwijk.	„	„	4	2	4	4
14	Brielle	2	„	41	63	65	49
15	Dirksland	„	„	19	6	11	11
16	Dordrecht	10	10	434	1174	899	603
17	Dubbeldam	1	„	9	11	9	6
18	Everdingen	„	„	11	13	3	3
19	Geervliet	„	1	7	19	7	7
20	Giessendam	1	„	49	35	85	85

bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	4	"	13	"	"	3	"	"
"	"	*a*	"	58	"	"	1	"	"
"	"	*a*	"	78	"	"	108	"	"
"	"	*vd. tz.*	"	50	"	"	2	1	"
"	"	3	"	13	"	"	1	1	"
2	"	*e*	"	118	"	"	2	"	"
5	14	"	"	168	"	"	21	"	"
5	5	12	"	75	"	"	13	1	"
9	21	"	"	334	"	"	23	1	1
"	"	*a*	"	11	"	"	2	"	"
"	"	*a*	"	38	"	"	"	1	"
"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	*vd. tz.*	"	22	"	"	"	"	"
16	"	*e*	"	25	"	"	10	"	"
"	"	*vd. tz.*	"	24	"	"	1	"	"
296	427	*vd. tz.*	"	7	32	9	542	27	4
3	"	4	"	43	"	"	5	"	"
"	"	4	"	133	"	"	2	"	"
"	"	6	"	18	"	"	3	"	"
"	"	13	"	105	"	"	9	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN: in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den … Aan …: Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids…: Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
21	Giesren-Nieuwkerk .	2	„	9	7	7	7
22	Goedereede	„	„	„	1	„	„
23	Gorinchem	2	6	133	180	342	170
24	Goudriaan.	„	„	2	1	1	1
25	Goudswaard	„	„	4	4	2	1
26	's Gravendeel . . .	„	„	44	71	101	66
27	's Gravenzande . . .	„	„	1	1	„	„
28	Groot-Ammers . . .	„	1	20	30	12	12
29	Hagestein	„	„	7	20	16	15
30	Hardinxveld	1	„	44	61	45	45
31	Heenvliet	„	„	11	4	11	10
32	Heerjansdam. . . .	„	„	15	60	21	16
33	Hei- en Boeicop . .	„	„	5	8	2	2
34	Heinenoord	„	„	10	38	15	15
35	Hekelingen	„	„	4	6	6	6
36	Hellevoetsluis . . .	„	„	31	62	53	29
37	Helvoet (Nieuw) . .	„	„	14	12	16	16
38	Hendrik-Ido-Ambacht	2	1	15	91	124	95
39	Herkingen.	„	„	8	2	5	5
40	Heukelum.	„	1	3	19	29	19
41	Hoogblokland . . .	„	„	3	1	2	2
42	Hoogvliet	„	„	5	8	4	4
43	Hoornaar	„	„	1	„	„	„

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	5	"	25	"	"	1	2	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
172	58	*vd. tz.*	"	293	2	16	71	5	1
"	"	4	"	6	"	"	1	"	"
1	1	"	"	19	"	"	2	1	"
35	26	*vd. tz.*	"	130	"	"	6	1	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	*vd. tz.*	"	22	"	"	"	1	"
1	25	12	"	"	"	"	6	"	"
"	"	15	"	126	"	"	64	"	"
1	"	4	"	8	"	"	3	"	"
5	55	7	"	167	"	"	"	"	"
"	"	1	"	20	"	"	1	"	"
"	26	*e*	"	52	"	"	3	"	"
"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
24	6	4	"	15	"	"	34	"	"
"	"	*a*	"	13	"	"	5	"	"
29	125	*vd. tz.*	"	78	"	"	121	2	2
"	"	*e*	"	13	"	"	"	"	"
10	31	*e*	"	43	"	"	10	"	"
"	"	3	"	33	"	"	"	1	"
"	"	*vd. tz.*	"	123	"	"	12	"	"
"	"	2	"	6	"	"	"	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Aan geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
44	IJsselmonde	2	1	17	51	46	36
45	Kedichem	»	»	2	1	1	1
46	Klaaswaal	»	»	24	30	23	18
47	Langerak	»	1	6	27	4	4
48	Leerbroek	»	»	4	4	»	»
49	Leerdam	2	1	21	103	178	154
50	Lekkerland (Nieuw) .	»	»	17	64	97	97
51	Lexmond	»	»	11	37	5	5
52	Maasdam	1	»	24	97	37	28
53	Meerkerk	1	»	15	9	12	12
54	Melissant	»	»	4	3	4	4
55	Middelharnis . . .	»	1	32	29	52	32
56	Mijnsheerenland . .	1	»	11	23	13	13
57	Molenaarsgraaf . .	»	»	6	3	6	6
58	Nieuwenhoorn . . .	»	»	12	14	13	12
59	Nieuwland	»	»	»	»	»	»
60	Nieuwpoort	»	»	7	3	5	5
61	Noordeloos	»	»	10	1	10	10
62	Numansdorp	»	»	17	37	33	33
63	Ooltgensplaat . . .	1	»	12	11	9	9
64	Oostvoorne	»	»	13	7	10	10
65	Ottoland	»	»	2	10	1	1
66	Ouddorp	»	»	6	6	5	5

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet.							AANTAL		
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
10	21	4	”	167	”	”	38	”	1
”	”	3	”	1	”	”	”	”	”
5	”	12	”	46	”	”	1	”	”
”	”	*vd. tz.*	”	13	”	”	4	”	”
”	”	”	”	25	”	”	”	”	”
24	17	6	”	264	”	”	81	”	”
”	”	4	”	64	2	1	132	”	1
”	2	1	”	81	”	”	5	”	”
9	34	*a*	”	103	”	”	2	”	”
”	”	1	”	22	”	”	4	”	”
”	”	4	”	8	”	”	”	”	”
20	7	*e*	”	30	”	”	20	”	”
”	”	5	”	20	”	”	2	”	”
”	”	*a*	”	39	”	”	2	”	”
1	”	*a*	”	12	”	”	5	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	*vd. tz.*	”	8	”	”	1	”	”
”	”	3	”	16	”	”	4	”	”
”	7	”	”	51	”	”	5	”	”
”	”	2	”	10	”	”	4	”	”
”	”	”	”	16	”	”	1	”	”
”	”	4	”	5	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	1	”	”

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
						geldige arbeids	
		oprich-ting.	uit-breiding.	Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
67	Oudenhoorn	"	"	3	2	2	2
68	Papendrecht	"	1	20	51	57	57
69	Pernis	"	"	23	9	23	23
70	Peursum	"	"	"	"	"	"
71	Piershil.	1	"	8	15	15	15
72	Poortugaal	"	"	5	5	7	7
73	Puttershoek	"	"	21	37	39	39
74	Rhoon	"	"	12	6	26	19
75	Ridderkerk	1	1	65	232	325	260
76	Rockanje	"	"	7	20	3	3
77	Rotterdam.	42	34	2679	6925	4684	3247
78	Rozenburg	"	"	7	1	4	4
79	Schelluinen	"	"	1	1	1	1
80	Schoonrewoerd . . .	"	1	11	33	12	12
81	Sliedrecht	"	1	89	127	154	153
82	Sommelsdijk	"	"	9	9	21	15
83	Spijkenisse	1	"	26	105	43	43
84	Stad aan 't Haringvliet	"	"	2	1	2	2
85	Stellendam	"	"	3	44	89	19
86	Streefkerk	"	"	15	9	16	16
87	Strijen	2	"	38	28	72	65
88	Tienhoven.	"	"	4	8	2	2
89	Tonge (Nieuwe) . .	"	"	10	2	10	10

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet)	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	*a*	"	14	"	"	2	"	"
"	"	3	"	103	"	"	40	"	"
"	"	2	"	295	"	"	5	1	"
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"
"	"	"	"	23	"	"	1	"	"
"	"	*vd. tz.*	"	48	"	"	6	"	"
"	18	*vd. tz.*	"	59	"	"	8	"	1
7	"	*a*	"	96	"	"	9	"	"
65	142	*a*	"	198	"	"	326	3	3
"	"	"	"	7	"	"	"	"	"
1437	4306	17273	"	"	160	168	3275	103	20
"	"	"	"	53	"	"	3	"	"
"	"	1	"	"	"	"	3	"	"
"	1	*vd. tz.*	"	126	"	"	1	"	"
1	12	476	"	291	"	"	72	3	1
6	"	*vd. tz.*	"	26	"	1	8	"	"
"	"	8	"	"	"	"	5	"	"
"	"	*a*	"	6	"	"	3	"	"
70	98	12	"	15	"	2	"	"	"
"	"	*a*	"	20	"	"	1	"	"
7	63	*a*	"	94	"	"	7	"	1
"	"	*vd. tz.*	"	"	"	"	"	"	"
"	1	1	"	20	"	"	2	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
90	Tonge (Oude) . . .	2	"	1	3	6	6
91	Vianen	"	"	50	80	90	86
92	Vier Polders . . .	1	"	4	2	2	2
93	Westmaas	"	"	7	29	9	9
94	Wijngaarden . . .	"	"	"	"	"	"
95	Zuidland	"	"	12	32	34	34
96	Zwartewaal . . .	"	"	8	16	17	17
97	Zwijndrecht . . .	2	1	30	155	86	79
	Totaal . . .	87	64	4619	10894	8707	6420

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Verrichte inspectiën. Opgaven der Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Verrichte inspectiën. Opgaven der Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	AANTAL. Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den burgemeester.	kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	1	4	"	12	"	"	4	"	"
4	16	4	"	183	"	"	17	1	"
"	"	4	"	9	"	"	"	"	"
"	3	4	"	78	"	"	2	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	53	*a*	"	23	"	"	2	"	"
"	"	*e*	"	14	"	"	"	"	"
7	6	"	"	91	"	"	128	"	"
2287	5628				196	197	5331	156	36

Provinciën ZEELAND en ZUID-HOLLAND. (Zuidelijk deel.)

Staat II. Jaar 1903.

OVERZICHT *van de fabrieken en werkplaatsen, vermeld in kolom* 5 *van den Staat I, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal bedrijven in de provincie: Zeeland.	Zuid-Holland.	Totaal.
1	Aardewerk, glas enz.	11	42	53
2	Diamant enz.	"	1	1
3	Boek- en steendrukkerijen enz. . . .	44	128	172
4	Bouwbedrijven	380	925	1305
5	Chemische nijverheid enz.	7	25	32
6	Hout- en stroobewerking enz.	99	469	568
7	Kleeding en reiniging	243	830	1073
8	Kunstnijverheid	6	19	25
9	Leder, wasdoek enz.	109	287	396
10	Oer, steenkolen, turf enz.	1	1	2
11	Metalen (bewerking van)	132	421	553
12	Stoom- en andere werktuigen enz. . .	16	124	140
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	60	127	187
14	Papier	2	36	38
15	Textiele nijverheid	84	246	330
16	Gas en electriciteit	1	8	9
17	Voedings- en genotmiddelen.	346	592	938
	Totaal	1541	4281	5822
	Totalen over 1904	1577	4619	6196

Staat III.

OVERZICHT

van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren.	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	1	2	1	„	414	1	„	„	„
2	Diamant- en andere edelsteenen enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	3	7	22	14	171	„	„	„	„
4	Bouwbedrijven	1	1	6	6	90	„	„	„	„
5	Chemische nijverheid enz. .	„	„	„	„	32	„	„	2	6
6	Hout- en stroobewerking enz.	1	3	2	2	77	„	„	1	1
7	Kleeding en reiniging . . .	1	1	3	5	23	4	13	19	23
8	Kunstnijverheid	„	„	„	„	„	„	„	„	„
9	Leder, wasdoek, enz. . . .	2	2	3	9	35	„	1	3	2
10	Oer, steenkolen, turf . . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„
11	Metalen (bewerking van) . .	2	9	15	19	201	„	„	„	„
12	Stoom- en andere werktuigen, enz.	1	2	1	2	119	„	„	„	„
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	„	1	6	3	59	„	„	„	„
14	Papier enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„
15	Textiele nijverheid	1	3	11	12	156	2	4	„	2
16	Gas en electriciteit	„	„	„	2	21	„	„	„	„
17	Voedings- en genotmiddelen	3	10	27	23	933	2	7	4	6
	Totaal	16	41	97	97	2331	9	25	29	40

(1), (2), (3), in een bedrijf werd een dier als drijfkracht gebezigd.
(4) » 8 bedrijven werden dieren » » »

de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

rsonen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
1	2	422	8	1	„	„	1	1 [1])	5
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	217	25	„	1	„	10	„	14
„	„	104	23	„	1	„	„	„	22
3	„	43	6	4	1	„	„	1 [2])	„
6	1	94	14	3	2	„	1	1 [3])	8
64	4	160	32	1	„	„	„	„	31
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
8	„	65	9	„	„	„	1	„	8
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	246	76	1	„	„	3	„	72
„	„	125	6	2	„	„	3	„	1
„	„	69	17	„	1	„	1	„	15
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
14	2	207	47	„	„	„	1	„	46
„	„	23	5	4	„	„	2	„	1
15	19	1049	138	52	„	„	6	37 [4])	78
111	28	2824	406	68	6	„	29	40	301

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren.	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	24	77	65	98	1472	7	19	24	12
2	Diamant en andere edelsteenen enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	16	54	76	75	694	"	"	"	"
4	Bouwbedrijven	9	70	64	68	845	"	"	"	1
5	Chemische nijverheid enz. .	"	9	8	15	155	"	1	3	9
6	Hout- en stroobewerking enz.	62	112	148	133	2052	13	12	14	13
7	Kleeding en reiniging . . .	5	14	12	21	310	41	232	410	382
8	Kunstnijverheid	"	2	4	3	35	"	"	4	"
9	Leder, wasdoek enz. . . .	3	15	26	16	250	1	2	3	6
10	Oer, steenkolen, turf . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van) . .	14	72	177	131	1229	"	"	"	"
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	21	69	95	108	2424	"	"	"	1
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	25	81	121	123	3930	"	"	"	"
14	Papier enz.	"	2	9	8	127	"	"	1	3
15	Textiele nijverheid	17	72	77	88	1375	8	43	61	72
16	Gas en electriciteit	"	"	2	"	689	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen	31	142	179	165	3872	33	53	96	102
	Totaal	227	791	1003	1052	19459	103	362	616	601

(1) In 2 bedrijven werden dieren als drijfkracht gebezigd.

(2) (3) In 1 bedrijf werd een dier als drijfkracht gebezigd.

in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

personen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
68	54	1920	30	18	5	"	5	2 [1])	6
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
10	"	925	76	3	19	"	23	"	43
9	"	1066	186	2	"	"	1	"	183
45	"	245	13	5	"	"	7	1	1
53	49	2661	245	16	1	"	18	"	212
1925	83	3435	494	12	3	"	4	"	477
17	"	65	12	"	"	"	"	"	12
17	1	340	65	2	1	"	3	"	62
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
12	2	1577	262	10	5	"	21	"	229
"	"	2718	71	36	34	"	11	"	38
"	"	4280	54	32	22	"	4	"	40
11	6	167	21	"	"	"	"	"	21
409	7	2229	149	10	2	"	3	1 [2])	137
4	"	695	6	42	5	"	4	"	2
677	50	5400	364	101	13	"	57	27 [3])	235
3257	252	27723	2048	289	110	"	161	31	1698

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke.			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	3	4	8	8	119	"	1	"	2
2	Diamant en andere edelsteenen enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	3	16	22	20	196	"	"	"	"
4	Bouwbedrijven	"	"	1	1	23	"	"	"	"
5	Chemische nijverheid enz. .	"	"	"	1	28	1	1	"	1
6	Hout- en stroobewerking enz.	1	8	4	5	171	"	"	"	"
7	Kleeding en reiniging . . .	"	"	"	"	6	10	65	99	117
8	Kunstnijverheid	"	"	"	"	"	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek enz. . . .	1	6	7	4	31	"	4	3	4
10	Oer, steenkolen, turf . . .	"	"	"	"	5	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van) . .	1	7	14	20	162	"	"	"	"
12	Stoom- en andere werktuigen, enz.	"	2	2	3	138	"	"	"	"
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	2	10	26	44	1128	"	"	"	"
14	Papier enz.	"	2	2	2	11	"	"	1	"
15	Textiele nijverheid	4	8	8	5	152	2	"	1	3
16	Gas en electriciteit	"	"	"	1	66	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen	3	10	12	19	464	3	6	6	10
	Totaal	18	73	106	133	2700	16	77	110	137

(1) In 3 bedrijven werden dieren als drijfkracht gebezigd.
(2) » 1 bedrijf werd een dier » » »
(3) » 4 bedrijven werden dieren » » »

in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

personen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
4	5	154	14	1	”	”	1	3 [1]	9
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	257	35	”	”	”	17	”	18
”	”	25	3	”	”	”	1	”	2
5	”	37	6	3	1	”	”	”	2
1	”	190	11	4	1	”	3	”	3
317	35	649	132	2	”	”	”	”	130
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
11	”	71	5	”	”	”	2	”	3
”	”	5	1	1	”	”	”	”	”
1	”	205	28	3	1	”	1	”	23
1	”	146	12	6	”	”	3	”	3
”	”	1210	6	3	24	”	3	1 [2]	”
5	”	23	4	”	”	”	”	”	4
16	8	207	47	”	”	”	”	”	47
”	”	67	5	11	”	”	5	”	”
14	1	548	164	24	”	”	11	121 [3]	22
375	49	3794	473	58	27	”	47	125	266

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke.			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren.	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	35	55	65	40	1265	10	12	24	16
2	Diamant en andere edelsteenen enz.	„	„	„	1	22	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	17	74	97	85	1180	„	„	9	2
4	Bouwbedrijven	„	16	20	31	366	„	„	„	„
5	Chemische nijverheid enz. .	„	1	3	3	170	„	„	„	„
6	Hout- en stroobewerking enz.	15	67	95	103	1383	„	4	11	7
7	Kleeding en reiniging . . .	1	6	10	13	390	39	245	346	332
8	Kunstnijverheid	„	4	„	„	16	„	„	„	„
9	Leder, wasdoek enz. . . .	2	5	3	5	105	„	„	„	1
10	Oer, steenkolen, turf . . .	„	„	„	„	37	„	„	„	„
11	Metalen (bewerking van) . .	20	71	102	78	1114	„	„	„	„
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	15	53	87	100	2986	„	„	„	1
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	28	75	72	71	2336	„	„	„	„
14	Papier, enz.	3	5	17	8	65	„	2	2	„
15	Textiele nijverheid	16	55	94	73	1541	5	20	23	32
16	Gas en electriciteit	„	„	1	„	194	„	„	„	„
17	Voedings- en genotmiddelen	11	41	58	58	1725	10	23	19	24
.	Totaal	163	528	724	669	14895	64	306	434	415

(1) In 2 bedrijven werden dieren als drijfkracht gebezigd.
(2) » 1 bedrijf werd een dier » » »

in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

personen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
61	45	1628	22	14	4	,,	4	2 [1])	3
3	,,	26	1	1	,,	,,	,,	,,	,,
28	,,	1492	95	3	60	,,	27	,,	38
,,	,,	433	63	1	1	,,	6	,,	55
,,	,,	177	18	7	3	,,	6	2	2
67	3	1755	99	27	5	,,	22	7	43
2012	133	3527	584	19	1	,,	10	,,	556
,,	,,	20	3	,,	,,	,,	,,	,,	3
16	1	138	15	,,	1	,,	1	,,	13
,,	,,	37	3	3	6	,,	,,	,,	,,
1	,,	1386	136	14	5	,,	30	,,	90
9	,,	3251	46	32	36	,,	10	,,	10
,,	,,	2582	36	8	43	,,	3	,,	27
6	1	109	16	,,	2	,,	,,	,,	15
162	9	2030	154	20	1	,,	1	1 [2])	131
,,	,,	195	9	17	,,	,,	2	,,	2
136	11	2116	250	75	10	,,	69	61	81
2501	203	20902	1550	241	178	,,	191	73	1069

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	„	„	„	„	„	„	1	4	2	4
2	Diamant en andere edelsteenen enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	2	2	„	„	7	15	6	19	4	10
4	Bouwbedrijven.	„	„	„	„	1	1	1	1	10	12
5	Chemische nijverheid enz.	„	„	„	„	1	6	„	„	1	5
6	Hout- en stroobewerking enz.	1	2	1	3	3	3	3	7	2	2
7	Kleeding en reiniging	14	95	3	10	5	10	5	17	5	5
8	Kunstnijverheid	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
9	Leder, wasdoek enz.	„	„	„	„	1	1	2	24	4	5
10	Oer, steenkolen, turf	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
11	Metalen (bewerking van)	3	3	2	2	4	4	10	10	24	26
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	„	„	„	„	„	„	2	6	„	„
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	1	1	„	„	„	„	1	1	7	8
14	Papier enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
15	Textiele nijverheid	20	33	1	1	3	13	„	„	2	4
16	Gas en electriciteit	1	1	„	„	„	„	„	„	1	1
17	Voedings- en genotmiddelen.	6	15	2	12	10	48	4	7	15	34
	Totaal.	47	152	9	28	36	101	35	96	77	116

N.B. In eenige bedrijven waren de werkuren onbepaald, werkten geen beschermde personen

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.																					
9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.		11½ uur.		12 uur.		12½ uur.		13 uur.		13½ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
"	"	"	"	"	"	4	29	3	379	1	6	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	6	24	7	82	10	59	1	4	1	2	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	2	9	28	2	7	8	40	1	3	1	1	1	9	"	"
"	"	"	"	1	10	1	11	3	8	"	"	1	3	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	3	14	1	4	7	50	2	5	1	4	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	3	5	7	1	2	1	3	2	8	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	2	23	3	4	"	"	2	3	2	5	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	5	8	6	9	15	50	16	41	23	62	6	15	3	12	1	2	1	2
1	3	"	"	2	84	1	23	2	9	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	2	3	9	3	6	2	13	7	22	1	7	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
40	142	2	3	2	6	"	"	2	5	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	1	"	"	1	7	1	5	2	8	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
43	57	7	75	19	352	17	264	30	97	5	25	15	54	1	3	"	"	"	"	1	6
85	203	9	78	40	507	45	464	94	710	30	103	59	193	13	41	4	13	2	11	2	8

of geen mannen, of kon een bepaalde dagelijksche werktijd niet vastgesteld worden.

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	"	"	2	23	6	94	6	223	10	108
2	Diamant en andere edelsteenen enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	7	10	15	70	21	58	17	71	7	22
4	Bouwbedrijven	2	3	9	11	18	24	62	92	57	91
5	Chemische nijverheid enz.	1	17	"	"	3	11	2	58	2	4
6	Hout-, kurk- en stroobewerking enz.	11	21	8	15	21	71	52	192	113	310
7	Kleeding en reiniging	141	1073	52	293	111	856	62	431	61	472
8	Kunstnijverheid	2	21	1	1	1	1	2	4	3	3
9	Leder, wasdoek enz.	1	2	2	4	17	23	14	34	13	27
10	Oer, steenkolen, turf	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van)	5	5	14	17	31	61	75	151	75	114
12	Stoom- en andere werktuigen	6	7	10	36	10	54	15	40	20	157
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	"	"	2	5	4	4	9	25	28	316
14	Papier enz.	1	1	3	3	4	5	8	31	"	"
15	Textiele nijverheid	57	479	11	37	13	49	6	112	11	177
16	Gas en electriciteit	"	"	"	"	1	6	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen.	25	410	13	39	35	341	40	262	50	476
	Totaal . . .	259	2049	142	554	296	1658	370	1726	450	2277

N.B. In eenige bedrijven waren de werkuren onbepaald, of werkten geen beschermde personen

ıbrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.

) uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.		11½ uur.		12 uur.		12½ uur.		13 uur.		13½ uur.		14 uur of meer.	
bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
„	„	1	47	8	741	6	337	11	278	3	67	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
1	3	6	76	28	192	25	279	11	50	4	92	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	1	7	12	94	51	157	51	241	29	180	26	102	5	20	9	34	„	„	2	10
„	„	„	„	3	19	5	87	2	6	2	21	„	„	1	22	„	„	„	„	„	3
„	„	3	6	20	155	38	435	63	374	41	393	48	436	19	141	5	34	5	59	3	19
4	59	4	7	5	25	14	99	25	54	5	16	11	41	1	5	1	2	„	„	1	2
„	„	1	2	1	2	4	15	„	„	1	6	2	10	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	5	5	9	21	27	104	6	73	6	18	6	15	6	14	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
1	2	„	„	21	104	41	135	67	387	69	291	44	162	11	130	8	18	„	„	„	„
4	10	3	177	10	685	25	78	19	1257	4	66	6	151	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	3	58	7	163	20	1735	6	1772	17	198	„	„	„	„	1	4	„	„
„	„	„	„	5	41	10	49	3	5	1	5	1	21	1	6	„	„	„	„	„	„
92	751	22	137	8	89	1	28	5	248	2	76	3	28	1	9	1	9	„	„	„	„
„	„	1	2	3	679	„	„	1	5	„	„	1	3	„	„	„	„	„	„	„	„
58	321	15	58	44	852	48	283	95	1723	28	185	43	241	5	99	12	42	3	26	13	42
60	1146	57	519	176	3741	284	2166	400	6467	201	3243	210	1415	50	447	42	153	9	89	19	73

geen mannen, of kon een bepaalde dagelijksche arbeidstijd niet worden vastgesteld.

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		$9\frac{1}{2}$ uur.		10 uur.		$10\frac{1}{2}$ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	"	"	1	1	2	7	1	6	6	21
2	Diamant en andere edelsteenen enz..	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	4	5	2	2	13	38	4	9	3	7
4	Bouwbedrijven	"	"	"	"	"	"	"	"	2	2
5	Chemische nijverheid enz.	"	"	"	"	1	8	"	"	1	1
6	Hout-, kurk- en stroobewerking enz.	"	"	1	2	3	4	2	6	3	7
7	Kleeding en reiniging	85	450	9	37	14	61	11	41	13	54
8	Kunstnijverheid	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	1	3	"	"	2	5	1	1	1	31
10	Oer, steenkolen, turf	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van)	"	"	"	"	3	5	8	16	14	22
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	1	1	1	1	2	3	1	3	"	"
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	2	82
14	Papier enz.	"	"	"	"	4	12	"	"	"	"
15	Textiele nijverheid	28	45	1	2	2	3	1	2	1	3
16	Gas en electriciteit	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen.	6	7	1	1	4	32	5	11	18	33
	Totaal . . .	125	511	16	46	50	178	35	96	64	263

N.B. In eenige bedrijven waren de werkuren onbepaald, werkten geen beschermde personen o

abrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.

9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.		11½ uur.		12 uur.		12½ uur.		13 uur.		13½ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
"	"	1	4	3	23	1	9	9	83	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
6	23	4	18	10	54	9	54	5	44	"	"	1	3	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	2	9	1	14	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	3	1	4	1	10	"	"	3	11	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	4	1	5	4	99	1	6	4	57	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	1	"	"	"	"	1	1	3	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2	8	1	1	1	19	1	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	5	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2	6	5	23	17	71	3	60	1	2	"	"	"	"	"	"	"	"
1	2	"	"	2	8	3	35	4	62	1	4	1	27	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	1	"	"	1	1116	4	11	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2	5	"	"	1	3	1	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
41	137	3	7	2	7	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2	2	"	"	"	"	1	28	1	32	"	"	1	4	"	"	"	"	"	"	"	"
11	16	5	15	18	49	36	81	58	148	26	123	10	32	"	"	"	"	"	"	"	"
65	193	15	53	46	269	59	239	109	544	34	1323	18	79	"	"	"	"	"	"	"	"

en mannen, of kon een bepaalde dagelijksche arbeidstijd niet vastgesteld worden.

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12–16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	1	3	"	"	5	179	6	78	7	103
2	Diamant en andere edelsteenen enz.	1	4	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	15	42	27	114	24	136	10	20	"	"
4	Bouwbedrijven	"	"	1	2	4	12	13	17	24	36
5	Chemische nijverheid enz.	"	"	"	"	1	2	"	"	2	5
6	Hout- en stroobewerking enz.	2	25	13	88	5	30	20	128	24	101
7	Kleeding en reiniging	178	889	53	320	141	756	93	502	107	670
8	Kunstnijverheid	"	"	"	"	"	"	3	4	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	"	"	3	14	1	1	7	14	2	4
10	Oer, steenkolen, turf	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van)	2	2	6	9	14	41	48	101	40	119
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	"	"	7	46	6	66	8	31	17	122
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	"	"	1	3	1	4	2	7	26	232
14	Papier enz.	"	"	4	12	4	28	2	4	"	"
15	Textiele nijverheid	69	229	17	66	11	103	7	29	8	62
16	Gas en electriciteit	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
17	Voedings- en genotmiddelen.	13	26	13	45	21	155	21	69	18	96
	Totaal . . .	281	1220	145	719	238	1513	240	1004	276	1551

N.B. In eenige bedrijven waren de werkuren onbepaald, werkten geen beschermde personen of geen

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.

9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.		$11^1/_2$ uur.		12 uur.		$12^1/_2$ uur.		13 uur.		$13^1/_2$ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
"	"	"	"	5	579	7	228	7	433	1	8	"	"	"	"	"	"	"	"	1	17
"	"	"	"	"	"	1	22	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
9	155	21	269	42	555	21	193	2	8	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	2	12	55	34	228	12	65	4	16	"	"	"	"	"	"	"	"
2	4	1	25	4	26	2	22	3	26	2	35	1	3	1	22	"	"	"	"	2	7
1	4	7	74	10	245	19	483	25	373	14	71	15	112	1	3	5	13	"	"	2	5
6	24	4	14	22	41	30	66	54	175	15	25	9	36	1	3	1	4	"	"	1	2
"	"	"	"	"	"	2	4	"	"	1	12	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	19	3	47	4	6	5	26	2	7	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	13	2	24	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	7	3	41	15	347	32	148	28	177	27	244	20	125	5	18	3	7	"	"	"	"
"	"	5	362	9	1235	8	159	12	680	9	414	3	136	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	3	70	16	1634	2	128	13	496	1	3	1	5	"	"	"	"
"	"	2	3	7	30	4	22	1	2	1	3	"	"	1	5	"	"	"	"	"	"
96	958	29	266	11	124	5	90	3	35	3	41	"	"	2	27	"	"	"	"	"	"
1	5	"	"	2	34	1	5	4	127	"	"	1	23	"	"	"	"	"	"	"	"
27	128	10	48	24	614	31	171	57	282	37	191	35	161	11	28	14	78	1	4	3	20
145	1285	82	1102	153	3851	182	1798	252	4210	129	1263	103	1115	23	109	24	107	1	4	9	51

mannen, of kon een bepaalde dagelijksche werktijd niet vastgesteld worden.

OVERZICHT *van het aantal vergunningen voor verlengden arbeidsduur, gerangschikt naar provinciën en bedrijfsgroepen.*

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		Aantal malen door:				Totaal der vergunningen in de 2e inspectie.
		den Commissaris der Koningin in de provincie:		burgemeesters in:		
N°.	OMSCHRIJVING.	Zeeland.	Zuid-Holland.	Zeeland.	Zuid-Holland.	
3	Boek- en Steendrukkerijen enz.	"	1	"	2	3
5	Zeepfabrieken	"	"	"	2	2
6	Hout-, kurk-, stroobewerking enz.:					
	a. Kistenmakerijen	"	1	"	1	2
	b. Meubelmakerijen	"	1	"	"	1
7	Kleeding en reiniging:					
	a. Corsetmakerijen	"	1	"	"	1
	b. Dameskleermakerijen . .	1	37	1	90	129
	c. Dameshoedenmakerijen .	"	46	"	16	62
	d. Damesmantelmakerijen .	"	9	"	7	16
	e. Inrichtingen voor borduurwerk	"	1	"	"	1
	f. Kleermakerijen	"	3	"	"	3
	g. Overhemdenfabrieken . .	"	"	"	1	1
	h. Paraplufabrieken	"	2	"	2	4
	i. Wasch-, bleek- en strijkinrichtingen	1	55	1	26	83
11	Metalen (bewerking van):					
	a. Goudsmederijen	"	"	"	3	3
	b. IJzersmederijen	"	"	"	1	1
16	Bereiding van voedings- en genotmiddelen:					
	a. Chocoladefabrieken . . .	"	5	"	2	7
	b. Garnalenpellerijen . . .	"	"	"	2	2
	c. Gecondenseerde melk (fabrieken van)	"	"	"	1	1
	d. Koek- en banketbakkerijen	"	2	"	1	3
	e. Koffiebranderijen	"	"	"	5	5
	f. Margarinefabrieken . . .	"	"	"	3	3
	g. Suikerbakkerijen	"	2	"	"	2
	h. Tabaks- en sigarenfabrieken	"	3	"	4	7
	i. Verduurzaamde levensmiddelen (fabrieken van) .	"	"	"	1	1
	Totaal . . .	2	169	2	170	343

Uit de kolommen 14 en 15 van Staat I blijkt het aantal malen, dat in de verschillende gemeenten deze vergunningen werden uitgereikt.
Voor zoover bekend werd op 2 aanvragen afwijzend beschikt.

OVERZICHT *van het aantal vergunningen voor verlengden arbeidsduur, gerangschikt naar provinciën en bedrijfsgroepen.*

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		Aantal malen door:				Totaal der vergunningen in de 2e inspectie.
		den Commissaris der Koningin in de provincie:		burgemeesters in:		
No.	OMSCHRIJVING.	Zeeland.	Zuid-Holland.	Zeeland.	Zuid-Holland.	
3	Boek- en Steendrukkerijen enz.	"	1	"	1	2
4	Behangerswerkplaats	"	1	"	1	2
5	Zeepfabrieken	"	"	"	2	2
6	Hout-, kurk- en stroobewerking:					
	a. Kistenfabrieken	"	4	"	3	7
	b. Meubelfabrieken	"	2	"	"	2
7	Kleeding en reiniging:					
	a. Dameskleermakerijen . .	2	61	6	126	195
	b. Dameshoedenmakerijen. .	"	53	"	18	71
	c. Damesmantelmakerijen .	"	11	"	5	16
	d. Overhemdenfabrieken . .	"	5	"	1	6
	e. Wasch-, bleek- en strijkinrichtingen	"	44	4	22	70
11	Goudsmederijen	"	1	"	1	2
13	Scheepsbouw, vervaardiging van rijtuigen:					
	a. Rijtuigschilder.	"	"	1	"	1
	b. Scheepswerven	"	2	"	1	3
16	Bereiding van voedings- en genotmiddelen:					
	a. Chocoladefabrieken . . .	"	3	"	2	5
	b. Conservenfabrieken . . .	"	"	"	3	3
	c. Garnalenpellerijen . . .	"	"	"	2	2
	d. Koek-, banket- en suikerbakkerijen	"	5	"	1	6
	e. Koffiebranderijen	"	"	"	3	3
	f. Tabaks- en sigarenfabrieken	"	3	"	4	7
	g. Zuivelfabrieken	"	"	"	1	1
	Totaal . . .	2	196	11	197	406

Uit de kolommen 14 en 15 van Staat I blijkt het aantal malen, dat in de verschillende gemeenten deze vergunningen werden uitgereikt.

Voor zoover bekend werd op 2 aanvragen afwijzend beschikt.

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10, 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Steenbakker	1	"	"	"	"	"
4	Metselaar en aannemer . . .	1	1	"	"	"	"
	Schilder	1	"	"	"	"	1
	Stoffeerder	1	"	"	"	"	1
	Timmerman	"	"	"	"	"	"
6	Klompenmaker	1	"	"	"	"	1
7	Modiste, naaister	4	"	"	"	"	4
9	Schoenmaker	2	"	"	"	"	1
11	Smid	1	"	"	"	"	"
12	Rijwielhersteller	1	"	"	"	"	1
13	Wagenmaker	1	"	"	"	"	1
17	Bakker (brood-, koek-) . . .	3	"	1	"	"	"
	Slager	2	1	"	"	3	"
	Oesterkweeker	1	"	2	"	"	"
	Koopman en commissionair in aardappelen, ajuin en granen	2	"	"	"	"	"
	Totaal	22	2	3	"	3	10

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

tredingen					Veiligheidswet.						
10,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen van art. 12	13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
"	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	1	1	"	"	"	"	1
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
3	7	"	"	14	"	"	"	"	"	"	"
1	1	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
1	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
2	"	"	"	3	1	"	"	"	1	"	1
"	"	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
7	15	"	1	41	3	2	"	"	1	"	3

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnis-sen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3	5	6	7	10,1e lid.
			Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Machinist op eene steenfabriek.	1	„	2	„	„	„
3	Drukker	1	„	2	„	„	„
4	Huisschilder	2	„	„	„	„	„
	Loodgieter, zinkverwerker . .	2	„	1	„	„	„
	Steenhouwer.	2	„	„	„	„	1
	Stoffeerder	1	„	1	„	„	1
	Timmerman	11	„	2	„	„	5
6	Beeldhouwer (hout)	1	„	„	„	„	1
	Brandhoutzager, kachelbosjesmaker	5	8	6	„	„	12
	Houtzager	1	„	„	„	„	1
	Mandenmaker	1	1	2	„	„	1
	Meubelmaker	5	„	4	„	„	„
	Rottingschiller	„	„	„	„	„	„
7	Bedden, kapok, bedveeren (fabrikant in)	1	„	1	„	„	„
	Coupeur, hoedenmaakster, modiste, naaister, dameskleermaker, modemaaksterswerkplaats (hoofd eener)	33	„	54	„	„	22
	Wasch- en strijkinrichting (hoofd eener), waschbaas, waschvrouw, strijkster	12	„	25	„	„	5
	Kleermaker	4	„	„	„	„	2
9	Schoenmaker	9	„	9	„	„	3
	Transporteeren . .	92	9	109	„	„	54

eroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

redingen					Veiligheidswet.						
						Aantal overtredingen					
10,4e lid.	11	der overige arti-kelen.	der bepalingen van het K.B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* nº. 46.)	Totaal aantal overtre-dingen.	Totaal aantal von-nissen.	van art. 12	van art. 13	der ove-rige arti-kelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* nº. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	2	1	„	„	„	„	1	1
„	2	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„
1	9	„	„	17	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	10	„	„	36	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„
„	2	„	„	6	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	„	„	„	1	„	1
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	31	„	„	107	„	„	„	„	„	„	„
„	10	„	„	40	„	„	„	„	„	„	„
„	6	„	„	8	„	„	„	„	„	„	„
„	3	„	„	15	„	„	„	„	„	„	„
1	79	„	„	252	2	„	„	„	1	1	2

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3	5	6	7	10, 1e lid.
			Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	92	9	109	»	»	54
11	Goudsmid	2	»	2	»	»	»
	Smid	21	»	11	»	»	6
12	Horlogemaker	1	»	»	»	»	»
	Rijwielhersteller	3	»	1	»	»	1
	Stoom- en andere werktuigen (fabrikant van)	2	»	»	»	»	3
15	Vlasboer, vlasser	3	1	»	»	»	4
17	Azijnmaker	1	»	»	»	»	3
	Bakker (brood-, banket-, koek-, suiker-)	14	1	9	»	»	10
	Koffiebrander	2	»	4	»	»	»
	Mineraalwaterfabrikant	»	»	»	»	»	»
	Mosselkookster	1	»	1	»	»	»
	Sigarenmaker	2	»	1	»	»	2
	Spekslager	2	1	»	»	»	1
	Vischinmaker	1	»	1	»	»	»
	Zuivelfabrikant.	1	»	»	»	»	1
	Tot geen der bovenstaande bedrijfsgroepen behoorende:						
	Boter en kaas (koopman in) . .	1	»	»	»	»	»
	Melkverkooper	3	3	»	»	»	»
	Totaal . .	152	15	139	»	»	85

...edingen					Veiligheidswet.						
						Aantal overtredingen					
0,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	van art. 12	van art. 13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
1	79	"	"	252	2	"	"	"	1	1	2
"	1	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	11	"	2	30	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	3	"	"	6	2	1	"	"	"	"	1
"	6	"	"	11	1	"	1	"	"	"	1
"	3	"	"	6	"	"	"	"	"	"	"
"	5	"	"	25	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	4	1	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	5	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
1	112	"	3	355	8	1	1	"	1	3	6

NOTA behoorende bij Staat VI (1903), provincie Zuid-Holland (Zuidelijk deel).

Verschillen in de gegevens betreffende overtredingen der Arbeidswet en Veiligheidswet over 1903 in de provincie Zuid-Holland, 2e inspectie, tusschen de tabel, voorkomende op bladz. 6 van het bijvoegsel van het Tijdschrift van het Centraal Bureau voor de Statistiek, 8e Afl., en Staat VI van het Verslag van den inspecteur van den arbeid in de 2e inspectie over 1903/1904.

	Volgens Centraal Bureau.	Volgens arbeids-inspectie.	Ver-schil.
Aantal vonnissen Arbeidswet	154	152	—2
„ overtredingen art. 3 A. W.	13	15	+2
„ „ „ 5 „	145	139	—6
„ „ „ 10*l* „	94	85	—9
„ „ „ 11 „	119	112	—7
„ „ „ 12 V. W.	2	1	—1
„ „ „ K. B. 7/12 1896 (art. 7)	4	3	—1

De verschillen vinden hun oorsprong in het navolgende:

door het Centraal Bureau werden de overtredingen, waarvoor eene firma werd veroordeeld, zooveel malen geteld als het getal der leden, waaruit de firma bestaat, terwijl door de arbeidsinspectie in zoodanige gevallen de overtreding beschouwd werd als door één hoofd of bestuurder te zijn begaan; hierdoor ontstond een verschil van:

4 overtredingen van art. 5 der Arbeidswet,
5 „ „ „ 10*l* „ „
9 „ „ „ 11 „ „
1 „ „ „ 12 „ Veiligheidswet,
1 „ „ K. B. 7/12 1896 (art. 7 der Veiligheidswet);

een houtdraaier, die wegens overtreding van art. 5 der Arbeidswet was veroordeeld, werd later bij verzet vrijgesproken; het Centraal Bureau telde niet alleen het veroordeelend vonnis, doch ook de vrijspraak als eene veroordeeling; dit veroorzaakte een te veel van:

2 vonnissen en

2 overtredingen van art. 5.

De resteerende verschillen zijn, voor zoover dezerzijds kan worden nagegaan, vermoedelijk door misstellingen ontstaan, en wel:

een brandhoutzager	2	overtredingen	art.	5	te weinig en
	2	„	„	10*l*	te veel,
een kleermaker	1	overtreding	„	10*l*	te veel en
	1	„	„	11	te weinig,
een waschvrouw	1	„	„	10*l*	te veel en
	1	„	„	11	te weinig.

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10,1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Steenbakkerij (hoofd eener) . .	3	„	„	„	„	1
3	Drukker	3	1	4	„	„	„
4	Glazenwasscher	„	„	„	„	„	„
	Metselaar	2	„	„	„	„	1
	Schilder	2	„	„	„	„	2
	Timmerman	2	„	„	„	„	2
	Timmerman, metselaar	„	„	„	„	„	„
5	Chemische meststoffen (fabrikant van)	„	„	„	„	„	„
6	Houtzagerij (directeur eener) .	„	„	„	„	„	„
	Meubelfabriek (hoofd eener) . .	2	8	„	„	„	„
7	Confectiewerkplaats (hoofd eener)	1	„	1	„	„	„
	Costuumnaaister, modemaakster, naaister, naaisterswerkplaats, (hoofd eener).	12	1	61	„	„	8
	Gemaakte goederen (fabrikant van)	„	„	„	„	„	„
	Kleermaker	1	„	„	„	„	„
	Strijkster, wasch- en strijkinrichting (hoofd eener)	3	„	6	„	„	„
9	Schoenmaker	2	1	„	„	„	„
	Zadelmaker	1	„	„	„	„	1
11	Smid	1	„	„	„	„	„
12	Electrische gloeilampen (fabrikant van)	1	„	„	„	„	„
	Transporteeren	36	11	72	„	„	15

roordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven

…dingen					Veiligheidswet.						
0,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen van art. 12	Aantal overtredingen van art. 13	Aantal overtredingen der overige artikelen.	Aantal overtredingen der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	2	8	4	1	"	"	"	3	4
"	"	"	"	"	2	2	"	"	"	"	2
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	4	1	2	"	"	"	"	2
1	"	"	"	3	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	2	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	2	2
"	"	"	"	8	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
1	10	"	"	81	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	"	1	"	"	"	1
1	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
1	3	"	"	10	"	"	"	"	"	"	"
1	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
1	"	"	"	1	2	2	"	"	"	"	2
5	"	"	"	5	"	"	"	"	"	"	"
11	18	"	2	129	15	10	1	"	"	5	16

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3: Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5: Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6: Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7: Zondagsarbeid.	10, 1e lid.: Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	36	11	72	„	„	15
13	Wagenmaker	1	„	„	„	„	1
15	Vlasser	„	„	„	„	„	„
17	Bakker (brood-, banket-) . . .	4	„	2	1	„	„
	Erwtenlezerij (hoofd eener) . .	2	„	„	„	„	1
	Erwtenlezerij (werkzaam in eene)	1	„	„	„	„	„
	Graanmalerij (hoofd eener) . .	„	„	„	„	„	„
	Korenmolenaar, molenaarster .	1	„	„	„	„	1
	Slager (rund-, spek-)	4	„	1	„	„	2
	Zuivelfabrikant	2	„	1	„	„	„
	Tot geen der bovenstaande groepen behoorende:						
	Melkverkooper	1	1	„	„	„	„
	Totaal . .	52	12	76	1	„	20

redingen					Veiligheidswet.						
				Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen					Totaal aantal overtredingen.
		der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* no. 46.)			van art.		der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* no. 215.)		
10,4e lid.	11					12	13				
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
11	18	"	2	129	15	10	1	"	"	5	16
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	3	"	"	"	3	"	3
1	"	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
"	1	1	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	4	4
"	1	"	"	2	3	"	"	"	"	4	4
1	2	"	"	6	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
13	23	2	2	149	24	11	1	"	3	13	28

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10,1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Glasinloodzetterij (hoofd eener) .	3	„	„	„	„	„
	Kunstpottenbakker	1	„	„	„	„	1
	Steenfabrikant	1	„	„	„	„	„
	Steenfabriek (opzichter op eene)	1	„	„	„	„	„
3	Drukker	10	2	8	5	„	15
	Courantdrukkerij (chef der expeditie in eene)	1	5	„	„	„	„
4	Behanger	1	„	2	„	„	„
	Loodgieter	1	„	1	„	„	„
	Schilder	1	„	„	„	„	1
	Stukadoor.	2	„	„	„	„	„
	Timmerman	4	„	1	„	„	2
	Timmerman, metselaar	„	„	„	„	„	„
5	Vuurmakers (fabrikant van) . .	1	„	6	„	„	„
6	Borstelfabrikant	1	„	„	„	„	1
	Houtdraaier	1	„	„	„	„	1
	Houtzaagmolenaar	„	„	„	„	„	„
	Kachelbosjesmaker	2	3	1	„	„	„
	Kistenfabrikant.	1	„	„	„	„	1
	Mandenmaker	1	„	„	„	„	1
	Meubelmaker	1	„	1	„	„	1
	Stoelenmaker	1	„	1	„	„	„
	Stoomkuiperij en kistenmakerij (hoofd eener).	„	„	„	„	„	„
	Timmerfabriek (hoofd eener). .	„	„	„	„	„	„
	Transporteeren . .	35	10	21	5	„	24

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

…redingen					Veiligheidswet.						
10,4e lid.	11	der overige arti-kelen.	der bepalin-gen van het K.B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46.)	Totaal aantal overtre-dingen.	Totaal aantal von-nissen.	Aantal overtredingen van art. 12	Aantal overtredingen van art. 13	der ove-rige arti-kelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
"	1	"	"	1	3	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	2	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"
"	23	"	18	71	4	"	"	"	"	6	6
"	"	"	"	5	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	5	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	6	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	2	2
"	"	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	3	"	"	"	"	4	4
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	1	1
"	34	"	21	115	14	"	"	"	"	15	15

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10,1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	35	10	21	5	"	24
7	Bleeker, strijkster, wasch- en strijkinrichting (hoofd eener), waschvrouw	9	"	64	"	"	1
	Confectiewerkplaats (hoofd eener)	1	"	"	8	"	"
	Costuumnaaister, hoedenmaakster, hoedenmakerij (hoofd eener), modemaakster, modemaaksterswerkplaats, (hoofd eener), naaister, dameskleermaker	28	1	208	6	"	8
	Haarwerker	1	"	1	"	"	"
	Kleermaker	4	"	"	"	"	2
	Overhemden (fabrikant van) . .	2	"	27	44	"	"
8	Borduurwerker	1	"	"	"	"	1
9	Schoenmaker	10	"	9	"	"	3
	Zadelmaker	2	"	2	"	"	"
11	Blikslager.	1	"	"	"	"	18
	Loodaschbrander	"	"	"	"	"	"
	Smid (huis-, hoef-)	4	"	"	"	"	3
	Verlakker	1	"	"	"	"	"
12	Rijwielfabrikant, -hersteller . .	5	"	2	"	"	5
	Stoom- en andere werktuigen (fabrikant van)	"	"	"	"	"	"
	Instrumentmaker	"	"	"	"	"	"
13	Scheepsbouwer	"	"	"	"	"	"
	Transporteeren . .	104	11	334	63	"	65

redingen					Veiligheidswet.						
						Aantal overtredingen					
						van art.			der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* nº 215)		
10, 4e lid.	11	der overige arti-kelen.	der bepalin-gen van het K.B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* nº. 46.)	Totaal aantal overtre-dingen.	Totaal aantal von-nissen.	12	13	der ove-rige arti-kelen.			Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
„	34	„	21	115	14	„	„	„	„	15	15
„	9	„	„	74	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	8	„	„	„	„	„	„	„
1	22	„	„	246	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	7	„	„	9	„	„	„	„	„	„	„
„	58	„	„	129	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	4	„	„	16	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„
„	18	„	„	36	1	„	„	„	„	2	2
„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	3	3
„	7	„	„	10	1	„	„	„	„	3	3
„	2	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	7	„	„	14	1	„	„	„	„	3	3
„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	7	7
„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	1
„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	1
1	170	„	21	665	22	„	„	„	„	35	35

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10, 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	104	11	344	63	»	65
14	Boekbinder	1	»	2	»	»	»
	Lompensorteerder	3	»	1	»	»	»
15	Vlasboer, vlasser, vlasserij, (hoofd eener), vlaszwingelarij, (hoofd eener)	4	»	»	»	»	»
17	Bakker, (brood-, beschuit-, banket-, koek-, suiker-), ...	17	»	12	»	»	8
	Broodbakkersknecht	1	»	»	»	»	»
	Bierbottelaar en mineraalwaterfabrikant	1	»	»	»	»	1
	Chocoladefabrikant	1	»	2	»	»	»
	Gistpakker	1	»	»	»	»	»
	Korenmolenaar, molenaar . . .	1	»	1	»	»	»
	Slager, (rund-, spek-)	5	1	2	»	»	1
	Bierbottelarij (knecht in een). .	1	»	1	»	»	»
	Tot geen der bovenstaande groepen behoorende:						
	Barbier.	1	2	»	»	»	»
	Boekhandelaar, courantier. . .	5	6	»	»	»	»
	Melkschipper.	1	1	»	»	»	»
	Melkverkooper	3	3	»	»	»	»
	Palingkoopman, -koopvrouw . .	3	3	»	»	»	»
	Bokkingkoopvrouw	1	1	»	»	»	»
	Vruchtenkoopvrouw	1	2	»	»	»	»
	Regisseur in een circus. . . .	1	4	»	»	»	»
	Totaal . .	156	34	355	63	»	75

…tredingen					Veiligheidswet.						
						Aantal overtredingen					
		der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	van art.		der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
10,4e lid.	11					12	13				
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
1	170	"	21	665	22	"	"	"	"	35	35
"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	3	3	"	"	"	"	3	3
"	4	"	"	4	5	"	"	"	6	"	6
1	8	"	"	29	2	"	"	"	2	6	8
"	"	1	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	4	"	"	"	"	10	10
1	2	"	"	7	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	6	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
3	188	1	21	740	36	"	"	"	8	54	62

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 3. Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5. Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6. Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7. Zondagsarbeid.	10 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.	10 4e lid. Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	11. Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46).	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van artikel 12. Geene mededeeling van een ongeval.	13. Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215). ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	Totaal.
0,50	1	4	"	"	31	"	44	"	1	1	"	"	"	"	82
1,—	1	33	"	2	52	1	73	"	"	"	"	"	"	"	162
1,50	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	2
2,—	2	32	"	"	5	7	2	"	"	1	"	"	"	"	49
2,50	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3,—	9	58	"	"	6	"	5	"	"	"	"	"	1	"	79
4,—	1	"	"	"	1	"	1	"	"	"	"	"	"	"	3
5,—	2	8	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	2	14
6,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
7,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
8,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
10,—	1	1	"	1	"	"	"	"	2	"	1	"	1	"	7
12,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
15,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
20,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
25,—	"	6	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	6
50,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
Totaal	17	142	"	3	95	8	127	"	4	3	1	"	2	3	405

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet.									Veiligheidswet.					Totaal.
	Aantal overtredingen									Aantal overtredingen					
	van artikel							der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46).	van artikel		der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215).		
	3.	5.	6.	7.	10 1e lid.	10 4e lid.	11.			12.	13.				
	Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.	Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.			Geene mededeeling van een ongeval.	Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
0,50	7	216	44	„	33	1	103	„	16	„	„	„	„	„	420
1,—	5	40	13	„	34	6	66	3	„	2	„	„	„	1	170
1,50	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
2,—	6	12	2	„	9	8	16	„	„	2	„	„	„	„	55
2,50	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3,—	19	61	3	„	17	1	19	„	2	5	„	„	3	8	„
4,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	138
5,—	6	94	„	„	2	„	4	„	„	2	„	„	5	12	125
6,—	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
7,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
8,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
10,—	2	3	„	„	„	„	3	„	4	„	1	„	1	25	39
12,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
15,—	„	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7	11
20,—	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	2	„	3
25,—	1	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	10	13
50,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	3
100,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
Totaal	46	431	64	„	95	16	211	3	23	11	1	„	11	67	979

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	„	„	„	„	„	„	„
2	Drijfwerk	„	„	„	„	„	„	„
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	„	„	„	„	„	„	„
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	„	„	„	„	„	„	„
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	„	„	„	„	„	„	„
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	„	„	„	„	„	„	„
7	Liften, lieren, kranen .	„	„	„	„	„	1	„
8	Wagens en transport van voorwerpen	1	„	„	„	„	1	„
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	„	„	„	2	„	„	„
10	Vallende voorwerpen .	„	„	„	„	„	„	„
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	„	„	„	„	„	„	„
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	„	„	„	„
13	Stoomketels en kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„
14	Andere oorzaken . . .	„	„	„	2	„	„	„
	Totaal	1	„	„	4	„	2	„

naar de oorzaken en bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1
»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	3
»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	3
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	1	2	»	»	»	1	6
»	»	»	»	4	2	»	»	»	1	14

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . .	"	"	"	1	"	"	"
2	Drijfwerk	"	"	"	"	"	"	"
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	"	"	"	"	"	"	"
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	"	"	"	"	"	"	"
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	"	"	"	"	"	"	"
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	"	"	2	"	"	"	"
7	Liften, lieren, kranen .	"	"	"	"	"	"	"
8	Wagens en transport van voorwerpen	1	"	"	10	"	1	"
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	1	"	"	11	"	"	"
10	Vallende voorwerpen .	"	"	"	2	"	"	"
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	"	"	"	"	"	"	"
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	"	"	"	"	"	"	"
13	Stoomketels en kooktoestellen	"	"	"	"	"	"	"
14	Andere oorzaken . . .	"	"	"	5	2	"	"
	Totaal	2	"	2	29	2	1	"

..aar de oorzaken en bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	2
„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	2
„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	2
„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	3
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	2	7	7	„	1	„	1	30
„	„	„	1	2	14	„	„	2	1	32
„	„	„	„	3	3	„	„	1	„	9
„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	2
„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	3
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	4	13	1	„	2	„	27
„	„	„	4	20	43	1	2	6	2	114

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar de oorzaken en*
art. 12 *der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aarde-werk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steen-drukkerijen enz.	Groep 4 — Bouw-bedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroo-bewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	„	„	„	„	„	„	„
2	Drijfwerk	„	„	„	„	„	„	„
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen.	„	„	„	„	„	„	„
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	„	„	„	„	„	„	„
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	„	„	„	„	„	„	„
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	„	„	„	„	„	„	„
7	Liften, lieren, kranen .	„	„	„	„	„	„	„
8	Wagens en transport van voorwerpen	„	„	„	„	„	„	„
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	„	„	„	„	„	„	„
10	Vallende voorwerpen .	„	„	„	„	„	„	„
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	„	„	„	„	„	„	„
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	„	„	„	„
13	Stoomketels en kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„
14	Andere oorzaken . . .	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	„	„	„	„

drijfsgroepen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge
erd ontvangen ingevolge art. 61 *der Ongevallenwet* 1901.

Groep 8 — Kunst-nijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steen-kolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	2

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar de oorzaken en*
art. 12 *der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	”	”	”	”	”	”	”
2	Drijfwerk	”	”	”	”	”	”	”
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	”	”	”	”	”	”	”
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	”	”	”	”	”	”	”
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	”	”	”	”	”	”	”
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	”	”	”	”	”	”	”
7	Liften, lieren, kranen .	”	”	”	”	”	”	”
8	Wagens en transport van voorwerpen	”	”	”	”	”	”	”
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	”	”	”	”	”	”	”
10	Vallende voorwerpen .	”	”	”	”	”	”	”
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	”	”	”	”	”	”	”
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	”	”	”	”	”	”	”
13	Stoomketels en kooktoestellen	”	”	”	”	”	”	”
14	Andere oorzaken . . .	”	”	”	”	”	”	”
	Totaal	”	”	”	”	”	”	”

edrijfsgroepen waarvan kennisgeving werd ontvangen, ingevolge
ngevolge art. 61 *der Ongevallenwet* 1901.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	1	2

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar de oorzaken en* *art.* 12 *der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	„	„	„	„	„	„	„
2	Drijfwerk	„	„	„	„	„	„	„
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	„	„	„	„	„	„	„
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	„	„	„	„	„	„	„
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen. . . .	„	„	„	„	„	„	„
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	„	„	„	„	„	„	„
7	Liften, lieren, kranen .	„	„	„	„	„	„	„
8	Wagens en transport van voorwerpen	„	„	„	„	„	„	„
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	„	„	„	„	„	„	„
10	Vallende voorwerpen .	„	„	„	„	„	„	„
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	„	„	„	„	„	„	„
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	„	„	„	„
13	Stoomketels en kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„
14	Andere oorzaken . . .	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	„	„	„	„

edrijfsgroepen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge
iet werd ontvangen ingevolge art. 61 *der Ongevallenwet* 1901.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	4	4

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar den*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	1	„	„	„
2	Oogen	„	„	„	„	„	„	„
3	Aangezicht . . .	„	„	„	„	„	„	„
4	Armen en handen	1	„	„	„	„	1	„
5	Vingers	„	„	„	2	„	„	„
6	Bovenlichaam . .	„	„	„	„	„	„	„
7	Onderlichaam . .	„	„	„	„	„	„	„
8	Voeten	„	„	„	„	„	„	„
9	Brandwonden	„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen .	„	„	„	1	„	1	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	1	„	„	4	„	2	„

ard der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	4
"	"	"	"	2	"	"	"	"	1	5
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	4	2	"	"	"	1	14

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar den*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	2	„	„	„
2	Beleedigde deelen. Oogen	„	„	„	„	„	„	„
3	Beleedigde deelen. Aangezicht	„	„	„	1	„	„	„
4	Beleedigde deelen. Armen en handen	„	„	1	5	1	„	„
5	Beleedigde deelen. Vingers	„	„	1	5	1	1	„
6	Beleedigde deelen. Bovenlichaam	„	„	„	2	„	„	„
7	Beleedigde deelen. Onderlichaam	1	„	„	7	„	„	„
8	Beleedigde deelen. Voeten	1	„	„	3	„	„	„
9	Brandwonden	„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen	„	„	„	2	„	„	„
11	Gedood	„	„	„	2	„	„	„
	Totaal	2	„	2	29	2	1	„

…ard der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunst-nijver-heid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steen-kolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewer-king van).	Groep 12 — Stoom- en andere werk-tuigen enz.	Groep 13 — Scheeps-bouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijver-heid.	Groep 16 — Gas en electrici-teit.	Groep 17 — Voe-dings- en genot-mid-delen.	Totaal.
"	"	"	"	2	3	"	1	1	"	9
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	2
"	"	"	1	6	18	1	"	1	"	34
"	"	"	1	4	4	"	"	"	1	18
"	"	"	2	"	4	"	"	1	1	10
"	"	"	"	4	7	"	"	2	"	21
"	"	"	"	2	4	"	1	"	"	11
"	"	"	"	"	3	"	"	"	"	3
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2
"	"	"	4	20	43	1	2	6	2	114

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar den aard der verwondingen*
art. 12 *der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	„	„	„	„
2	Beleedigde deelen. Oogen	„	„	„	„	„	„	„
3	Beleedigde deelen. Aangezicht	„	„	„	„	„	„	„
4	Beleedigde deelen. Armen en handen	„	„	„	„	„	„	„
5	Beleedigde deelen. Vingers	„	„	„	„	„	„	„
6	Beleedigde deelen. Bovenlichaam	„	„	„	„	„	„	„
7	Beleedigde deelen. Onderlichaam	„	„	„	„	„	„	„
8	Beleedigde deelen. Voeten	„	„	„	„	„	„	„
9	Brandwonden	„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen	„	„	„	„	„	„	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	„	„	„	„

naar de bedrijfsgroepen waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge
t werd ontvangen ingevolge art. 61 *der Ongevallenwet* 1901.

Groep 8 — Kunst-nijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steen-kolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	2

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar den aard der verwondingen*
art. 12 *der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	”	”	”	”	”	”	”
2	Beleedigde deelen. Oogen	”	”	”	”	”	”	”
3	Beleedigde deelen. Aangezicht . . .	”	”	”	”	”	”	”
4	Beleedigde deelen. Armen en handen	”	”	”	”	”	”	”
5	Beleedigde deelen. Vingers	”	”	”	”	”	”	”
6	Beleedigde deelen. Bovenlichaam . .	”	”	”	”	”	”	”
7	Beleedigde deelen. Onderlichaam . .	”	”	”	”	”	”	”
8	Beleedigde deelen. Voeten	”	”	”	”	”	”	”
9	Brandwonden	”	”	”	”	”	”	”
10	Inwendige kneuzingen .	”	”	”	”	”	”	”
11	Gedood	”	”	”	”	”	”	”
	Totaal	”	”	”	”	”	”	”

naar de bedrijfsgroepen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge
et werd ontvangen ingevolge art. 61 *der Ongevallenwet* 1901.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	1	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	1	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	1	”	”	”	”	1	2

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar den aard der verwondingen*
art. 12 *der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	”	”	”	”	”	”	”
2	Oogen	”	”	”	”	”	”	”
3	Aangezicht . . .	”	”	”	”	”	”	”
4	Armen en handen	”	”	”	”	”	”	”
5	Vingers	”	”	”	”	”	”	”
6	Bovenlichaam . .	”	”	”	”	”	”	”
7	Onderlichaam . .	”	”	”	”	”	”	”
8	Voeten	”	”	”	”	”	”	”
9	Brandwonden	”	”	”	”	”	”	”
10	Inwendige kneuzingen .	”	”	”	”	”	”	”
11	Gedood	”	”	”	”	”	”	”
	Totaal	”	”	”	”	”	”	”

en naar de bedrijfsgroepen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge niet werd ontvangen ingevolge art. 61 *der Ongevallenwet* 1901.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	4	4

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar de dagen,*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag.	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	„	„	„	„
3	Dinsdag	„	„	„	1	„	„	„
4	Woensdag.	„	„	„	2	„	„	„
5	Donderdag	„	„	„	„	„	„	„
6	Vrijdag.	„	„	„	1	„	1	„
7	Zaterdag	1	„	„	„	„	1	„
	Totaal	1	„	„	4	„	2	„

waarop deze plaats hadden en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	1	1	,,	,,	,,	,,	2
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1
,,	,,	,,	,,	1	1	,,	,,	,,	,,	4
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	2
,,	,,	,,	,,	2	,,	,,	,,	,,	1	5
,,	,,	,,	,,	4	2	,,	,,	,,	1	14

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar de dagen*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag.	”	”	”	1	”	”	”
2	Maandag	”	”	1	7	”	”	”
3	Dinsdag	”	”	”	4	1	”	”
4	Woensdag.	1	”	”	1	”	”	”
5	Donderdag	1	”	1	3	”	”	”
6	Vrijdag.	”	”	”	3	1	”	”
7	Zaterdag	”	”	”	10	”	1	”
	Totaal	2	”	2	29	2	1	”

waarop deze plaats hadden en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunst-nijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steen-kolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	1	3	8	”	1	”	”	21
”	”	”	”	4	6	1	”	”	1	17
”	”	”	1	3	4	”	”	1	”	11
”	”	”	”	5	8	”	”	3	”	21
”	”	”	1	1	8	”	”	”	”	14
”	”	”	1	4	9	”	1	2	1	29
”	”	”	4	20	43	1	2	6	2	114

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar de dagen, waarop deze plaats*
art. 12 *der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	„	„	„	„
3	Dinsdag	„	„	„	„	„	„	„
4	Woensdag	„	„	„	„	„	„	„
5	Donderdag	„	„	„	„	„	„	„
6	Vrijdag	„	„	„	„	„	„	„
7	Zaterdag	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	„	„	„	„

hadden, en naar de bedrijfsgroepen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge
niet werd ontvangen ingevolge art. 61 *der Ongevallenwet* 1901.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	2

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar de dagen, waarop deze plaats*
art. 12 *der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroo bewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	„	„	„	„
3	Dinsdag	„	„	„	„	„	„	„
4	Woensdag	„	„	„	„	„	„	„
5	Donderdag	„	„	„	„	„	„	„
6	Vrijdag	„	„	„	„	„	„	„
7	Zaterdag	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	„	„	„	„

hadden, en naar de bedrijfsgroepen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge niet werd ontvangen ingevolge art. 61 *der Ongevallenwet* 1901.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	1	”	”	”	”	1	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	1	”	”	”	”	1	2

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar de dagen, waarop deze plaats*
art. 12 *der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	„	„	„	„
3	Dinsdag	„	„	„	„	„	„	„
4	Woensdag	„	„	„	„	„	„	„
5	Donderdag	„	„	„	„	„	„	„
6	Vrijdag	„	„	„	„	„	„	„
7	Zaterdag	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	„	„	„	„

hadden, en naar de bedrijfsgroepen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge
niet werd ontvangen ingevolge art. 61 *der Ongevallenwet* 1901.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	4

OVERZICHT *der genomen beslissingen omtrent aanvragen tot eene vergunning ingevolge werkplaats waren in den zin der Veiligheidswet,*

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeen			
		Zeeland,			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	Inrichtingen voor glasbewerking . .	"	"	"	"
	Pottenbakkerijen	"	"	"	"
	Steenbakkerijen	"	"	2	1
	Andere bedrijven in deze groep . .	"	"	"	"
3	Boekdrukkerijen	1	"	2	"
4	Bemalingsinrichtingen	"	"	"	"
	Timmermanswerkplaatsen.	"	"	"	"
5	Bloeddrogerijen	1	"	"	"
	Gelatinefabrieken	"	"	"	"
	Verfmalerijen	"	"	"	"
	Verfstoffenfabrieken	1	"	"	"
	Zeepfabrieken	"	"	"	"
	Andere bedrijven in deze groep . .	"	"	1	"
6	Creosoteerinrichtingen	"	"	"	"
	Fabrieken voor houtbewerking. . .	1	"	"	"
	Houtzagerijen	"	"	"	"
	Kistenmakerijen	"	"	"	"
	Kuiperijen	"	"	"	"
7	Wasch- en strijkinrichtingen. . . .	"	"	"	"
11	Blikwarenfabrieken	"	"	"	"
	IJzersmederijen	"	"	"	"
	Kopergieterijen en draaierijen . . .	"	"	"	"
	Metaalmoffelarijen	1	"	"	"
	Metaalslijperijen	"	"	"	"
	Andere bedrijven in deze groep . .	"	"	1	"
12	Constructiewerkplaatsen	"	"	"	"
	Rijwielherstelplaatsen	"	"	"	"
	Andere bedrijven in deze groep . .	"	"	"	"
	Over te brengen . .	5	"	6	1

de Hinderwet, voor zoover die aanvragen inrichtingen betroffen, die tevens fabriek of gerangschikt naar provinciën en bedrijfsgroepen.

comstig de Hinderwet, in de provincie: Zuid-Holland,				Totaal der aanvragen waaromtrent werd beslist, in de 2e arbeidsinspectie,			
tot oprichting		tot uitbreiding		tot oprichting		tot uitbreiding	
verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	”	1	”	1	”	1	”
1	”	”	”	1	”	”	”
”	”	”	”	”	”	2	1
”	”	3	”	”	”	3	”
3	”	3	”	4	”	5	”
1	”	”	”	1	”	”	”
”	”	2	”	”	”	2	”
”	”	”	”	1	”	”	”
1	”	”	”	1	”	”	”
1	”	”	”	1	”	”	”
”	”	”	”	1	”	”	”
1	”	1	”	1	”	1	”
”	”	1	”	”	”	2	”
”	1	1	”	”	1	1	”
2	”	”	”	3	”	”	”
3	”	5	”	3	”	5	”
1	”	”	”	1	”	”	”
2	”	1	”	2	”	1	”
1	”	2	”	1	”	2	”
1	”	”	”	1	”	”	”
6	”	7	”	6	”	7	”
1	”	2	”	1	”	2	”
1	”	”	”	2	”	”	”
1	”	”	”	1	”	”	”
”	”	2	”	”	”	3	”
”	”	3	”	”	”	3	”
1	”	1	”	1	”	1	”
”	”	4	”	”	”	4	”
29	1	39	”	34	1	45	1

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeen			
		Zeeland,			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
	Overgebracht . .	5	„	6	1
13	Rijtuigmakerijen	„	„	„	„
	Scheepsslooperijen	„	„	„	„
	Scheepswerven	„	„	„	„
14	Asphaltdakpapierfabrieken	„	„	„	„
15	Stoffenververijen	„	„	„	„
	Touwslagerijen	„	„	„	„
16	Gasfabrieken	1	„	2	„
	Inrichtingen tot het opwekken van electriciteit	„	„	„	„
17	Azijnfabrieken en mosterdmalerijen .	„	„	„	„
	Beetwortelsuikerfabrieken	„	„	„	„
-	Banketbakkerijen	„	„	„	„
	Broodbakkerijen	16	„	4	„
	Chocolade- en suikerwerkfabrieken .	1	„	1	„
	Graanmalerijen	1	„	„	„
	Grutterijen	„	„	„	„
	Tabakskerverijen	„	1	„	„
	Sigarenfabrieken	„	„	„	„
	Vleeschwaren (fabrieken van) . . .	„	„	„	„
	Zuivelfabrieken	„	„	„	„
	Andere bedrijven in deze groepen .	„	„	1	„
	Totaal . .	24	1	14	1

…komstig de Hinderwet, in de provincie: Zuid-Holland,				Totaal der aanvragen waaromtrent werd beslist, in de 2e arbeidsinspectie,			
tot oprichting		tot uitbreiding		tot oprichting		tot uitbreiding	
verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
29	1	39	„	34	1	45	1
1	„	„	„	1	„	„	„
„	„	1	„	„	„	1	„
1	„	3	„	1	„	3	„
„	„	1	„	„	„	1	„
„	„	1	„	„	„	1	„
„	„	1	„	„	„	1	„
„	„	2	„	1	„	4	„
4	„	1	„	4	„	1	„
2	„	„	„	2	„	„	„
„	„	2	„	„	„	2	„
8	„	2	„	8	„	2	„
23	„	8	„	39	„	12	„
2	„	„	„	3	„	1	„
3	„	2	„	4	„	2	„
1	„	„	„	1	„	„	„
„	„	1	„	„	1	1	„
1	„	„	„	1	„	„	„
1	„	2	„	1	„	2	„
3	„	„	„	3	„	„	„
1	„	7	„	1	„	8	„
80	1	73	„	104	2	87	1

OVERZICHT *der genomen beslissingen omtrent aanvragen tot eene vergunning ingevolge*
werkplaats waren in den zin der Veiligheidswet,

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeen			
		Zeeland,			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	Fabrieken van molensteenen . . .	"	"	"	"
	Glasfabrieken	"	"	"	"
	Inrichtingen voor glasbewerking . .	"	"	"	"
	Kalkbranderijen	"	"	"	"
	Steenbakkerijen	"	"	"	"
	Steenbrekerijen.	"	"	"	"
	Steenhouwerijen	"	"	"	"
	Tras- en mortelmalerijen	1	"	"	"
3	Boekdrukkerijen	1	"	2	"
	Inrichtingen voor zincographie. . .	"	"	"	"
5	Olieslagerijen	"	"	"	"
	Verfmalerijen	1	"	"	"
	Vetsmelterijen	1	"	"	"
	Andere bedrijven in deze groep . .	"	"	1	"
6	Creosoteerinrichtingen	"	"	"	"
	Houtzagerijen	"	"	"	"
	Andere bedrijven in deze groep . .	"	"	"	"
7	Kleermakerijen.	"	"	"	"
	Wasch- en strijkinrichtingen. . . .	"	"	"	"
	Andere bedrijven in deze groep . .	"	"	"	"
10	Steenkolenbrekerijen en sorteerderijen	"	"	"	"
11	Fabrieken van tandraderen	"	"	"	"
	IJzersmederijen	"	"	"	"
	Kopergieterijen en draaierijen . . .	"	"	"	"
	Metaalmoffelarijen.	"	"	"	"
	Metaalslijperijen	"	"	"	"
12	Fabrieken van stoom- en andere werktuigen	1	"	1	"
	Over te brengen . .	5	"	4	"

e Hinderwet, voor zoover die aanvragen inrichtingen betroffen die tevens fabriek of
erangschikt naar provinciën en bedrijfsgroepen.

omstig de Hinderwet, in de provincie: Zuid-Holland,				Totaal der aanvragen waaromtrent werd beslist, in de 2e arbeidsinspectie,			
tot oprichting		tot uitbreiding		tot oprichting		tot uitbreiding	
verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	"	"	"	1	"	"	"
2	"	"	"	2	"	"	"
1	"	"	"	1	"	"	"
"	"	1	"	"	"	1	"
1	"	2	"	1	"	2	"
1	"	"	"	1	"	"	"
1	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	2	"	1	"	4	"
"	"	1	"	"	"	1	"
1	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	1	"	"	"	2	"
2	"	"	"	2	"	"	"
"	"	3	"	"	"	3	"
"	"	5	"	"	"	5	"
1	"	"	"	1	"	"	"
1	"	3	"	1	"	3	"
"	1	1	"	"	1	1	"
1	"	"	"	1	"	"	"
1	"	"	"	1	"	"	"
2	"	3	"	2	"	3	"
1	"	2	"	1	"	2	"
4	"	"	"	4	"	"	"
2	"	"	"	2	"	"	"
1	"	2	1	2	"	3	1
24	1	26	1	29	1	30	1

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeen			
		Zeeland,			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
	Overgebracht . .	5	„	4	„
	Gasmeterfabrieken	„	„	„	„
	Inrichtingen tot vervaardigen van accumulatoren	„	„	„	„
	Rijwielherstelplaatsen	1	„	„	„
13	Scheepswerven	„	„	„	„
14	Asphaltdakpapierfabrieken	„	„	„	„
15	Fabrieken tot bereiding van plantenhaar	„	„	„	„
	Vlasserijen	„	„	„	„
	Andere bedrijven in deze groep . .	„	„	„	„
16	Gasfabrieken	„	„	1	„
	Inrichtingen tot het opwekken van electriciteit	„	„	„	„
17	Banketbakkerijen	„	„	„	„
	Broodbakkerijen	11	1	2	„
	Beetwortelsuikerfabrieken	„	„	„	„
	Bierbrouwerijen	1	„	„	„
	Biscuitfabrieken	„	„	„	„
	Chocolade- en suikerwerkfabrieken .	„	„	„	„
	Graanmalerijen.	2	„	1	„
	Koffiebranderijen	„	„	„	„
	Sigarenfabrieken	1	„	„	„
	Vleeschwaren (fabrieken van) . . .	„	„	„	„
	Zuivelfabrieken	1	„	2	„
	Andere bedrijven in deze groep . .	„	„	„	„
	Totaal . . .	22	1	10	„

…komstig de Hinderwet, in de provincie: Zuid-Holland, tot oprichting		tot uitbreiding		Totaal der aanvragen waaromtrent werd beslist, in de 2e arbeidsinspectie, tot oprichting		tot uitbreiding	
verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
24	1	26	1	29	1	30	1
"	"	2	"	"	"	2	"
1	"	"	"	1	"	"	"
2	"	"	"	3	"	"	"
1	"	2	"	1	"	2	"
"	"	1	"	"	"	1	"
1	"	"	"	1	"	"	"
1	"	2	"	1	"	2	"
"	"	3	"	"	"	3	"
1	"	2	"	1	"	3	"
1	"	"	"	1	"	"	"
3	"	1	"	3	"	1	"
38	"	9	"	49	1	11	"
1	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"
1	"	"	"	1	"	"	"
"	"	2	"	"	"	2	"
3	"	4	"	5	"	5	"
3	"	3	"	3	"	3	"
1	"	"	"	2	"	"	"
2	"	2	"	2	"	2	"
1	"	2	"	2	"	4	"
2	"	3	"	2	"	3	"
87	1	64	1	109	2	74	1

DERDE ARBEIDSINSPECTIE

(de provincie Zuid-Holland benoorden den rechteroever van de Lek, de Nieuwe Maas, het Scheur en den Nieuwen Waterweg, met uitzondering van de gemeente Rotterdam.)

HOOFDSTUK I.

ALGEMEEN OVERZICHT.

Gebied en omvang der inspectie. Personeel. Toezicht. Medewerking.

Tengevolge eener nieuwe grensregeling werd aan de gemeente Rotterdam een gedeelte der gemeenten Hillegersberg en Overschie toegevoegd, zoodat in dit opzicht het gebied mijner inspectie eene wijziging onderging.

Als voorzitter der inspecteursvergaderingen heb ik in deze beide Verslagjaren mijne ambtgenooten 19 maal bijeengeroepen en werd er gedurende 29 dagen vergadering gehouden. Behalve besprekingen, ingevolge art. 22 onzer instructie, omtrent gelijkvormige toepassing der wetsartikelen, werden ook uitvoerig behandeld de mij door den Minister om gemeenschappelijk advies gezonden stukken, waaronder een groot aantal van werkgevers, die in beroep kwamen tegen een of meerdere voorschriften door den betrokken inspecteur gegeven.

Wegens drukke ambtsbezigheden zag de heer G. J. van Thienen zich verplicht ontslag te vragen als secretaris onzer vergaderingen; in zijne plaats werd bij Min. besluit met ingang van 1 Juli 1904 benoemd de heer C. C. A. Last, inspecteur van den arbeid in de 9e inspectie. Een zeer belangrijke uitbreiding onderging het personeel der arbeidsinspectie door de benoeming van Dr. E. Wintgens tot medisch-adviseur en van den heer N. M. H. Doppler tot electrotechnicus.

Bij Min. besluit werd met ingang van 1 Juli 1904 de opzichter van den arbeid, F. D. Hartman van de 9e naar mijne inspectie overgeplaatst welke vermeerdering van personeel, speciaal voor de contrôle op de uitvoering der gegeven voorschriften voor fabrieken en werkplaatsen, mij zeer gewenscht voorkwam. De chef de bureau D. Teekens, die tot adjunct-commies der Rijksverzekeringsbank werd benoemd, werd bij Kon. besluit van 22 Januari 1903 vervangen door mejuffrouw J. van Konijnenburg.

Medewerking. Deze mocht ik voortdurend en ruimschoots blijven ondervinden van autoriteiten, besturen van vereenigingen en belanghebbenden.

Mondeling soms, maar meestal schriftelijk, werden mij dikwijls misstanden of wetsovertredingen medegedeeld, die anders eerst later opgemerkt of geheel verborgen zouden gebleven zijn.

Kamers van arbeid vestigden mijne aandacht: op de aanwezigheid van privaten in eene smederij — spoedig werden zij naar buiten verplaatst; op den verwaarloosden toestand van een privaat nabij eene andere smederij en de wenschelijkheid van stofafzuiging in de slijperij der werkplaats, zoodat in beide toestanden verbetering werd gebracht; op den laten werktijd van den Zaterdagavond, soms tot na middernacht, in eene wasch- en strijkinrichting, hetwelk bij onderzoek niet bevestigd werd; op een zelfde wetsovertreding, vooral des Vrijdags in eene andere wasch- en strijkinrichting, hetgeen bleek niet waar te zijn, doch aanleiding gaf tot een proces-verbaal ter zelfder zake in een naburig soortgelijk bedrijf.

Het Algemeen Nederlandsch Werkliedenverbond verzocht mijne tusschenkomst, daar zelfs geen antwoord ontvangen was op het verzoek om „door het aanbrengen van een krachttoestel te willen voorzien in het groot gevaar, dat een klapbrug over den IJssel bij krachtigen wind oplevert voor den persoon, met de bediening belast: „welke zaak echter buiten de bemoeiingen van mijn ambt lag.

Het Staatstoezicht op de volksgezondheid van Zuid-Holland en Zeeland vroeg, naar aanleiding van een klacht aan de Gezondheidscommissie te Barendrecht over zich verspreidend stof eener zakkenklopperij, of deze gerekend kon worden te behooren onder No. XV van art. 2 der Hinderwet en, zoo ja, of mijn toezicht hier ter verbetering van den gewraakten toestand zijn invloed kon doen gelden: welke bemoeiing evenwel de 2e arbeidsinspectie aangaat.

Een inspecteur der volksgezondheid pleegde met mij overleg, in opdracht van den hoofdinspecteur „wat te doen en wie zich met het onderzoek zou belasten" naar aanleiding eener klacht van een zich noemenden liefhebber van machinerieën" over de buitengewoon lage zoldering en de te geringe luchtverversching der machinekamer eener fabriek". Bij onderzoek bleek mij, dat ik niet met eene fabriek maar met een groot magazijn te doen had, dat electrisch werd verlicht. De bepalingen der Veiligheidswet waren hier dus niet van toepassing: doch daar de klacht mij niet ongegrond voorkwam en de eigenaar zeer welwillend was, werd al spoedig omdat de zoldering voorshands niet verhoogd kon worden, door een breeden koker versche lucht vooral des avonds ingezogen doordat een electrische ventilator de warme lucht met kracht uit het vertrek naar buiten joeg, zoodat de toestand aanzienlijk werd verbeterd.

Een gezondheidscommissie bracht mij een klacht over van een houtbewerkersgilde omtrent het gemis van privaten in werkplaatsen, die aan een soort steeg of slop gelegen zijn en omtrent den toestand der privaten in

eene fabriek: in de steeg of slof trof ik maar een paar werklieden aan in ééne werkplaats, die hoofdzakelijk tot magazijn of bergplaats van goederen diende, zoodat ik ingevolge de Veiligheidswet geen verbetering kon eischen; de toestand in de fabriek werd spoedig verbeterd.

Het bestuur der Rijksverzekeringsbank deelde mij mede, dat: in eene machinale kuiperij een cirkelzaag niet voldoende beveiligd was — het bleek mij, dat de destijds beschutte lintzaag sinds kort door een nog onbeschutte cirkelzaag vervangen was; in eene timmermanswerkplaats de lintzaag niet was beschut, hetgeen daarna toch gebeurde op mijne aanwijzing, hoewel hier maar 5 mannen zonder krachtwerktuig te werk waren; in eene goudlijstenfabriek een ongeval voorkomen zou zijn, als de kamraderen bedekt waren geweest, waarna mij bleek, dat de bedoelde kamraderen van een met *handkracht* bewogen vormmachine, die zich bevonden achter het bewegingsrad, toch inderdaad eene hoewel niet ernstige vingerverwonding veroorzaakt hadden, waarna zij overdekt zijn geworden.

Het Nationaal Bureau voor Vrouwenarbeid bracht eene klacht over omtrent wetsovertredingen in een confectiebedrijf: noch de arbeidsinspectie, noch de politie kon die, zelfs bij herhaald onderzoek, bevestigd vinden.

Flink en duidelijk werd ik door werklieden schriftelijk op de volgende misstanden gewezen;

gemis van drinkwater, veel stof en het privaat in de werkplaats eener steenhouwerij; te geringe vrije luchtruimte, onvoldoende ventilatie, onzindelijkheid en onvoldoende stookgelegenheid in eene sigarenmakerij en gemis van spuwbakken in eene groote drukkerij; geen behoorlijke middagschafttijden in nettenboeterijen, en nacht- en Zondagsarbeid in branderijen. Bij onderzoek bleek mij, dat alle klachten omtrent de steenhouwerij, die nog maar kort geleden opgericht was en waarvan het werkvolk aanvankelijk gering maar al spoedig tot 24 personen gestegen was, volkomen gegrond waren en dat o. a. een achterdeur, de eenige weg, waarlangs stof kon heengaan en versche lucht binnenkomen, dichtgespijkerd was, omdat het stof te hinderlijk was in aangrenzenden tuin en huiskamer eens buurmans — onmiddellijk werd voor verbetering in alle opzichten behoorlijk zorg gedragen; dat de toestanden in de sigarenmakerij inderdaad meer dan ergerlijk waren, dat ook daar aanvankelijk maar enkele mannen arbeidden, doch hun getal al spoedig tot 14 geklommen was; de patroon, ongeneigd of onmachtig om verbetering aan te brengen en maar al te goed bekend met de eischen der wet, beperkte onmiddellijk zijn personeel tot beneden 10 en onder de nu uitgeslotenen behoorden helaas ook de flinke klagers; dat in de drukkerij spuwbakken ontbraken, die al heel spoedig werden aangeschaft; dat bij het eerste het beste bezoek aan 2 nettenboeterijen ter zake van niet minder dan 48 overtredingen van het voorschrift van het middagschaftuur, geverbaliseerd moest worden; dat de nacht- en Zondagsarbeid in branderijen

zeer drukkend is, hetgeen mij trouwens niet onbekend was en waarop ik reeds wees in mijn vorig Verslag op blz. 102 onder „toestanden in bepaalde bedrijven”.

Tal van schriftelijke klachten kwamen nog in, grootendeels juist, maar soms ook overdreven of zelfs geheel onwaar. Zoo omtrent: te late werkuren, ontbreken van drinkwater, veel stof, slechten toestand van trappen, tocht door gebroken ruiten, gemis van een privaat enz. in behangers- en stoffeerderswerkplaatsen, veelal tekortkomingen, waarin al spoedig behoorlijk werd voorzien; een 12-jarige jongen, die voor 50 cents nachtarbeid van 6 tot 6 uur zou verrichten in eene flesschenfabriek, hetwelk onwaar bleek te zijn, zelfs de naam van dien jongen was aldaar onbekend; onvoldoende ventilatie in de mangelkamer eener stoomwasscherij, welke klacht mij voorkwam ongemotiveerd te zijn; te geringe vrije luchtruimte en te laat arbeiden in een confectiebedrijf, hetgeen ik, het laatste ook met behulp der politie, niet beamen kon; zeer late werkuren, zelfs nachtarbeid door jongens in slagerijen, terwijl het bleek, dat in sommige geen jeugdige personen werkten en deze in andere geen arbeid verrichtten; tot 10 à 11 uur 's avonds werken der naaisters in een behangers- en stoffeerderszaak, maar, aangezien dit zou gelden den arbeid eener enkele inwonende naaister of winkeljuffrouw in winkel of huiskamer, kon ondanks herhaald toezicht, geen overtreding worden geconstateerd; geregeld te laat werken door vrouwen in eene stoomwasscherij, hetgeen aanleiding gaf tot een proces-verbaal tegen den patroon ter zake van het doen arbeiden na 7 uur n.m. door 11 vrouwelijke personen; hinder door den motor van een buurman-schoenenfabrikant veroorzaakt, hetgeen buiten mijne bemoeiing viel, doch waarin toch verbetering zou worden gebracht; te laat werken in een confectiebedrijf te Dordrecht, welke klacht ik aan mijn ambtgenoot in de 2e inspectie overbracht; gemis van drinkwater in eene stoffeerderij, die echter niet viel onder de bepalingen van Arbeids- of Veiligheidswet; geen behoorlijke middagschafttijd voor eene vrouw in een photografieatelier, die bij een tweede onderzoek het atelier al verlaten had; plaats en toestand van een urinoir in een steenhouwerij — een gegronde klacht, die aanleiding gaf tot onmiddellijke verbetering; te laat werken en zonder behoorlijke rusttijden van een jongen in een brood- en koekfabriek, eene klacht die, zoodra ik er met den klager over kwam spreken, als onjuist werd teruggenomen; te laat en zelfs tot in den nacht werken van 2 meisjes van 14 jaren in eene strijkerij, hetgeen bleek onwaar te zijn; het werken eener naaister in een mantelmagazijn, behalve van $8^1/_2$ v.m. tot $12^1/_2$ n.m., van 2 n.m. tot 9 uur 's avonds zonder rusttijd, hetgeen gebeurd scheen te zijn, maar naar klagers eigen getuigenis geheel had opgehouden; te laat werken van jongens, het ongemotiveerd ontslag van een meesterknecht en het 's avonds laat rondbrengen van couranten ook door een 11-jarig kind ten behoeve eener boek- en courantendrukkerij,

waarbij echter bleek dat, ondanks herhaaldelijk toezicht van arbeidsinspectie en politie geenerlei wetsovertreding kon worden opgespoord, maar ook dat de klager waarschijnlijk niet genoegzaam bekend was met de uitzonderingsbepalingen voor courantendrukkerijen vervat in II van art. 1 van het Arbeidsbesluit.

Ik kom nu tot de mij toegezonden *anonieme* brieven. Met weerzin lees ik die, gaarne zoude ik die brieven ter zijde leggen, omdat ik meen nimmer aanleiding te hebben gegeven om geen genoegzaam vertrouwen te stellen in mijn beleid. Zooals uit het navolgende blijkt kunnen echter ook anonieme brieven leiden tot optreden van den kant der inspectie, éénc klacht betrof het gemis van het wettelijk middagrustuur en het te laat werken in confectiebedrijven, hetwelk, zelfs bij herhaald onderzoek, niet bevestigd werd; een tweede, het werken soms tot in den nacht door vrouwen in eene strijkinrichting, maar het bleek, dat hier geen arbeidspersoneel meer werkzaam was; een derde, het te laat werken in een confectiebedrijf, die procesverbaal tengevolge had wegens na 8 uur n.m. doen arbeiden door 5 vrouwen en 3 meisjes; een vierde, de verspreiding van stof door eene pluismachine in eene stoffeerderij, die juist bleek en waarna de machine buiten het werklokaal werd geplaatst; een vijfde, de niet voldoende omschutting van de gevaarlijke deelen eener stoommachine in een stoomoliemolen, waaraan al spoedig voldaan werd; een zesde, de inrichting der werkplaats eener stoffeerderij, die eveneens verbeterd werd; een zevende, het niet van leuningen voorzien zijn der loopplanken die van een vaartuig naar den wal worden gelegd, hetgeen buiten mijne bemoeiing viel; een achtste, het inhouden van het loon van twee dienstmeisjes door haar mevrouw, wier dienst zij hadden verlaten, waarmede ik mij eveneens niet te bemoeien had; een negende, het te laat en zonder den voorgeschreven rusttijd werken van jongens in het banketbakkersbedrijf, waarnaar een zeer uitgebreid onderzoek plaats had, tengevolge waarvan 3 processen-verbaal werden opgemaakt; een tiende, de te kleine luchtruimte, de ongezonde atmosfeer, en het te laat werken der meisjes in een confectiebedrijf, welke laatste bij onderzoek waar bleek te zijn, zoodat proces-verbaal werd opgemaakt, doch de ruimte der werkplaats moest ik buiten beschouwing laten, aangezien de inrichting viel buiten de bepalingen der Veiligheidswet.

Van al deze klachten waaromtrent, zooals ik hiervoren reeds mededeelde een nauwkeurig en herhaald onderzoek werd ingesteld, kon ik de al of niet juistheid eerst recht beoordeelen ook met behulp der gemeentepolitie, die ik, voor zoover haar zeer uitgebreide taak ter handhaving van zoovele andere wetten en verordeningen zulks toeliet, in alle groote gemeenten mijner inspectie ruimschoots mochten ondervinden. Ook de Rijkspolitie schonk mij, waar noodig, haar zeer gewaardeerde medewerking: zoo o. a. bij de handhaving der verbodsbepalingen ingevolge het laatste uitgevaardigd Kon.

besluit omtrent den arbeid van vrouwen en jeugdige personen in steenfabrieken.

Voor een juist overzicht der gehouden inspecties in deze beide Verslagjaren diene het volgende: onder de Veiligheidswet vallende telt deze inspectie thans 2869 inrichtingen waaronder 1181 bakkerijen, 52 windkorenmolens, 15 kalkbranderijen en 1621 inrichtingen van allerlei soort. Het spreekt vanzelf, dat het toezicht zich hoofdzakelijk moet bepalen tot de laatstgenoemde inrichtingen van allerlei soort daar in de eerstgenoemde het personeel in den regel even groot in aantal blijft en in werklokalen of aan toestellen weinig of geen verandering wordt aangebracht.

In 1903 werden 726 en in 1904 971 inrichtingen bezocht, waarbij niet geteld zijn de bezoeken ter contrôle en evenmin die, welke naar aanleiding van aanvragen aan gemeentebestuur ingevolge de Hinderwet voor uitbreiding of oprichting der fabrieken en werkplaatsen zijn gebracht. Hieruit volgt dus, dat vrijwel éèns in de 2 jaren de voornaamste fabrieken en werkplaatsen geinspecteerd worden.

Nog werden door den electrotechnicus der arbeidsinspectie 38 inspecties gehouden speciaal voor electrische licht- en krachtinstallaties, met daarop gevolgde contrôlebezoeken. De medisch-adviseur brengt verslag zijner bevindingen uit aan den Minister.

HOOFDSTUK II.

OVER DE ARBEIDERS.

Personen beneden 16 jaren. Vrouwen boven 16 jaren. Arbeiders boven 16 jaren.

Personen beneden 16 jaren. Wat hierna in Hoofdstuk III onder „ongevallen aan jeugdige personen overkomen" wordt medegedeeld, bevestigt, dat hun onbekendheid met en hun geringschatting van gevaren en hun speelschheid wel een zeer degelijk toezicht eischen als ze in gevaarlijke bedrijven werken. Waar ik in een stoomkistenfabriek onder de 34 werklieden 17 jeugdige personen, dus juist de helft, aantrof, moest ik wel aan een zeer gewaagde kinderexploitatie denken; dan toch ontgaan allicht aan het zelfs goede toezicht van meesterknecht of patroon gevaarlijke toestanden en zijn de ernstigste ongevallen te wachten, al is ook voor beveiliging der werktuigen zooveel mogelijk gezorgd.

Uit de gewezen vonnissen blijkt, dat meermalen door kinderen beneden 12 jaren arbeid werd verricht: zoo o. a. door een 11-jarigen jongen in een werkplaats voor het vervaardigen van kachelhout, waarvoor het bedrijfshoofd tot *f* 25 boete veroordeeld werd; toen een door hem ingediend request om gratie aan mij om advies werd gezonden, trachtte ik hem te spreken en trof hem op straat aan nabij de werkplaats, waarvan de toegangsdeur op slot was. Toen ik mij bekend maakte en verzocht de werkplaats binnen te gaan, ontsloot hij de deur en liep snel vooruit blijkbaar om het werkzaam zijnde personeel te waarschuwen; maar terwijl ik hem snel volgde en al sprekende met hem meeliep, trof ik een anderen jongen van 11 jaren aan het werk, van welk feit onmiddellijk proces-verbaal werd opgemaakt. Onnoodig te vermelden, dat ik niet tot gratie voor het eerstvermelde delict kon adviseeren.

Gedurende deze beide Verslagjaren werden terzelfder zake nog de volgende vonnissen geveld: 4 maal in het schippersbedrijf, 3 maal in den groentenhandel, 2 maal in mandenmakerijen, 2 maal in bakkerijen, verder in eene strijkerij, een wasscherij, een wagenmakerij, een schoenmakerij, het voermansvak, het barbiersvak en bij het rondbrengen van couranten.

Evenals door mijne ambtgenooten in de verschillende inspecties werd ook door mij de hulp van schooltoezicht en schoolhoofden in mijne inspectie ingeroepen, om zooveel mogelijk te weten te komen waar jeugdige personen beneden 12 jaren ongeoorloofden arbeid verrichten als boodschappen doen, pakjes en couranten rondbrengen enz. In een volgend Verslag zullen wellicht daaromtrent uitvoerige mededeelingen kunnen worden gedaan. Het optreden van kinderen beneden 12 jaren bij tooneel- en kunstvoorstellingen enz. moest meermalen worden tegengegaan: zoo o. a. bij een specialiteitengezelschap waar een meisje van 4 jaren 's avonds mede optrad. De ondernemer had alleen de volwassen artisten geëngageerd, maar deze laatsten lieten het meisje mede optreden, geheel buiten den ondernemer om, zoodat ook niet tegen dezen kon worden geverbaliseerd, en zoo dit ook al geschiedde tegen de artisten, dan zijn ze na eenige dagen al weer vertrokken, meestal naar het buitenland en daar vrijwel onbereikbaar voor de strafwet. In dit en soortgelijke gevallen is een verbod der politie van de uit- of opvoering het eenig afdoend middel;

in een tooneelvoorstelling waar „de kleine lord" werd opgevoerd en waarin de „jongenheer Johan Mulder Jr. het tienjarige artistje de titelrol vervult: maar hoewel nog maar een kind, speelt hij zoo meesterlijk en gaat zoo geheel in zijn rol op, dat men een volleerde tooneelspeler voor zich waant te zien. Hij vergist zich geen oogenblik en zijn spel is daarbij ook weer zoo natuurlijk, vaak aandoenlijk van pure naïviteit, dat men alweer het kind boven den acteur bewondert, de natuur boven de kunst, en het sympathieke mannetje in den geest hartelijk omhelst". Die opvoering had dan ook werkelijk plaats en ik woonde haar gedeeltelijk bij; het bleek mij echter, dat hier geen 10-jarige jongenheer de inderdaad lange en dus vrij zware titelrol vervulde, naar het heette was die plotseling ongesteld geworden en te Amsterdam achtergebleven, zoodat er wel een zeer jeugdig uitziend artistje optrad, dat echter bij nader onderzoek bleek reeds ouder dan 12 jaren te zijn;

ook nog bij een tooneelvoorstelling waar geannonceerd was, dat zou optreden „une enfant agée de *onze ans*, membre de la société des auteurs dramatiques de Paris, complimentée en séance publique par . . . ."; de directie, bijtijds op het ongeoorloofde door mij opmerkzaam gemaakt, liet deze voorstelling niet doorgaan.

Gevaarlijke kunstverrichtingen door personen beneden 16 jaren kwamen niet te mijner kennis.

Verboden arbeid (art 4 der Arbeidswet). Het Kon. besluit van 4 November 1903 no. 272 heeft in mijne inspectie uitsluitend betrekking op de steenfabrieken aan den Hollandschen IJssel, voor wat betreft het verbod ,,van

het opschieten, opgeven of opdragen van steenen" door een persoon beneden 16 jaren of eene vrouw.

Het meerendeel der bedrijfshoofden volgde de nieuwe bepalingen nauwkeurig op, maar sommigen stoorden er zich niet aan en werden na proces-verbaal veroordeeld. Deze laatsten echter bedachten de volgende wetsontduiking; terwijl vroeger vrouwen dat z.g. *opschieten* verrichtten door een hoop steenen te werpen naar een persoon staande ongeveer $1^1/_2$ M. hooger, werden die steenen nu, ook door deze vrouwen, terzelfder hoogte op planken gelegd (*inleggen*) en daarna in lagen op en naast elkaar gestapeld (*inslaan*). Gevolg is, dat die vrouwen daarbij telkens moeten bukken om de steenen van den grond of van de plank te nemen om ze in te leggen en in te slaan, hetwelk, volgens haar eigen getuigenis, een nog moeielijker werk dan het opschieten is.

Ook wegens dat *inleggen* en *inslaan* werd proces-verbaal opgemaakt en volgde veroordeeling, terwijl de Kantonrechter overwoog „dat de reden van dat verbod (van opschieten) hierin gelegen is, dat de wetgever het opschieten van steenen een te zwaren arbeid voor een vrouw acht en dat het dan ook geheel onaannemelijk is, dat opschieten alleen verboden zou zijn wanneer steenen met eene zwaaiende beweging in de hoogte worden geworpen om die door een ander te doen opvangen en niet wanneer die steenen met diezelfde zwaaiende beweging in de hoogte op een anderen stapel steenen worden nedergelegd (getuige moest n.l. de steenen boven hare macht brengen, om ze te kunnen neerleggen)". Door de Rechtbank echter werden beklaagden later vrijgesproken.

Arbeidsduur en overwerk (art. 5 der Arbeidswet). De overtuiging begint gelukkig meer en meer veld te winnen, dat zelfs een 11-urige arbeidsdag voor jeugdige personen en vrouwen te lang is en dat hun nachtarbeid zoodanig beperkt moet worden, dat die gaandeweg tot de hooge uitzonderingen zal gaan behooren of geheel zal verdwijnen. Ook overwerk bedoeld sub 3 van dit artikel wordt maar zelden anders dan in noodzakelijke gevallen aangevraagd. Toch blijkt uit de gewezen vonnissen, dat speciaal dit wetsartikel, met name in confectiebedrijven en wasscherijen nog maar al te zeer overtreden wordt. Waar een kortzichtig patroon zich weinig of niet aan de wet wil storen, staan hem daarbij allerlei middelen ten dienste. In de eerste plaats de vrijwillige of gedwongen medewerking van zijn personeel; verder allerlei kunstgrepen vooral in de huisindustrie als het verwijderen, bij onverwachte inspectie, van het personeel uit de werkplaats naar een ander lokaal; het te werk nemen van inwonend personeel; het op slot en grendel houden van de toegangsdeur; het laten rondloopen 's avonds van honden, zoo groot als veulens, op het voorterrein der fabriek enz.

Zelf maakte ik proces-verbaal op tegen een bakker, die onder verdenking stond zijn 12-jarig zoontje 's nachts arbeid te doen verrichten: voor in het huis is de winkel en achter in het verlengde van den gang de bakkerij, zoodat wanneer de huisdeur 's nachts gesloten is en de gordijnen voor het glas van die deur en den winkel neerhangen, er alle gelegenheid is de wet te ontduiken. Maar toen ik op zekeren nacht tegen 12½ uur inspectie wilde houden, zag ik van af de straat, doordat toen juist verzuimd was de gordijnen neer te laten en de deur der goed verlichte bakkerij openstond, een jongen daar bezig brood in den oven te schuiven. Aanbellende werd mij opengedaan door den patroon, die ontkende, dat jongens bij hem 's nachts arbeid verrichten, doch al spoedig haalde ik een 13-jarig kind uit een aangrenzend openstaand lokaal te voorschijn en kon ik den patroon bewijzen, dat ik dezen zelfden persoon van af de straat aan den arbeid had gezien, zoodat ontkennen niet meer mogelijk was en proces-verbaal en veroordeeling volgden.

Te betreuren is 't, dat het venten met couranten en spoorweglectuur valt buiten de bepalingen der Arbeidswet, omdat de daarmede door maatschappijen belaste veelal jeugdige personen boven 12 jaren oud zijn; 't is geen zeldzaamheid dat zulke jongens van 5 uur v.m. tot 10 uur n.m. onafgebroken aan een spoorwegstation moeten verblijven.

Rusttijden (art. 6 der Arbeidswet). Eene kortere rusttijd dan gedurende één uur tusschen 11 v.m. en 3 n.m., mits *alle* arbeiders derzelfde fabriek of werkplaats te 5 n.m. eindigen en er niet meer dan 10 uur daags gearbeid worde, blijft voor sommige bedrijven aan te bevelen, vooral wanneer het middagmaal in de arbeidersgezinnen te ruim 5 ure gebruikt wordt.

Zondagsarbeid (art. 7 der Arbeidswet). Naar aanleiding eener bij mij ingekomen klacht, dat in meerdere banketbakkerijen Zondagsarbeid werd verricht door jeugdige personen werd een uitgebreid onderzoek ingesteld, tengevolge waarvan tegen 3 bedrijfshoofden werd verbaliseerd.

Kaarten en lijsten (artt. 10 en 11 der Arbeidswet). Hieromtrent zijn dezelfde tekortkomingen en onnauwkeurigheden, als in vorige Verslagen vermeld worden, opgemerkt.

Arbeiders boven 16 jaren. Als vervolg op de procentische tabel in mijn vorig Verslag opgenomen, waardoor een overzicht werd begonnen van de toe- of afname van het aantal personen van verschillende leeftijden en sekse in de industrie werkzaam, zij hieromtrent over deze beide Verslagjaren het volgende medegedeeld:

PERSONEN.

Jaar.	Mannelijke. 12—13 jaren.	13—14 jaren.	14—15 jaren.	15—16 jaren.	boven 16 jaren.	Vrouwelijke. 12—13 jaren.	13—14 jaren.	14—15 jaren.	15—16 jaren.	boven 16 jaren. ongeh.	geh.
1903	1.1	2.8	3.1	3.4	73.7	0.4	0.9	1.1	1.2	9.9	1.8
1904	1	2.5	3.5	3.1	67.7	0.5	1.5	2.3	2.4	15,3	1.7

De beduidende stijging van het percentage der vrouwelijke personen in 1904 kan het gevolg zijn van een meer uitgebreid bezoek der arbeidsinspectie in dat jaar aan fabrieken en werkplaatsen, waar hoofdzakelijk die personen werken, als: nettenboeterijen, waschinrichtingen, damesconfectiebedrijven enz.

Arbeidstijden. Zooals hierachter in Hoofdstuk III onder „beveiliging tegen ongevallen" wordt aangegeven, had ik gedurende eenige dagen gelegenheid om proefnemingen te doen in branderijen en daardoor het geheele brandersbedrijf nog eens nauwkeurig na te gaan. Het was mij overbekend en op pagina 102/03 in mijn vorig Verslag wees ik er reeds uitvoerig op, dat in verreweg het grootste gedeelte der branderijen zeer lange werktijden zijn met ongeregelde schafttijden, die niet thuis kunnen worden doorgebracht en dat daar, nagenoeg het geheele jaar door, nacht- en Zondagsarbeid bestaat. Thans van 9 uur 's morgens tot ongeveer 5 uur 's avonds dien arbeid volgende, bleek mij ook nader, dat er vrij wel onafgebroken gewerkt wordt en de middagrusttijd maar kort is; dat de arbeid bestaande in het vullen der beslagbakken met heet water en het omroeren van den inhoud, het vullen van ruw- en distilleerketels en het opzetten en het afnemen der helmen, het omroeren van het beslag in de ruwketels, het scheppen en persen der gist, het aandragen der grondstoffen, het aanvoeren van steenkolen en het stoken der vuren enz. — vrij zwaar gebleven is, niettegenstaande het vroeger oppompen van beslag en ruw- en enkelnat thans veelal machinaal geschiedt en hier en daar ook niet meer het heete water voor de beslagbakken behoeft te worden aangedragen. Ook overleg en medewerking van den meester kunnen beduidend tijd en arbeid voor het personeel uitsparen. Toch, wanneer men bedenkt, dat reeds zulk een dagtaak, laat ik het gematigd uitdrukken, al heel wat vordert van den mensch, en men weet, dat onafgebroken daaraan reeds een nachtarbeid van 's nachts 2 uur tot 9

uur 's morgens is voorafgegaan, dat zulks bijna het geheele jaar zoo doorgaat en er ook des Zondags meestal van $4^1/_2$ v.m. tot 9 uur v.m. gewerkt wordt, dan mag het voor de arbeiders in de branderijen toch wel geen „menschwaardig bestaan" worden genoemd.

In de z.g. natkuiperij verbonden aan de haringvisscherij komen 's zomers noodwendig soms zeer lange werktijden voor, van 18, 24 en 36 uren. Hoever de arbeidstijden, nu die voor arbeiders boven 16 jaren niet bij de wet geregeld zijn, soms gaan, zij het dan ook bij vrijwillige schikking van den arbeider met den patroon, kan het volgend voorbeeld, dat gelukkig wel tot de zeldzaamheden zal behooren, leeren. In het bedoelde bedrijf werken 3 personen A, B en C; drie malen 's weeks wordt er ook 's nachts gearbeid en gedurende ± 8 weken 's jaars iederen nacht behalve die van Zaterdag op Zondag, terwijl er dan Maandagmorgen alweer te 4 uur begonnen wordt. Bij normaal bedrijf ook met 3 arbeidsnachten 's weeks komen A, B en C allen 's Maandags te 4 v.m.; A vertrekt dan te $1^1/_2$ n.m., komt terug te 3 n.m. tot $7^1/_2$ n.m.; weer terug te 9 n.m. en werkt dan door tot Dinsdag $7^1/_2$ v.m. om ook nog dienzelfden dag van 9 v.m. tot $1^1/_2$ n.m. en van 3 n.m. tot 6 n.m. den arbeid voort te zetten. Gedurende de rusttijden verblijft hij buiten de fabriek. Dan komt hij weer terug Woensdag v.m. te 4 tot $1^1/_2$ n.m. en van 3 n,m. tot 6 n.m., Donderdag van 6 v.m. tot $1^1/_2$ n.m. en van 3 n.m. tot 6 n.m., Vrijdag van 4 v.m. tot $1^1/_2$ n.m. en van 3 n.m. tot 6 n.m. en eindelijk Zaterdag van 6 v.m. tot $1^1/_2$ n.m. en van 3 n.m. tot 6 n.m.

B waagt zich niet aan nachtarbeid en heeft een redelijken dagarbeid, maar C gedeeltelijk wel want, na het verlaten der fabriek Maandag te 3 n.m. komt hij dienzelfden dag terug van $4^1/_2$ n.m. tot 6 n.m., Dinsdag van 6 v.m. tot 3 n.m. en van $4^1/_2$ n.m. tot 6 n.m.; om weer terug te zijn Woensdag te 4 v.m. en dan door te werken ook op Donderdag, gelijk A deed op Maandag en Dinsdag. Op Zondag wordt niet gewerkt; het nachtstoken van Vrijdag op Zaterdag wordt meestal door A, soms ook door C verricht. De nachtstoker vindt gelegenheid ± 3 uren in de fabriek te slapen, terwijl dan een geoefende losse arbeider tijdelijk dienst doet. In de ± 8 weken 's jaars, ook met 5 arbeidsnachten 's weeks blijven A, B en C dan op dezelfde wijze werken, doch het personeel wordt alsdan vermeerderd.

HOOFDSTUK III.

OVER FABRIEKEN EN WERKPLAATSEN.

Bestrijding van voor de gezondheid schadelijke invloeden. Beveiliging tegen ongevallen. Hinderwet in verband met de Veiligheidswet.

Bestrijding van voor de gezondheid schadelijke invloeden. Gevallen van loodvergiftiging kwamen niet te mijner kennis. In de eenige loodwitfabriek in mijne inspectie zijn thans doelmatige maatregelen getroffen om de verspreiding van stof bij het afkloppen der looden platen geheel te voorkomen en wordt melk in zeer ruime hoeveelheid als drank verstrekt. Een medisch-chemisch onderzoek der werklieden zoowel van deze loodwitfabriek als van de fabrieken van porcelein en fijn aardewerk bracht ook geen duidelijke gevallen van loodintoxicatie aan het licht. Waar noodig blijf ik de gebruikelijke vernissen van tijd tot tijd op hun loodgehalte onderzoeken.

Vrije luchtruimte. Hoewel in verscheidene ateliers voor confectie de kubieke inhoud in verband met de hoogte van het werklokaal en het aantal daarin arbeidende personen, te klein was, kon slechts verbetering van den toestand worden geëischt, waar 10 of meer personen arbeiden, aangezien krachtwerktuigen slechts in een paar confectiebedrijven in deze inspectie voorkomen. In één atelier arbeidden 15 vrouwelijke personen, terwijl, overeenkomstig de bepalingen der Veiligheidswet in verband met den zeer onregelmatigen vorm der werkplaats, de ruimte slechts voldoende was voor 1 persoon. Toen op den onwettigen toestand werd gewezen, verminderde de eigenares haar personeel tot op 9 personen, zoodat de Veiligheidswet hier niet meer toepasselijk was. Naar aanleiding van een klachtbrief werd het werklokaal eener sigarenmakerij waarin 14 personen werkten, opgemeten en bleek dit veel te klein te zijn; ook in dit geval verminderde de patroon, om buiten de wetsbepalingen te vallen, op staanden voet het aantal werklieden tot 9 man. Dergelijke ongewenschte maatregelen van den werkgever hebben

zich in deze Verslagjaren gelukkig maar tot 2 bepaald. In alle overige gevallen trachtte de werkgever de noodige verbeteringen aan te brengen, waarbij niet ontkend kan worden, dat zulks zeer dikwijls met groote onkosten gepaard ging. Zoo o. a. deed eene bakkerij bij onderzoek eene te kleine luchtruimte kennen en moest de inrichting geheel verbouwd worden om aan de wettelijke bepalingen te voldoen; ook was meermalen verhuizing van hoofden van damesconfectiebedrijven noodig.

Gewoonlijk worden deze laatste bedrijven begonnen met een gering aantal werklieden en wordt, bij uitbreiding daarvan, niet of maar weinig gelet op evenredige vergrooting der werklokalen. Wat ik in Hoofdstuk I vermeld heb omtrent eene steenhouwerij, die van 5 werklieden in 2 jaar tijds tot 25 was opgeklommen, sluit zich geheel daarbij aan.

De luchtververschiug. In nauw verband met de vrije luchtruimte der werklokalen staat de luchtverversching. Voor de nieuw op te richten fabrieken en werkplaatsen kan meestal, in overleg met aanvragers of bouwmeesters, voor goede luchtverversching der werklokalen gezorgd worden. Toch bleek ook in een paar gevallen welke moeielijkheden zich daarbij kunnen voordoen. Zoo werd onder een groot meubelmagazijn eene machinekamer ingericht, waarin geplaatst werd een gasmotor met dynamo voor de electrische verlichting van genoemd magazijn. Hoewel deze inrichting niet viel onder de bepalingen der Veiligheidswet, werd ze toch door mij als zoodanig behandeld, omdat het gemeentebestuur de desbetreffende stukken ingevolge art. 5 der Hinderwet mij had toegezonden.

Met het oog op de vermoedelijk hooge temperatuur, die in deze langwerpig vierkante en half ondergrondsche machinekamer, die bovendien niet hoog was en waar geen enkel raam geplaatst kon worden, zou ontstaan, zou voor de luchtverversching een electrisch gedreven ventilator door een wijde buis de buitenlucht in de machinekamer brengen, terwijl de warme lucht door de deuropening, waarmede de machinekamer met de buitenlucht in verbinding staat, zou worden weggedreven; de ondervinding deed echter spoedig zien, dat hiermede geen voldoend resultaat bereikt werd. Thans wordt echter uit deze machinekamer door dezelfde wijde buisleiding de warme lucht met den electrischen ventilator weggeblazen en stroomt door de deuropening versche lucht toe; eene zeer goede ventilatie en tevens dragelijke temperatuur is daarmede verkregen. Eene dergelijke moeielijkheid deed zich voor in de machinekamer van een pas gebouwd circus: niet alleen tot verlaging der zeer hooge temperatuur, doch ook voor afvoer der voor de gezondheid zeer nadeelige dampen uit de accumulatoren-kamer moest hier de luchtverversching bijna uitsluitend door deuren geschieden. Gedurende het maar korte speelseizoen werd mijne aandacht op deze zaak gevestigd en kon geen verbetering worden aangebracht zonder een zeer

belangrijke verbouwing van een gedeelte van het circus; ik verkreeg intusschen de toezegging, dat, vóór het nieuwe seizoen aanving, de noodige voorzieningen zouden zijn getroffen.

Dat door de luchtverversching, volgens art. 9 sub 1 van het Veiligheidsbesluit, in de werklokalen geen hinderlijke tocht mag ontstaan, gaf meermalen aanleiding om gebroken ruiten te doen herstellen.

Bepalingen betreffende het koolzuurgehalte in de werklokalen werden deze Verslagjaren niet genomen, omdat ik nog niet in het bezit was van een practisch toestel om vlug en nauwkeurig proeven te nemen en ook omdat drukke ambtsbezigheden de onderzoekingen volgens de gewone vrij omslachtige methoden niet toelieten. Nu een dergelijk practisch toestel bestaat en in mijne inspectie ter beschikking is, hoop ik in een volgend Verslag uitkomsten van dergelijke onderzoekingen te kunnen mededeelen.

Verlichting. Bepalingen van lichtsterkte ter plaatse, waar arbeid wordt verricht, werden in deze Verslagjaren niet gedaan. Bij mijne inspecties was daartoe geen aanleiding, daar voor voldoende verlichting werd gezorgd, al was het dan ook door kunstlicht. Hoewel overdag het gebruik van kunstlicht, met name door gas of petroleum af te keuren is met het oog op de verontreiniging der lucht in het werklokaal door de ontstane verbrandingsproducten, wordt zulks door Veiligheidswet noch Arbeidswet verboden. Wel geeft art. 12, L sub 1 van het Kon. besluit van 16 Maart 1903, (*Staatsblad* n°. 83), de verbodsbepaling: in fabrieken en werkplaatsen een persoon beneden 16 jaren of eene vrouw arbeid te doen verrichten ter plaatse waar gedurende den tijd tusschen 9 uur voormiddags en 3 uur namiddags kunstlicht moet worden gebezigd, ten einde eene voldoende verlichting te verkrijgen, maar over de verbindende kracht van dat artikel wordt verschillend gedacht. Meerdere werkgevers, die de goede bedoeling van dit Koninklijk besluit inzagen, kon ik er gemakkelijk toe krijgen, hunne werklokalen zoodanig te doen inrichten of veranderen, dat voldoende daglicht kon toetreden. In een paar gevallen werd bevolen ter plaatse, waar arbeid werd verricht, het directe zonlicht te kunnen afsluiten.

Kleedkamers en schaftlokalen. In de fabrieken en werkplaatsen, genoemd in het Veiligheidsbesluit onder art. 1*a* en art 13 sub 2 (laatstelijk gewijzigd door het Koninklijk besluit van 16 Maart 1903 (*Staatsblad* n°. 84), waar schaftlokalen verplichtend zijn gesteld, indien de arbeiders in de fabriek of werkplaats schaften, zijn deze dan ook aanwezig, waar een tamelijk groot personeel is, waarvoor deze wetsbepaling geldt, zooals in alle gasfabrieken, in een kunstguanofabriek met daaraan verbonden zwavelzuurfabriek en een tegelfabriek, waar loodhoudend glazuur wordt gebruikt.

Waar volgens deze wetsbepaling slechts voor enkele werklieden van het

personeel eener fabriek of werkplaats een schaftlokaal aanwezig zou moeten zijn, gaat dit personeel in de schafturen naar huis, zooals in eenige fabrieken van beschilderde en verglaasde tegels en kunstaardewerk. Ook in de eenige loodwitfabriek binnen mijne inspectie gaat het personeel in de schafttijden naar huis, waardoor de verplichting tot inrichten van een schaftlokaal vervalt.

In de schaftlokalen is in de meeste gevallen tevens gelegenheid voor het opbergen van kleeren.

In meerdere andere inrichtingen werden, hoewel de wet daartoe niet verplichtte, schaftlokalen ingericht gedurende deze Verslagjaren, n.l. in een zuivelfabriek, een kunstzandsteenfabriek en in twee coöperatieve bakkerijen.

Opmerkelijk, dat in geen enkele der zeer vele branderijen binnen mijne inspectie eenig schaftlokaal wordt aangetroffen en toch verblijven daar de arbeiders zoovele uren achtereen, zoowel des nachts als overdag, dat bijna hun geheele voeding daar moet plaats hebben: in den regel voedt men zich en rust men wat uit nabij de beslagbakken en tusschen de overige werktuigen dier bedrijven. De wet stelt hier nu eenmaal geen schaftlokaal verplichtend en niemand voorzag daarin uit eigen beweging.

Privaten. Tegen de eigenaars eener leerlooierij, eener zuivelinrichting, eener blikslagerij en eener wagenmakerij moest geverbaliseerd worden wegens het in de werklokalen aanwezig zijn van privaten, niet zijnde waterclosets of wegens het niet door geventileerde portalen van het werklokaal gescheiden zijn. Zulks geschiedde tegen den eersten, daar hij, na herhaalde aanzegging, niet tot verandering te bewegen was, tegen de overigen, waar het nieuwe inrichtingen betrof, terwijl zij bij de besprekingen, naar aanleiding van de stukken, die ik daartoe ingevolge art. 6*bis* der Hinderwet van het gemeentebestuur ontving, mij verklaard hadden zorg te zullen dragen, dat o. m. aan dit wetsartikel zou worden voldaan.

Een enkele maal moest ik verbetering eischen met het oog op voor de zedelijkheid aanstoot gevende privaten. Dikwijls moest ik nog, vooral in branderijen, geventileerde portalen eischen vóór de aanwezige privaten en in 7 gevallen werd dan, omdat niet op den door mij bepaalden tijd daaraan voldaan was, proces-verbaal opgemaakt.

Met gestrengheid dwong ik een werkgever, reeds privaten en urinoirs te doen inrichten voor het personeel, dat nog maar bezig was zijne nieuwe fabriek voor ijzerconstructie op te bouwen.

Zindelijkheid. Hieronder is te brengen de maatregel voorgeschreven in art. 5 van het Koninklijk besluit van 16 Maart 1903 (*Staatsblad* n°. 84), bepalende, dat in fabrieken en werkplaatsen doelmatige waschgelegenheden aanwezig moeten zijn voor het personeel in bepaalde daarbij aangegeven bedrijven. Als doelmatig heb ik gemeend te moeten eischen een bak op

tafelhoogte, waarin het water kan toevloeien door een ongeveer 30 centimeter daarboven geplaatste kraan en waaruit het gebruikte water door eene pijpleiding kan afloopen. Behoudens een paar uitzonderingen is in alle letterdrukkerijen, die onder de Veiligheidswet vallen, aan dit wetsartikel voldaan; in enkele had men zelfs zeer deugdelijke inrichtingen aangebracht, bestaande uit porceleinen of geëmailleerd ijzeren waschbekkens met afvoerpijp en een kraan der waterleiding boven elk bekken, of uit een aantal dergelijke bekkens, ieder boven met waterkraan voorzien en draaibaar gemonteerd in een kring rondom één (centralen) trechter, die tevens als standaard voor den geheelen toestel was ingericht: door de bekkens om te keeren storten deze den gebruikten inhoud in dien trechter uit. In meerdere letterdrukkerijen veroorzaakte het inrichten van waschgelegenheden heel wat moeielijkheden, vooral voor de reeds lang bestaande bedrijven, die gaandeweg aanzienlijk werden uitgebreid en, midden in de groote steden gelegen, gebrek aan ruimte hadden.

In 6 olieslagerijen werden waschgelegenheden voorgeschreven.

In alle werkplaatsen der Staatsspoorwegmaatschappij binnen mijne inspectie zijn, voor zoover die onder de bepalingen der Veiligheidswet vallen, bijzonder goede waschgelegenheden voor het personeel aangebracht, bestaande uit een afzonderlijk gebouwtje bij de werkplaats, waarin zich bevinden een douche bad voor elke 10 en waschbekkens voor elke 5 of minder arbeiders. Handdoeken enz. worden ruim door deze Maatschappij verstrekt, terwijl van elk dezer inrichtingen aan een bepaald daartoe aangewezen persoon het onderhoud is opgedragen.

In de werkplaatsen der Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij zijn dergelijke waschgelegenheden nog niet ingericht, daar deze Maatschappij in beroep is gekomen van voorschriften, waarbij het aanbrengen van waschgelegenheden was opgenomen. Deze voorschriften zijn — in den loop van 1905 — voor een deel door den Minister vernietigd.

In de overige bedrijven genoemd in het bovengemeld Koninklijk besluit, waarin waschgelegenheden voor het personeel worden geëischt, zijn deze aanwezig.

Voor wat de zindelijkheid der werklokalen zelf betreft, moesten meermalen eenige voorschriften gegeven worden, opdat vloeren der werklokalen, waar voor den arbeid veel water werd gebruikt, zoodanig werden ingericht, dat dit water goed kon afloopen. In eene machinale touwslagerij was de toestand van den werkvloer zoodanig, dat het hemelwater van buitenaf in het werklokaal kon stroomen en aldaar in groote plassen dagen lang bleef staan. Een voorschrift, den werkgever gezonden, had tengevolge, dat mede van wege de vele andere voorzieningen, die moesten worden getroffen overeenkomstig de eischen der Veiligheidswet, de fabriek geheel verbouwd werd.

Dragelijke temperatuur. In enkele werkplaatsen moest ik in het koude jaargetijde verwarming eischen en het pannendak doen beschieten.

In eene biscuitfabriek heerschte in het lokaal der wafelbakkerij geregeld eene zeer hooge temperatuur, wel 42° C en zelfs nog hooger. Tengevolge mijner voorschriften werden spoedig uitgebreide maatregelen voor eene dragelijke temperatuur genomen. Door de ramen uit het lokaal te nemen en in plaats daarvan jaloezieën aan te brengen, heeft men eene goede uitwisseling van de te warme lucht in het lokaal met de buitenlucht verkregen. Bovendien is het lokaal vergroot en een toevoer van frissche lucht van uit eene binnenplaats door deuropeningen aangebracht. Ook is het lokaal door een glazen tusschenwand in 2 deelen verdeeld; een deel waar de bakmachines staan en een ander waar het personeel, dat het product verder afwerkt, kan arbeiden. In dit laatste gedeelte heerscht nu een volkomen normale temperatuur, terwijl in het gedeelte bij de bakmachines, die men van een tweede warmte-isoleerende bekleeding heeft voorzien, de temperatuur ver beneden de 42° C blijft.

In een ringoven moest ik verbieden, dat de arbeiders, belast met het uithalen der gebakken steenen uit de verschillende ovenafdeelingen, langer dan gedurende één uur daarin verbleven. Ook volgens verklaring van den bestuurder bedroeg de temperatuur daar geregeld 42° C.

Het hoofd eener stoomhoutzagerij moest ik voorschrijven eene flinke ventilatie in het ketelhuis te doen aanbrengen; luchtopeningen in het dak hebben den toestand aldaar geheel verbeterd.

Tegen het einde der campagne van 1904 ontving ik de kennisgeving van een ongeval, waarbij een werkman, bezig met het uithalen van een panoven, door de warmte bevangen zou zijn, waarop spoedig de dood intrad. Daar het seizoen bijna ten einde was, kon ik geen uitgebreid onderzoek meer instellen naar de temperaturen, die heerschen tijdens het uithalen van dit soort ovens. In een volgend Verslag kunnen daaromtrent wellicht nadere gegevens worden opgenomen.

Verwijdering van schadelijke dampen, gassen en stof. In eene schorsmalerij moest ik voorschriften geven tot afvoer van de stof bij het malen der schors; boven de omkaste molensteenen zijn buizen aangebracht, die naar een ventilator voeren, waardoor de stof wordt weggezogen, welke in een cycloon, buiten het werklokaal staande, wordt verzameld. Bij zandblaastoestellen, in gebruik om metalen voorwerpen te polijsten en glas te etsen, krijgt de werkman, om tegen de hevige stofontwikkeling beschut te zijn, een helm met kijkglazen op terwijl hem versche lucht door eene buisleiding, aan den helm bevestigd, wordt toegevoerd.

In de branderijen wordt tijdens het schoonmaken van het z.g. beste vat, zijnde een grondvat, waarin de moutwijn wordt geborgen, den werkman

een touw om zijn middel gebonden, terwijl een andere werkman boven bij de opening de wacht houdt om in geval van bedwelming van zijn kameraad door de verstikkende gassen, die zich in zulk een vat verzamelen, hem bijtijds er uit te kunnen trekken. In ééne branderij krijgt de werkman, met dit schoonmaken belast, een helm op met luchttoevoer als bij de zandblaastoestellen hiervoren aangegeven.

Een stoommeelmolen, die afbrandde en weer opgebouwd is, werd van de nieuwste arbeidswerktuigen voorzien, waaronder eene uitstekende volledige stofafzuiging zoowel op maal- als zeeftoestellen. Door stofkamers met filterslangen wordt de afgezogen lucht van stof bevrijd. In een anderen kleineren stoommeelmolen werd de weegtoestel, waarop de grondstof gewogen wordt en waar vooral veel stof ontstaat, in een afgesloten ruimte geplaatst, waardoor veel verbetering verkregen is. Verdere maatregelen tot afvoer van stof in soortgelijke bedrijven zullen mij evenwel nog moeten bezig houden.

Klachtbrieven gaven mij, zooals ik in Hoofdstuk I reeds aangaf, aanleiding om in een metaalslijperij en in een accumulatorenkamer maatregelen voor te schrijven om stof en schadelijke dampen af te voeren.

Goed drinkwater. In enkele fabrieken wordt aan het personeel gekookt drinkwater verstrekt: aan de loodwitfabriek in mijne inspectie krijgt het personeel melk in ruime hoeveelheid: meermalen moest ik, vooral in kleinere werkplaatsen goed drinkbaar water voor het personeel voorschrijven.

In verschillende fabrieken te Waddinxveen verschaft de patroon leidingwater uit Gouda, dat per schuit wordt aangevoerd, zoodat men geen gefiltreerd Gouwewater behoeft te gebruiken.

In verschillende kuiperijen te Vlaardingen bestond de gewoonte, mede als gevolg van de eigenaardige verhouding tusschen patroon en werklieden, dat deze laatsten gezamenlijk een weekgeld betaalden aan één leerjongen, die dan voortdurend koffie en drinkwater moest halen; thans geraakt deze zonderlinge gewoonte vrijwel in onbruik.

Beveiliging tegen ongevallen. Dat branderijen en mineraalwaterfabrieken gevaarlijke bedrijven zijn of althans kunnen zijn, bewijzen de volgende drie ongevallen met doodelijken afloop:

1°. de ruwketels in branderijen moeten van koper vervaardigd zijn, hebben eene dikte van 6 à 7 m.M., worden meestal door reparaties en bijlappen zoolang gebruikt totdat eindelijk algeheele vernieuwing onvermijdelijk is, en toch worden ze, hoewel aan de zijwanden grootendeels ingemetseld, boven zeer heete kolenvuren verhit, zoodat de bodem reeds van het vuur veel te lijden heeft, maar ook een druk heeft te doorstaan

eener vloeistofkolom van 2500 L., bij eene hoogte van $1^1/_4$ M. Een gewoon verschijnsel is dan ook, dat de bodem z.g. doorbrandt, hetgeen ook in dit geval gebeurde en door het hoofd van het bedrijf maar eenvoudig geweten werd aan ontploffing van dynamiet, hetwelk tusschen de steenkolen zou zijn teruggebleven. Daar ook reeds vroeger meerdere doodelijke ongevallen bij het doorbranden van zulk een bodem waren voorgekomen, begreep ik deze ernstige zaak ter hand te moeten nemen, nam eene photographie van den gescheurden ruwketel en schreef aan den Minister, onder mededeeling van dit doodelijk ongeval: „Nu moge moeielijk met genoegzame zekerheid zijn uit te maken, welke de oorzaak van het ongeval kan zijn geweest:

òf dat in de gebruikte steenkolen nog restes van dynamietpatronen aanwezig waren, die tot ontploffing kwamen;

òf dat het koper van den ketel ergens nabij den bodem was doorgebrand, zoodat plotseling eenig heet water in den vuurhaard vloeide, waardoor aanstonds eene aanzienlijke hoeveelheid stoom ontstond, die de vlammen uit den vuurhaard sloeg en door haren druk den ruwketel uit zijn metselwerk naar boven wierp, zoodat die, met een inhoud van circa 2500 L. kokend vocht daaruit naar beneden viel;

òf dat met den alcohol- en waterdamp uit den ruwketel eenige spoeling is meegekomen, die zich tot een dikke en eindelijk ondoordringbare prop in de conisch toeloopende koelslang heeft vastgezet, waardoor aanzienlijke drukking in den ruwketel ontstond, zoodat deze op eene minder stevige wellicht gedeeltelijk reeds doorgebrande plek gescheurd werd, met de gevolgen als hiervoren omschreven;

òf dat, toen pas het vuur van een nieuwen voorraad steenkolen was voorzien, de geheele vuurhaard zich gaandeweg met een ontplofbaar gasmengsel had gevuld, hetwelk met groote kracht, bij 't eindelijk doorbreken van eene vlam onder uit het vuur, werd aangestoken en de vlammen naar buiten en den ketel naar boven dreef;

òf dat constructie, te weinig dikte, te lang gebruik en herhaalde reparatie van den ketel het ongeval hebben veroorzaakt, ook dat het metselwerk niet deugdelijk was aangebracht;

òf dat andere ongekende oorzaken hier in het spel zijn geweest — nu nòch in de Veiligheidswet nòch in de Stoomwet eenige keuring van ruwketels in branderijen is voorgeschreven, terwijl afgezien nog van dit ongewoon ongeval, meermalen reeds ernstige en zelfs doodelijke ongevallen voorkwamen bij het dóórbranden van den bodem der ruwketels, waardoor dan kokend vocht in den vuurhaard vloeide en als stoom in massa daaruit sloeg tegen het lichaam van den daar vóór aanwezigen werkman, meen ik aan Uwe Excellentie in overweging te mogen geven zoodanige maatregelen te willen beramen, dat de ongevallen door ruwketels der branderijen zooveel mogelijk beperkt worden.

Ik meen hieraan nog te moeten toevoegen, dat het doorbranden van den bodem en van de zijwanden der distilleerketels in dezelfde branderijen ook lang niet tot de zeldzaamheden behoort; het gevaar kan dan worden verhoogd doordat behalve plotselinge stoomwarming ook nog brandbare alcoholdampen in vlam kunnen geraken.

De zaak werd door den Minister om advies gezonden naar de inspecteursvergadering en ik werd met mijn amtgenoot in de 4e inspectie aangewezen dat advies uit te brengen. Ook de heer hoofdingenieur voor het Stoomwezen, daartoe door den Minister uitgenoodigd, verleende daarbij zijne gewaardeerde medewerking.

Door de welwillendheid van den eigenaar eener branderij waren wij in de gelegenheid gedurende meerdere dagen proeven te nemen met het stoken van ruwketels met verschillend soort beslag gevuld en al of niet voorzien met door ons voorgestelde veiligheidstoestellen, en konden wij het geheele brandersbedrijf nog eens opnieuw en volledig nagaan. De conclusies, waartoe wij kwamen, waren om aan den Minister in overweging te geven:

a. een voortdurend toezicht te doen houden zoowel op ruw- als op distilleerketels;

b. met dit toezicht te belasten een tak van dienst welke Zijne Excellentie daartoe het meest aangewezen acht;

c. het voorzien van de ruwketels van een toestel dat, zoodra druk mocht ontstaan, het verdere distilleeren onder druk verhindert.

Zulk een toestel, waarmede wij de proeven namen en dat uitstekend voldeed, bestond uit een open glazen veiligheidsbuis ± 1 M. lang en 20 m.M. in doorsnede, en met een caoutchouc kurk hermetisch bevestigd in en met het ondereinde reikende nagenoeg tot op den bodem van een klein koperen waterreservoir, dat op het bovenvlak van den ruwketel was aangebracht en waarin eene koperen buis zich bevond, loopende van eene opening in dat vlak tot bijna boven in het reservoir.

2°. Bij het maken van het beslag in de branderijen moeten voor iederen beslagbak een groot aantal kitten met 25 L. heet water langs eene trap ± 2 M. hoog worden gedragen; het langwijlige van dat werk, ook het gevaar van brandwonden, deed reeds eenige branders er toe besluiten het heete water, onder druk, direct uit een daarvoor ingerichten distilleerketel naar de beslagbakken te leiden. Nu was van zulk een distilleerketel het deksel niet genoegzaam sluitend aangeschroefd met een beugel, zoodat er een weinig stoom ontsnapte en, om dat te verhelpen, wilde de meesterknecht het deksel beter sluitend maken, toen het op eens door den stoomdruk opgelicht werd en de man door stoom en kokend water zulke hevige brandwonden kreeg, dat hij al spoedig overleed.

3°. In eene mineraalwaterfabriek sprong een der beide koolzuurcylinders eener nieuwe machine, waardoor het hoofd van het bedrijf gedood werd.

Onmiddellijk begon ik een onderzoek in te stellen naar toedracht en oorzaak van dit ongeval, nadat photographieën waren genomen van de geheele machine met inbegrip van den gesprongen cylinder. Het bleek, dat reeds eenige dagen te voren deze machine in bovenbedoelde fabriek door den monteur beproefd en in werking was gesteld zonder dat eenige moeielijkheid zich daarbij had voorgedaan, zoodat na eenigen tijd, toen wederom een heelen dag de machine goed gewerkt had, ditmaal in tegenwoordigheid van den leverancier en den monteur, de z.g. oplevering geschied was, en de monteur dienzelfden avond uit eigen beweging nog eens in de fabriek terugkwam.

Toen werd echter maar één cylinder (ketel) der machine in werking gesteld bij niet hoogeren druk dan 10 atm., terwijl gedurende dienzelfden dag en ook te voren beide cylinders hadden gewerkt bij 10 en zelfs tot bij 13 atm., zoodat in het laatste geval de monteur het veiligheidstoestel wat meer moest belasten, daar dit reeds bij 11 atm. begon te blazen. Zoo stond dien avond het hoofd van het bedrijf nabij den bodem van den in werking zijnden cylinder, terwijl diens vrouw en zoon met den monteur zich bevonden bezijden dien cylinder en het deksel, toen opeens met ontzaglijken knal de bodem van den cylinder werd gescheurd, zoodat het hoofd van het bedrijf wel niet door den omslaanden bodem getroffen werd, maar waarschijnlijk door den schrik en door den schok van het plotseling uitvloeiend koolzuurgas neerviel, terwijl dat bedwelmend zware gas hem op den grond bereikt had, totdat de drie andere aanwezigen genoegzaam van den schrik hersteld waren en hem al spoedig terugvonden, liggende op den grond en ten slotte gestikt door het koolzuur.

Wat betreft de *qualiteit van het koper* van den afgescheurden bodem des cylinders, daaromtrent werden trek- en buigproeven en chemische en microscopische onderzoekingen verricht, waaruit evenwel bleek, dat al liet de qualiteit op enkele plaatsen te wenschen over, die van het geheel als normaal en voldoende mocht worden beschouwd.

Omtrent de *constructie der machine* leerde mij een nauwkeurig onderzoek zoowel van de te Leiden gesprongen machine als van eene nieuwe soortgelijke machine, waarvan ik de geheele bewerking in de fabriek van den leverancier bijwoonde, het volgende:

De machine bestaat uit twee cylinders van rood koper, van binnen vertind, ieder voorzien van een vertinden deksel en bodem en een inwendig roertoestel; door middel van kranen kan iedere cylinder afzonderlijk of kunnen beide tegelijk in werking worden gesteld. Iedere cylinder heeft eene koperdikte van 3 m.M., eene lengte van 98 c.M. en eene doorsnede van 34 c.M.; de koperdikte van deksel en bodem is 4 m.M. De opgerolde koperen plaat van den cylinder wordt met zwaluwstaarten en kopersoldeer met borax gesoldeerd, van binnen vertind, aan beide uiteinden worden opstaande kragen

uitgehamerd, waarna eerst de bodem wordt aangebracht op de volgende wijze:

Een koperen plaat wordt met een ijzeren hamer uit de hand tot een eenigszins gebogen vorm doorgeslagen en daarna met een houten hamer evenals de cylinder van een opstaande kraag voorzien, die volkomen kan aansluiten tegen een der kragen van den cylinder, maar nog zoo ver boven dezen laatsten uitsteekt, dat hij om den kraag van den cylinder kan worden omgeslagen en dezen ook nu aan den tweeden kant volkomen bedekt.

Aanvankelijk geschiedt de ombuiging met een houten hamer, maar voor het krachtig geheel omslaan bezigt met de pin van een ijzeren hamer met aambeeld. Men slaat daarbij zooveel mogelijk op het uiterste gedeelte van den om te leggen kraag. Is dit geschied, dan wordt bankatin in den schuin gehouden cylinder gegooid, de cylinder met een groote lamp van benzinedamp rond het deksel zeer sterk verhit zoodat het tin smelt, terwijl met langen soldeerborstel en soldeerwater daar ter plaatse het geheel van binnen vertind wordt en alle nog overgebleven openingen tusschen bodem en cylinder dichtgesoldeerd worden. Daarna wordt het deksel aangebracht, waartoe een ronde koperen plaat op dezelfde wijze als voor den bodem wordt gereedgemaakt en die volkomen aan kan sluiten tegen den anderen kraag van den cylinder: nadat het deksel vertind is en tusschen beide kragen een caoutchoucband is gelegd, worden ze tusschen ijzeren flenzen van 16 m.M. dikte met 23 zware ijzeren bouten en moeren stevig hermetisch opgesloten.

Als veiligheidstoestellen zijn aangebracht:

a. op de stalen flesch, waarin zich het vloeibaar koolzuur bevindt dat in het water van den cylinder moet worden geleid, en die alsdan door aankoppeling deel uitmaakt van de koolzuurmachine — een z.g. *reductieventiel* (automaat) met daarbij behoorenden manometer, waardoor de zeer hooge druk van het koolzuur der flesch geheel weggenomen of verminderd en naar willekeur geregeld en constant gehouden kan worden. Ditzelfde reductieventiel, gecontroleerd op het physisch Laboratorium der Hoogeschool te Leiden bleek volkomen in orde te zijn.

b. een *veiligheidstoestel*: zonder extra belasting begint dit bij den versten afstand van steunpunt en belasting reeds te blazen bij 10,9 kilogram = 10,55 atmosferen; dit veiligheidstoestel is geplaatst in de geleiding tusschen het reductieventiel der koolzuurflesch en de eerste kraan van de buis, die naar de cylinders gaat.

c. een *manometer* op iederen cylinder. Op het oogenblik der ontploffing was de koolzuurmachine aldus in werking gesteld:

uit de koolzuurflesch en het reductieventiel met manometer werd koolzuur toegelaten bij hoogstens 10 à 11 atmosferen, gaande door den veiligheidstoestel en de geopende kranen naar den met water gevulden tweeden cylinder, zoodat ook de beide manometers nagenoeg denzelfden druk aan-

gaven. Op de constructie der machine, althans der cylinders of ketels, meende ik, dat gegronde aanmerkingen zijn te maken, hoofdzakelijk betreffende het aanbrengen en het soldeeren van den bodem als hierboven omschreven. Bij het omslaan toch van den kraag van den bodem en het platslaan tegen den kraan van den cylinder, al geschiedt zulks met groote omzichtigheid, moet de stevigheid van het koper daar ter plaatse beduidend worden verminderd zooals men dat noemt „het materiaal wordt vermoeid", en juist daar werd het koper bij de ontploffing der machine dan ook afgescheurd. Het gevaar wordt des te grooter wanneer het gebruikte koper, hoezeer overigens van goede qualiteit, hier en daar soms minder stevig is, en het bovenbedoeld onderzoek bracht inderdaad enkele zulke minder stevige plaatsen in het koper van den bodem aan het licht. Ook de wijze van dichtsoldeeren van cylinder en bodem komt mij voor niet gewenscht te zijn: de zeer hooge temperatuur hierbij plaatselijk aangewend, zal allicht schaden aan de stevigheid van het kopor. Ik zou dan ook beslist de voorkeur er aan geven dat ook de bodem aan den cylinder werd bevestigd op dezelfde wijze als dit met het deksel geschiedt en mede hierboven uitvoerig is beschreven.

Nog grooter wordt het gevaar bij koolzuurmachines, waarin geen roertoestel zich bevindt, en het deksel op de zelfde wijze, als hierboven omschreven, is aangebracht en in welks midden een knop uitsteekt waardoor de werkman tijdens de vulling de machine heen en weer schudt. Van dat soort zijn er vele in gebruik.

Bij de verticale machines, waar het water van boven inkomt en het koolzuur van onderen daartegen instroomt, zijn èn bodem èn deksel aangebracht op dezelfde degelijke wijze als de bodem der machines hiervoren omschreven; toch zag ik meerdere dergelijke machines in gebruik, die, afkomstig van andere fabrieken en daar al jaren dienst hebbende gedaan en half versleten er uitziende, maar weinig vertrouwen op soliditeit meer konden inboezemen. Een voorzichtige hoewel altijd een eenigszins omslachtige maatregel komt mij voor dat, zooals meerdere fabrikanten reeds doen, het koolzuur uit de flesch wordt geleid in een gewonen gasketel boven water en daaruit òf door handkracht òf mechanisch wordt gepompt in de koolzuurmachine.

Gegeven voorschriften betrekkelijk werktuigen, werktuigdeelen enz. (art. 19 van het Veiligheidsbesluit.) Bij de inspecties werden tal van aanwijzingen gedaan aan hoofden en bestuurders van fabrieken en werkplaatsen, om verschillende werktuigen en werktuigdeelen te beschutten. Bleek na eenigen tijd bij contrôlebezoek dat dergelijke aanwijzingen niet waren opgevolgd, dan werd een schriftelijk voorschrift gegeven en wel:

66 maal ter beschutting van vliegwielen van krachtwerktuigen of van drukpersen,
31 „ „ „ „ krukken van krachtwerktuigen of arbeidswerktuigen,
35 „ „ „ „ kamwielen van allerlei werktuigen,
187 „ „ „ „ laag drijfwerk als riemen, assen en minder dan 1.8 M. van den werkvloer zich bewegende riemen.
63 „ „ „ , snijdende snelloopende of plettende deelen van werktuigen en die gevaar konden veroorzaken,
7 „ „ „ „ amarilschijven,
8 „ om riemuitzetters, waardoor werktuigen konden worden stilgezet, van inrichtingen te voorzien om deze behoorlijk vast te kunnen zetten,
4 „ om afgeworpen riemen niet op in beweging zijnde assen te te laten rusten.
2 „ om inrichtingen aan te brengen, waardoor men van uit de werklokalen een sein aan den machinist kan geven om het krachtwerktuig onmiddellijk te stoppen of wel een in alle werklokalen waarneembaar sein kan worden gegeven voordat het krachtwerktuig in beweging kan worden gebracht,
25 „ om gas- of petroleummotoren van veiligheidszwengel of autostarter voor het op gang brengen te voorzien,
43 „ om doelmatige middelen voor eerste hulp bij ongevallen voorhanden te hebben,
149 „ om vloer- en wandopeningen, alsmede plaatsen waar eene lift neerkomt, te omschutten,
72 „ om bordessen en gaanderijen van hekwerk te voorzien,
155 „ om trappen ten minste aan éene zijde van eene stevige leuning of traptouw te voorzien,
14 „ om aan ladders middelen tegen uitglijden aan te brengen en
4 „ om het draagvermogen op liften en hijschtoestellen te vermelden.

Beschrijving der ongevallen met doodelijken afloop. In een branderij bekwam een knecht doodelijke brandwonden door stoom en kokend vocht, die, bij het doorbreken van den bodem en het omkantelen van een ruwketel, over zijn lichaam kwamen; op dit en de beide volgende ongevallen heeft betrekking wat hiervoren onder „Beveiliging tegen ongevallen" uitvoerig is medegedeeld.

In eene andere branderij bekwam de meesterknecht eveneens doodelijke brandwonden door stoom en kokend water, niet uit een ruw- maar uit een distilleerketel.

In een mineraalwaterfabriek vond de eigenaar den dood door het afspringen van het deksel van eene koolzuurmachine.

In een lakenfabriek werd de machinist doodelijk gekneusd terwijl hij door het vliegwiel der stilstaande machine heen kroop om de oliepot van het hoofdkussenblok achter dat wiel te vullen; doordat hij op een der spaken leunde, liep deze ééncylindrige machine met condensor door en werd de man getroffen door een der spaken van het in beweging gekomen vliegwiel.

In een lijm- en gelatinefabriek kwam een werkman allerellendigst om het leven, terwijl hij poogde een transporteur, die vastgeloopen was door te grooten toevoer van beenderen, los te maken; in plaats van aan het touw te trekken, dat om den transporteurband geslagen werd, wikkelden de werklui het om eene draaiende werkas ongeveer 1 M. hoog, ten einde op die wijze den transporteur los te trekken; ook het vrije einde van het op den grond neerhangend touw wikkelde zich plotseling om de as, terwijl een werkman met een voet in eene lus van het touw verward raakte, zoodat het geheele been werd afgescheurd.

In eene stoomhoutzagerij, waarin een z.g. snelraamzaag zich bevindt, werd een man doodgeslagen door de spie voor het aanspannen der zaagbladen. Vermoedelijk was hij bezig met het nazien der zaagtanden, waarbij hij met het hoofd zich boog over een stang waarmede de toevoerwalsen worden gesteld, toen het raam, dat zich in zijn hoogsten stand bevond, plotseling neerzakte. Of de riemuitzetter, bestaande uit eene stang door den werkvloer gaande en dien men optrekken moet om den riem van vaste op losse schijf te brengen, was niet vastgezet door de daarvoor aanwezige spie, waarbij door het dreunen van den werkvloer het geheele stangenstelsel gezakt is en waardoor de riem van losse op vaste schijf is geloopen — òf er was verzuimd om de losse schijf te smeren waardoor deze warm liep en het zaagraam in beweging bracht. Voor de eerste onderstelling pleit, dat de spie voor het vastzetten van het handel onmiddellijk na het ongeval op den grond werd gevonden. Voor de tweede geldt de verklaring der werklieden, dat zij een brandlucht waarnamen, hetgeen op het warmloopen van de losse riemschijf zou duiden.

In een andere stoomhoutzagerij kreeg een goederenbesteller, staande op den drempel der geopende buitendeur, een afgezaagde lat met zoo veel kracht tegen de borst dat hij dood neerviel; de lat moest door een jongen achter de cirkelzaag worden aangevat ter verwijdering, ze raakte daarbij de tanden der zaag en vloog uit de handen van den jongen voort.

In een stoomoliefabriek hielp een 75-jarige timmerman op de 3e verdieping een werkman zakken met lijnkoeken van de lift te nemen. De lift was te hoog gegaan, zoodat de reep onklaar was geloopen over de katrol; niettegenstaande de waarschuwing van een werkman om den meesterknecht ter hulp te roepen die de lift in goeden stand zou herstellen, deed de

timmerman het zelf door op het hek, dienende tot afsluiting van het zoldergat te gaan staan, met het noodlottig gevolg dat de lift plotseling zakte en de man voorover sloeg.

Een gemeentewerkman stierf, onder verschijnselen van bloedvergiftiging, nadat hij aan een scherp voorwerp een vinger had verwond en, die verwonding niet tellende, zwaar ziek werd. Een arbeider, in dienst bij een aannemer, bekwam een onbeduidend wondje aan de hand bij het omwerken van het geheel met cyaan en andere min of meer giftige producten doortrokken terrein eener gasfabriek en stierf na eenige dagen onder verschijnselen van bloedvergiftiging.

In de bouwbedrijven overleden:

een metselaar en een schilder, die van een steiger vielen; een fitter, een loodgieter, een schilder en een timmerman, die van een dak vielen; een opperman, die door eene omvallende ladder en een schilder, die door een omvallend stuk muur werden getroffen; een grondwerker, die bij het verleggen van kruirichters tegen eene schuit viel en de borstkas bezeerde; een persoon, die door het breken van het klossenbeen der heistelling een slag van het staaldraad op het hoofd kreeg; een grondwerker, die bij het grond kruien door de warmte plotseling ongesteld werd.

In het spoorwegbedrijf overleden: een werkman, die werd aangereden door een trein, terwijl hij eene blokstoring zou gaan opheffen; een wisselwachter, die tusschen de wagons viel en overreden werd; een hulparbeider, die bij het opduwen van wagons plotseling neerviel en, uit neus en mond bloedende, dood werd weggedragen.

Te water geraakten en verdronken: een metselaar doordat een cemententring op een vaartuig uitschoot, waardoor dit kantelde en de man er onder kwam; een werkman eener stoomhoutzagerij bij het boomen voor het vervoer van eene met hout geladen schuit; een stoker eener waterleiding, die zijn kind poogde te redden, dat in den bezinkvijver was gevallen.

Nog overleden: een werkman in eene steenbakkerij tengevolge van een breuk bekomen bij het opschieten van steenen: een glasblazer in een flesschenfabriek door brandwonden bij het omvallen eener brandende petroleumlamp; een werkman in een loodwitfabriek door te vallen bij het struikelen over een burrie; een werkman in een taandersbedrijf door bij het netten rijden van den wagen te vallen; een werkman eener gemeentereiniging tengevolge van een trap van het paard tegen zijn been, waardoor eene bloedende wond veroorzaakt werd, welke verwaarloosd werd en na eenige dagen vrij plotseling den dood tengevolge had; een werkman eener stoommeelfabriek, die eene schedelbreuk bekwam bij een val van een stelling.

Overige belangrijk ongevallen. Twee ernstige kneuzingen van de hand kwamen in stoomwasscherijen voor; van eene rekster, die omzag; terwijl

haar hand meegenomen werd doordat een ring haakte aan het doek der rollen, dat vernieuwd werd, werden 3 vingers verpletterd; een meisje, nog maar kort te werk gekomen, was behulpzaam bij het afnemen en ververschen der doeken, die een paar malen 's weeks om de rollen van den stoommangel moeten geslagen worden. De mangel was behoorlijk beveiligd zoowel door eene oploopende plank, waar de goederen in de rollen worden gestoken als aan den achterkant door een afneembaar ijzeren netwerk, dat de rollen tijdens het mangelen bedekt. Bij dat omwikkelen der doeken moet dat netwerk worden afgenomen en kwam zij met beide handen tusschen de rollen, zoodat 4 vingers van de rechterhand en een van de linkerhand werden verbrijzeld.

In een stoomboek- en kunstdrukkerij, waar de wettelijke beveiligingen zorgvuldig zijn aangebracht, waren twee inloopende kamraderen verborgen achter het frame eener steendrukpers; toch geraakte een jeugdige inlegger met zijn linkerbovenarm er tusschen doordat hij tegen het frame leunende aan de mouw van zijn boezeroen gegrepen werd, terwijl hij met een spons den steen wat bevochtigde, zoodat de arm moest worden afgezet.

In eene kunstmeststoffenfabriek werd een werkman door de vrij ver verwijderde as van een desintegrator gegrepen aan zijn schort, die gelukkig spoedig scheurde zoodat de man er met eene ribbenbreuk afkwam.

In eene stoombranderij moest eene knecht op den rand van een beslagbak gaan staan om eene daarboven geplaatste z.g. gistkraan open te draaien; hij gleed daarbij uit en bekwam ernstige brandwonden door het heete beslag aan beenen, armen en hals.

In een stoomgraanmolen liep een riem van de schijf op de as en zou een werkman dien riem weer opleggen toen hij ook van de schijf der locomobiel afliep, in de spaken verward raakte, stuk ging en den werkman een ernstige kwetsuur van den arm veroorzaakte.

Op eene scheepswerf vonden een paar arbeiders het gemakkelijker om, in plaats van eene boormachine aan het handvat van het groote vliegwiel in beweging te brengen, dit te doen door, zittende op 3 à 4 M. afstand, aan een touw te trekken, dat aan het handvat was bevestigd; een jeugdige helper bleef aan het handvat draaien, liet het los en het weer willende grijpen, kreeg hij een slag ervan tegen den buik en werd ernstig verwond.

In een windkorenmolen sloeg een molensteen, bestaande uit een natuursteen, waarop een laag kunststeen was aangebracht, uit elkaar. Een werkman, die op de houten bekuiping van den molensteen zat, werd door het weggeslingerde stuk steen aan den linkervoet verwond. Om den steen was een ijzeren band van 4 m.M. dikte aangebracht aan het eene uiteinde van 2 ooren en aan het andere van 1 oor voorzien, welk laatste oor tusschen de beide eerstgenoemde was gesteld, terwijl een spie er doorheen gebracht

was, zoodat de band om den steen kon worden gespannen. Na het ongeval bleek een der ooren te zijn gescheurd.

In een stoomgarenspinnerij moest een jongen het hennepafval onder een kaardmachine verwijderen door heen en weer slaan met een stok in eene overlangsche sleuf tusschen frame en vloer: toen hij het eens wilde probeeren door de hand te steken door eene grootere hooger gelegen opening in het frame, werd hij door een der rollen aan de mouw gegrepen en werd zijn rechterarm verbrijzeld.

In een stoommeubelfabriek verwondde een werkman twee vingers aan de beitels eener schaafmachine, waarvan hij de veiligheidskap had afgenomen.

Bij degelpersen hadden 3 vrij ernstige verwondingen der vingers plaats van jongens beneden 16 jaren.

In olieslagerijen viel tweemaal, door onvoldoend vastmaken, de opgehaalde stamper op den arm van een werkman, terwijl hij het meel uit den pot haalde; werden door de in beweging zijnde stampers van 4 werklieden de handen verwond bij het invegen van meel en stukken koek in de potten; viel, door onvoldoend ophangen, de loshei een werkman op de hand terwijl hij den losbeitel vasthield: en werden 3 maal vingers of hand gekneusd bij het achteloos lostrekken van hei- of losbeitel;

bij ponsmachines en scharen viel, bij het opslingeren van den bal, deze eenmaal op den schouder, eenmaal op het been en eenmaal op den arm van een werkman, en kwamen driemaal verwondingen voor door het ontijdig of onhandig loslaten van den slinger.

Jeugdige personen vooral bekwamen vele en ernstige ongevallen hetgeen reeds blijkt uit het voorgaande, voor zoover daarbij ook de leeftijd is vermeld. Nog eenige opmerkelijke ongevallen kan ik hier aangeven, als bewijs hoe gevaarlijk de arbeid voor die personen is in fabrieken vooral met door krachtwerktuigen gedreven machinerieën. Een jongen van 13 jaar kwam met de vingers tusschen de kamraderen van de stilstaande prepareermachine eener lakenfabriek, waarbij hij niets te maken had, en die onverwacht door een anderen jongen werd aangezet: een tweede moest een werkman eener scheepstimmerwerf helpen bij het herstellen eener machine, waarbij hij met den afgeworpen riem ging spelen en al spoedig de hand klemde tusschen nabijzijnde kamraderen; een van 14 jaar haalde in een machinale garenspinnerij, uit eigen beweging en tegen het verbod in, eenig wol uit de spinmachine na de beschutting der kamwielen te hebben verwijderd en raakte met de hand daartusschen; een andere jongen van denzelfden leeftijd, die bij de pers eener pannenfabriek behulpzaam was, betastte geheel onnoodig een boven zijn hoofd aanwezig stilstaand frictiewiel, hetgeen door den perser niet werd opgemerkt zoodat, toen deze de pers

aanzette, de vingers van den jongen tusschen de frictieschijven bekneld raakten; een andere jongen van denzelfden leeftijd verloor in eene smederij een vinger tusschen riem en schijf terwijl hij, om een werkman te plagen, de riem wilde afgooien; van 5 jongens van 15 jaar klemde een, terwijl hij omkeek, zijn vingers tusschen de kamraderen bij het opleggen van wol op eene prepareermachine eener sajetspinnerij; werden van een tweeden twee vingers verpletterd door de snijmachine eener letterdrukkerij, terwijl hij even zou zien of eene schroef, die door een werkman in het frame dier machine werd gestoken, aan den anderen kant er uitkwam, waarbij hij onnoodig de hand aan de machine bracht; zaagde een derde zich in twee vingers met cirkelzaag in een lakenfabriek, hoewel hem dat zagen door den meesterknecht streng verboden was; bekwam een vierde vingerkneuzing doordat hij, uitsluitend moetende uithalen bij de snelpers eener steendrukkerij, onnoodig op de trede dier pers ging staan en met de klep spelende daartusschen kwam, en had een vijfde in een kaarsenfabriek de onvoorzichtigheid het handel eener stilstaande zaagmachine over te halen terwijl de zager nabij den drijfriem zich bevond — de jongen bleef ongedeerd, maar de zager raakte met een been bekneld tusschen riem en poelie en kwam er nogal goed af doordat de jongen het handel onmiddellijk weer overhaalde; een meisje van 13 jaar ging onder schaftijd kopje duikelen over den afsluitboom eener deuropening op eene 4 M. hooge verdieping eener stoomwasscherij; zij viel naar beneden en bezeerde zich jammerlijk.

Door kamraderen kwamen 36 meerendeels niet erstige ongevallen voor: in sommige gevallen veroorzaakten zij het geheel of gedeeltelijk verlies van een vinger; 8 ervan gebeurden bij het schoonmaken hoofdzakelijk van boormachines, de overigen bij het opleggen of wegnemen van grondstoffen, het kantelen der te behandelen voorwerpen nabij kamraderen, het bij kleedingstukken gegrepen worden door raderen en spiekoppen enz.

Door vallen, struikelen of uitglijden werden verwond: 5 arbeiders, waarvan 3 vrij ernstig, door te vallen van trap of ladder; 1 arbeider en 1 meisje die, bij het onvoorzichtig openen van een luik, door die opening vielen; 1 arbeider door het uitglijden van eene ladder, waarop hij stond; 3 arbeiders, die struikelden, waarvan er één in een kuip met heet vocht terecht kwam, één zijn arm brak onder het rad van een wrong in een scheepmakerij, dat hij draaien moest, en één met zijn pink in een kamwiel sloeg; 3 arbeiders die uitgleden, waarvan er één zich wilde vasthouden aan een drijfstang en twee vingers verloor, één met het voorhoofd op eene krukas viel, en één in het koelvat van een distilleerketel terecht kwam, waardoor hij brandwonden bekwam; een 72-jarige man in een meelmolen, die een snaar waarmede een slijpsteen werd bewogen, over een spijker van een balk wilde werpen en daarbij achterover viel, en een andere bejaarde

man in eene sajetspinnerij, die dekplanken boven een drijfriem zou aanbrengen en van de ladder viel, welke beide mannen zeer ernstige kneuzingen bekwamen.

Oogverwondingen van beteekenis kwamen voor: in eene fabriek van metaalwerken waar, bij het uitponsen van gaten een werkman door het afbreken van een stukje van den nippel een oog zoodanig verwondde, dat het onbruikbaar werd; in eene grofsmederij, waar 4 arbeiders getroffen werden bij het slijpen van gereedschap, één doordat splinters van een amarilsteen door het gaas van den veiligheidsbril gingen, en drie, van wie een oog getroffen werd door wegspringende stukjes ijzer of armarilsteen.

Door groote onvoorzichtigheid geraakte een werkman in eene papierfabriek met de hand tusschen de rollen der satineermachine doordat hij verzuimde de machine stil te zetten, terwijl hij met een mes het gekreukte papier wilde gelijk strijken — gelukkig haalde een jongen, op het gegil van den werkman, den riemverzetter spoedig over; een kuiper in eene fabriek voor houtbewerking geraakte met één vinger tusschen drijfriem en schijf eener draaibank doordat hij, om niet naar de walsmachine beneden te loopen, dun bandijzer gemakshalve maar tusschen dien riem en die schijf wilde buigen.

In het houtbewerkersbedrijf hadden de volgende ongevallen plaats: 20 aan *schaaf- of vlakbanken*, waarvan 15 door in aanraking komen met de draaiende schaafbeitels, één zoo ernstig, dat een werkman, die een lat wilde schaven, welke terugsloeg, met de linkerhand op den beitelbalk terecht kwam zoodat die tot aan de pols werd afgesneden; 2 ongevallen, doordat de getroffenen met de vingers tusschen de toevoerwalsen en het te bewerken hout bekneld raakten; een man, die aan toevallen leed, werd aan de schaafbank door een duizeling overvallen en viel met de linkerhand op den draaienden beitelbalk zoodat hem drie vingers afgesneden werden; een beitel, die door een werkman niet goed was vastgeschroefd, vloog onder het draaien van den beitelbalk en verwondde 's mans hand. Bij een z.g. duigenstrijkmachine sloeg het hout terug en verwondde den werkman.

Bij *freesmachines* kwamen 3 ongevallen voor, hoewel van geen ernstigen aard; bij raamzagen 4 ongevallen, waar één zeer ernstig doordat de hand van den werkman in aanraking kwam met de zaagbladen. Bij lintzagen 7 ongevallen, waarvan één vrij ernstig doordat de beschutting van het opgaande deel van het zaaglint stuk was en tijdelijk was afgenomen; toen nu de zager, naar het werkstuk ziende, de onvoorzichtigheid beging om tegelijkertijd een stuk hout van het tafelblad te nemen kwam zijn hand tegen het zaaglint en werd verwond. Bij cirkelzagen 38 ongevallen, waarvan 23 doordat de hand, die het te bewerken hout vasthield, uitschoot onder het zagen, of de persoon, die het gezaagde hout achter de zaag moest weghalen, met de hand in de zaag sloeg, of ook bij het zagen van sponningen, 12

door het terugslaan van het hout waarvan er 3 ernstige verwondingen aan kaak, arm en oog veroorzaakten, 2 bij het afzagen van koeken in olieslagerijen en 1 doordat de werkman met de vingers tusschen het hout en de geribde toevoerwals bekneld raakte.

Door *liften* hadden 10 ongevallen plaats, niet geheel buiten schuld van den werkman, doch hoofdzakelijk door een gebrek in de constructie der lift. Eén ongeval was zeer ernstig. Het had plaats in eene dropsfabriek met eene goederenlift, die men voorzien had van eene vanginrichting, waardoor de liftbak moest worden vastgehouden indien de kabel brak. Deze vanginrichting was aangebracht omdat, bij het plaatsen van goederen in den liftbak, één persoon met zijn voet op het platvorm staat. Uit een der beide hoekijzeren geleidingen stak een weinig de kop van een schroefbout; toen de liftbak hierop stiet en de kabel waaraan hij hing dus ontlast werd, kwam de vanginrichting in werking en stond de toestel dus stil. De kabel werd evenwel verder van den windtrommel afgewikkeld en kwam slap te hangen. De boekhouder der fabriek, die op dit oogenblik bij de opening der liftschacht stond, zag dat deze bleef staan, schudde er aan doch op hetzelfde oogenblik stortte de liftbak neer, door den schok den kabel brekend en den boekhouder medesleurend, waarbij diens rechteronderbeen werd gebroken.

Eenige andere ongevallen bestonden uit voetkneuzingen, veroorzaakt doordat de persoon, die op de liftkooi stond te wachten, den voet te ver vooruit had geschoven zoodat deze onder het platform bekneld raakte bij het dalen.

Door *drijfriemen* hadden 17 ongevallen plaats, waarvan 13 veroorzaakt bij het opleggen of afnemen van drijfriemen op of van riemschijven van in beweging zijnd drijfwerk. Een er van was zeer ernstig en had plaats in eene ijzergieterij. Daar liep een riem, die eene amarilslijpmachine dreef van de schijf van het drijfwerk. De slijper wilde tijdverlies voorkomen en ging niet eerst den werkman, speciaal belast met het opleggen van riemen en nazien van drijfwerk in de fabriek, roepen maar trachtte den riem zelf op te leggen en klom daartoe op een ladder naar het drijfwerk. Hij raakte beklemd tusschen den riem en de in beweging zijnde schijf, werd rondgesleurd, waarbij de onderarmen en het linkerbeen braken. Op zijn hulpgeroep werd oogenblikkelijk het drijfwerk stilgezet en de getroffene uit zijne benarde positie bevrijd.

In eene andere fabriek had een dergelijk hoewel minder ernstig ongeval plaats. Een werkman wilde ook hier, op eene ladder staande, een riem om eene in beweging zijnde schijf leggen, hij werd begrepen tusschen dien riem en de riemschijf, waarbij de linkerarm brak.

De overige ongevallen hadden plaats doordat men eene of andere bezigheid verrichtte in de nabijheid van in beweging zijnde riemen; hoewel dan

door riem, riemschijf of beide in den regel minder ernstige verwondingen werden veroorzaakt, kwam deze korte mededeeling mij toch wenschelijk voor.

Door plettende machinedeelen hadden in de blik-emballage-industrie 11 ongevallen plaats aan werktuigen tot het maken (stampen) van deksels voor blikken bussen. Het betrof steeds vingerverwondingen, meer of minder ernstig; 3 kennisgevingen van ongevallen meldden vingerverwondingen door snijboonmolens in groenteninmakerijen.

Bij het aanzetten van krachtwerktuigen hadden 8 ongevallen plaats, waaronder 2 bij het aanzetten van een gas- en petroleummotor, die terugsloeg. In het eene geval kreeg de man een klap op den arm van den haakzwengel, die tot het aanzetten werd gebezigd. In het andere geval was het vliegwiel van den gasmotor beschut door 2 houten deurtjes, die, elk aan een paaltje in den vloer bevestigd, scharnierbaar waren verbonden. Om den motor aan te zetten, gebruikte men ook hier een hangzwengel en werden de deurtjes daartoe geopend. De motor sloeg evenwel terug en de man kwam met zijn elleboog tegen een der paaltjes aan, waarbij door den hevigen schok, de arm brak.

Een machinist, die een gasmotor waarin nog pas nieuwe zuigerveeren waren gezet, aan het vliegwiel wilde tornen, spande zich daarbij zoo in, dat zijn linkersleutelbeen brak; een man, die een machinist hielp om een gasmotor, die door een auto-starter werd aangezet, in den goeden stand te zetten, plaatste daarbij zijn linkervoet op het frame van de machine terwijl hij aan het vliegwiel tornde; zijn voet geraakte hierbij bekneld tusschen de kruk der machine en het frame.

Een andere motor werd aangezet ook door het vliegwiel aan te vatten; de kruk van dezen motor was beschut door een verticaal geplaatste plank. De man, bezig met het tornen aan het wiel, stond met zijn linkerknie tegen de schutplank gesteund; bij het aanloopen van den motor gleed zijn knie uit, kwam daarbij tusschen de spaken van het in beweging zijnde vliegwiel en werd ernstig verwond.

2 ongevallen hadden plaats bij het in beweging brengen van kleine verticale stoommachines; in het eene geval tornde de man het vliegwiel met zijn voet, die bij het in beweging komen van de machine verwond werd; in het andere trok een werkman aan den riem, die van de riemschijf der stoommachine naar het drijfwerk liep, om zoodoende de machine te tornen; hij zette daarbij zijn voet, in een klomp gestoken, op het frame der machine, deze klomp werd bij het aanloopen der machine door de kruk stukgeslagen en de voet verwond.

Minder ernstige ongevallen en van verschillenden aard kwamen nog voor, als: 24 door beknelling, 8 tengevolge van het gebruik van slecht gereedschap, 6 wegens het gegrepen worden door werktuigen, 4 door verbranding tengevolge van ontploffing en 2 door heet water, 1 wegens het bekomen

van een breuk bij het steen-opschieten, 3 door een klap van den slinger van een lier, 3 door het trappen of grijpen in spijkers, 1 door het springen van een stoompeilglas, 2 door vallende voorwerpen, 4 bij het slijpen van voorwerpen en 1 bij het hakken van schors.

Hinderwet in verband met Veiligheidswet. (Artt. 2—5 der Veiligheidswet). De gunstige invloed door de Hinderwet uitgeoefend zoowel bij uitbreiding van bestaande als bij oprichting van nieuwe fabrieken, bleek ook ruimschoots in deze beide Verslagjaren, al werd van art. 2 der Veiligheidswet maar door enkele belanghebbenden gebruik gemaakt.

Zoo o. a. verrezen de zeer goed, sommige zelfs uitstekend, ingerichte fabrieken als van: de coöperatieve broodfabriek en gebruiksvereeniging „de Volharding", de Naamlooze Vennootschap „Lithographie", voorheen S. Lankhout en Co. en de Maatschappij tot exploitatie van Rademaker's Cacao- en chocoladefabriek, allen te 's-Gravenhage; de kunstzandsteenfabriek „Arnoud" te Hillegom; de zwavelzuurfabriek, verbonden aan de Centrale Guanofabriek te Capelle a/d. IJssel; de Stoomkorenmolen „Nederland" te Schiedam; de stoomdrukkerij der firma Koch en Knuttel te Gouda.

HOOFDSTUK IV.

SOCIALE AANGELEGENHEDEN.

Zorg voor gekwetsten en zieken. Stichtingen in het belang der werklieden. Woningen. Badinrichtingen voor arbeidersbevolking. Lees- en gezelschapszalen. Verlof met behoud van loon. Onderwijs. Coöperatie. Toestanden in bepaalde bedrijven. Huisindustrie.

Zorg voor gekwetsten en zieken. Nog maar kort voordat de Ongevallenwet 1901 in werking kwam, hadden er in mijne inspectie twee zeer opmerkelijke hiervoren uitvoerig vermelde ongevallen met doodelijken afloop plaats. Een jonge man, medekostwinner in 't gezin zijner ouders, werd doodgedrukt tusschen stang en transporteur eener cokessorteermachine in een stedelijke gasfabriek; nochtans meende de commissie van bijstand alle ondersteuning te moeten weigeren „op grond van antecedenten"; in eene branderij werd een werkman, hoofd van een vrij talrijk gezin met nog onverzorgde kinderen, gedood door stoom en kokend water bij het doorbreken van den bodem van een ruwketel, welk gezin nog geheel aan particuliere en algemeene liefdadigheid was overgeleverd. Bij 4 ernstige ongevallen die maar kort na het in werking treden der Ongevallenwet in Februari 1903 plaats hadden, bedroeg de tijdelijke uitkeering der Rijksverzekeringsbank *f* 1,76^5, *f* 1.48^5, *f* 0.96 en *f* 0.87^5 en de voorloopige rente in 3 gevallen *f* 1.76^5, *f* 1.48^5 en *f* 0.17^5, alles per werkdag. Van niet-ondersteuning bij ongevallen kan dus thans zelden meer sprake zijn.

Behalve de ondersteuning door de Rijksverzekeringsbank, die toch altijd maar gedeeltelijk kan voorzien in het door een ongeval ontstaan geldelijk nadeel, werd gelukkig ook meermalen het lot vooral van *jeugdige verminkte personen* door goedgezinde patroons ter harte genomen. De eigenaars eener boek-, courant- en steendrukkerij, eener stoomgarenspinnerij en eener fabriek van stoom- en andere werktuigen zorgden, in eene dergelijk geval voor voorgezet onderwijs en hielden den jeugdigen persoon voor

kantoorwerkzaamheden in dienst; het eerste deed ook het hoofd eener school.

Meerdere patroons-bakker, die door hun krachtwerktuig onder de bepalingen der Ongevallenwet kwamen, onttrokken zich daaraan door het krachtwerktuig buiten werking te stellen.

Een kerkbestuur, dat in eigen beheer een kerk bouwde en de premie daarvoor reeds bij de Rijksverzekeringsbank gestort had, kreeg die premie terug omdat hier geen verzekeringsplichtig bedrijf aanwezig was; de verzekering werd door dat kerkbestuur nu op andere wijze bestendigd.

Bedenkelijk komt het mij voor dat, zooals een enkel geval mij deed zien, een patroon de verzekeringsgelden niet geheel aan den betrokken werkman uitkeert, maar daarbij rekening houdt met de verdiensten nog na het ongeval.

Ziekenfondsen van beteekenis trof ik aan in een netten- en zeildoekfabriek, waar de leden 1 pCt. van hun loon bijdragen en de directie 2 pCt., naar gelang van dat loon geeft; deze laatste bestuurt het fonds met 6 personen door en uit de leden gekozen; ieder lid, een week ziek zijnde, geniet de helft van het genoten weekloon, loopende over de laatste 6 weken terwijl voor elken dag, dien de ziekte langer of korter dan éene volle week duurt, $1/6$ der wekelijksche ondersteuning genoten of gekort wordt. Hij, die door hoogen ouderdom verplicht is zijne werkzaamheden te staken of daartoe ongeschikt bevonden wordt, geniet voor ieder jaar dienst $1/60$ gedeelte van *f* 12 als wekelijksche ondersteuning.

Zeer belangrijk is de afdeeling ziekenfonds van de Coöperatieve Verbruiksvereeniging „de Volharding" te 's-Gravenhage. Zij verstrekt aan hare leden en hunne huisgezinnen goede genees-, heel- en verloskundige hulp en geneesmiddelen van de beste hoedanigheid uit de apotheken der inrichting; bovendien steunt zij de leden geldelijk bij ziekte en in geval van overlijden. De contributie voor elk bedraagt *f* 0.16 per week; weduwnaars of weduwen met kinderen betalen *f* 0.24 per week, terwijl ook aan vrouwen, wier echtgenooten van maatschappijen enz. in wier dienst zij staan geneeskundige hulp ontvangen, gelegenheid tot toetreding wordt gegeven. Zij betalen alsdan, kinderloos zijnde, *f* 0.16, met kinderen *f* 0.24 per week. Ook worden door de Vereeniging op voorschrift van artsen de bij genees- of heelkundige behandeling benoodigde kleine verbandmiddelen gratis verstrekt en groote in bruikleen gegeven zoover de geldelijke toestand dit gedoogt. De vrouwelijke leden hebben bij zwangerschap tegen betaling van *f* 4,50 recht op hulp eener vroedvrouw; dit bedrag kan van te voren in termijnen wekelijks of maandelijks worden voldaan; voor genoemd bedrag verzekert men zich ook het recht op de hulp van een geneeskundige bij de verlossing, wanneer dit noodzakelijk blijkt; de daartoe aangewezen geneeskundige is verplicht op de eerste aanvrage terstond te komen. Uitkeering wordt onder zekere voorwaarden verstrekt bij ziekte en ook bij overlijden aan de echtge-

nooten of, zoo deze ontbreken, aan de erfgenamen van hen, die vóór hun zestigsten verjaardag lid van het fonds werden.

Aan het fonds zijn verbonden 13 artsen (genees- en heelkundigen), waaronder 2 vrouwelijke, 4 artsen voor speciale behandeling en 2 tandartsen, Maar zelden en gewoonlijk nog toevallig komt mij ter oore hetgeen welgezinde patroons voor hun personeel over hebben, hetzij in den vorm van soms zeer aanzienlijke geldelijke bijdragen in zieken- en pensioenfonds, hetzij als gift bij de herinnering aan langdurige trouwe diensten, hetzij als pensionneering van oude werklieden.

Stichtingen in het belang der werklieden. Ook thans moge ik hier de eerste plaats geven aan de stichting van H. M. de Koningin-Moeder; en dan zij hier dankbaar vermeld dat gedurende deze beide Verslagjaren in het Sanatorium voor longlijders „Oranje Nassau-Oord” alleen wat betreft arbeiders en daarmede gelijkstaanden of minvermogenden verpleegd zijn 6 letterzetters en 1 boekbinder met gezamenlijk 1060 verpleegdagen, 9 timmerlieden en 2 houtdraaiers met 1616 verpleegdagen, 20 metaalbewerkers, waaronder 3 smeden met 2597, 5 schilders met 635, 4 bakkers met 695 en 24 uit allerlei soort van bedrijven als stokers, diamantbewerkers, meesterknecht eener steenfabriek, vleeschhouwers, bierbrouwers, barbiers, enz., ook teekenaars, tuinknechts, portiers en dienstboden, welke 24 personen gezamenlijk 2921 verpleegdagen hadden, in het geheel alzoo 9524 verpleegdagen. Per dag werd tot einde 1904 betaald *f* 2.50—*f* 3.—; sinds 1 Januari 1905 is die som tot *f* 2.20 verminderd, inderdaad al een vrij laag cijfer, daar de verpleging van een borstlijder uit den aard der zaak kostbaar moet wezen. Die prijsvermindering is het gevolg der aanzienlijke gift van H. M. de Koningin-Moeder bij gelegenheid der dankbare herdenking door het Nederlandsche volk van Haar 25-jarig verblijf in ons Vaderland. Bovendien genieten, uit het Emmafonds 40 patiënten eene vermindering der verplegingskosten per dag van *f* 2.20 op *f* 1.40.

Wat de resultaten der verpleging betreft, daaromtrent bedenke men, dat het hier geldt de meest verraderlijke ziekte en doet men dus voorzichtig slechts van voorloopige resultaten te spreken; in dit licht kan worden medegedeeld, dat van deze 71 in de beide jaren verpleegden er 41 veel verbeterd waren en met medisch verlof vertrokken, 3 eenige beterschap genoten, 2 overleden en de overigen nog in het Sanatorium bleven.

In het Volkssanatorium voor borstlijders te Hellendoorn werden in 1904 opgenomen *en vertrokken ook nog in datzelfde jaar*: 1 letterzetter, 1 boekdrukker en 1 boekbinder; 4 timmerlieden en 1 houtsnijwerker; 4 metaalbewerkers; 1 schilder, 2 bakkers, 25 uit allerlei soort van bedrijven als wevers, kurkensnijder, steenhouwers, slagers, schoenmakers enz., ook conducteurs, huisknechts en koetsiers. De verpleegdagen voor allen te zamen waren 7346.

Voor zoover uit de aanvankelijke resultaten mag worden afgeleid, was de toestand van 7 patiënten veel verbeterd, van 12 verbeterd, van 16 gelijk gebleven en van 5 achteruit gegaan.

De „Vereeniging tot behartiging van Nederlandsche longlijders te Davos-Platz" blijft met groote toewijding haar in 1897 aanvaarde taak volvoeren om vooral voor minvermogende lijders de kuur aldaar mogelijk te maken. Ook in de beide laatste jaren werden meerdere Nederlandsche werklieden daar vriendelijk opgenomen. Ik kan niet beter doen, voor wie van deze belangrijke stichting meer wenschen te weten, hier te verwijzen naar haar zevende jaarverslag, zijnde dat over 1903.

De eigenaar eener stoomhoutzagerij zond op zijn kosten een longzieken arbeider naar Davos: deze kwam vrijwel genezen terug maar was ongeschikt voor zaag- en schaafarbeid in de fabriek, zoodat hij nu voor kantoorbezigheden blijft aangewezen.

Voor een schoenmaker, die nog in het eerste stadium van longlijden verkeerde, was niet genoeg geld bijeengebracht om hem naar „Oranje Nassau-Oord" te doen gaan en zijn gezin gedurende zijne afwezigheid te doen onderhouden, maar wel genoeg om hem eenige weken, buiten zijn werk, hygiënisch te doen leven en zich zeer goed te voeden, zoodat ook hij thans voor zich en zijn gezin weer het brood kan verdienen.

Omtrent verzekering tegen werkeloosheid vernam ik slechts het volgende: De Leidsche Vereeniging tegen bestrijding van werkeloosheid en van hare gevolgen bleef zich beperken tot de bouwbedrijven. Sinds 1 Mei 1903 bleef het aantal der leden-oprichters hetzelfde; het ledenaantal verminderde door bedanken of overlijden van 69 tot 63, terwijl ook het getal der begunstigers van 17 tot 13 afnam. Van de 51 verzekerden vóór 1 Mei 1903 werd aan twee het contract opgezegd; achttien werklieden werden met 1 Mei of daarna als verzekerden aangenomen, zoodat het getal der verzekerden 67 bedroeg, over de verschillende bedrijven verdeeld als volgt: 19 timmerlieden, 9 metselaars, 7 opperlieden, 7 stukadoors, 22 huisschilders, 1 steenhouwer, 2 behangers.

Van 1 Mei 1903 tot 1 Januari 1904 werd aan 27 der toen verzekerde werklieden een bedrag uitgekeerd van . . . . *f* 401.23
Van 1 Januari 1903 tot 30 April 1903 . . . . - 100.85

zoodat in het geheel werd uitgekeerd . . . . *f* 502.08.

Hoewel het aantal verzekerden ook dit jaar weer is toegenomen moet toch worden geconstateerd, dat de werklieden te weinig het nut dezer vereeniging schijnen in te zien.

Te Delft gaat de R.-K. Volksbond voort door zijn bijzonder daartoe bestemd fonds de nadeelige gevolgen der werkeloosheid te weren.

Het „Comité tot bestrijding der gevolgen van werkeloosheid" mede te

Delft, kon zijne bemoeiingen maar weinig uitbreiden; met behulp van een in uitzicht gesteld subsidie der gemeente hoopt het daarin voortaan beter te kunnen slagen.

Te 's-Gravenhage bezocht ik het nieuw gebouwde Tehuis en de daaraan verbonden werkplaatsen van het Leger des Heils, ook voor werkloozen bestemd; welk een omvang de „Maatschappelijke Afdeeling" van dat Leger in ons land verkregen heeft, blijkt wel uit de volgende mij welwillend verstrekte opgaven:

In 1903 zijn in de Toevluchten opgenomen . . .	1141
vertrokken . . .	1124
onbevredigd . . .	534
in betrekking . . .	240
aan wekelijksche toelage uitbetaald . .	*f* 5127.93
In 1904 als boven opgenomen	1125
vertrokken . . .	1171
onbevredigd . . .	275
in betrekking . . .	286
aan wekelijksche toelage uitbetaald . .	*f* 4235.87[5]

De „mededeelingen van den Christelijken Volksbond van 1 November 1902—1 November 1903" doen zien hoe nuttig ook deze Bond voor werkverschaffing te 's-Gravenhage wederom werkzaam was.

Hier zij ook vermeld „Het Kinderziekenhuis te Delft", opgericht 1 Augustus 1904 door „de Vereeniging voor Maatschappelijke Belangen". Om de kosten der oprichting te dekken werd een liefdadigheidssoirée georganiseerd en opende het Kinderhuis op 7 November l.l. hare deur om kinderen ter verzorging op te nemen. Aan het hoofd staat eene pleegzuster-directrice met een of twee helpsters. Het huis is ingericht voor 24 kinderen: 12 beneden het jaar en 12 van 1—3 jaar oud. Zij worden 's morgens te 8 uur gebracht, 's avonds tusschen 8 en half 9 gehaald. De prijs per kind voor een geheelen dag bedraagt 10 cent; voor meer kinderen uit een gezin 7½ cent, en voor halve dagen 5 cent. Voor dit bedrag worden zij verzorgd en volgens een spijslijst, door een geneeskundige saamgesteld, ook gevoed. Er is aan het huis een tuin verbonden, waarin de kinderen bij goed weder kunnen spelen. Van 7 November tot 31 Maart bezochten 460 kinderen het huis. De reden, waarom de moeders hare kinderen daar brengen, zijn voornamelijk omdat zij, door uit werken te gaan, in de kosten van het gezin mede moeten voorzien. De vaste inkomsten per jaar, door contribueerende leden verkregen, bedragen ongeveer *f* 600; het verpleeggeld der kinderen vormen verder de bronnen der inkomsten, die helaas lang niet de uitgaven zullen dekken; de exploitatie zal minstens *f* 1300 per jaar bedragen. — Tot nog toe ontbrak gemeentelijke subsidie, maar de hoop is gewettigd, dat die

wel niet zal uitblijven nu het Kinderhuis zooveel levensvatbaarheid blijkt te bezitten. Het plan bestaat om later ook schoolgaande kinderen na schooltijd toe te laten en hen in de gelegenheid te stellen hun vrijen tijd aangenaam aldaar te laten doorbrengen.

Woningen. Vermelding verdienen hier de door de kunstzandsteenfabriek „Arnoud" te Hillegom in de nabijheid harer nieuwe fabriek gebouwde woningen, die zeer goed ingericht zijn. Eene enkele pottenbakkerij ten platten lande bouwde woningen voor haar personeel zooals dat ook voor steen- en pannenfabrieken in den regel geschiedt. Van beteekenis kan ik hieromtrent overigens niets vermelden en verwijs ik naar hetgeen ik in mijn vorig verslag opmerkte.

Badinrichtingen voor arbeidersbevolking. Deze worden al meer en meer opgericht vooral in gas- en broodfabrieken, en het gebruik er van begint ook langzamerhand te vermeerderen.

Lees- en gezelschapszalen. Omtrent Het Leidsche Volkshuis zegt het Bestuur in zijn uitvoerig verslag van 1 September 1903—31 Augustus 1904: „Bijzondere gebeurtenissen vielen in het leven van onze Stichting in het laatst verloopen jaar niet voor. Breidde de arbeid, in het Volkshuis verricht, zich in den eersten tijd van het bestaan voortdurend sterk uit, wij zijn thans, wat lessen en clubs aangaat, vrijwel op het maximum gekomen, dat bereikt kan worden althans wanneer de tegenwoordige organisatie behouden blijft, waarbij alle bijeenkomsten in het gebouw zelf plaats hebben. Gelijk de Directrice in haar Verslag opmerkt, moet thans het streven er op gericht zijn den bestaanden arbeid krachtiger te maken".

Het „Volkshuis te Schiedam' heeft, blijkens zijn statuten, ten doel: de volksontwikkeling en de verbroedering door persoonlijk verkeer van de standen der samenleving en tracht dat doel te bereiken door het inrichten en onderhouden van lees-, ontspannings- en vergaderlokalen, door clubs, cursussen en lezingen. Mannen en vrouwen, niet jonger dan 18 jaar, kunnen zich voor het lidmaatschap aanmelden.

Toestanden in bepaalde bedrijven. Terwijl ik in mijn vorig verslag op pag. 101—103 een en ander mededeelde omtrent „de steenfabrieken aan den Hollandschen IJssel" en „de branderijen te Schiedam", waarbij ik speciaal op misstanden meende te moeten wijzen, heb ik hier dit laatste minder op het oog en geef nu slechts een korte beschrijving van enkele soorten van bedrijven, die veelvuldig in mijne inspectie voorkomen.

a. **Bleekerijen.** Bleekerijen, zooals die vroeger waren, een stuk land, waarlangs een vaart stroomde, en waar niet alleen voor klanten gewas-

schen werd maar waar vrouwen, tegen eene kleine vergoeding, haar goed kwamen spoelen en lieten bleeken, waarvan vooral in Maart zeer veel gebruik gemaakt werd omdat de ondervinding leerde, dat deze maand voor het bleeken bijzonder geschikt was, — waarschijnlijk wel omdat de lucht dan meer ozonhoudend is — zijn thans vrij wel verdwenen. In deze vroegere bedrijven, met slechts eenige kuipen waarboven eene plank waarop het goed schoon werd geboend, kwamen allengs machinaal door paard of stoom bewogen stampers, die op hun beurt door oscilleerende waschmachines of trommels vervangen werden. Spoelen, drogen enz. geschiedt thans op doelmatiger wijze, vooral het laatste, waar stoom daarvoor gebruikt kan worden; stoommangels verdringen den handmangel, strijkmachines het oude strijkijzer, zelfs de naam bleekerij wordt thans door waschinrichting of stoomwasscherij en bleekerij vervangen.

De werkzaamheden der mannen bestaan gewoonlijk in het zware werk als het sjouwen met het goed en het rondbrengen er van, hier en daar wasschen zij mede en behandelen de waschmachine. De vrouwen spoelen, wasschen, mangelen en strijken en hangen het goed op de zolders. Jeugdige personen plakken het goed d. w. z. maken het gereed voor droogzolders en stoommangel, leggen het in den stoommangel en sorteeren het inkomende vuile goed.

De gemiddelde werkduur van mannen is zelden minder dan 12 uur per dag, die van vrouwen en kinderen 11 uur; in kleine bleekerijen minder, vooral waar niet gestreken wordt. In zulke inrichtingen begint men gewoonlijk 's Maandags middags en eindigt Vrijdags. Overwerk komt bijna geregeld voor in den tijd van feestdagen, ook wel des zomers waar men wascht voor hotels. Bij het bezoeken van 65 inrichtingen werden daarin aangetroffen 247 mannen, waaronder de patroons aangezien deze nagenoeg altijd medewerken, 46 gehuwde en 515 ongehuwde vrouwen en 169 jeugdige personen. Gehuwde vrouwen treft men, behalve de vrouwen der patroons, zelden aan in de grootere bedrijven maar nog dikwijls in de kleinere inrichtingen, waar slechts gedurende de drie eerste dagen der week gewasschen wordt en overigens doorgehaald en gedroogd wordt.

Vroeger woonden gewoonlijk de meid en de knecht jarenlang bij denzelfden patroon. Aan dat inwonen zijn nadeelen voor het personeel verbonden want komt er onverwachts veel werk dan wordt er allicht na den bepaalden tijd doorgewerkt en kan een inwonende dienstbare minder gemakkelijk zich daaraan onttrekken. Voor den patroon is er voordeel aan verbonden want een inwonende knecht krijgt *f* 2.50 per week met kost en inwoning; een zelfde niet inwonende knecht verdient nu tot *f* 10 per week.

Om het willekeurig verlaten van den dienst door z. g. meiden en knechts is er o. a. in Gouda eene vereeniging van bleekerspatroons opgericht welke bepaald heeft, dat niemand dan op verbeurte van *f* 10 een meid of knecht van

een ander zal aannemen mits deze voorzien zij van een ontslagbiljet.

Het loon in een klein bedrijf bedraagt voor eene waschvrouw, die zoo nu en dan inspringt, voor iemand die ziek is, behalve de kost 80 cent en voor eene vaste vrouw 70 cent per dag; voor een knecht gemiddeld f 8 per week buiten de kost. In grootere bedrijven verdienen te Gouda een meisje van 12—16 jaar *f* 2 tot *f* 4 per week, eene vrouw boven de 16 jaar van *f* 4 tot *f* 7; een knecht van *f* $7^1/_2$ tot *f* $9^1/_2$ per week; te Leiden en te Delft varieert het loon van een meisje van 12 jaar tot dat van een volslagen strijkster van *f* 2.25 tot *f* 7 en van een gewone waschvrouw van *f* 3.50 tot *f* 4.50 en dat der knechten van *f* 5.50 tot *f* 9 soms van *f* 12 tot *f* 15 per week. In een enkele waschinrichting is het loon eener bekwame strijkster *f* 10 en in den zomer *f* 14 per week; te 's Gravenhage bedraagt het van *f* 9 tot *f* 14 voor de mannen en van *f* 1.75 tot *f* 8.25 voor jeugdige personen en vrouwen. In den zomer is het doorgaans zeer moeielijk om bekwame strijksters te krijgen hoofdzakelijk omdat in de groote pensions en hotels gestreken wordt voor hoog loon; indertijd werd in een dier hotels een linnenmeisje gevraagd tegen een loon van *f* 500 per jaar met kost en inwoning.

b. Kuiperijen.

Droge kuiperijen.
Natte „ .
Machinale „ .

Zoowel machinale als droge of handkuiperijen, ook natte waar men de gebruikte vaten van nieuwe hoepels voorziet en nieuwe vaten z.g. volkuipt, komen veel in mijne inspectie voor. De jongens beginnen meestal met allerlei boodschappen te doen voor de knechts zoodat zij gedeeltelijk door dezen ook betaald worden en verdienen dan gewoonlijk *f* 1.50 per week. Op ruim 14-jarigen leeftijd beginnen zij het kuipen te leeren. Het loon der knechts, die meestal per stuk werken, bedraagt gewoonlijk van *f* 8 tot *f* 14 per week, soms veel meer.

De jongens werken gewoonlijk van 7 tot 7, de mannen, die gewoonlijk per stuk werken, meestal langer en ongeregeld, korter in het begin, langer en zelfs zeer lang en laat in het einde der week; in machinale kuiperijen is het loon hooger en loopt daar voor jongens van *f* 2 tot *f* 5, en voor een aankomenden zager van *f* 6—*f* 12, terwijl de meer geoefende zagers van *f* 12—*f* 20 per week verdienen. De werktijd is van 6—$12^1/_2$ en van $1^1/_2$—7 met $^1/_2$ uur rusttijd. In de natte kuiperij is de werktijd al zeer ongeregeld, 's winters gewoonlijk van 8 tot 8 en 's zomers heeft men gewoonlijk geen arbeiders genoeg, die dit werk verstaan, zoodat dan de werktijd loopt van 's morgens 6 tot soms 12 uur 's nachts of wel den geheelen nacht door tot den volgenden middag 12 uur.

Nettenboeterijen. Hier worden de netten gerepareerd door vrouwen en meisjes; in Juli, Augustus, September en October in open lucht op het land, gedurende de wintermaanden op de boetzolders. In het boetbedrijf wordt per uur gewerkt, 's winters gemiddeld 49 uur per week van 's morgens 8 uur tot 's avonds 6 uur, 's zomers gedurende 11 daags tusschen 5½ uur en 7 uur. De meisjes verdienen in den winter 2 cent per uur en in den zomer 2½ cent of 3 cent, zoodat zij in den winter *f* 1 en in den zomer *f* 2 per week verdienen; de vrouwen verdienen in den zomer in den drukken tijd 10 cent per uur zoodat het weekloon in den zomer stijgt tot *f* 7.20 en in den winter gemiddeld *f* 4 of 4.50 bedraagt. Het aantal gehuwde boetsters is niet groot; de boetzolders zijn gewoonlijk ruime zolders, waar gestookt wordt.

In de meeste gevallen wordt er 2 of 3 dagen aan de netten van eene vleet gewerkt en verhuist men daarna weer naar een ander stuk land. Oudere vrouwen en gehuwden treft men onder de boetsters niet veel aan, behalve de hoofdvrouw die de boetsters aanwerft en met hare geheele personeel van den eenen reeder naar den anderen gaat.

De Inspecteur van den Arbeid in de 3e Inspectie:
H. F. KUIJPER.

'S-GRAVENHAGE, 21 Juni 1905

Staat I. Jaar 1903.

OVERZICHT

van de verkregen gegevens betreffende de naleving van bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

De invulling had plaats van de kolommen:

3 en 4 volgens opgave van Gemeentebesturen;
5—11 en 16 volgens opgave van H.H. Burgemeesters;
14 en 15 volgens opgave van H.H. Commissarissen der Koningin;
17 en 18 volgens opgave van H.H. Ambtenaren van het O. M.

a = algemeene; *e* = enkele; *v* = verschillende; *vd. tz.* = voortdurend toezicht; *g* = geene.

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Zuid-Holland.						
1	Ter Aar	„	„	11	6	10	10
2	Aarlanderveen . . .	1	1	34	25	41	41
3	Alkemade	1	„	6	1	2	2
4	Alphen	2	1	68	123	109	96
5	Ammerstol	„	„	27	69	38	25
6	Barwoutswaarder . .	„	„	9	15	9	5
7	Benthuizen	„	„	2	3	3	3
8	Bergambacht . . .	„	„	28	97	35	23
9	Bergschenhoek . . .	1	„	3	1	3	3
10	Berkel	2	„	4	1	2	2
11	Berkenwoude . . .	„	„	39	64	62	45
12	Bleiswijk	„	„	5	3	5	5
13	Bodegraven	3	1	55	40	49	48
14	Boskoop	3	„	15	11	16	16
15	Capelle a/d. IJssel .	4	„	35	105	145	134
16	Delft.	8	3	249	625	446	356
17	Gouda	10	3	303	837	888	556
18	Gouderak	„	„	4	2	5	5
19	's Gravenhage . . .	37	26	1788	2744	2707	1639
20	's Gravenzande . . .	4	1	18	21	19	19
21	Haastrecht	1	„	15	11	16	15

bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
„	„	4	„	21	„	„	2	„	„
„	3	4	„	85	„	„	1	„	„
„	„	42	„	5	„	„	3	„	„
13	46	272	„	151	„	7	47	„	„
13	5	*onbep.*	„	21	„	„	9	„	„
4	12	*vd. tz.*	„	17	„	„	„	„	„
„	„	*vd. tz.*	„	11	„	„	„	„	„
12	1	„	„	7	„	„	22	„	„
„	„	38	„	15	„	„	1	„	„
„	„	24	„	„	„	„	2	„	„
17	68	156	„	1	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
1	2	2	„	68	1	2	29	1	„
„	„	60	„	34	„	„	23	„	„
11	35	140	„	36	„	„	98	„	„
90	82	138	„	„	8	19	253	2	„
332	534	195	„	„	29	55	218	1	1
„	„	16	„	48	„	„	8	„	„
1068	2573	4306	„	„	192	175	1826	42	6
„	„	*9*	„	63	„	„	81	„	„
1	9	58	„	10	„	„	4	„	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
22	Hazerswoude . . .	1	„	23	10	23	23
23	Hekendorp	„	„	7	10	19	8
24	Hillegersberg . . .	1	3	34	62	73	50
25	Hillegom	4	„	31	23	60	30
26	Hof van Delft . . .	3	„	23	21	36	28
27	Katwijk	4	2	76	102	178	98
28	Kethel	„	„	8	7	10	7
29	Koudekerk	1	„	24	19	31	29
30	Krimpen a/d Lek . .	„	„	16	43	30	30
31	Krimpen a/d IJssel .	1	2	20	100	113	106
32	Lange Ruige Weide .	1	„	6	6	12	6
33	Leiden	16	21	712	2035	1927	1066
34	Leiderdorp	3	1	25	88	68	68
35	Leimuiden	1	„	9	8	12	12
36	Lekkerkerk	3	„	33	35	62	62
37	de Lier.	„	1	6	2	6	6
38	Lisse	1	„	15	10	17	17
39	Loosduinen	2	„	29	39	34	22
40	Maasland	„	„	15	15	14	14
41	Maassluis	2	„	164	210	259	168
42	Moercappelle. . . .	„	„	1	„	1	1
43	Monster	1	2	16	3	13	13
44	Moordrecht	1	„	47	87	74	54
45	Naaldwijk.	2	1	36	18	26	26

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	92	"	27	"	"	6	"	"
11	1	9	"	5	"	"	"	"	"
23	12	138	"	63	"	"	20	"	"
30	"	*vd. tz.*	"	41	"	"	31	"	"
8	45	"	"	19	5	10	82	"	"
80	300	*vd. tz.*	"	18	1	1	35	2	"
3	"	32	"	11	"	"	"	"	"
2	8	24	"	30	"	"	6	"	"
"	"	44	"	208	"	"	40	"	"
7	25	*vd. tz.*	"	20	"	"	74	1	"
6	"	6	"	"	"	"	1	"	"
861	1904	2787	"	"	64	77	458	21	1
"	"	100	"	34	"	"	65	1	"
"	"	24	"	"	"	"	4	"	"
"	1	66	"	13	"	"	22	"	"
"	"	12	"	6	"	"	"	"	"
"	"	*vd. tz.*	"	30	"	"	14	"	"
12	147	220	"	33	3	12	30	1	"
"	"	12	"	21	"	"	7	"	"
91	161	*vd. tz.*	"	25	5	22	86	"	2
"	"		"	"	"	"	1	"	"
"	"	48	"	13	"	"	5	"	"
20	15	*vd. tz.*	"	"	"	"	8	"	"
"	1	218		20			54	1	1

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
						geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.	Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
46	Nieuwerkerk a/d. IJssel	„	„	17	40	40	35
47	Nieuwkoop	„	„	34	19	27	27
48	Nieuwveen	„	„	10	7	6	6
49	Noordwijk.	4	„	37	36	50	42
50	Noordwijkerhout . .	„	„	2	„	3	3
51	Nooddorp	„	„	4	2	5	5
52	Oegstgeest	„	2	13	24	28	25
53	Ouderkerk a/d. IJssel	„	„	21	22	36	26
54	Oudewater	„	„	34	38	31	27
55	Oudshoorn	5	2	31	45	31	31
56	Overschie	2	1	18	23	17	17
57	Papekop	„	„	1	1	1	1
58	Pijnacker	„	„	10	4	13	13
59	Reeuwijk	„	„	18	12	23	22
60	Rietveld	„	„	6	4	7	6
61	Rijnsaterwoude . . .	2	„	5	2	5	5
62	Rijnsburg	2	„	7	2	4	4
63	Rijswijk.	4	1	33	78	83	45
64	Sassenheim	1	„	14	5	9	9
65	Schiebroek	1	„	3	1	3	3
66	Schiedam	9	13	436	1034	992	726
67	Schipluiden	„	„	10	6	17	10
68	Schoonhoven. . . .	6	„	74	112	151	134
69	Stolwijk	„	„	17	13	19	14

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).		Rijks-politie.						
voor meisjes van 12—16 jaren.		Plaatselijke politie.	Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.	den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
5	37	*vd. tz.*	”	29	”	”	10	”	”
”	”	”	”	47	”	”	3	1	”
”	”	*vd. tz.*	”	23	”	”	”	”	”
8	102	65	”	44	”	”	15	1	”
”	”	”	”	6	”	”	4	”	”
”	”	12	”	7	”	”	3	”	”
3	8	4	”	16	”	”	18	1	”
10	58	3	”	13	”	”	6	1	”
4	24	*vd. tz.*	”	71	2	”	21	”	2
”	”	*vd. tz.*	”	51	”	”	25	1	”
”	”	*vd. tz.*	”	58	6	”	21	2	”
”	”	1	”	3	”	”	1	”	”
”	”	40	”	7	”	”	2	”	”
1	5	36	”	16	”	”	5	”	”
1	12	*vd. tz.*	”	25	”	”	2	”	”
”	”	20	”	11	”	”	”	”	”
”	2	14	”	7	”	”	5	”	”
38	99	64	”	30	10	”	50	1	”
”	”	7	”	20	”	”	11	”	”
”	”	3	”	5	”	”	”	”	”
266	418	*vd. tz.*	”	1	3	10	439	10	6
7	”	2	”	10	”	”	2	”	”
17	18	380	”	67	”	”	32	2	”
5	10	”		6			12	”	”

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Aan geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
70	Stompwijk.	»	1	19	15	22	22
71	Valkenburg . . .	»	»	7	10	15	13
72	Veur.	1	»	3	»	2	2
73	Vlaardingen	16	4	362	851	977	524
74	Vlaardinger-Ambacht.	2	»	4	6	3	3
75	Vlist.	»	»	3	»	4	4
76	Voorburg	2	»	38	55	52	29
77	Voorhout	2	»	8	6	9	9
78	Voorschoten	»	»	21	9	33	32
79	Vrijenban	»	»	13	90	123	123
80	Waarder	»	»	7	10	5	1
81	Waddinxveen . . .	1	»	55	70	97	83
82	Warmond	1	»	8	8	8	8
83	Wassenaar	1	»	9	5	8	8
84	Wateringen	2	»	9	9	9	9
85	Woerden	1	»	66	93	141	107
86	Woubrugge	1	»	14	7	11	11
87	Zegwaart	»	1	17	15	15	15
88	Zevenhoven	»	»	5	2	5	5
89	Zevenhuiven	»	»	14	9	17	17
90	Zoetermeer	»	»	3	2	4	4
91	Zoeterwoude	1	»	21	25	29	29
92	Zwammerdam . . .	2	»	25	15	21	21
	Totaal . . .	194	94	5680	10599	10919	7307

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.									
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
»	2	57	»	7	»	»	17	1	»
2	6	21	»	5	»	»	»	»	»
»	3	3	»	16	»	»	3	»	»
453	962	1448	»	»	7	12	250	8	»
»	»	*vd. tz.*	»	6	»	»	»	»	»
»	»	12	»	»	»	»	»	»	»
23	66	3	»	64	8	»	40	»	»
»	»	4	»	6	»	»	4	»	»
1	1	84	»	33	»	»	8	»	»
»	15	52	»	11	»	1	161	»	»
4	»	*vd. tz.*	»	8	»	»	2	»	»
14	2	165	»	20	»	»	32	»	»
»	»	32	»	19	»	»	3	»	»
»	»	*vd. tz.*	»	32	»	»	6	»	»
»	»	36	»	6	»	»	3	»	»
34	56	*vd. tz.*	»	154	1	»	40	1	»
»	»	46	»	22	»	»	2	»	»
»	»	32	»	7	»	»	3	»	»
»	»	*vd. tz.*	»	25	»	»	1	»	»
»	»	*vd. tz.*	»	19	»	»	1	»	»
»	»	6	»	3	»	»	»	»	»
»	42	*vd. tz.*	»	26	»	»	27	1	»
»	»	31	»	50	»	»	5	»	»
3612	7938				345	403	4971	104	19

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	FABRIEKEN EN — in den — Aan: Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids: Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Zuid-Holland.						
1	Ter Aar	„	1	9	1	5	5
2	Aarlanderveen . . .	1	2	24	29	36	36
3	Alkemade	1	1	5	5	5	5
4	Alfen	2	4	70	131	67	65
5	Ammerstol	1	„	33	62	30	22
6	Barwoutswaarder . .	„	„	12	26	25	12
7	Benthuizen	„	„	4	6	8	8
8	Bergambacht. . . .	„	„	24	109	32	21
9	Bergschenhoek . . .	1	1	5	3	7	7
10	Berkel	„	„	5	4	5	5
11	Berkenwoude . . .	„	„	4	3	4	4
12	Bleiswijk	2	„	6	2	3	3
13	Bodegraven	1	2	54	40	49	49
14	Boskoop	2	„	8	11	12	12
15	Capelle a/d. IJssel .	„	„	34	90	113	106
16	Delft.	2	4	„	772	847	644
17	Gouda	10	7	424	819	949	599
18	Gouderak	2	1	42	57	74	50
19	's Gravenhage . . .	56	27	1827	2546	2810	1687
20	's Gravenzande . . .	4	1	46	44	36	36
21	Haastrecht	2	„	16	23	25	25

…epalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. — …tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Verrichte inspectiën — Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Verrichte inspectiën — Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
”	”	4	”	22	”	”	1	”	”
”	3	4	”	73	”	”	5	”	”
”	”	45	”	16	”	”	6	”	”
2	35	4	”	157	”	9	57	1	1
8	”	*vd. tz.*	”	28	”	”	6	”	”
13	12	*vd. tz.*	”	14	”	”	6	”	”
”	”	”	”	8	”	”	1	”	”
11	”	*vd. tz.*	”	12	”	”	12	”	”
”	”	12	”	15	”	”	4	”	”
”	”	6	”	”	”	”	1	”	”
”	”	4	”	1	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	2	”	”
”	2	2	”	53	”	”	15	”	”
”	”	4	”	38	”	”	20	”	1
7	38	2	”	42	”	”	165	1	”
203	85	380	”	”	10	21	331	3	1
350	553	171	”	”	41	67	197	8	”
24	70	4	”	47	”	”	11	3	”
1123	2610	4421	”	”	179	173	2184	22	14
”	”	”	”	107	”	”	72	2	”
”	2	*vd. tz.*	”	25	”	”	3	”	”

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
22	Hazerswoude . . .	„	1	25	13	22	22
23	Hekendorp	„	„	8	6	20	10
24	Hillegersberg . . .	1	1	12	9	16	7
25	Hillegom	4	„	17	28	22	16
26	Hof van Delft . . .	3	3	33	39	67	44
27	Katwijk	2	2	76	102	178	98
28	Kethel	„	„	7	11	15	7
29	Koudekerk	„	2	26	23	25	24
30	Krimpen a/d Lek . .	„	„	14	45	119	119
31	Krimpen a/d IJssel .	2	2	24	92	129	122
32	Lange Ruige Weide .	1	1	7	6	15	7
33	Leiden	11	12	835	2152	2000	1115
34	Leiderdorp	3	„	28	168	107	107
35	Leimuiden	1	„	12	10	11	11
36	Lekkerkerk	2	„	41	46	80	80
37	(de) Lier	„	„	9	6	7	7
38	Lisse	„	„	18	13	20	20
39	Loosduinen	2	2	25	40	66	30
40	Maasland	2	1	16	12	15	15
41	Maassluis	2	1	127	178	242	167
42	Moercapelle	„	„	3	2	3	3
43	Monster	3	„	19	18	25	25
44	Moordrecht	1	„	47	69	70	52
45	Naaldwijk.	2	2	36	23	25	25

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen, wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	4	"	29	"	"	9	"	"
10	"	3	"	3	"	"	1	"	"
9	"	12	"	11	"	"	13	"	"
6	"	"	"	36	"	"	53	"	"
23	44	*vd. tz.*	"	29	11	30	79	3	"
80	300	*vd. tz.*	"	17	"	"	44	"	4
8	"	2	"	23	"	"	8	1	"
1	7	1	"	37	"	"	4	"	"
"	"	22	"	163	"	"	49	"	"
7	16	4	"	28	"	1	112	"	"
8	"	2	"	"	"	"	1	"	"
885	2855	2031	"	"	74	120	571	30	14
"	20	4	"	40	"	"	159	3	"
"	"	4	"	"	"	"	10	"	"
"	1	2	"	27	"	"	34	1	"
"	"	2	"	7	"	"	1	"	"
"	"	*vd. tz.*	"	28	"	"	15	"	"
36	145	12	"	48	8	10	46	"	"
"	"	12	"	51	"	"	20	"	"
75	151	*vd. tz.*	"	"	4	16	92	1	"
"	"	"	"	4	"	"	"	1	"
"	"	3	"	11	"	"	17	"	"
18	15	12	"	"	"	"	15	1	"
"	2	12	"	13	"	"	49	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Aan — geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
46	Nieuwerkerk a/d IJssel	„	„	11	28	23	15
47	Nieuwkoop	„	„	30	24	28	28
48	Nieuwveen	1	„	13	8	10	10
49	Noordwijk	5	1	50	25	49	39
50	Noordwijkerhout . .	„	„	2	„	„	„
51	Nooddorp	„	„	7	4	8	8
52	Oegstgeest	2	„	20	24	26	24
53	Ouderkerk a/d IJssel	„	„	23	29	50	39
54	Oudewater	„	„	55	45	35	27
55	Oudshoorn	„	2	41	47	68	67
56	Overschie	2	2	46	40	58	55
57	Papekop	„	„	1	„	1	1
58	Pijnacker	„	„	10	„	9	9
59	Reeuwijk	1	„	16	7	22	22
60	Rietveld	„	„	7	7	9	8
61	Rijnsaterwoude . . .	„	„	7	5	5	5
62	Rijnsburg	1	„	8	4	9	8
63	Rijswijk	„	„	34	83	87	50
64	Sassenheim	2	„	17	11	12	12
65	Schiebroek	„	„	1	4	4	„
66	Schiedam	7	14	410	1087	959	656
67	Schipluiden	„	„	10	4	11	11
68	Schoonhoven . . .	„	5	74	115	151	116
69	Stolwijk	„	„	16	8	22	15

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.									
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
8	36	*vd. tz.*	”	27	”	”	11	1	”
”	”	12	”	81	”	”	6	”	”
”	”	*vd. tz.*	”	41	”	”	2	”	”
10	40	14	”	43	”	”	33	1	”
”	”	”	”	2	”	”	3	”	”
”	”	4	”	2	”	”	4	1	”
2	5	4	”	23	”	”	34	”	2
11	58	3	”	19	”	”	10	1	”
8	23	30	”	48	1	”	17	1	”
1	4	*vd. tz.*	”	49	”	”	27	”	”
3	3	*vd. tz.*	”	41	5	”	23	1	”
”	”	1	”	1	”	”	3	”	”
”	”	4	”	4	”	”	”	”	”
”	6	3	”	18	”	”	1	”	”
1	12	*vd. tz.*	”	24	”	”	6	1	1
”	”	4	”	15	”	”	”	”	”
1	”	6	”	4	”	”	5	”	”
37	82	2	”	27	3	”	69	1	”
”	”	14	”	28	”	”	12	”	”
4	”	4	”	7	”	”	1	”	”
303	457	*vd. tz.*	”	”	6	8	547	12	9
”	”	2	”	10	”	”	3	”	”
35	36	12	”	69	”	”	38	1	”
7	1	*vd. tz.*	”	10	”	”	10	”	”

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den … Aan … Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids… Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
70	Stompwijk.	„	„	17	6	21	21
71	Valkenburg	„	„	7	9	14	13
72	Veur.	1	„	4	3	4	4
73	Vlaardingen	10	8	378	849	1071	538
74	Vlaardinger-Ambacht.	„	1	6	8	9	4
75	Vlist.	„	„	„	„	„	„
76	Voorburg	1	1	40	98	71	46
77	Voorhout	1	„	8	1	7	7
78	Voorschoten	„	„	27	21	39	38
79	Vrijenban	2	„	15	112	49	48
80	Waarder	„	„	8	7	18	5
81	Waddinxveen . . .	„	„	48	85	101	88
82	Warmond	1	„	9	2	7	7
83	Wassenaar	„	„	12	11	13	13
84	Wateringen	„	„	11	6	13	13
85	Woerden	1	4	89	116	156	111
86	Woubrugge	„	„	13	5	10	10
87	Zegwaart	„	„	17	5	10	10
88	Zevenhoven	„	„	4	4	5	5
89	Zevenhuizen . , . .	„	„	16	9	14	14
90	Zoetermeer	„	„	4	4	4	4
91	Zoeterwoude	6	1	29	31	41	36
92	Zwammerdam . . .	„	„	24	17	18	18
		173	120	5812	10912	11792	7812

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	2	3	"	13	"	"	16	"	"
1	4	5	"	6	"	"	3	1	"
"	4	3	"	12	18	45	3	"	"
533	1078	*vd. tz.*	"	"	"	"	342	27	"
5	"	*vd. tz.*	"	10	"	"	5	1	"
"	"	*vd. tz.*	"	"	"	"	"	1	1
25	77	1	"	49	4	"	63	"	"
"	"	4	"	13	"	"	6	"	1
1	2	4	"	39	"	"	17	"	"
1	10	4	"	17	2	"	131	"	"
13	"	*vd. tz.*	"	4	"	"	1	"	"
13	7	2	"	30	"	"	52	"	"
"	"	2	"	18	"	"	7	"	"
"	"	*vd. tz.*	"	60	"	"	9	"	"
"	"	4	"	9	"	"	3	"	"
45	87	*vd. tz.*	"	165	"	"	36	1	"
"	"	6	"	17	"	"	1	"	"
"	"	2	"	20	"	"	8	"	"
"	"	"	"	18	"	"	2	"	"
"	"	*vd. tz.*	"	10	"	"	5	"	"
"	"	2	"	4	"	"	"	"	"
5	46	*vd. tz.*	"	16	"	"	58	1	1
"	"	4	"	51	"	"	12	"	"
3980	9046				366	500	6146	134	50

OVERZICHT *van de fabrieken en werkplaatsen, vermeld in kolom* 5 *van den Staat I, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal bedrijven in: Zuid-Holland, Noordelijk deel.
1	Aardewerk, glas enz.	123
2	Diamant enz.	
3	Boek- en steendrukkerijen enz. . . .	151
4	Bouwbedrijven	1236
5	Chemische nijverheid enz.	28
6	Hout- en stroobewerking enz.	525
7	Kleeding en reiniging	1209
8	Kunstnijverheid	13
9	Leder, wasdoek enz.	51
10	Oer, steenkolen, turf enz.	6
11	Metalen (bewerking van)	534
12	Stoom- en andere werktuigen enz. . .	153
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	191
14	Papier enz.	35
15	Textiele nijverheid	335
16	Gas en electriciteit	9
17	Voedings- en genotmiddelen.	1081
	Totaal	5680
	Totalen over 1904	5812

Staat III.

OVERZICHT

van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke.			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	6	12	10	15	425	6	3	1	4
2	Diamant enz.	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	23	51	75	65	798	1	7	6	14
4	Bouwbedrijven	,,	2	1	,,	155	,,	,,	,,	,,
5	Chemische nijverheid enz. .	,,	,,	4	3	107	4	6	11	7
6	Hout- en stroobewerking enz.	24	64	59	59	1169	,,	,,	,,	,,
7	Kleeding en reiniging . . .	,,	6	4	20	289	8	16	39	43
8	Kunstnijverheid	,,	,,	1	1	15	,,	,,	,,	,,
9	Leder, wasdoek enz. . . .	,,	2	5	3	75	,,	,,	,,	,,
10	Oer, steenkolen, turf enz.. .	,,	1	1	,,	17	,,	,,	,,	,,
11	Metalen (bewerking van) . .	8	23	24	23	353	,,	,,	,,	,,
12	Stoom- en andere werktuigen,	6	20	22	23	573	,,	,,	,,	,,
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	13	40	51	50	1292	,,	,,	,,	,,
14	Papier enz.	4	7	8	14	104	2	1	5	7
15	Textiele nijverheid	22	40	37	40	669	19	50	59	59
16	Gas en electriciteit	,,	,,	,,	,,	17	,,	,,	,,	,,
17	Voedings- en genotmiddelen	15	43	42	56	1914	2	15	12	12
	Totaal	121	311	344	372	7972	42	98	133	146

(1) In 2 bedrijven werden paarden als drijfkracht gebezigd.

n de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

ersonen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
29	45	556	27	15	,,	,,	7	,, [1])	4
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
31	,,	1071	47	3	3	,,	43	,,	3
,,	,,	158	5	,,	,,	,,	1	,,	4
37	,,	179	11	5	,,	,,	3	,,	3
,,	,,	1375	105	45	2	,,	43	11	10
442	24	891	60	41	,,	,,	6	,, [1])	13
,,	,,	17	2	,,	,,	,,	,,	,,	2
2	,,	87	7	3	1	,,	1	,,	2
,,	,,	19	2	2	,,	,,	1	,,	,,
40	80	551	40	5	2	,,	19	,,	14
,,	,,	644	44	17	,,	,,	28	,,	,,
,,	,,	1446	24	7	,,	,,	6	,,	12
53	1	206	4	1	,,	,,	3	1	,,
355	27	1377	26	21	,,	,,	5	,,	3
,,	,,	17	4	4	,,	,,	3	,,	,,
86	21	2218	318	159	1	,,	106	31	74
1075	198	10812	726	328	9	,,	275	43	144

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuige[n]*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende[…]								
		Mannelijke.					Vrouwelijke			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren.	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	18	30	25	43	767	5	7	8	6
2	Diamant	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	14	33	40	49	585	1	2	6	2
4	Bouwbedrijven	2	9	9	9	197	"	"	"	"
5	Chemische nijverheid enz. .	4	3	3	6	251	"	"	2	1
6	Hout- en stroobewerking enz.	23	38	64	43	943	"	"	"	"
7	Kleeding en reiniging . . .	3	12	20	15	433	33	100	172	183
8	Kunstnijverheid	"	"	1	1	8	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek, enz. . . .	"	2	1	2	60	"	"	"	"
10	Oer, steenkolen, turf enz.. .	"	"	"	"	"	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van) . .	11	27	47	25	491	"	"	"	"
12	Stoom- en andere werktuigen	5	7	24	17	334	"	"	"	"
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	11	36	49	45	914	"	"	"	"
14	Papier enz.	3	6	7	6	80	3	4	2	3
15	Textiele nijverheid	6	25	33	25	272	15	46	54	57
16	Gas en electriciteit	"	"	"	"	45	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen	13	44	59	61	1737	2	2	5	1
	Totaal	113	272	382	347	7117	59	161	249	253

(1) In 8 bedrijven worden paarden als drijfkracht gebezigd.

. de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

...ersonen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
62	80	1051	48	27	,,	,,	10	3 1)	7
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
5	,,	737	49	2	4	,,	44	,,	9
,,	,,	226	26	,,	,,	,,	5	2	19
1	1	272	18	16	,,	,,	5	,,	2
3	,,	1114	79	25	,,	,,	25	10	24
1192	70	2233	162	65	,,	,,	6	2 1)	93
,,	,,	10	1	,,	,,	,,	,,	,,	1
,,	,,	65	4	1	,,	,,	1	,,	2
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
2	,,	603	83	2	3	,,	20	,,	58
,,	,,	387	31	10	,,	,,	14	,,	8
,,	,,	1055	30	8	,,	,,	10	,,	12
21	8	143	8	1	1	,,	1	,,	6
340	26	899	16	10	,,	,,	2	,,	7
,,	,,	45	8	4	,,	,,	7	,,	,,
24	2	1950	408	84	6	,,	69	32 1)	240
1650	187	10790	971	255	14	,,	219	49	488

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, diamant, glas enz.	1	3	"	"	1	2	5	36	7	90
2	Diamant enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	2	8	8	19	23	207	7	28	4	11
4	Bouwbedrijven	"	"	"	"	"	"	"	"	3	3
5	Chemische nijverheid enz.	2	5	"	"	"	"	1	6	1	61
6	Hout- en stroobewerking enz.	1	1	4	6	2	20	26	85	33	94
7	Kleeding en reiniging	5	15	4	48	12	106	11	130	28	303
8	Kunstnijverheid	1	2	"	"	"	"	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	"	"	2	9	1	1	"	"	1	2
10	Oer, steenkolen, turf	"	"	"	"	"	"	"	"	1	2
11	Metalen (bewerking van)	2	128	2	3	9	15	5	17	12	35
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	1	1	"	"	2	4	7	29	18	37
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	"	"	"	"	2	5	"	"	18	149
14	Papier	"	"	1	35	2	59	"	"	1	8
15	Textiele nijverheid	1	1	2	89	2	308	4	133	6	177
16	Gas en electriciteit	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen	20	84	5	15	11	38	21	126	29	41
	Totaal	36	248	28	224	67	765	87	590	162	1013

N.B. In eenige bedrijven waren de werkuren onbepaald, werkten geen beschermde personen of

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.

9 uur of minder. Aantal bedrijven.	9 uur of minder. Aantal personen.	9½ uur. Aantal bedrijven.	9½ uur. Aantal personen.	10 uur. Aantal bedrijven.	10 uur. Aantal personen.	10½ uur. Aantal bedrijven	10½ uur. Aantal personen.	11 uur. Aantal bedrijven.	11 uur. Aantal personen.	11½ uur. Aantal bedrijven.	11½ uur. Aantal personen.	12 uur. Aantal bedrijven.	12 uur. Aantal personen.	12½ uur. Aantal bedrijven.	12½ uur. Aantal personen.	13 uur. Aantal bedrijven.	13 uur. Aantal personen.	13½ uur. Aantal bedrijven.	13½ uur. Aantal personen.	14 uur of meer. Aantal bedrijven.	14 uur of meer. Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
1	6	"	"	4	96	4	59	7	116	4	61	3	46	2	17	2	24	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	7	4	61	26	536	7	103	9	91	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	1	"	"	"	"	"	"	1	7	"	"	2	112	"	"	1	35	"	"	"	"
2	4	"	"	1	2	2	17	3	26	"	"	2	24	1	34	"	"	"	"	"	"
2	4	"	"	4	14	11	191	27	322	16	173	22	256	13	121	8	71	"	"	2	17
"	"	"	"	6	38	2	8	15	101	8	27	11	62	4	33	3	10	1	8	1	2
"	"	1	7	"	"	"	"	"	"	1	8	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	17	"	"	3	24	1	8	2	26	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	9	"	"	"	"	"	"	"	"	1	8	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	2	17	7	37	5	54	5	33	5	72	12	115	3	18	1	7	"	"	"	"
1	2	"	"	2	7	6	78	15	147	6	63	13	273	1	3	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	4	270	"	"	13	926	4	54	3	42	"	"	"	"
"	"	"	"	2	88	"	"	1	10	"	"	1	6	"	"	"	"	"	"	"	"
1	3	3	108	4	235	7	97	9	209	"	"	1	8	"	"	"	"	"	"	1	9
"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"	2	13	1	3	"	"	"	"	"	"
50	101	2	12	27	213	16	161	38	308	14	165	57	317	20	118	32	192	5	32	57	295
59	128	14	231	83	1266	63	792	136	1649	56	595	140	2166	49	401	50	381	6	40	61	323

geen mannen, of kon een bepaalde dagelijksche arbeidstijd niet vastgesteld worden.

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	1	2	2	25	1	2	6	79	28	176
2	Diamant	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	6	21	11	34	17	45	7	31	3	21
4	Bouwbedrijven	"	"	1	1	2	3	6	11	9	14
5	Chemische nijverheid enz.	"	"	1	2	1	3	1	8	2	8
6	Hout- en stroobewerking enz.	1	2	2	2	5	10	14	35	33	122
7	Kleeding en reiniging	22	248	4	34	29	425	31	351	72	742
8	Kunstnijverheid	1	2	"	"	"	"	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	"	"	1	1	1	1	"	"	1	3
10	Oer, steenkolen, turf	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van)	2	3	7	11	11	30	10	15	28	53
12	Stoom- en andere werktuigen	"	"	"	"	4	6	1	1	13	46
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	"	"	"	"	"	"	6	24	17	117
14	Papier enz.	"	"	"	"	1	4	1	4	5	55
15	Textiele nijverheid	"	"	"	"	3	92	1	18	11	517
16	Gas en electriciteit	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen	13	29	8	11	30	74	30	60	29	39
	Totaal.	46	307	37	121	105	695	114	637	251	1913

N.B. In eenige bedrijven waren de werkuren onbepaald, werkten geen beschermde personen of

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.

9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.		11½ uur.		12 uur.		12½ uur.		13 uur.		13½ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
"	"	1	33	"	"	8	137	19	360	2	48	9	100	2	8	2	28	2	21	3	32
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	100	9	102	18	193	9	98	7	69	1	19	1	4	"	"	"	"	"	"	"	"
1	2	"	"	2	13	1	66	4	10	6	28	5	23	2	27	4	25	1	3	"	"
1	2	1	2	2	30	1	4	5	69	1	16	6	100	2	28	"	"	"	"	"	"
1	1	"	"	4	38	7	59	16	247	10	153	20	270	8	94	10	61	2	20	"	"
2	9	3	45	4	29	8	33	20	113	13	83	26	88	2	5	4	14	1	2	2	12
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	8	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	36	1	1	2	23	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2	9	1	8	7	112	3	6	22	123	13	71	25	113	7	34	3	15	"	"	"	"
1	2	1	5	7	65	3	18	8	141	2	24	8	79	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	45	2	185	6	120	6	259	2	155	11	135	1	9	1	6
"	"	"	"	1	2	"	"	6	78	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	1	"	"	2	33	"	"	7	227	"	"	2	11	"	"	"	"	"	"	"	"
1	1	1	7	1	1	1	7	2	21	"	"	2	8	"	"	"	"	"	"	"	"
56	89	7	31	34	142	19	88	53	232	27	151	63	278	15	117	54	245	9	42	72	322
69	216	24	233	82	658	61	561	171	1875	83	757	174	1334	42	491	88	523	16	97	78	372

geen mannen, of kon een bepaalde dagelijksche werktijd niet vastgesteld worden.

OVERZICHT *van het aantal vergunningen voor verlengden arbeidsduur, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		Aantal malen door:		Totaal der vergunningen in de 3e inspectie.
		den Commissaris der Koningin in de provincie:	burgemeesters in:	
N⁰.	OMSCHRIJVING.	Zuid-Holland.	Zuid-Holland.	
1	Aardewerk, glas enz.	"	"	"
	Pijpenfabrieken	"	2	2
3	Boek- en steendrukkerijen . .	"	5	5
6	Hout- en stroobewerking. . .	1	6	7
7	Kleeding en reiniging:			
	a. Dameskleermakerijen . . .	127	166	664
	b. Hoedenateliers	5	20	
	c. Wasch- en strijkinrichtingen	191	155	
9	Leder, wasdoek enz.	3	3	6
11	Metalen (bewerking van) . .	1	5	6
12	Stoom- en andere werktuigen .	"	1	1
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.. .	1	"	1
15	Textiele Nijverheid	7	27	34
17	Voedings- en genotmiddelen:			
	a. Cacaofabrieken	2	2	4
	b. Biscuitfabrieken	"	3	3
	c. Conservenfabrieken . . .	"	1	1
	d. Confiseurs (bedrijf van). .	4	3	7
	e. Zuivelinrichtingen . . .	"	1	1
	f. Haringpakkerijen	3	3	6
	Totaal . . .	345	403	748

Uit de kolommen 14 en 15 van Staat I blijkt het aantal malen, dat in de verschillende gemeenten deze vergunningen werden uitgereikt.

Voor zoover bekend werd op 1 aanvrage afwijzend beschikt.

OVERZICHT *van het aantal vergunningen voor verlengden arbeidsduur, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		Aantal malen door:		Totaal der vergunningen in de 3e inspectie.
		den Commissaris der Koningin in de provincie:	burgemeesters in:	
No.	OMSCHRIJVING.	Zuid-Holland.	Zuid-Holland.	
1	Aardewerk, glas enz.	"	"	"
	Pijpenfabrieken	"	1	1
3	Boek- en steendrukkerijen . .	"	2	2
6	Hout- en stroobewerking:			
	a. Rietmattenfabrieken. . .	"	1	3
	b. Kuiperijen	1	1	
7	Kleeding en reiniging:			
	a. Dameskleermakerijen . . .	144	196	737
	b. Hoedenateliers	4	13	
	c. Wasch- en strijkinrichtingen	185	195	
9	Leder, wasdoek enz.	"	21	21
11	Metalen (bewerking van) . . .	2	2	4
12	Stoom- en andere werktuigen .	"	2	2
15	Textiele Nijverheid:			
	a. Nettenboeterijen	13	55	70
	b. Touwslagerijen	1	1	
17	Voedings- en genotmiddelen:			
	a. Conservenfabrieken . . .	3	1	4
	b. Confiseurs (bedrijf van) .	11	7	18
	c. Haringpakkerijen	2	2	4
	Totaal . . .	366	500	866

Uit de kolommen 14 en 15 van Staat I blijkt het aantal malen, dat in de verschillende gemeenten deze vergunningen werden uitgereikt.

Voor zoover bekend werd op 4 aanvragen afwijzend beschikt.

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3	5	6	7	10,1e lid.
			Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Aardewerk, glas enz.	1	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen. . .	1	"	2	"	"	"
4	Bouwbedrijven	11	"	4	"	"	6
5	Chemische nijverheid	"	"	"	"	"	"
6	Hout- en stroobewerking . . .	8	1	7	"	"	1
7	Kleeding en reiniging:						
	a. damesmodes	7	"	7	"	"	1
	b. waschinrichtingen	13	"	52	"	"	"
	c. hoedenateliers	8	"	21	"	"	2
9	Leder, wasdoek enz.	"	"	"	"	"	"
	Schoenmakerijen	11	"	6	"	"	5
11	Bewerken van metalen enz. .	9	1	2	"	"	3
12	Stoom- en andere werktuigen .	3	"	"	"	"	1
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz. . .	3	"	"	"	"	"
15	Textiele nijverheid	1	"	"	42	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen :						
	a. brood- en banketbakkerijen	12	1	5	2	"	5
	b. sigarenmakerijen	"	"	"	"	"	"
	c. slagerijen	7	"	6	"	"	4
	d. branderijen	1	"	1	"	"	"
	e. fabr. v. verd. levensmiddelen	"	"	"	"	"	"
	f. zuivelfabrieken	"	"	"	"	"	"
	g. fabr. v. minerale wateren .	1	"	1	"	"	"
	h. graanhandel	2	"	1	"	"	1
	i. gistpakkerijen	2	1	1	"	"	"
	j. wijnhandel	"	"	"	"	"	"
	k. bierbrouwerijen.	"	"	"	"	"	"
18	Handel en verkeerswezen. . .	2	3	"	"	"	"
0	Kapper	1	"	"	"	"	1
	Totaal	104	7	116	44	"	30

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

tredingen				Totaal aantal overtredingen.	Veiligheidswet. Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen van art. 12		der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
10,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46.)			12	13				
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
1	„	„	„	1	2	5	„	„	„	„	5
„	„	„	„	2	1	„	„	„	„	3	3
4	6	„	„	20	2	3	„	„	„	„	3
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
1	1	„	„	11	„	„	„	„	„	„	„
1	8	„	„	17	„	„	„	„	„	„	„
1	1	„	„	54	1	„	„	„	1	„	1
12	4	„	„	39	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	6	„	„	17	„	„	„	„	„	„	„
2	4	„	„	12	4	1	„	„	3	„	4
3	1	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„
4	„	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	42	1	1	„	„	„	„	1
„	7	„	„	20	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	5	„	„	15	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	1	3	1	„	„	1	5	7
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	„	„	„	1	„	1
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
1	„	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	3	1	1	„	„	„	„	1
„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
30	44	„	„	271	19	15	„	„	6	8	29

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10, 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Aardewerk, glas enz.	10	"	13	"	"	4
3	Boek- en Steendrukkerijen . .	2	"	3	"	"	"
4	Bouwbedrijven	9	1	3	"	"	2
5	Chemische nijverheid	1	"	"	"	"	"
6	Hout- en Stroobewerking . . .	12	1	1	"	"	4
7	Kleeding en reiniging:						
	a. damesmodes	14	"	43	"	"	9
	b. waschinrichtingen	20	3	52	"	"	8
	c. hoedenateliers	3	"	2	"	"	4
9	Leder, wasdoek enz.	1	"	"	"	"	"
	a. schoenmakerijen	6	"	7	"	"	"
11	Metaalbewerking	7	"	"	"	"	3
12	Stoom- en andere werktuigen .	1	"	"	"	"	1
13	Scheepsbouw, verv. v. rijtuigen	2	1	"	"	"	"
14	Papier enz.	2	"	2	"	"	"
15	Textiele nijverheid	1	"	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen:						
	a. brood- en banketbakkerijen	24	1	8	"	4	30
	b. branderijen	"	"	"	"	"	"
	c. sigarenmakerijen	1	"	1	"	"	"
	d. fabr. v. minerale wateren .	2	"	"	"	"	2
	e. zuivelfabrieken	1	"	"	"	"	1
	f. slagerijen	7	"	4	"	"	4
	g. fabr. v. verd. levensmiddelen	1	3	5	"	"	"
	h. gistpakkerijen	1	"	"	"	"	1
	i. vischrookerijen	2	"	1	"	"	"
	j. molenaarsbedrijf.	"	"	"	"	"	"
	k. bierbrouwerijen.	1	"	1	"	"	"
18	Handel, verkeerswezen enz. .	1	1	"	"	"	"
0	Barbier, courantenbezorger . .	2	2	"	"	"	"
	Totaal. . . .	134	13	146	"	4	73

roordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

edingen — 0,4° lid. — Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	edingen — 11 — Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	edingen — der overige artikelen.	edingen — der bepalingen van het K.B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46.)	Totaal aantal overtredingen.	Veiligheidswet. — Totaal aantal vonnissen.	Veiligheidswet. — Aantal overtredingen — van art. 12 — Geen mededeeling van een ongeval.	Veiligheidswet. — Aantal overtredingen — van art. 13 — Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	Veiligheidswet. — Aantal overtredingen — der overige artikelen.	Veiligheidswet. — Aantal overtredingen — der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰ 215.) — ingevolge art. 6 der wet.	Veiligheidswet. — Aantal overtredingen — der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰ 215.) — ingevolge art. 7 der wet.	Veiligheidswet. — Totaal aantal overtredingen.
„	5	1	13	36	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	3	1	„	„	„	„	2	2
4	3	„	„	13	18	17	„	„	1	„	18
„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
4	11	„	„	21	7	11	„	„	„	„	11
„	9	„	„	61	„	„	„	„	„	„	„
1	9	„	„	73	1	1	„	„	„	„	1
„	3	„	„	9	„	„	„	„	„	„	„
1	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„
„	1	1	„	9	„	„	„	„	1	„	1
1	6	„	3	13	6	2	„	„	4	„	6
„	1	„	„	2	3	2	„	„	„	4	6
„	1	„	„	2	3	3	„	„	„	„	3
„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
3	33	„	1	80	3	1	„	„	2	„	3
„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	2	2
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	3	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	5	„	„	13	3	2	„	„	1	„	3
„	„	„	„	8	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	2	1	1	„	„	„	„	1
1	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	5	6
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
15	94	2	17	364	50	41	„	„	9	13	63

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet.									Veiligheidswet.					Totaal.
	Aantal overtredingen									Aantal overtredingen					
	van artikel							der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n°. 46).	van artikel		der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n°. 215).		
	3.	5.	6.	7.	10 1e lid.	10 4e lid.	11.			12.	13.				
	Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.	Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.			Geene mededeeling van een ongeval.	Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
0,50	„	2	42	„	2	1	2	„	„	„	„	„	„	„	49
1,—	„	16	„	„	8	4	14	„	„	„	„	„	1	3	46
1,50	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
2,—	2	25	2	„	16	24	23	„	„	4	„	„	2	2	100
2,50	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3,—	1	30	„	„	2	1	3	„	„	6	„	„	1	„	44
4,—	„	1	„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	3
5,—	„	34	„	„	„	„	„	„	„	5	„	„	2	3	44
6,—	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
7,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
8,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
10,—	4	7	„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	13
12,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
15,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
20,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
25,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
50,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	7	116	44	„	30	30	44	„	„	15	„	„	6	8	300

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 3. Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5. Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6. Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7. Zondagsarbeid.	10 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.	10 4e lid. Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	11. Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46).	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van artikel 12. Geene mededeeling van een ongeval.	13. Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215) ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	Totaal.
0,50	1	2	"	"	34	2	45	1	"	5	"	"	"	"	90
1,—	4	9	"	"	27	9	35	"	"	8	"	"	1	"	93
1,50	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2,—	"	9	"	"	11	4	10	1	1	26	"	"	4	4	70
2,50	"	"	"	"	1	"	2	"	6	"	"	"	"	"	9
3,—	5	27	"	2	"	"	1	"	5	1	"	"	2	2	45
4,—	"	16	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	16
5,—	3	63	"	"	"	"	1	"	4	1	"	"	"	5	77
6,—	"	3	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	5
7,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
7,50	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
8,—	"	6	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	6
10,—	"	9	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	2	12
12,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
15,—	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
20,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	1
25,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
50,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
75,—	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	1
Totaal	13	146	"	4	73	15	94	2	17	41	"	"	9	13	427

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	"	"	"	"	"	"	"
2	Drijfwerk	"	"	"	"	"	"	"
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	"	"	"	"	"	"	"
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	"	"	"	"	"	"	"
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen. . . .	"	"	"	"	"	"	"
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	"	"	"	"	"	"	1
7	Liften, lieren, kranen .	"	"	"	"	"	"	"
8	Wagens en transport van voorwerpen	"	"	"	1	1	"	"
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	2	"	1	7	1	3	"
10	Vallende voorwerpen .	1	"	"	4	"	1	"
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	"	"	"	3	"	"	"
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	"	"	"	"	"	"	"
13	Stoomketels en kooktoestellen	"	"	"	"	"	"	"
14	Andere oorzaken . . .	"	"	"	6	"	2	1
	Totaal	3	"	1	21	2	6	2

de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van)	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	1	”	”	”	1	”	2
”	”	”	”	1	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	3	1	1	5
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	1	”	1
”	”	”	3	5	”	”	”	1	”	11
”	”	”	”	2	”	”	”	2	3	21
”	”	”	3	3	2	”	”	”	2	16
”	”	”	”	3	”	”	”	”	”	6
”	”	”	”	2	1	”	1	1	2	7
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	1	2	”	1	1	”	14
”	”	”	6	18	5	”	5	8	8	85

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgevingen werden ontvangen* *werden ontvangen ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901,

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	„	„	„	„	„	„	„
2	Drijfwerk	„	„	„	„	„	„	„
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	„	„	„	„	„	„	„
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	„	„	„	„	„	„	„
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	„	„	„	„	„	„	„
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	„	„	„	„	„	„	„
7	Liften, lieren, kranen .	„	„	„	„	„	„	„
8	Wagens en transport van voorwerpen	„	„	„	„	„	„	„
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	„	„	„	„	„	„	„
10	Vallende voorwerpen .	„	„	„	„	„	„	„
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	„	„	„	„	„	„	„
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	„	„	„	„
13	Stoomketels en kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„
14	Andere oorzaken . . .	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	„	„	„	„

ingevolge art. 12 der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgevingen niet gerangschikt naar de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van)	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	3	3

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgevingen werden ontvangen werden ontvangen ingevolge art* 61 *der Ongevallenwet* 1901,

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aarde-werk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steen-drukkerijen enz.	Groep 4 — Bouw-bedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroo-bewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . .	"	"	"	"	"	"	"
2	Drijfwerk	"	"	"	"	"	"	"
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	"	"	"	"	"	"	"
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	"	"	"	"	"	"	"
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	"	"	"	"	"	"	"
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	"	"	"	"	"	"	"
7	Liften, lieren, kranen .	"	"	"	"	"	"	"
8	Wagens en transport van voorwerpen	"	"	"	"	"	"	"
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	"	"	"	"	"	"	"
10	Vallende voorwerpen .	"	"	"	"	"	"	"
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	"	"	"	"	"	"	"
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	"	"	"	"	"	"	"
13	Stoomketels en kooktoestellen	"	"	"	"	"	"	"
14	Andere oorzaken . . .	"	"	"	"	"	"	"
	Totaal	"	"	"	"	"	"	"

ingevolge art. 12 *der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgevingen niet gerangschikt naar de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.*

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	4

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar den*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aarde-werk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steen-drukkerijen enz.	Groep 4 — Bouw-bedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroo bewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	2	”	”	”	1	1	”
2	Oogen	”	”	”	3	”	”	”
3	Aangezicht	”	”	”	”	”	”	”
4	Armen en handen	”	”	1	5	1	1	2
5	Vingers	”	”	”	4	”	1	”
6	Bovenlichaam	”	”	”	1	”	”	”
7	Onderlichaam	”	”	”	2	”	3	”
8	Voeten	1	”	”	3	”	”	”
9	Brandwonden	”	”	”	”	”	”	”
10	Inwendige kneuzingen	”	”	”	3	”	”	”
11	Gedood	”	”	”	”	”	”	”
	Totaal	3	”	1	21	2	6	2

aard der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
„	„	„	1	„	„	„	„	1	„	6
„	„	„	„	3	„	„	„	„	„	6
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	3	1	1	„	4	2	1	22
„	„	„	„	6	„	„	„	1	2	14
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
„	„	„	2	1	2	„	„	3	2	15
„	„	„	„	4	1	„	„	„	1	10
„	„	„	„	2	1	„	1	1	2	7
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1
„	„	„	6	18	5	„	5	8	8	85

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgevingen werden ontvangen ontvangen ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901 *gerangschikt*

Volgnummer.	Aard der verwonding.		Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen.	Hoofd	"	"	"	"	"	"	"
2		Oogen	"	"	"	"	"	"	"
3		Aangezicht	"	"	"	"	"	"	"
4		Armen en handen	"	"	"	"	"	"	"
5		Vingers	"	"	"	"	"	"	"
6		Bovenlichaam	"	"	"	"	"	"	"
7		Onderlichaam	"	"	"	"	"	"	"
8		Voeten	"	"	"	"	"	"	"
9	Brandwonden		"	"	"	"	"	"	"
10	Inwendige kneuzingen		"	"	"	"	"	"	"
11	Gedood		"	"	"	"	"	"	"
	Totaal		"	"	"	"	"	"	"

gevolge art. 12 *der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgevingen niet werden*
aar den aard der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	3	3

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgevingen werden ontvange*
ontvangen ingevolge art. 61 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschik*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aarde-werk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steen-druk-kerijen enz.	Groep 4 — Bouw-be-drijven	Groep 5 — Che-mische nijver-heid enz.	Groep 6 — Hout- en stroo-bewer king enz.	Groep 7 — Klee-ding en reini-ging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	”	”	”	”	”	”	”
2	Beleedigde deelen. Oogen	”	”	”	”	”	”	”
3	Beleedigde deelen. Aangezicht	”	”	”	”	”	”	”
4	Beleedigde deelen. Armen en handen	”	”	”	”	”	”	”
5	Beleedigde deelen. Vingers	”	”	”	”	”	”	”
6	Beleedigde deelen. Bovenlichaam	”	”	”	”	”	”	”
7	Beleedigde deelen. Onderlichaam	”	”	”	”	”	”	”
8	Beleedigde deelen. Voeten	”	”	”	”	”	”	”
9	Brandwonden	”	”	”	”	”	”	”
10	Inwendige kneuzingen	”	”	”	”	”	”	”
11	Gedood	”	”	”	”	”	”	”
	Totaal	”	”	”	”	”	”	”

gevolge art. 12 der *Veiligheidswet, voor zoover die kennisgevingen niet werden*
aar den aard der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	4

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar de dagen*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag.	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	1	1	„	„	„
3	Dinsdag	2	„	„	6	1	2	„
4	Woensdag.	„	„	„	4	„	1	„
5	Donderdag	„	„	„	3	1	1	„
6	Vrijdag.	1	„	„	2	„	1	„
7	Zaterdag	„	„	„	5	„	1	2
	Totaal	3	„	1	21	2	6	2

aarop deze plaats hadden en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunst-nijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1
„	„	„	2	3	„	„	1	1	„	9
„	„	„	„	2	2	„	1	1	3	20
„	„	„	1	3	„	„	„	„	2	11
„	„	„	1	4	1	„	„	1	1	13
„	„	„	„	2	2	„	1	1	1	11
„	„	„	1	3	„	„	2	4	1	20
„	„	„	6	18	5	„	5	8	8	85

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgevingen werden ontvangen ingevolge* *ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt naar de*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	”	”	”	”	”	”	”
2	Maandag	”	”	”	”	”	”	”
3	Dinsdag	”	”	”	”	”	”	”
4	Woensdag.	”	”	”	”	”	”	”
5	Donderdag	”	”	”	”	”	”	”
6	Vrijdag.	”	”	”	”	”	”	”
7	Zaterdag	”	”	”	”	”	”	”
	Totaal	”	”	”	”	”	”	”

rt. 12 der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgevingen niet werden ontvangen agen waarop deze plaats hadden en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	3

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgevingen werden ontvangen ingevolge* *ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt naar de*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	„	„	„	„
3	Dinsdag	„	„	„	„	„	„	„
4	Woensdag	„	„	„	„	„	„	„
5	Donderdag	„	„	„	„	„	„	„
6	Vrijdag	„	„	„	„	„	„	„
7	Zaterdag	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	„	„	„	„

rt. 12 der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgevingen niet werden ontvangen
lagen, waarop deze plaats hadden, en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	4

OVERZICHT *der genomen beslissingen omtrent aanvragen tot eene vergunning ingevolge de Hinderwet, voor zoover die aanvragen inrichtingen betroffen die tevens fabriek of werkplaats waren in den zin der Veiligheidswet, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning, overeenkomstig de Hinderwet, in de provincie Zuid-Holland, Noordelijk deel.			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	Aardewerk, glas enz.	7	„	6	„
3	Boek- en steendrukkerijen	8	„	4	„
4	Bouwbedrijven	2	„	1	„
5	Chemische nijverheid	3	„	1	„
6	Hout- en stroobewerking	29	„	8	„
7	Kleeding en reiniging	„	„	„	„
	Wasch- en strijkinrichtingen	3	„	10	„
10	Oer, steenkolen, turf	1	„	„	„
11	Bewerking van metalen	14	„	7	„
12	Stoom- en andere werktuigen	13	„	4	„
13	Scheepsbouw, vervoer van rijtuigen	5	„	2	„
14	Papier enz.	1	„	„	„
15	Textiele nijverheid	5	„	7	„
16	Gas en electriciteit	10	„	2	„
17	Voedings- en genotmiddelen:				
	a. bakkerijen	57	„	17	„
	b. mineraalwaterfabrieken	2	„	„	„
	c. slagerijen	5	„	4	„
	d. fabrieken van verd. levensmiddelen	„	„	2	„
	e. zuivelinrichtingen	8	„	7	„
	f. koffiebranderijen	3	„	„	„
	g. tabakskerverijen	2	„	„	„
	h. meelfabrieken	1	„	„	„
	i. graanmalerijen	7	„	4	„
	j. branderijen	3	„	6	„
	k. mouterijen	1	„	„	„
	l. sigarenmakerijen	4	„	2	„
	Totaal	194	„	94	„

OVERZICHT *der genomen beslissingen omtrent aanvragen tot eene vergunning ingevolge de Hinderwet, voor zoover die aanvragen inrichtingen betroffen die tevens fabriek of werkplaats waren in den zin der Veiligheidswet, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning, overeenkomstig de Hinderwet, in de provincie Zuid-Holland, Noordelijk deel. tot oprichting verleend.	tot oprichting geweigerd.	tot uitbreiding verleend.	tot uitbreiding geweigerd.
1	Aardewerk, glas enz.	5	„	8	„
3	Boek- en steendrukkerijen	9	„	2	„
4	Bouwbedrijven	1	„	1	„
5	Chemische nijverheid	9	„	4	„
6	Hout- en stroobewerking	14	1	13	„
7	Kleeding en reiniging	„	„	„	„
	Waschinrichtingen	11	„	13	„
8	Kunstnijverheid	1	„	„	„
11	Metalen (bewerking van)	8	„	11	„
12	Stoom- en andere werktuigen	7	„	6	„
13	Scheepsbouw, vervoer van rijtuigen	6	„	5	„
14	Papier enz.	1	„	„	„
15	Textiele nijverheid	1	„	4	„
16	Gas en electriciteit	14	„	5	„
17	Voedings- en genotmiddelen:				
	a. broodbakkerijen	58	„	27	„
	b. confiseurs (bedrijf van)	9	„	3	„
	c. gist- en spiritusfabrieken	„	„	5	„
	d. graanmalerijen	6	„	4	„
	e. koffiebranderijen	1	„	„	„
	f. biscuitfabrieken	„	„	1	„
	g. sigarenfabrieken	3	„	„	„
	h. conservenfabrieken	„	„	2	„
	i. zuivelinrichtingen	9	„	6	„
	Totaal . . .	173	1	120	„

VIERDE ARBEIDSINSPECTIE

(het gedeelte der provincie Noord-Holland, dat gelegen is bezuiden de noordelijke oevers van het Noordzeekanaal en het IJ — met uitzondering van het bezuiden die oevers gelegen gedeelte der gemeente Zaandam — de benoorden de genoemde oevers gelegen gedeelten van de gemeenten Amsterdam en Velsen; het niet tot eenige provincie behoorende watergebied des Rijks.)

HOOFDSTUK I.

ALGEMEEN OVERZICHT.

Gebied en omvang der inspectie. Personeel. Toezicht. Medewerking.

Een nu reeds bijna 5 maanden geleden afgesloten tijdperk van 2 jaren willende overzien, doen zich drie vragen bij mij op, die, omdat er een zoo weinig afdoend en bevredigend antwoord op kan worden gegeven, een gevoel van teleurstelling wekken:

1°. Is de wet thans zoodanig bekend, dat het bestaan is doorgedrongen en wordt gevoeld in al die kringen, waar de toepassing zich behoort te doen gelden?

2°. Is nu eindelijk na bijna 10-jarigen arbeid alles bezocht en in orde gebracht en wordt reeds periodieke contrôle uitgeoefend?

3°. Is het bureau opgewassen tegen de werkzaamheden, verbonden aan een toezicht zooals dit bij de samenstelling der wet is gedacht?

De wet is bekend; zooals uit de navolgende bladzijden zal blijken, hebben weldenkende bedrijfshoofden gedaan wat verlangd werd en werden de tragen tot hun plicht gebracht, de onwilligen gedwongen. Wordt de wet evenwel overal goed begrepen, d. i. de bedoelingen ervan erkend? Eerst zoodra ook dáárop bevestigend kan worden geantwoord, zal de wet ingeburgerd mogen heeten.

Dat er nog inrichtingen van eenigen omvang zouden zijn, die langer dan twee jaren bestaan en aan de aandacht zijn ontsnapt, geloof ik met zekerheid te mogen ontkennen; dat echter alle inrichtingen, zelfs van eenigen omvang, niet langer dan 2 jaren zonder bezoek bleven, dit is nog niet bereikt en ware toch wenschelijk.

Ten einde uit te voeren wat in de navolgende bladzijden als gedaan wordt omschreven, kan feitelijk een personeel, als thans op het bureau aanwezig, noode als voldoende worden beschouwd. Ik kan uit eigen ervaring alleen vergelijkingen treffen met wat in particuliere ondernemingen voorvalt

en dan staat het bij mij vast, dat, indien niet groote toewijding bestond, nimmer datgene zou worden bereikt wat nu toch mag worden vermeld. Om het toezicht te doen zijn wat het behoort te wezen, zal uitbreiding van het personeel niet uit kunnen blijven.

Sinds mijn laatste Verslag is in het gebied der inspectie geene verandering gekomen; het bleef het deel der provincie Noord-Holland, gelegen ten zuiden van het Noordzeekanaal, omvatten, dus Amsterdam en Haarlem, de Haarlemmermeer en het Gooi. De omvang der werkzaamheden is in zooverre uitgebreid, dat thans ook nog voor de Ongevallenwet bemoeiingen worden geëischt. Het bestuur der Rijksverzekeringsbank vroeg advies over de mate van gevaar in de verzekeringsplichtige bedrijven, die inrichtingen zijn in den zin der Veiligheidswet. In het geheel moest over 1255 inrichtingen dergelijk advies worden uitgebracht. De Raden van Beroep richtten zich herhaaldelijk tot mij om advies uit te brengen over punten van technischen aard (in 1903: 16 maal en in 1904: 9 maal).

Tot het geven van advies werd mijne hulp ingeroepen door den destijds waarnemenden directeur-generaal der posterijen in zake de toestanden op het postkantoor alhier.

Uwe Excellentie droeg mij op om met den medisch-adviseur rapport uit te brengen over de localiteiten der Rijksverzekeringsbank.

Door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid werd mij gevraagd ten behoeve van den Raad van State advies uit te brengen ter zake van een beroep, krachtens de Hinderwet ingesteld.

Drie keeren nam ik in dit 2-jarig tijdperk deel aan het onderzoeken van de geschiktheid en bekwaamheid van sollicitanten naar de betrekking van opzichter van den arbeid.

In de commissie voor de prijsvraag voor een giftvrij doppenmetaal deed Uwe Excellentie mij eene plaats innemen, zoo ook in de commissie, die zou beoordeelen waar en wanneer een badgelegenheid zou kunnen worden geëischt. Met mijn ambtgenoot in de 3e inspectie en den hoofd-ingenieur voor het stoomwezen nam ik deel aan een onderzoek en eene proefneming voor het verkrijgen van meerdere veiligheid bij de behandeling der ruwketels in branderijen. Mijn ambtgenoot in de 3e inspectie verzocht mij de proefneming op het materiaal van een gesprongen koolzuur-apparaat eener mineraalwaterfabriek te willen bijwonen.

Zonder dit onder de uitbreiding van den omvang der inspectie te willen rekenen, behoort toch wel over dit 2-jarig tijdperk te worden geboekt de tijd, gewijd aan het ontwerp-Arbeidswet en het ontwerp-Caissonwet. Juist in den aanvang van het jaar 1905 vormden deze beide ontwerpen zóódanig den hoofdschotel van denken en werken, dat ik eerst zeer laat tot het opstellen van dit verslag kon komen. Ook nu weder aanvaard ik het opmaken van dit relaas als eene aangename taak.

Personeel. In mijne mededeelingen over 1901 en 1902 beschreef ik in den breede hoe het werk is verdeeld over de aan mij toegevoegde ambtenaren; het zij mij vergund, om herhalingen te vermijden, daarheen te verwijzen. Ik had gehoopt, dat hierin ten mijnen opzichte verandering zou gekomen zijn, met name dat het persoonlijk bezoeken van inrichtingen mij meer mogelijk zou zijn geworden; de toestand bleef echter bestendigd; nog meer zelfs dan vroeger moest ik handelen naar aanleiding van ingekomen rapporten van de adjuncten en den opzichter, doordat mijn tijd in beslag werd genomen door het te woord staan van bezoekers, het uitbrengen van adviezen en de daaraan verbonden studie en het plegen van overleg met het personeel.

Het aantal der technische ambtenaren werd in September 1903 vermeerderd met een opzichter; de verwachtingen, die ik koesterde, van deze uitbreiding van het personeel, werden niet beschaamd. De opzichter ontwikkelde zich tot een zeer bruikbaar ambtenaar. Hij moest evenwel ten bate van gezin en toekomst deze betrekking, waarvoor hij veel ambitie toonde, opgeven toen hem einde December 1904 eene meer voordeelige positie werd aangeboden. Het salaris van opzichter, nominaal *f* 900, bedraagt na aftrek van kortingen in de eerste vier jaren feitelijk slechts *f* 740.

Van den eersten keer, dat eene keuze uit de candidaten voor deze betrekking moest worden gevestigd, mocht ik medewerken om over hunne bekwaamheid en geschiktheid te rapporteeren. De candidaten, wier sollicitatie ernstig in overweging kan worden genomen, zijn meestal die jongelui, welke eenige practijk achter den rug hebben en dus een leeftijd hebben bereikt, waarop de meesten zich reeds in het huwelijk hebben begeven. Voor zoodanigen is de betrekking alleen dan te aanvaarden, indien zij over eigen middelen kunnen beschikken. Hierdoor wordt het aanbod beperkt; iets wat werkelijk ongewenscht is gebleken, daar zelden het aantal van hen, die met vertrouwen kon worden aanbevolen, het getal der te vervullen plaatsen overschreed.

De adjunct-inspecteur De Fremery, die sinds zijne indiensttreding in 1899 in mijne inspectie was werkzaam geweest, werd met 1 Mei 1904 naar Groningen overgeplaatst, daar het belang van den dienst meebrengt, dat deze titularissen hunne ervaring niet uitsluitend in ééne inspectie opdoen. Hij werd vervangen door den adjunct-inspecteur Van Male, die even langen tijd, eveneens van zijne indiensttreding te Groningen was geplaatst geweest.

De adjunct-inspectrice, die de voor haar meest aangewezen bedrijven bleef behandelen, werd mede bevoegd verklaard in de 6e inspectie.

Overigens bestond de hulp in de medewerking van de ambtenaren der Rijks- en gemeentepolitie. De samenstelling en het aantal werd in mijn vorig Verslag uitvoerig vermeld. Recapituleerende zij nog gezegd, dat te Amsterdam, Haarlem en Hilversum de gemeentepolitie zich bemoeit met de

opsporing van de overtredingen der Arbeidswet en Veiligheidswet, terwijl voor het overige de Rijkspolitie dit op zich neemt.

De hoofd-commissaris van politie te Amsterdam en de commissarissen van politie te Haarlem en Hilversum, de districts-commandanten tevens inspecteurs der rijksveldwacht te Amsterdam en te Utrecht verschaften wederom inlichtingen en hunne zeer gewaardeerde medewerking. In elk der 14 sectie-afdeelingen te Amsterdam is een beambte speciaal met de contrôle belast, in elk der 6 politieafdeelingen te Haarlem één inspecteur of adjunct, te Hilversum 2 hoofdagenten. Het aantal door de politie gehouden inspectiën te *Amsterdam* beliep in 1901: 5220; in 1902: 11349; in 1903: 11657; in 1904: 12258.

Het aantal processen-verbaal, door de politie te *Amsterdam* opgemaakt, beliep in 1901: 189; in 1902: 256; in 1903: 242; in 1904; 378.

In de gemeente *Haarlem* bedroeg het aantal inspectiën in 1901: 2701; in 1902: 5949; in 1903: 4947; in 1904: 4065.

Het aantal processen-verbaal, opgemaakt te *Haarlem*, beliep in 1901: 7; in 1902: 42; in 1903: 23; in 1904: 15.

Voor *Hilversum* waren deze cijfers: gehouden inspectiën in 1901: 295; in 1902: 376; in 1903: 389; in 1904: 363, en opgemaakte processen-verbaal in 1901: 4; in 1902: 3; in 1903: 2; in 1904: 2.

In de overige 28 gemeenten wordt het toezicht uitgeoefend door 23 rijksveldwachters, van wie 1 brigadier-majoor, 8 brigadiers-titulair en 2 brigadiers. In 1901 werden door deze ambtenaren 1900 inspectiën gehouden en 5 processen-verbaal opgemaakt. In 1902 bedroegen deze cijfers 1789 en 6; in 1903: 1612 en 11; in 1904: 1828 en 18.

Waar aan de arbeidsinspectie in dit tijdperk de medisch-adviseur en de electro-technicus werden toegevoegd, kwam ook de arbeid van deze heeren mijne inspectie belangrijk ten goede.

Met den medisch-adviseur werden inspecties gehouden; ook onderzocht hij in de gemeente Huizen de speetsters.

De electro-technicus inspecteerde in 1903 31 en in 1904 40 inrichtingen. Van de 40 in 1904 afgelegde bezoeken waren 2 bedoeld voor contrôle. In 1905 werden 54 contrôle-bezoeken gebracht op de in 1903 en 1904 gegeven voorschriften.

De aard en het aantal der voorschriften zal in het derde hoofdstuk in nadere bijzonderheden worden behandeld.

Er valt nog mede te deelen, dat de medewerking van vakvereenigingen, werklieden en particulieren belangrijk toenam.

Er kwamen de navolgende klachten in:

Jaar.	Schriftelijke.	Mondelinge.
1903	62	7
1904	58	29

Zij betroffen:

AARD DER KLACHTEN.	Aantal ingekomen klachten	
	1903.	1904.
Arbeid van kinderen beneden 12 jaar; overtreding art. 3 der Arbeidswet	3	1
Te lange arbeidsduur; overtreding art. 5 der Arbeidswet	28	29
Te korte schafttijd; overtreding art. 6 der Arbeidswet	11	19
Zondagsarbeid; overtreding art. 7 der Arbeidswet	1	„
Het niet hebben van eene arbeidskaart	1	„
Overtreding der wet, onbepaald	„	1
Lange arbeid in winkels	3	2
Lange werktijd loopmeisje of -jongen	„	2
Lange werktijd op boot	2	„
Werk mee naar huis nemen	„	1
Schaften op werkplaats	„	1
Niet aangegeven ongevallen	3	5
Onvoldoende vrije luchtruimte	12	7
Gebrekkige ventilatie	2	4
Hooge temperatuur en hitte	3	4
Slecht licht	7	5
Stof	2	1
Geen verwarming	„	1
Rookende kachel	1	„
Slecht drinkwater	„	2
Privaten	5	6
Tocht	3	„
Vuile werkplaats	1	2
Onvoldoende waschgelegenheid	„	1
Stank in werkplaats	1	3
Brandgevaar en ontvluchting bij brand	„	2
Algemeen slechte toestand werkplaats	9	16
Geraas van de machine, hinderlijk voor buren	„	1
Slecht loon	1	„
Totaal	99	116

Deze klachten werden ingediend door de besturen van 15 vakvereenigingen; verder door enkele werklieden, door particulieren en door 27 onbekenden. Namen te noemen acht ik in het belang der zaak niet wenschelijk. Toch zij te dezer plaatse een woord van dank en van aanbeveling uitgesproken. Moge het meer en meer bekend worden, dat gaarne opmerkingen worden ontvangen en alle worden onderzocht.

Alvorens af te stappen van de beschouwing over den omvang van het verrichte werk, zou ik willen verwijzen naar Staat III, waarin wordt opgegeven het aantal inrichtingen, dat in de beide jaren werd bezocht. Deze cijfers zijn echter misleidend ten opzichte van de werkelijk gebrachte bezoeken. In de eerste plaats komt eene inrichting, die meerdere malen in een jaar werd bezocht, slechts eens op den staat voor; dan werden 69 perceelen opgenomen om te beoordeelen of ze al dan niet geschikt waren voor daarin op te richten werkplaatsen; 138 ongevallen moesten nader worden onderzocht; 295 bezoeken werden gebracht aan inrichtingen in verband met aanvragen krachtens de Hinderwet; 62 bezoeken werden gebracht ter controleering van artikel 5 der Arbeidswet (van deze laatste zullen de resultaten in hoofdstuk II te vinden zijn bij de vermelding van de opgemaakte processen-verbaal) 322 inrichtingen werden bezocht voor onderzoek naar aanleiding van aanvragen om vergunning tot overwerk, van den afloop van vrijstellingen, van opdrachten van den Raad van Beroep enz. 575 bezoeken werden gebracht, die uitsluitend ten doel hadden het controleeren van de uitvoering der gegeven voorschriften, wederom in inrichtingen, die slechts éénmaal op Staat III voorkomen. Als algemeen resultaat zij vermeld, dat in slechts 272 inrichtingen bij eerste contrôle alles in orde werd bevonden; in 127 inrichtingen was gedeeltelijk aan de voorschriften voldaan, doch in 176 was niets gedaan. Hoewel eenigszins vooruitloopend op het onderwerp, zij hier volledigheidshalve vermeld, dat bij een tweede contrôle, over 101 inrichtingen gehouden, in 61 aan alle voorschriften was voldaan en in 21 ten deele, terwijl in 54 der inrichtingen nog niets was uitgevoerd.

Zelfs na derde en vierde contrôle kwam het nog in 24 gevallen voor, dat van de voorschriften niets was uitgevoerd geworden. 16 voorschriften kwamen eerst na een vierde contrôlebezoek in orde. In 82 gevallen moesten bij de hierboven vermelde contrôlebezoeken wederom nieuwe voorschriften worden gegeven.

Het blijkt hoezeer het controleeren van het voorgeschrevene van groot belang is. Zij, die van het nut van het voorschrift overtuigd, daaraan gevolg geven, stellen er uiteraard prijs op, dat nagegaan worde of het voorschrift begrepen en goed uitgevoerd is, de onachtzamen of onwilligen moeten zoolang worden aangezet totdat aan de wet voldaan is. De laatsten komen voor op de lijst der strafvervolgingen. Om bij onwilligheid en verzet steeds

de juiste wijze van optreden te treffen, vereischt eene groote mate van tact en zelfbeheersching.

Het administratief personeel bestaat thans uit een chef de bureau, een eerste-klerk en twee tweede-klerken.

De practijk toont aan, dat dit personeel niet voldoende sterk is; de kantooruren zijn gesteld van $8\frac{1}{2}$—12 en van $1\frac{1}{2}$—$5\frac{1}{2}$ uur (1), doch gedurende bepaalde maanden van het jaar moest er nog 4 avonden in de week van $7\frac{1}{2}$—$9\frac{1}{2}$ overgewerkt worden. Enkele cijfers kunnen eenigszins duidelijk maken, wat er verwerkt moet worden.

Jaren.	Aantal ingekomen stukken.	Aantal uitgaande brieven.	Ingekomen kennisgevingen van ongevallen ingevolge		Advies voor de verleening van vergunning voor overwerk.	Aanvragen krachtens de Hinderwet.	Aantal gehouden inspectiën.
			Art. 12 Veiligheidswet.	Art. 61 Ongevallenwet.			
1901	8565	1811	1685	„	160	269	2421
1902	11278	1873	2038	„	140	328	2047
1903	27751	2360	5473	7328	118	257	2299
1904	34115	2331	6624	8745	124	258	2341

Omtrent de bezoeken aan het bureau geven de navolgende cijfers een overzicht:

in 1901 . . . . . . 257 bezoeken.
„ 1902 . . . . . . 526 „
„ 1903 . . . . . . 513 „
„ 1904 . . . . . . 494 „

(1) Het is gebleken, dat tegen deze uren bezwaren bestonden, zoodat in overeenstemming met de andere inspectiën deze uren van af 1° November 1905 zijn $8\frac{1}{2}$—12 en 2—5.

HOOFDSTUK II.

OVER DE ARBEIDERS.

Personen beneden 16 jaren. Vrouwen boven 16 jaren.

Arbeiders boven 16 jaren.

Personen beneden 16 jaren. Kinderen beneden 12 jaren.

De strijd, gevoerd tegen de overtreding van art 3 der Arbeidswet, werd krachtig voortgezet. In herinnering zij gebracht, dat in 1901—1902 met de Amsterdamsche commissie tot wering van schoolverzuim werd samengewerkt en door bemiddeling van deze van de hoofden van enkele scholen inlichtingen werden verkregen, die in staat stelden overtredingen op te sporen. Het onderzoek liep over 8100 kinderen; 234 verrichtten buiten de schooluren arbeid in een bedrijf, hiervan waren 60 in het bedrijf der ouders werkzaam en 89 waren beneden 12 jaren. Het aantal veroordeelingen wegens overtreding van art. 3 bedroeg in 1901: 5, in 1902: 7. Over 1903—1904 werd met meer succes gecontroleerd; het aantal veroordeelingen wegens overtreding van art. 3 beliep over 1903; 33 en over 1904: 67, terwijl over de eerste drie maanden van 1905 reeds 50 veroordeelingen werden uitgesproken.

Nu is hier natuurlijk nog van geen overwinning sprake, doch er zijn in onderscheidene bedrijfscentra flinke voorbeelden gesteld en de ondervinding leert, dat in de „buurt" het feit wel bekend wordt en althans tot voorzichtigheid bij de anderen stemt. Dit soort van kinderexploitanten wordt alleen door strenge straffen tot zijne plicht gebracht. Een sprekend voorbeeld hiervan volge: toen bij eene vervolging de eisch van het Openbaar Ministerie *f* 10.— was en de melkbaas dus hoopte, dat hij er wel met *f* 5.— af zou komen, ging hij bedaard door met zijn kind van 8 jaren de melk te laten rondbrengen, doch eindigde er wel mede, toen hem een vonnis van *f* 15.— werd thuis gebracht. Dit détail werd mij bekend, toen bij een verzoek om gratie de zaak nader werd onderzocht.

Van de plaatselijke commissie van toezicht op het Lager Onderwijs te *Haarlem* werd mij in het najaar van 1903 eene lijst toegezonden van alle

schoolgaande kinderen, die in de vrije uren arbeid verrichtten. Het totaal aantal kinderen was 339, waarvan 125 jonger dan 12 jaren. Met deze gegevens toegerust, stelde ik mij in verbinding met den heer burgemeester van Haarlem, die het toen raadzaam achtte al deze bedrijfshoofden eerst op de verbodsbepaling te wijzen en ontslag der kinderen beneden 12 jaren te gelasten.

De genoemde commissie, doordrongen van het groote belang, dat hier voorstond, stelde in 1904 een vernieuwd onderzoek in en nu bleek, dat door 225 schoolgaande kinderen nog arbeid werd verricht in de vrije uren, terwijl hiervan 68 bleken jonger dan 12 jaren, zelfs 6 nog slechts 8 jaren oud te zijn. Drie bedrijfshoofden, die op de lijst van 1903 waren voorgekomen, kwamen ook voor op die van 1904 en daarvan twee met hetzelfde kind. De heer burgemeester van Haarlem kwam hierdoor blijkbaar tot de overtuiging, dat het nú met waarschuwen uit moest zijn en het actieve optreden van de politie leidde tot 40 processen-verbaal.

De omvang van dit Verslag laat niet toe om in bijzonderheden den inhoud van de lijsten met de bemerklngen van de hoofden der scholen te publiceeren. De verklaringen van de schoolhoofden omtrent den invloed van den arbeid op de leerlingen in het algemeen luidden zonder uitzondering, dat de kinderen te laat op school komen, in de ochtenduren *moe* en slaperig zijn en dus het onderwijs onmogelijk vruchten kan opleveren. Een onderwijzer schrijft aan de Commissie:

„Uw schrijven verheugde mij, omdat door uwe hulp misschien een einde kan worden gemaakt, in elk geval zeker wel eenige verbetering gebracht zal worden in toestanden, voortgekomen uit het zoeken van werkgevers naar goedkoope werkkrachten en waardoor schoolgaande kinderen lichamelijk en geestelijk worden geschaad. Meer dan eens is het voorgekomen, dat leerlingen, oververmoeid door inspannende bezigheden vóór den schooltijd, onder het onderwijs in slaap vielen en naar huis moesten gezonden worden om uit te slapen. Herhaaldelijk worden leerlingen door hunne bazen te laat naar school gezonden en moeten dan worden teruggestuurd om het kwaad niet te doen inkankeren".

Een der zwaarste werkzaamheden voor de kinderen is wel het brood en melk rondbrengen, dat 's morgens te 6 uur, soms te $5^1/_2$ uur aanvangt en tot den aanvang van de school te $8^1/_2$ à 9 uur duurt. Sommigen verrichten dan des namiddags na 4 uur nog een paar uur loopwerk, de meesten ook des Zaterdagmiddags en dat gedurende 3 à 7 uur, wat met de $2^1/_2$ ochtenduren $5^1/_2$ à $9^1/_2$ uur op één dag wordt. Het hoofd eener school deelt hierover een ergerlijk geval mede van een jongen van 10 jaar, die elken morgen van 6 tot 8 uur en den Woensdags en Zaterdagsmiddag van 2 tot 8 uur voor een bakker brood rondbrengt, en dit voor de som van f 0.40 per week, terwijl het hoofd eener andere school mededeeling doet

omtrent een jongen van 10 jaar, die gedurende 42 uur per week voor een bakker met brood moet loopen.

Nog een schoolhoofd schreef: „In het algemeen is de bakkersarbeid de slechtste voor de school, omdat de jongens dan moe, vaak ook koud en nat, ter school komen en er zijn tal van gevallen, dat eertijds vlugge jongens suf en droomerig werden, als ze met de broodmand liepen. Slechts enkelen zijn sterk genoeg om deze inspanning te doorstaan. In aanmerking genomen, dat dit dan bijna altijd jongens uit de hoogste klasse zijn, waar het meest moet worden meegenomen, is het natuurlijk dubbel jammer, dat ze op die manier afgewerkt ter school komen. Niet zelden vallen, vroeger flinke jongens, in het morgenuur in slaap".

Een ander:

„De grootste kwaal is: met de broodkar loopen. Vermoeid en slaperig komen de jongens ter school; tot 11 uur hebben ze werk om uit te rusten, bij warm weer zijn ze 's middags slaperig. 't Is bij sommigen duidelijk merkbaar in de vorderingen, dat de morgenschooltijd voor hen onvruchtbaar is."

Op welk eene ergelijke wijze er in barbierszaken van de goedkoope arbeidskracht van jongens wordt misbruik gemaakt, blijkt uit nevensgaand speciaal van deze werkzaamheden gemaakt overzicht. Woensdags- en Zaterdagsavonds worden tot 10, 11 en 12 uur jongens gehouden voor het inzeepen en ook wel haarknippen, en moeten vele zelfs Zondags te 7 à $8^1/_2$ nog terugkomen om tot 11 uur werkzaam te zijn. Hieronder komt ook 1 jongen van 10 jaren voor. Wat kan van het onderwijs op Donderdagmorgen terecht komen, als jongens des Woensdagsavonds tot 10 à 11 uur bij hun baas moeten blijven.

De invloed op de jongens in dit vak wordt door de onderwijzers vooral moreel zoo ongunstig geacht, omdat de jongens hier allerlei hooren, wat niet voor hun ooren geschikt is. Het overzicht van de loonen bewijst genoegzaam, waarom jongens in dit vak worden aangenomen.

De omvang van het euvel treedt nog meer in het licht, als gelet wordt op den leeftijd van het kind, de werkzaamheden, waarvoor het wordt gebruikt, en het aantal uren, gedurende hetwelk wekelijks wordt gewerkt. Ook voor het sigarenmakersbedrijf werd een staat uitgetrokken.

Barbiers in Haarlem.

Leeftijd.	Werkzaamheden.	WERKTIJDEN.	Aantal werkuren per week.	Weekloon.	Uurloon.
1903					
12	Inzeepen, haarknippen.	4 dagen 7—8½ 's avonds, Woensd. 12—2, 3—10½, Zaterd. 12—2, 3—12½, Zondags 8—11	30	50 à 75 ct.	gem. 2 ct.
10	Scheren.	Zaterd. en Woensd. 6—10, Zondags 7—11½ . . .	12½	50 ct.	4 ct.
11	Barbieren.	6 dagen 4½—8½ 's avonds	24	50 ct.	2 ct.
11	„	4 dagen 2 uur, Woensdags 4—10, Zaterdags 4—11 .	21	50 ct.	2¼ ct.
11	„	4 dagen 5 uur, Woensdags 1½—10, Zaterd. 1½—11 .	38	25 ct.	0.7 ct.
1904					
12	Inzeepen.	Woensdags 4—10, Zaterdags 2—11, Zondags 8½—11 .	17½	50 ct.	3 ct.
13	„	Woensd. 6½—10½, Zaterd. 6—11, Zondags 8—11. .	12	35 ct.	3 ct.
12	„	Dinsdags 5—7, Vrijdags 5—7	4	—	—
12	Barbieren.	Woend. 1½—11, Zaterd. 1½—11, Zondags 8—9½.	20½	50 ct.	2.4 ct.
12	„	gedurende 6 dagen 7½—8½, 12¾—1½, 4½—7 . . .	25½	50 ct.	2 ct.
12	„	alle dagen na schooltijd en Zaterdags 4—12. . . .	—	50 ct.	—
12	„	Woensdags 5—10, Zaterdags 3—12, Zondags 7½—11 .	17½	35 ct.	2 ct.
12	Inzeepen en knippen.	dagelijks 7—8¾ voorm., 4 dagen 4½—8 nam., Woensd. 2—10, Zaterd. 2—11, Zondags 2 uur .	43½	75 ct.	2.7 ct.
10	Inzeepen.	4 dagen 4—7, Woensdags 2—8, Zaterdags 2—7 . .	23	25 ct.	ruim 1 ct.
12	Inzeepen, kinderen haarknippen.	4 dagen 5½—8½, Woensd. 12—9½, Zaterd. 12—12, Zondags 7—11	37½	f 1.50	4 ct.

Sigaren maken en tabak strippen in Haarlem.

Leeftijd.	Werkzaamheden.	WERKTIJDEN.	Aantal werkuren per week.	Weekloon.	Uurloon.
12	Strippen.		27	50 ct.	2 ct.
12	„		31	50 ct.	1.6 ct.
13	„	7—8½, 4½—7	24	50 ct.	2 ct.
12	„	7—8¼, 4½—6, Woensdags en Zaterdags 3¼—6 . .	19	50 ct.	2.6 ct.
12	Sigaren maken.	7—8¾, 4¼—7	27	50 ct. en 8 sig.	2 ct.
13	„	7—8½, 4½—7	24	—	—
13	„	7—8½, 4½—7	24	—	—
12	Tabak strippen.	7—8½, 5½—7½	21	50 ct. en 7 sig.	2.4 ct.
12	„	7¼—8½, 4—7	25½	30 ct. en 5 sig.	1.1 ct.
13	„	7—8, 4½—7 . , ...	21	30 ct. en 5 sig.	1.4 ct.
12	„	7—8½, 4½—7	24	55 ct.	2.3 ct.
12	„	idem	24	50 ct.	2 ct.
12	„	Woensd. 2—4, Zaterd. 2—5	5	25 ct.	5 ct.
10	„	12—1, 4—5	12	15 ct.	1¼ ct.
12	„	6½—8½, 4¼—7	28½	—	—
12	„	7—8½, 4½—7	24	—	—
12	„	7—8¼, 4½—7	22½	45 ct.	2 ct.
12	„	6½—8½, 4—7	30	(werkt bij zijn vader).	—
12	„	7—8½, 4½—7, Woensdags 2—7, Zaterdags 2—5½ .	27½	50 ct.	1.9 ct.
12	Sigarenkistjes maken.	7—8½, 4½—7, Woendags en Zaterdags 2—7. . .	29	80 ct.	3 ct.
13	„	7 - 8½, 4—6½, Zaterd. 4—8	25½	80 ct.	3⅛ ct.
13	„	7½—8¾, 4½—7, Woensdags en Zaterdags 2½—7 . .	26½	60 ct.	2.2 ct.
12	Strippen en dek opleggen.	7—8½, 4½—7, Woensdags en Zaterdags 1½—7 . .	30	65 ct.	2.1 ct.
13	„	7—8½, 4½—7, Woensdags 1½—7, Zaterdags 1½—6	29	70 ct.	2.4 ct.
12	Strippen en sigaren maken.	7—8½, 11¾—12½, 4¾—7, Woensd. en Zaterd. 2—7	32½	60 à 65 ct.	2 ct.

Op de inspecteursvergadering van 2 Juni 1904 werd besloten, dat ieder der inspecteurs zich zou wenden tot de schoolopzieners in zijne inspectie met de vraag hem opgave te willen doen van die schoolhoofden in hun district, die genegen zouden zijn inlichtingen te geven over den arbeid van schoolgaande kinderen. Op grond hiervan richtte ik dergelijk verzoek aan den heer districts-schoolopziener te Amsterdam en den arrondissements-schoolopziener te Haarlem en dien te Uithoorn. Bijzondere dank zij gebracht aan de zeer te waardeeren medewerking, van die heeren ondervonden. Ik kwam hierdoor in het bezit van de namen van 72 schoolhoofden te Amsterdam en 41 in de buitengemeenten (Haarlem is hierbij niet gerekend, daar de plaatselijke commissie van toezicht hier alles had behandeld).

Allen werden inlichtingen gevraagd; respectievelijk 50 en 28 gaven degelijke en bruikbare berichten, de hoofden van 3 scholen te Amsterdam hadden principieele bezwaren om mededeelingen te verschaffen.

Voor Amsterdam werden van die 50 scholen 133 kinderen opgegeven, jonger dan 12 jaar, die arbeid in of voor een bedrijf verrichtten; van de 28 scholen in de buitengemeenten (zonder Haarlem) 63.

De heer hoofd-commissaris van politie te Amsterdam werd met de gesignaleerde gevallen in kennis gesteld en de gevallen in de overige gemeenten werden den burgemeesters medegedeeld. Als resultaat werden in Amsterdam 46 processen-verbaal opgemaakt en in de overige gemeenten 41.

De arbeid vóór, tusschen en na schooltijd bestaat in de meeste gevallen uit brood, melk en kranten rondbrengen, en voorts uit loopwerk voor allerlei winkels. Het brood en melk rondbrengen, dat van 's morgens 6 à 6½ uur tot schooltijd plaats heeft, schaadt wel het allermeest het onderwijs; „vermoeid", „komt te laat", „sufferig", „verstrooid", „achterlijk" enz. staat overal achter de aangegeven gevallen genoteerd.

Een schoolhoofd te Amsterdam schrijft:

„De algemeene indruk is, dat het loopen en sjouwen, vooral in de vroege morgenuren, van zeer nadeeligen invloed is op de resultaten van het onderwijs, doordat de kinderen vermoeid, slaperig, doornat of door en door koud op school komen. Enkelen komen daardoor niet op tijd of raken aan het verzuimen. Langzamerhand worden de kinderen onverschillig voor het leeren, zij krijgen vreemde manieren, kortom de meesten worden zóó, dat wij vurig verlangen naar het tijdstip, waarop de wet hun veroorlooft de school voorgoed te verlaten. Jammer is het, dat de Arbeidswet ons niet helpt, zoolang de kinderen ter school moeten gaan."

Een schoolhoofd te Hilversum:

„In het algemeen is de nadeelige invloed van door kinderen verrichten arbeid in de school zeer goed merkbaar. Die kinderen zijn blijkbaar lichamelijk moe en rusten gedurende de eerste helft van een schooltijd

meer uit, dan dat zij in staat zijn flink van het onderwijs te profiteeren. Den kinderarbeid te bestrijden lijkt mij ook voor de kinderen zelf zeer gewenscht; jammer dat het verbod niet verder gaat dan tot den 12-jarigen leeftijd: zoolang de kinderen schoolplichtig zijn, moest het verrichten van arbeid hun door de wet worden verboden".

Evenals ik zulks voor Haarlem deed, laat ik hier voor Amsterdam nog eenige détails volgen. Ik heb mij hier bepaald tot die gevallen, waarin het kind meer dan 18 uren per week wordt geëxploiteerd.

Amsterdam.

Aantal gevallen.	Leeftijd.	Werkzaamheden.	Gemiddelde Werktijden.	Gemiddeld aantal werkuren per week.	Weekloon.	Opmerkingen.
1	11 jaar.	Drankjes rondbrengen.	7—9, 1—2, 4—8	44	f 1.50	
1	11 »	Brood bezorgen.	6—8½. Zaterdags 1—8½ n m. . .	24	- 1.—	
2	11 »	Brood rondbrengen.	6—9, 4½—5 . .	28	- 0.75	Vaak suf; onderwijs lijdt zichtbaar.
6	11 »	Melk slijten.	4½—8 's avonds .	18	—	Leert zeer langzaam.
13	11 »	Kranten rondbrengen.	5—9	20	- 1.—	
14	11 »	»	5—9, 7¼—8¼ .	25	- 2.25	Achterlijk.
7	10 »	Melk slijten.	6—8, 's av. 5—8, Zond. 6—11½ .	35½	- 1.—	De knaap zou beter leeren, als hij meer rust had.
8	11 »	»	6—8½, 12—1, 5—7 soms . .	25	—	
3	11 »	Brood rondbrengen.	's morgens en 's avonds . . .	20	- 1.25	Ziet er bleek en zwak uit.
19	11 »	Strippen.	7—8, 12—1, 5—7	20	- 0.50	
20	10 »	»	7—8, 12—1, 5—7	20	een paar centen.	
21	10 »	Zakken plakken.	7—8, 12 - 1, 5 -7	20	f 0.40	
9	11 »	Melk slijten.	6—8½, 4½—5½	20	- 0.60	Slaperig van vermoeidheid
15	11 »	Kranten bezorgen, boodschappen doen.	7¾—8¾, 11½—12½, 6—8 . .	24	- 1.50	
16	11 »	Boodschappen doen voor bazen op diamantslijperij.	6—8, 4—6½, Woensdag en Zaterdag 1—6	30	- 0.30	Moreel beslist nadeelig.
10	9 »	Melk slijten.	6½—8½, 12—1, 4½ - 8. . . .	40	- 0 50	
11	11 »	»		20	- 0.50	
17	11 »	Schoenen rondbrengen enz.	dagelijks tusschen en na schooltijd.	20—25	- 0.50	De jongen is nerveus.
4	10 »	Brood rondbrengen.	5½—8, 4¼—8½, Zaterd. 12—8½	47	- 1.—	Zeer duidelijk invloed moreel en lichamelijk merkbaar.
5	11 »	»	5½—8½ . . .	18	- 1.—	Slaperig op school.
8	11 »	Schoenmaken.	7½—8¼, 12½—1 4—8, Zaterd. en Woensd. n.m. tot 9 uur. . .	38	- 0.60	Invloed zeer sterk merkbaar.
12	11 »	Melk rondbrengen.	7—8½, 5—7 . .	19	- 0 80	De jongen is niet sterk; zijn leeren is vooral niet meer dan middelmatig.

Voor de barbiers in Amsterdam, Laren en Naarden nog het navolgende:

Leeftijd.	Werkzaamheden.	WERKTIJDEN.	Aantal werkuren per week.	Weekloon.	Uurloon.
		Amsterdam,			
11 jaren	Inzeepen.	Zaterd. van 1 uur n.m. tot 1 uur 's nachts, Zondags 7 v.m. tot 1 n.m. . . .	18	f 0.75	4 ct.
11 "	"	Woensdag 5—9 n.m. Zaterd. 1½—10, Zond. 9—12 v.m.	15½	- 0.40	2½ ct.
11 "	"	Woensdags 3—4½, Vrijdags 6—9, Zaterdags 2—12. .	14½	- 0.50	3½ ct.
		Laren.			
9 jaren	Inzeepen.	Na schooltijd, totaal 10 uur per week	10	f 1.—	10 ct.
		Naarden.			
11 jaren	Inzeepen.	Alle vrije uren, soms Zaterdags tot 12 uur des nachts	—	f 0.25	—

Hier volgt eene opgave van de bedrijven, waarin de kinderen werkten:

BEDRIJVEN.	Amsterdam.	Buitengemeenten.	Haarlem. 1903	Haarlem. 1904
Brood rondbrengen	29	14	23	15
Melk "	45	6	8	7
Groenten "	1	"	6	4
Kranten "	13	20	8	12
Divers loopwerk.	47	15	58	20
Barbier	3	2	4	1
Strippen.	3	"	2	1
Zakjes plakken	3	"	"	"
Huiswerk doen	1	"	"	"
Lompen sorteeren	1	"	"	"
Verkoopen in water- en vuur- en snoepwinkel	1	"	"	"
Bier aftappen.	1	"	"	"
Schoenmaken.	1	"	4	3
Transporteeren . .	149	57	113	63

BEDRIJVEN.	Amsterdam.	Buitengemeenten.	Haarlem. 1903	Haarlem. 1904
Transport . .	149	57	113	63
Op winkel passen	1	„	„	„
Flesschen spoelen	„	„	1	„
Op boerderij helpen	„	2	„	„
Bij vrachtrijden helpen	„	1	„	„
Werkplaatsen schoonhouden . .	„	„	2	„
Op drukkerij werkzaam	„	1	2	„
„ smidse „	„	„	1	„
„ kleermakerswerkplaats werkzaam	„	„	2	„
Bij poppenmakers werkzaam . .	„	„	1	„
„ slagers „ . .	„	„	2	„
„ corsettenmakers „ . .	„	„	„	1
Groenten schoonmaken	„	„	1	1
Erwten lezen	„	„	„	2
Porren	„	„	„	1
Totaal . .	150	61	125	68
Hiervan in bedrijf der *ouders* . .	56	28	5	6

en de leeftijden van de kinderen:

LEEFTIJDEN.	Amsterdam.	Buitengemeenten.	Haarlem. 1903	Haarlem. 1904	Totaal.
12 jaren.	2	2	„	„	4
11 „	60	35	63	37	195
10 „	34	15	32	22	103
9 „	27	5	25	4	61
8 „	8	4	5	5	22
7 „	3	„	„	„	3
6 „	1	„	„	„	1
Geen leeftijd vermeld.	15	„	„	„	15
Totaal . .	150	61	125	68	404

Eene poging, in het werk gesteld om van het bestuur der afdeeling Amsterdam van den Bond van Nederlandsche Onderwijzers de namen der werkgevers te mogen vernemen, die volgens hun enquête-verslag kinderen beneden 12 jaren liet arbeiden, leidde tot geen resultaat. Het bestuur maakte bezwaar de gevallen op te geven zonder vooraf de onderwijzers daarover te raadplegen; de meeste onderwijzers waren daartoe niet genegen, enkele gaven de gevallen nader op, doch deze gegevens bleken intusschen verouderd te zijn.

De heer Passtoors maakte op 16 December 1903 in de vergadering van de 2e Kamer der Staten-Generaal de bemerking, dat op de groentenmarkt te Amsterdam kinderen beneden den 12-jarigen leeftijd hulp zouden verleenen bij het in- en uitladen van manden. Mij werd reeds in het najaar van 1903 door een onderwijzer erop gewezen, dat kinderen des morgens vóór schooltijd op de groentenmarkt in het bedrijf van de ouders moesten helpen. Dit gaf mij toentertijd aanleiding een schrijven tot den hoofdcommissaris van politie te Amsterdam te richten, die mij toezegde hierop speciaal de aandacht te zullen vestigen. Uit de mededeelingen, ontvangen bij eene bespreking met dezen en met den rechercheur uit de sectie-afdeeling, waarin de groentenmarkt is gelegen, zoomede uit persoonlijk onderzoek ter plaatse, bleek, dat inderdaad 's ochtends in de vroegte tal van kinderen op de groentenmarkt worden aangetroffen, waaronder beneden de 12 jaren. Het kwam evenwel uit, dat het meerendeel met een zak op den rug de markt afloopt om al wat bij het groentenvervoer op straat valt op te rapen en mede te nemen voor hunne konijnen of andere huisdieren; iets wat met geenerlei bedrijf in eenig verband kan gebracht worden. Het doet zich soms voor, dat deze kinderen eens een handje uitsteken en daarvoor met een appel of iets dergelijks beloond worden. Een klein aantal (bij de dezerzijds gehouden bezoeken was dit aantal telkens 5 of 6) wordt in het bedrijf der ouders gebruikt voor het wachthouden bij de kar, terwijl deze hunne inkoopen doen bij de verschillende groenteboeren, en daarbij bezwaarlijk hun kar bij zich kunnen houden.

Hoewel het nadeel voor de kinderen, die des zomers om ongeveer 4 uur en 's winters om 6½ uur reeds op de markt zijn, als zeer ernstig moet worden erkend, kon hierop artikel 3 der Arbeidswet niet van toepassing worden geacht. Van de 41 processen-verbaal, in 1903 te Amsterdam wegens overtreding van dit artikel opgemaakt, heeft geen dezer werkzaamheden op de groentenmarkt betrekking; gedurende eene geheele week werd in het najaar van 1903 iederen dag getracht een vervolgbaar feit te constateeren, doch zonder resultaat. Ik zag bij geen der wagens bij het in- en uitladen van manden kinderen helpen en op een daartoe nader aan den hoofdcommissaris van politie gestelde vraag berichtte deze mij, dat „volgens het door den betrokken afdeelingschef uitgebracht rapport uit de mede-

deelingen van de politieagenten en marktmeesters der groenten- en fruitmarkt, alsmede van de op die markten geplaatste opzichters niet is gebleken, dat bij het in- of uitladen van manden uit schuiten, welke producten aan die markten aanvoeren, kinderen beneden den 12-jarigen leeftijd werkzaam zijn, en ook dit nimmer door hen is waargenomen. In de zomermaanden begint men de schuiten des nachts om 1 uur te lossen, terwijl zulks in de wintermaanden te 5 uur voorm. aanvangt". Mocht het evenwel worden geconstateerd, dan is het naar mijne meening zeker, dat hulpverleening op de markt niet geacht zou moeten worden eene werkzaamheid te zijn in of voor eenig bedrijf van land- of tuinbouw.

Ten slotte nog een enkel feit:

Door den Nederlandschen Onderwijzersbond werd medegedeeld, dat verscheidene kinderen onder de 12 jaren meezongen in het vaste koor van de Nieuwe Nederlandsche Opera en wel in de „Herbergprinses" en te voren bij de opvoering van „Carmen". Door het betreffende hoofd van de school werd mij medegedeeld, dat deze kinderen ook 's avonds in de provincie bij uitvoeringen meezongen en dan 's avonds laat eerst thuis kwamen. 's Morgens kwamen zij nog wel met de schminck op het gezicht op school. De directie maakte veel bezwaar om reeds dienzelfden dag de kinderen beneden de 12 jaren te ontslaan, doch met verwijzing naar de gevolgen, waaraan zij zich blootstelde, werd hiertoe toch besloten, en bij eene avond-contrôle in de woning der kinderen bleek, dat deze ook werkelijk waren ontslagen.

Vrouwen boven 16 jaren. In mijn vorig Verslag (1901—1902) begaf ik mij in uitvoerige beschouwingen over den arbeid van vrouwen in mijne inspectie, hoe nieuwe branches zich openden (mantels, gasgloeilichtkousjes), welke loonen in die bedrijven waren te maken, enz. Uitteraard komt hierin binnen een paar jaren weinig wijziging en het zij mij daarom veroorloofd voor het beste begrip van hetgeen thans volgen zal eene herlezing aan te bevelen.

In datzelfde laatste Verslag deed ik reeds, om de actualiteit van het onderwerp, mededeeling van datgene wat omtrent de naleving van de Speetwet was te vermelden.

In 1903 werd van 30 Maart tot 19 Mei na 10 uur 's avonds gespeet; de kortste tijd, gedurende welken dit werd gedaan, was $1/2$ uur, de langste tijd 4 uur.

Het grootste aantal vrouwen, dat op eenzelfden avond (over de verschillende rookerijen verdeeld) overwerkte, bedroeg 123, het geringste aantal 4.

Ieder der 10 rookers maakte van de vergunning op één of meer avonden gebruik; de rookerij, die er het minste gebruik van maakte, bepaalde zich tot één; die, welke er het meeste gebruik van maakte, tot

18 keeren; gemiddeld werd er 12 keeren in dit tijdperk van 51 dagen gebruik van gemaakt, doch er waren toch in het geheel 44 avonden, dat nachtwerk werd verricht, gemiddeld door 34 vrouwen en gedurende gemiddeld $2^1/_4$ uren.

In 1904 werd van af 16 Maart tot 16 Mei 's nachts gewerkt; in dit tijdperk van 62 dagen werd op 52 avonden overgewerkt, gemiddeld door 25 vrouwen (over de verschillende rookerijen verdeeld) en gedurende gemiddeld 2 uren en 20 minuten.

Gemiddeld werd 11 keeren door iedere rookerij er gebruik van gemaakt; degeen, die er het meest gebruik van maakte, deed het 18 keeren.

Het grootste aantal vrouwen, dat over de verschillende rookerijen verdeeld op eenzelfden avond werkte, bedroeg 94, het geringste aantal was 3.

Nog werd door mij onderzocht hoeveel keeren eene zelfde vrouw na 10 uren moest speten. Dit wordt aangegeven in de navolgende tabel:

Aantal keeren, dat dezelfde vrouw in één seizoen na 10 uur speette.	Aantal vrouwen.	
	1903	1904
22	„	1
21	„	1
17	„	5
16	1	7
15	4	6
14	8	5
13	5	7
12	18	8
11	30	7
10	24	10
9	18	16
8	8	14
7	10	13
6	9	13
5	11	8
4	7	8
3	4	4
2	2	7
1	9	11

In 1903 zijn in de haringspeterijen geene overtredingen van de Arbeidswet geconstateerd geworden. Op 11 Mei 1904 werd door den gemeenteveldwachter in eene speterij eene overtreding geconstateerd van art. 5 dier wet en in eene andere 2 overtredingen van art. 5 en art. 11; het hoofd van eerstbedoelde speterij werd daarvoor veroordeeld tot eene geldboete van *f* 15.— subsidiair hechtenisstraf van 2 dagen, de andere ondernemer tot 2 geldboeten van *f* 5.— en 2 van *f* 1.50, subsidiair hechtenisstraf van 4 × 2 dagen.

In de eene inrichting werd n.l. des avonds te 10¾ uur een meisje beneden 16 jaren bij het haringspeten aangetroffen, terwijl in de andere na 10 uur 2 vrouwen werden aangetroffen, wier namen niet op de arbeidslijst voorkwamen en die niet voorzien waren van het medisch bewijs, bedoeld bij art. 8 van het Kon. besluit van 18 Maart 1903 (*Stbl.* no. 86).

Ingevolge art. 16 van dit Kon. besluit zou het aan deze bedrijfshoofden thans niet vergund zijn tusschen 15 Maart en 1 Juni 1905 later dan 's avonds 10 uur te doen arbeiden, doch daar beide bedrijfshoofden zich bij verstek hebben laten veroordeelen en niet in verzet zijn gekomen, zijn de vonnissen niet onherroepelijk geworden en blijven de overtreders buiten het bereik van deze bepaling.

Art. 8 van het Kon. besluit van 18 Maart 1903 (Stbl. no. 86). Wat betreft het onderzoek van den medisch-adviseur naar den gezondheidstoestand van de haringspeetsters en de afgegeven verklaringen, zij het mij veroorloofd, met betrekking tot het jaar 1903, te verwijzen naar mijn Jaarverslag over 1901 en 1902, bladzijde 476. Het resultaat van het onderzoek in 1903 was, dat 3 vrouwen ongeschikt werden bevonden, in 1904, dat voor totaal 8 vrouwen de verklaring moest worden geweigerd.

Art. 9 van het Kon. besluit van 18 Maart 1903 (Stbl. no. 86). In alle rookerijen werden bij eerste bezoek na de invoering van het Kon. besluit houten roosters of planken voor de kuipen aangetroffen, welke de bedrijfshoofden uit eigen beweging hadden aangebracht. Sommige vrouwen vonden dezen maatregel doeltreffend, andere gaven aan den ouden toestand de voorkeur.

Artikelen 10 en 11 van het Kon. besluit van 18 Maart 1903 (Stbl. no. 86). In ééne rookerij moest een voorschrift worden gegeven om de buitendeur te herstellen en in 2 rookerijen om eene zoldering in de rookerij te leggen of het pannendak te beschieten; aan deze beide voorschriften werd gevolg gegeven.

Omtrent de gemeente Muiden zij medegedeeld, dat de berichten, welke ik over de naleving der Arbeidswet in de rookerijen ontving, van dien aard waren, dat een streng toezicht in dit seizoen met den tegenwoordigen burgemeester was voorbereid. Deze maatregel zal intusschen onnoodig zijn,

want de beide rookerijen zijn juist stopgezet; één is verkocht en wordt voor andere doeleinden (als pakhuis) gebruikt; de andere is tijdelijk gesloten, omdat het bedrijf naar Huizen is verplaatst. Deze rooker heeft zich aangesloten bij den trust, die thans in Huizen is gevormd; 9 van de 10 haringrookers hebben zich nl. vereenigd tot „de Algemeene Visch-handel", welke geheel voor gezamenlijke rekening inkoopt, verwerkt en verkoopt, om op deze wijze de marktprijzen, ook in het buitenland, beter te kunnen beheerschen. Op de goede naleving der Arbeidswet kan deze trust nog van invloed zijn, doordat men het nu in de hand heeft het werk gelijkmatig te verdeelen. Het is gebleken, dat in Huizen nimmer in alle rookerijen op eenzelfden avond werd overgewerkt. Bij een overmatigen aanvoer zal het nu uitvoerbaar zijn de hoeveelheid, die anders tot wets-overtreding zou kunnen leiden, aan de vrijgebleven rookerij in behandeling te geven. Wanneer in den vroegeren toestand bij herhaling haring voor eenzelfde rookerij aankwam, werd deze daardoor tot herhaaldelijk over-werken gedwongen. Thans kan de haring worden bewerkt in zoodanige rookerij, waar het in de vorige dagen minder druk was.

Naleving van art. 4 der Arbeidswet en van het Kon. besluit van 16 Maart 1903. (Stbl. no. 83). De uitspraak van den Hoogen Raad van 7 December 1903 had ten gevolge, dat in eenige inrichtingen met minder dan 10 personen en zonder krachtwerktuig, doch waarin personen beneden 16 jaren of vrouwen werkzaam waren, de noodige beveiligingen niet konden worden doorgevoerd, indien het hoofd of de bestuurder zich onwillig betoonde. Dit deed zich hoofdzakelijk voor in smederijen en drukkerijen. In een 40-tal smederijen bleek het raderwerk der boormachines onbeschermd, in 15 van deze werden doelmatige beveiligingen aangebracht, terwijl de hoofden van de overige 25 niet genegen bleken eenige beveiliging aan te brengen. Slechts in 7 van de 42 drukkerijen, waarin degelpersen aanwezig waren zonder doelmatige vingerbeveiliging, werd deze op verzoek aangebracht. Bij een tweede bezoek van 8 andere inrichtingen werd slechts in 2 bevonden, dat beveiligingsmaatregelen waren genomen. Ook is het te betreuren, dat door bovengenoemde uitspraak geene maatregelen genomen konden worden in gevallen, waarin jeugdige personen den geheelen dag bij kunstlicht werk-zaam waren.

Naleving van de artt. 5, 6, 7, 10 en 11 der Arbeidswet. In Juni 1903 had in eene wasscherij, verbonden aan eene bad- en zweminrichting, te Amsterdam, een ongeval plaats aan den stoommangel; een meisje raakte met de hand tusschen de rollen beklemd. De politie, naar de oorzaken en gevolgen van dit ongeval een onderzoek instellend, constateerde gelijktijdig overtreding van de artikelen 5, 6, 7, 10 en 11 der Arbeidswet; er werd

in die *wasscherij* tot des avonds 9 uur en later gewerkt, slechts van 12—12½ uur geschaft en op Zondagochtend van 6—11½ uur gewerkt.

Bij een onderzoek, door de adjunct-inspectrice ingesteld omtrent het ongeval, bleek, dat het te wijten was aan de zeer onvoldoende beveiliging van den stoommangel; een verhoor bracht aan het licht, dat tijdens het ongeval de lat, die ter bescherming diende, geheel los was geweest.

Waar zulke toestanden bleken te bestaan ook in andere bad- en zweminrichtingen dan de hierbedoelde, in welke een wasch wordt behandeld, die 's Zaterdags uit 3000 en 's Zondags uit 2000 handdoeken bestaat, in een wasscherij met 5 personen en een door stoom gedreven mangel, was het wenschelijk eene rechterlijke uitspraak te verkrijgen, over de vraag in hoeverre de Arbeidswet in zulke inrichtingen van toepassing is. De kantonrechter, uitspraak doende over de overtreding der Arbeidswet, sprak het bedrijfshoofd vrij, op grond, dat de wasscherij hier uitsluitend voor eigen gebruik werkte (wasschen van handdoeken voor de zweminrichting) en de zweminrichting niet geacht kan worden eene fabriek of werkplaats te zijn in den zin van art. 2 der Arbeidswet. Tegen dit vonnis ging de ambtenaar van het Openbaar Ministerie in hooger beroep; de rechtbank veroordeelde het bedrijfshoofd tot 5 boeten van f 0.50, subsidiair hechtenis van 5 dagen. De veroordeelde teekende tegen dit vonnis cassatie aan. De Hooge Raad handhaafde het vonnis van de rechtbank op grond dat eene wasscherij, verbonden aan eene bad- en zweminrichting, welke een bedrijf is, ook als een bedrijf moet worden beschouwd.

Volledigheidshalve, hoewel meer tot de stof van het derde hoofdstuk behoorende, zij nog vermeld, dat bij de behandeling voor den kantonrechter van de overtreding der Veiligheidswet de getuigenissen van de meisjes in strijd waren met die van den meesterknecht. Deze toch verklaarde, dat de lat tengevolge van het ongeval was losgeraakt en dat de mangel dus niet onbeveiligd was. De behandeling is toen geschorst geworden op grond van het vermoeden van meineed van den getuige, die evenwel niet is vervolgd. De kantonrechter sprak het bedrijfshoofd vrij, daar toch op de zitting was gebleken, dat de plaatselijke gesteldheid van den mangel in verband met hare inrichting in de dagvaarding niet juist was omschreven (een gevolg van de niet nauwkeurige omschrijving door de getuige bij het oorspronkelijk verhoor), zoodat de dagvaarding het gepleegd verzuim niet juist weergaf.

Uitgemaakt zijnde, dat de Arbeidswet ook in deze wasscherijen van toepassing is, werden ook de andere bad- en zweminrichtingen aan een onderzoek onderworpen en werd aldaar de werktijd in de wasscherij geregeld.

Eene andere der groote bad- en zweminrichtingen requestreerde om het volle uur schaften, door de wet voor het vrouwelijk personeel geëischt tusschen 11 en 3 uur, te mogen stellen van 2¼—3¼ uur, omdat de werk-

zaamheden in de bad- en zweminrichtingen niet vóór $2^1/_4$ uur kunnen worden onderbroken. Dit werd haar toegestaan op voorwaarde, dat in de bad- en zweminrichting ook buiten de wasscherij de arbeid van dat personeel niet langer zou duren dan tot 's avonds 7 uur en niet vóór 's morgens 7 uur aanvangen. In Mei 1905 bleek, dat deze voorwaarde gewoonlijk niet nageleefd werd. Er werd dan ook een proces-verbaal opgemaakt, hetwelk tot eene veroordeeling leidde van 14 geldboeten elk van *f* 10.—, 14 geldboeten elk van *f* 0.50 en 7 geldboeten elk van *f* 10.—, wegens overtreding van respectievelijk de artikelen 5, 6 en 7 der Arbeidswet.

De wasscherijen, verbonden aan de ziekenhuizen, werden eveneens nagegaan en de twee voorname inrichtingen te Amsterdam, het Onze Lieve Vrouwe-Gasthuis en het Burgerziekenhuis, Linnaeusstraat, voegden zich naar de wet met dien verstande, dat het O. L. V. Gasthuis den werktijd van $11^1/_2$ uur tot 11 uur teruggebracht door in plaats van te $7^1/_2$ uur te 7 uur des n.m. te eindigen, terwijl in het Burgerziekenhuis, waar aanvankelijk tot 8 uur n.m. werd gewerkt, dit thans tot 7 uur geschiedt. Omtrent den schafttijd werd gerequestreerd om in plaats van een vol uur rust in den middag drie kwartier te mogen geven, omdat reeds 's ochtends te $7^1/_2$ uur een half uur, te 11 uur een kwartier en 's middags te 4 uur een half uur gegund werd.

In het St. Elisabethgasthuis te Haarlem is de werktijd 7 uur v.m. tot 8 uur n.m., de schafttijd van 's namiddags $1^1/_2$—$2^1/_2$ uur en verder 3 halve uren over den dag verdeeld. Er wordt met een krachtwerktuig gewerkt en indien het een gewoon bedrijf gold, zou de arbeid dus te 7 uur moeten eindigen. Het bestuur richtte zich tot den Minister met de vraag of ook niet naar zijne meening hier van geen bedrijf sprake is, omdat de waschinrichting geheel alleen ten doel heeft in de huishoudelijke behoeften der inrichting te voorzien. Ik acht het van belang de motieven te releveeren, waarom naar de meening van den toenmaligen Minister in deze waschinrichting geen arbeid in den zin der Arbeidswet wordt verricht.

„De Arbeidswet verstaat onder arbeid alle werkzaamheden *in* of *voor* eenig bedrijf. Onderzocht moet dus worden of in de hier bedoelde waschinrichting werkzaamheden plaats hebben *in* of *voor* eenig bedrijf.

De waschinrichting op zich zelve kan niet worden aangemerkt als een bedrijf, vermits daarin nimmer voor derden tegen vergoeding en met het doel om daarmede winst te behalen wordt gewasschen en gestreken, maar de werkzaamheden uitsluitend plaats hebben om te voorzien in de huishoudelijke behoeften van het Gasthuis, terwijl het lijfgoed van betalende patiënten niet in de inrichting wordt behandeld.

Om te beoordeelen of de werkzaamheden in de waschinrichting plaats hebben *voor* eenig bedrijf behoort te worden nagegaan of het gasthuis als bedrijf kan worden aangemerkt. Dit nu is niet het geval. Het gasthuis is

een ziekenhuis. Nu *kan* zeer goed een ziekenhuis worden aangemerkt als een bedrijf, indien er ook tegen betaling patienten in worden opgenomen en verpleegd met het doel om daarmede winst te behalen. In het gasthuis worden wel patiënten tegen betaling opgenomen maar geenszins met het doel om winst te behalen vermits een jaarlijksch subsidie der gemeente Haarlem van ongeveer *f* 50.000 noodig is om de jaarlijksche uitgaven der inrichting, die ongeveer *f* 86.000 bedragen, te dekken".

Nog enkele verschillende feiten vinden hier hunne plaats. Eene klacht kwam in over den toestand in de winkels van eene firma, die over het geheele land 133 depôts voor verkoop van boter verspreid heeft. Hoewel deze winkels niet vallen onder de bepalingen der Arbeidswet, is het toch nuttig de resultaten van het onderzoek mede te deelen.

De winkels zijn van 's morgens 7 uur tot 's avonds $10^1/_2$ uur geopend en des Zaterdags tot 12 uur. De verkoop is opgedragen aan een meisje tegen een vast loon van *f* 5 per week + $^1/_2$ pCt. van de opbrengst, dat gewoonlijk *f* 3 per week bedraagt. Voorts krijgen zij bij de maandelijksche contrôle *f* 4 ingeval de kas klopt. Slechts 2 dagen per jaar krijgen de meisjes vrij; overigens zijn zij de geheele week van 's morgens vroeg tot 's avonds laat gebonden. Behalve de verkoop is haar het schoon houden van den winkel opgedragen en de zorg voor het uitpakken der kisten. Zij fungeeren in deze winkels als hoofd van het bedrijf. De meesten wonen achter den winkel, enkelen echter zijn uitwonend en onder dezen zijn er, wien het eten 's middags gebracht moet worden, omdat zij geene hulp kunnen krijgen om haar gedurende de maaltijden te vervangen. De dienst is, als blijkt, overal voor één persoon te zwaar en te lang.

Ook kwam eene klacht in over te langen werktijd in een restaurant; het bleek, dat een meisje aldaar van 's morgens 7 uur tot 's nachts 12 uur werkzaam was voor het vullen van een automaat. Het keukenpersoneel had dienzelfden arbeidstijd, de caissière van 's morgens $8^1/_2$ tot 's nachts 12 uur en dit alles gedurende 7 dagen per week. De chef was zeer weinig bereid verandering te brengen in deze regeling en beriep zich op zijn bierhuis met damesbediening in de Warmoesstraat, waar de Duitsche meisjes nog langer werkten en nooit klaagden.

Op welke wijze ernaar gestreeft wordt om de wet te doen naleven, zal uit de staten VI en VII kunnen blijken. Komt eene klacht in, dan wordt niet gerust voor en aleer het feit is geconstateerd of de ongegrondheid der klacht gebleken. Het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, bedroeg in 1903: 835 en in 1904: 1043, waarvan respectievelijk 792 en 980 betrekking hadden op de Arbeidswet, verdeeld over respectievelijk 278 en 424 vonnissen.

Het zijn voornamelijk de artikelen 3, 5 en 6 der Arbeidswet, welke veel zorg geven en iedere veroordeeling heeft om zoo te zeggen hare geschie-

denis. Bij het maken van gevolgtrekkingen uit de cijfers der staten zij men zeer voorzichtig. Zoo zou men bij eene beschouwing van staat VI van 1903 zeggen, dat de overtreding van art. 6 gemakkelijk geconstateerd kan worden; verre van dien. Het blijft een groot bezwaar, dat de wet niet de verplichting oplegt om als rustuur toe te kennen, den op de arbeidslijst als zoodanig aangeduiden tijd. Het niet bindend zijn der uren op de arbeidslijst doet zich bijzonder als bezwaar gevoelen bij de uitzonderingsbepalingen op art. 5 der Arbeidswet, vastgesteld bij Kon. besluit van 9 December 1889, (*Stbl.* no. 176). Het groote aantal der overtredingen vindt zijne verklaring daarin, dat bij dezelfde bekeuring zoovele overtredingen werden geconstateerd; voor de 412 overtredingen van art. 5 was het opmaken van 170 processen-verbaal noodig; op de 396 overtredingen van art. 6 hadden slechts 15 processen-verbaal betrekking.

In het bijvoegsel van het Tijdschrift van het Centraal Bureau voor de Statistiek, leverende eene statistiek van de berechting der overtredingen van de Arbeids- en de Veiligheidswet in 1903, wordt er op gewezen, dat het grootste aantal overtredingen (800) plaats had in de IVe arbeidsinspectie. Daarbij wordt opgemerkt, dat „dit geene verwondering kan wekken, indien men bedenkt, dat in deze inspectie Amsterdam met zijne vele onder de wet vallende fabrieken en werkplaatsen gelegen is. Op niet minder dan 701 overtredingen door personen te Amsterdam woonachtig volgde veroordeeling". Indien men vergelijkingen wil maken, dan zou het aantal gewijsden, het aantal fabrieken en werkplaatsen in verband met het aantal inspecteerende ambtenaren als maatstaf moeten dienen en dan zou blijken, dat hier eene verkeerde conclusie is getrokken.

Opmerkelijk is het, dat in den laatsten tijd hooger boeten worden opgelegd; het aantal boeten van *f* 10 en daarboven per overtreding bedroeg in 1901: 16 pCt., in 1902: 15 pCt., in 1903: 7 pCt en in 1904: 23 pCt. van het totaal. Het totaal bedrag der boeten over deze 4 jaren beliep *f* 3827.50, *f* 3093.—, *f* 2380.50 en *f* 5045.50.

Dat het aantal overtredingen van art. 5 en art. 6 in 1903 op staat VI niet overeenstemt met het aantal boeten wordt hierdoor verklaard, dat voor 6 overtredingen van art. 5 en 3 overtredingen van art. 6 uitsluitend tot hechtenis werd veroordeeld.

Ik wil nu melding maken van eenige processen-verbaal, welke opgemaakt werden door de ambtenaren der arbeidsinspectie en waarvan de vermelding bepaalde beteekenis kan hebben.

Artikel 3 der Arbeidswet. Een jongen van 11 jaar was 's avonds om 10 uur bezig in een barbierswinkel met het inzeepen van klanten. Proces-verbaal werd opgemaakt en de kantonrechter veroordeelde den patroon tot *f* 2.— boete subs. 2 dagen hechtenis.

Artikel 3 der Arbeidswet. Een bericht was ingekomen, dat er op eene drukkerij te Haarlem jongens beneden 12 jaren werkten. Bij onderzoek bleken deze jongens ± 2 weken geleden te zijn ontslagen nadat in een locaal blad er op gewezen was, dat ze nog geen 12 jaren waren. Deze knapen gingen nog naar school en werkten in de drukkerij dagelijks van $4^1/_4$—6 uur, 's Woensdags en Zaterdags van $1^1/_2$—7 uur. Proces-verbaal werd opgemaakt, doch geseponeerd, omdat de directeur der drukkerij aan den ambtenaar van het Openbaar Ministerie beloofde zich niet meer aan deze overtreding te zullen schuldig maken. Thans worden jongens boven de 12 jaren gebezigd, waaronder evenwel nog 5 schoolgaande kinderen.

Artikel 5 der Arbeidswet. Bij eene te 8 uur 30 's avonds gehouden inspectie in een hoedenatelier wilden 3 meisjes zich bij de komst van den ambtenaar haastig van de werkplaats verwijderen, waarin zij evenwel werden verhinderd. Geen der meisjes wilde echter verklaren na 8 uur te hebben gewerkt, niettegenstaande voor hare zitplaatsen op de tafel naaigereedschap en onafgewerkte hoeden lagen. De kantonrechter vond intusschen termen, het bedrijfshoofd wegens overtreding van art. 5 der Arbeidswet te veroordeelen tot eene geldboete van *f* 10.—, subs. 4 dagen hechtenis.

Art. 5 der Arbeidswet. 's Avonds 8 uur 35 werden in een costuumatelier werkzaam gevonden 3 vrouwen, van wie eene coupeuse, die, hoewel het hoofd van het bedrijf haar zulks verboden had, deze meisjes na 8 uur 's avonds deed arbeiden.

De coupeuse werd hiervoor gestraft door den kantonrechter met 2 × *f* 5 boete, subs. 2 × 3 dagen hechtenis wegens overtreding van art. 5 der Arbeidswet.

Art. 5 der Arbeidswet. In eene broodbakkerij werd een jongen beneden 16 jaren aangetroffen, die van 's avonds 10 uur tot 's morgens 7 uur in de bakkerij werkte en dan met de kar medeging tot 10 uur des voormiddags. De arbeidslijst was ingevuld met de werkuren v.m. 2—$5^1/_2$, 6—$10^1/_2$ en 11 v.m.—1 n.m. De patroon verklaarde te weten, dat nachtarbeid voor dien jongen verboden was. De kantonrechter veroordeelde den patroon tot vier geldboeten van *f* 10, subs. 4 × 5 dagen hechtenis wegens overtreding van art. 5.

Art. 5 der Arbeidswet. In een winkel van dameskleedingstukken hadden twee meisjes 's avonds gewerkt van $8^1/_2$—$9^1/_2$ à 10 uur, nadat zij dien dag reeds $9^1/_2$ uur op het atelier hadden gewerkt. Vrijspraak volgde, omdat de arbeid was verricht in den winkel, welke in den regel geene werkplaats was.

Art. 5 der Arbeidswet. Door de adjunct-inspectrice werd proces-verbaal opgemaakt tegen een chocoladefabrikant te Haarlem. Vergunning tot overwerken was aangevraagd en toen voor het uitbrengen van advies een onderzoek werd ingesteld naar de bijzondere omstandigheden, bleken deze inderdaad „bijzonder", maar niet juist in den zin als art. 5 der wet bedoelt. De 3 firmanten hadden reeds in de voorafgaande week gedurende 5 dagen door 14 meisjes tot des avonds 10 uur doen arbeiden, zonder eenige vergunning. Wel zou volgens de firmanten op den eersten dag van het overwerk zulks zijn aangevraagd, doch eerst op den vierden dag was deze aanvrage bij den burgemeester en bij den Commissaris der Koningin aangekomen. Geen antwoord vernemende was zonder vergunning overgewerkt en dit nog wel van 7—10 uur 's avonds, terwijl nimmer vergund kan worden om tot later dan 9 uur te doen werken.

Tegen ieder der 3 firmanten werd eene geldboete van 70 × *f* 5 (totaal *f* 1050) geëischt. De kantonrechter te Haarlem veroordeelde ieder tot 70 × 50 ct. (*f* 105).

Art. 5 der Arbeidswet. Bij het instellen van een onderzoek ten behoeve van het uitbrengen van een advies over eene dergelijke aanvrage voor overwerk in een hoedenatelier te Haarlem werd eene avondinspectie aldaar gehouden. Het bleek, dat des Vrijdags reeds na 8 uur door 2 meisjes werd gewerkt, terwijl voor de geheele volgende week overwerk was aangevraagd. Hiervan werd proces-verbaal opgemaakt. Met het oog op deze overtreding weigerde de Commissaris der Koningin de vergunning voor die week te verleenen. Niettegenstaande deze weigering werd door de politie een 2e overtreding in die week geconstateerd ten aanzien van 2 meisjes en wederom geverbaliseerd. Voor deze beide overtredingen was het vonnis 4 × *f* 10 of 4 × 4 dagen. Tegen dit vonnis van den waarnemenden kantonrechter kwam het bedrijfshoofd in verzet. Daarbij werd het vonnis verminderd tot 4 × *f* 5 of 4 × 3 dagen.

Art. 5 der Arbeidswet. In een damescostuumatelier te Haarlem werden 's avonds 9 uur 2 vrouwen werkzaam gevonden. Deze vrouwen waren daar inwonend en het hoofd van dit atelier gaf zijne verwondering te kennen, dat hij inwonende vrouwen niet na 8 uur 's avonds mocht laten werken, niettegenstaande hij reeds te voren ook voor inwonende coupeuses was geverbaliseerd en gevonnisd. De kantonrechter te Haarlem veroordeelde hem wegens overtreding van art. 5 der Arbeidswet tot 2 geldboeten van *f* 5.—, subs. 2 × 5 dagen hechtenis.

Vier dagen na de genoemde overtreding werden deze zelfde vrouwen door de politie weder werkzaam aangetroffen 's nachts half twaalf. Weder werd proces-verbaal hiervan opgemaakt. De ambtenaar van het Openbaar Ministerie

deelde mede, dat dit verbaal door hem buiten vervolging was gesteld en het hem niet wel mogelijk was de redenen hiervan op te geven. Van de 93 in het kanton Haarlem opgemaakte processen-verbaal werden er 7 door dezen ambtenaar zonder overleg met mij daarover te plegen geseponeerd. De redenen, welke hem tot dit seponeeren geleid hadden, waren in het algemeen, dat het hem niet wenschelijk of billijk voorkwam om tot vervolging over te gaan.

Artt. 5 en 6 der Arbeidswet. Bij het inspecteeren van een costuumatelier, verbonden aan een damesconfectiewinkel te Amsterdam, werden 's avonds te 8½ uur, terwijl door de spreekbuis gewaarschuwd werd „dat de politie er was", door den adjunct-inspecteur en de adjunct-inspectrice aangetroffen 6 vrouwen, die bezig waren met het naaien van dameskleedingstukken. Tegen het hoofd van het bedrijf werd proces-verbaal opgemaakt; er volgde een vonnis van 6 × *f* 15 of 6 × 15 dagen.

Door de coupeuse werd den Zaterdag daaraanvolgende aan 11 meisjes geen schafttijd verleend waarop door den adjunct-inspecteur en de adjunct-inspectrice procs-verbaal werd opgemaakt. Beklaagde werd bij verstek veroordeeld tot 11 × *f* 15, subs. 11 × 15 dagen. In verzet gekomen, werd zij vrijgesproken op grond, dat de arbeid in den schafttijd in een aangrenzend lokaal was verricht en niet op het atelier zelf. Eene klacht tegen deze coupeuse wegens wederrechtelijke vrijheidsberooving, aangezien dit lokaal tijdens den schafttijd van buiten af gesloten was geworden, leidde eveneens tot vrijspraak wegens gebrek aan bewijs.

Op getuigenverhoor der politie werd eene week daarna proces-verbaal opgemaakt tegen de genoemde coupeuse van dezelfde firma, die, om de contrôle te ontduiken, 2 meisjes van het atelier op dat van eene zelfde zaak der firma, in de Kalverstraat gelegen, had doen overwerken tot 's nachts 12 uur. De coupeuse werd veroordeeld tot 2 × *f* 25 (subs. 2 × 10 dagen.)

Nu werd aan de meisjes des avonds werk mede naar huis gegeven. De adjunct-inspecteur en de adjunct-inspectrice maakten bij 2 werksters in hare woning proces-verbaal op, omdat haar respectievelijk gedurende 12 en 6 dagen was last gegeven in hare woning, des avonds na 8 uur werk te verrichten, waarmede zij respectievelijk niet voor 11 uur en 11½ uur gereed waren; deze woning was dus tot werkplaats gemaakt (voor dezen arbeid werd haar 5 ct. per uur uitbetaald.) De ambtenaar van het Openbaar Ministerie heeft deze verbalen echter geseponeerd op grond, dat er rechtens geen verband was tusschen de firma en de woning van de werksters, daar deze haar niet uitdrukkelijk als werkplaats was aangewezen.

Artt. 5 en 6 der Arbeidswet. In een costuumatelier (dameskleedermakerij)

werden 's avonds te 8 uur 40 5 meisjes aangetroffen, die tusschen 11 uur v.m. en 3 uur n.m. geen vol uur rusttijd hadden en ook nooit hadden gehad van af hare indiensttreding. De arbeidsuren op de lijst waren ingevuld met: 9—12 en 1—7. Het bedrijfshoofd verklaarde niets daarvan af te weten, doch dit aan de coupeuse over te laten, terwijl deze verklaarde zelve 1 uur naar huis te gaan en niet te weten of de meisjes wel een vol uur rusttijd namen. De rechter veroordeelde het bedrijfshoofd wegens overtreding van art. 6 der Arbeidswet tot 144 geldboeten à *f* 0.50, subs. 144 × 1 dag hechtenis.

Tegen de coupeuse werd proces-verbaal opgemaakt, daar bovenstaande meisjes op haar last na 's avonds 8 uren in en voor het bedrijf werkzaam waren. De rechter veroordeelde haar tot 5 geldboeten à *f* 10.— of 5 × 10 dagen hechtenis wegens overtreding van art. 5 der Arbeidswet.

Artt. 5, 6 en 11 der Arbeidswet. Door de strijksters van een wasch- en strijkinrichting te Amsterdam was eene klacht ingediend over de ondragelijke hitte in de strijkerij. Bij eene inspectie bleek, dat werkelijk de hitte, ontzettend groot was en dat deze veroorzaakt werd door 2 groote strijkkachels, terwijl op een schuin glazen dak de zon scheen. Tevens bleek, dat slechts des middags een half uur werd geschaft en dat 2 meisjes den laatsten Zaterdagavond tot 9¼ uur hadden moeten werken. Ook was de arbeidslijst niet in orde. Van dit alles werd proces-verbaal opgemaakt en ter verbetering der werkplaats werd een middel tot luchtverversching voorgeschreven.

De eigenares der zaak werd wegens overtreding van art. 6 veroordeeld tot 33 × *f* 3, wegens overtreding van art. 11 tot 30 × *f* 0.50, terwijl wegens overtreding van art. 5 werd veroordeeld haar schoonzoon, die, hoewel dien Zaterdag afwezig, den algemeenen last bleek gegeven te hebben, dat 2 meisjes de wasch, des avonds voor zij weggingen, moesten ophangen. Op de zitting bleek, dat dit *zeer vaak* na 9 uur nog plaats had en wel door kinderen van 15 en 17 jaren oud, die dan reeds 's morgens om 7 uur den arbeid hadden aangevangen. In hooger beroep werd de schoonzoon vrijgesproken van de overtreding van art. 5, omdat niet bewezen was, wie lastgever was, en hij geen eigenaar van de zaak was.

Artt. 5 en 10 der Arbeidswet. In een hoedenatelier liet de patronesse twee meisjes na 8 uur 's avonds werken. Wel had zij tegen de meisjes gezegd om 8 uur naar huis te gaan, doch zij had geene zorg gedragen, dat aan dien last was voldaan. Van een der meisjes, dat nog geen 16 jaren oud was, had zij ook geene arbeidskaart. Zij werd door den rechter wegens overtreding van art. 10 der Arbeidswet veroordeeld tot eene geldboete van *f* 5.—, subs. 5 dagen hechtenis, doch vrijgesproken van de overtreding van art. 5 der Arbeidswet.

Artt. 5, 10 en 11 der Arbeidswet. Een jongen, in dienst zijnde van eene droogdok-maatschappij, was in een ruim van een schip gevallen. Bij ondervraging ter plaatse bleek, dat dit 's avonds om 8 uur was gebeurd; tevens bleek, dat 5 jongens beneden den leeftijd van 16 jaren hadden gewerkt tot 's avonds 8 uren. De namen van deze jongens kwamen niet op de arbeidslijst voor en de directie was ook niet in het bezit van arbeidskaarten voor de jongens. Proces-verbaal werd opgemaakt en de rechter veroordeelde den directeur wegens overtreding van de artt. 10 en 11 tot 10 geldboeten van *f* 3.— of 10 × 2 dagen hechtenis.

Van overtreding van art. 5 werd hij vrijgesproken bij gebrek aan bewijs, wie lastgever kon geacht worden te zijn.

Art. 6 der Arbeidswet. In eene metaalwarenfabriek had de patroon de werktijden veranderd. De werkuren op de arbeidslijst waren ingevuld met 7—8, $8\frac{1}{2}$—$12\frac{1}{2}$, 2—5. Door de verandering werd aan 20 jongens beneden den leeftijd van 16 jaren slechts een rusttijd gegeven van $\frac{1}{2}$ uur tusschen 11 uur v.m. en 3 uur n.m. Bij het verhoor werd bewezen, dat dit gedurende 31 dagen had plaats gehad, en de rechter veroordeelde het bedrijfshoofd wegens overtreding van art. 6 der Arbeidswet tot 31 geldboeten van *f* 10.— of 31 dagen hechtenis.

Art. 6 der Arbeidswet. In eene smederij werd aan een jongen beneden 16 jaren slechts een half uur rust gegeven tusschen 11 uur v.m. en 3 uur n.m., terwijl de arbeidslijst was ingevuld met de werkuren: 6—8, $8\frac{1}{2}$—12, $1\frac{1}{2}$—5, $5\frac{1}{2}$—7.

De rechter veroordeelde den patroon tot 10 geldboeten van *f* 3.— of 10 × 3 dagen hechtenis.

Art. 6 der Arbeidswet. In eene kachelfabriek was door den patroon de schafttijd voor de jeugdige personen beneden 16 jaren tot een half uur verminderd. Door den rechter werd hij veroordeeld tot 52 × *f* 1.50, subs. 52 dagen hechtenis.

Art. 6 der Arbeidswet. Het hoofd van eene drukkerij had den werktijd van jongens, zooals die vroeger was en zooals die op de lijst voorkwam, n.l. 7—9, $9\frac{1}{2}$—1, $2\frac{1}{2}$—7, veranderd in 7—9, $9\frac{1}{2}$—1 en $1\frac{1}{2}$—6, waardoor aan 3 aldaar werkzame jongens onder den leeftijd van 16 jaren slechts een rusttijd van $\frac{1}{2}$ uur werd gegeven tusschen 11 uur v.m. en 3 uur n.m. Uit het getuigenverhoor bleek, dat dit voor 2 jongens gedurende 16 dagen en voor den derden gedurende 4 dagen had plaats gevonden. De rechter veroordeelde den patroon tot 36 geldboeten van *f* 1.—, subs. 36 dagen hechtenis wegens overtreding van art. 6 der Arbeidswet.

Art. 6 der Arbeidswet. Aan twee jongens beneden den leeftijd van 16 jaren werd in eene stoomhoutzagerij slechts tusschen 11 uur v.m. en 3 uur n.m. $^1/$ uur rust gegeven, terwijl de werkuren op de lijst waren ingevuld met 6—12, 1—6. Wegens overtreding van art. 6 der Arbeidswet veroordeelde de rechter het bedrijfshoofd tot 18 geldboeten van *f* 1.—, subs. 18 dagen hechtenis.

Art. 6 der Arbeidswet. In eene meubelinleggerij werd aan een jongen beneden 16 jaren slechts een half uur rust gegeven tusschen 11 uur v.m. en 3 uur n.m., terwijl de arbeidslijst was ingevuld met de werkuren 7—$8^1/_2$, 9—1, 2—6. De patroon werd wegens overtreding van art. 6 der Arbeidswet door den rechter veroordeeld tot 7 geldboeten van *f* 3.—, subs. 7 $\times$ 2 dagen hechtenis.

Art. 6 der Arbeidswet. In eene drukkerij werd aan een jongen van 14 jaren slechts $^1/_2$ uur rusttijd gegeven tusschen 11 uur v.m. en 3 uur n.m., terwijl de werkuren op de arbeidslijst waren ingevuld met $7^1/_2$—1, 2—$6^1/_2$. Voor 4 dagen werd dit feit bewezen; wegens overtreding van art. 6 der Arbeidswet veroordeelde de rechter den patroon tot 4 geldboeten van *f* 5, subs. 4 $\times$ 5 dagen hechtenis.

Artt. 6, 10 en 11 der Arbeidswet. In eene bakkerij werd aan een aldaar werkzamen jongen beneden den leeftijd van 16 jaren geen vol uur rust gegeven tusschen 11 en 3 uur. Hij werkte van 's morgens 6 uur tot 's avonds 6 uur. Ook was de patroon niet in het bezit van een arbeidskaart en een arbeidslijst.

De rechter veroordeelde den patroon wegens overtreding van art. 6 tot 9 $\times$ *f* 15.— boete subs. 9 $\times$ 15 dagen hechtenis, doch sprak hem vrij van overtreding van de artt. 10 en 11, omdat wel kaarten en lijst in zijn bezit waren, doch wegens verhuizing niet in de werkplaats aanwezig waren.

Nog volgen hier eenige verbalen, welke door de politie werden opgemaakt en nadere vermelding verdienen.

Artt. 5 en 6 der Arbeidswet. Bij eene inspectie in eene kleine strijkerij deelden 2 strijksters aan de adjunct-inspectrice mede, dat zij in dienst van Endres, Nes no. 11 voor 3 à 4 weken een geheelen nacht hadden moeten doorwerken, terwijl het haar 's morgens om 8 uur nog verweten werd, dat zij een oogenblik rust namen. De schafttijd van 12—1 uur werd slechts van $12^1/_4$—$12^1/_2$ gegeven. Door haar was hierover destijds een anoniem schrijven aan de politie gericht. Den juisten dag der overtreding wisten zij zich niet te herinneren. Door de politie werd de zaak onderzocht; wegens overtreding van de artt. 5 en 6 werd geverbaliseerd. Op de zitting

bleek, dat 34 uur achtereen was gewerkt met slechts $^1/_4$ uur rust. Beklaagde bekende toen, herhaaldelijk 's nachts te hebben laten werken. Voor overtreding van de artt. 5 en 6 werd Endres veroordeeld tot 27 dagen principale hechtenisstraf.

Art. 5 der Arbeidswet. In een costuumatelier werd door de politie proces-verbaal opgemaakt wegens overtreding van art. 5; de werksters moesten des morgens te 7 uur aanvangen en tot des avonds 8 uur werken. De kantonrechter veroordeelde tot eene boete van 5 × *f* 20, subs. 5 × 15 dagen hechtenis.

Tegen dit vonnis werd door de veroordeelde hooger beroep aangeteekend; de arrondissements-rechtbank verminderde de boete tot 5 × *f* 4, subs. 5 × 2 dagen hechtenis.

Art. 5 der Arbeidswet. In eene strijkerij werd door de politie eene overtreding geconstateerd van art. 5. De patroon was afwezig en beweerde geen last tot overwerken te hebben gegeven en de strijksters verklaarden daartoe geen last te hebben ontvangen en geheel voor eigen pleizier te hebben overgewerkt. Op grond hiervan werd de beklaagde vrijgesproken.

Art. 6 der Arbeidswet. Een baleinfabrikant had van den Minister eene vrijstelling gekregen van art. 6 der Arbeidswet, waardoor in plaats van 1 uur slechts $^1/_2$ uur schafttijd werd gegeven. Het bleek, dat aan de door den Minister gestelde voorwaarde, om behalve dat half uur nog twee maal een kwartier rust te geven, niet werd voldaan. Geconstateerd werden 60 overtredingen; het vonnis was 60 × *f* 2.50.

Art. 5 der Arbeidswet. Tegen den bontwerker C. Emmeriks, Leidschestraat no. 29 te Amsterdam, werd proces-verbaal opgemaakt wegens overtreding van art. 5 der Arbeidswet. Zes werksters en een jongen hadden gedurende 2 maanden herhaaldelijk tot 's nachts 1 en $1^1/_2$ uur gewerkt. Eene gehuwde werkster had zelfs 40 uur achtereen gewerkt, was daarna wegens ziekte ontslagen, omdat zij geen nachtarbeid kon verdragen en toen na veel smeeken weer aangenomen, waarop zij weder 16 uur aan het werk was gezet. Een winkeljuffrouw werkte eveneens herhaaldelijk tot 's nachts 12 uur. Eisch 84 × *f* 30, subs. 168 dagen en 6 dagen principale hechtenisstraf. Vonnis: 68 × *f* 15 subs. 136 dagen en 3 dagen principale hechtenisstraf.

Tegen dit vonnis kwam beklaagde in hooger beroep. De verdediger zeide, dat in de zaak van beklaagde het personeel gedurende den geheelen zomer aan het werk wordt gehouden, om het niet op straat te zetten, en als nu de winter, de drukke tijd, komt en er 's avonds nog mantels gezon-

den worden, die den volgenden dag af moeten zijn, de patroon zich genoodzaakt ziet, om na 8 uur door te werken. Meer personeel aan te nemen om die paar wintermaanden gaat zeer moeilijk; alle concurrenten verkeeren in dezelfde omstandigheden en de weinige vrouwen, die het werk verstaan, hebben allen druk werk. Het feit was, dat iemand, die gewoon was de Arbeidswet na te komen, (1) plotseling gesteld werd voor buitengewone drukte. Verder meende pleiter, dat men hier te doen heeft met „voortgezet misdrijf". Beklaagde heeft een tijd lang overtreden en eerst nadat alles afgeloopen was, is hij bekeurd en wordt hij gestraft voor elke overtreding afzonderlijk. Pleiter meent niet, dat de overtredingen meer als één geheel moeten worden gestraft. Ten slotte wierp pleiter de tegenwerping op, dat de last tot doorwerken eigenlijk door een ondergeschikte van beklaagde gegeven was. In ieder geval achtte pleiter de straf al te zwaar.

De uitspraak luidde, dat de principale hechtenisstraf werd omgezet in een geldboete van *f* 10, en voorts 68 × *f* 10 boete. Nog niet tevreden met het feit, dat hij de principale hechtenisstraf was ontsprongen en zijne boete met *f* 340.— had verminderd gekregen, vroeg deze delinquent nog gratie. Hij kreeg echter nul op dit request.

Vergunningen voor overwerk. Het totaal aantal vergunningen voor overwerk beliep, zooals staat V aangeeft, in het tijdvak 1903—1904: 724. Dit cijfer bedroeg voor 1899—1900; 503 en voor 1901—1902: 755. Van deze 755 werden 256 door den Commissaris der Koningin verleend, dus voor 6 dagen; van de 724 was dit voor 226 het geval. De toestand is dus betrekkelijk stationnair; seizoendrukte blijft de hoofdaanleiding voor het verzoek en evenals in de vorige jaren werd het er heen geleid om het aantal vergunningen op een minimum te houden. Het is opmerkelijk, dat die vergunningen veelal door dezelfde firma's worden aangevraagd. In het bedrijf, waar zulks nog het meest gerechtvaardigd zou voorkomen, het dameshoedenvak, werd van de ruim 200 ateliers te Amsterdam slechts door *drie* geregeld 3 à 4 keeren per seizoen aangevraagd, terwijl de overige aanvragen door een zestal andere firma's geschiedden en dan nog slechts voor een enkele maal.

De meeste overige goed beklante zaken te Amsterdam zouden in den drukken tijd wel gaarne overwerk aanvragen om vlugger hare clientèle te kunnen bedienen, doch stuiten in deze op bezwaren van de zijde van het personeel. Andere wederom zien, dat bij een arbeidstijd van 's morgens 8 tot 's avonds 8 uur, overwerk alleen schade doet aan de arbeidsprestatie van den volgenden dag, of ook wel achten zij overwerk voor het personeel

(1) C. Emmeriks werd op 6 December 1900 veroordeeld wegens overtreding ook van art. 5 tot eene geldboete van *f* 15.—, subs., 15 dagen hechtenis.

schadelijk of niet wenschelijk. Tot den burgemeester worden slechts weinige aanvragen gericht.

Van de dameskleermakerijen zijn het wederom enkele, door welke geregeld overwerk wordt aangevraagd, en wel door die, verbonden aan confectiemagazijnen, waar uitsluitend gemaakte kleedingstukken moeten worden veranderd. Deze zaken verkeeren nog in hare beginjaren. Waar elk seizoen de omzet nog zoozeer toeneemt, dat de grootte van het atelier hiermede niet altijd gelijken tred heeft kunnen houden, is het te verwachten, dat later het eenigszins periodieke overwerken zal kunnen vervallen en dit ten slotte zal kunnen worden beperkt tot de rouw- en andere gelegenheidsbestellingen, waarvoor thans nog door verschillende firma's vergunning tot overwerk aan den burgemeester wordt gevraagd. Nimmer werd in één jaar aan dezelfde firma meer dan 9 maal (= 12 dagen) vergunning tot overwerk verleend, en in vele gevallen betrof het overwerk telkens andere meisjes van hetzelfde atelier.

Het overwerk in de wasscherijen en strijkerijen komt altijd nog te veelvuldig voor. De aanvragen, tot den Commissaris der Koningin gericht, zijn bijna uitsluitend het gevolg van ophooping van werk tengevolge van feestdagen (Pinksteren, Paschen en Kerstmis). Die, tot den burgemeester gericht, komen echter behalve om diezelfde redenen ook nog in de zomermaanden voor. Dan is het soms zeer twijfelachtig of „bijzondere omstandigheden" aanwezig zijn.

Het grootste contingent levert hiervoor de gemeente Heemstede, waar in 1903 in 14 wasscherijen totaal 100 malen (= 217 dagen) vergunning tot overwerk werd aangevraagd en verleend; een dezer bleekers had 24 maal 2 dagen overwerk gevraagd en gekregen voor zijne strijksters; deze aanvragen kwamen *geregeld* voor en zelfs in tijden als November en December wanneer toch voldoende werkkrachten zijn te krijgen.

Besprekingen met de bedrijfshoofden en met den heer burgemeester hadden het effect, dat in 1904 slecht 42 maal (totaal 70 dagen) werd overgewerkt, hoewel dit aantal voor eenzelfde inrichting toch nog 18 keeren beliep. Ook werd door den burgemeester ingesteld, dat bij de aanvrage een gedrukt formulier moest worden ingevuld, waardoor vooral in den aanvang de aanvragen aanmerkelijk verminderden. Naar mijne meening moet het overwerk in de strijkerijen zooveel mogelijk worden geweerd, want het geldt hier een vermoeiend en ongezond bedrijf. Intusschen moet nog omtrent Heemstede erkend worden, dat de wet er wordt nageleefd en het scherpe toezicht de bedrijfshoofden er toe leidt om te trachten eene vergunning te verkrijgen, in plaats van te wagen zonder vergunning te doen overwerken.

Te Amsterdam is het met de werktijden in de strijkerijen weer geheel anders gesteld. Hier werd in 1903 slechts 15 malen en in 1904 geen enkele

maal vergunning tot overwerk in strijkerijen aangevraagd. Dit is nu wel zeer merkwaardig te achten, waar er ruim driehonderd inrichtingen bestaan, waar in sommige tijden des jaars een massa werk moet worden afgeleverd. De verklaring ligt in het feit, dat deze inrichtingen bijna uitsluitend strijkerijen zijn, waar 5 of minder vrouwen werken, zoodat zij onder de uitzonderingsbepalingen vallen van het Kon. besluit van 10 Juni 1892 (*Stbl.* no. 136). Hier wordt in drukke tijden eenvoudig tot 9 uur gewerkt; men beschouwt de uitzonderingsbepaling als een doorloopende vergunning tot overwerk. De politie werkt die misvatting in de hand door op de arbeidslijst onder „aanmerkingen" te vermelden, dat van 15 Maart tot 15 September tot des avonds 9 uur mag worden gewerkt, terwijl de arbeidstijd over reeds 10 à 11 uur per etmaal is ingevuld.

Proces-verbaal opmaken in zulke inrichtingen vóór des avonds 9 uur is hoogst moeilijk, omdat de strijksters niet naar waarheid durven te getuigen omtrent de gedurende het etmaal genoten rust- en schafttijden. Alleen door opheffing van de uitzonderingsbepaling van het Kon. besluit kan eene goede contrôle op deze inrichtingen het overwerk doen verdwijnen. Dit is dringend noodzakelijk; juist in de kleine strijkerijen wordt gewerkt bij een heete strijkkachel in zeer kleine vertrekken, die dan nog tevens als droogkamer worden gebruikt.

Van de 117 aanvragen om overwerk in 1903 aan den Commissaris der Koningin werd op 3 afwijzend beschikt en in 1904 geschiedde dit op 10 van de 122 aanvragen. Deze weigering was steeds het gevolg van het door mij uitgebrachte advies.

Mijne redenen om tot eene afwijzende beschikking te adviseeren, waren, onder meer, de navolgende:

1o. Als in de week vóór de aanvrage onder meer of minder verzwarende omstandigheden overtreding van art. 5 der Arbeidswet had plaats gehad.

2o. Als geene termen konden gevonden worden om aan te nemen, dat bijzondere omstandigheden aanwezig waren.

3o. Als de arbeid te zwaar en de arbeidstijd onder de gewone omstandigheden reeds te lang was, om dezen nog te verlengen.

4o. Wanneer gevraagd werd des Zaterdagavonds te mogen overwerken. Naar mijne overtuiging is het toch zoo hoogst gewenscht, dat juist op Zaterdagavond met den arbeid vroeger wordt geëindigd.

Het onder 3o. hierboven bedoelde kwam zeer kenschetsend uit bij den arbeid in eene mantelfabriek.

Het maken van mantels kan gereedelijk voor vrouwen als het zwaarste soort naaiwerk worden beschouwd. Waar nu in lingeriezaken veelal van 's morgens 8 uur tot 's avonds 6 uur wordt gewerkt, waren de werkuren in de bedoelde mantelfabriek in den regel van 's morgens 8 uur tot

's avonds 7 uur en gedurende den seizoentijd tot 's avonds 8 uur. Tot 7 uur werkende werd door 95 vrouwen aan stukloon totaal *f* 453.56 in ééne week verdiend. Bij verlenging van den werktijd tot 8 uur 's avonds bedroeg dit voor 100 vrouwen *f* 482.66, dat is dus gemiddeld respectievelijk *f* 4.77 en *f* 4.82 per week. In die 6 uren overwerk was dus slechts gemiddeld *f* 0.05 per persoon meer verdiend of nog geen cent per uur.

Wijziging in het schaftuur (art. 6 der Arbeidswet). De verleende vergunningen over 1903 en 1904 zijn in de navolgende staten samengevat:

1903.

AARD VAN HET BEDRIJF.	Duur van de vrijstelling.	Rusttijden		Werkduur		Aantal werkuren per etmaal.
		tusschen 11 en 3 uur.	overige schafttijden.	niet vroeger beginnen dan	niet later eindigen dan	
Goud- en zilverwerken .	1 jaar	½	v.m. en n.m. ¼ uur	—	6 n.m.	10
Dameskleermakerij . . .	1 »	½	4—4¼ n.m.	8 v.m.	6 n.m.	—
Sigarenfabriek (op Zaterdag)	1 »	½	—	7¾ v.m.	2½ n.m.	—
Dameskleermakerij . . .	1 »	½	4¾—5 n.m.	8 v.m.	6 n.m.	—
Corsetten- en damesconfectiefabriek	1 »	½	te 9½ v.m. en te 4 uur n.m., samen ¼ uur	8¼ v.m.	6 n.m.	9
Dameskleermakerij . . .	1 »	½	4—4¼ n.m.	8 v.m.	6½ n.m.	—
Boekbinderij	1 »	½ + ½	—	7 v.m.	6 n.m.	—
Stalenplakkerij	1 »	½ (tuss. 11—2)	4—4½ n.m.	8½ v.m.	6 n.m.	—
Steen- en boekdrukkerij en cartonnagefabriek .	5 »	½	9—9¼	7 v.m.	5¾ n.m.	—
Waschinrichting (ziekenhuis)	2 »	¼ + ¾	7½—8en4—4½	6½ v.m.	—	—
Steendrukkerij	1 »	½	9—9¼ v.m.	7 v.m.	5¾ n.m.	—
Wasch- en strijkinrichting	1 »	½	4½—5½	8½ v.m.	—	—
Koffiepellerij, -zeefterij en -verlezerij	1 »	½	—	8 v.m.	6 n.m.	—

1904.

AARD VAN HET BEDRIJF.	Duur van de vrijstelling.	Rusttijden: tusschen 11 en 3 uur.	Rusttijden: overige schafttijden.	Werkduur: niet vroeger beginnen dan	Werkduur: niet later eindigen dan	Aantal werkuren per etmaal.
Dameskleermakerij . . .	tot 15 Maart 1904	1/2	—	8 v.m.	3 1/2 n.m.	—
Corsetten- en damesconfectiefabriek	1 jaar	1/2	om 9 1/2 v.m. en 3 n.m. schaften	8 1/4 v.m.	6 n.m.	9
Goud- en zilverwerken .	1 »	1/2	v.m. en n.m. 1/4 uur	—	6 n.m.	10
Dameskleermakerij . . .	1 »	1/2	4—4 1/4 n.m.	8 v.m.	6 1/2 n.m.	—
Boekbinderij	1 »	1/2 + 1/2	—	7 v.m.	6 n.m.	—
Dameskleermakerij . . .	1 »	1/2	4—4 1/4 n.m.	8 v.m.	6 n.m.	—
Sigarenfabriek (op Zaterdag)	1 »	1/2	—	7 3/4 v.m.	2 1/2 n.m.	—
Fabriek van verduurzaamde levensmiddelen	tot 1 Nov. 1904	1/2	—	7 v.m.	4 n.m.	—
Bad- en zweminrichting.	1 jaar	2 1/4—3 1/4	8-8 1/2 v.m.	7 v.m.	7 n.m.	—
Wasch- en strijkinrichting	1 »	1/2	4 1/2—5 1/2	8 1/2 v.m.	—	—
Steendrukkerij	1 »	1/2	9—9 1/4 v.m.	7 v.m.	5 3/4 n.m.	—
Koffiepellerij, -zeefterij en -verlezerij	1 »	1/2	—	8 v.m.	5 n.m.	—
Kunstschilder	2 »	1/2	—	—	—	7 1/2
Dameskleermakerij . . .	tot 15 Maart 1905	1/2	—	8 v.m.	3 1/2 n.m.	—

De aanvragen om het rustuur te mogen wijzigen zijn gelukkig niet talrijk meer. Dezerzijds wordt ook gestreefd deze zooveel mogelijk tegen te houden. Het bezwaar, voortvloeiende uit den grooten afstand tusschen woon- en werkplaats, is in vele gevallen te ondervangen door het schaftuur te verlengen en dit werkt dan tevens in de hand het verkrijgen van korteren

arbeidsduur, niet alleen voor de beschermde personen, maar ook voor de volwassen werklieden.

Ook hier zijn het weer wat men zou kunnen noemen de vaste klanten, die komen vragen; langzamerhand beginnen de motieven, die voor het toestaan dezer vergunning pleitten, hunne kracht te verliezen en wordt de vergunning niet vernieuwd. Het is dan ook een hygiënische eisch, dat de werkplaats op het midden van den dag eens flink gelucht wordt en de werklieden, vooral de jongens en meisjes hun arbeid minstens een uur onderbreken.

In het voorjaar van 1904 waren aan de Hembrug de werkzaamheden in voorbereiding voor de pneumatische fundeering van de peilers van de nieuw te bouwen spoorbrug.

De ondervinding, opgedaan bij dergelijk werk aan de Velserbrug, had er toe geleid in het bestek bepalingen voor te schrijven omtrent den arbeidsduur, den rusttijd en het loon van de werklieden, die onder een hoogeren luchtdruk dan den atmosferischen zouden werken.

De zoogenaamde schuttijden, dat zijn de perioden van overgang tusschen den atmosferischen druk tot hoogeren en omgekeerd, waren niet geregeld, evenmin was gevorderd de aanwezigheid van eene recompressiesluis, ten dienste van personen, die aan de zoogenaamde pressing lijden en eene behandeling onder zeer langzame vermindering van den druk noodig hebben.

In antwoord op eene door mij gestelde vraag, of ik gerechtigd zou zijn een voorschrift te geven betreffende deze beide kardinale punten, deelde de toenmalige Minister van Binnenlandsche Zaken mij als zijne meening mede, dat het Veiligheidsbesluit geene bepalingen inhoudt ter beveiliging van arbeiders, die onder overdruk werkzaam zijn.

Hoewel dus niet in staat in deze voorschriften te geven, werden de werkzaamheden wel door mij gevolgd. In overleg met mijn ambtgenoot in de 5e inspectie werd er naar gestreefd dat de caissonarbeid bij de wet zou worden geregeld, de inspecteur van den arbeid de ambtenaar zou zijn, die toezicht zou houden op de naleving der bepalingen en van wien de nadere voorschriften eventueel zouden uitgaan. Behalve dat in het voorjaar van 1905 de tweede Hembrugpeiler aan den Noordelijken oever van het Noordzeekanaal zou worden gemaakt, stond ook in het vooruitzicht het maken van de pneumatische fundeering van het Westelijk Viaduct te Amsterdam. In het verslag van mijn ambtgenoot in de 5e inspectie wordt de verdere loop van zaken medegedeeld, zoodat ik vermeen daarheen te mogen verwijzen.

Het onderzoek, ingesteld naar de oorzaken en gevolgen der aan de Hembrug plaats gehad hebbende caissonongevallen, bracht aan het licht, dat aan het werk aan de Hembrug in 1904 een ongeordende toestand bestond

en een hoogst gebrekkig medisch toezicht werd gehouden, aangezien toch onder meer bleek, dat de werklieden op eigen gelegenheid de schutsluis als recompressiekamer gebruikten. Een der werklieden verklaarde, dat hij ongeveer 2 uren na het verlaten van den caisson eene geweldige pijn in rug en beenen heeft gekregen, waardoor hij 6 dagen ongeschikt tot werken is geweest.

Er werd geklaagd over de onvoldoende barak, die te klein was en slecht verwarmd. De verstrekte koffie was soms niet drinkbaar, soms te koud of ook wel niet gereed, wanneer de werklieden uit den caisson kwamen. Ook kwam het voor, dat de dekens niet bij de hand waren.

Een ander werkman kreeg op 5 Augustus hevige pijn in de armen, ruim drie kwartier na het verlaten van den caisson. De pijnen, welke hij geleden heeft schijnen een geweldigen indruk op hem gemaakt te hebben.

Nog een ander werkman kreeg een uur na het verlaten van den caisson onder het naar huis gaan hevige pijn in de beenen, tengevolge waarvan hij eenige oogenblikken aan den weg is blijven liggen; met moeite kwam hij thuis. Gedurende den nacht was de pijn zoo hevig, dat hij, zooals hij dat uitdrukte, stukken uit zijn hoofdkussen had gebeten. Hij heeft toen éénе wacht verzuimd en is de volgende wacht weder aan het werk gegaan. Na afloop van zijn werk heeft hij toen beneden gewacht tot de opkomende ploeg beneden was en heeft daarna zich zelf uitgeschut, waarover hij ongeveer 2 uren heeft gedaan.

Een geval van hevige pijn in de ooren en doofheid deed zich bij één werkman voor, die daarvan echter binnen 5 dagen weder hersteld was.

Een der bazen verklaarde, dat de verschillende maatregelen in het belang der werklieden genomen, hier over het algemeen toch nog beter werden in acht genomen dan destijds bij den bouw van de Velserbrug.

De mededeeling van hetgeen zich in 1905 op het gebied van den caissonarbeid heeft voorgedaan zal moeten blijven rusten tot het volgende Verslag.

HOOFDSTUK III.

OVER FABRIEKEN EN WERKPLAATSEN.

Bestrijding van voor de gezondheid schadelijke invloeden. Beveiliging tegen ongevallen. Hinderwet in verband met de Veiligheidswet.

In eene beschouwing te treden over de in de 4e Inspectie meest op den voorgrond tredende industrieën zou mij voeren tot herhalingen van wat in mijne vorige Verslagen werd gezegd. Uit staat III kan weder blijken, over welke inrichtingen zich het werk der inspectie heeft verdeeld, wat betreft de in dit tweejarig tijdperk gebrachte bezoeken, ten doel hebbende het controleeren van de naleving der Arbeidswet en Veiligheidswet. In vele gevallen werd het noodig geoordeeld na besprekingen nog een schriftelijk voorschrift te geven. In 1903 werden 206, in 1904 370 brieven geschreven, die uitsluitend doelden op verbeteringen van hygiënischen aard of het aanbrengen van beveiligingen.

De voorschriften, gegeven naar aanleiding van inspecties, waarbij bleek, dat niet was voldaan aan de eischen bij Koninklijk besluit krachtens art. 6 en krachtens art. 7 der Veiligheidswet gesteld, waren van den volgenden aard.

Vrije luchtruimte. In 73 gevallen werd bevonden, dat niet was voldaan aan de gestelde eisch betreffende vrije luchtruimte. Voor het meerendeel betrof dit modistewerkplaatsen; ook in 22 sigarenfabrieken werd de vrije luchtruimte te gering bevonden. Wanneer werkplaatsen door uitbreiding van personeel tot 10 of meer personen inrichtingen in den zin der Veiligheidswet werden, kon eerst krachtens die wet tot het nemen van maatregelen worden overgegaan om een beteren toestand te verkrijgen. Een groot deel der kleine werkplaatsen wordt te Amsterdam aangetroffen op zolders, dewijl aldaar gewoonlijk het beste licht te krijgen is, maar juist de gemiddelde hoogte tusschen vloer en dak is op zolders gewoonlijk gering.

Luchtverversching. Over het algemeen laat deze te wenschen over. In 148 gevallen werden voorschriften gegeven tot verbetering van ventilatie.

Voor de beoordeeling van de luchtverversching werd het koolzuurgehalte enkele keeren bepaald. Het toestel van Haldane heeft hiervoor zeer goede diensten bewezen. De waarnemingen, die gedaan worden mogen naar mijne vaste overtuiging op groote nauwkeurigheid aanspraak maken. De waarnemers, de adjunct-inspecteur De Fremery en de opzichter Bakker, hadden zich te voren eenigen tijd onverpoosd geoefend in het gebruik van het werktuig, waarbij de amanuensis van prof. Saltet hen met zijne ervaring bijstond. Dank zij de groote welwillendheid van prof. Saltet kon op zijn laboratorium steeds het toestel in den meest goed werkenden toestand worden gehouden. Bij de genomen waarnemingen werd, als zal blijken, steeds met twee toestellen gewerkt en daardoor eene gewenschte contrôle verkregen, die nog verhoogd werd door de toestellen zelve steeds weder op de buitenlucht te controleeren. In aanmerking nemende welk eene groote mate van oefening noodig is geweest om deze waarnemingen te verrichten en welke inderdaad gewichtige resultaten er bij werden verkregen, acht ik het nuttig de voornaamste in dit verslag te vermelden.

Datum der waarneming: 19 Januari 1904.

Aard der fabriek: Diamantslijperij.

Uur van waarneming.	Temperatuur.	Koolzuurgehalte per 10000. waarnemer De Fremery.	Koolzuurgehalte per 10000. waarnemer Bakker.	*BIJZONDERHEDEN.*
2 uur 45 n.m.	19° C.	42.5	31.5	Wind N.O. 2 à 3, helder. Temp. buiten 2°. Zaal lang 18 M., breed 9 M., hoog 3.57 M. Klepramen met zijschermen *alle* gesloten. Electrisch licht. Eén draaiende luchtzuiger, 30 c.M. diam. werd den vorigen dag aangebracht;
3 „ „	20° „	46	34	
3 „ 15 „	20° „	47	42.5	
3 „ 30 „	20.5° „	50	48	
3 „ 45 „	21° „	45.5	49.5	
4 „ „	21° „	44	47.5	
4 „ 15 „	21° „	51	47	
4 „ 30 „	21° „	50	49	
4 „ 45 „	21.5° „	47	45	
5 „ „	22° „	47.2	45	
5 „ 15 „	22° „	47.5	44	
5 „ 30 „	22° „	47	44	
5 „ 45 „	22.5° „	49	45	

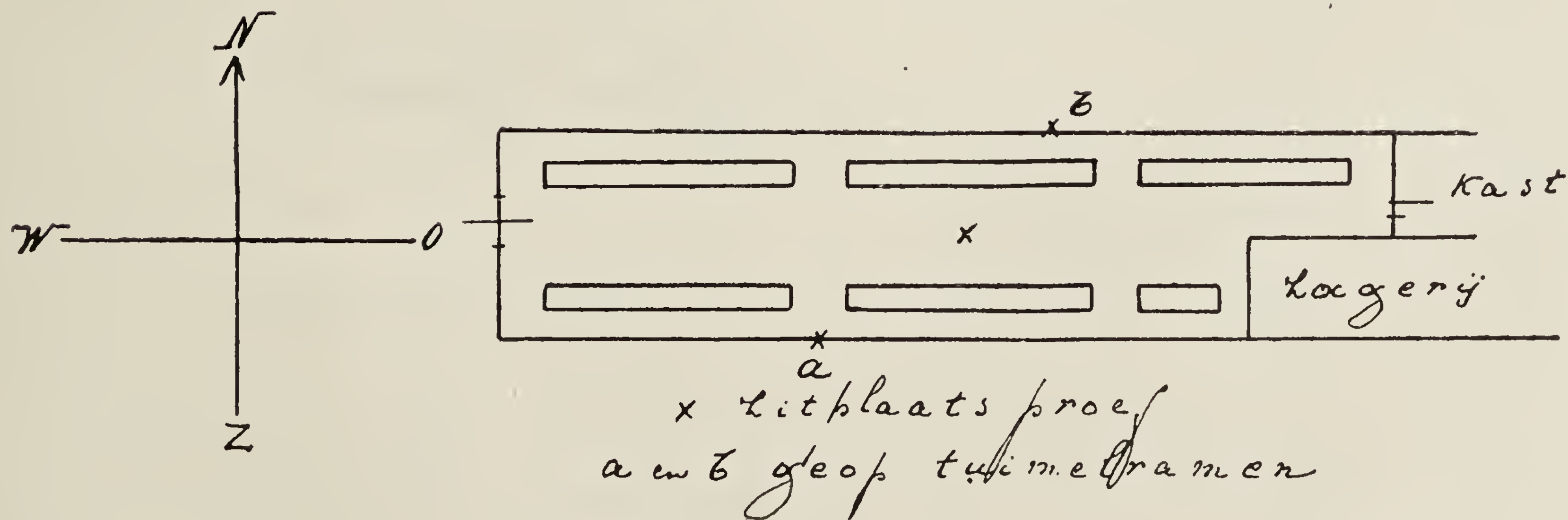
een luchtkoker ± 15 cM. diam. Aanwezig: 43 personen (10 verstellers, 31 slijpers).

Verstelpitten (luchtgas) **26** brandend. Schafttijd 12—1, eenige gingen naar huis, niet gelucht. *Kachel is uit.* Benauwde atmosfeer.

Datum der waarneming: 20 Januari 1904.

Aard der fabriek: Diamantslijperij.

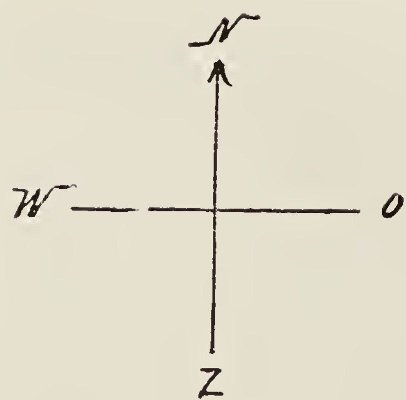
Uur van waarneming.	Temperatuur.	Koolzuurgehalte per 10000.		BIJZONDERHEDEN.
		waarnemer De Fremery.	waarnemer Bakker.	
1 uur 15 n.m.	22.5° C.	14	12.5	Lengte as zaal O.W. Wind O. 1, helder.
1 „ 30 „	22.5° „	11.5	13.5	Temperatuur buiten —½°.
1 „ 45 „	23.5° „	11	13	Electrisch licht. Stoomverwarming van af 12 uur *afgesteld.*
2 „ „	23.5° „	9	12.5	
2 „ 15 „	23.5° „	12.5	13	IJzeren tuimelramen (± 3 uur 1 geopend), deur ± 2 uur geopend.
2 „ 30 „	23.5° „	10.5	12	
2 „ 45 „	23.5° „	12.5	13	14 horizontale luchtkokers *geopend.*
3 „ „	24° „	11.5	10.5	1 verticale luchtkoker „
3 „ 15 „	24° „	12	13.5	Aanwezig *88 personen* (15 verstellers).
3 „ 30 „	24° „	13	13.5	Verstelpitten (gew. systeem) 40.
3 „ 45 „	24° „	12	12	Schafttijd 12—1. ± 20 gingen naar huis, er is geventileerd.
4 „ „	24° „	12.5	13	
4 „ 15 „	24.5° „	13	12.5	Zeer warme atmosfeer; overigens redelijk.
4 „ 30 „	24.5° „	—	12	
4 „ 45 „	24.5° „	13.5	13	
5 „ „	24.5° „	—	—	
5 „ 15 „	25° „	12.5	12	
5 „ 30 „	25° „	14	14	
5 „ 45 „	25° „	13.5	15	
6 „ „	26° „	13	14	
6 „ 15 „	26° „	—	13.5	
6 „ 25 „	26.5° „	12.5	—	

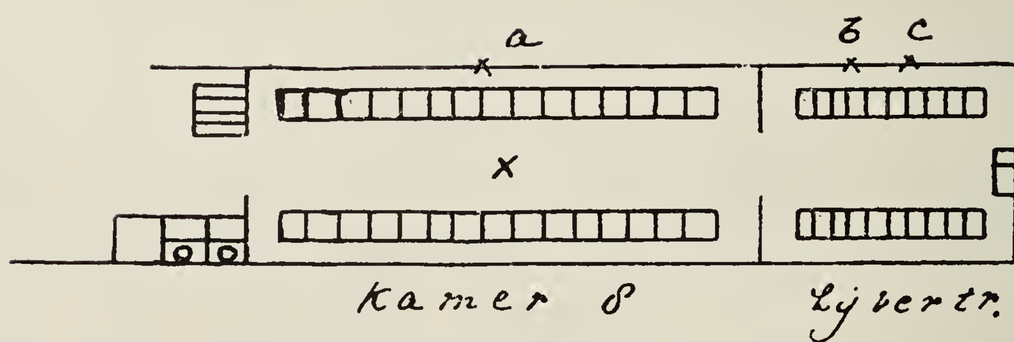

Datum der waarneming: 27 Januari 1904.

Aard der fabriek: Diamantslijperij.

Uur van waarneming.	Temperatuur.	Koolzuurgehalte per 10000.	*BIJZONDERHEDEN.*
2 uur 30 n.m.	18° C.	10	Lengte as zaal O.W. Wind Z.W.
2 „ 45 „	19° „	12.5	2 à 3. Temperatuur 4° C.
3 „ „	19° „	10	Hoogte van de zaal: 3.55 M.
3 „ 15 „	—	11	Electrisch licht. Stoomverwarming.
3 „ 30 „	—	12	1 klepraam met zijscherm, geopend.
4 „ „	19° „	12.5	2 deuren geopend.
4 „ 15 „	18.5° „	13	Aanwezig *35 man* (6 verstellers). 30
4 „ 30 „	18.5° „	11.5	molens. Zijvertrek *20 man* (1 lucht-
4 „ 45 „	18° „	10	koker, 2 klepramen geopend, 20 molens.)
			Gunstige atmosfeer.

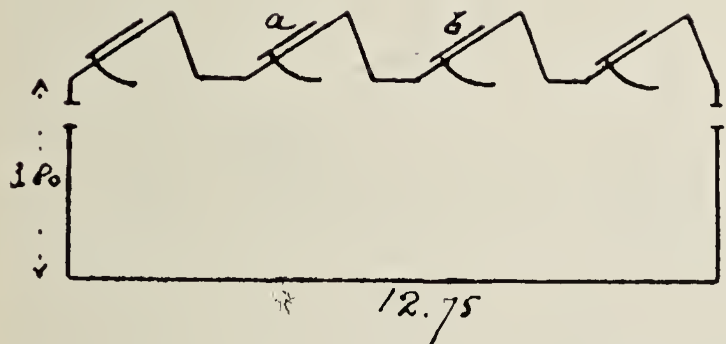

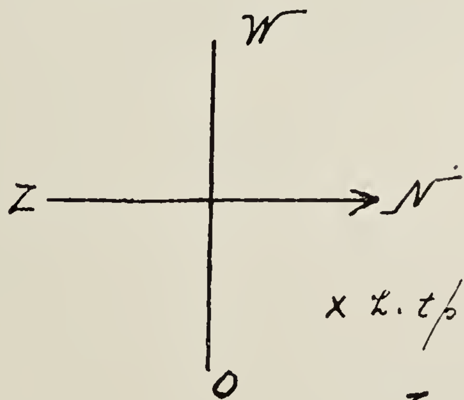
Datum der waarneming: 2 Februari 1904.

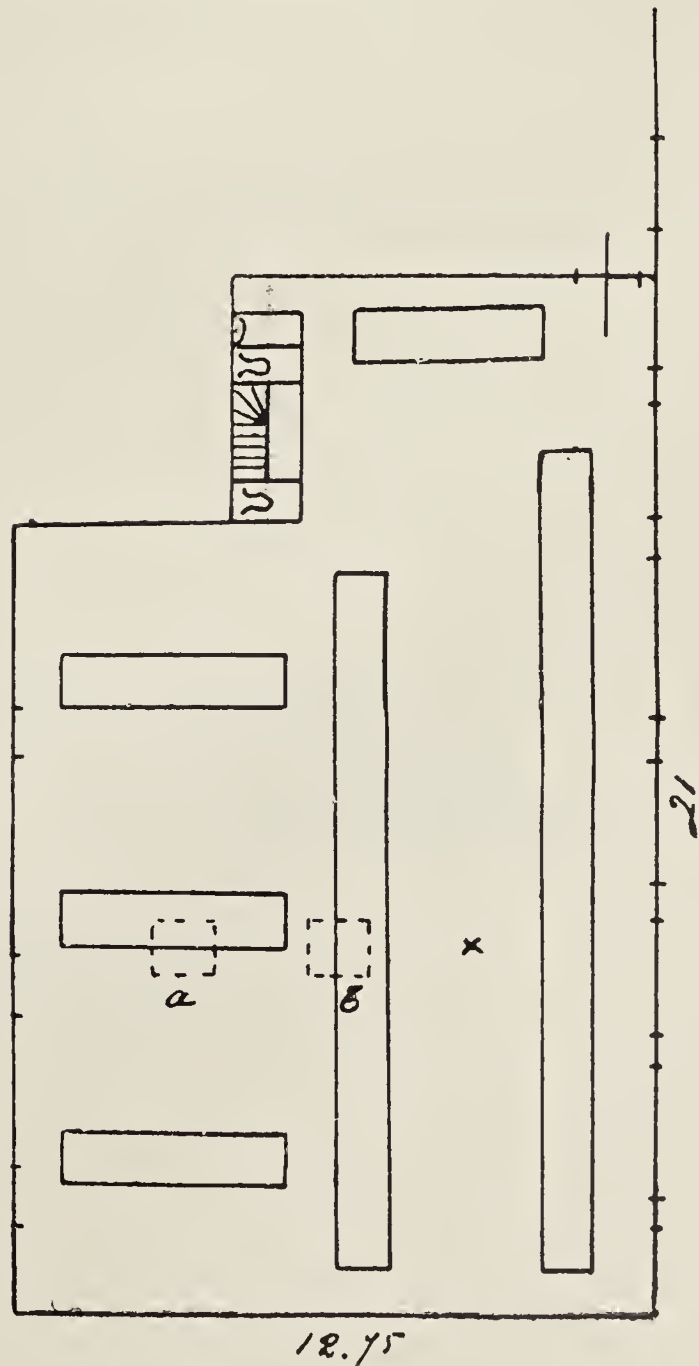
Aard der fabriek: Sigarenfabriek.

Uur van waarneming.	Temperatuur.	Koolzuurgehalte per 10000.	*BIJZONDERHEDEN.*
3 uur n.m.	17° C.	22	Wind Z. 3, *regenachtig*. Temp. 4° C.
3 „ 15 „	17° „	22.5	Zaal lang 21, breed 12.75, hoog 3.80 (bovennkant balken).
3 „ 30 „	17° „	24	Gasververlichting. — Stoomverwarming (zwakjes).
———	17° „	—	9 ventilatieluiken (0.3 × 0,7) gesloten.
4 „ „	17° „	25	4 zolderluiken (4 u. 35, 2 geopend.) Aanwezig **108** personen (58 sigarenmakers, 46 bosjesmakers); de helft geschaft $1—2^1/_2$, overigen slechts 15 minuten in 2 ploegen van $1—1^1/_4$, werktijd 7—8, $8^1/_2$—1, $1^1/_4$—7. Toestand redelijk.
4 „ 15 „	17° „	26	
4 „ 30 „	—	25 (1)	
4 „ 45 „	21° „	21	
5 „ „	22° „	28.5	
5 „ 15 „	23° „	33	
5 „ 30 „	23° „	27	

(1) 4 u. 35, 40 gaspitten aangestoken; 2 zolderluiken geopend.

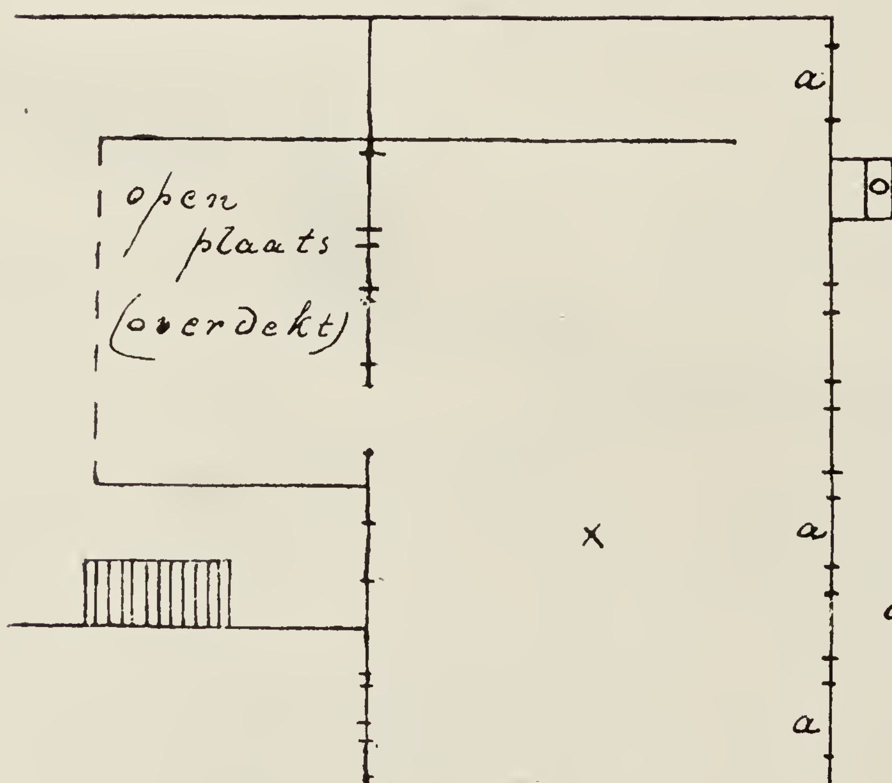

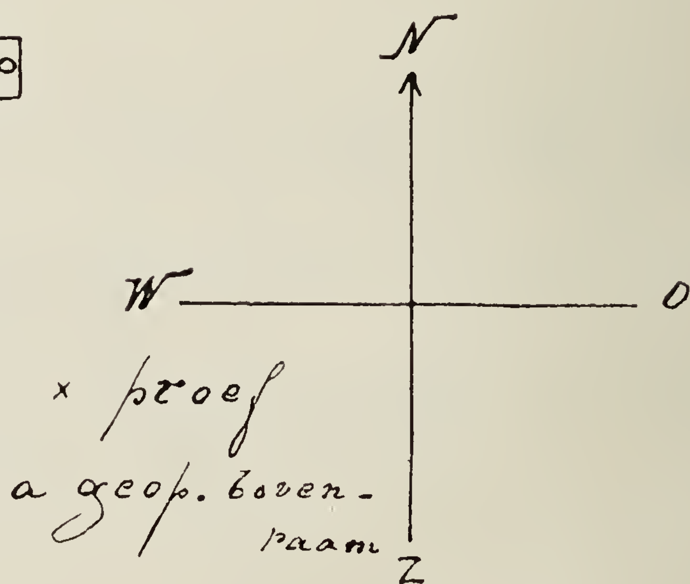

Datum der waarneming: 8 Februari 1904.

Aard der fabriek: Confectiefabriek.

Uur van waarneming.	Temperatuur.	Koolzuurgehalte per 10000.		BIJZONDERHEDEN.
		waarnemer De Fremery.	waarnemer Bakker.	
2 uur 15 n.m.	20° C.	19.5	22	Wind Z. 3. Temperatuur 4° C., wolkdrijvend.
2 „ 30 „	20.5° „	15.5	17.5	Zaal lang 17 (3e verdieping achter) breed 10, hoog 3.80.
2 „ 45 „	20° „	13	13.5	2 uur 45, 1 valraam geopend.
3 „ 10 „	20° „	13.5	13	Aanwezig **82** meisjes in lokaal. Electrisch licht. Stoomverwarming. 6 Openingen, neerschuivende bovenramen, 1 trapdeur staat open, toegang gevend tot plat dak. Werktijden 7—6 (rust van 8½—9, 12½—1). Schafttijd wordt in werklokalen doorgebracht.
3 „ 30 „	19.5° „	12	12	
4 „ „	19° „	13	10	
4 „ 15 „	19.5° „	10	10	
4 „ 30 „	19° „	10	11	
4 „ 50 „	20° „	11	10	Toestand vrij gunstig.

Datum der waarneming: 24 Februari 1904.

Aard der fabriek: Stoomdiamantslijperij.

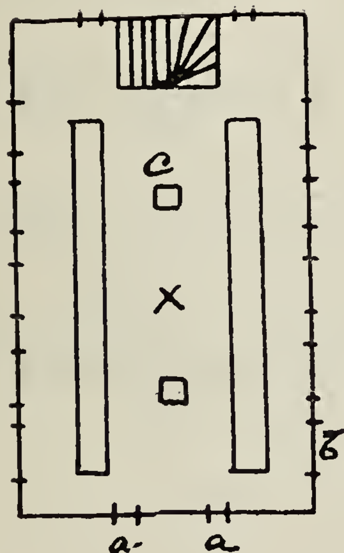
Uur van waarneming.	Temperatuur.	Koolzuurgehalte per 10000.	*BIJZONDERHEDEN.*
9 uur n.m.	16° C.	17	Wind N.O. 2. Temperatuur 0 à 1° C. helder.
9 „ 30 „	16° „	11.5	
10 „ „	17° „	20	
10 „ 30 „	17.5° „	20.5	
10 „ 45 „	19° „	19	
11 „ „	19° „	21	
11 „ 15 „	19° „	19	
11 „ 30 „	19° „	22	
11 „ 45 „	19.5° „	21	
12 „ „	19.5° „	20.5	

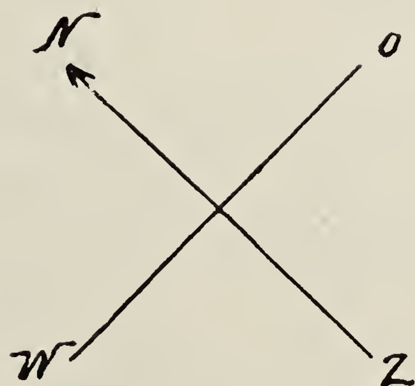
Zaal lang 14.5, breed 10, hoog 4.60. Aanwezig *38 personen* (28 molens). Electrisch licht. Kachelvuur (is uitgebrand). Schaft 9—9.30.

Klepramen in zijschotten (10 stuks). 1 *klepraam staat open.*

4 luchtroosters in korte zijmuren 0.40 × 0.40 (2 geopend), 2 luchtkokers (1 geopend), trapdeur gaat voortdurend open. 8 Verstellers werken met ieder 3 pits luchtgasbranders (systeem J. Hamer) 24 vlammen. Werktijden (2 ploegen) 6—3½, 4½—9, 9½—2 uur.

Toestand vrij goed.

a. geop. luchtrooster
b id. klepraam
c id. luchtkoker
x proef

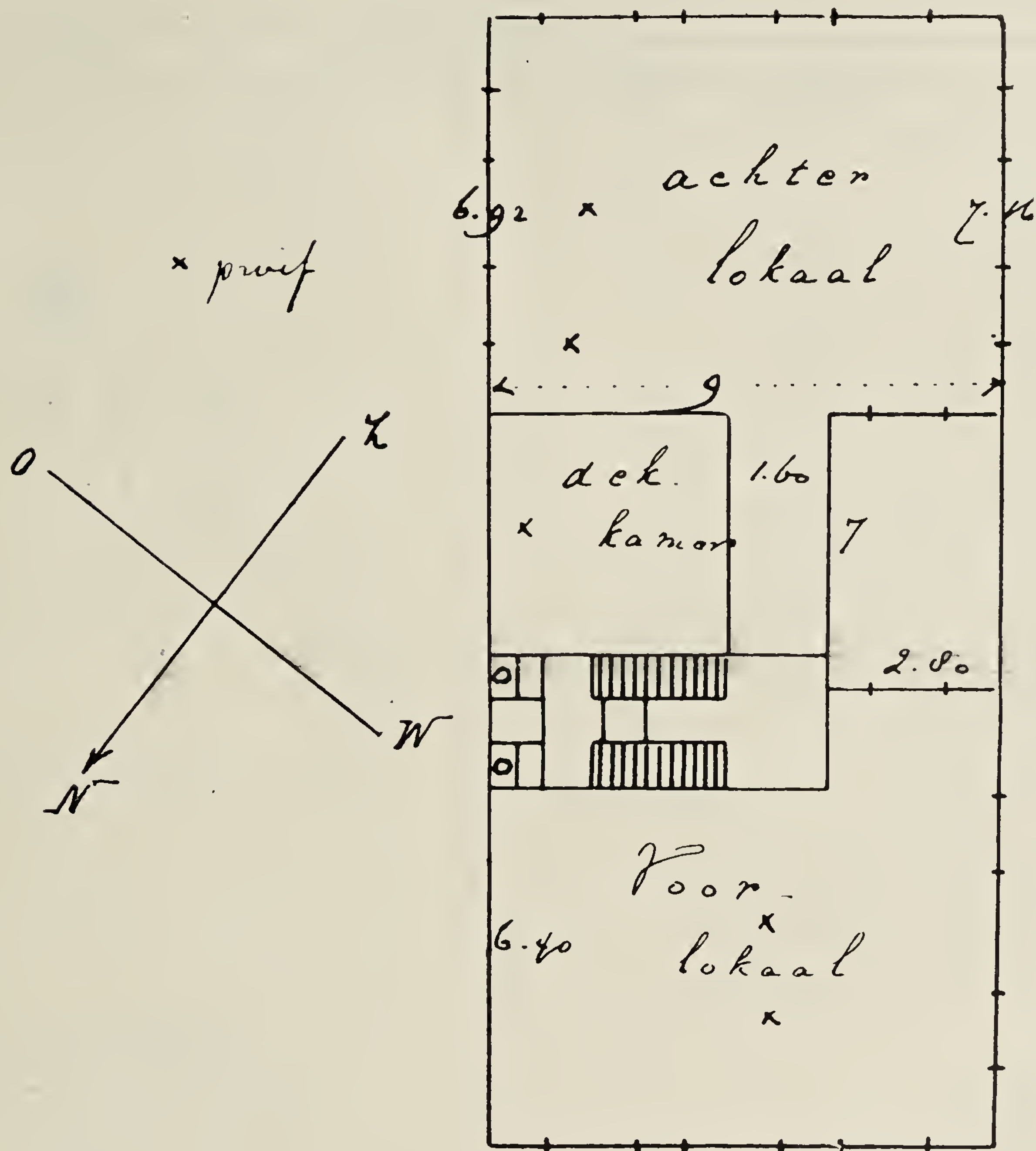
Datum der waarneming: 2 Maart 1904.

Aard der fabriek: Sigarenfabriek.

Uur van waarneming.	Temperatuur.	Koolzuurgehalte per 10000.		*BIJZONDERHEDEN.*
		waarnemer De Fremery.	waarnemer Bakker.	
		achterlokaal.		
2 uur 8 n.m.	19° C.	54.5	54	Wind O.N.O. 6, betrokken. Temperatuur + 2° C. 5.30 regen.
2 „ 15 „	—	56	57.5	
2 „ 30 „	19° „	58	61	
2 „ 45 „	—	64	64.5	
3 „ „	19° „	68	66.5	
3 „ 20 „	—	69.5	65.5	
		voorlokaal.		
3 „ 30 „	19° „	± 89	± 85	
3 „ 40 „	—	94	98	
3 „ 50 „	—	105	102	
		dekkamer.		
4 „ „	19.5° „	85	78	
4 „ 10 „	—	84	84.5	
		achterlokaal.		
4 „ 15 „	19° „	79	77.5	
4 „ 30 „	—	78	79	
4 „ 45 „	19° „	82	83	Dekkamer, *14 à 16 personen*, (vold. voor 12 personen).
5 „ „	—	85	82	
5 „ 15 „	—	79.5 [1]	79 [1]	Achterzaal, *56 personen*, (vold. voor 35 personen).
5 „ 30 „	19.5° „	82.5 [2]	81 [2]	
5 „ 45 „	20° „	86.5	84	Vóórzaal *56 personen*, (vold. voor 38 personen).
			voorlokaal.	
6 „ „	20° „	87	95.5	Werktijd $7\frac{1}{2}$—12, 1—$6\frac{1}{2}$ (lokalen waren van 12—1 ontruimd). *Alles was gesloten.*
6 „ 15 „	20.5° „	90	93	

(1) 5.15 deuren op portaal open. (2) 5.22 6 lichten.

Achterzaal 8 dubbele klepramen in zijschotten.
Voorzaal 8 " " " "
Stoomverwarming *is afgezet.*
Achterlokaal 249.8 M³. Voorlokaal 265.78 M³. Zeer benauwd.

Door arbeidsinspectie proces-verbaal d.d. 7 Maart 1904, wegens overtreding van art. 2 van het Kon. besluit van 7 December 1896 (*Stbl* no. 215) (Veiligheidsbesluit) en art. 5 van het Kon. besluit van 16 Maart 1903 (*Stbl.* no. 83) (Arbeidsbesluit).

Veroordeeld door kantonrechter d.d. 2 Mei 1904 ieder tot *f* 15.— of 10 dagen hechtenis wegens overtreding der Veiligheidswet; ieder tot 16 × *f* 3.— of 2 dagen hechtenis voor iedere boete wegens overtreding der Arbeidswet.

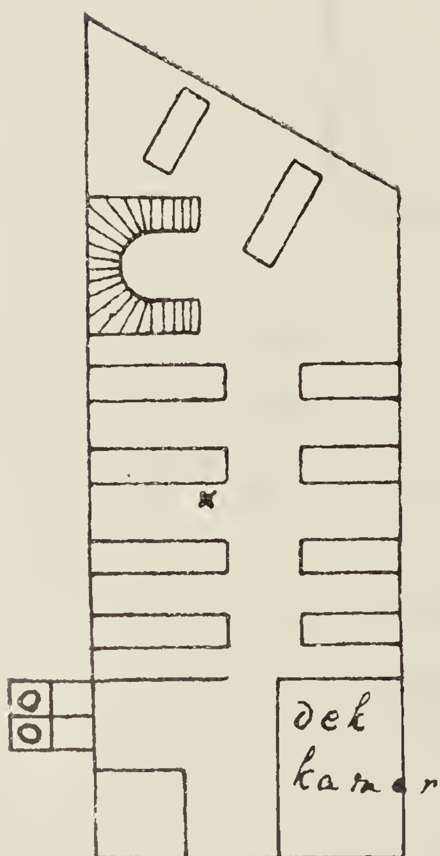
Datum der waarneming: 10 Maart 1904.

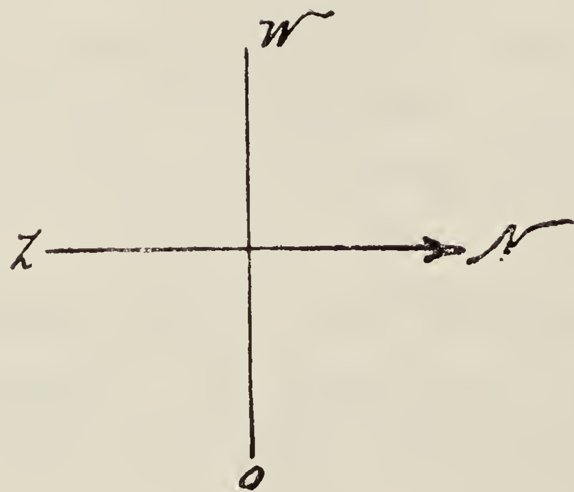
Aard der fabriek: Sigarenfabriek.

Uur van waarneming.	Temperatuur.	Koolzuurgehalte per 10000.		Koolzuur op 4.20 M. hoogte.	BIJZONDERHEDEN.
		waarnemer De Fremery.	waarnemer Bakker.		
2 uur n.m.	18° C.	33	31.5		
2 „ 15 „	19° „	30	30.5		
2 „ 30 „	19° „	29	—		
2 „ 50 „	19° „	30.5	—		
3 „ „	20° „	29.5	—		
3 „ 15 „	19.5° „	30	31.5		
3 „ 35 „	19° „	32.5		30	
3 „ 45 „	19° „	31		30	
4 „ „	19.5° „	30	30		
4 „ 15 „	19° „	31	31		
4 „ 30 „	19° „	31	30		
4 „ 45 „	20° „	33	31		
5 „ „	19.5° „	33	30		

Wind N.N.O. 6, betrokken + 4° C.

Lokaal bovenste verdieping (sigarenmakerij).

Aanwezig *115 personen* (123 zitplaatsen). Werktijd 7—7, rust van 12—1 (jongens en enkele mannen zijn in schafttijd weggegaan). Inhoud 926.3 M³. Alles was gesloten.

Aanwezig 5 flinke luchtkokers, 15 klepramen. Centrale verwarming is in werking, geopend.

Toestand redelijk.

Datum der waarneming: 25 Maart 1904. Zie proef 2 Maart.

Aard der fabriek: Sigarenfabriek.

Uur van waarneming.	Koolzuurgehalte per 10000 achterlokaal.	Temperatuur.	Koolzuurgehalte per 10000 voorlokaal.	Temperatuur.
2 uur n.m.	31.5	18° C.	—	—
2 „ 15 „	33	18° „	—	—
2 „ 30 „	31	18_0 „	—	—
2 „ 45 „	27	18° „	—	—
3 „ „	26.5	18° „	—	—
3 „ 15 „	26	18° „	—	—
3 „ 30 „	—	—	29.5	17.5° C.
3 „ 40 „	—	—	34.5	17.5° „
3 „ 45 „	—	—	35	17° „
3 „ 55 „	—	—	36.5	17° „
4 „ 5 „	—	—	36.5	17° „
4 „ 10 „	—	—	40	18° „
4 „ 20 „	20.5	18° „	—	—
4 „ 25 „	15.5	—	—	—
4 „ 30 „	19	18° „	—	—
4 „ 35 „	23	17.5° „	—	—
4 „ 45 „	27	—	—	—
4 „ 50 „	23.5	17.5° „	—	—
4 „ 55 „	28	17.5° „	—	—

BIJZONDERHEDEN.

Wind O. 4, regenachtig, temperatuur + 4° C.

Achterlokaal aanwezig *35 personen.*

2 schoorsteenen (10 c.M. diameter) zijn thans geopend; overigens alles gesloten.

Voorlokaal aanwezig *34 personen.*

2 schoorsteenen (10 c.M. diameter) geopend; overigens alles gesloten.

De lokalen zijn in schafttijd ontruimd (12—1) en de klepramen voor de helft geopend om te spuien.

Verwarming was afgezet.

Toestand achterlokaal vrij voldoende.

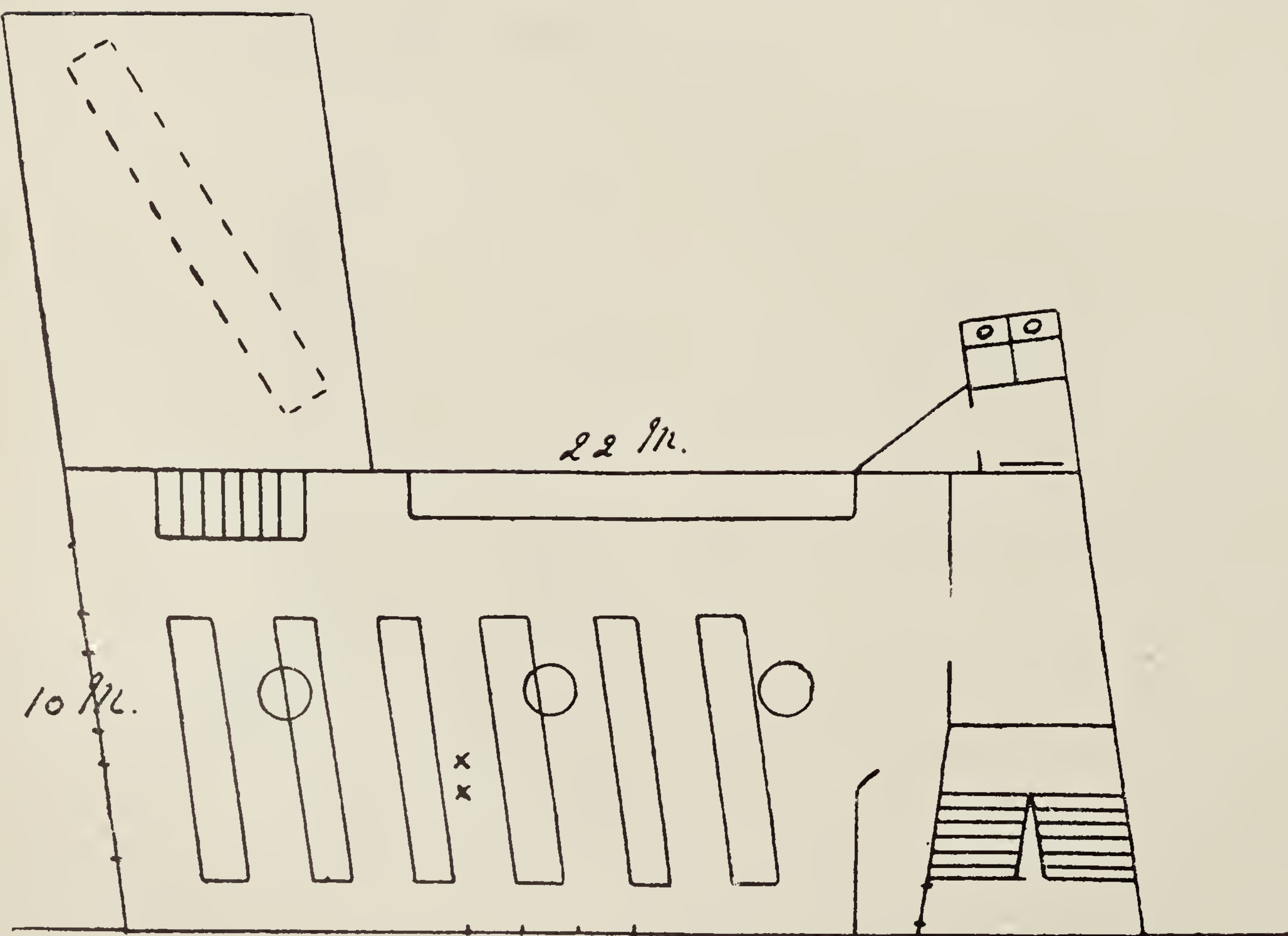
Toestand voorlokaal vrij benauwd.

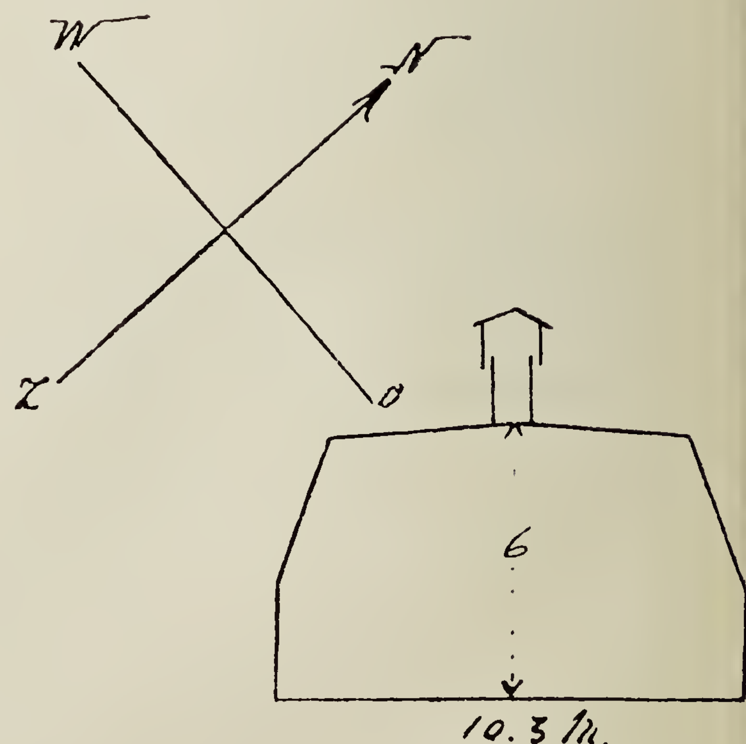
Datum der waarneming: 28 Maart 1904.

Aard der fabriek: Sigarenfabriek.

Uur van waarneming.		Temperatuur.	Koolzuurgehalte per 10000. waarnemer De Fremery.	Koolzuurgehalte per 10000. waarnemer Bakker.	*BIJZONDERHEDEN.*
2 uur 15 n.m.		22° C.	28	28	Wind N. 2, helder. Temperatuur + 6° C.
2 „ 25 „		23° „	26.5	24	Aanwezig *113 personen.*
2 „ 45 „		—	30	26.5	Sigarenmakerij 5e verdieping (133 plaatsen, breed 0.70 M.)
2 „ 55 „		—	27	28	Inhoud 1134 M^3.
3 „ 05 „		—	28.5	27.5	Werktijd 8—12, 12½—5½.
3 „ 15 „		—	27.5	28	3 Luchtkokers à 0.45 M. diam. (steeds geopend), 5 klepramen (gesloten).
3 „ 30 „		—	26.5	26.5	Stoomverwarming (Körting) afgesloten.
3 „ 45 „	(1)	23° „	23	22	3 Luchtkokers (0.45 M.) steeds geopend
4 „ „		23° „	22	23.5	
4 „ 15 „		23° „	20.5	23	
4 „ 20 „		—	22.5	18.5	
4 „ 30 „		—	19.5	24	
4 „ 40 „		22.5° „	21	22.5	
4 „ 50 „		22.5° „	21.5	20.5	
5 „ „		22.5° „	20	21.5	
5 „ 10 „		22° „	22.5	22	
5 „ 22 „		22° „	18	20	

(1) Toestand redelijk.

Datum der waarneming: 29 Maart 1904.
(Zie waarneming 28 Maart 1904).
Aard der fabriek: Sigarenfabriek.

Uur van waarneming.	Temperatuur.	Koolzuurgehalte per 10000.		BIJZONDERHEDEN.
		waarnemer De Fremery.	waarnemer Bakker.	
8 uur v.m. (1)	9° C.	3.5	4.5	Wind Z. 5, regen. Temperatuur + 7° C.
8 „ 15 „	10° „	6	4.5	Beginnen te meten voordat werklieden aanvangen. Werkplaats is geheelen nacht geventileerd, met 5 klepramen en 3 luchtkokers.
8 „ 25 „ (2)	11° „	10.5	8.5	Toestand atmosfeer goed.
8 „ 35 „	—	9.5	9	12 uur schaften (blijven ± 25.)
8 „ 45 „ (3)	12° „	11	11.5	
9 „ 05 „ (4)	12.5° „	13	14	
9 „ 15 „	13.5° „	16	15.5	
9 „ 35 „	14.5° „	15.5	17	
9 „ 50 „	15.5° „	16.5	17	
10 „ „	16° „	15	15	
10 „ 20 „	17° „	15	17	
10 „ 30 „	18° „	16.5	17	
10 „ 45 „	18° „	16	17	
11 „ „	19° „	16	—	(1) 5 klepramen, 3 luchtkokers open, aanvang werktijd.
11 „ 15 „	18.5° „	16	—	(2) 2 klepramen open.
11 „ 30 „	19° „	17	18	(3) 1 klepraam open, stoomverwarming aangezet.
11 „ 45 „	20.5° „	16.5	17	(4) klepraam dicht.
12 „ „	20° „	17	18	
12 „ 15 „	19° „	12	14	

Verlichting. In 46 gevallen moest op het aanbrengen van meerdere dagverlichting worden aangedrongen. In werkplaatsen in nauwe stegen en vooral in sousterrains komt veel gebrekkige dagverlichting voor.

Met de „Beleuchtungsvorrathsmesser" van Dr. R. Katz, in mijn vorig Verslag reeds aangekondigd, werden eenige proeven genomen. Dit eenvoudige toestel bestaat uit een karton, waarin twee glaasjes van gerookt donker glas. Dit glas is zoodanig, dat het slechts $^1/_{25}$ van de quantiteit licht doorlaat. Dr. Katz heeft uitgemaakt, dat de lichtsterkte op den duur 25 maal grooter moet zijn dan noodig is om op één oogenblik met de grootste inspanning der oogen letters van eene bepaalde grootte te kunnen lezen,

Dr. Schouten heeft dit instrument met succes toegepast op de scholen; voor onze werkplaatsen is het niet geschikt gebleken.

Voor werkplaatsen, waar eene goede verlichting noodig is, bijvoorbeeld voor machinestiksters, kan men niet dezelfde eischen stellen als voor het lezen van fijn letterschrift. Dr. Schouten had de welwillendheid te zamen met de adjunct-inspectrice eene proef te nemen in een confectiewerkplaats met machinestiksters en er werd onderzocht of het machinestikwerk ook kon worden verricht, wanneer het toestel van Katz aan de naaisters voor de oogen werd gehouden. Het kunnen verrichten van bepaalden arbeid is echter niet zoo beslissend als het kunnen lezen van bepaalde letters; de beoordeeling is geheel subjectief. In de practijk bleek, dat, wanneer eene stikster beweerde haar werk aldus goed te kunnen zien en ook werkelijk goed werk maakte, dit nog geen voldoenden waarborg gaf, dat zij alles goed had kunnen zien, omdat immers ook op het *gevoel* wordt gewerkt. Zeide de eene het te kunnen zien, dan zeiden veelal allen hetzelfde en omgekeerd. Dit is zeker, dat deze methode van lichtsterktebepaling nimmer de basis zou kunnen zijn voor het opmaken van een proces-verbaal wegens onvoldoende verlichting.

Het voorkomen van brand en ongevallen bij brand. Het verbreeden van trappen was in 9 gevallen noodig; in 1 geval moest de buitendeur naar buiten openslaand worden gemaakt; in 4 gevallen moest eene tweede trap worden bijgemaakt; in 12 gevallen moest eene gelegenheid tot ontvluchting worden aangebracht; in 3 gevallen moesten trappen brandvrij worden ingesloten; terwijl in 5 gevallen moest worden aangedrongen op het veranderen van houten boezembalken in bakkerijen.

Kleedkamers en schaftlokalen. In slechts twee gevallen moest voorzien worden in het aanbrengen van eene kleedkamer en een behoorlijk, zindelijk gehouden en 's winters doelmatig verwarmd schaftlokaal. Een der bedrijfshoofden onttrok zich hieraan door het schaften op de fabriek geheel te verbieden.

Privaten. Het voldoen aan den eisch om de privaten, die geen waterclosets zijn, òf buiten de werkplaatsen te hebben òf hiervan door een goed geventileerd portaal te scheiden levert in Amsterdam soms zeer ernstige bezwaren op. In niet minder dan 122 gevallen moesten hieromtrent maatregelen worden genomen; waar het mogelijk was het privaat als watercloset in te richten werd meestal hiertoe overgegaan. Onder deze 122 gevallen behooren ook enkele, waarin geëischt moest worden het bijplaatsen van privaten, aangezien het beschikbare aantal niet voldoende was.

Zinkelijkheid. Aan het zindelijk houden der werkplaatsen zooals de vloeren, muren, portalen, trappen en privaten wordt over het algemeen zeer weinig aandacht geschonken. Het is geen zeldzaamheid, dat in fabrieken een indruk wordt verkregen alsof sedert de inwerkingtreding nimmer de muren zijn gewit of schoongemaakt. 44 voorschriften werden gegeven omtrent het binnen een bepaalden tijd reinigen van vloeren, portalen, privaten en muren (deze tevens te witten).

Over het algemeen zal hieraan meer de hand moeten worden gehouden dan tot nog toe het geval kon zijn; alleen bij voldoend inspecteerend personeel is het mogelijk dezen eenvoudigen maatregel van zoo groote hygiënische waarde, op afdoende wijze doorgevoerd te krijgen.

Waschgelegenheden, zooals in art. 5 van het Kon. besluit van 16 Maart 1903 (*Stbl.* no. 14), omschreven zijn, werden voorgeschreven in de diamantslijperijen. in 79 drukkerijen en in 9 andere inrichtingen.

Badgelegenheden werden aangebracht in de gasfabrieken te Amsterdam, Haarlem, Hilversum, Bussum en Watergraafsmeer. Zij werden voorgeschreven voor de locomotiefremises der H. IJ. S. M. en der Mij. tot Exploitatie van S.S. en voor de suikerfabriek „Holland" te Halfweg. Het bestek van dit Verslag laat niet toe om in uitvoerige beschrijvingen te treden van de aangebrachte badgelegenheden. Het gebruik, dat in de gasfabriek aan de Linnaeusstraat van de badgelegenheid wordt gemaakt, toont duidelijk aan van welk groot gelang deze verbetering is.

De directeur van de suikerfabriek te Halfweg ging in hooger beroep, op welk beroep afwijzend werd beschikt. De badgelegenheden werden gemaakt; bij het beroep was aan den Minister medegedeeld, dat de aanleg zou worden bekostigd uit het fonds, dat na jarenlang sparen ten behoeve van de werklieden der fabriek was bijeengebracht. Bij mijne inspectie vond ik zeer goed ingerichte badcellen; ze waren op slot en de sleutel lag in de lade van de schrijftafel van den directeur.

Het zich reinigen door middel van een sproeibad verdient niet onder *alle* omstandigheden aanbeveling, aangezien dit gebruik voor sommige personen in het algemeen minder is aan te bevelen en ook voor sommige personen, die overigens in gewone omstandigheden een sproeibad zouden kunnen gebruiken, de aanwending tijdelijk, bijvoorbeeld na sommige ongesteldheden, niet geraden is. De arbeider behoort dus geheel vrij te blijven sproeibaden al of niet te gebruiken. Zelfs moet gewaakt worden tegen een ondoelmatig gebruik in het slechte jaargetijde en een voldoende rust- of overgangstijd moet na het bad zijn gewaarborgd.

In 3 lompensorteerderijen, waar *waschgelegenheden* waren voorgeschreven en aangebracht, waren deze bij eerste contrôle reeds in een slechten

toestand bevonden. Zij werden voor allerlei andere doeleinden gebruikt en stonden vol vuil. Te nauwer nood werd aan de wettelijke eischen voldaan; zoo moesten bijvoorbeeld bij gebrek aan eene waterleiding de reservoirs geregeld door de arbeiders zelf worden gevuld, iets wat begrijpelijkerwijze voor hen te veel moeite is. Wanneer geene medewerking van de zijde der patroons wordt verleend, blijft een dergelijke maatregel veelal eene schijnvertooning.

Het bevorderen van eene dragelijke temperatuur. Hieromtrent werden 60 voorschriften gegeven; deze betroffen het verwarmen der werklokalen, het beschieten van pannen daken en in enkele gevallen het aanbrengen van afvoerkokers op de werklokalen, ten einde de te warme lucht gelegenheid te geven te ontwijken.

In de tapijtweverijen te Laren, waarin slechts aan de jongens eene warme stoof werd verstrekt om in het koude jaargetijde de handen te warmen, werd het plaatsen van kachels voorgeschreven.

Verwijderen van schadelijke dampen, gassen en stof. In 25 gevallen werd voorgeschreven het stof bij amarilslijpsteenen en bij poetsschijven mechanisch af te zuigen, het meerendeel in houtbewerkingsfabrieken en metaalwarenfabrieken. 14 voorschriften werden gegeven omtrent het aanbrengen van wasemkappen boven gascomforen voor strijkbouten.

Steeds werd, vooral bij nieuwe inrichtingen, geëischt de gas- en petroleummotoren in afzonderlijke lokalen op te stellen en deze lokalen van behoorlijke inrichtingen tot afvoer van hinderlijke dampen te voorzien.

Vooral bij de zuiggasinstallaties moest zulks geëischt worden; in een vijftal werden doelmatige afvoerkokers voorgeschreven, terwijl tevens roosters voor toevoer van versche lucht moesten worden aangebracht.

In eene malerij van schadelijke verfstoffen moesten de kollersteenen stofdicht worden ingesloten en op deze insluiting eene mechanische afzuiging worden gebracht. De verbetering in den toestand in deze fabriek was boven verwachting. Niettegenstaande den aanvankelijken tegenstand van de arbeiders, die met de bediening dezer werktuigen waren belast, waren zij ten slotte bijzonder ingenomen met deze verbetering.

De voorschriften, gegeven omtrent het aanbrengen van afkooklantaarns in diamantslijperijen, zullen bij de afzonderlijke behandeling dezer industrie ter sprake komen.

Voorkomen van ongevallen bij werktuigen enz. Ten einde te voldoen aan eischen, hieromtrent gesteld bij art. 19 van het Kon. besluit van 7 December 1896 (*Stbl.* no. 215), werden in het navolgende aantal inrichtingen voorschriften gegeven:

Beveiliging van krachtwerktuigen: vliegwielen, krukken, torninrichtingen enz. 226
Aanbrengen van veiligheidsslingers bij gas- en petroleummotoren . . 12
Beveiliging van laag gelegen drijfwerk 269
Beveiliging van werktuigen:
Houtbewerkingsmachines. 73
Kamraderen aan boormachines 79
Draaibanken 61
Stempelpersen 6
Kamraderen en geleiopeningen van snijmachines. 58
Degelpersen (vingerbeveiliging) 106
Wringmachines (aanbrengen van een toevoerdoek) 12
Liften, lieren en kranen 10
Amarilslijpsteenen 8
Andere werktuigen 61
Beveiliging van trapgaten en trappen. 138
Beveiliging van bouwsteigers 8
Aanbrengen van seinen 10
Aanschaffen van verbandmiddelen 74
Verstrekken van goed drinkwater 1

Voor de alinea's 18—26 van het genoemde art. 19, betrekking hebbende op de electrische installaties, werd door mij ingevolge art. 16 mijner instructie de bijstand van den electrotechnicus ingeroepen. De bezoeken, door hem gebracht, zijn in het navolgende staatje gerecapituleerd:

Nos. der groepen.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal bezochte inrichtingen.		Aantal contrôlebezoeken.	
		1903	1904	1904	1905
1	Aardewerk, glas, enz.	2	0	0	2
2	Diamant, enz.	1	0	0	1
5	Chemische nijverheid, enz. . . .	2	1	0	2
6	Hout- en stroobewerking, enz. . .	2	1	0	3
7	Kleeding en reiniging	1	0	0	1
9	Leder, wasdoek, enz.	1	0	0	1
11	Metalen (bewerking van)	3	0	0	3
12	Stoom- en andere werktuigen, enz.	1	8	0	8
13	Scheepsbouw, rijtuigen, enz. . . .	0	5	0	5
14	Papier	2	2	1	2
16	Gas en electriciteit	8	9	1	7
17	Voedings- en genotmiddelen . . .	8	14	0	19
	Totaal . .	31	40	2	54

Deze bezoeken leidden tot het geven van voorschriften, die van den navolgenden aard waren:

VOORSCHRIFTEN.	Aantal.
1. Het beschermen van smeltstrooken	20
2. Het beschermen van blanke, stroomvoerende deelen	17
3. Het beschermen van geleidingen tegen mechanische beschadiging	15
4. Het opnieuw monteeren of vernieuwen, geheel of gedeeltelijk, van het geleidingsnet	12
5. Het doelmatiger opstellen en beschermen van weerstanden	7
6. Het aanbrengen van een aansluitingsaanwijzer of aardverklikker	6
7. Het vervangen van smeltstrooken van slechte constructie of minderwaardig materiaal	5
8. Het plaatsen van aanwijzingen op verdeelborden	5
9. Het dubbelpolig beveiligen van stopcontacten	4
10. Het verplaatsen of verbeteren van hijschinrichtingen bij booglampen	4
11. Het aanbrengen van geleidingen in buizen	3
12. Het wegnemen van geleidingen en verdere aanwezige toestellen in natte ruimten; en het monteeren en vervangen daarvan overeenkomstig den aard dier ruimten	3
13. Het aanbrengen van bliksemafleiders in buitenleidingen	2
14. Het vernieuwen van schakel- en verdeelborden	2
15. Het aanbrengen van verbeteringen aan schakelborden	2
16. Het aanbrengen van dubbelpolige afsluiters in hoofdaftakkingen	2
17. Het aanbrengen van dubbelpolige zekeringen in aftakkingen	2
18. Het verbeteren van de opstelling van eene dynamo op hare fundeering	1
19. Het stofvrij maken van de opstellingsplaats van eene dynamo	1
20. Het zindelijk houden van de ruimte achter het schakelbord	1
21. Het verbeteren der ventilatie in eene accumulatorenruimte	1
22. Het verwijderen van groeflatten	1
23. Het aanbrengen van doorvoerbuizen	1
24. Het voorzien van gloeilampen met ijzeren schutkorven	1
25. Het beschermen van aardgeleidingen	1

Zooals uit de opgave blijkt, werden in het voorjaar van 1905 aan 54 der inrichtingen bezoeken gebracht tot het controleeren van de gegeven voorschriften.

De electrotechnicus verklaarde mij het navolgende:

Uit den aard der zaak waren de meeste opmerkingen te maken bij de oudere installaties, alhoewel daaronder zeer gunstige uitzonderingen voorkwamen.

Naar aanleiding hiervan is het wel op zijne plaats met een kort woord er op te wijzen, hoe de deugdelijkheid van eene installatie in groote mate afhankelijk is van de zorg van den daarmee belasten persoon.

Het kwam toch voor, dat installaties van recenten datum door de slordigheid of nalatigheid van den verantwoordelijken persoon in zeer slechten toestand verkeerden, tegenover een uitmuntenden van veel oudere inrichtingen, die met zorg behandeld waren.

In het bijzonder bij eenigszins grootere installaties is het dan ook vrijwel noodzakelijk, dat de zorg daarvoor niet berusten bij den een of anderen onkundigen machinedrijver, maar bij een hiervoor uitsluitend aangewezen, degelijken en voor zijne taak berekenden persoon, die voor de goede instandhouding van het onder zijn toezicht gesteld bedrijf verantwoordelijk gesteld wordt.

Zoo zal vermeden kunnen worden, dat installaties, die bij de aflevering dikwijls aan alle eischen voldoen, na korten tijd in zeer bedenkelijken toestand verkeeren, waarbij zelfs van het oorspronkelijke werk niet veel meer te herkennen valt. Maar ook — en hierop komt het wel in hoofdzaak aan — zal hierdoor vermeden worden het optreden van de altijd hinderlijke, doch meestal kostbare en gevaarlijke bedrijfsstoringen.

Diamantslijperijen. Gedurende het tweejarig tijdperk 1903—1904 werden alle in werking zijnde diamantslijperijen één of meerdere malen aan eene inspectie onderworpen. Hierover valt het navolgende mede te deelen:

Vrije luchtruimte. Hoewel slechts in één geval in een werklokaal de vrije luchtruimte te gering werd bevonden, waaraan door het uitbreken van schotten tegemoet werd gekomen, is op vele fabrieken de toestand verre van bevredigend te noemen.

Luchtverversching en afvoer van warme lucht. In een drietal fabrieken werd het koolzuurgehalte bepaald, van welk onderzoek in den aanvang van dit hoofdstuk de uitkomsten zijn aangegeven. De luchttoevoer geschiedt bijna overal door tuimelramen, slechts een tweetal fabrieken heeft toevoerkokers onder den vloer, die in daarin aangebrachte roosters uitmonden, boven welke zich de verwarmingsbuizen bevinden. Daar de diamantslijpers hunne zitplaatsen bij de ramen hebben, wordt door het openzetten van deze last

ondervonden van tocht, zoodat bijna steeds tijdens de inspectiën alle gesloten werden bevonden. Eene behoorlijke luchting zou best verkregen kunnen worden, wanneer gedurende den schafttijd de ramen geopend werden, doch dit stuit veelal af op den tegenstand der werklieden, die hun schafttijd in de werklokalen doorbrengen. In vele werklokalen heerscht dan ook in den namiddag eene onaangename atmosfeer en is de temperatuur dikwijls vrij hoog. In de wintermaanden, wanneer soms gedurende den geheelen dag met kunstlicht wordt gewerkt, is eene temperatuur van 70 tot 80° F. geene zeldzaamheid. In een vijftal fabrieken werd door het aanbrengen van afvoerkokers op de werklokalen een betere toestand verkregen. Door het meer en meer toepassen van electrisch licht komt hierin ook verbetering.

Afgezien van de wijze van kunstverlichting, welke van invloed is op de atmosfeer, wordt in diamantslijperijen in hooge mate de lucht verontreinigd door de verstelpitten. Ook hierin is in den laatsten tijd eenige verbetering ingetreden, door de pitten brandende met gele vlam te vervangen door pitten brandende met blauwe vlam, waarbij een mengsel van gas en lucht verbrandt. De verklaringen omtrent het werken met deze pitten, afgegeven door prof. Ernst Cohen en prof. Straub, zijn zeer gunstig met betrekking tot den hygiënischen toestand in de werklokalen. In 't bijzonder is hiermede ongetwijfeld voor het gezichtsvermogen der verstellers een belangrijk voordeel verkregen.

Ten einde eene vergelijking te kunnen maken tusschen de twee soorten van verstelpitten, achtte ik het wenschelijk, dat een grondig deskundig onderzoek werd ingesteld, waarom ik mij tot mijn ambtgenoot in de 2e inspectie wendde, die na verkregen machtiging verschillende onderzoekingen instelde. De conclusie omtrent deze experimenten luidt als volgt:

1°. dat beide vormen van verstelpit onweegbare sporen loodverbinding in de lucht doen overgaan;

2°. dat gradueel verschil te dezen aanzien tusschen beide vormen van verstelpit niet bestaat;

3°. dat de verdeeling van de minieme sporen loodverbinding in de lucht van het werklokaal deze zoodanig verdunt, dat zij onvindbaar zijn geworden.

Trappen en ontvluchting bij brand. Vrijstellingen van de bepalingen omtrent trapbreedte, die voor vijf fabrieken waren verleend, liepen af; in vier dezer fabrieken is aan de bepalingen voldaan, terwijl in de vijfde vermindering van personeel plaats vond. Voor drie fabrieken werden verleende vrijstellingen verlengd tot 1 Mei 1906. Dit zijn de eenige nog loopende vrijstellingen in diamantslijperijen. In drie gevallen van de vier, waarin vrijstelling was verleend van de bepalingen omtrent het aanbrengen van noodtrappen, is aan de wettelijke eischen gevolg gegeven. In de fabriek, waarvoor de vierde vrijstelling gold, is het personeel verminderd.

Waschgelegenheden. In verband met het bepaalde bij art. 5 van het Kon. besluit van 16 Maart 1903, dat den 22 Maart 1904 in werking is getreden, werd op 16 Juli 1903 een schrijven gericht tot de fabriekseigenaren, waarbij zij met den inhoud van genoemd artikel werden in kennis gesteld.

Op 20 Juli 1904 gaf ik aan alle fabrieken een voorschrift van den volgenden inhoud:

„De inspecteur van den arbeid in de 4e inspectie,

„Gelet op art. 16, sub. 7, van het Kon. besluit van 7 December 1896 (*Stbl.* „no. 215), gewijzigd bij Kon. besluit van 16 Maart 1903, (*Stbl.* no. 84),

„Schrijft voor aan den heer . . . .
„hoofd of bestuurder van de diamantslijperij . . . .
„ . . . .
„zorg te dragen, dat vóór 1 November 1904 voor elke 5 of minder aantal „der hierna te noemen arbeiders, die getijktijdige rust- of schaftijden hebben,

„beschikbaar zijn:

„1º. voor de verstellers,

„2º. voor de slijpers, die met looden verzwaringsgewichten werken (dus „*niet* voor de slijpers, die van giftvrije verzwaringsgewichten gebruik „maken),

„1 waschbak, geplaatst in eene behoorlijk verlichte, binnenshuis althans „op het fabrieksterrein gelegen, van de buitenlucht afgeschoten ruimte.

„De bak (± 50 × 40 × 15 c.M.) van geëmailleerd ijzer, verglaasde „vuurklei of van zink, te plaatsen op eene stevige schraag, zoodanig, dat „de bovenkant ± 80 c.M. boven den vloer reikt.

„In elke waschgelegenheid moeten zeep, nagelborstels en handdoeken „beschikbaar zijn, moet gebruikt water kunnen wegvloeien en moet schoon „en zoo noodig verwarmd water kunnen toevloeien.

„Deze voorschriften zijn gegrond op het bepaalde in art. 7 der Veilig„heidswet.

„De regeling van het recht van beroep daartegen, binnen acht dagen „bij den Minister van Binnenlandsche Zaken, is vervat in art. 16 van „bovengenoemde wet".

Van dit voorschrift zijn in beroep gegaan de vereeniging van eigenaren van diamantslijperijen te Amsterdam, benevens een viertal eigenaren afzonderlijk.

Op hun request is afwijzend beschikt. 't Gevolg van genoemd voorschrift is geweest, dat in bijna alle fabrieken de looden verzwaringsgewichten zijn vervangen door ijzeren, en dat, wáár dit nog niet het geval is, de ijzeren besteld zijn. Binnen niet al te langen tijd zullen vermoedelijk de looden gewichten uit de diamantslijperijen verdwenen zijn.

Tengevolge van het in beroep gaan tegen het voorschrift behoefde op den vastgestelden datum niet aan de voorschriften te zijn voldaan. Bij de

laatste bezoeken aan de diamantslijperijen waren de waschgelegenheden voor het meerendeel nog in aanmaak.

Zindelijkheid. In zeven gevallen moesten voorschriften voor meerdere zindelijkheid worden gegeven. Meestal betroffen deze de privaten, die soms in staat van verregaande vuilheid verkeeren.

Schadelijke dampen of stof. In 9 gevallen werden voorschriften gegeven tot het plaatsen van afkooklantaarns en tot het beschikbaar stellen van eene gelegenheid om soldeer te smelten, ten einde verspreiding van de schadelijke dampen, welke daarbij ontstaan, in de werklokalen te voorkomen.

Veiligheid. In vijftien gevallen werden voorschriften omtrent beveiliging van drijfwerk en seinen naar de machinekamer gegeven.

Artikel 16 der Veiligheidswet, regelende het hooger beroep. Van het recht om tegen een door den inspecteur gegeven voorschrift in beroep te komen bij den Minister werd in de navolgende gevallen gebruik gemaakt.

De H. IJ. S. M. betreffende de voorgeschreven wasch- en badgelegenheden;

de firma Paans en Esser betreffende het aanbrengen van waschgelegenheden en het herstellen van den vloer vóór de waschketels;

de Vereeniging van Fabriekseigenaren betreffende de voorgeschreven waschgelegenheden;

de firma van Moppes betreffende de voorgeschreven waschgelegenheden;

de firma Gebr. Boas betreffende de voorgeschreven waschgelegenheden;

de firma Kampfraath betreffende de voorgeschreven waschgelegenheden;

de firma Greeter betreffende de voorgeschreven waschgelegenheden;

G. Jongejans betreffende het tot op eene hoogte van 0.90 M. uit den vloer omkokeren van den koningsspil op den stortzolder, het zooveel mogelijk dichtmaken van het open gat voor den koningsspil op den maalzolder, het dichtmaken der overige ruimte door een aan dien spil bevestigden houten kraag en het beschutten van de trapgaten door hekwerk;

N. A. van Olphen betreffende het opvullen van het vliegwiel der snelpers met ijzeren plaat, het aanbrengen eener vingerbeveiliging aan de degelpers en het beveiligen der 2 gaten van het mes der snijmachine door eene plaat;

A. de Vita betreffende het beveiligen van degelpersen, van de inloopende hoeken der kamraderen en van de gaten van het mes der snijmachine, het opvullen van het vliegwiel met plaatijzer, het afdekken van den uitstekenden spiekop op de as, het machinaal afzuigen der gassen uit de werkplaats en het reinigen der werkplaats elken dag na afloop der werkzaamheden;

De suikerfabriek „Holland" betreffende wasch- en badgelegenheden.

Over de moeilijkheden, ondervonden bij de contrôle op de naleving van het voorgeschrevene, is reeds hierboven gesproken.

Thans laat ik volgen de opsomming der voornaamste gevallen, waarin moest worden overgegaan tot het opmaken van proces-verbaal.

Art. 2 van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896, (Stbl. no. 215), (Veiligheidsbesluit). In eene drukkerij te Amsterdam bleek een werklokaal slechts vrije luchtruimte te bevatten voor 6 personen. Aldaar waren evenwel 8 personen (zetters) aanwezig. Den patroon was bij eene vorige inspectie medegedeeld, dat in dat werklokaal slechts 6 personen werkzaam mochten zijn. De kantonrechter veroordeelde den patroon tot eene geldboete van *f* 15, sub. 10 dagen hechtenis.

Art. 2 van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896, (Stbl. no. 215), (Veiligheidsbesluit) en art. 5 van het Kon. besluit van 16 Maart 1903, (Stbl no. 83), (Arbeidsbesluit). In eene sigarenmakerij te Amsterdam werden in eene werkplaats aangetroffen 56 personen, onder wie 8 jongens beneden den leeftijd van 16 jaren. De vrije luchtruimte per persoon was hier 4.92 M^3., terwijl de wet in dit geval voorschrijft ten minste 6 M^3. en 7 M^3., indien daar jongens werken. Tevens werd het koolzuurgehalte bepaald. Dit liep van 5.45 ‰ tot 7.95 ‰ zonder dat dit verhoogd werd door verbrandingsproducten. Toen de gaslichten waren ontstoken, liep het op tot 9 ‰.

In eene tweede werkplaats in dezelfde fabriek werd het koolzuurgehalte bepaald als te zijn van 8.9 ‰—8.4 ‰. In dit lokaal werkten 12 personen.

In eene derde werkplaats in dezelfde fabriek werden 55 personen aangetroffen, onder wie 8 jongens beneden den leeftijd van 16 jaren. De beschikbare vrije luchtruimte per persoon was hier slechts 4.51 M^3.; het koolzuurgehalte werd hier bepaald als te zijn van 9.4 ‰ tot 10.5 ‰, terwijl dit niet verhoogd werd door verbrandingsproducten.

De klepramen werden zelden geopend, daar hierdoor steeds hinderlijke tocht ontstond. De atmosfeer was zeer benauwd. Bij de oprichting der fabriek en bij eene latere inspectie was den patroons op de vrije luchtruimte in verband met het aantal personen gewezen. De kantonrechter veroordeelde ieder der patroons tot eene geldboete van *f* 15.—, sub. 10 dagen hechtenis en tot 16 geldboeten van *f* 3.—, sub. 16 × 2 dagen hechtenis.

Art. 3 van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896, (Stbl. no. 215), (Veiligheidsbesluit). Bij eene inspectie in eene sigarenmakerij te Amsterdam bleken 12 personen te werken in eene werkplaats, die slechts vrije luchtruimte bevatte voor 7 personen, hetgeen den patroon bij de oprichting reeds was medegedeeld. De patroon werd door den kantonrechter veroordeeld tot eene geldboete van *f* 25.—, subs. 5 dagen hechtenis.

Art. 3 van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896, (Stbl. no. 215) Veiligheidsbesluit) en art. 5 van het Kon. besluit van 16 Maart 1903, (Stbl. no. 83), (Arbeidsbesluit). In eene sigarenmakerij te Amsterdam, waar slechts vrije

luchtruimte in twee lokalen was voor 9 personen, werden 11 personen aangetroffen, onder wie jongens beneden 16 jaren. Bij een vorig bezoek was op de lijst vermeld het aantal personen, dat daar mocht arbeiden. Dit was door een der patroons evenwel met potlood doorgehaald. De beide patroons werden door den kantonrechter ieder veroordeeld tot 2 geldboeten van *f* 25.—, subs. 2 × 5 dagen hechtenis.

Art. 4 van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215), (Veiligheidsbesluit). Bij eene inspectie in eene broodbakkerij te Amsterdam werden in eene ruimte, die slechts voor twee personen vrije luchtruimte bevatte, vier personen aangetroffen. Het hoofd van het bedrijf was reeds een paar jaren van te voren op dezen toestand opmerkzaam gemaakt. Deze heeft toen vrijstelling aan Zijne Excellentie den Minister gevraagd, welke hem voor zekeren tijd werd toegestaan. Hij bleef echter in gebreke den bestaanden toestand na afloop dier vrijstelling te veranderen. Door den kantonrechter werd hij veroordeeld tot eene geldboete van *f* 50.—, subs. 20 dagen hechtenis.

Art. 4 van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215) (Veiligheidsbesluit). In eene kinderconfectiewerkplaats te Amsterdam werden in een vertrek 10 meisjes aangetroffen, terwijl aldaar voor slechts 5 personen voldoende luchtruimte was. Reeds bij eene vorige inspectie was daarop gewezen. Door den kantonrechter werd de patroon veroordeeld tot eene geldboete van *f* 75.—, subs. 20 dagen hechtenis.

Art. 4 van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215) (Veiligheidsbesluit) en art. 11 der Arbeidswet. In een costuumatelier te Amsterdam werden op eene zolderwerkplaats 12 vrouwen aangetroffen, terwijl slechts voor 3 personen voldoende luchtruimte beschikbaar was. Bij eene vorige inspectie was het hoofd van het bedrijf hierop gewezen. Verder waren daar 12 vrouwen werkzaam, wier namen niet op de arbeidslijst stonden vermeld. De patronesse werd door den kantonrechter veroordeeld tot éene geldboete van *f* 10.—, subs. 5 dagen hechtenis, en tot 12 geldboeten van *f* 0.50, subs. 12 × 1 dag hechtenis.

Art. 5 van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215) (Veiligheidsbesluit). Bij de oprichting eener bakkerij te Amsterdam in 1903 was den patroon medegedeeld, dat slechts 3 personen daarin mochten werken. Later bleken, bij eene inspectie, daar aanwezig te zijn 5 personen, waardoor de beschikbare vrije luchtruimte in plaats van 20 M³. slechts 15.6 M³. was. De patroon werd door den kantonrechter veroordeeld tot eene geldboete van *f* 5.—, subs. 5 dagen hechtenis.

Art. 5 van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215) (Veiligheids-

besluit). In eene diamantkloverij en -snijderij te Amsterdam, waar slechts vrije luchtruimte was voor 4 personen, waren 12 personen werkzaam. De kantonrechter veroordeelde den patroon tot eene geldboete van *f* 25.—, subs. 20 dagen hechtenis.

Artt. 5 en 15 van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215) (Veiligheidsbesluit). In eene heerenconfectiewerkplaats te Amsterdam, die slechts vrije luchtruimte bevatte voor 9 personen, waren 13 personen werkzaam. In de kelderwerkplaats van diezelfde inrichting was een privaat aanwezig — geen watercloset — slechts gescheiden van de werkplaats door een niet geventileerd portaal. Bij eene vorige inspectie was de patroon op een en ander gewezen en hem medegedeeld op welke wijze daarin te voorzien was. Terwijl aan het bedrijfshoofd voor het in orde brengen der werkplaats nog een uitstel was verleend, werd bij eene 3e contrôle proces-verbaal opgemaakt en de kantonrechter veroordeelde den patroon tot geldboeten van *f* 30.— en *f* 5.—, subs. 15 dagen en 5 dagen hechtenis.

Art. 12 sub 2a van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215) (Veiligheidsbesluit). Eene schoenfabriek was gelegen te Amsterdam op de derde verdieping van een complex van werkplaatsen. Bij de oprichting kwamen aldaar 44 personen te werken. De trappen en de breedte van trappen en portalen voldeden toen aan de eischen der Veiligheidswet. Later werd dit personeel gebracht op 58 personen. De patroon werd er toen op gewezen, dat de breedte der portalen en de deuropening vergroot moesten worden, of eene andere trap bijgemaakt. Hieraan werd ondanks herhaald bezoek geen gevolg gegeven, De kantonrechter veroordeelde het bedrijfshoofd tot eene geldboete van *f* 10.—, subs. 5 dagen hechtenis.

Art. 12 sub 2a en sub 8 van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215) (Veiligheidsbesluit). In eene damesconfectiefabriek te Amsterdam werden aangetroffen 55 vrouwen; de trapbreedte bedroeg 0.90 M. en de buitendeur was niet naar buiten draaibaar. Het hoofd van het bedrijf was er reeds herhaaldelijk op gewezen, dat het aantal aldaar verblijvende personen minder dan 50 moest bedragen met het oog op de onvoldoende trappen, gangen en deuren. Hij werd door den kantonrechter veroordeeld tot 2 geldboeten van *f* 10.—, subs. 2 × 4 dagen hechtenis.

Art. 15 van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215) (Veiligheidsbesluit), en art. 6 der Arbeidswet. In eene lompensorteerderij te Amsterdam, waar twee vrouwen werkzaam waren, was geen privaat voor haar beschikbaar en bleek na ondervraging, dat zij slechts ½ uur rusttijd hadden tusschen 11 en 3 uur. Eene week te voren waren de bedrijfshoofden nog op het bovenstaande gewezen. De kantonrechter veroordeelde beide patroons ieder tot 3 geldboeten van *f* 10.—, subs. 3 × 4 dagen hechtenis.

Art. 15 sub 3 van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215) (Veiligheidsbesluit). Tegen een broodbakker te Amsterdam werd proces-verbaal opgemaakt, omdat deze een privaat, dat geen watercloset was, in zijne werkplaats had zonder dat daarvoor een geventileerd portaal aanwezig was. Hij had tot zekeren datum vrijstelling gehad, doch was ondanks herhaalde waarschuwing in gebreke gebleven den toestand bijtijds te veranderen. De kantonrechter veroordeelde hem tot eene geldboete van *f* 25.—, subs. 20 dagen hechtenis.

Art. 15 sub 3 van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215) (Veiligheidsbesluit). Bij eene inspectie in eene banketbakkerij te Amsterdam bleek het privaat, dat geen watercloset was, in de werkplaats aanwezig. Aan den patroon werd mondeling medegedeeld, hoe dit te veranderen, en dit later nog schriftelijk bevestigd. Evenwel bleef hij in gebreke hieraan te voldoen en weigerde hij zelfs bij eene latere inspectie den ambtenaar naar de werkplaats te vergezellen. De kantonrechter veroordeelde hem tot eene geldboete van *f* 2.—, subs. 2 dagen hechtenis.

Art. 19 sub 1a van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215) (Veiligheidsbesluit). Aan het hoofd eener drukkerij te Amsterdam, gedreven door een gasmotor, was mondeling medegedeeld, het wiel van den motor te beveiligen, eene degelpers van vingerbeveiligingen te voorzien en de tandraderen en de geleiopeningen van het mes eener papiersnijmachine te beveiligen. Bij eene tweede inspectie bleek niets te zijn gedaan. Een en ander is hem toen schriftelijk voorgeschreven. Bij de derde inspectie was nog niets gedaan. De kantonrechter ontsloeg hem gedeeltelijk van rechtsvervolging en sprak hem gedeeltelijk vrij. In het *W. v. h. R.* no. 8142 wordt dit vonnis in extenso medegedeeld, Het bestek van dit Verslag laat niet toe dit over te nemen. Een résumé ervan te geven is niet wel mogelijk, omdat dit tot eene onduidelijke voorstelling zou leiden. De lezing daarvan zij evenwel ernstig aanbevolen.

De ambtenaar van het Openbaar Ministerie kon zich niet met dit vonnis vereenigen en teekende hooger beroep aan, waarop de rechtbank bij vonnis van 19 Mei 1905 den beklaagde veroordeelde tot 2 geldboeten van *f* 20.—, subs. 4 dagen hechtenis voor iedere boete.

Art. 19 sub 1a van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215) (Veiligheidsbesluit). In eene zuivelinrichting te Haarlem werd een krachtwerktuig ten behoeve van het bedrijf gebezigd, waarvan het vliegwiel en de uitstekende spiekop daarvan niet waren beveiligd. Bij eene vorige inspectie was op een en ander reeds gewezen. De kantonrechter veroordeelde den patroon tot eene geldboete van *f* 10.—, subs. 3 dagen hechtenis.

Art. 19 sub 1a van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215) (Veiligheidsbesluit). In een korenmolen te Nieuwer-Amstel werd eene stoommachine tot het drijven der maalsteenen gebruikt, zonder dat het vliegwiel en de kruk daarvan beveiligd waren. Deze beveiliging was den patroon tweemalen schriftelijk voorgeschreven. De kantonrechter veroordeelde den patroon tot eene geldboete van *f* 15.—, subs. 20 dagen hechtenis.

Art. 19 sub 1a van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215) (Veiligheidsbesluit). De eigenaar van eene machinale meubelmakerij te Hilversum had ondanks schriftelijk voorschrift en mondelinge mededeelingen de vliegwielen van een motor niet beschut en geen hekje geplaatst om eene vloeropening. De kantonrechter veroordeelde hem tot eene geldboete van *f* 30.—, subs. 8 dagen hechtenis.

Art. 19 sub 1b van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896, (Stbl. no. 215), (Veiligheidsbesluit). In eene smederij te Velsen, waar werktuigen gedreven werden door een electromotor, was eene draaibank, waarvan de kam- en wisselraderen niet beveiligd waren, hoewel den patroons schriftelijk was medegedeeld deze te beveiligen. Proces-verbaal volgde en de kantonrechter veroordeelde beide patroons ieder tot eene geldboete van *f* 10.—, sub. 3 dagen hechtenis.

Art. 19 sub 1b van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215) (Veiligheidsbesluit). In eene drukkerij te Amsterdam bleek bij een onderzoek naar een ongeval, dat de beveiliging van de degelpers, welke eerst na herhaald aandringen was aangebracht, daarvan weder was afgenomen, tengevolge waarvan het ongeval was ontstaan. Hiervan werd proces-verbaal opgemaakt. Eenige weken later bleek bij een contrôlebezoek, dat de veiligheidsinrichtingen zich in onvoldoenden toestand bevonden. Ook hiervan werd proces-verbaal opgemaakt. De kantonrechter veroordeelde den patroon tot 2 geldboeten van *f* 50.—, subs. 2 × 10 dagen hechtenis. In hooger beroep werd dit vonnis door de arrondissementsrechtbank bevestigd.

Art. 19 sub 1b en c van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215), (Veiligheidsbesluit). In eene smederij te Amsterdam was een gasmotor aanwezig, waarvan het vliegwiel en de riemschijf niet waren beschut; tevens 3 draaibanken, waarvan de kam- en wisselraderen onbeveiligd waren. De patroon had nog een schrijven gehad om bovengenoemde deelen te beveiligen, doch was in gebreke gebleven. De rechter veroordeelde den patroon tot 2 × *f* 10 boete, subs. 2 × 5 dagen hechtenis.

Art. 19 sub 1b en c van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215) (Veiligheidsbesluit). Aan den directeur van eene constructiewerkplaats te

Amsterdam, waarvan de werktuigen door een krachtwerktuig werden gedreven, was schriftelijk medegedeeld, het drijfwerk, de kamraderen en de bewegende deelen te beveiligen. Bij eene inspectie bleek, dat een en ander slechts gedeeltelijk was gedaan. Bij een onderzoek, ingesteld naar de oorzaak van een ongeval bij laaggelegen drijfwerk, bleek dit ongeval te zijn geschied bij onbeveiligd drijfwerk. Ook toen was aan de schriftelijke eischen niet voldaan. Hij werd veroordeeld door den kantonrechter tot eene geldboete van *f* 100.—, subs. 20 dagen hechtenis.

Art. 19 sub 5 van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215), (Veiligheidsbesluit). Bij eene eerste inspectie in eene machinale timmerfabriek te Hilversum, waar de werktuigen gedreven werden door een gasmotor, was gewezen op het beveiligen eener cirkelzaagmachine. Bij eene latere inspectie was geen gevolg daaraan gegeven; nog eens werd met aandrang den patroon medegedeeld deze machine alsnog te beveiligen. Bij het derde onderzoek was daaraan nog niets gedaan. De kantonrechter veroordeelde hem tot eene geldboete van *f* 15.—, subs. 3 dagen hechtenis.

Art. 19 sub 5 van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215) (Veiligheidsbesluit). In eene timmerfabriek te Amsterdam waren 3 houtbewerkingsmachines niet van beveiligingen voorzien, ondanks schriftelijk voorschrift en ondanks een tweeden brief, waarin de patroon nogmaals daarop was gewezen. De kantonrechter veroordeelde den patroon tot eene geldboete van *f* 20.—, subs. 20 dagen hechtenis.

Art. 19 sub 5 van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215) (Veiligheidsbesluit). In eene wagenmakerij en smederij te Amsterdam waren de gevaarveroorzakende deelen van twee lintzagen en de kam- en wisselraderen van eene draaibank niet beveiligd, hoewel dit aan den patroon mondeling en later bij schrijven was gelast. De kantonrechter veroordeelde den patroon tot eene geldboete van *f* 20.—, subs. 20 dagen hechtenis.

Art. 19 sub 27 van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 (Stbl. no. 215) (Veiligheidsbesluit). Aan een in aanbouw zijnd blok huizen te Amsterdam waren metselaars werkzaam op een steiger, ± 12 M. boven den beganen grond, zonder dat deze steiger beveiligd was door een schriksteiger daaronder en zonder dat aan dien steiger eene borstleuning was aangebracht. Op een en ander was de bouwer opmerkzaam gemaakt, doch hij was in gebreke gebleven de noodige beveiligingen aan te brengen. Door den kantonrechter werd hij veroordeeld tot eene geldboete van *f* 25.—, subs. 10 dagen hechtenis.

Art. 5 van het Kon. besluit van 16 Maart 1903 (Stbl. no. 84) (Veiligheidsbesluit). In eene drukkerij te Haarlem waren geene doelmatige waschgelegenheden voor het zetters- en drukkerspersoneel aanwezig, niettegenstaande

meerdere malen was aangezegd hiervoor zorg te dragen. Door den kantonrechter werd de patroon veroordeeld tot eene geldboete van *f* 10.—, subs. 3 dagen hechtenis.

Art. 5 van het Kon. besluit van 16 Maart 1903 (Stbl. no. 84) (Veiligheidsbesluit). In eene andere drukkerij te Haarlem ontbraken eveneens nog de bovenbedoelde waschgelegenheden. De beide bestuurders werden door den kantonrechter veroordeeld elk tot eene geldboete van *f* 5.—, subs. 3 dagen hechtenis.

Art. 12 der Veiligheidswet. In eene stoomwasscherij te Nederhorst den Berg was een meisje van 13 jaar met de vingers van hare rechterhand bekneld geraakt tusschen den stoommangel, waardoor zij in 9 à 10 weken geen werk had kunnen doen. Van dit ongeval was door den patroon geene schriftelijke mededeeling gedaan aan den heer Burgemeester. Hij werd door den kantonrechter veroordeeld tot eene geldboete van *f* 3.—, subs. 2 dagen hechtenis.

Art 2 sub. 3 en 4 van het Kon. besluit van 16 Maart 1903 (Stbl. no. 83) (Arbeidsbesluit) en art. 10 en 11 der Arbeidswet. In eene letterzetterij van eene drukkerij te Amsterdam waren 3 personen werkzaam, onder wie 1 jongen beneden den leeftijd van 16 jaar. De beschikbare vrije luchtruimte per persoon was slechts 15.8 M^3., terwijl de wet in dit geval 25 M^3. voorschrijft. De patroon was niet in het bezit van eene arbeidskaart voor dien jongen en in dat werklokaal was geene arbeidslijst opgehangen, hoewel die jongen daar reeds ongeveer een jaar werkzaam was. De waschgelegenheid was toen onvoldoende, terwijl ook geen handdoek, nagelborstel of goede zeep aanwezig was. De patroon gaf pertinent te kennen zulks niet in orde te zullen brengen. Hij werd door den kantonrechter wegens overtreding van de artt. 10 en 11 der Arbeidswet veroordeeld tot 2 geldboeten van *f* 15.—, subs. 2 × 15 dagen hechtenis en ontslagen van rechtsvervolging ter zake van overtreding van art. 2 sub 3 en 4 van het Kon. besluit van 16 Maart 1903 (*Stbl.* no. 83), op grond van het arrest van den Hoogen Raad van 7 December 1903 (*W. v. h. R.* no. 8006).

Art. 5 van het Kon. besluit van 16 Maart 1903 (Stbl. no. 83), (Arbeidsbesluit) en art. 11 der Arbeidswet. Bij eene inspectie in eene sigarenmakerij te Amsterdam bleken 29 personen in eene werkplaats te werken, waar slechts ruimte was voor 13 personen. De arbeidslijst, waarop was ingevuld het maximum aantal personen, was niet aanwezig in de werkplaats en bevatte niet de namen van 4 aldaar werkzame jongens beneden 16 jaren. Den patroon was bij eene vorige inspectie het maximum aantal personen medegedeeld. De kantonrechter veroordeelde den patroon tot 4 geldboeten van *f* 20.— en 4 van *f* 2.— subs. 4 × 15 dagen en 4 × 4 dagen hechtenis.

Art. 12 sub F 2 van het Kon. besluit van 16 Maart 1903 (Stbl. no. 83) (Arbeidsbesluit). In eene smederij te Amsterdam was een jongen beneden 16 jaren met zijn bovenarm tusschen de onbeschutte tandraderen eener boormachine bekneld geraakt. Proces-verbaal werd tegen den patroon opgemaakt, doch hij werd door den kantonrechter ontslagen van rechtsvervolging op grond van het arrest van den Hoogen Raad van 7 December 1903 (*W. v. h. R.* no. 8006).

Art. 12 sub L van het Kon. besluit van 16 Maart 1903 (Stbl. no. 83) (Arbeidsbesluit). In eene borstelmakerij te Amsterdam, waar 10 personen, onder wie 3 jongens beneden den leeftijd van 16 jaren, werkten, werd bijna voortdurend overdag met kunstlicht gewerkt, ook tusschen 11 uur v.m. en 3 uur n.m. Bij eene vorige inspectie was op den onvoldoenden toestand gewezen. Proces-verbaal werd opgemaakt, doch door den ambtenaar van het Openbaar Ministerie geseponeerd op grond van het arrest van den Hoogen Raad van 7 December 1903 (*W. v. h. R.* no. 8006).

Voor hem, die deze vervolgingen heeft doorgelezen, zal het duidelijk zijn geworden, dat met deze oogenschijnlijk dorre opsomming een bepaald doel voorstond. Er kan toch uit blijken hoe de overtredende bedrijfshoofden optreden, met welk beleid tegen hen wordt geageerd. Ook blijkt er uit de verscheidenheid van omstandigheden, waaronder moet gehandeld worden; de dorre opsomming kan bij aandachtige lezing een beeld geven van dit onderdeel der taak van de arbeidsinspectie.

De krachtens art. 26 der Veiligheidswet verleende vrijstellingen van voorschriften van het Veiligheidsbesluit laten zich als volgt recapituleeren:

in **1903**.

Van **art. 4** (vrije luchtruimte)

tot	1 Aug.	1903	Dameshoedenateliers	1
„	1 Nov.	1903	Costuumateliers.	1
„	1 „	1903	Bakkerijen	1
„	1 „	1903	Roosjessnijderijen	1
„	1 Mei	1904	Broodbakkerijen	3
„	1 Nov.	1904	Banketbakkerijen	1
„	1 Mei	1906	Broodbakkerijen	1
„	1 „	1906	Dameshoedenateliers	1
„	1 Jan.	1907	Broodbakkerijen	1
„	1 „	1907	Banketbakkerijen	1
„	1 Mei	1907	Banketbakkerijen	1
				13

Van **art. 11** sub 1 (Houtwerk aan schoorsteenen enz.)

tot 1 Mei 1904	Broodbakkerijen	1	
„ 1 „ 1905	Broodbakkerijen	2	
„ 1 „ 1906	Broodbakkerijen	1	
„ 1 Jan. 1907	Broodbakkerijen	2	
			6

Van **art. 15 sub 3** (Privaat in werkplaats)

tot 1 Mei 1904	Broodbakkerijen	1	
			1
	Totaal . . .		20

in **1904**.

Van **art. 4** (vrije luchtruimte)

tot 1 Mei 1907	Broodbakkerijen	1	
			1

Van **art. 12 sub 2a** (Onvoldoende trapbreedte)

tot 1 Mei 1906	Diamantslijperijen	3	
			3

Van **art. 12 sub 2b** (trapbreedte bij meer dan 100 personen)

tot 1 Mei 1906	Diamantslijperijen	1	
			1

Van **art. 12 sub 2, 2e lid** (breedte gangen en deuren moet gelijk zijn aan die der trappen)

tot 1 Mei 1906	Diamantslijperijen	1	
			1
	Totaal . . .		6

Op de navolgende aanvragen om *verlenging* van vrijstellingen werd afwijzend beschikt.

Van **art. 4** (vrije luchtruimte)

Dameshoedenateliers 2

Van **art. 11 sub 1** (houtwerk aan schoorsteen enz.)

Broodbakkerijen 1

Op een verzoek om vrijstelling van **art. 12 sub 4** (tweede trap of noodtrap) voor eene diamantslijperij werd afwijzend beschikt.

Voor eene broodbakkerij werd eene vrijstelling van **art. 4** niet meer vereischt, aangezien inmiddels aan den eisch der Veiligheidswet was voldaan.

Art. 12 der Veiligheidswet. De staten VIII, IX en X en VIII*a*, IX*a* en X*a*, die worden gepubliceerd in dit Verslag, kunnen op zich zelf heel weinig licht geven; ze moeten dienen om te worden verwerkt bij het

geheel, dat art. 61 der Ongevallenwet omvat. Alleen de staten VIII, IX en X van 1903 geven over de maand Januari van dat jaar hetzelfde, dat de staten VIII, IX en X van de vorige Jaarverslagen leverden. De staten VIII*a*, IX*a* en X*a* over 1903 en de staten VIII, IX en X over 1904 geven een overzicht van die ongevallen, waarvan ik wel eene kennisgeving ingevolge art. 12 der Veiligheidswet, doch geene ingevolge art. 61 der Ongevallenwet 1901 ontving. Dit zouden dus moeten zijn de ongevallen, voorgekomen in niet-verzekeringsplichtige bedrijven.

In mijn Verslag over 1901 en 1902 wees ik er op, dat in 1902, het jaar voorafgaande aan de invoering der Ongevallenwet, het grootste tot nog toe bereikte aantal kennisgevingen van ongevallen inkwam. Voor het gebied der tegenwoordige 4e arbeidsinspectie bedragen deze cijfers van af 1897 respectievelijk: in 1897: 1212; in 1898: 1134; in 1899: 1321; in 1900: 1495; in 1901: 1685; in 1902: 2038; in 1903: 5473; in 1904: 6624.

Dat de toename aanmerkelijk zou zijn na de invoering der Ongevallenwet 1901 wel was te verwachten; verschillende redenen bestonden om het inzenden van de kennisgeving achterwege te laten, als daar zijn:

onbekendheid met de verplichting;

bij geringe verwondingen de meening, dat het voor zoo'n kleinigheid niet noodig was;

de vrees voor de gevolgen der mededeeling, indien minder goede beveiligingen aan het licht konden komen; nalatigheid, onwilligheid enz.

Het opsporen van de overtreding was in de jaren vóór de invoering der Ongevallenwet inderdaad niet gemakkelijk; toch werd op middelen gezonnen om berichten te ontvangen van plaats gehad hebbende verwondingen en deze brachten meerdere overtredingen aan het licht, waarvan dan proces-verbaal werd opgemaakt.

Het kan niet worden ontkend, dat de vervolging wegens overtreding van dit wetsartikel dikwijls nadeelig was voor de populariteit van de wet, nl. indien bleek, dat de verwonde goed verzorgd werd. De overtreder was ook nimmer doordrongen van de beteekenis van het delict, in zijn oog een eenvoudig verzuim van eene administratieve handeling, en zich niet bewust, dat hij daardoor tegenwerkte het verkrijgen van zuivere grondstof voor de regeling der in te voeren Rijksverzekering. De kennisgevingen krachtens art. 61 der Ongevallenwet komen thans ten getale van gemiddeld 28 per dag in; op gemiddeld 23 van de daarbij aangegeven ongevallen is art. 12 der Veiligheidswet van toepassing.

Het kost heel veel moeite om de bedrijfshoofden te doen begrijpen, dat men met de kennisgeving krachtens art. 61 der Ongevallenwet er nog niet af is, maar dat nog steeds de verplichting van art. 12 der Veiligheidswet blijft bestaan.

Voor zoover art. 61 der Ongevallenwet werd nageleefd — en het feit, dat

het aantal aangiften van 1903 en 1904 weinig uiteenloopt (7328 over 11 maanden en 8745 over 12 maanden) wijst wel op eene goede naleving — zijn thans bijna alle ongevallen in den zin van art. 12 der Veiligheidswet bekend en kan dus ook blijken wie de bij dit artikel opgelegde verplichting niet nakwam.

Maandelijks gaan naar de burgemeesters der verschillende gemeenten de opgaven van deze ongevallen en komen de kennisgevingen daardoor ten slotte in. Rechtens is ieder der nalatigen in overtreding van het genoemde artikel, doch indien gezien wordt dat deze aantallen bedragen:

Maand	1903	1904	Maand	1903	1904
Januari	„	105	Juli.	143	109
Februari.	146	89	Augustus. . . .	98	84
Maart.	179	103	September . . .	135	109
April	129	119	October	81	80
Mei	119	92	November . . .	88	95
Juni	65	117	December . . .	98	60

dan is het duidelijk, dat van verbaliseering, laat staan vervolging à outrance hier moeilijk sprake kan zijn. Er moest tot seponeeren worden geraden en hierin eene rationeele keuze gedaan; recidivisten en onwilligen werden in de eerste plaats vervolgd. Het aantal overtredingen van art. 12 der Veiligheidswet, waarop eene veroordeeling volgde, beliep in de jaren 1900: 27; in 1901: 31; 1902: 18; 1903: 40 en 1904: 43.

Heeft het geheele art. 12 nog wel veel beteekenis? Naar mijne meening kan het nog niet wel gemist worden, zoolang niet de verplichting van het 5e lid van art. 12 thans op den burgemeester rustende, op de Rijksverzekeringsbank wordt overgedragen.

En nu rijst de vraag, of de vele arbeid, die voor de gemeentelijke administratie verbonden is aan de naleving van het art. 12, loonend is. Deze arbeid bestond in 1904 uit het instellen van 6624 onderzoekingen door politiebeambten, het uitbrengen van rapporten daarover en het vervaardigen van afschriften van deze.

Naar de ernstige ongevallen werd een nader onderzoek ingesteld; soms wel geeft de kennisgeving aanleiding om direct dezerzijds te gaan zien wat er gebeurd is. Bij gebleken grove nalatigheid kan geverbaliseerd worden

ook kan in de bevonden omstandigheden aanleiding gevonden worden voorschriften te geven. Dit zou trouwens reeds door art. 61 der Ongevallenwet óók bereikt zijn.

De vele arbeid, ook administratieve, waarvan dit Verslag gewaagt en die van het personeel het uiterste eischt, kan niet vermeerderd worden met eene volledige studie over de voorhanden stof. Die stof ongebruikt te laten liggen ware evenwel onverantwoordelijk; vandaar dat enkele *staten* worden medegedeeld, die een beeld geven van den aard der ongevallen in enkele industrieën en in speciale werkplaatsen.

In de kolommen komen op vele plaatsen 2 cijfers voor; het eerste cijfer betreft die ongevallen, waarop art. 12 der Veiligheidswet toepasselijk is, d. i. waarbij eene ongeschiktheid tot werkhervatting van meer dan 2 dagen volgde, het tweede, vette cijfer, heeft betrekking op zoodanige ongevallen van geringere beteekenis. Deze bleven vóór de invoering der Ongevallenwet voor ons verborgen. Dat deze, de zeer lichte, verwondingen nog vele zijn in sommige bedrijven, blijkt wel uit deze cijfers. De kolommen oogverwondingen en, hoewel in mindere mate, vingerverwondinngen, spreken daaromtrent duidelijk. Een voortgezet onderzoek, waartoe nu betrouwbaar materieel ten dienste staat, kan ongetwijfeld goede diensten bewijzen om aanbevelingen of voorschriften te verdedigen of te rechtvaardigen.

1903. GIETERIJEN.	Hoofd.	Oogen.	Aangezicht.	Armen en handen.	Vingers.	Bovenlichaam.	Onderlichaam.	Voeten.	Brandwonden.	Inwendige kneuzingen.	Totaal.
Krachtwerktuigen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Drijfwerk	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	1
Werktuigen tot bew. van metaal	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Werktuigen tot bew. van hout	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Werktuigen tot bewerking van andere grondstoffen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Stoom- en valhamers	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Draai- en fraisbanken	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	2
Schaafbanken en boormachines	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	2
Cirkel- en lintzagen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Knip-, punch-, stuikmachines, walsen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Slijpsteenen en polijstschijven	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Andere:											
Persen, stempels, centrifuges	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Liften, lieren, kramen	"	"	"	1	2	"	"	"	"	"	3
Wagens en transport van voorwerpen	"	"	1	**1**	2	1	"	2	"	"	6 **1**
Ladders, (breken, kantelen, uitglijden)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
Steigers (breken, uitschieten van kortelingen)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
Misstappen, struikelen, uitglijden, vallen	"	"	"	"	**1**	"	"	"	"	"	**1**
Vallende voorwerpen	1	"	"	"	1	"	"	2 **1**	"	"	4 **1**
Ontploffen van licht brandbare stoffen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Afvliegen van splinters of schilfers	"	8 **3**	"	"	"	"	"	"	"	"	8 **3**
Ontsnappen, van giftige gassen, gevaarl. vloeistoffen, branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	2
Stoomketels, kooktoestellen	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	1
Misslaan van hamers, uitschieten van beitels, vijlen, disselslag enz.	"	"	"	2	1 **1**	"	"	"	"	"	3 **1**
In spijkers trappen of slaan	"	"	"	1	"	"	"	1	"	"	2
Andere oorzaken	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	2
Totaal	1	8 **3**	1	4 **1**	11 **2**	2	"	6 **1**	3	2	38 **7**

1903. METAALWARENFABRIEKEN.	Hoofd.	Oogen.	Aangezicht.	Armen en handen.	Vingers.	Bovenlichaam.	Onderlichaam.	Voeten.	Brandwonden.	Inwendige kneuzingen.	Totaal.
Krachtwerktuigen	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1
Drijfwerk	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1
Werktuigen tot bew. van metaal	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	1
Werktuigen tot bew. van hout	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Werktuigen tot bewerking van andere grondstoffen	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Stoom- en valhamers	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Draai- en fraisbanken	„	„	„	1	7 **1**	„	„	„	„	„	8 **1**
Schaafbanken en boormachines	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Cirkel- en lintzagen	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Knip-, punch-, stuikmachines, walsen	„	„	„	„	1 **1**	„	„	„	„	„	1 **1**
Slijpsteenen en polijstschijven	„	„	„	„	3	„	„	„	„	„	3
Andere:											
Persen, stempels, centrifuges	**1**	„	„	1	6	„	„	„	„	„	7 **1**
Liften, lieren, kranen	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wagens en transport van voorwerpen	„	„	„	1	1 **1**	„	1	„	„	„	3 **1**
Ladders, (breken, kantelen, uitglijden)	„	„	1	„	„	„	2	„	„	„	3
Steigers (breken, uitschieten van kortelingen)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Misstappen, struikelen, uitglijden, vallen	„	„	„	„	„	„	1	1	„	1	3
Vallende voorwerpen	„	1	„	**1**	1	„	„	2	„	„	4 **1**
Ontploffen van licht brandbare stoffen	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
Afvliegen van splinters en schilfers	„	**2**	„	„	1	„	„	„	„	„	1 **2**
Ontsnappen van giftige gassen, gevaarl. vloeistoffen, branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1
Stoomketels, kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Misslaan van hamers, uitschieten van beitels, vijlen, disselslag enz.	„	„	„	1 **1**	2	„	„	„	„	„	3 **1**
In spijkers trappen of slaan	„	„	„	**1**	„	„	„	2	„	„	2 **1**
Andere oorzaken	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1
Totaal	**1**	1 **2**	1	5 **3**	25 **3**	„	4	5	1	1	43 **9**

1 9 0 3. SMEDERIJEN.	Hoofd.	Oogen.	Aangezicht.	Armen en handen.	Vingers.	Bovenlichaam.	Onderlichaam.	Voeten.	Brandwonden.	Inwendige kneuzingen.	Totaal.
Krachtwerktuigen	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1
Drijfwerk.	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1
Werktuigen tot bew. van metaal .	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	2
Werktuigen tot bew. van hout. .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Werktuigen tot bewerking van andere grondstoffen	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Stoom- en valhamers	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Draai- en fraisbanken	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	1
Schaafbanken en boormachines .	„	„	„	2	5	„	„	„	„	„	7
Cirkel- en lintzagen.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Knip-, punch-, stuikmachines, walsen	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	2
Slijpsteenen en polijstschijven . .	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1
Andere:											
Persen, stempels, centrifuges . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Liften, lieren, kranen	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1
Wagens en transport van voorwerpen	1	„	„	5	2	2	„	1	„	„	11
Ladders (breken, kantelen, uitglijden).	„	„	„	„	2	„	1	„	„	„	3
Steigers (breken en uitschieten van kortelingen)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Misstappen, struikelen, uitglijden, vallen	1	„	2	1	„	„	2	1	„	„	7
Vallende voorwerpen	„	„	„	2	„	„	1 **1**	7 **1**	„	1	11 **2**
Ontploffen van licht brandbare stoffen	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Afvliegen van splinters en schilfers	„	5 **3**	1	2	2 **1**	„	„	„	„	„	10 **4**
Ontsnappen van giftige gassen, gevaarl. vloeistoffen, branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	„	„	„	„	„	3 **1**	1	4 **1**
Stoomketels, kooktoestellen . . .	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1
Misslaan van hamers, uitschieten van beitels, vijlen, disselslag enz.	**1**	1	1	3	5 **2**	„	„	1	„	„	11 **3**
In spijkers trappen of slaan. . .	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	1
Andere oorzaken	„	„	„	„	3 **1**	„	1	„	„	„	4 **1**
Slag van een paard.	1	„	„	1	1	1	3	1	„	„	8
Totaal . .	3 **1**	6 **3**	4	17	28 **4**	3	8 **1**	12 **1**	4 **1**	2	87 **11**

1903. HERSTELPLAATSEN.	Hoofd.	Oogen.	Aangezicht.	Armen en handen.	Vingers.	Bovenlichaam.	Onderlichaam.	Voeten.	Brandwonden.	Inwendige kneuzingen.	Totaal.
Krachtwerktuigen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Drijfwerk	"	"	1	"	1	"	"	"	"	"	2
Werktuigen tot bew. van metaal	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Werktuigen tot bew. van hout	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Werktuigen tot bewerking van andere grondstoffen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Stoom- en valhamers	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	1
Draai- en fraisbanken	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	1
Schaafbanken en boormachines	"	"	"	1	4	"	"	"	"	1	6
Cirkel- en lintzagen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Knip-, punch-, stuikmachines, walsen	1	"	"	"	1	"	1	"	"	"	3
Slijpsteenen en polijstschijven	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	1
Andere:											
Persen, stempels, centrifuges	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Liften, lieren, kranen	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	1
Wagens en transport van voorwerpen	"	**1**	"	1	2	1	1	1	"	"	6 **1**
Ladders (breken, kantelen, uitglijden)	1	"	"	1	"	"	"	"	"	"	2
Steigers (breken en uitschieten van kortelingen)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Misstappen, struikelen, uitglijden, vallen	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	2
Vallende voorwerpen	"	"	"	1	"	"	1	1 **1**	"	"	3 **1**
Ontploffen van licht brandbare stoffen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Afvliegen van splinters of schilfers	"	5	"	"	"	"	"	"	"	"	5
Ontsnappen van giftige gassen, gevaarl. vloeistoffen, branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	"	"	"	"	"	"	"	"	**2**	"	**2**
Stoomketels, kooktoestellen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Misslaan van hamers, uitschieten van beitels, vijlen, disselslag enz.	"	"	"	1	2 **1**	"	"	"	"	"	3 **1**
In spijkers trappen of slaan	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Andere oorzaken	"	"	"	3	1	"	"	"	"	"	4
Totaal	2	6 **1**	1	10	12 **1**	1	3	4 **1**	**2**	1	40 **5**

1 9 0 3. MACHINEFABRIEKEN.	Hoofd.	Oogen.	Aangezicht.	Armen en handen.	Vingers.	Bovenlichaam.	Onderlichaam.	Voeten.	Brandwonden.	Inwendige kneuzingen.	Totaal.
Krachtwerktuigen	„	„	„	„	3 **1**	„	„	„	„	„	3 **1**
Drijfwerk	**1**	„	„	3	1	„	„	1	„	„	5 **1**
Werktuigen tot bew. van metaal	„	„	„	„	1	„	„	1	„	„	2
Werktuigen tot bew. van hout	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Werktuigen tot bewerking van andere grondstoffen	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Stoom- en valhamers	„	„	„	3	2	„	2	3	„	1	11
Draai- en fraisbanken	1 **1**	„	„	4 **1**	7 **2**	„	1	1	„	„	14 **4**
Schaafbanken en boormachines	1	„	„	3 **2**	14 **1**	„	„	„	„	„	18 **3**
Cirkel- en lintzagen	„	„	„	1	3	„	„	„	„	„	4
Knip-, punch-, stuikmachines, walsen	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	2
Slijpsteenen en polijstschijven	„	„	„	**2**	4	„	„	„	„	„	4 **2**
Andere:											
Persen, stempels, centrifuges	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1
Liften, lieren, kranen	1	„	„	5	8	1 **1**	„	5	„	2	22 **1**
Wagens en transport van voorwerpen	„	„	„	12 **2**	22 **6**	8 **4**	6 **1**	21 **1**	„	3	72 **14**
Ladders (breken, kantelen, uitglijden)	1	„	„	„	„	„	2	„	„	„	3
Steigers (breken en uitschieten van kortelingen)	„	„	1	1	„	„	1	2	„	„	5
Misstappen, struikelen, uitglijden, vallen	2 **1**	„	1	8 **2**	„	1	15 **2**	13	„	3	43 **5**
Vallende voorwerpen	4 **4**	„	„	6 **2**	14	„	4	20	„	2	50 **6**
Ontploffen van licht brandbare stoffen	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Afvliegen van splinters of schilfers	**2**	55 **47**	3 **2**	9 **4**	6 **1**	„	„	2	„	„	75 **56**
Ontsnappen van giftige gassen, gevaarl. vloeistoffen, branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	„	„	„	„	„	11 **1**		11 **1**
Stoomketels, kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Misslaan van hamers, uitschieten van beitels, vijlen, disselslag enz.	4	1	3 **2**	15 **1**	24 **9**	„	„	2	„	„	49 **12**
In spijkers trappen of slaan	„	„	„	„		„	„	6	„	„	6
Andere oorzaken	„	„	„	14 **2**	13 **6**	„	3 **1**	„	„	„	30 **9**
Totaal	14 **9**	56 **47**	8 **4**	84 **18**	124 **26**	11 **5**	34 **4**	77 **1**	11 **1**	11	430 **115**

1903. WERVEN.	Hoofd.	Oogen.	Aangezicht.	Armen en handen.	Vingers.	Bovenlichaam.	Onderlichaam.	Voeten.	Brandwonden.	Inwendige kneuzingen.	Totaal.
Krachtwerktuigen	”	”	”	2	1	”	”	”	”	”	3
Drijfwerk	”	”	”	2	”	”	”	”	”	1	3
Werktuigen tot bew. van metaal	”	”	”	”	1	”	”	”	”	”	1
Werktuigen tot bew. van hout	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Werktuigen tot bewerking van andere grondstoffen	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Stoom- en valhamers	”	”	”	”	2	”	”	”	”	”	2
Draai- en fraisbanken	”	”	”	1	”	”	”	”	”	”	1
Schaafbanken en boormachines	”	”	”	2	5	”	”	”	”	”	7
Cirkel- en lintzagen	”	”	”	3	1 **1**	”	”	”	”	”	4 **1**
Knip-, punch-, stuikmachines, walsen	”	”	”	4	11	”	1	1	”	”	17
Slijpsteenen en polijstschijven	”	”	”	”	2	”	”	”	”	”	2
Andere:											
Persen, stempels, centrifuges	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Liften, lieren, kranen	2	”	1	9	2	”	2	1	”	”	17
Wagens en transport van voorwerpen	2	”	”	9 **1**	33	19	9	19	”	2	93 **1**
Ladders, (breken, kantelen, uitglijden)	”	”	”	”	”	”	2	1	”	1	4
Steigers (breken en uitschieten van kortelingen)	”	”	”	”	”	1	4	3	”	2	10
Misstappen, struikelen, uitglijden, vallen van hoogten	8	1	1	23 **1**	2	6	27 **1**	13	”	19 **1**	100 **3**
Vallende voorwerpen	10 **1**	”	2	8 **1**	6	3	12	38 **1**	”	”	79 **3**
Ontploffen van licht brandbare stoffen	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Afvliegen van splinters of schilfers	”	41 **6**	2	10	12	**1**	”	”	”	”	65 **7**
Ontsnappen van giftige gassen, gevaarl. vloeistoffen, branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	”	1 **1**	1	”	”	”	”	”	19 **1**	”	21 **2**
Stoomketels, kooktoestellen	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Misslaan van hamers, uitschieten van beitels, vijlen, disselslag enz.	2 **2**	**1**	8 **1**	9 **1**	41 **1**	2	8	7	”	”	77 **6**
In spijkers trappen of slaan	”	”	”	”	”	”	”	7	”	”	7
Andere oorzaken	2	1	4	15	29 **1**	2	3 **1**	”	”	”	56 **2**
Totaal	26 **3**	44 **8**	19 **1**	97 **4**	148 **3**	33 **1**	68 **2**	90 **1**	19 **1**	25 **1**	569 **25**

1903. TEXTIEL.	Hoofd.	Oogen.	Aangezicht.	Armen en handen.	Vingers.	Bovenlichaam.	Onderlichaam.	Voeten.	Brandwonden.	Inwendige kneuzingen.	Totaal.	
rachtwerktuigen	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1	
rijfwerk.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
'erktuigen tot bew. van metaal .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
'erktuigen tot bew. van hout. .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
'erktuigen tot bewerking van andere grondstoffen	„	„	„	2	2	„	„	„	„	„	4	
;oom- en Valhamers	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
raai- en fraisbanken	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
:haafbanken en boormachines .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
irkel- en lintzagen.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
nip-, punch-, stuikmachines, walsen	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
ijpsteenen en polijstschijven . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
Andere :												
ersen, stempels, centrifuges . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
iften, lieren, kranen	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
'agens en transport van voorwerpen.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
adders (breken, kantelen, uitglijden).	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
;eigers (breken en uitschieten van kortelingen)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
isstappen, struikelen, uitglijden, vallen van hoogten	„	„	„	3	1	„	2	„	2	2	10	
'allende voorwerpen	„	„	„	„	1	„	„	1	„	„	2	
ntploffen van licht brandbare stoffen	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
fvliegen van splinters en schilfers	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
ntsnappen van giftige gassen, gevaarl. vloeistoffen, branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	1	„	1	„	„	„	„	4	„	6	
oomketels, kooktoestellen . . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
isslaan van hamers, uitschieten van beitels, vijlen, disselslag enz.	„	**1**	„	„	3	„	„	„	„	„	3	**1**
. spijkers trappen of slaan. . .	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1	
ndere oorzaak	„	„	„	3	1	„	„	„	„	„	4	
Totaal . .	„	1 **1**	„	9	10	„	2	1	6	2	31	**1**

1903. SUIKERFABRIEKEN.	Hoofd.	(vet)	Oogen.	Aangezicht.	Armen en handen.	(vet)	Vingers.	(vet)	Bovenlichaam.	(vet)	Onderlichaam.	(vet)	Voeten.	(vet)	Brandwonden.	Inwendige kneuzingen.	Totaa	(vet)
Krachtwerktuigen	"		"	"	1		"		"		"		"		"	"	1	
Drijfwerk	1	**1**	"	"	"		1		"		1		1		"	"	4	
Werktuigen tot bew. van metaal	"		"	"	"		"		"		"		"		"	"		"
Werktuigen tot bew. van hout	"		"	"	"		"		"		"		"		"	"		"
Suiker-knipmachines	"		"	"	2		3		"		"		"		"	"	5	
Stoom- en valhamers	"		"	"	"		"		"		"		"		"	"		"
Brandwonden heete suiker	"		"	1	6	**1**	1	**2**	2		2		4		"	"	16	
Schaafbanken en boormachines	"		"	"	1		"		"		"		"		"	"	1	
Cirkel- en lintzagen	"		"	"	"		"		"		"		"		"	"		"
Knip-, punch-, stuikmachines, walsen	"		"	"	"		"		"		"		"		"	"		"
Slijpsteenen en polijstschijven	"		"	"	"		1		"		"		"		"	"	1	
Suikercentrifuges	"		"	"	3		1		"		1			**1**	"	"	5	
Andere:																		
Liften, lieren, kranen	"		"	"	1		1		"		"		4		"	"	6	
Wagens en transport van voorwerpen	1		"	1	6	**3**	3	**1**	10	**2**	7	**1**	17	**1**	"	"	45	
Ladders (breken, kantelen, uitglijden)	"		"	"	"		"		"		"		"		"	"		"
Steigers (breken en uitschieten van kortelingen)	1		"	"	"		"		"		"		1		"	"	2	
Misstappen, struikelen, uitglijden, vallen	2	**1**	"	"	7	**2**	"		"		11	**1**	9	**2**	"	6	35	
Vallende voorwerpen	1	**1**	"	"	5		4		"		1		21	**5**	"	"	32	
Ontploffen van licht brandbare stoffen	"		"	"	"		"		"		"		"		"	"		"
Afvliegen van splinters of schilfers	"		4	"	"		1		"		"		1		"	"	6	
Ontsnappen van giftige gassen, gevaarl. vloeistoffen, branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	"		"	"	"		"		"		"		"		9	"	9	
Stoomketels, kooktoestellen	"		"	"	"		"		"		"		"		"	"		"
Misslaan van hamers, uitschieten van beitels, vijlen, disselslag enz.	"		"	"	3	**2**	2	**3**	"		"		1		"	"	6	
In spijkers trappen of slaan	"		"	"	2	**1**	"		"		"		3		"	"	5	
Andere oorzaken	1	**2**	"	1	3	**2**	6	**1**	1		3		2	**2**	"	"	17	
Totaal	7	**5**	4	3	40	**11**	24	**7**	13	**2**	26	**2**	64	**11**	9	6	196	

1904. GIETERIJEN.	Hoofd.	Oogen.	Aangezicht.	Armen en handen.	Vingers.	Bovenlichaam.	Onderlichaam.	Voeten.	Brandwonden.	Inwendige kneuzingen.	Totaal.
rachtwerktuigen	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
rijfwerk.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Verktuigen tot bew. van metaal .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Verktuigen tot bew. van hout. .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Verktuigen tot bewerking van andere grondstoffen	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
toom- en valhamers	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
raai- en fraisbanken	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
chaafbanken en boormachines .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
irkel- en lintzagen.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
nip-, punch-, stuikmachines, walsen	„	„	„	1	„	„	1	„	„	„	2
lijpsteenen en polijstschijven . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Andere:											
ersen, stempels, centrifuges . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
iften, lieren, kranen	1	„	„	„	2	1	„	„	„	„	4
Vagens en transport van voorwerpen.	„	„	„	„	1	2	„	5	„	„	8
adders (breken, kantelen, uitglijden).	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
teigers (breken en uitschieten van kortelingen)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
lisstappen, struikelen, uitglijden, vallen	1	„	„	2	2	„	1 **1**	„	„	„	6 **1**
'allende voorwerpen	1 **1**	„	„	1	1	„	„	4	„	1	8 **1**
)ntploffen van licht brandbare stoffen	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
fvliegen van splinters of schilfers	„	7 **7**	„	„	„	„	„	„	„	„	7 **7**
)ntsnappen van giftige gassen, gevaarl. vloeistoffen, branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	„	„	„	„	„	8	„	8
toomketels, kooktoestellen . . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
lisslaan van hamers, uitschieten van beitels, vijlen, disselslag enz.	„	„	1	„	1 **4**	„	„	„	„	„	2 **4**
n spijkers trappen of slaan. . .	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	1
ndere oorzaken	„	„	„	„	3	„	**1**	„	„	„	3 **1**
Totaal . .	3 **1**	7 **7**	1	4	10 **4**	3	2 **2**	10	8	1	49 **14**

1904. METAALWARENFABRIEKEN.	Hoofd.	Oogen.	Aangezicht.	Armen en handen.	Vingers.	Bovenlichaam.	Onderlichaam.	Voeten.	Brandwonden.	Inwendige kneuzingen.	Totaal
Krachtwerktuigen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Drijfwerk	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	2
Werktuigen tot bew. van metaal	»	»	»	2	2 **1**	»	»	»	»	»	4
Werktuigen tot bew. van hout	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Werktuigen tot bewerking van andere grondstoffen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Stoom- en valhamers	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Draai- en fraisbanken	»	»	1	5	5	»	»	»	»	»	11
Schaafbanken en boormachines	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1
Cirkel- en lintzagen	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1
Knip-, punch-, stuikmachines, walsen	»	»	»	»	4	»	»	»	»	»	4
Slijpsteenen en polijstschijven	»	»	»	3	5	»	»	»	»	»	8
Andere:											
Persen, stempels, centrifuges	»	»	»	1	9	»	»	»	»	»	10
Liften, lieren, kranen	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	2
Wagens en transport van voorwerpen	»	»	»	4	2 **1**	2	1	1	»	»	10
Ladders (breken, kantelen, uitglijden)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Steigers (breken en uitschieten van kortelingen)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Misstappen, struikelen, uitglijden, vallen van hoogten	»	»	»	3	»	»	»	1	»	1	5
Vallende voorwerpen	1 **1**	»	»	2	»	»	1	2	»	»	6
Ontploffen van licht brandbare stoffen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Afvliegen van splinters of schilfers	»	10	»	1	1	»	»	»	»	»	12
Ontsnappen van giftige gassen, gevaarl. vloeistoffen, branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	»	1	»	»	»	»	»	»	3	»	4
Stoomketels, kooktoestellen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Misslaan van hamers, uitschieten van beitels, vijlen, disselslag enz.	»	»	»	1	5 **2**	»	»	»	»	»	6
In spijkers trappen of slaan	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1
Andere oorzaken	»	1	»	3 **2**	13	»	1	1 **1**	»	»	19
Totaal	1 **1**	12	1	28 **2**	47 **4**	2	4	7 **1**	3	1	106

1904. SMEDERIJEN.	Hoofd.		Oogen.		Aangezicht.		Armen en handen.		Vingers.		Bovenlichaam.		Onderlichaam.		Voeten.		Brandwonden.		Inwendige kneuzingen.		Totaal.	
Krachtwerktuigen	„		„		„		„		„		„		„		„		„		„		„	
Drijfwerk	„		„		„		„		„		„		„		„		„		„		„	
Werktuigen tot bew. van metaal	„		„		„		„		„		„		„		„		„		„		„	
Werktuigen tot bew. van hout	„		„		„		„		„		„		„		„		„		„		„	
Werktuigen tot bewerking van andere grondstoffen	„		„		„		„		„		„		„		„		„		„		„	
Stoom- en valhamers	„		„		„		„		„		„		„		„		„		„		„	
Draai- en fraisbanken	„		„		„		„		3		„		„		„		„		„		3	
Schaafbanken en boormachines	„		„			**2**	1	**1**	12		„		„		„		„		„		13	**3**
Cirkel- en lintzagen	„		„		„		„		„		„		„		„		„		„		„	
Knip-, punch-, stuikmachines, walsen	„		„		„		„		3	**1**	1		„		„		„		„		4	**1**
Slijpsteenen en polijstschijven	„		„		„		1		1	**1**	„		„		„		„		„		2	**1**
Andere:																						
Persen, stempels, centrifuges	„		„		„		„		„		„		„		„		„		„		„	
Liften, lieren, kranen	„		„		„		2		1		„		„		„		„		„		3	
Wagens en transport van voorwerpen	„		„		„		8	**1**	13	**3**	6		3		1		„		„		31	**4**
Ladders (breken, kantelen, uitglijden)	„		„		„		„		„		„		1		„		„		„		1	
Steigers (breken en uitschieten van kortelingen)	„		„		„		„		„		„		„		„		„		„		„	
Misstappen, struikelen, uitglijden, vallen	2		„		„		4		1		„		2		4		„		2		15	
Vallende voorwerpen	1		„		„		4		3		1		2		9	**1**	„		„		20	**1**
Ontploffen van licht brandbare stoffen	„		„		„		„		„		„		„		„		„		„		„	
Afvliegen van splinters of schilfers	„		20	**10**	„		5	**2**	3		„		„		„		„		„		28	**12**
Ontsnappen van giftige gassen, gevaarl. vloeistoffen, branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„		„		„		„		„		„		„		„		17	**1**	„		17	**1**
Stoomketels, kooktoestellen	„		„		„		„		„		„		„		„		„		„		„	
Misslaan van hamers, uitschieten van beitels, vijlen, disselslag enz.		**1**	3		2		10		17	**4**	„		„		1		„		„		33	**5**
In spijkers trappen of slaan	„		„		„		„		„		„		„		2		„		„		2	
Andere oorzaken	„		„		1		7		11	**2**	4		2		„		„		„		25	**2**
Slag van een paard	2		„		„		3		„		1		„		2	**1**	„		„		8	**1**
Totaal	5	**1**	23	**10**	3	**2**	45	**4**	68	**11**	13		10		19	**2**	17	**1**	2		205	**31**

1904. HERSTELPLAATSEN.	Hoofd.	Oogen.	Aangezicht.	Armen en handen.	Vingers.	Bovenlichaam.	Onderlichaam.	Voeten.	Brandwonden.	Inwendige kneuzingen.	Totaal.
Krachtwerktuigen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Drijfwerk	"	"	"	1	1	"	"	"	"	"	2
Werktuigen tot bew. van metaal	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Werktuigen tot bew. van hout	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Werktuigen tot bewerking van andere grondstoffen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Stoom- en valhamers	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Draai- en fraisbanken	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	2
Schaafbanken en boormachines	"	"	"	2	2	"	"	"	"	"	4
Cirkel- en lintzagen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Knip-, punch-, stuikmachines, walsen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Slijpsteenen en polijstschijven	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	1
Andere:											
Persen, stempels, centrifuges	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Liften, lieren, kranen	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	1
Wagens en transport van voorwerpen	"	"	"	2 **1**	6	1	"	2	"	1	12 **1**
Ladders (breken, kantelen, uitglijden)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Steigers (breken en uitschieten van kortelingen)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Misstappen, struikelen, uitglijden, vallen	1	"	"	1	"	"	4 **1**	1	"	1	8 **1**
Vallende voorwerpen	"	"	"	"	3	"	"	7 **1**	"	"	10 **1**
Ontploffen van licht brandbare stoffen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Afvliegen van splinters of schilfers	1	15 **3**	"	2	3	"	"	"	"	"	21 **3**
Ontsnappen van giftige gassen, gevaarl. vloeistoffen, branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	"	"	"	"	"	"	"	1	2	"	3
Stoomketels, kooktoestellen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Misslaan van hamers, uitschieten van beitels, vijlen, disselslag enz.	"	**1**	"	2	6 **2**	"	"	1	"	"	9 **3**
In spijkers trappen of slaan	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Andere oorzaken	"	1 **1**	"	2	**1**	2	"	"	"	"	6 **2**
Totaal	3	16 **5**	"	12 **1**	23 **3**	4	4 **1**	13 **1**	2	2	79 **11**

1904. MACHINEFABRIEKEN.	Hoofd.	Oogen.	Aangezicht.	Armen en handen.	Vingers.	Bovenlichaam.	Onderlichaam.	Voeten.	Brandwonden.	Inwendige kneuzingen.	Totaal.
Krachtwerktuigen	”	”	”	”	2	”	”	”	”	”	2
Drijfwerk	”	”	”	4	1	”	”	”	”	”	5
Werktuigen tot bew. van metaal	”	”	”	”	1	”	”	”	”	”	1
Werktuigen tot bew. van hout	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Werktuigen tot bewerking van andere grondstoffen	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Stoom- en valhamers	”	”	**1**	2	4	”	”	”	”	”	6 **1**
Draai- en fraisbanken	”	”	”	3	12 **1**	”	”	”	”	”	15 **1**
Schaafbanken en boormachines	”	”	”	3	8 **2**	”	”	”	”	”	11 **2**
Cirkel- en lintzagen	”	”	”	”	7	”	”	”	”	”	7
Knip-, punch-, stuikmachines. walsen	1	”	”	1	6	”	**1**	”	”	”	8 **1**
Slijpsteenen en polijstschijven	”	”	”	1	4 **1**	”	”	”	”	”	5 **1**
Andere:											
Persen, stempels, centrifuges	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Liften, lieren, kranen	”	”	”	5	3	”	2	1	”	1	12
Wagens en transport van voorwerpen	1	”	1	9	26 **3**	5	5	10 **1**	”	1	58 **4**
Ladders (breken, kantelen, uitglijden)	”	”	”	1	”	1	”	”	”	1	3
Steigers (breken en uitschieten van kortelingen)	”	”	”	1	”	”	”	”	”	2	3
Misstappen, struikelen, uitglijden, vallen	2	”	1 **1**	3	4	1	15	7	”	2	35 **1**
Vallende voorwerpen	3	**1**	”	5	12 **2**	1	4	28 **1**	”	”	53 **4**
Ontploffen van licht brandbare stoffen	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Afvliegen van splinters of schilfers	”	42 **44**	2 **1**	6 **2**	5 **1**	1	3	”	”	”	59 **48**
Ontsnappen van giftige gassen, gevaarl. vloeistoffen, branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	”	”	”	”	”	”	2	”	15 **3**	”	17 **3**
Stoomketels, kooktoestellen	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Misslaan van hamers, uitschieten van beitels, vijlen, disselslag enz.	1	**1**	2	2 **1**	30 **3**	”	1	2	”	”	38 **5**
In spijkers trappen of slaan	”	”	”	”	”	”	”	4	”	”	4
Andere oorzaken	2	**2**	1 **1**	6 **1**	25 **5**	1	2	4	”	”	41 **9**
Totaal	10	42 **48**	7 **4**	52 **4**	150 **18**	10	34 **1**	56 **2**	15 **3**	7	383 **80**

1904. WERVEN.	Hoofd.	Oogen.	Aangezicht.	Armen en handen.	Vingers.	Bovenlichaam.	Onderlichaam.	Voeten.	Brandwonden.	Inwendige kneuzingen.	Totaal.
Krachtwerktuigen	”	”	”	1	2	”	”	”	”	”	3
Drijfwerk.	”	”	”	2	”	”	”	”	”	1	3
Werktuigen tot bew. van metaal.	”	”	”	”	”	”	1	”	”	”	1
Werktuigen tot bew. van hout. .	”	”	”	”	1	”	”	”	”	”	1
Werktuigen tot bewerking van andere grondstoffen	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Stoom- en valhamers	”	”	1	”	”	”	”	”	”	”	1
Draai- en fraisbanken	”	”	”	3	4	”	”	”	”	”	7
Schaafbanken en boormachines .	”	”	”	1	8	1	1 **1**	”	”	”	11 **1**
Cirkel- en lintzagen.	”	”	”	**1**	5	”	”	”	”	”	5 **1**
Knip-, punch-, stuikmachines, walsen	”	”	1	4	15	”	”	”	”	”	20
Slijpsteenen en polijstschijven . .	”	”	”	1	”	”	”	”	”	”	1
Andere :											
Persen, stempels, centrifuges . .	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Liften, lieren, kranen	”	”	2 **1**	1	6	3	1	1	”	”	14 **1**
Wagens en transport van voorwerpen.	2	**1**	1	25	52 **2**	21	11	13	”	2	127 **3**
Ladders (breken, kantelen, uitglijden).	”	”	”	2	”	”	2	”	”	1	5
Steigers (breken en uitschieten van kortelingen)	1	”	”	1	1	2	2	”	”	3	10
Misstappen, struikelen, uitglijden, vallen	9	”	2	23 **2**	8 **1**	13	44 **1**	12	”	16	127 **4**
Vallende voorwerpen	10 **3**	**1**	**1**	19	7	6	15	49	”	”	106 **5**
Ontploffen van licht brandbare stoffen	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	
Afvliegen van splinters of schilfers	2	63 **4**	7 **2**	14	11	”	”	1 **1**	”	”	98 **7**
Ontsnappen van giftige gassen, gevaarl. vloeistoffen, branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	”	”	”	1	”	1	”	”	27	”	29
Stoomketels, kooktoestellen . . .	”	”	”	”	”	”	”	”	1	”	1
Misslaan van hamers, uitschieten van beitels, vijlen, disselslag enz.	5 **1**	2	7	26	52	”	11	7	”	”	110 **1**
In spijkers trappen of slaan. . .	”	”	”	2	”	”	”	17	”	”	19
Andere oorzaken	2 **2**	1	4	30 **1**	40 **1**	2	7	**2**	”	”	86 **6**
Totaal . .	31 **6**	66 **6**	25 **4**	156 **4**	212 **4**	49	95 **2**	100 **3**	28	23	785 **29**

1904. TEXTIEL.	Hoofd.	Oogen.	Aangezicht.	Armen en handen.	Vingers.	Bovenlichaam.	Onderlichaam.	Voeten.	Brandwonden.	Inwendige kneuzingen.	Totaal.
Krachtwerktuigen	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	1
Drijfwerk.	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	1
Werktuigen tot bew. van metaal .	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Werktuigen tot bew. van hout. .	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Werktuigen tot bewerking van andere grondstoffen	"	"	"	**2**	2 **1**	"	"	"	"	"	2 **3**
Stoom- en valhamers	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Draai- en fraisbanken	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Schaafbanken en boormachines .	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Cirkel- en lintzagen.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Knip-, punch-, stuikmachines, walsen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Slijpsteenen en polijstschijven . .	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Andere :											
Persen, stempels, centrifuges . .	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Liften, lieren, kranen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Wagens en transport van voorwerpen.	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	1
Ladders (breken, kantelen, uitglijden).	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	1
Steigers (breken en uitschieten van kortelingen)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Misstappen, struikelen, uitglijden vallen	"	"	"	"	1	1	3 **1**	1	"	"	6 **1**
Vallende voorwerpen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Ontploffen van licht brandbare stoffen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Afvliegen van splinters of schilfers	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	1
Ontsnappen van giftige gassen, gevaarl. vloeistoffen, branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	"	"	"	"	"	"	"	"	2	1	3
Stoomketels, kooktoestellen . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Misslaan van hamers, uitschieten van beitels, vijlen, disselslag enz.	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	1
In spijkers trappen of slaan. . .	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	1
Andere oorzaken	1	"	"	1	2	"	"	"	"	"	4
Totaal . .	1	"	"	5 **2**	6 **1**	1	4 **1**	2	2	1	22 **4**

1904. SUIKERFABRIEKEN.	Hoofd.	Oogen.	Aangezicht.	Armen en handen.	Vingers.	Bovenlichaam.	Onderlichaam.	Voeten.	Brandwonden.	Inwendige kneuzingen.	Totaal.
Krachtwerktuigen	”	”	”	”	”	1	”	”	”	”	1
Drijfwerk	**1**	”	”	3 **1**	1	”	”	”	”	”	4 **2**
Werktuigen tot bew. van metaal	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Werktuigen tot bew. van hout	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Suikerknipmachines	”	”	”	”	1	”	”	**1**	”	”	1 **1**
Stoom- en valhamers	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Brandwonden heete suiker	”	”	2	3 **2**	”	”	2	5 **1**	”	”	12 **3**
Schaafbanken en boormachines	”	”	”	”	2	”	”	”	”	”	2
Cirkel- en lintzagen	”	”	”	”	1	”	”	”	”	”	1
Knip-, punch-, stuikmachines, walsen	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Slijpsteenen en polijstschijven	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Suikercentrifuges	”	”	”	4 **1**	3	”	”	”	”	”	7 **1**
Andere:											
Liften, lieren, kranen	2 **2**	”	”	**1**	”	”	”	”	”	”	2 **3**
Wagens en transport van voorwerpen	”	”	”	10 **2**	11 **5**	7	9 **2**	19 **4**	”	”	56 **13**
Ladders (breken, kantelen, uitglijden)	”	”	1	”	”	”	”	”	”	”	1
Steigers (breken en uitschieten van kortelingen)	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Misstappen, struikelen, uitglijden, vallen	4 **2**	”	”	5 **3**	2	3	12 **1**	2 **3**	”	”	28 **9**
Vallende voorwerpen	1 **2**	”	1 **1**	3	3 **2**	2	3	11 **7**	”	”	24 **12**
Ontploffen van licht brandbare stoffen	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Afvliegen van splinters of schilfers	”	5 **5**	”	”	2	”	”	”	”	”	7 **5**
Ontsnappen van giftige gassen, gevaarl. vloeistoffen. branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	”	1	”	”	”	”	”	”	7 **3**	”	8 **3**
Stoomketels, kooktoestellen	”	”	”	”	”	”	”	”	3	”	3
Misslaan van hamers, uitschieten van beitels, vijlen, disselslag enz.	”	”	”	1 **3**	**2**	”	1	”	”	”	2 **5**
In spijkers trappen of slaan	”	”	”	**1**	1 **1**	”	”	3 **1**	”	”	4 **3**
Andere oorzaken	**2**	1	**1**	7 **1**	5 **1**	”	”	3	”	”	16 **5**
Totaal	7 **9**	7 **5**	4 **2**	36 **15**	32 **11**	13	27 **3**	43 **17**	10 **3**	”	179 **65**

De ongevallen met *doodelijken* afloop worden ieder voor zich in het kort vermeld.

1903.

1°. Een machinedrijver, die toezicht hield op machines, vond men op de 6e verdieping van een silopakhuis dood. Aan de verwondingen kon men nagaan, dat de dood was veroorzaakt doordat hij door een tandrad was gegrepen, doch hoe en waar dit was gebeurd kon men niet nagaan.

2°. Een licht-matroos, die op een boei aan de IJkade bezig was met het verhalen van een schip, geraakte te water en verdronk.

3°. Een sjouwerman, die bezig was op het in aanbouw zijnde dak eener kerk eene stelling te maken, viel op den grond, waardoor hij doodelijk werd gekwetst. Bij aankomst in het Binnen-Gasthuis bleek hij reeds te zijn overleden.

4°. Een machinist van eene stoomboot is bij het aan boord komen te water gevallen en verdronken.

5°. Een bootwerker kreeg een balkklem, die uit den haak van den laadketting schoot, op zijn hoofd, waardoor hij eene ernstige schedelbreuk bekwam, welke spoedig den dood ten gevolge had.

6°. Een sjouwerman was bezig op eene lorrie kisten met locomotiefonderdeelen te vervoeren, toen de lorrie op eene traverse derailleerde en hij eene der kisten op zijn lichaam kreeg, waardoor hij zwaar inwendig werd gekneusd en spoedig aan de gevolgen overleed.

7°. Een bootwerker viel bij het overladen van kisten achterover van den steiger te water en verdronk.

8°. Een timmerman, die eene trap afliep, wilde zich aan een niet gereed zijnden steiger vasthouden, waardoor hij naar beneden stortte en eene schedelbreuk bekwam, welke één uur na het ongeval den dood ten gevolge had.

9°. Een stalknecht bracht een paard zonder hoofdstel naar de tuigkamer, het paard draaide zich bij het loslaten om en trapte hem tegen knie, buik en hoofd, waardoor hij spoedig overleed.

10°. Een koetsier van een meubelwagen viel van den bok, doordat de wagen tegen een hek aanreed, bekwam eene schedelbreuk en overleed eèn dag daarna aan de gevolgen. De dokter veronderstelde, dat de getroffene onder invloed was van sterken drank.

11°. Een bankwerker was op eene stelling bezig een gegolfd ijzeren plaat op eene kap van eene in aanbouw zijnde lift te bevestigen. De plaat werd door den hevigen wind verschoven, waardoor hij misstapte en op den rand van een put viel en daarna in den put zelf. Eene schedelbreuk was het gevolg; spoedig daarna overleed hij.

12°. Een rijtuigpoetser stond op de treeplank van een rangeerend rijtuig, toen hij bekneld raakte tusschen dit en een stilstaand rijtuig, waardoor

hij zwaar inwendig gekneusd werd; bij zijn vervoer naar het Binnengasthuis overleed hij.

13°. Een timmerman was op een steiger bezig een plafond uit te breken, stapte mis en kreeg eene schedelbreuk, doordat hij met zijn hoofd op den marmeren vloer viel. Kort daarop overleed hij.

14°. Een jalouziemaker was bezig op een steiger jalouzieën op te hangen, toen hij door het kantelen op den grond viel en een schedelbreuk bekwam, waaraan hij spoedig overleed.

15°. Een schuitenvoerder was bezig eene dekschuit, geladen met fruit en groenten, voort te boomen, viel van de schuit te water en verdronk.

16°. Een schuitenvoerder was bezig eene zolderschuit met ledige kisten te vervoeren; hij viel van de zolderschuit te water en verdronk.

17°. Een bediende aan het Anatomisch Laboratorium der Universiteit van Amsterdam, die belast was met het verzorgen van het lijkenmateriaal, heeft bloedvergiftiging gekregen en is daaraan overleden.

18°. Een leerling-ijzerwerker daalde van een ijzeren scheepsladder af, viel door een misstap in het ruim en overleed kort daarop.

19°. Een machinist passeerde een overweg van de spoorrails, werd door een voorbijkomenden trein gegrepen en onmiddellijk gedood.

20°. Een schildersgezel viel uit een raam, terwijl hij bezig was een geschilderd raampje in te hangen. Bij zijn vervoer naar het Binnengasthuis is hij reeds overleden.

21°. Een nachtportier, die bezig was schoenen te lappen, sneed zich door het uitschieten van het mes den slagader in het linkerbeen door, waardoor hij doodbloedde.

22°. Een ijzerpoetser, die af en toe op eene schuit behulpzaam was met varen enz., geraakte bij laatstgenoemde werkzaamheid te water en verdronk.

23°. Een sjouwerman was bezig met puin weghalen bij den afbraak der oude Beurs, toen een stuk hout hem op het hoofd viel, waardoor hij eene schedelbreuk bekwam en spoedig daarna overleed.

24°. Een stoker eener stoomwaschinrichting was bezig met het inkorten van een drijfriem, werd door de drijfas gegrepen en medegenomen. Hij bekwam zwaar lichamelijk letsel en verminkingen van de ledematen en is in de R.-C. Ziekenverpleging kort daarna aan de gevolgen overleden.

25°. Een karrijder stootte zijn hoofd aan een ijzeren balk, die op een ijzerwagen lag en is, na eerst in zijne woning en later in het ziekenhuis verpleegd te zijn, vermoedelijk tengevolge van inwendige beleediging van het hoofd overleden.

26°. Een bootwerker was bezig met het lossen van balken, toen een stut omviel en dit hem eene hoofdwond bezorgde; hierdoor viel hij overboord en verdronk.

27°. Een sjouwerman, die eene korteling uit den muur van een in aan-

bouw zijnd pakhuis haalde, viel door het plotseling uitschieten daarvan achterover van eene hoogte van plm. 15 M. op den grond, tengevolge waarvan hij schedelbreuk bekwam en spoedig na zijne komst in het Binnengasthuis overleed.

28°. Een schilder, die bezig was eene lijst van een huis te schilderen, viel uit de dakgoot, waardoor hij schedelbreuk bekwam en spoedig daarna overleed.

29°. Een schuitenvoerder viel van eene dekschuit af te water, doordat hoogstwaarschijnlijk zijne vaarhaak in een ducdalf was blijven vastzitten en verdronk.

30°. Een sjouwerman, die bezig was met het ophijschen van steenen voor den opbouw van een schoorsteen, kreeg een steen op het hoofd en is kort daarna overleden.

31°. Een houtsjouwer was bezig met het vastmaken van een dekkleed op eene schuit, die volgeladen was met hout, waarbij hij te water viel en verdronk.

32°. Een werkman klom op een ladder naar de loopplank van het drijfwerk, kwam met zijne kleeren in aanraking met een riemschijf op de hoofdas, waardoor hij om de as werd geslingerd en onmiddellijk werd gedood.

33°. Een machinist, die bezig was met het inkorten van een drijfriem, geraakte met zijn been bekneld tusschen riem en schijf, waardoor zijn rechteronderbeen geheel werd verbrijzeld, terwijl zijn linkerbeen brak en zijne linkerhand gekwetst werd. Hij is spoedig daarna in het Binnengasthuis overleden.

34°. Een sjouwerman, die bezig was met machinestukken te lossen, gebruikte hierbij een stuk ijzer als hefboom. Dit sloeg bij ongeluk terug tegen zijn onderlijf, met zoodanig gevolg dat hij ongeveer 12 uur daarna is overleden.

35°. Een rijknecht, die naast zijn vrachtwagen liep, werd door het schrikken van een paard van een voorbijgaanden wagen, door dien wagen overreden en onmiddellijk daardoor gedood.

36°. Een ladingmeester, die de spoorrails wilde oversteken, werd door eene machine aangereden, waardoor de rechterarm bij den schouder geheel werd verbrijzeld, terwijl hij tevens inwendig gekneusd werd. Spoedig daarna is hij aan de gevolgen overleden.

37°. Een leerling-machinist, die van eene treeplank van een ledigen trein sprong, werd direct gegrepen door een voorbijkomenden trein en onmiddellijk gedood.

38°. Een schilder, die bezig was aan het schilderen eener spoorbrug, is bij het verleggen van eene plank van de stelling te water geraakt. Nadat hij bewusteloos uit het water was gehaald, heeft men nog $1^3/_4$ uur beproefd hem door kunstmatige ademhaling tot het leven terug te roepen, doch te vergeefs.

39°. Een smid, die bezig was op een in aanbouw zijnde fabriek ijzeren platen te leggen, viel bij het maken van eene stelling door het breken van een touw op den grond, waardoor hij schedelbreuk bekwam en spoedig daarna overleed.

40°. Een voerman, die den staaldraad, waaraan het paard trok, los wilde maken van ijzeren tipkarren, gevuld met zand, viel daarbij onder die karren en werd zwaar verwond aan het rechterbeen, dat onder die karren kwam. Den volgenden dag overleed hij aan de gevolgen in het Wilhelminagasthuis.

41°. Een voorman van den gemeentelijken telefoondienst was bezig met kabel lasschen, hij wilde op eene plank stappen, welke over een kuil lag, deze gleed uit en hij viel in een plm. 1.50 M. diepen kuil, tengevolge waarvan hij eene boeduitstorting in de hersenen bekwam en ongeveer 7 dagen later overleed.

42°. Een timmerman, die bezig was met het stellen van een warandastijl viel van een ladder door het uitglijden van dien stijl, waartegen de ladder stond. Hij is naar het Wilhelminagasthuis gebracht en aldaar 2 dagen later overleden.

43°. Een voerman, die een paard bestuurde voor ledige ijzeren zandkarren op rails, liet de leidsels vallen en viel bij het oprapen daarvan onder de karren, waardoor deze hem over het lichaam gingen. Den volgenden dag overleed hij aan de gevolgen daarvan in het Wilhelminagasthuis.

44°. Een sjouwerman, die bezig was puin op te ruimen op de 2e étage van een in aanbouw zijnd huis, viel door de trapgaten op den grond en is spoedig aan de gevolgen daarvan in het Binnengasthuis overleden.

45°. Een sjouwerman was bezig met het stuwen van vlampijpen, toen een gedeelte daarvan hem op het lichaam viel, tengevolge waarvan hij op de plaats zelve dood bleef.

46°. Een timmerman viel achterover van eene trap van de 1e étage en is overleden tengevolge van eene door den val ontstane hartscheuring.

47°. Een magazijnknecht, die op weg was eenig materiaal te halen, werd plotseling onwel en is een uur daarna in het Binnengasthuis overleden.

48°. Een sjouwer, die achter eene handkar liep, werd plotseling onwel en is spoedig daarna in het Binnengasthuis overleden.

49°. Een opperman, die bezig was een steiger van een in aanbouw zijnd huis af te breken, viel van eene hoogte van ongeveer 7 Meter naar beneden en bekwam eene hersenschudding en is daaraan den volgenden dag overleden.

50°. Een schippersknecht, die zich 's nachts aan boord wilde begeven en eenigszins onder den invloed van sterken drank verkeerde, viel overboord en verdronk.

51°. Een bootwerker die bezig was met het lossen van goederen, kreeg

een ledig biervat op zijn hoofd, dat uit eene electrische kraan viel, en werd onmiddellijk gedood.

52°. Een diamantslijper, die een wondje aan de kin had, heeft gedurende zijne werkzaamheden met zijne hand daarover gewreven en is 3 dagen later aan bloedvergiftiging overleden.

53°. Een sjouwerman, die in een pakhuis bezig was met het opstapelen van riet, stond daarbij op een ladder, waarvan hij waarschijnlijk is afgevallen, daar hij bewusteloos met eene hoofdwonde werd aangetroffen. Gedurende zijn transport naar het Wilhelminagasthuis is hij reeds overleden.

54°. Een loodgieter, die bezig was zinken platen te leggen in eene dakgoot, viel op den grond en overleed gedurende zijn transport naar het Wilhelminagasthuis.

1904.

1°. Een knecht op eene motorschuit viel door onbekende oorzaak te water en verdronk.

2°. Een pakhuisknecht viel door een kelderluik in den kelder, kreeg daardoor schedelbreuk en is 10 dagen later aan de gevolgen in het Binnengasthuis overleden.

3°. Een werkman kreeg eene beroerte, waarbij hij viel en eene hoofdwonde bekwam. Een en ander was oorzaak, dat hij spoedig daarna overleed.

4°. Een machinesjouwer viel van een ijzeren trap op het rechterbeen, waardoor dit ernstig werd verwond. Hij is naar het Binnengasthuis gebracht en door ontstane bloedvergiftiging 8 dagen later overleden.

5°. Een kraandrijver is plotseling door eene beroerte overleden.

6°. Een zandlosser begaf zich langs den spoorweg naar zijne woning, toen hij door een voorbijkomenden trein werd aangereden en onmiddellijk gedood.

7°. Een monteur van gasmachines is bij het aanzetten van eene gemonteerde gasmachine gedood.

8°. Een magazijnwerkman, die bezig was met het teren van eene werkschuit, sprong daarvoor op een vlotje, dat kantelde, waardoor hij te water geraakte en verdronk.

9°. Een lijnwachter liep langs den spoorweg en werd aangereden door een voorbijkomenden trein, waardoor hij schedelbreuk en zware beleediging van de linkerbekkenhelft bekwam en spoedig aan de gevolgen overleed.

10°. Een stationsassistent, die toezicht hield op den rangeerdienst, werd door een voorbijgaanden trein overreden en is 2 uur later aan de gevolgen overleden.

11°. Een houtwerker nam een stut weg, welke tegen een stapel hout stond; hierdoor viel die stapel gedeeltelijk op hem en werd hij gedood.

12°. Een metselaar, die een schip wilde verlaten, waarin hij vuurbruggen

in een ketel had gemetseld, stortte door de duisternis in een openstaand kolenruim en overleed gedurende zijn vervoer naar het Binnengasthuis.

13⁰. Een voerman geraakte met paard en wagen te water, werd naar het Binnengasthuis vervoerd, doch den volgenden dag weer ontslagen; ongeveer 14 dagen daarna overleed hij tamelijk plotseling tengevolge van het indringen van water in de longen, een gevolg van zijn te water geraken van vóór 14 dagen.

14⁰. Een jongen van 12 jaar begaf zich gedurende den schafttijd in eene dakgoot, waaruit hij naar beneden viel en zich zoodanig verwondde, dat hij spoedig daarna overleed.

15⁰. Een werkman, die aan een vuur werkzaam was, kreeg een toeval, viel in het vuur en brandde zich zoodanig, dat hij den volgenden dag aan de gevolgen overleed.

16⁰. Een bootwerker, bezig met het lossen van een met hout geladen schip kreeg een slag van een stenghout tegen het hoofd en is spoedig aan de gevolgen in het gasthuis overleden.

17⁰. Een bootwerker, bezig met andere werklieden eene electrische kraan te vervoeren, kreeg een slag van een ijzeren stok, die in de twee wielen was gestoken, tegen het achterhoofd, tengevolge van het plotseling uitschieten van het wiel en is spoedig in het gasthuis overleden.

18⁰. Een krullenjongen, die bezig was met het opgeven van hout, geraakte onder een omvallenden stapel hout en is aan zware kneuzingen van het hoofd overleden.

19⁰. Een bootwerker, bezig met het lossen van een schip, viel van den wal te water, werd evenwel nog levend opgehaald, doch overleed gedurende zijn transport naar het gasthuis.

20⁰. Een timmerman, bezig met het inzetten van een raam, viel van een ± 4 M. hoog dak, werd ernstig gekwetst in het gasthuis opgenomen en overleed aldaar 3 dagen later.

21°. Een werkman is in den nacht na afloop zijner werkzaamheden te water geraakt en verdronken.

22⁰. Een opperman, die geholpen had eene zware ijzeren plaat te versjouwen, kreeg onmiddellijk daarna eene hevige bloedspuwing en is gedurende zijn transport naar het gasthuis overleden.

23⁰. Eene schipper van eene motorschuit geraakte op onbekende wijze overboord en verdronk.

24⁰. Een timmerman trapte in een spijker, kreeg tetanus en is aan de gevolgen overleden.

25⁰. Een stoker van eene stoomboot viel te water en verdronk.

26⁰. Een stoker van eene sleepboot viel te water en verdronk.

27⁰. Een wegarbeider werd door een trein overreden en onmiddellijk gedood.

28⁰. Een schilder, die bezig was op eene stelling te schilderen, viel

doordat hij te ver buitenwaarts rekte, met zijn hoofd op een balk, waardoor hij schedelbreuk bekwam en ongeveer 3 dagen later aan de gevolgen overleed.

29⁰. Een zandlosser, die op den zandtrein wilde springen, geraakte onder den trein, waardoor beide beenen werden afgereden. Hij is ongeveer 2 uur na het ongeval overleden.

30⁰. Een stoker, die een stoomafsluiter opende, kreeg een stuk van dien afsluiter door het stukspringen daarvan tegen het hoofd, waardoor hij schedelbreuk bekwam en 3 dagen later overleed.

31⁰. Een vischkooper sloeg over boord door het overhalen van het zeil en verdronk.

32⁰. Een werkman was bezig een steiger te maken, kreeg eene korteling op het hoofd en overleed 3 dagen later aan daardoor ontstane schedelbreuk.

In den volgenden staat wordt een overzicht gegeven van de bovenomschreven ongevallen met doodelijken afloop. Ter vergemakkelijking van de bestudeering van dezen staat zijn in de kolommen *cijfers* geplaatst, welke op ieder der ongevallen betrekking hebben en overeen stemmen met het volgcijfer van de gedetailleerde opgave.

1903.

OORZAKEN.	Laboratoria.	Machinisten of stokers.	Vervoer van schepen. Schepvaart. Binnenvaart.	Schilderen, herstellen, bouwen van huizen, gebouwen en bruggen.	Laden en lossen van schepen, bergen van goederen.	Vervoeren van goederen per as.	Spoorweg-bedrijf.
	Nos.	Nos.	Nos.	Nos.	Nos.	Nos.	Nos.
Door drijfwerk of drijfriemen.	„	1, 24, 32, 33.	„	„	„	„	„
Verdrinken.	„	„	2, 4, 15, 16, 22, 29, 31.	38.	7, 26.	„	„
Van hoogten vallen.	„	„	„	3, 8, 13, 14, 20, 27, 28, 42, 44, 46, 49, 54.	53.	„	„
Vallende of stootende en knellende voorwerpen.	„	„	„	23, 30.	5, 34, 45, 51.	6, 25.	„
Trappen door paarden.	„	„	„	„	„	„	„
Overrijden door spoortreinen.	„	„	„	„	„	„	12, 19, 36, 37.
Bloedvergiftiging door lijken.	17	„	„	„	„	„	„
Slagaderlijke wonden.	„	„	„	„	„	„	„
Overrijden.	„	„	„	„	„	„	„
Beroerten.	„	„	„	„	„	47, 48.	„
Bloedvergiftiging.	„	„	„	„	„	„	„
Totaal.	1	4	7	15	7	4	4

Stalhouderij en vervoer met vrachtwagens.	Machine-constructie.	Transport van zand per zandwagens op rails.	Telefoondienst.	Onder invloed van sterken drank.	Diamantslijperij.	Diversen.	TOTAAL.
Nos.	Nos.	Nos.	Nos.	Nos.	Nos.	Nos.	
”	”	”	”	”	”	”	4
”	”	”	”	50	”	”	11
10	11, 18, 39.	”	41	”	”	”	18
”	”	”	”	”	”	”	8
9	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	4
”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	21	1
35.	”	40, 43.	”	”	”	”	3
”	”	”	”	”	”	”	2
”	”	”	”	”	52.	”	1
3	3	2	1	1	1	1	54

1904.

OORZAKEN.	Machinisten en stokers.	Vervoer van schepen. Scheepvaart. Binnenvaart.	Schilderen, herstellen en bouwen van huizen, gebouwen en bruggen.	Laden en lossen van schepen. Bergen van goederen.	Vervoer van goederen per as.
	Nos.	Nos.	Nos.	Nos.	Nos.
Verdrinken.		1, 23, 25, 26, 31.		19.	
Van hoogte vallen.	”	”	20, 28.	2	”
Vallende of stootende voorwerpen.	”	”	32	4, 11, 16, 17, 18.	”
Overrijden door spoortreinen.	”	”	”	”	”
Beroerten.	5	”	”	”	”
Aanzetten van gasmachines.	7	”	”	”	”
Brandwonden.	”	”	”	”	”
Springen van stoomafsluiters.	30	”	”	”	”
Bloedspuwing.	”	”	”	22	”
Bloedvergiftiging.	”	”	24	”	”
Totaal . . .	3	5	4	8	”

Spoorweg-bedrijf.	Stalhouderij. Vervoer van vrachtwagens.	Machine-constructie.	Scheepsbouw.	Diversen.	TOTAAL.
Nos.	Nos. 13	Nos.	Nos. 8	Nos. 21	9
"	"	"	12	3, 14	6
"	"	"	"	"	6
6, 9, 10, 27, 29.	"	"	"	"	5
"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	15	1
"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1
5	1	"	2	4	32

Het verband tusschen de Hinderwet en de Veiligheidswet gaf, zooals staat XI doet zien, het noodige te behandelen; in slechts enkele gevallen worden de nadere inlichtingen schriftelijk ingewonnen, in de meeste leiden deze aanvragen tot eene bespreking, hetzij ter plaatse, hetzij op mijn bureau.

De belangrijkste in verband met de Hinderwet voorgekomen oprichtingen of uitbreidingen waren:

In 1903:

1°. Eene fabriek ter bereiding van huiden tot leder en tot het vervaardigen van lederen artikelen, gedreven door eene stoommachine van 8 P.K.

2°. Eene kleerenwasscherij en -drogerij met eene stoommachine van 8 P.K.

3°. Eene zuivelfabriek tot het pasteuriseeren van melk en het bereiden van boter en kaas met een stoomontwikkelaar en een electromotor van 5 P.K.

4°. Eene inrichting tot het zuiveren van drinkwater langs electrisch-chemischen weg (systeem Tindal) met een gasmotor van 13 P.K. en 2 dynamo's.

5°. Eene machinefabriek werd uitgebreid door het bijbouwen van eene constructiewerkplaats met een zuiggasmotor van 25 P.K.

6°. Eene fabriek tot bereiding van ammoniacale zouten, door destillatie van gaswater en saturatie in de verschillende zuren met 3 stoommachines, 1 gasmotor, 1 dynamo en 2 stoomketels elk met een verwarmingsoppervlak van 100 M². Eerst na ingesteld hooger beroep werd de aanvankelijk voor de oprichting van deze fabriek geweigerde vergunning voorwaardelijk verleend.

7°. Eene scheepsbouwwerf werd uitgebreid door het bijplaatsen van een stoomketel met een verwarmingsoppervlak van 100 M².

8°. Eene stoom-, boek- en steendrukkerij en cartonnagefabriek werd uitgebreid door het bijplaatsen van verschillende werktuigen.

9°. Eene stoomdiamantslijperij werd uitgebreid door het bijplaatsen van eene compound-stoommachine van 300 P.K., van eene dynamo voor verlichting van 50 K.W. Ter vervanging van de bestaande werden 3 stoomketels ieder met een verwarmingsoppervlak van 44 M². geplaatst.

10°. Eene ververij, apprêteerderij en chemische wasscherij van goederen met eene stoommachine van 12 P.K.

11°. Eene biscuitfabriek met een gasmotor van 40 P.K. en een Dowson-gasapparaat.

12°. De fabriek van werktuigen en spoorwegmaterieel werd tweemaal uitgebreid door het bijbouwen van eene locomotiefstelplaats met electrische loopkraan en het bijplaatsen van één stoomketel met een verwarmings-oppervlak van 31 M². en één met een verwarmingsoppervlak van 55 M². met oververhitter.

13°. Eene fabriek voor het vervaardigen van chocolade- en suikerwerken. met een gasmotor van 6 P.K.

14°. Eene electrische centrale werd uitgebreid door het bijplaatsen van eene stoomdynamo van 800 à 950 P.K.

15°. Eene centrale verwarmingsinrichting in eene tramremise met 2 lagedruk-stoomketels en een ventilator met een draaistroommotor van 20 P.K.

16°. Een ombouw van eene watergasfabriek in eene oliegasfabriek met eene locomobiel van 6 P.K., 2 generators en 2 scrubbers.

17°. Eene kalkzandsteenfabriek met eene stoommachine van 30 P.K. en een stoomketel. Na een ingesteld hooger beroep werd aan den oprichter onder meer de navolgende voorwaarde gesteld: „dat er niet anders mag „worden gestookt dan met cokes of cokeszifstel, behalve voor het opstoken, „waarbij ook steenkolen mogen worden gebruikt, mits de concessionaris „daarvan bij oostelijke windrichting vooraf schriftelijk kennis geve aan „den naburigen bleeker . . . . of diens opvolger in de exploitatie zijner „bleekerij en in dier voege, dat het opstoken niet langer dan ten hoogste „twee uren na die kennisgeving mag duren."

18°. Eene electrische centrale met 6 stoomketels, 3 stoommachines en 3 dynamo's.

19°. Eene electrische installatie voor verlichting van eene winkelzaak met een zuiggasmotor van 50 P.K., eene dynamo van 115 volts bij 261 ampères en eene accumulatorenbatterij van 162 ampères.

20°. Eene steenhouwerij en -zagerij.

21°. Eene fabriek voor het vervaardigen van drops en aanverwante artikelen met een stoomketel en een stoommachine van 10 P.K.

22°. Eene papierfabriek werd driemaal uitgebreid: 1°. door een bijbouw, waarin papiermachines geplaatst werden, gedreven door stoommachines elk van 180 P.K. en door bijbouw van eene machinekamer, waarin eene stoommachine van 2000 P.K.; 2°. door bijbouw aan het bestaande ketelhuis en 3°. door bijbouw aan de bestaande grondstoffenfabriek.

23°. Eene bijenwasbleekerij met een stoomketel met een verwarmingsoppervlak van 18 M².

24°. In het in mijn vorig Verslag reeds genoemde complex van gebouwen, voorheen stoommeelfabriek „de Weichsel" werden nog opgericht: 1°. eene herstelplaats en fabriek van stoom- en andere werktuigen; 2°. eene metaalwarenfabriek met electromotor van 6 P.K. en een reserve-gasmotor van 6 P.K.; 3°. eene fabriek van décoratieve bouwmaterialen „Carrelin" met electromotor van 6 P.K.

In **1904**:

1°. Eene graanmalerij, gedreven door een zuiggasmotor van 25 P.K.

2°. Eene fabriek voor het vervaardigen van haarden en brandkasten met een zuiggasmotor van 20 P.K. en eene dynamo.

3°. Eene verflak- en vernisfabriek werd uitgebreid door het verplaatsen van verschillende kookketels en toestellen naar een bij te bouwen gedeelte.

4°. De in de opgave over 1903 onder 22° bedoelde papierfabriek werd nog tweemaal uitgebreid: 1°. door bijbouw van eene smederij, draaierij en gieterij en 2°, door bijbouw van een tweede kookhuis met 3 ketels voor de vervaardiging van grondstof.

5°. Eene electrische centrale voor verlichting en beweegkracht op een stationsemplacement met 3 stoomketels, ieder met een verwarmingsoppervlak van 63 M². ; 2 compound-stoommachines, gekoppeld aan 2 gelijkstroom-dynamo's ieder met een vermogen van 100 K.W., nog eene dynamo voor het laden van de batterij en eene accumulatorenbatterij van 900 ampère-uren bij eene spanning van 440 volt.

6°. De Amsterdamsche gasfabrieken werden uitgebreid door den bijbouw van 2 menggasfabrieken ieder met een productievermogen van 60.000 à 65.000 M³. gas per etmaal.

7°. Eene suikerraffinaderij werd tweemaal uitgebreid: 1°. door den bijbouw van 6 beenzwartgloeiovens en 2°. van nog 6 beenzwartgloeiovens en 10 beenzwartfilters benevens eene zakkendrogerij.

8o. Eene machinefabriek werd uitgebreid door bijbouw van de machinefabriek en de ketelmakerij met eene stoommachine van 45 Ind. P.K. en een stoomketel met een verwarmingsoppervlak van 47 M².

9°. De in de opgave over 1903 onder 14° bedoelde electrische centrale werd nogmaals uitgebreid door bijplaatsing van 2 stoomketels ieder met een verwarmingsoppervlak van 200 M².

10°. Eene cacao- en chocoladefabriek werd uitgebreid door den bijbouw van eene nieuwe machinekamer en het daarin plaatsen van eene compound-stoommachine van 350 Ind. P.K. en eene dynamo voor de levering van kracht en licht met eene capaciteit van 210 K.W.

11°. Eene zwavelzuurfabriek werd uitgebreid door vergrooting der machinekamer en het daarin plaatsen van eene gaspompmachine, bestaande uit eene stoommachine van 130 P.K. en 3 gascilinders.

12°. Eene melkinrichting en roomboterfabriek werd uitgebreid door het bijplaatsen van eene stoommachine van 16 P.K. voor het drijven van eene dynamo voor electrisch licht en van eene ammoniakkoelmachine.

13°. Eene diamantslijperij met 68 molens, gedreven door een zuiggasmotor van 40 P.K.; het plaatsen van eene dynamo voor electrische verlichting en een warmwaterketel voor centrale verwarming.

14°. Eene fabriek ter bereiding van gecondenseerde melk met 2 stoomketels, elk met een verwarmingsoppervlak van 100 M²., eene stoommachine van 60 P.K., eene dynamo en eene ijsmachine.

15°. Eene stoomwasscherij, gedreven door eene stoommachine van 12 P.K.

16°. Eene electrische centrale voor beweging en verlichting eener spoorbrug met 2 stoomketels, elk met een verwarmingsoppervlak van 65 M^2., 2 compound-stoommachines, gekoppeld aan 2 gelijkstroomdynamo's, ieder van 75 K.W., 1 electromotor met dynamo voor de lading van eene accumulatorenbatterij van 270 ampère-uren.

17°. De in de opgave over 1903 onder 23°. bedoelde bijenwasbleekerij werd uitgebreid door het plaatsen van een stoomketel met een verwarmingsoppervlak van 50 M^2.

18°. Eene droogdokinrichting werd uitgebreid door den bouw van eene electrische centrale met 2 Dieselmotoren elk van 50 P.K., 2 dynamo's elk van 36 K.W. (1 voor licht en 1 voor kracht) en een ketel voor het benoodigde petroleumresidu.

19°. Eene scheepsbouwwerf en machinefabriek werd uitgebreid door de bijplaatsing van een stoomketel van 9 M^2. ; de vervanging van eene bestaande dynamo door eene stoomdynamo van 20 P.K. voor licht en kracht en van verschillende stoommachines door electromotoren ; tevens door de plaatsing van eene electrisch gedreven fan en het bouwen van eene nieuwe smederij.

20°. Eene lijstenfabriek, gedreven door eene compound-stoommachine van 60 Ind. P.K., eene stoommachine van 8 P.K., eene dynamo van 220 volts en 135 ampères voor licht en kracht en 2 electromotoren resp. van 10 en 12 P.K.; tevens verschillende arbeidswerktuigen.

21°. De in de opgave over 1903 onder 1° bedoelde lederfabriek werd uitgebreid door het bijplaatsen van eene stoommachine van 12 P.K. en eene door die machine te drijven schorssnijmachine en eene schorsmaalmachine.

22°. Eene fabriek van veevoeder (breken en malen van lijnkoeken, malen van granen en persen van veekoeken) gedreven door een Dieselmotor van 30 P.K. en met eene dynamo voor verlichting.

23°. Eene grossierszaak in garen en band werd uitgebreid door de vervanging van gasmotoren en dynamo door eene nieuwe electrische installatie, bestaande uit: 2 stoomketels, ieder met een verwarmingsoppervlak van 35 M^2.; eene compound-stoommachine van 85—115 P.K., gekoppeld aan eene dynamo van 75 K.W. voor verlichting en krachtoverbrenging; eene accumulatorenbatterij met een maximum capaciteit van 500 ampère-uren en verschillende electromotoren tot het in beweging brengen van liften, naai- en snijmachines enz. in eene nieuw bijgebouwde confectiefabriek voor ± 100 personen.

24°. De in de opgave over 1903 onder 8° bedoelde stoomboek- en steendrukkerij en cartonnagefabriek werd weder uitgebreid door vervanging van den bestaanden kleineren stoomketel en de machine door een stoomketel van 7 atmosfeer overdruk en eene stoommachine van 30 P.K.

25°. Eene diamantslijperij werd uitgebreid door het plaatsen van eene dynamo van 18 K.W. voor electrische verlichting.

26°. Eene electrische centrale voor verlichting van een stationsemplacement met 2 locomobielen, resp. van 55 en 75 P.K., een compound-stoommachine en 2 dynamo's, elk van 160—210 ampères.

27°. De in de opgave over 1903 onder 12° bedoelde fabriek van werktuigen en spoorwegmaterieel werd nogmaals uitgebreid door het bijplaatsen van een Dieselmotor van 100 P.K. en van 2 dynamo's voor verlichting en krachtlevering, benevens eenige andere werktuigen in een nieuwen bijbouw dezer fabriek.

28°. Eene bierbrouwerij werd uitgebreid bij den herbouw van eene door brand vernielde pneumatische mouterij en door het plaatsen van eene stoommachine van 100 P.K.

29°. Eene herstelplaats van tramwegmaterieel werd uitgebreid door het bijplaatsen van een draaistoommotor van 10 P.K., van verschillende werktuigen en het maken van eene electrische traverseerinrichting voor wagens.

30°. Eene bierbrouwerij werd uitgebreid door het inrichten van eene spoelerij en pikkerij van vaten en eene wasscherij van spanen met verschillende electromotoren van 4—7 P.K. als drijfkracht.

31°. In het in de opgave over 1903 onder 24° bedoelde complex van gebouwen werd nog opgericht eene metaalwarenfabriek.

Bijzondere vermelding verdient, dat in 1903 en 1904 een groot aantal zuiggasinstallaties werd geplaatst in verschillende bedrijven, als inrichtingen voor houtbewerking, graanmalerijen, diamantslijperijen, inrichtingen voor verlichting, boekbinderijen, drukkerijen enz. In 1903 beliep het aantal 12 varieerend van 8—90 P.K., gemiddeld 34½ P.K. In 1904 was het aantal 16, varieerend van 12—40 P.K., gemiddeld 22½ P.K.

Nog werden in verband met de Hinderwet de volgende zaken behandeld, die door de daarop genomen afwijzende beslissingen wel de vermelding waard zijn.

De oprichting van eene fabriek tot extractie van zwavel door zwavelkoolstof uit gebruikte ijzeraarde der gasfabrieken werd door het gemeentebestuur van eene plattelandsgemeente geweigerd op grond van gevaar, stank, bederf van drinkwater, schade aan planten en dieren en waardevermindering van naburige perceelen, waarin door het stellen van voorwaarden niet op afdoende wijze zou zijn te voorzien. In hooger beroep werd dit besluit gehandhaafd op grond van de overweging, dat het niet aangaat, in den vorm van de aan de vergunning te verbinden voorwaarden, zoodanige verandering te brengen in de plaats waar de voornaamste bestanddeelen der inrichting zullen worden opgericht, dat de bij de aanvrage overgelegde plattegrondteekening in haar wezen zou worden gewijzigd en

dat dus op de overgelegde stukken de vergunning niet kan worden verleend.

Voor eene stoomhoutzagerij en -schaverij werd vergunning gevraagd voor de plaatsing van eene frais- en eene steekmachine. Op de voor de behandeling dezer zaak gehouden zitting bleek, dat deze werktuigen reeds ongeveer 3 maanden zonder vergunning in werking waren en aan de omwonenden zeer veel hinder veroorzaakten door haar geraas, zoodat burgemeester en wethouders besloten het gebruik van deze werktuigen voorloopig te verbieden en ze te verzegelen. Later werd den aanvrager de plaatsing voorwaardelijk toegestaan, waartegen de omwonenden in beroep kwamen. Bedoeld vergunningsbesluit werd daarop vernietigd op grond dat de fabriek niet meer onder het bereik der Hinderwet viel, doordat de vroeger gebezigde stoommachine verwijderd was en vervangen door electrische drijfkracht.

HOOFDSTUK IV.

SOCIALE AANGELEGENHEDEN.

De punten in dit hoofdstuk te behandelen, wensch ik ditmaal te beperken. Voor eene vernieuwde studie van eenig op den voorgrond tredend onderwerp heeft mij, zooals naar ik vertrouw uit de vorige bladzijden voldoende zal zijn gebleken, de tijd ontbroken. Ik vlei mij in het komende jaar aan dit gedeelte van mijn ambt meer tijd te kunnen wijden en dan daarvan in een volgend Verslag te kunnen doen blijken.

De einde April 1903 opnieuw vastgestelde instructie voor de ambtenaren der arbeidsinspectie, waarin bij de slotalinea van art. 18 uitdrukkelijk werd voorgeschreven, dat de inspecteurs van den arbeid zich hebben te onthouden van inmenging in geschillen tusschen werkgevers en werklieden, is oorzaak dat, waar ik vroeger persoonlijke verschillen tusschen patroon en gezel wel eens trachtte uit den weg te ruimen, ik mij hiervan heb moeten onthouden. De vertrouwelijke gesprekken over de onderlinge verhoudingen hebben veel van hun beteekenis verloren, omdat de drang om dit verbod na te leven huiverig maakte te diep door te dringen. Men kan daarbij onverwacht voor een „geschil" komen te staan en zou zich dan op voor de partijen onbegrijpelijke wijze moeten terugtrekken. In die gevallen, waarin men zich thans nog direct tot mij wendt, is eene verwijzing naar de betreffende Kamer van arbeid de aangewezen weg.

In mijn vorig Jaarverslag deelde ik een en ander mede over de gedwongen winkelnering te Laren. Ik mag dit onderwerp nu hier niet onbesproken laten, omdat ik de voldoening mocht smaken, dat hetgeen daarover door mij toen werd gezegd de bijzondere aandacht trok van weldenkenden en de aangelegenheid in verschillende dag- en weekbladen ter sprake werd gebracht.

Wanneer het door mij in Mei 1903 daarover geschrevene wordt herlezen, dan zal het niet verwonderen, dat de groote, kleine en plaatselijke bladen deze feiten overnamen, deze een onderwerp van gedachtenwisseling uitmaakten en de publieke opinie zich krachtig tegen dit maatschappelijke euvel keerde. De patroons werden op hunne handelsreizen herhaaldelijk over dit verderfelijk systeem van uitbetaling aangevallen. Er waren zelfs

klanten, die om deze reden geene waren meer uit Laren zeiden te willen betrekken. Het gevolg van een en ander is geweest, dat sedert het begin van 1905 ongeveer gelijktijdig op alle weverijen het uitbetalen van loon in waren heeft opgehouden, en het volle bedrag in geld wordt uitgekeerd. Een positief verzet van de wevers tegen het uitbetalen in waren was niet voorgekomen; wel kwam het op enkele fabrieken tot moeielijkheden en tot besprekingen tusschen patroons en werklieden.

Toen de nieuwe maatregel bekend werd gemaakt, waren er nog verscheidene wevers, die de gevolgen vreesden, omdat het crediet geven tegelijkertijd zou worden beperkt en de oude schulden moesten worden afbetaald. Wanneer in aanmerking wordt genomen, dat er wevers zijn, die schulden hebben staan van 2 tot 300 gulden, en een patroon eene regeling in uitzicht gaf, volgens welke de werkman bij *f* 25.— schuld 25 ct., bij *f* 50.— 50 ct., bij *f* 100.— 75 ct. en daarboven *f* 1.25 per week zou moeten afbetalen, dan behoeft men slechts daar tegenover te stellen de loonen in mijn vorig Verslag vermeld (van gemiddeld *f* 8 per week, dikwijls dalende tot *f* 5 in den winter) om den stand van zaken te begrijpen.

De werklieden zien nu wel het geld, doch de winkels zijn alle blijven bestaan en de koopdwang wordt nog gevoeld, al wachten de patroons zich openlijk aan te dringen op het betrekken van waren uit hunne winkels. De wevers voelen dus niet direct het groote verschil. Toch is er wel een straaltje licht in de duisternis, want nu te Laren langzamerhand zich ook forensen komen vestigen, wordt er veel gebouwd en komt er ook meer ander werk dan landbouw en tapijtweven voor de arbeiders open. Het gevolg hiervan is, dat zij niet meer zoo vast aan de fabriek gebonden zijn en deze soms verlaten, terwijl er nog schuld bij den patroon staat. Hoewel nu hun eergevoel niet zou toelaten die schuld op den duur niet te delgen, beginnen de patroons toch het crediet geven langzamerhand te wraken, en de gedwongen winkelnering en crediet geven zijn nauw verbonden en moeten elkander steunen. Een stap in de goede richting is hier in ieder geval te bespeuren; er behoorde echter een flinke winkel van kruideniers-waren te zijn, die de arbeiders er dagelijks aan herinnert, dat zij hunne waren in de patroonswinkels duur moeten betalen. Voor coöperatie is de achterlijke en weinig ontwikkelde bevolking te Laren nog lang niet rijp. Kan gewacht worden tot de gedwongen winkelnering uitsterft, zooals dit te Hilversum nagenoeg het geval is? Hoeveel jaren moeten daartoe niet verloopen, en moet niet bedacht worden dat de ondervonden druk nog jarenlang nawerkt. Nog steeds leeft te Hilversum de herinnering voort in de harten van hen, die in hunne jeugd aan hunne oudersdisch de gesprekken bijwoonden over den opgelegden dwang, als zij bij laag loon nog tevens verplicht werden minderwaardige eetwaren te nuttigen.

Bij de toepassing van art. 19 sub 17 van het Veiligheidsbesluit, waarin

de aanwezigheid van doelmatige middelen voor eerste hulp bij ongevallen wordt geëischt, kwam het meer en meer aan het licht, dat de aanwezigheid van die middelen weinig nut heeft, indien niet tevens de overtuiging bestaat, dat zich een persoon op de werkplaats bevindt, die deze hulpmiddelen kan toepassen.

Onze medisch-adviseur had zich met de vereenigingen Het Roode-, Het Witte- en Het Groene Kruis in verbinding gesteld en de voorzitter van de vereeniging Het Witte Kruis, Dr. Barnouw, nam het initiatief om te Amsterdam zelf een cursus te geven. In Juni van 1904 werden door Dr. Barnouw en mijzelf de voorbereidende maatregelen getroffen om in September een cursus te kunnen beginnen. De directie van de Ned. fabriek van werktuigen en spoorwegmaterieel was zeer welwillend bereid eene localiteit af te staan voor het geven van dezen cursus en onderscheidene hoofden van bedrijven werden uitgenoodigd om iemand van hun personeel aan te wijzen tot deelname. Dr. Barnouw was bereid over den gehouden cursus, welke door mij persoonlijk geregeld en met veel belangstelling werd bijgewoond, een en ander mede te deelen; zijn bericht luidde als volgt:

„Gaarne voldoe ik aan uw verzoek u een en ander mede te deelen omtrent „den door mij in het najaar van 1904 gegeven cursus in het verleenen van „eerste hulp bij ongelukken aan eenige personen, daartoe aangewezen door „eigenaars of directies van de fabrieken, waaraan zij werkzaam waren. Op „de uitnoodiging, aan een 15-tal fabrikanten in het oostelijke gedeelte van „de stad gericht, om een of twee personen van hun meest ontwikkeld „dienstpersoneel aan den cursus te doen deelnemen, die door de gunstige „beschikking van de directie van de Ned. Fabriek van Werktuigen en „Spoorwegmaterieel in de zoo uitmuntend daarvoor geschikte lokalen „Donderdags, 's middags van 3½—5 uren zou worden gegeven, werd van „11 firma's een gunstig antwoord ontvangen. De persoon, door de Maat- „schappij voor Zwavelzuurbereiding aangewezen, verscheen echter niet, „maar na afloop van den cursus werd door mij van deze firma een schrijven „ontvangen met het verzoek op een eventueel later te geven cursus een „employé toe te laten.

„De volgende personen namen geregeld aan den cursus deel" : (volgen de namen van een twaalftal personen, werkzaam in verschillende inrichtingen.)

„Zij kwamen zeer geregeld op, en slechts 3 verzuimden eene of een paar „lessen om ziekte of verplichte werkzaamheden. Zij waren steeds vol aan- „dacht, en de verkregen resultaten, die mij duidelijk werden bij de practische „oefeningen, in de laatste lessen vooral gehouden, bewezen, dat de patroons „zeer gelukkig waren geweest in hunne keuze.

„Den 22en Sept. werd de eerste les gegeven en met groote afbeeldingen „van het menschelijk skelet en van het spierstelsel, en voor zooveel mogelijk „door demonstratie aan eigen lichaam werd de grovere samenstelling van

„het menschelijk lichaam duidelijk gemaakt, terwijl ik er voor zorgde, hetgeen „ik vertelde terstond toepasselijk te maken op voorkomende gevallen, „zoodat de leerlingen al dadelijk begrepen, waarom ik het hun leerde. „Nadat de les ongeveer een uur geduurd had werden zij in de gelegenheid „gesteld vragen te doen. Slechts een paar leerlingen maakten er van „gebruik, en al terstond bleek mij, dat zij althans geen ondankbare leer-„lingen zouden zijn, terwijl ik mij door de antwoorden, van de anderen „ontvangen op door mij gestelde vragen, overtuigde, dat ook zij goed en „niet vergeefs hadden geluisterd.

„In de volgende les werd even het vroeger behandelde gerepeteerd en „daarna overgegaan tot het bespreken van den bloedsomloop. De werking „van het hart werd besproken, de plaatsen werden aangewezen, waar de „polsslag gemakkelijk is te voelen, door drukken op een slagader aan-„getoond, dat daardoor de pols in een daaronder gelegen gedeelte van het „vat niet meer was te voelen, en dat een eventueele bloeding beneden de „plaats van afsnoering door deze kan worden gestuit.

„Dat ook het gevaar voor te langdurigen druk werd besproken en ook „het bloeden uit aderen en de middelen om dit te stelpen, spreekt wel „vanzelf.

„Ook na het behandelen van dit onderwerp werden weer over en weer „vragen gesteld, en op dezelfde wijze werd ook later gehandeld bij het „bespreken van de ademhaling. Eerst werd een en ander medegedeeld „omtrent de samenstelling van de lucht, over de noodzakelijkheid van een „voldoende hoeveelheid zuurstof daarin, gesproken, aangetoond dat voor „het branden van een kaars toetreden van lucht noodig is, dat door de „verbranding een deel van de lucht wordt verbruikt en in de overgebleven „lucht koolzuur wordt gevonden. Daarna werd hun getoond, dat dit gas „zich ook bevindt in de door ons uitgeademde lucht, waarna, nadat nog „een en ander omtrent vergiftige gassen was medegedeeld, toegelicht door „voorbeelden uit de praktijk, tot het bespreken van het mechanisme van „de ademhaling werd overgegaan, zooveel mogelijk opgehelderd door „platen en demonstratie aan eigen lichaam. Toen ik meende dat ook dit „onderwerp voldoende begrepen zou zijn, ging ik over tot het aantoonen „van de handgrepen, welke noodig zijn om door gassen verstikten of „drenkelingen bij te brengen en liet die aanwenden op een fabricksjongen, „door de Directie van de Fabriek van Werktuigen en Spoorwegmaterieel „te mijner beschikking gesteld, terwijl tevens van die gelegenheid werd „gebruik gemaakt, om het vroeger geleerde omtrent den bloedsomloop te „repeteeren.

„Vervolgens werd overgegaan tot het bespreken van verschillende soorten „wonden, het meerdere of mindere gevaar voor bloeding en vooral het „meerdere of mindere gevaar voor infectie. Vooral het gevaar voor infectie,

„ook bij de kleinste wond, en de gevolgen daarvan werden besproken, en
„daarna de middelen om ze te voorkomen, waarbij vooral de noodzakelijk-
„heid van *volstrekte zindelijkheid* werd op den voorgrond gesteld, terwijl
„tevens de gewone desinfectiemiddelen de revue passeerden, en de wijze,
„waarop deze, zoo vaak zeer verkeerd, *worden* gebruikt, en *mogen* en *moeten*
„worden gebruikt, werd besproken.

„Om de leerlingen te doordringen van de gestrenge eischen, die wat
„zindelijkheid betreft aan verbandstoffen worden gesteld, bezocht ik met hen
„de fabriek van verbandstoffen van de firma Utermöhlen & Co. Dat dit
„bezoek meer dan mijn woorden overtuigd zal hebben van de noodzakelijk-
„heid, steeds bij wonden de grootste zindelijkheid in acht te nemen en
„verbandstoffen vooral ook zindelijk te behandelen, is wel zeker, en aan
„genoemde firma breng ik dan ook gaarne mijn dank voor de gelegenheid,
„die zij mij heeft gegeven, ook in dit opzicht practijk aan theorie te ver-
„binden. Dat de leerlingen in die fabriek meteen kennis maakten met het
„Snelverband", dat hun op de verbandlessen als een in fabrieken onmis-
„baar hulpmiddel werd vertoond, spreekt vanzelf.

„Steeds werd den leerlingen voorgehouden, dat bij bijna alle beleedigingen
„veelal het wel en wee van den patiënt van de terstond verleende hulp
„afhangt; dat het vooral daarop aankomt *geen kwaad te doen.*

„Van het laten aanleggen van eenigszins gecompliceerde verbanden ont-
„hield ik mij, eveneens van het bespreken van het herkennen van ont-
„wrichtingen en de middelen om deze op te heffen, terwijl hun steeds werd
„op het hart gedrukt niet meer te doen dan een beleedigd deel rust te
„geven, eventueele bloeding door druk op of boven de wond te stelpen en
„terstond geneeskundige hulp in te roepen.

„Allen heb ik herhaalde malen een mitella laten aanleggen en laten
„vertellen, wanneer die te pas komt en de verschillende noodverbanden
„laten appliceeren, waartoe de driekante doek zich zoo goed leent; verder
„van een stuk katoen een twee- en driehoofdig verband laten maken en
„laten aantoonen, bij welke verbanden deze kunnen worden gebruikt.

„Herhaalde malen hebben zij bij elkander een noodverband aangelegd
„en op een door de fabriek ter beschikking gestelden jongen allerlei ver-
„banden aangelegd voor vermoede fracturen aan dij of onderbeen, het
„betreffende slachtoffer van den grond opgetild en op een tafel gelegd, met
„de noodige voorzorgen om de vermoede fractuur niet te verergeren, terwijl
„ook het transport in een uit allerlei maar bij de hand zijnde zaken ver-
„vaardigde draagbaar en ook per gewone brancard werd besproken.

„Terwijl de eerste meer theoretische lessen werden gegeven in het school-
„lokaal van de fabriek, kwamen we voor de praktische samen in het
„poliklinieklokaal, waar we tijdens iedere les een of meer personen met
„grootere of kleinere huidwonden zagen binnenkomen, om door den daar-

„voor aangestelden persoon, een oud hospitaalsoldaat, te worden verbonden. „Nu en dan had ik daardoor gelegenheid, hetgeen op de lessen was besproken in practijk te brengen.

„Het resultaat van deze lessen, ik heb het reeds gezegd, was bijzonder „gunstig en heeft mij zoo mogelijk nog meer overtuigd van de wenschelijkheid aan dergelijk onderwijs meer aandacht te schenken dan tot „nog toe geschiedt.

„Volledigheidshalve wil ik nog mededeelen, dat ik ook in de gelegenheid „was met de deelnemenden aan den cursus, althans met de meesten van „hen, het „Museum van voorwerpen ter beveiliging van den werkman" op „den Groenen Burgwal te bezoeken, waar zij door den directeur, den heer „A. C. M. van Etten op de verschillende tentoongestelde beveiligings- „toestellen werden opmerkzaam gemaakt, en hun ook in de hygiënische „afdeeling de voor hen meest belangrijke zaken werden gedemonstreerd. „De Heer van Etten had een dankbaar gehoor".

In dit najaar (1905) wordt op dezelfde wijze — thans in het westelijk deel der stad — een cursus gegeven door de afdeeling Amsterdam van de Vereeniging „het Witte Kruis". De deelname is zoo groot, dat parallelklassen moesten worden gevormd — immers de wijze waarop het onderricht wordt gegeven, laat niet meer dan 16 leerlingen te gelijk toe. De Heeren Dr. Barnouw en Dr. Abrahams nemen ieder eene der klassen op zich. De directie der Wester-Suikerraffinaderij stelt welwillend een lokaal beschikbaar des Woensdags- en des Vrijdagsmiddags.

Nog zij eene actueele en urgente aangelegenheid in het kort ter sprake gebracht.

Op bladz. 27 van het IIe Hoofdstuk werd een en ander medegedeeld over de lange werktijden in winkels en bazaars en hoe deze aanleiding gaven tot ingekomen klachten, terwijl dezerzijds weinig resultaat ten goede kon worden verkregen.

Bij de inspectiën van hoedenateliers en confectiezaken, waaraan winkels zijn verbonden komt dit feit te sterker aan het licht. In de ergste gevallen worden soms meisjes, nadat zij te 8 ure de werkplaats verlaten, nog in den winkel gehouden. Doch als er juffrouwen zijn, die uitsluitend voor den winkel dienen, is het voor deze toch een opvallend verschil om de „beschermde" werksters in het atelier te 8 uren of vroeger te zien vertrekken, terwijl zij eerst te 10 uren of later naar huis kunnen gaan. Bij alle bezoeken, in deze inrichtingen gebracht, is het steeds dezelfde klacht over den abnormaal langen tijd, gedurende welken de winkeljuffrouw werkzaam moet zijn. Hier moet nog vermeld worden, dat in vele zaken ook nog 's Zondags tot in den namiddag dienst moet worden gedaan.

Dat de „vervroegde winkelsluiting" eene zaak is, die dringend om wettelijke regeling verlangt, komt vooral in de groote steden meer sprekend

dan elders in het licht. Hier toch zijn vooral de groote winkels gelegen in het centrum der stad en woont het bedienend personeel op verren afstand in de buitenwijken.

Opmerkelijk is het, dat in de buitenwijken vooral des Zaterdagsavonds de winkels nóg later open blijven dan in het hart der stad. Het feit is zeer licht te verklaren, als men in aanmerking neemt, dat de werkman in de buitenwijken woont; het wijst op de wenschelijkheid van vervroegde sluiting der werkplaatsen op Zaterdagmiddag.

Waar ik persoonlijk den vrijen Zaterdagmiddag in Engeland heb meegeleefd, mag ik op grond van ervaring verklaren, dat deze instelling van ontzaglijke beteekenis is voor het levensgenot; zij is een machtige factor om de arbeidskracht op peil te houden.

De inspecteur van den arbeid in de 4e inspectie,

J. H. L. van Deinse.

OVERZICHT

van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de bepalingen der Arbeidswet en Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

De invulling had plaats van de kolommen:

3 en 4 volgens opgave van Gemeentebesturen;
5—11, 15 en 16 volgens opgave van H.H. Burgemeesters;
14 volgens opgave van den Commissaris der Koningin;
17 en 18 volgens opgave van H.H. Ambtenaren van het O.M.;
13 volgens opgave van den Heer Inspecteur der Rijksveldwacht.

a = algemeene; *e* = enkele; *v* = verschillende; *vd. tz.* = voortdurend toezicht; *g* = geene.

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		FABRIEKEN EN ... in den ... Aan ...			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids...	
		oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Noord-Holland.						
	(Bezuiden de noordelijke oevers van het Noordzee-kanaal en het IJ, met uitzondering van het bezuiden die oevers gelegen gedeelte der gemeente Zaandam, de benoorden de genoemde oevers gelegen gedeelten van de gemeenten Amsterdam en Velsen; het niet tot eenige provincie behoorende watergebied des Rijks).						
1	Aalsmeer	"	"	14	9	19	19
2	Amsterdam	91	62	4439	11862	10151	6157
3	Ankeveen	"	"	3	1	1	1

epalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).		Rijks-politie.						
voor meisjes van 12—16 jaren.		Plaatselijke politie.	Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.	den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
»	»	3	»	21	»	»	2	»	»
3994	6720	11657*e*	»	»	37	83	3538	201	23
»	5	4*a*	»	1	»	»	»	»	»

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
						geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.	Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
4	Bennebroek	„	„	6	2	6	6
5	Blaricum	1	„	4	5	5	5
6	Bloemendaal	2	„	26	31	36	30
7	Bussum	4	2	113	137	199	147
8	Diemen	„	„	8	4	6	6
9	's-Graveland	1	„	46	38	43	25
10	Haarlem	17	9	689	1428	1321	975
11	Haarlemmerliede en Spaarnwoude . . .	1	„	10	11	16	16
12	Haarlemmermeer . .	1	2	26	36	34	24
13	Heemstede.	1	2	23	75	43	6
14	Hilversum.	6	9	280	544	523	373
15	Huizen	1	„	35	89	101	59
16	Kortenhoef	„	„	19	2	4	3
17	Laren	„	„	21	33	45	45
18	Muiden	„	„	22	34	35	19
19	Naarden	3	1	38	46	51	44
20	Nederhorst den Berg.	„	„	26	23	28	19
21	Nieuwer-Amstel . . .	1	1	42	40	41	33
22	Ouder-Amstel . . .	4	1	40	102	64	61
23	Schoten.	3	„	10	45	22	19
24	Sloten	3	2	25	144	68	33
25	Spaarndam	„	„	7	24	14	7
26	Uithoorn	„	„	30	25	53	33

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.									
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	vd. tz.	"	4	"	"	3	"	"
"	"	4a	"	9	"	"	1	"	"
6	91	4a	"	64	"	5	49	"	10
52	268	308e	"	88	2	13	60	5	1
"	"	4a	"	8	"	"	1	"	"
18	55	4a	"	101	"	3	2	"	"
346	738	4947e	"	"	63	34	640	17	2
"	"	6	"	36	"	"	16	"	"
10	"	v	"	13	"	"	15	1	"
37	231	4a	"	46	7	94	30	2	1
150	127	389e	"	2	1	2	151	4	"
42	171	54e	"	93	"	"	8	"	1
1	41	2a	"	34	"	"	"	"	"
"	4	77e	"	90	"	"	12	"	"
16	14	4a	"	39	"	"	15	"	"
7	12	4a	"	164	"	"	22	"	"
9	38	vd. tz.	"	48	1	1	3	"	2
8	7	418e	"	94	"	"	10	"	"
3	24	205e	"	104	"	2	35	1	"
3	24	4a	"	12	2	"	25	"	3
35	79	4a	"	58	"	4	48	"	"
7	"	v	"	8	"	"	1	"	"
20	2	4a	"	60	"	"	4	1	1

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
27	Velsen	5	4	101	194	181	121
28	Watergraafsmeer . .	2	2	34	66	81	58
29	Weesp	6	1	71	77	212	183
30	Weespercarspel . . .	1	„	38	4	6	5
31	Zandvoort.	5	„	14	11	11	11
	Totaal . . .	159	98	6260 (1)	15142	13420	8543

(1) Het verschil van 57 met de bij mijn schrijven van 14 Mei 1904, no. 736, gezonden staat,
(2) Het verschil van 7 in kolom 17, en 1 in kolom 18, is een gevolg van eene later overeen-

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).		Rijks-politie.						
voor meisjes van 12—16 jaren.		Plaatselijke politie.	Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.	den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
60	45	*vd. tz.*	,,	227	,,	,,	145	,,	,,
23	22	*g*	,,	44	,,	21	39	,,	,,
29	355	*v*	,,	71	,,	,,	53	,,	,,
1	37	4*a*	,,	67	,,	,,	2	1	,,
,,	6	39*e*	,,	8	1	1	23	,,	1
4877	9116				114	263	4953	233 (2)	45 (2)

werd ontdekt bij het opmaken van Staat II.

gekomen uniforme telling met het Centraal Bureau voor de Statistiek te 's Gravenhage.

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
						geldige arbeids	
		oprich-ting.	uit-breiding.	Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Noord-Holland.						
	(Bezuiden de noordelijke oevers van het Noordzee-kanaal en het IJ, met uitzondering van het bezuiden die oevers gelegen gedeelte der gemeente Zaandam, de benoorden de genoemde oevers gelegen gedeelten van de gemeenten Amsterdam en Velsen; het niet tot eenige provincie behoorende watergebied des Rijks).						
1	Aalsmeer	„	„	16	9	10	10
2	Amsterdam	78	76	4716	13054	11627	7110
3	Ankeveen	„	„	2	„	1	1

…epalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN							AANTAL		
…zin der Arbeidswet.									
…tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
…kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	2	"	22	"	"	8	"	"
4517	7340	12258*e*	"	"	47	101	4060	305	45
"	3	4*a*	"	12	"	"	1	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot oprichting.	uitbreiding.	in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
4	Bennebroek	„	„	7	10	5	5
5	Blaricum	1	„	10	7	7	7
6	Bloemendaal	1	„	44	22	36	31
7	Bussum	4	5	228	177	236	174
8	Diemen	1	„	13	9	10	8
9	's Graveland	2	„	49	30	19	18
10	Haarlem	16	12	659	1414	1375	1021
11	Haarlemmerliede en Spaarnwoude . . .	1	„	21	12	22	22
12	Haarlemmermeer . .	4	1	40	55	48	37
13	Heemstede.	1	2	25	60	75	26
14	Hilversum	8	4	235	622	558	402
15	Huizen	1	1	44	75	83	64
16	Kortenhoef	1	1	17	9	7	4
17	Laren	„	1	29	33	46	45
18	Muiden	„	1	36	73	43	30
19	Naarden	1	„	32	62	66	59
20	Nederhorst den Berg.	1	„	33	27	40	21
21	Nieuwer-Amstel. . .	„	1	33	20	34	33
22	Ouder-Amstel . . .	2	2	42	88	50	46
23	Schoten.	2	„	14	72	42	26
24	Sloten	„	„	23	255	96	30
25	Spaarndam	„	„	4	3	3	3
26	Uithoorn	1	„	32	80	84	58

WERKPLAATSEN — zin der Arbeidswet. — tal — kaarten — voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten, (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
„	„	*vd. tz.*	„	„	„	„	3	„	„
„	„	4*a*	„	17	„	„	1	2	„
5	97	4*a*	„	78	„	11	35	2	2
62	161	3*a*	„	95	3	17	65	4	„
2	„	4*a*	„	3	„	„	5	„	„
1	56	4*a*	„	89	„	4	8	8	„
354	657	4065*e*	„	„	60	32	741	14	5
„	„	4	„	37	„	„	46	1	„
11	„	*v*	„	60	„	„	30	„	1
49	229	7	„	20	2	40	34	„	„
156	142	363*e*	„	„	„	5	218	2	1
19	159	97*e*	„	121	„	„	24	5	1
3	41	4*a*	„	50	„	„	2	3	„
1	2	4*a*	„	89	„	„	6	„	„
13	16	7	„	75	„	„	32	„	„
7	11	4*a*	„	161	„	„	17	2	„
19	34	*vd. tz.*	„	80	„	„	5	„	„
1	8	12*a*	„	97	„	„	8	„	2
4	25	14*a*	„	120	„	1	44	4	„
16	29	3*a*	„	22	„	„	23	„	„
66	135	4*a*	„	50	„	8	92	1	„
„	1	12	„	12	„	„	4	„	„
26	5	4*a*	„	71	„	„	9	1	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
27	Velsen	8	3	50	59	102	70
28	Watergraafsmeer . .	1	2	57	195	116	67
29	Weesp	3	2	70	143	272	223
30	Weespercarspel . . .	„	1	38	12	14	9
31	Zandvoort.	„	1	21	8	16	16
	Totaal . . .	138	116	6640	16695	15143	9676

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet.							AANTAL		
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
32	51	*vd. tz.*	"	226	"	2	196	"	2
49	23	*g*	"	61	"	14	29	1	"
49	355	4	"	81	"	"	119	"	"
5	40	3*a*	"	46	"	"	7	6	"
"	11	5	"	33	"	"	13	2	2
5467	9631				112	235	5885	363	61

OVERZICHT *van de fabrieken en werkplaatsen, vermeld in kolom 5 van Staat I, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal bedrijven in de provincie Noord-Holland, Zuidelijk deel.
1	Aardewerk, glas enz.	22
2	Diamant enz.	156
3	Boek- en steendrukkerijen enz. . . .	214
4	Bouwbedrijven	1090
5	Chemische nijverheid enz.	67
6	Hout- en stroobewerking enz.	425
7	Kleeding en reiniging	1889
8	Kunstnijverheid	26
9	Leder, wasdoek enz.	486
10	Oer, steenkolen, turf enz.	„
11	Metalen (bewerking van)	487
12	Stoom- en andere werktuigen enz. . .	174
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	100
14	Papier	136
15	Textiele nijverheid	99
16	Gas en electriciteit	4
17	Voedings- en genotmiddelen.	885
	Totaal . .	6260
	Totalen over 1904 . .	6640

Staat III.

OVERZICHT

van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuige*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtend								
		Mannelijke.					Vrouwelijk			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	„	5	8	8	166	„	„	„	3
2	Diamant enz.	„	1	„	6	2946	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	7	51	94	83	734	„	3	7	7
4	Bouwbedrijven	„	7	15	10	372	„	„	3	1
5	Chemische nijverheid enz. .	1	6	1	5	128	2	15	26	30
6	Hout- en stroobewerking enz.	7	22	52	54	1098	1	1	5	3
7	Kleeding en reiniging . . .	4	12	13	10	454	42	167	319	366
8	Kunstnijverheid	„	„	„	„	10	„	2	5	6
9	Leder, wasdoek enz. . . .	„	1	5	2	116	„	4	4	1
10	Oer, steenkolen, turf . . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„
11	Metalen (bewerking van) . .	5	31	51	72	830	„	2	8	5
12	Stoom- en andere werkt. enz.	„	11	43	59	1864	„	„	„	„
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	„	1	3	6	103	„	„	„	„
14	Papier	1	13	29	40	443	9	24	47	40
15	Textiele nijverheid	2	7	36	24	651	2	9	18	17
16	Gas en electriciteit	„	1	2	„	1731	„	„	„	„
17	Voedings- en genotmiddelen	42	169	273	312	3464	14	47	78	67
	Totaal	69	338	625	691	15110	70	274	520	546

(1) In 1 bedrijf werd een dier als drijfkracht gebezigd.

. de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

ersonen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
232	18	440	65	2	6	„	1	1 [1]	59
9	„	2962	39	42	„	„	6	„	4
28	„	1014	51	7	5	„	33	„	14
34	„	442	35	4	„	„	4	2	28
178	„	392	23	5	2	„	10	„	8
28	1	1272	72	13	„	„	29	2	34
2680	170	4237	576	42	„	„	5	2 [1]	528
35	„	58	3	„	1	„	„	„	2
32	„	165	10	1	1	„	3	„	5
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
28	1	1033	122	3	4	„	23	„	93
22	„	1999	33	13	3	„	12	„	11
„	„	113	11	1	„	„	1	„	9
176	7	829	26	5	35	„	4	„	17
93	4	863	41	10	„	„	3	„	29
15	„	1749	13	16	14	„	1	„	2
564	116	5146	423	38	10	„	40	6	340
4154	317	22714	1543	202	81	„	175	13	1183

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren.	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	1	5	10	9	151	„	2	3	4
2	Diamant enz.	„	19	26	25	3247	„	„	1	2
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	26	165	240	200	2748	„	9	15	18
4	Bouwbedrijven	2	30	57	53	974	„	„	„	2
5	Chemische nijverheid enz. .	2	13	17	16	672	„	26	37	40
6	Hout- en stroobewerking enz.	5	54	92	84	1913	1	„	7	7
7	Kleeding en reiniging . . .	„	9	20	8	240	27	192	293	320
8	Kunstnijverheid	„	„	10	2	61	„	„	„	„
9	Leder, wasdoek enz. . . .	4	5	9	12	273	„	7	2	7
10	Oer, steenkolen, turf . . .	„	„	„	„	4	„	„	„	„
11	Metalen (bewerking van) . .	2	40	84	83	1347	„	2	6	7
12	Stoom- en andere werkt. enz.	1	13	39	43	2098	„	„	„	„
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	3	8	11	11	830	„	„	„	„
14	Papier	8	14	39	30	493	„	5	15	26
15	Textiele nijverheid	15	24	41	35	415	7	18	30	18
16	Gas en electriciteit	„	„	2	1	215	„	„	„	„
17	Voedings- en genotmiddelen	16	77	146	149	3280	7	14	28	30
	Totaal	85	476	843	761	18961	42	275	437	481

n de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

personen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
49	„	234	6	2	„	„	3	1	1
124	„	3444	72	45	6	„	8	„	24
99	1	3521	190	16	70	„	82	„	75
18	„	1136	170	7	„	„	6	„	160
233	„	1056	33	31	10	„	5	„	6
32	„	2195	122	27	26	„	42	1	55
2386	40	3535	397	30	9	„	3	2	357
2	„	75	7	„	3	„	„	„	6
29	„	348	39	2	3	„	3	„	31
„	„	4	1	1	„	„	„	„	„
49	„	1620	169	12	17	„	22	„	128
1	„	2195	53	11	22	„	21	„	18
„	„	863	52	7	2	„	3	„	44
83	„	713	23	1	11	„	2	„	18
84	„	687	32	4	1	„	5	„	24
„	„	218	9	11	70	„	2	„	1
200	27	3974	261	52	21	„	43	17	164
3389	68	25818	1636	259	271	„	250	21	1112

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	34	150	12	56	14	52	3	16	"	"
2	Diamant enz.	3	9	1	2	4	5	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	13	41	15	45	18	191	1	1	1	2
4	Bouwbedrijven	3	10	2	3	10	23	2	8	5	26
5	Chemische nijverheid enz.	9	184	2	68	2	9	1	2	1	1
6	Hout- en stroobewerking enz.	6	8	6	12	15	75	10	42	13	37
7	Kleeding en reiniging	264	1385	87	471	151	1021	61	357	90	549
8	Kunstnijverheid	2	8	"	"	"	"	1	40	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	1	2	4	15	1	9	1	6	1	17
10	Oer, steenkolen, turf	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van)	13	50	13	19	18	42	27	65	13	27
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	5	25	5	7	7	35	7	56	4	12
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz..	"	"	1	1	3	6	"	"	3	3
14	Papier.	7	104	5	111	13	170	1	1	"	"
15	Textiele nijverheid	10	54	6	28	12	56	9	71	2	3
16	Gas en electriciteit	1	1	"	"	1	3	1	14	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen.	83	493	32	235	71	557	37	278	27	119
	Totaal . . .	454	2524	191	1073	340	2254	162	957	160	796

N.B. In eenige bedrijven waren de werkuren onbepaald, of werkten geene beschermde personen

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.

9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.		11½ uur.		12 uur.		12½ uur.		13 uur.		13½ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
14	45	4	29	9	84	1	1	1	7	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
6	45	2	7	21	1460	9	1310	1	124	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
13	131	10	45	24	503	2	27	1	22	1	6	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
6	27	3	41	13	146	2	21	6	82	"	"	1	2	2	10	"	"	1	12	2	31
6	38	2	12	2	5	4	56	2	9	1	8	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
4	38	3	22	18	293	13	101	22	471	9	156	2	12	"	"	"	"	1	5	"	"
15	55	6	17	19	41	23	70	46	137	8	41	13	54	3	7	3	27	"	"	1	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	10	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	1	1	10	1	20	3	51	3	30	1	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2	5	9	43	21	160	28	249	26	199	18	115	12	46	1	3	3	8	"	"	1	2
2	6	5	39	10	89	6	1549	8	175	1	4	1	2	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	4	1	53	"	"	3	19	1	2	5	25	"	"	"	"	"	"	"	"
3	24	3	33	17	366	2	20	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2	51	3	65	7	140	9	287	3	27	4	70	"	"	1	11	"	"	"	"	"	"
1	8	"	"	4	1693	"	"	5	9	"	"	1	16	"	"	"	"	"	"	"	"
73	529	38	250	100	1176	49	705	57	429	3	66	53	195	5	31	11	48	3	6	14	29
148	1003	90	617	267	6229	151	4447	184	1740	48	482	88	352	12	62	17	83	5	23	18	64

of geen mannen, of kon een bepaalde dagelijksche arbeidstijd niet vastgesteld worden.

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	1	7	1	1	1	69	1	6	"	"
2	Diamant enz.	19	88	8	17	11	79	2	4	1	9
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	41	154	38	114	77	379	11	115	2	11
4	Bouwbedrijven.	16	28	15	20	22	47	20	25	30	42
5	Chemische nijverheid enz.	10	249	8	72	3	4	2	31	3	28
6	Hout- en stroobewerking enz.	15	25	11	18	26	171	16	39	9	29
7	Kleeding en reiniging	195	1941	57	303	86	400	57	357	59	294
8	Kunstnijverheid	2	12	"	"	1	2	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	5	5	8	14	7	54	2	2	"	"
10	Oer, steenkolen, turf	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van).	8	44	21	31	27	77	33	63	18	58
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	3	6	14	19	9	18	11	44	5	10
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	"	"	4	4	5	6	4	7	11	16
14	Papier.	5	17	5	18	8	159	3	19	2	7
15	Textiele nijverheid	6	13	12	51	4	113	5	91	2	4
16	Gas en electriciteit	1	2	1	1	"	"	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen.	27	201	13	106	22	94	19	85	32	208
	Totaal.	354	2792	216	789	309	1672	186	888	174	716

N.B. In eenige bedrijven waren de werkuren onbepaald, of werkten geene beschermde personen

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.																					
9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.		11½ uur.		12 uur.		12½ uur.		13 uur.		13½ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
"	"	1	12	2	126	2	7	"	"	"	"	1	6	"	"	"	"	"	"	"	"
16	274	20	1077	15	1380	9	516	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
33	263	28	301	105	1900	19	275	2	9	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
15	121	13	56	30	298	25	117	38	164	19	81	21	100	4	19	3	18	"	"	"	"
6	50	6	46	7	219	4	113	6	86	2	132	2	26	"	"	"	"	"	"	"	"
9	113	12	116	28	528	22	402	30	529	9	167	7	23	3	19	2	7	1	9	"	"
9	27	4	12	24	61	11	27	19	44	5	17	13	36	4	16	"	"	"	"	"	"
1	6	"	"	5	55	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
6	14	4	63	10	116	1	1	7	15	4	37	5	21	1	2	2	4	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
8	97	18	189	21	98	37	227	34	383	17	169	18	138	7	19	8	24	1	3	"	"
3	14	7	33	11	1451	19	445	7	129	2	15	4	11	"	"	"	"	"	"	"	"
1	5	4	13	5	325	5	105	14	267	3	17	9	55	2	5	8	18	1	20	"	"
1	1	5	30	9	410	3	43	2	2	"	"	1	7	"	"	"	"	"	"	"	"
1	3	2	11	4	229	3	40	9	122	"	"	2	10	"	"	"	"	"	"	"	"
5	123	3	18	1	1	5	42	"	"	"	"	1	31	"	"	"	"	"	"	"	"
24	234	12	83	46	398	25	881	58	991	7	37	57	527	9	55	7	32	2	12	14	30
138	1345	139	2060	323	7595	191	3245	226	2741	68	672	141	991	30	135	30	103	5	44	14	30

…f geen mannen, of kon een bepaalde dagelijksche arbeidstijd niet vastgesteld worden.

OVERZICHT *van het aantal vergunningen voor verlengden arbeidsduur, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		Aantal malen door: den Commissaris der Koningin in de provincie:	burgemeesters in:	Totaal der vergunningen in de 4e inspectie.
N⁰.	OMSCHRIJVING.	Noord-Holland (Zuidelijk deel).	Noord-Holland (Zuidelijk deel)	
3	Boek- en steendrukkerijen . .	1	4	5
5	Chemische nijverheid enz. . .	1	1	2
7	Kleeding en Reiniging:			
	a. Dameskleermakerijen . .	9	62	71
	b. Hoedenateliers.	62	5	67
	c. Lingeriefabrieken. . . .	3	3	6
	d. Wasch- en strijkinrichtingen	23	172	195
14	Papier enz.	2	1	3
17	Voedings- en genotmiddelen:			
	a. Bierbrouwerijen	"	7	7
	b Cacaofabrieken	5	8	13
	c. Confiseurs.	8	"	8
	Totaal . . .	114	263	377

Uit de kolommen 14 en 15 van Staat I blijkt het aantal malen, dat in de verschillende gemeenten deze vergunningen werden uitgereikt.
Voor zoover bekend werd op 3 aanvragen afwijzend beschikt.

OVERZICHT *van het aantal vergunningen voor verlengden arbeidsduur, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		Aantal malen door: den Commissaris der Koningin in de provincie:	Aantal malen door: burgemeesters in de provincie:	Totaal der vergunningen in de 4e inspectie.
N0.	OMSCHRIJVING.	Noord-Holland (Zuidelijk deel.)	Noord-Holland (Zuidelijk deel.)	
3	Boek- en Steendrukkerijen . .	1	2	3
4	Bouwbedrijven	1	"	1
7	Kleeding en reiniging:			
	a. Dameskleermakerijen . .	21	95	116
	b. Dameshoedenateliers. . .	56	9	65
	c. Lingeriefabrieken. . . .	1	3	4
	d. Wasch- en strijkinrichtingen	17	107	124
	e. Kleermakerijen	"	1	1
	f. Borduurinrichtingen . .	"	1	1
9	Schoenfabrieken	1	8	9
14	Papier enz.	6	1	7
15	Textiele nijverheid	1	"	1
17	Voedings- en genotmiddelen:			
	a. Bierbrouwerijen	"	2	2
	b. Cacao- en chocoladefabrieken	3	5	8
	c. Sigarenfabrieken	"	1	1
	d. Koek- en Banketbakkerijen	4	"	4
	Totaal	112	235	347

Uit de kolommen 14 en 15 van Staat 1 blijkt het aantal malen, dat in de verschillende gemeenten deze vergunningen werden uitgereikt.
Voor zoover bekend werd op 10 aanvragen afwijzend beschikt.

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10,1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
2	Diamantbewerkers	5	„	„	„	„	„
3	Boek- enz. drukkers	3	„	4	„	„	1
	Prentbriefkaartenkleurderij	3	„	„	„	„	3
4	Aannemers	„	„	„	„	„	„
	Bouwkundigen	1	„	„	„	„	1
	Loodgieters	3	„	1	„	„	2
	Schilders	4	1	„	„	„	2
	Stratenmakers	1	„	„	„	„	1
	Stucadoors	„	„	„	„	„	„
	Timmerlieden	2	„	„	„	„	5
5	Schoensmeerfabrikanten	1	„	2	„	„	2
6	Baleinenfabrikanten	1	„	„	60	„	„
	Houtdraaiers	1	„	1	„	„	„
	Kuipers	1	„	„	„	„	„
	Meubelinleggers	1	„	„	7	„	„
	Meubelmakers	3	„	2	„	„	3
7	Bad- en zweminrichtingen	1	„	„	„	„	1
	Bontwerkerijen	1	„	„	„	„	„
	Chemische wasscherijen en ververijen	2	„	6	„	2	„
	Dekenstiksters	1	„	„	„	„	„
	Handschoenenwasschers	1	„	„	„	„	„
	Kleermakers	12	„	4	„	„	4
	Transporteeren	48	1	20	67	2	25

roordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

edingen					Veiligheidswet.						
0,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen van art. 12	Aantal overtredingen van art. 13	Aantal overtredingen der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
"	20	"	"	20	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	5	"	"	"	"	"	"	"
"	5	"	"	8	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	5	5	"	"	"	"	5
"	1	"	"	2	3	3	"	"	"	"	3
"	2	"	"	5	4	4	"	"	"	"	4
"	6	"	"	9	1	1	"	"	"	"	1
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2	2	"	"	"	"	2
"	5	"	"	10	9	9	"	"	"	"	9
"	2	"	"	6	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	60	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1	1	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	7	"	"	"	"	"	"	"
"	3	"	"	8	2	2	"	"	"	"	2
"	4	"	"	5	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	2	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	8	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	15	"	"	23	"	"	"	"	"	"	"
"	68	"	1	184	29	29	"	"	"	"	29

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet				
			Aantal over				
			van art.				
			3	5	6	7	10,1e lid.
			Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	48	1	20	67	2	25
	Mutsenmaaksters	1	"	"	"	"	"
	Naaisters en modemaaksters . .	50	3	60	144	"	21
	Wasch- en strijkinrichtingen . .	29	"	43	36	1	3
8	Borduursters	1	"	"	"	"	"
	Calligraphen	1	"	"	"	"	1
	Kunstbloemenmakers	1	"	"	"	"	2
	Kunstsmeden	"	"	"	"	"	"
9	Schoenmakers	16	"	11	"	"	5
11	Goud- en zilversmeden	1	"	"	"	"	"
	Koperslagers	1	"	"	"	"	1
	Smeden	3	"	1	10	"	2
12	Metaalwarenfabrikanten . . .	1	"	"	"	"	3
	Rijwielherstellers	1	"	"	"	"	1
13	Droogdokken (Hoofden of bestuurders van)	1	"	"	"	"	5
14	Boekbinders	1	"	"	"	"	"
	Lompensorteerders	1	"	"	2	"	"
	Zakkenplakkers	1	1	"	"	"	"
15	Breiinrichtingen (Hoofden of bestuurders van)	3	"	"	"	"	"
16	Inrichtingen voor electrische kracht- en lichtstroom. (Hoofden of bestuurders van) . .	"	"	"	"	"	"
	Transporteeren . .	161	5	135	259	3	69

…edingen 10,4e lid. Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	…edingen 11 Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Veiligheidswet. Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen van art. 12 Geen mededeeling van een ongeval.	Aantal overtredingen van art. 13 Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	Aantal overtredingen der overige artikelen.	Aantal overtredingen der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.) ingevolge art. 6 der wet.	Aantal overtredingen der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.) ingevolge art. 7 der wet.	Totaal aantal overtredingen.
"	68	"	1	184	29	29	"	"	"	"	29
"	2	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	64	"	"	292	"	"	"	"	"	"	"
"	51	"	"	134	1	1	"	"	"	"	1
"	2	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	7	"	"	23	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	15	2	2	"	"	"	"	2
"	3	"	"	6	2	1	"	"	"	1	2
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	5	"	"	10	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2	1	"	"	"	1	"	1
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	3	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	212	"	1	684	37	35	"	"	1	1	37

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10,1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	161	5	135	259	3	69
17	Banketbakkers	5	"	2	"	"	4
	Bierbrouwers	"	"	"	"	"	"
	Biscuitfabrikanten	1	"	"	"	"	"
	Broodbakkers	13	7	5	"	"	5
	Brooddepôthouders	9	9	"	"	"	"
	Melkslijters	18	19	"	"	"	"
	Sigarenfabrikanten	3	"	"	"	"	"
	Sigarettenfabrikanten	1	"	"	"	"	3
	Suikerbakkers	2	"	"	"	"	2
	Tabakfabrikanten	1	"	"	"	"	1
	Theehandelaren	1	"	"	"	"	"
	Vleeschhouwers	9	"	6	"	"	6
	Andere bedrijven	"	"	"	"	"	"
	Acrobaten	1	1	"	"	"	"
	Machinisten	1	"	"	"	"	"
	Totaal . .	226	41	148	259	3	90

tredingen						Veiligheidswet.					
						Aantal overtredingen					
						van art.			der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215)		
10,4e lid.	11	der overige arti-kelen.	der bepalin-gen van het K.B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtre-dingen.	Totaal aantal von-nissen.	12	13	der ove-rige arti-kelen.			Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
”	212	”	1	684	37	35	”	”	1	1	37
”	5	”	”	11	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	1	1	”	”	”	”	1
”	”	”	1	1	1	”	”	”	”	1	1
”	6	”	”	23	2	1	”	”	1	”	2
”	”	”	”	9	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	19	”	”	”	”	”	”	”
”	5	”	5	10	2	”	”	”	2	”	2
”	3	”	”	6	”	”	”	”	”	”	”
”	3	”	”	5	”	”	”	”	”	”	”
”	1	”	”	2	”	”	”	”	”	”	”
”	2	”	”	2	”	”	”	”	”	”	”
”	6	”	”	18	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	1	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	1	1	”	”	”	”	”	”	”
”	243	”	8	792	43	37	”	”	4	2	43

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10, 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Plateelbakkers	1	„	„	„	„	1
2	Diamantbewerkers	9	„	„	„	„	„
3	Boek- enz. drukkers	7	„	2	40	„	2
	Courantenvouwers	1	„	„	„	„	5
	Prentbriefkaartenkleurders . .	1	„	„	„	„	1
4	Behangers en stoffeerders . . .	4	„	2	„	„	2
	Bouwkundigen	1	„	„	„	„	1
	Bouwondernemers	„	„	„	„	„	„
	Loodgieters	3	„	4	„	„	1
	Schilders	6	„	1	„	„	3
	Timmerlieden	16	„	1	1	„	15
5	Schoensmeerfabrikanten . . .	1	1	1	„	„	1
6	Houtzagers	„	„	„	„	„	„
	Lijstenmakers	1	„	„	„	„	„
	Mandenmakers	1	„	„	„	„	„
	Meubelmakers	1	„	„	„	„	1
	Timmerfabrieken (Hoofden of bestuurders van)	„	„	„	„	„	„
7	Barbiers	2	2	„	„	„	„
	Bontwerkers	1	„	69	„	„	„
	Chemische wasscherijen en ververijen. (Hoofden of bestuurders v.	1	„	10	„	„	„
	Corsettenfabrikanten	2	„	„	„	„	3
	Transporteeren . .	59	3	90	41	„	36

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

tredingen.					Veiligheidswet.						
10, 4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n°. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen. van art. 12	13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n°. 215)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
,,	1	,,	,,	2	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	21	,,	,,	21	1	,,	,,	,,	1	,,	1
,,	4	,,	,,	48	8	5	,,	,,	1	4	10
,,	5	,,	,,	10	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	4	,,	,,	5	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	3	,,	,,	7	1	1	,,	,,	,,	,,	1
,,	1	,,	,,	2	1	1	,,	,,	,,	,,	1
,,	,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,	,,	1	1
,,	2	,,	,,	7	3	3	,,	,,	,,	,,	3
,,	6	,,	,,	10	1	1	,,	,,	,,	,,	1
,,	19	,,	,,	36	8	8	,,	,,	,,	,,	8
,,	1	,,	,,	4	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	2	2	,,	,,	,,	,,	2
,,	2	,,	,,	2	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	1	,,	,,	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	1	,,	,,	2	1	1	,,	,,	,,	,,	1
,,	,,	,,	,,	,,	2	,,	,,	,,	,,	2	2
,,	,,	,,	,,	2	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	69	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	10	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	7	,,	,,	10	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	78	,,	,,	248	29	22	,,	,,	2	7	31

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10,1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	59	3	90	41	„	36
	Dekenfabrikanten	„	„	„	„	„	„
	Kinderconfectiefabrikanten . .	„	„	„	„	„	„
	Kleermakers	11	„	3	„	„	3
	Lampenkappenmakers	1	„	„	„	„	„
	Lingeriefabrikanten	1	„	„	„	„	„
	Naaisters en Modemaaksters . .	62	„	78	„	7	32
	Wasch- en Strijkinrichtingen (Hoofden of bestuurders van) .	40	„	33	„	„	2
8	Borduursters	1	„	„	„	„	„
	Graveurs	1	„	„	„	„	2
9	Etuifabrikanten	1	„	„	„	„	1
	Schoenfabrikanten	„	„	„	„	„	„
	Schoenmakers	19	1	9	4	„	6
	Schoenstiksters	1	„	1	„	„	„
11	Hoefsmeden	2	„	2	„	„	2
	Koperslagers	1	„	1	„	„	„
	Lettergieters	„	„	„	„	„	„
	Smeden	17	„	6	52	„	10
	Zilversmeden	1	„	„	„	„	1
12	Electriciens	„	„	„	„	„	„
	Machinefabrikanten	„	„	„	„	„	„
	Metaalwarenfabrikanten . . .	1	„	„	31	„	„
	Rijwielherstellers	10	„	2	„	„	9
	Transporteeren . .	229	4	225	128	7	104

redingen						Veiligheidswet.					
						Aantal overtredingen.					
10,4e lid.	11	der overige arti-kelen.	der bepalin-gen van het K. B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtre-dingen.	Totaal aantal von-nissen.	van art. 12	van art. 13	der ove-rige arti-kelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
„	78	„	„	248	29	22	„	„	2	7	31
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	„	„	„	1	„	1
1	11	„	„	18	1	„	„	„	2	„	2
„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	12	„	„	12	1	„	„	„	2	„	2
2	104	„	„	223	1	„	„	„	1	„	1
1	39	„	„	75	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	2	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	„	„	„	1	„	1
„	10	„	„	30	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	2	„	„	6	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	1	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	16	„	„	84	3	1	„	„	„	3	4
„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	1
„	„	„	„	31	„	„	„	„	„	„	„
„	11	„	„	22	„	„	„	„	„	„	„
4	289	„	„	761	42	27	„	„	9	11	47

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10, 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	229	4	225	128	7	104
13	Scheepsbouwers	1	"	"	"	"	1
	Wagenmakers	3	"	1	"	"	1
14	Boekbinders	3	"	1	"	"	2
15	Breiinrichtingen (Hoofden of bestuurders van)	3	"	"	"	"	2
17	Bokkingrookers	2	"	3	"	"	"
	Broodbakkers	21	11	11	9	"	9
	Broodbezorgers	8	8	"	"	"	"
	Brooddepôthouders	8	8	"	"	"	"
	Chocolade en Suikerwerkfabrieken (Hoofden of bestuurders van).	1	"	8	"	"	"
	Citroenpersers	1	"	"	"	"	1
	Groenten- en Fruithandelaars .	1	1	"	"	"	"
	Koek- en Banketbakkers . . .	6	"	2	"	1	3
	Koekfabrikanten	1	"	"	"	"	1
	Koffiebranders	"	"	"	"	"	"
	Kruideniers	1	1	"	"	"	"
	Melkinrichtingen (Hoofden of bestuurders van)	1	1	"	"	"	"
	Melkslijters	30	31	"	"	"	"
	Molenaars.	"	"	"	"	"	"
	Sigarenfabrikanten	9	1	3	"	"	2
	Transporteeren . .	329	66	254	137	8	126

redingen					Veiligheidswet.	Aantal overtredingen					
10,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	van art. 12	van art. 13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
4	289	„	„	761	42	27	„	„	9	11	47
„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	2	„	„	4	1	„	„	„	„	1	1
„	4	„	„	7	„	„	„	„	„	„	„
„	3	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„
„	2	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„
„	9	„	„	49	4	2	1	„	1	„	4
„	„	„	„	8	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	8	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	8	1	1	„	„	„	„	1
„	4	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	7	„	„	13	1	„	„	„	1	„	1
„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	31	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	1
„	5	„	16	27	1	„	„	„	1	„	1
4	327	„	16	938	52	31	1	„	12	13	57

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3	5	6	7	10, 1e lid.
			Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	329	66	254	137	8	126
	Vischventers.	1	1	"	"	"	"
	Vleeschhouwers	17	"	10	"	"	11
	Zuivelfabrikanten	"	"	"	"	"	"
	Andere bedrijven :						
	Tooneeldirecteuren	2	4	"	"	"	"
	Schippers	1	2	"	"	"	"
	Totaal . .	350	73	264	137	8	137

…edingen					Veiligheidswet.						
…0,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen van art. 12	Aantal overtredingen van art. 13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
4	327	,,	16	938	52	31	1	,,	12	13	57
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	14	,,	,,	35	4	4	,,	,,	,,	,,	4
,,	,,	,,	,,	,,	2	1	,,	,,	,,	1	2
,,	,,	,,	,,	4	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	2	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
4	341	,,	16	980	58	36	1	,,	12	14	63

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 3. Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5. Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6. Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7. Zondagsarbeid.	10 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.	10 4e lid. Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	11. Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 16 Maart '03 (*Stbl.* n⁰. 83).	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van artikel 12. Geene mededeeling van een ongeval.	13. Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215). ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	Totaal.
0,50	„	9	144	„	1	„	34	„	„	„	„	„	„	„	188
1,—	3	7	„	„	47	„	121	„	„	9	„	„	„	„	187
1,50	„	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7
2,—	2	26	„	„	23	„	68	„	„	4	„	„	„	„	123
2,50	3	„	60	„	2	„	2	„	„	1	„	„	„	„	68
3,—	6	18	50	„	13	„	17	„	„	19	„	„	„	„	123
4,—	„	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7
5,—	22	37	„	2	2	„	1	„	„	2	„	„	„	„	66
6,—	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
7,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
8,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
10,—	4	7	2	1	„	„	„	„	„	1	„	„	1	„	16
12,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
15,—	1	18	„	„	2	„	„	„	1	1	„	„	„	„	23
20,—	„	3	„	„	„	„	„	„	4	„	„	„	„	„	7
25,—	„	1	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	2	1	5
30.—	„	1	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	1	4
50,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1
Totaal	41	142	256	3	90	„	243	„	8	37	„	„	4	2	826

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet.									Veiligheidswet.					Totaal.
	Aantal overtredingen									Aantal overtredingen					
	van artikel							der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46).	van artikel		der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215).		
	3.	5.	6.	7.	10 1e lid.	10 4e lid.	11.			12.	13.				
	Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.	Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.			Geene mededeeling van een ongeval.	Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
0,50	,,	20	,,	,,	4	,,	18	,,	,,	1	,,	,,	,,	,,	43
1,—	11	5	36	,,	55	1	112	,,	,,	11	,,	,,	,,	,,	231
1,50	2	,,	52	,,	2	,,	6	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	62
2,—	10	24	1	,,	60	,,	141	,,	,,	4	,,	,,	,,	,,	240
2,50	,,	4	,,	,,	,,	,,	2	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	6
3,—	14	18	1	3	7	3	46	,,	16	16	1	,,	,,	,,	125
4,—	,,	,,	,,	,,	1	,,	2	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	3
5,—	24	36	7	,,	7	,,	12	,,	,,	4	,,	,,	2	,,	92
6,—	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1
7,50	,,	4	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	4
8,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
10,—	10	95	31	4	,,	,,	1	,,	,,	,,	,,	,,	4	4	149
12,—	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1
15,—	,,	31	9	1	1	,,	1	,,	,,	,,	,,	,,	2	2	47
20,—	,,	14	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	4	18
25,—	,,	11	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	2	1	14
30,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,	1
50,—	,,	2	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	2	4
75,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,	1
100,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	1
Totaal	73	264	137	8	137	4	341	,,	16	36	1	,,	12	14	1043

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naa*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aarde-werk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steen-druk-kerijen enz.	Groep 4 — Bouw-be-drijven.	Groep 5 — Che-mische nijver-heid enz.	Groep 6 — Hout- en stroo-bewer-king enz.	Groep 7 — Klee-ding en reini-ging.
1	Krachtwerktuigen . .	"	"	"	"	"	"	1
2	Drijfwerk	"	"	"	"	"	"	"
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	"	"	"	"	"	"	"
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	"	1	"	5	"	1	"
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	"	"	"	"	"	"	"
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	"	"	"	"	"	"	"
7	Liften, lieren, kranen .	"	"	"	"	"	"	"
8	Wagens en transport van voorwerpen	"	"	1	3	"	2	"
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	"	"	"	14	1	1	"
10	Vallende voorwerpen .	"	"	"	7	"	"	"
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	"	"	"	1	"	"	"
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	"	"	"	"	1	"	"
13	Stoomketels en kooktoestellen	"	"	"	"	"	"	"
14	Andere oorzaken . . .	"	"	"	8	"	1	"
	Totaal	"	1	1	38	2	5	1

… oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	2
„	„	„	„	1	„	„	„	1	2	4
„	„	„	„	4	2	„	1	„	„	7
„	„	„	„	1	2	„	„	„	„	10
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	1	2	1	„	„	„	2	6
„	„	„	„	„	2	„	„	„	1	3
„	„	„	„	9	3	„	„	4	7	29
„	„	„	1	3	2	„	„	4	6	32
„	„	„	2	3	2	„	„	„	1	15
„	„	„	„	5	4	„	„	2	„	12
„	„	„	„	1	„	„	„	2	2	6
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	1	2	2	„	„	„	3	17
„	„	„	5	31	20	„	1	14	24	143

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 1
der Ongevallenwet 1901, *gerangschikt naar d*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	„	„	„	„	„	1	„
2	Drijfwerk	„	„	„	„	„	„	„
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	„	„	„	„	„	„	„
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	„	„	„	2	„	1	„
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen. . . .	„	„	„	„	„	„	„
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	„	„	„	„	„	„	1
7	Liften, lieren, kranen .	„	„	„	„	„	„	„
8	Wagens en transport van voorwerpen	„	„	„	5	1	2	„
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	„	„	„	7	„	„	„
10	Vallende voorwerpen .	„	1	„	1	„	2	„
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	„	„	„	1	„	„	„
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	„	„	„	„
13	Stoomketels en kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„
14	Andere oorzaken . . .	„	„	„	5	2	„	„
	Totaal	„	1	„	21	3	6	1

[on]der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge artikel 61
[o]orzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	1	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	1	”	”	”	”	4
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	1	”	”	”	”	”	2	11
”	”	”	”	”	”	”	1	”	4	12
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	4
”	”	”	1	”	”	”	”	”	”	2
”	”	”	”	”	1	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	1	1	”	”	2	”	4	15
”	”	”	3	1	3	”	3	”	10	52

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge* *ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	”	”	”	”	”	1	”
2	Drijfwerk	”	”	”	”	”	”	”
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen.	”	”	”	”	”	”	”
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	”	”	”	”	”	1	”
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	”	”	”	”	”	”	2
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	”	”	1	1	”	”	”
7	Liften, lieren, kranen .	”	”	”	”	”	”	”
8	Wagens en transport van voorwerpen	”	”	”	14	”	5	”
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	”	”	1	6	”	1	”
10	Vallende voorwerpen .	”	”	”	2	”	1	”
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	”	”	”	”	”	”	”
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	”	”	”	2	”	”	”
13	Stoomketels en kooktoestellen	”	”	”	”	”	”	”
14	Andere oorzaken . . .	1	”	”	8	”	”	”
	Totaal	1	”	2	33	”	9	2

art. 12 der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen naar de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	2
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2	"	"	"	7	28
"	"	"	"	"	2	"	"	"	1	11
"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	5
"	"	"	"	1	"	"	"	"	1	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1	1	"	"	"	"	6	17
"	"	"	1	3	6	"	"	"	19	76

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar den*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aarde-werk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steen-druk-kerijen enz.	Groep 4 — Bouw-be-drijven.	Groep 5 — Che-mische nijver-heid enz.	Groep 6 — Hout- en stroo-bewer-king enz.	Groep 7 — Klee-ding en reini-ging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	3	1	1	„
2	Oogen	„	„	„	1	„	„	„
3	Aangezicht . . .	„	„	„	„	„	„	„
4	Armen en handen	„	1	„	9	„	„	„
5	Vingers	„	„	1	7	„	2	1
6	Bovenlichaam . .	„	„	„	„	„	„	„
7	Onderlichaam . .	„	„	„	6	„	„	„
8	Voeten	„	„	„	5	„	2	„
9	Brandwonden	„	„	„	„	1	„	„
10	Inwendige kneuzingen .	„	„	„	6	„	„	„
11	Gedood	„	„	„	1	„	„	„
	Totaal	„	1	1	38	2	5	1

aard der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunst-nijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	7
„	„	„	„	6	4	„	„	1	„	12
„	„	„	„	„	1	„	„	„	1	2
„	„	„	„	8	4	„	„	3	7	32
„	„	„	2	3	7	„	1	3	4	31
„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1
„	„	„	1	3	2	„	„	3	3	18
„	„	„	2	5	„	„	„	„	4	18
„	„	„	„	1	„	„	„	3	1	6
„	„	„	„	4	„	„	„	1	4	15
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
„	„	„	5	31	20	„	1	14	24	143

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12 *Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt naar den aard*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aarde-werk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steen-druk-kerijen enz.	Groep 4 — Bouw-be-drijven.	Groep 5 — Che-mische nijver-heid enz.	Groep 6 — Hout- en stroo-bewer-king enz.	Groep 7 — Klee-ding en reini-ging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	„	„	1	„
2	Beleedigde deelen. Oogen	„	„	„	3	„	„	„
3	Beleedigde deelen. Aangezicht . . .	„	„	„	1	„	„	„
4	Beleedigde deelen. Armen en handen	„	„	„	6	1	„	„
5	Beleedigde deelen. Vingers	„	„	„	3	„	4	1
6	Beleedigde deelen. Bovenlichaam . .	„	„	„	1	„	„	„
7	Beleedigde deelen. Onderlichaam . .	„	„	„	1	2	1	„
8	Beleedigde deelen. Voeten	„	1	„	2	„	„	„
9	Brandwonden	„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen .	„	„	„	4	„	„	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	1	„	21	3	6	1

der Veiligheidswet, voor zoover deze kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge art. 61 *der der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.*

Groep 8 — Kunst-nijver-heid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steen-kolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewer-king van).	Groep 12 — Stoom- en andere werk-tuigen enz.	Groep 13 — Scheeps-bouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijver-heid.	Groep 16 — Gas en electrici-teit.	Groep 17 — Voe-dings- en genot-mid-delen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	2
”	”	”	1	”	”	”	”	”	”	4
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	1	”	1	”	2	11
”	”	”	”	1	1	”	2	”	2	14
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	1	”	”	”	”	”	2	7
”	”	”	1	”	”	”	”	”	1	5
”	”	”	”	”	1	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	6
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	3	1	3	”	3	”	10	52

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12
der Ongevallenwet 1901, *gerangschikt naar den aard*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	1	1	„	1	„
2	Beleedigde deelen. Oogen	„	„	„	1	„	„	„
3	Beleedigde deelen. Aangezicht . . .	„	„	„	„	„	„	„
4	Beleedigde deelen. Armen en handen	„	„	„	5	„	1	„
5	Beleedigde deelen. Vingers	1	„	1	3	„	4	2
6	Beleedigde deelen. Bovenlichaam . .	„	„	„	1	„	„	„
7	Beleedigde deelen. Onderlichaam . .	„	„	„	8	„	1	„
8	Beleedigde deelen. Voeten	„	„	„	8	„	1	„
9	Brandwonden	„	„	„	2	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen .	„	„	„	4	„	1	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	1	„	2	33	„	9	2

der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge artikel 61
der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunst-nijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steen-kolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	3
”	”	”	”	1	”	”	”	”	1	3
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	1	”	”	”	”	6	13
”	”	”	”	”	”	”	”	”	3	14
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	1	”	”	”	1	11
”	”	”	”	”	3	”	”	”	3	15
”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	4
”	”	”	1	1	2	”	”	”	2	11
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	1	3	6	”	”	”	19	76

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar de dagen,*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aarde-werk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steen-drukkerijen enz.	Groep 4 — Bouw-bedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag.	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	9	„	„	„
3	Dinsdag	„	„	„	8	1	1	„
4	Woensdag.	„	„	„	4	1	1	1
5	Donderdag	„	1	„	4	„	„	„
6	Vrijdag.	„	„	1	6	„	1	„
7	Zaterdag	„	„	„	7	„	2	„
	Totaal	„	1	1	38	2	5	1

aarop deze plaats hadden en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunst-nijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	1	”	”	”	1	2
”	”	”	1	10	3	”	”	4	3	30
”	”	”	”	5	5	”	1	4	4	29
”	”	”	”	3	3	”	”	”	4	17
”	”	”	2	6	1	”	”	2	1	17
”	”	”	1	6	6	”	”	2	6	29
”	”	”	1	1	1	”	”	2	5	19
”	”	”	5	31	20	”	1	14	24	143

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolg*
gerangschikt naar de dagen waarop dez

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag.	"	"	"	"	"	"	"
2	Maandag	"	"	"	3	"	2	"
3	Dinsdag	"	"	"	5	2	1	1
4	Woensdag	"	"	"	2	1	1	"
5	Donderdag	"	"	"	4	"	1	"
6	Vrijdag.	"	"	"	3	"	"	"
7	Zaterdag	"	1	"	4	"	1	"
	Totaal	"	1	"	21	3	6	1

t. 12 der Veiligheidswet, maar niet ingevolge art. 61 *der Ongevallenwet* 1901,
aats hadden en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunst-nijverheid	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steen-kolen. turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werk-tuigen.	Groep 13 — Scheeps-bouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijver-heid.	Groep 16 — Gas en electrici-teit.	Groep 17 — Voe-dings- en genot-middelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	"	"	"	1	7
"	"	"	2	"	1	"	1	"	3	16
"	"	"	"	"	"	"	2	"	2	8
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	5
"	"	"	"	1	"	"	"	"	3	7
"	"	"	1	"	1	"	"	"	1	9
"	"	"	3	1	3	"	3	"	10	52

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolg[e]* *art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt naar de dagen*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	6	„	1	1
3	Dinsdag	„	„	1	8	„	1	1
4	Woensdag	„	„	1	4	„	4	„
5	Donderdag	1	„	„	6	„	1	„
6	Vrijdag.	„	„	„	6	„	2	„
7	Zaterdag	„	„	„	3	„	„	„
	Totaal	1	„	2	33	„	9	2

*t. 12 der Veiligheidswet, voor zoover deze kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge
arop deze plaats hadden en naar de bedrijfsgroepen.*

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
„	„	„	„	1	2	„	„	„	5	16
„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	13
„	„	„	1	„	„	„	„	„	2	12
„	„	„	„	1	2	„	„	„	3	14
„	„	„	„	1	1	„	„	„	3	13
„	„	„	„	„	1	„	„	„	3	7
„	„	„	1	3	6	„	„	„	19	76

OVERZICHT *der genomen beslissingen omtrent aanvragen tot eene vergunning ingevolge de Hinderwet, voor zoover die aanvragen inrichtingen betroffen die tevens fabriek of werkplaats waren in den zin der Veiligheidswet, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning, overeenkomstig de Hinderwet, in de provincie Noord-Hollland, Zuidelijk deel.			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	Fabriek van decoratieve bouwmaterialen.	1	„	„	„
	Gipsfabrieken	„	„	1	„
	Kalkblusscherijen	1	„	„	„
	Kalkzandsteenfabrieken	1	„	„	„
	Terra-cottafabrieken	1	„	„	„
2	Diamantslijperijen	2	„	3	„
3	Boek-, Steen-, Handelsdrukkerijen en binderijen	13	„	8	„
4	Jalouzieën- en Rolluikenfabrieken. . .	„	„	1	„
	Steenhouwerijen en -zagerijen	1	„	„	„
5	Apotheken	1	„	„	„
	Bijenwasbleekerijen	1	„	„	„
	Cocaïnefabrieken	„	„	1	„
	Eau de Colognefabrieken	„	„	1	„
	Fabrieken van Amoniacale zouten . .	1	„	„	„
	Fabrieken van Chemische preparaten .	1	„	„	„
	Gasgloeilichtkousjesfabrieken	2	„	1	„
	Magnesiazoutenfabrieken	„	„	1	„
	Verffabrieken	„	„	1	„
	Zeepfabrieken	1	„	„	„
6	Baleinfabrieken	„	„	1	„
	Fabrieken voor Machinale Houtbewerking	13	„	4	„
	Transporteeren . . .	40	„	23	„

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning, overeenkomstig de Hinderwet, in de provincie Noord-Holland, Zuidelijk deel.			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
	Transport . . .	40	„	23	„
	Meubelfabrieken	„	„	1	„
7	Chemische ververijen en wasscherijen .	2	„	4	„
	Kleederwasscherijen en -bleekerijen . .	5	„	2	„
8	Fabrieken van gouden en zilveren kerksieraden	„	„	1	„
9	Schoenfabrieken	3	„	„	„
11	Blikwarenfabrieken	1	„	1	„
	Metaalsmelterijen	2	„	1	„
	Metaalwarenfabrieken en vernikkelinrichtingen	6	„	3	„
	Smederijen	4	„	3	„
	Zilversmederijen	„	„	1	„
12	Automobiel- en Rijwielfabrieken en reparatiewerkplaatsen	2	„	1	„
	Instrumentmakerijen en -slijperijen . .	1	„	„	„
	Machinefabrieken en -reparatiewerkplaatsen	4	„	5	„
	Moffelinrichtingen	1	„	„	„
	Schijvendraaierijen en -schuurderijen .	1	„	„	„
	Ventilatietoestellenfabrieken	1	„	„	„
13	Scheepstimmerwerven	1	„	1	„
	Tramwagenherstelplaatsen	„	„	1	„
14	Boekbinderijen	„	„	1	„
	Cartonnagefabrieken.	1	„	1	„
	Fabrieken van Papierstucwerk . . .	1	„	„	„
	Papierfabrieken	„	„	3	„
	Transporteeren . . .	76	„	53	„

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning, overeenkomstig de Hinderwet, in de provincie Noord-Holland, Zuidelijk deel. tot oprichting verleend.	tot oprichting geweigerd.	tot uitbreiding verleend.	tot uitbreiding geweigerd.
	Transport . .	76	„	53	„
15	Tapijt- en mattenweverijen	1	„	„	„
16	Gasfabrieken	2	„	3	„
	Inrichtingen voor electrische kracht- en lichtstroom	6	„	4	„
17	Bakkerijen of Broodfabrieken	47	„	21	„
	Bierbrouwerijen	„	„	1	„
	Biscuitfabrieken	1	„	1	„
	Chocoladefabrieken	„	„	1	„
	Drinkwater (Inrichtingen tot zuivering en levering van)	2	„	„	„
	Fabrieken van suikerwerk en chocolade	1	„	1	„
	Koffiebranderijen en zifterijen	5	„	2	„
	Maalinrichtingen	„	„	5	„
	Margarinefabrieken	1	„	„	„
	Melkproductenfabrieken	6	„	2	„
	Mineraalwaterfabrieken.	2	„	„	„
	Mosterdmalerijen	1	„	„	„
	Pepermunt-, gom-, drop- en suikerwerkfabrieken	1	„	1	„
	Rookerijen en kokerijen van vleeschwaren	„	„	1	„
	Tabak-, sigaren- en sigarettenfabrieken	6	„	1	„
	Vetsmelterijen	1	„	„	„
	Worstfabrieken.	„	„	1	„
	Totaal . .	159	„	98	„

OVERZICHT *der genomen beslissingen omtrent aanvragen tot eene vergunning ingevolge de Hinderwet, voor zoover die aanvragen inrichtingen betroffen die tevens fabriek of werkplaats waren in den zin der Veiligheidswet, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning, overeenkomstig de Hinderwet, in de provincie Noord-Holland, Zuidelijk deel.			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	Fabrieken van decoratieve bouwmaterialen	1	„	„	„
	Fabrieken van glas in lood en gebrandschilderd glas	1	„	„	„
	Fabrieken van excelsiorplaten	„	„	1	„
	Gipsfabrieken	„	„	1	„
2	Diamantslijperijen	10	„	3	„
	Diamantzagerijen	2	„	„	„
3	Boek-, steen- en handelsdrukkerijen . .	5	„	5	„
4	Fabrieken van asphaltbedekking . . .	1	„	„	„
5	Eau de colognefabrieken	„	„	1	„
	Fabrieken van chemische preparaten .	„	„	1	„
	Gasgloeilichtkousjesfabrieken	„	„	3	„
	Kunstbaleinfabrieken	„	„	1	„
	Lak- en vernisfabrieken	„	1	1	„
	Verffabrieken	„	„	1	„
	Vetloog- en poetspommadefabrieken . .	„	„	1	„
	Vetloogfabrieken	1	„	„	„
	Zeepfabrieken	„	„	1	„
	Zwavelextractieïnrichting	„	1	„	„
	Zwavelzuurfabrieken	„	„	1	„
6	Bindrottingfabrieken.	„	„	1	„
	Transporteeren . . .	21	2	22	„

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning, overeenkomstig de Hinderwet, in de provincie Noord-Holland, Zuidelijk deel. tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
	Transport . . .	21	2	22	„
	Fabrieken van machinale houtbewerking	9	„	5	„
	Kurkenfabrieken	1	„	„	„
	Lijstenfabrieken	1	„	„	„
	Meubelfabrieken	„	„	2	„
7	Bad- en zweminrichtingen	1	„	„	„
	Kleedingwasscherijen en -bleekerijen .	6	1	8	„
9	Lederfabrieken	„	„	1	„
11	Blikwarenfabrieken	1	„	„	„
	Emailleerfabrieken	1	„	„	„
	Goudsmederijen	1	„	2	„
	Haarden- en brandkastenfabrieken . .	1	„	„	„
	Koper- en blikslagerijen	3	„	„	„
	Metaalsmelterijen	„	„	1	„
	Metaalwarenfabrieken	1	„	2	„
	Schijvendraaierijen en schuurderijen . .	„	„	1	„
	Smederijen	4	„	8	„
	Vijlenkapperijen	1	„	„	„
12	Automobiel- en rijwielfabrieken en -reparatiewerkplaatsen	4	„	1	„
	Fabrieken van verlichtingsartikelen . .	„	„	1	„
	Machinefabrieken en -reparatiewerkplaatsen	2	„	3	„
13	Scheepswerven	„	„	1	„
	Wagenmakerijen	„	„	1	„
14	Papierfabrieken	„	„	2	„
	Papierwarenfabrieken	1	„	„	„
	Transporteeren . . .	59	3	61	„

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning, overeenkomstig de Hinderwet, in de provincie Noord-Holland, Zuidelijk deel.			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
	Transport . . .	59	3	61	„
15	Katoenweverijen en -drukkerijen . . .	„	„	1	„
	Nettentaanderijen	1	„	„	„
	Ververijen van garens	„	„	1	„
16	Gasfabrieken	„	„	2	„
	Inrichtingen voor electrische kracht- en lichtstroom	7	„	7	„
	Menggasfabrieken	„	„	1	„
	Oliegasfabrieken	1	„	„	„
17	Bakkerijen of broodfabrieken	42	„	21	„
	Bierbrouwerijen	„	„	2	„
	Chocolade- en cacaofabrieken	„	„	3	„
	Drop- en jujubesfabrieken	2	„	„	„
	Fabrieken van melkproducten	4	„	4	„
	Koffiebranderijen	5	„	1	„
	Maalinrichtingen	7	„	4	1
	Mosterd- en specerijmalerijen	1	„	1	„
	Rookerijen, kokerijen en zouterijen van vleeschwaren.	1	„	„	„
	Suikermonsters (inrichtingen tot het bewerken van)	1	„	„	„
	Suikerraffinaderijen	„	„	2	„
	Tabak-, sigaren- en sigarettenfabrieken	4	„	4	„
	Veevoederfabrieken	1	„	„	„
	Waterleidingen	„	„	1	„
	IJsmalerijen	1	„	„	„
	Zuivelfabrieken	1	„	„	„
	Totaal . . .	138	3	116	1

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 105295015

